UNIVERSAL
LIBRARY
OU_228310
UNIVERSAL
LIBRARY

بعون صنائع ملیہ و مکاو فضائل

سان

گلستان

سان میں طبع ہندیہ ضلع ہزارہ

CKED. 1951

بسم اللہ الرحمن الرحیم

جہان جہان جواہر زواہر حمد و ثنا نثار بارگاہ مالک الملکی تواند بود کہ طوایف سلاطین را با ہزاران ہزار عظمت و احتشام از افراد بنی آدم برگزیدہ بار تنظیم و تنسیق عالم بر دوش ایشان گذاشت و عالم عالم لآی متلآی محمدت و سپاس تصدق درگاہ شاہنشاہی تواند گشت کہ طبقہ فرمانروایان را باعناف حشمت و جبروت از کافۂ انام برداشتہ کنوز لبست و کشاد عالم بکف اختیار و اقتدار انیان سپرد زہے داور دانا کہ سکندر ذوالقرنین با چندین سلطنت و دولت تشنۂ آب حیات عاطفت او بود و خہی قادر توانا کہ سلیمان بآن شوکت و قدرت محتاج نیم نگاہ رحمت او جنودی کہ با احشام نجوم و کواکب پہلو زند و سلاطین با اقتدار بمدافعہ آن معترف بہ عجز و قصور آیند بہ اندک اشارۂ او چون نبات النعش از ہم پاشند و فرمانروائے کہ از غایت احتشام و کثرت سپاہ کلہ گوشۂ افتخار کج نہند و بادشاہانِ عظام بمقابل آن کمر نہ بندند بہ نیم

جنبش ابروی حکمش سر در گریبان عدم فرو کشد نمرود را با آن حشمت موفور که از
مقیاس اوهام افزون تر بود پشه حکمش دو دار دمار بر آورد فرعون را با آن عجب
و نخوت که کوس انا ولا غیری میکوفت موسای امرش بنای عمرش از یاد در آورد

اے یافتہ ناہموار نام تو رواج	شاہان بدرت چو ما بدلیشان محتاج
جاے کہ رسید صدمۂ عبرتِ تو	نہ پاے بہ کفش ماند نہ فرق بتاج

اما بعد رہ نورد کوچۂ ہمچدانی و جادۂ پیماے وادے نادانی اضعف العباد
درگاہ رشاد بن راجہ دہنپت راے بن راجہ پرم دہن سندیلے کہ در بیابان
عشق لیلیٰ وشان سخن ہمچو قیس صحرانورد ہنگامۂ سنوگدا از بلند کردہ و در کوچۂ محبت
شیرین نمشان معانی ہمچو فرہاد کوہکن نالہاے جانگداز سر دادہ پیش جوہریان بازار
فضل و کمال دوکانچہ بیان مے آراید و قفل سخن بدستیارے کلید خامہ چنین میکشاید
کہ چون این ہیچدان ژولیدہ بیان را از بدو ظہور آثار شعور و آغاز تباشیر صبح
عیش و سرور کہ ایام بہار نوجوانان عشرت کوش و زمان جوش برنایان غم
فراموش ست شغلی لطیف تر از موانست سخن و کاری شریف تر از گلگشت این
گلشن نبود پس جلوہ ہاے عروسان مضامین تازہ تماشہ بندی بر دلم نہاد و
و کرشمۂ ہاے ہوش ربای شاہدان معانی صد ہزار ابواب عشرت و کامرانی

بر رویم کشادے از انجا که از اقسام علوم مجلدات مبسوطه و نسخه جات معتبره
که تیسر آن بغیر مساعی جمیله و بدون مصارف کثیره ناممکن و غیر مقدور باشد
در کارخانجات خود مهیا و آماده داشتم و علاوه آن از کتب نفیسه هر جا که
شنیدم و دریافتم به استحصال آن سعی موفور بجا آورده به ترتیب مناسب و به اوقات
واجب به مطالعه و سیر آن پرداختم چنانچه علم تاریخ از همه بیشتر مالوف طبع شد
چه این علم بدیع ذریعه عبرت اهل بینش و سرمایه تجربه اهل دانش ست
بلکه در تواریخ معتبره و مجلدات مبسوطه فضیلت آنرا به دلائل و براهین
اثبات نموده اند که تشریحش موجب بسط کلام و تفصیلش باعث اطناب
مرام است۔

نظم

از احوال شهان کهن بود شهنامه کهنه	تو دانی از سر عبرت در وی بین و منجو انش
فسون این فسانه خواب خوش می آورد آنرا	که سرسام ست و از سودا دماغ آید پریشانش
دلی بیدار هم می سازد آنکس را که از نخوت	به خواب غفلت افتاده ست و بازی داده شیطانش

پس مصور اندیشه ام چنین نقشی بدیع بر صفحه دلم کشیدن بنیاد نهاد و ساقی پری پیکر خیالم
چنین راجع روح پرور در جام خاطرم ریختن آغاز نمود که اے نقاش نقش و نگار
سخن و اے صیقل گر آئینه این فن عجب صد عجب که لوح و قلم در دست داری

اما صورت های دلپذیر واقعات سلاطین عظام و نقشهای دلکش سوانحات
بادشاهان بلند مقام بدستیاری خامهٔ عنبر فام برنمیکشی همانا آئینهٔ سکندر و جام جم در پرده
میگذاری ۵

از خواندن این فسانه راز — کش خواند به من فسانه پرداز
مو بر تن من ز بیم برخاست — دُر دم ز دلِ دو نیم برخاست
کاین کار نه زور بازوم بود — این سنگ نه هم ترا زوم بود
رفت از کفم اختیار بیرون — کز حوصله بود کار بیرون

تا درین ایام خورم تر از عهد شباب و دلکش تر از ایام بهار که ساقی
فلک رحیقِ لاله گون عشرت در جام ز رنگار اهل روزگار ریخته و مطرب
خوش نوای سپهر در بزم جهان صد هزار ترانه های عشرت برانگیخته خاطر عشاق
ناشکیب را نوید شگفتن از هر مراد پیهم میرسید و مشاطهٔ ابر آذاری بر عارض
شاهدان چمن غازهٔ شگفتگی میکشید ۵

گل کرده بهار عشوه سازان — جوشید دماغ عشقبازان
بسپرده چمن بباد شبگیر — دشتِ تبت بهار کشمیر
باد سحر و ترانه همدوش — بوی گل و مل بهم هم آغوش

خضرائے زمین شگفتہ گلگل | در سایہ گل دمیدہ سنبل
خون در رگ لالہ جوش در جوش | ریحان و بنفشہ دوش بر دوش

جشن جیوبلی کہ مراد از تخت نشینی پنجاہ سالہ حضرت قدر قدرت مریخ
صولت سریر آرائے سلطنت و جہانبانی فرازندۂ لوائے گیتی ستانی
ملکہ معظمہ کوئین وکٹوریہ دام سلطنتہا است بروے روز آمد عجب
جوشے و خروشے در کشش جہت عالم پدیدار شد و طرفہ سودا سر در ساحت
دلہاے جہانیان را فرو گرفت پیرایہ بندان کارخانہ سلطنت و چہرہ آرایان
عروس این دولت کہ کنایہ از حکام ذوی الاحترام ست تاریخ نشانزدہم ماہ
فروری سال یکہزار ہشت صد ہشتاد و ہفت عیسوی بجہت این جشن
قرار دادند در ہر ملکے و ہر شہرے دربارے شاہانہ ترتیب یافت و مجلس
عیش و طرب برآراستہ شد در صدر ہر دو ولی جناب صاحب والاشان
فیض بخش فیضرسان عالی ہمم خداوند نعم طراز آستین دولت و کامگاری
اختر درخشندۂ فلک نامداری جناب **کرنیل ہاسفورڈ** صاحب بہادر
دپٹی کمشنر با اہتمام تمام و توجہ مالا کلام ترتیب دربار این جشن گاہ
بآن خوبی و خوش اسلوبی فرمودند کہ خامۂ دو زبان بہ نگارش آن

قاصر و زبان بیان به اظهار آن عاجز ؎

دل افروز جشنے شد آراستہ — درون و برون سرد و پیراستہ
نمودند در پیش این سبز کاخ — بساطے چو میدان همت فراخ
سرا پردہ ہاے مکلل کلاہ — کشیدند بر دورۂ جشن گاہ
کران تا کران فرش آن سرزمین — پرند خطا بود و دیباے چین

راجہ ہاے بلند مقام و تعلقداران و الاتبار و جمعی غفیر از معارفین و برگزیدگان این خطہ کہ منصب و استحقاق بار این دربار دُر بار داشتند باعظمت و شکوہ حاضر گردیدہ رطب اللسان سپاس مکارم بادشاہی و عذب البیان تفقدات شاہنشاہی شدہ حقوق وفاداری و عبودیت شعاری بجا آوردند این نامہ نگار نیز کہ یکے از عبودیت کیشان این درگاہ و از بہی خواہان این آستان دارا دربان است شرف احضار و بار این دربار دُر بار دریافتہ از غایت جوش نشاط و فرط انبساط بہ پیرہن نگنجید و بلبل خاطرم باین بیت مترنم گردید ؎

وقت آنست کنون کز اثر جوش نشاط — مے نہ گنجد بہ صراحی و صراحی بہ بغل

چو طالع بیدارم بر سر اعتلا و اختر بختم بر اوج ثریا بود شبستان خاطرم باین نور منور و نگین دلم باین نقش مسعود منقش گردید کہ بیادگار این جشن جمشیدی و این

بزم گیتی بادی کتابی از علم تاریخ مشتمل بر واقعات سلاطین هندوستان جنت
نشان بنام نامی و اسم گرامی حضرت خدیو گیهان ملکه کوئن وکتوریه دام سلطنتها
ترتیب دهم و این عقد لآلی شاهوار در درج جوهر ابدار نثار فرق مبارک انحضرت
کنم تا به یمن این تذکار خجسته آثار مراعنت جاودانی و فیوضات دو جهانی میسر
آید و تا قیام خیام افلاک و تا ثبات طبقات خاک یادگاری در این جهان ناپایدار بماند که گفته اند

نظم

پس از صد سال کس باقی نماند — پیاله بشکند ساقی نماند
نه سر ماند نه خز و مال و نے اسپ — نه شوکت ماند و نے مال و نے چیپ
تاسف بهر مال بے بقا چند — اگر خواهی بقا دل در سخن بند
که معیار بقا مال و بدن نیست — بقا در هیچ چیزے جز سخن نیست

باستواری این رائے صواب اندیش دست به حبل المتین اقبال شاهنشاهی بر زده
و در یوزه همت از مرحمت بادشاهی نموده پا در این جادهٔ دشوار گذار سراپا
خار مردانه وار بر گذاشتم و بعرض مدت سه ماه از ترتیب و تکمیل این
کتاب و ذکر جمیل حضرت شاهنشاهی جهان پناهی مفاخرت ابدی و سعادت
سرمدی اندوختم ـ

تصویر اعلیحضرت ملکہ معظمہ کوین
وکٹوریہ قیصرہ ہند دام سلطنتہا

چو من این نامه را پایان رساندم | سخن را رتبه بر کیوان رساندم
قلم در بحر معنے روغن آمیخت | که از هر صفحه طاؤسی برانگیخت
اگر این نامه ام در خدمتِ شاه | بیابد چون نسیم اندر چمن راه
شگفتن بسکه در محفل زند جوش | شود هر چشم چون نرگس چو گل گوش
الٰہی غنچهٔ امید بخشا | گلی از روضهٔ جاوید بنما

ذکر محامد شاہنشاہ فلک بارگاہ حضرت قدر قدرت جمشد حشمت فریدون صولت ملکہ معظمہ کوین و کٹوریہ قیصرہ ہندوستان ادام اللہ سلطنتہا

ازانجاکہ ادائے سپاس جلایل مراحم بادشاہی و تقدیم شکر جزایل تفقدات شاہنشاہی بر کافهٔ رعایا و طائفہ برایا مخصوص بر زلہ ربایان مایدهٔ احسان و خوشهٔ چینان خرمن امتنان از ملزومات و مضروفات سنت بنابران بہ ذکر جمیل و اوصاف جلیل حضرت شاہنشاہ زمان قیصرہ ہندوستان ریاض پژمردهٔ سخن را از نہبت جاودان و خود را مفاخرت دو جہان مے بخشد

زمدح شاہ بود خامہ را زبان کوتاہ | فغان کہ قصر بلند ست و نردبان کوتاہ

شاہنشاہے جہان پناہے برآزندہ تخت و دیہیم افتخار شاہان ہفت اقلیم

فرازندہ چتر شاہی نوازندۂ کوس شاہنشاہی مبدع قوانین جہان بانی مخترع
آئین کشورستانی مشید ارکان سلطنت وجہانداری ممہد بساط دولت و
کامگاری قاسم ارزاق بندگان الٰہی مظہر مراحم نامتناہی ملک گیر دشمن گداز۔
داد بخش رعیت نواز چراغ شبستان عالم افتخار دودمان بنی آدم مملکت
ستان عالم پیرائے عدو بند کشور کشائے فلاطون منش سکندر نشان فریدون
فرداراد ربان تاج ستان دشمن فگن باج گیر شمشیر زن مریخ حشم بہرام جگر خورشید
کلاہ جوزا کمر فہرست کتاب مہر و وفا شیرازۂ بیاض صدق و صفا نیکو خوے
راست گفتار نرم دل درست کردار روشن خرد ارسطورائے جہانگیر عالم پیرائے
شہسوار عرصہ جلادت یکہ تاز میدان شجاعت نور سراج دولت و ریاست قوت
بازوے قہر و سیاست گوہر دریائے شجاعت و بختیاری اختر تابندۂ فلک جہانداری
سلطان بنت السلطان ابن السلطان خاقان بنت الخاقان ابن الخاقان علیا
حضرت۔ فلک رفعت سکندر حشم۔ فریدون علم۔ بحر نوال۔ یوسف جمال خورشید رایت مشتری درّ
ملکہ معظمہ کوین وکٹوریہ قیصرۂ ہند ادام اللہ سلطنتہا و مملکتہا چنان ظل
عاطفت خود بر بندگان خویش کشیدہ کہ تاب افتاب حوادث بر فرودی از فراد بنی آدم نرسد

بدولت تو چنان ایمن اند اہل زمین	کہ خلق در شکم مادر اند پندارے

بزیر سایۂ عدلِ تو آسمان را نیست	مجال آنکہ کند بر کسے ستمگارے

وتا پاے مبارک خود را بر تختِ زرین سلطنت گذاشتہ وجود حوادث وفتن را از ساحتِ روزگار معدوم ساختہ ؎

بروزگار تو ایام دست فتنہ ببست	بہ یمنِ تو در اقبال در جہان بکشاد

صاحب صولتی کہ تا خورشید اقبالش از مشرق سلطنت طالع گردیدہ وجود سیہ درونان جفا سرشت رخت بجادۂ عدم کشیدہ ؎

خون خوردہ زمانہ از ہراسش ؛	رَم کردہ فلک ز دور باشش ؛
یک تابش کز جلال دادہ	اورنگ شہان زکال دادہ ؛
کردہ بہ نظر عدو زجان سیر	تیر نظرے بجاے شمشیر ؛

صاحب اقبالی - کہ بہر جانب سمند عزیمت را بہ کشور کشاے جولان ساخت فتح وظفر دو اسپہ باستقبال شتافتہ ؎

ہر طرفے کاختر او روبہ نہاد ؛	فتح دوید در دولت کشاد ؛
خاک درش بر سر شاہان سزاست	خاک بران در کہ نہ انیش ہواست

صاحب تدبیری - کہ بے منت خنجر وشمشیرے وبے اعانت تفنگ وتیرے ابواب مملکتہا کشودہ وفرماندہان فریدون فر وکشور کشایان رستم

جگر را اسیر زنجیر اطاعت نمود ؎

به تیغ و تیر گر فتند جنگجویان ملک	تو بر بحر گر فتی بعدل و همت و رائے
چو همت ست چه حاجت بگز و مغفر و کوب	چو دولت است چه حاجت به تیر و توسن و جائے

صاحب انتظامی - که از چندین قوانین شالیسته و آئین بالیسته ابواب انصاف بروے عالمیان کشاد و هزاران هزار بند احسان بر دلهائے خلائق نهاد

جهان پناه خدیوے که نوخ فکرت اوست	در انتظام جهان کارنامهٔ تقدیر
اگر نه رخصت جنبش دهد جلالت او	برون نیاید حرفے ز خامهٔ تقدیر

صاحب اقتداری - که از کشور کشایان والاحشم و فرماندهان باتیغ و علم به آن آسانی باجی و خراجی گرفته که مطالعه کنندگان تواریخ سلاطین ماضیه در حیرت رفته اند ؎

شکوهش چتر بر گردون رساند	کمندش گرد بر جیحون رساند
گهش خاقان خراج چین فرستد	گهش قیصر گزیه دین فرستد

سبحان الله عجب عهدی ست فرخنده طرفه دوریست خجسته که ابواب یمنی بروے عالم کشاده و اسباب خورمی در جهان آماده بهر سو که بنگری عشرتی ست و راحتی و بهر جانب که نظر کنی جمعیتی ست و فراغتی ؎

عهد طرلش بروزگاران	چون باد بموسم بهاران
خلقش بچمن نهال دادہ	عدلش بہ مے اعتدال دادہ
این دولت واین شکوہ واین بخت	این افسر واین نگین واین تخت
زین پیش نہ داد کس نشانہ	کو چرخ نباز برزمانہ

باوجودیکہ خطۂ ہندوستان از مختلف مذاہب وادیان آباد آماہر یکے برملت خود شاد وآزادہ نہ کس را بر آیینہ دل غبارے ونہ یکے را بامات دیگر کارے ایمنی طرق وشوارع بدان مشابہ کہ اگر زالے شکستہ مالی بامالی ومنالی از شہرے بہ شہری درآید چہ مجال کہ دزدی یا طراری دست طمع بر دولت ولبضاعتش کشاید ویا تصرفی بیجا وخلی ناسزا نماید صفائی راہ ودرستئی طرق بدان پایہ کہ اگر در راہے یا بہ کوچہ وبرزنی سوزنی بیند از ندور تیرہ شبی بے منت چراغے ومشعلے بردارند ور اشاعت علوم وفنون چنان شفقت پدرانہ وعاطفت مادرانہ بکار بردہ کہ بہ جہت انصرام این کار مہم از گنج وحکم از گنجور برداشتہ تا بہ یمن این عاطفت شاہی وعطیات بادشاہی الوف صنوف مردم این ولایت از علوم گوناگون وفنون بوقلمون چہرہ آرائے کامرانی وکامیابی گشتند وگوے تفوق از مردم دیگر ولایات پاک بردند بالجملہ اگر خامۂ دو زبان ہزار ہزار دفتر نویسد وصد سال مست از کار وکار از دست نہد محال است

که فضائل اوصاف بادشاهی جلائل محامد شاهنشاهی یکی از هزار و اندکی از بسیار ترتیب یابد ۵

الا تا روز را با شب دورنگی ست | ز مانه گاه رومی گه فرنگی ست
ز روم و زنگ باشد بادشاهی | بفرمانش سپیدی و سیاهی
سپهرش رام در کشور کشائی | خدایش یار در کشور خدائی
دلش بر آرزوها کامران باد | هر انچش آرزو باشد چنان باد

آغاز کتاب ۵۱

بیا باغبان خرمی ساز کن | گل آمد در باغ را باز کن
ز جعد بنفشه بر انگیز تاب | سر نرگس مست بر کش ز خواب
سهی سرو را بال بر کش فراخ | به قمری خبر ده که سبز است شاخ
یکی مژده بر سوسن بلبل بر از | که مهد گل آمد به بستان فراز
ریاحین سیراب را دسته بند | بر افشان به بالای سرو بلند
درین بزمه خسروانی خرام | در افگن مے خسروانی بجام
چو ان زان جام کیخسرو این شوم | بدان جام روشن جهان بین شوم

۵۱ بدانکه این کتاب مشتمل است بر چهار دفتر و دفتر اول در ذکر سلطنت خود و دفتر دوم در ذکر سلطنت اسلام و یک تتمه و دفتر سوم در ذکر سلطنت انگلشیه و دفتر چهارم در ذکر خانگان مولف

بر صیرفیان دار العیار معانی و مشتریان بازار سخندانی نهفته نماند که در باب
قدامت دوران و وجود انسان ارباب هر ملت و کیش باقتضای عقاید
خویش روایات خاص آورده اند و هیچ یکے با دیگرے اتفاقی و مناسبتی ندارد
و چنانکه روش و پنجار و عقاید و فرایض هر مذاهب و ملل با یکدیگر متخالف و متباین است
همچنان درین باب نیز اختلاف و تباین کلی بوده است انیکه بر السنه عوام اشتهار
دارد که آغاز وجود او میان را هفت هزار سال ست این مقامے است که
تماشائیان نگارخانهٔ صنعت آلهی و نظارگیان عجائب خانهٔ قدرت نامتناهی را
بنظر کتب قدیمه هندی و خطائے و غیر آن، که از جولانگاه حوادث مصئون
مانده دهم بوادید قواعد نجوم و احکام ارصاد در اختیار این طریق حیرت
زا بر هر قدمے هزار آبله بر پا و قدم تحیر بر جاست ؎

شد رشتهٔ کار آفرینش		نتوان دیدن بچشم بینش
این رشته قضا نه آنچنان بافت		کورا سر رشتهٔ توان یافت
سر رشته قدرت خدائے		هرگز نکند گره گشائے

عقیده حکمائے هند اینست که مدار گردش روزگار بر قلمون بر چهار دور
بوده است دور اول را مدت هفتاد لک سنه بست هشت هزار سال متعارف است

که آنرا ست جگ گویند درین دور اوضاع جهانیان همه بر راستی و مرضیات
الهی ست وعمر طبعی مردم یک لک سال و دور دوم که ترتیا ست بقاے
آن دوازده لک و نود و شش هزار سال ست درین دور اوضاع مردم
سه حصه بر نیکوی و رضاے الهی ست و عمر مردم ده هزار سال و دور سوم
که دواپر ست مدت آن هشت لک بست و چهار هزار سال ست درین دور
اوضاع مردم از چهار حصه دو حصه بر راست کرداری و درست گفتاری
و عمر مردم یکهزار سال و دور چهارم که کلجگ ست مدت آن چهار لک سال ست
درین دور پر فتور اوضاع خلائق از چهار حصه یک حصه بر نیکوی و راستے و سه
حصه بر معصیت و تبه کاری ست و عمر مردم یک صد سال این هر چهار دور
را یک چوجگی نامند گویند که همچنین بسا ادوار از منه گذشته اند

سر رشتهٔ عالم کهن پیدا نیست	زین کهنه صحیفه یک سخن پیدا نیست
هر چند بگردم این جهان میگردم	زین چنبر گردون سر و بن پیدا نیست

از کتب سیر مستفاد میگردد که بعضے مقتدایان اهل اسلام نیز به قدامت دوران
وجود انسان قایل بوده اند چنانچه **شیخ عربی** و **شیخ سعد الدین حموی**
که از اولیاے کبار و از اعاظم اهل کشف و وجد اند در تصانیف خود

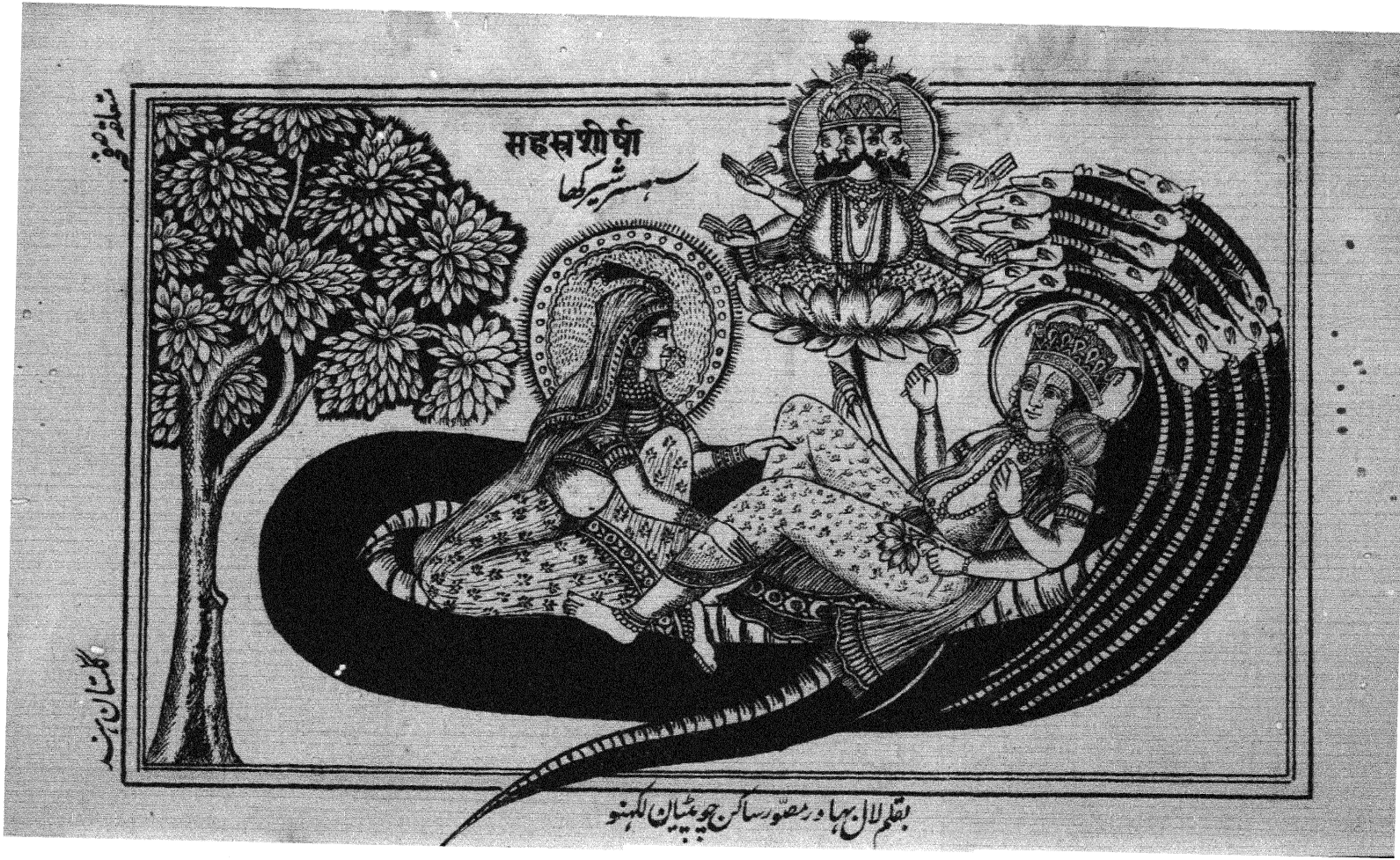
सहस्रशीर्षा
سہسر شیرکھا
بقلم لال بہادر مصوّر ساکن چوپٹیان لکھنو

آورده اند که هفته ربانی که هفت هزار سال باشد و این مدت سلطنت سبعه سیاره است
نسل یک آدم منقطع میشود و آدم دیگر خلعت وجود مے پوشد و نیز از امام جعفر صادق منقول است
که پیش از آدم که پدر ماست هزار هزار آدم بوده اند و نیز آورده اند که شخصے از جناب امیر علیه الرحمة
پرسید که پیش از آدم که پدر ماست که بود گفتند آدم باز پرسید که پیشتر از آدم که بود فرمودند آدم
چون این کلمه به سه مرتبه تکرار یافت فرمودند که اگر هزار بار ے پرسیدی که پیش از آدم که بود
میگفتم که آدم هر چند که این مقولات بالتمام موید عقاید و کلام اهل هند نمیشوند فاما صداقت
قدامت دوران و وجود انسان البته میشود چون مقصود این نامزد گار ازگذارش احوال
هندوستان و اظهار احوال سلاطین این ولایت جنت نشان است بنابران ازین مباحثه
و مذاکره درگذشته رجوع به اصل مطلب میکند۔

ذکر آغاز آفرینش

گزارنده شرح این داستان چنین گفت برسنت راستان گوید که چون مشیت حق
سبحانه تعالی مقتضی بر آفرینش جهان و وجود انسان شد از قدرت کامله او اون بیضه پیدا آمد
و تا مدت هفتاد و نه چوگی که معنے آن به سطور سابق گزارش یافت بر روے آب
جا داشت پس به حکم او تعالی جلشانه آن بیضه بشکست و ازان سهیسر شیر کها بوجود آمدند
که هزار هزار سر و هزار هزار بازو داشتند از ناف آن یگانه و یکتا گل نیلوفر سر برآورد و ازان گل

سری برهما[۴۱] - که واسطه آفرینش موجودات اند بوجود آمد نذر زمانی دراز سر بزانوے حیرت داشتند که من کیستم و آفریدهٔ من کیست ندا آمد که اے برهما به عبادت مشغول شو برهما تا یکهزار سال بعبادت شاقه مشتغال داشت پس جلوه آن ذات یکتا داد و بیهال دریافت و امر به افریدن خلق یافت برهما باین کار مصروف شد و در مرتبه اول سنک[۴۲] -

سنندن[۴۳] - سناتن[۴۴] - سندت کمار[۴۵] - چهار پسر به افرید و به مرتبه دوم یازده رودر بوجود آورد و به مرتبه سوم بهرگ[۴۶] - بسکهٹ من[۴۷] - چون[۴۸] - یولهه[۴۹] یولستٹ[۵۰] - کرتو[۵۱] - دارد[۵۲] - مریچ[۵۳] - وچهه[۵۴] - شمبهو من[۵۵] - و به مرتبه چهارم اترمن[۵۶] - وغیره هم سی و دو کس از بوجود آمدند پس برهما به شمبهو من فرمود که خلق پیدا کن او عرض کرد که آنچه شما از قدرت خویش آفریدند نشرشت روحانی است و آنچه از من باشد بذریعه نطفه خواهد بود درین صورت بود و باش انیان کجا باشد برهما به استغراق رفت و زمانی دراز به جناب باری التجا داشت به اجابت دعایش آن نور یکتا به قالب بارا ه در آمد و زمین را ظاهر کرد و به اطراف آن کوه هاے رفیع جهت استحکام قائم فرمود و سمیر پربت را ناف زمین قرار داد و امر فرماندهی به شمبهو من ارزانی داشت او و پسر آورد یکے پریابرت[۵۷] - دوم اوتان پاد[۵۸] پس از چندے خدمت منوتری که مراد از نیابت برهما باشد به شمبهو من تعلق گرفت

[۴۱] ब्रह्मा
[۴۲] सनक
[۴۳] सनन्दन
[۴۴] सनातन
[۴۵] सनत्कुमार
[۴۶] भृगु
[۴۷] वसिष्ठ
[۴۸] क्रतु
[۴۹] पुलह
[۵۰] पुलस्त्य
[۵۱] क्रतु
[۵۲] अत्रि
[۵۳] मरीच
[۵۴] दक्ष
[۵۵] स्वायंभुवमनु
[۵۶] अत्रिमुनि
[۵۷] प्रियव्रत
[۵۸] उत्तानपाद ध्रुव

وحکومت هشت طبقات عالم نیز باو تفویض گشت و آتش نیز زیر فرمان او شد
مقام بتهور دار الخلافت او قرار یافت **ذکر سلطنت پسران**
شمبهومن - **پریابرت** پسر کلان شمبهومن دست از سلطنت برداشته
به عبادت اشتغال ورزید پس ازان دهو پسر اوتمان بادنیره شمبهومن بعبادت
مشغول شده به میامن مقبولیت بر آسمان رفت و حیات ابدی یافت که آنرا بزبان
هندی ستاره دهو و بزبان فارسی قطب نامند پس ازان **راجه کلب** دهو او کل
و چیر رتهه و انگ یکے پس از دیگرے شمع افروز کاشانه سلطنت شدند چون
نوبت **راجه بین** پسر انگ رسید طریق ناصواب پیش گرفت و با عابدان و زاهدان بے
اعتدالیها کرد از بد دعاے عابدی قالب عنصری او درهم شکست عابدان برد گرد آمده
ران او را از هم شگافتند شخصے از دو برآمد که مینظر زشت رو که موسوم به **نکهاد**
شد پس ازان بازوے او را شگافتند پسرے زیبا صورت یافتند که **راجه پرتهو**
نام برآورده به سلطنت برداشتند پس از دو **راجه برجباس** پسر او فرماندهی یافت
او بعد ایامے چند **راجه مارو** برادر خود را بامر فرماندهی گزین کرده به عبادت مشغول
شد هفت تن از نسل او یکے **راجه گهه** دوم **راجه سوکل** سوم **سب جیت**
چهارم **راجه براچین** پنجم **راجه برجتا** ششم **راجه دچهه کوس** فرمانروائے

نواختند ازان میان راجه دچهه از حسن سلوک و موشمندی چهار چمن گیتی را سرسبز و شاداب گردانید بنظر نیکو خدمتی های او عهده دچهه پرجایت نیز باد مقرر شد و حسب استدعاے شمبهو من منونتر راج که متعلق به شمبهو من بود به پریابرت پسر کلان او که بعبادت مشغول بود تعلق گرفت۔

ذکر سلطنت پریابرت پسر کلان شمبهو من

چون پریابرت تاج سلطنت بر سر گذاشت جهان بوجود مسعود او آب و رنگی دیگر گرفت گویند که چون آفتاب جهانتاب حسب معمول بگوشه مغرب شتافته روے سیلاب بر شب سر کشید راجه از تیرگیهاے شب پراگنده شده از غایت اقتدار به تفحص و تجسس آفتاب برآرا به سوار شده هر چهار طرف دریا گشت کرد چنانچه از نشان هاے چرخ ارا او هفت دریا پدید آمدند که یکی دریاے شور دوم دریاے عرق نیشکر سوم دریاے شراب چهارم دریاے روغن زرد پنجم دریاے شیر ششم دریاے جزات هفتم دریاے آب او ذه پسر داشت از انجمله مهابیر سون ۔ کب ۔ ترک تعلقات دنیاوی کرده پا در راه تجرد نهاد ند و هفت پسران او ۔ اگنی دهر ۔ ایدهم جهوه ۔ یگیه باهو ۔ هرن ریتا ۔ گهرت پرشٹهه ۔ نمید ها نتهه ۔ ویت هوتر ۔ که باقی ماندند راجه مملکت خود را هفت بخش کرده بنام ایشان موسوم نمود

جمبو دیپ[۱] - پلکش دیپ[۲] - شالمل دیپ[۳] - کش دیپ[۴] -
کرونچ دیپ[۵] - شاک دیپ[۶] - پوشکر دیپ[۷] - و فرمانروای جهان
به پسر کلان که اگنی دهر باشد تعلق گرفت -

ذکر سلطنت راجه اگنی دهر

اگنی دهر نه پسر داشت باین مناسبت جمبو دیپ را نه کهنڈ که مراد از حصه باشد تقسیم کرد
نابهه - کم لور کهه - هروش - ایلابرت - رمنیک - هرن می - کور - بهدراسو - کیتو مال - پس از راجه
اگنی دهر - راجه بهرت پسر سشبهه بن اگنی دهر فرمانروای یافت که بهرت کهنڈ بنام او موسوم گشت

ذکر سلاطین که درست جگ فرمانروائی کرده اند

در آغاز این جگ بیوست من بن سورج من بن کشب بن برهما بحضرت
من دنتری برگزیدند بیوست من از اقبال این خدمت سرباز زد برهما به غضب
آمده از چرگ بدن صورتی ترتیب داد و روح در قالب او دمیده او را به سلطنت
برداشت چون بزبان سنسکرت خواهش را اچها نامند و ولادت این مولود از خواهش
برهما شده - راجه سنجاب - پسروت برکهه بابهاگ - کهه برکهه -
میولس - مرت - انت که از اولاد راجه اچهواک بودند یکے پس از
دیگرے شمع افروز کاشانه سلطنت ماندند تا آنکه دورست جگ اختتام یافت

۱ نمدیپ
۲ پکش دیپ
۳ سالمل دیپ
۴ کش دیپ
۵ کرونچ دیپ
۶ شاک دیپ
۷ پشکر دیپ

نمبر	نام راجگان	بخط ہندی	نمبر	نام راجگان	بخط ہندی
۱	اچھواک	इक्ष्वाकु	۱۵	ہریشو	हरियश्व
۲	بکھی	विकक्षी	۱۶	بکبہو	निकम्भु
۳	پورنجی	पुरंजय	۱۷	سنکٹاشو	संकटाश्व
۴	کاکتسہہ	ककुत्स्य	۱۸	پرسین جت	प्रसेनजित
۵	انیناس	अनेनास			
۶	پرتھو	पृथु	۱۹	پونباشو	पुवनाश्व
۷	وشوگشو	दिपुवगाश्व	۲۰	ماندہاتا	मान्धाता
۸	آردر	आर्द्र	۲۱	پروکتس	पुरुकुत्स
۹	بہادر آرد	मादआर्द	۲۲	ترش دشو	त्रिशदश्व
۱۰	جونباشو	युवनाश्व	۲۳	انارنیہ	अनाराय
۱۱	شروشتھ	श्रवस्य	۲۴	پرش دشو	पृषदश्व
۱۲	بروہ دشو	वृहदश्व	۲۵	ہریشو	हरयश्व
۱۳	کویلیاشو	कुवलयाश्व	۲۶	ہنومان	हनुमान
۱۴	ڈراشو	दृढाश्व	۲۷	ترودھنوا	त्रिधन्वा

نمبر شمار	نام راجگان	بخط ہندی	نمبر شمار	نام راجگان	بخط ہندی
۲۸	تریاریہ	त्रयारय	۴۱	دلیپ	दिलीप
۲۹	ترشنکو	त्रिशंकु	۴۲	بھاگیرتھ	भागीरथ
۳۰	ہرشچندر	हरिश्चंद्र	۴۳	شرت	श्रुति
۳۱	روہتاشو	रोहिताश्व	۴۴	نابھاگ	नाभाग
۳۲	ہاریت	हारीत	۴۵	امبریکھ	अम्बरीष
۳۳	چنچ	चुंच	۴۶	سندھودویپ	सिंधुद्वप
۳۴	بجے	विजय	۴۷	آیوتاشو	आयुतश्व
۳۵	رورک	रुरुक	۴۸	کرتوپرن	कृतपर्ण
۳۶	برک	वृक	۴۹	سرب کام	सर्वकाम
۳۷	باہو	बाहु	۵۰	سوداس	सुदास
۳۸	سگر	सगर	۵۱	کلماکہہ پاد	कल्माषपाद
۳۹	اسمنجس	असमंजस	۵۲	اسمک	अस्मक
۴۰	انشومان	अंशुमान	۵۳	ہرکوچ	हीरकवच

نمبر	نام راجگان	بخط ہندی	نمبر	نام راجگان	بخط ہندی
۵۴	دشرتھہ	दशरथ	۶۷	نابہہ	नाभ
۵۵	اِت وتھہ	इतिवथ	۶۸	پراڈریک	पुराडाक
۵۶	بدہاسہ	विधासह	۶۹	چھیم دھنوا	क्षेमधन्व
۵۷	کھٹوانک	खट्वाङ्ग	۷۰	دوارکا	द्वारिका
۵۸	دیرگھہ باہو	दीर्घ वाहु	۷۱	اَہی نج	अहीनज
۵۹	رگھو	रघु	۷۲	کُرو	कुरु
۶۰	اَج	अज	۷۳	پریاتر	पीरयात्र
۶۱	دشرتھہ	दशरथ	۷۴	دل	हल
۶۲	رامچندر	राम चंद्र	۷۵	چھل	छल
۶۳	کُش	कुश	۷۶	اوکاتھہ	उकाथ
۶۴	اتتھہ	अतिथ	۷۷	وجرنابہہ	वज्रनामि
۶۵	نِپ مدہ	निपमध	۷۸	سنکھہ نانہہ	शंख नाम
۶۶	نل	नल	۷۹	بشواسہہ	विश्वासह

نمبر	نام راجگان	بخط ہندی	نمبر	نام راجگان	بخط ہندی
۸۰	ہرنیہ نابھہ	हिरण्य नाभ	۹۳	وَتس	वत्स
۸۱	پُشت	पुष्य	۹۴	وتس بیوہ	वत्सव्यूह
۸۲	دھرو سندھہ	ध्रुव संधि	۹۵	پرت بیوم	प्रति व्योम
۸۳	اَپ ورم	अपवर्म	۹۶	دیوکر	देवकर
۸۴	شیگھر	शीघ्र	۹۷	سہدیو	सहदेव
۸۵	مرُو	मरु	۹۸	برہدشو	बृहदश्व
۸۶	پرشوشرت	प्रशव श्रुति	۹۹	بھانستن	भानुस्तन
۸۷	سوسندھہ	सुसंधि	۱۰۰	سوپرتیک	सुप्रतीक
۸۸	آنرکھہ	अनर्ष	۱۰۱	مرودیو	मरुदेव
۸۹	مہاشو	महाश्व	۱۰۲	سونکشتر	सुनक्षत्र
۹۰	برہدرتھ	बृहद्रथ	۱۰۳	کیشی نر	केशीनर
۹۱	برہت شان	बृहत्शान	۱۰۴	انترکش	अन्तरिक्ष
۹۲	اُرُوکشیپ	उरुक्षेप	۱۰۵	سوبرن	सुवर्ण

نمبر	نام راجگان	بخط ہندی	نمبر	نام راجگان	بخط ہندی
۱۰۶	استرجت	अमित्रजित	۱۱۹	سومتر	सुमित्र
۱۰۷	برہ دراج	बृहद्राज			
۱۰۸	دہرم	धर्म			
۱۰۹	کرتنجی	कृतञ्जय			
۱۱۰	رنجی	रणञ्जय			
۱۱۱	سنجی	संजय			
۱۱۲	شاکیہ	शाक्य			
۱۱۳	کرودہ دان	क्रोधदान			
۱۱۴	اتل	अतुल			
۱۱۵	پرسین جت	प्रसेनजित			
۱۱۶	چھودرک	सुद्रक			
۱۱۷	کندک	कुन्दक			
۱۱۸	سورتھ	सुरथ			

در آخار تریتا جگ شری برہما بیوست منؔ را باز ہدایت بامر سلطنت فرمود
تا او سریر سلطنت را از قدوم خود رفعت آسمانی داد او دہ پسر داشت ۔
اجھواک ۔ مکہ پرجات ۔ دہرت ۔ دہرس ۔ برکیت ۔ کروکہہ ۔ پدکہت ۔
نابہاگ ۔ کستنت ۔ پس ازان سلسلہ ولادت فرزندان منقطع شد
بیوست منؔ بہ آرزوی فرزند و زنش بخواہش دختر پیش نشست منؔ
پسر برہما التجا آورد نشست منؔ جگے کرد از مقبولیت آن دختر بوجود آمد کہ
موسوم بہ ایلا شد منؔ بعد بہ نیایش راجہ جگ دیگر کرد کہ باجابت آن ہمان
دختر بصورت پسر شد و سودمنؔ نام یافت روزے سودمنؔ پسر بشکار رفت
در آن نزدیکے صحرائی بود کہ ہر مردے کہ دران دشت بلا خیز در آمدے
صورت زن گرفتے چون او بدانمقام آفت خیز رسید بہ قالب زن در آمد
فرادان رنج و غم کشید و بہ سری مہادیو التجا آورد و ناکامی اندوخت تا بہ سری
پاربتی جی زن مہادیو خود را رجوع نمود و چنین نیاز بر زمین سود و بران قناعت
کرد کہ یک ماہ زن و یک ماہ مرد باشد بدعاے مہارانی بہ ہمان حال در آمد
و بصورت زن در مسکن راجہ بود و پسر چندرمان بن اترن برہما رسید راجہ بود و الہ و
مفتون گشتہ او را بخانہ آورد و با او صحبت ہا کرد تا فرزندی حاصل آمد کہ

نامش پورو را کردند راجه های چندربنسی از نسل او بوده اند بعد چندے راجه به
تقریب جگ بحضور برہما و بشن و مہیش حاضر شد در انجا بسیارے از کہشیران
مجتمع بودند راجه بوده استدعا کرد که این زن که فی الواقع سودمن است باز بحالت
خود رسد ملتمس او اجابت یافت تا سودمن باز بحالت اصلی گردید و ازین
رنج کلفت نجات یافت راجه سودمن دو پسر داشت یکے اگنهوتری که از زانی
او ولادت یافته دویم پور باکه خود از لبطن سودمن که بحالیکه او زن لود از
نطفه راجه بوده پسر چندرمان بوجود آمده بود راجه از غایت حق پسندی سلطنت
خود را دو بخش کرد نصف به اگنهوتری بخشید که سلسله راجه های سورج بنسی
از و برقرار ماند که دارالسلطنت ایشان اجودهیا ست و نصف دیگر به پور با
بخشید که راجه های چندربنسی از ایشان بوده اند و پایه تخت ایشان
هستناپور دهلی بوده فهرست ذیل کاشف مدعا است۔

فہرست راجگان چندربنسی

نمبر	نام راجگان	نمبر	نام راجگان
۱	راجه پورو ردوا	۱۴	راجه درودرکهه
۲	راجه پوربا	۱۵	راجه توکه
۳	راجه امیرپورما	۱۶	راجه جهتبربرده
۴	راجه بهیم رتهه	۱۷	راجه تیج مان
۵	راجه بچهه	۱۸	راجه آنی مان
۶	راجه سونر	۱۹	راجه سهوتر
۷	راجه جن	۲۰	راجه کاس
۸	راجه کشن	۲۱	راجه کشن
۹	راجه کوسام	۲۲	راجه کشن
۱۰	راجه لبشن	۲۳	راجه سمر
۱۱	راجه کوسن ناتهه	۲۴	راجه سمنک
۱۲	راجه کاده	۲۵	راجه سهک
۱۳	راجه لوده برادرزاد	۲۶	راجه بهوس

نمبر شمار	نام راجگان		نمبر شمار	نام راجگان
۲۷	راجہ بیرل		۴۰	راجہ جینتی سر
۲۸	راجہ کاس		۴۱	راجہ جیت منوہر
۲۹	راجہ دیکھ ماہ		۴۲	راجہ بہرگ
۳۰	راجہ دہنتر		۴۳	راجہ بہارگو
۳۱	راجہ کب ماہ		۴۴	راجہ رمین
۳۲	راجہ بھیم رتھ		۴۵	راجہ گنپی رس
۳۳	راجہ دیواواہ		۴۶	راجہ ہرہم جگ
۳۴	راجہ بدرہن		۴۷	راجہ سودہ
۳۵	راسہ جیت		۴۸	راجہ راج
۳۶	راجہ رت پنج		۴۹	راجہ ساترہ
۳۷	راجہ کوتھلہ		۵۰	راجہ کرت کرت
۳۸	راجہ دہرس کیپ		۵۱	راجہ ات مین
۳۹	راجہ سوکہار		۵۲	راجہ کوس

نمبر	نام راجگان		نمبر	نام راجگان	
۵۳	راجہ کوسام		۶۶	راجہ بت	
۵۴	راجہ کرت گرت		۶۷	راجہ حجاب	
۵۵	راجہ سہدیو		۶۸	راجہ لور	
۵۶	راجہ جی سین		۶۹	راجہ میدادی	
۵۷	راجہ سکرت		۷۰	راجہ جیسی اندری	
۵۸	راجہ جیتہر ہرمان		۷۱	راجہ اسرج	
۵۹	راجہ سوک لیپر حجاب		۷۲	راجہ الح	
۶۰	راجہ مرو		۷۳	راجہ مرہ لیپر ہاے	
۶۱	راجہ ہربنس		۷۴	راجہ کرگ	
۶۲	راجہ مہس		۷۵	راجہ اجمر	
۶۳	راجہ اندر		۷۶	راجہ رت کاری	
۶۴	راجہ دہر کہین		۷۷	راجہ مہیت	
۶۵	راجہ بدہ		۷۸	راجہ لسرح	

نمبر	نام راجگان		نمبر	نام راجگان	
۷۹	راجہ روح راس		۹۲	راجہ بل	
۸۰	راجہ بربیدن		۹۳	راجہ سانت	
۸۱	راجہ کاس		۹۴	راجہ سوسانت	
۸۲	راجہ بجہہ		۹۵	راجہ پور	
۸۳	راجہ لورختن		۹۶	راجہ ارگ	
۸۴	راجہ پرم دت		۹۷	راجہ برہ دس	
۸۵	حکی کہت		۹۸	راجہ بہار داس	
۸۶	راجہ حر		۹۹	راجہ برکل	
۸۷	راجہ دہیم		۱۰۰	راجہ دیودرس	
۸۸	راجہ سوماس		۱۰۱	زاجہ مبرالے	
۸۹	راجہ سومت		۱۰۲	راجہ سوداس	
۹۰	راجہ ست		۱۰۳	راجہ سہدیو	
۹۱	راجہ کرن		۱۰۴	راجہ دردید	

نمبر شمار	نام راجگان		نمبر شمار	نام راجگان	
۱۰۵	راجہ درست دمن		۱۱۸	راجہ جے سین	
۱۰۶	راجہ مالجات		۱۱۹	راجہ دیواوت	
۱۰۷	راجہ پرجیت		۱۲۰	راجہ دلیب	
۱۰۸	راجہ جہتو		۱۲۱	راجہ دیوانی	
۱۰۹	راجہ نکنج				
۱۱۰	راجہ سہوتر				
۱۱۱	راجہ کوکوسام				
۱۱۲	راجہ لکل یعنی جراسندہ				
۱۱۳	راجہ سہدیو				
۱۱۴	راجہ سہمان				
۱۱۵	راجہ سودس سروا				
۱۱۶	راجہ نخورس				
۱۱۷	راجہ سارہوم				

ذکر سلطنت راجہ سانتن

بیا ساقی آئین جم تازہ کن
طراز لباط کرم تازہ کن

بہ پرویز از مے دروے فرست
بہ بہرام از نے سرودی فرست

بہ دورِ پیاپے بہ پیمائے مے
بہ شورِ مادم بہ فرسائے نے

قدح را بہ پیمودن مے گمار
نفس را بہ فرسودن نے دُرار

بہ خشم از بلائے زیاران بگرد
بکامِ دل شادخواران بگرد

زہر کس فزون جئی بہ من وہ کہ من
زشاہنشہ ہند را نم سخن

راجہ سانتن بن دیوانی بادشاہے بود کہ پایہ سریرش بہ سپہر برین رسیدہ و گوشہ کلاہش سر بہ اکلیل ماہ کشیدہ تیغ گذاران بارگاہش سر پنجۂ رستم دستان مے شکستند و چاوشان درگاہش دست بہرام چوبین بر چوب مے بستند ؎

فرزانہ شہی فلک شکوہی
دانش منشی خرد پژوہی

فرماندہ خیل کامیابان
پیشانی او ز بخت تابان

خاقان خطاستان وچین بخش
ہم تاج نواز ہم نگین بخش

روزے این راجہ بتقریب شکار بہ صحرای رفت نازنینی عربدہ جوے بنظر آمد کہ دل را بہ خدنگ مژگان وجگر را بستان نگاہ فگار کردے۔

نظم

تنی از شوخی آهو سرشته	نمک پرورده حسن برشته
ادائے او هزاران جلوه بردوش	نگاه او رم آهو در آغوش
کفِ پایش در آغوشِ نزاکت	همی خاریدَ از موج لطافت
ز اعضایش کزو شد صبح بیتاب	بجائے سایه ے غلطید مهتاب

راجه شیفته جمال آن پری تمثال شد و از غایت بیتابی به هوش نه ماند بعد ساعتے که هوش یافت پرسید که ای مه پاره غار تگر صبر و شکیب کیستی و درین صحرائے بلا خیر چه کار داری نازنین بجواب پرداخت که من از گرده دیوتا ام و نام من گنگا است از پدر تو عهد کرده بودم که خود را در عقد پسرت در آرم بنا بر ایفائے وعده خود را بتصور سانیدم راجه باستماع این مژده روح بخش از غایت انشاط چنان برخود بالید که در پیرهن نگنجید خواست که او را بمشکوی خلافت آرد نازنین گفت که همراه تو بشرطے روم که در کار من دخلے نه دهی و از نیک و بد هر چه کنم اعتراضی ننمائی راجه از غایت شیفتگی قبول کرد و او را به مشکوی دولت آورد هفت پسر بتواتر و توالی از و بوجود آمدند و هر بار هر مولود را گرفته بدریا انداخت هر چند که راجه را برگردانا هنجار او دل بیسوخت فاما به پابندی عهد هیچ گفتن نمی توانست تا آنکه هشتمی بار پسرے زیبا دلربا آورد که در حسن و جمال و تنومندی بے همتا بود خواست که او را هم به گرداب فنا اندازد راجه را عنان شکیبائی

در دست نماند و گفت تا این وقت هرچه کردی ترا هیچ نه گفتم حالا ازین حرکت ترا مانع
مے آیم که زیاده ازین طاقت صبر ندارم نازنین طفل را هما بجا گذاشت و گفت که
چون خلاف عهد از تو به ظهور آمد با تو نه خواهم ماند این به گفت و از نظر غائب شد
و آن طفل اول به پرتاب کاتکی بعد ازان پیکیم پیامه موسوم شد به حسن تربیت راجه در اندک
مدت بعلوم و فنون و شجاعت و سخاوت یگانه روزگار گردید راجه چون پسر خود را به
جمیع اوصاف موصوف یافت مقالید سلطنت باو سپرده خود بعبادت پرداخت
مدتی دراز مهمات سلطنت به عدل و انصاف پیکیم پیامه حسن تمشیت میگرفت روزی
راجه سانتن مشغول عبادت بود دختری صاحب جمال که خوشبوے اندامش فرسنگ
ها رفتی و نگهت روح پرور او مردهٔ صد ساله را زنده کردی پیش او آمد راجه بمشاهدهٔ
حسن و جمال او در حیرت افتاد بدل خود گفت که این پری پیکر از حوران بهشتی ست
که دریغا به جلوه فروشے درآمد و یا زهرهٔ است که از خرچ برین بروے زمین نه امیده

نظم

جادو صنمی صنم فریبے	نگذاشته در جهان شکیبی
بتخانه هند چشم مستش	هندو صنمان صنم پرستش
آتش زن سومنات قهرش	زنار گسل بتان عصرش

شمشیر گر نگاهِ خوے		سوہان زن آتش درونے

راجہ شیفتہ جمال و دل دادۂ حسن بیمثال او گردیدہ نزد پدر آن پری پیکر رفت و گفت کہ دختر ماہ پیکر خود را بہ من بدہ کہ این شمع رخسار لائق شبستان اقبال من ہست

منم از شہان گوہر پاک زاد		بہ من زیبد این دُرّ دریا نہاد
بدہ تا چو دریا کشم در برش		بدریاے دل پرورم گوہرش

پدر گفت کہ این معاملہ بشرطے با تو کنم کہ اگر از دختر من فرزندی ترا حاصل شود او را ولیعہد سلطنت سازی راجہ ازین سخن روے درہم کشید و با خاصان خود گفت کہ چون بہیکم تیامہ فرزند رشید و ولیعہد سلطنت من ست چسان این معنے قبول کنم ناچار جبر بر خاطر خود کرد و واپس آمد و نقد جان و سرمایہ ہوش و حواس براہ جانان در باخت بہیکم تیامہ چون ازین ماجرا آگاہی یافت ارا کین سلطنت را ہمراہ گرفتہ نزد پدر دختر رفت و گفت کہ دختر خود را بہ پدر من بدہ من با تو بپیش بزرگان این دولت عہد میکنم کہ فرزندی کہ از دختر تو ولادت یابد او را بہ سلطنت بردارم و من گاہے از روی سلطنت نہ خواہم کرد بلکہ دایما مجرد خواہم ماند تا از من فرزندی نباشد کہ مدعی این دولت شود پدر نازنین دختر خود را کہ ستوتی نام داشت بہ بہیکم تیامہ سپرد و او بہ پدر رسانید راجہ از فرط انبساط خود را فراموش نمود و بہ جلدی ہای این

سعادت منشی بحق فرزند دعا کرد که تا وقتیکه او مرگ خود نه خواهد دست اجل
بر طاق حیاتش نرسد با فضال ایزد متعال دعایش هم آغوش اجابت گشت

مثنوی

پسر برخوردار از دعای پدر	بدولت رسد از رضای پدر
کسی کوس دولت به نه نام زد	که دائم بکام پدر گام زد

راجه آن نازنین را بعقد خود در آورد مدتی در ناز به عیش و کامرانی بسر برد
و پسر از بطن او بوجود آمد چتر بیرج و چترانگد چون راجه سنانتن و دلیعت حیات
کرد بهیکم پتامه چتر بیرج را به بادشاهی برداشت راجه مذکور در آویزه گند هیران
جام اجل در کشید تا چترانگد را به امر سلطنت برداشتند از قضاے الهی او نیز
در اقرب اوقات لبساط زندگانی ازین جهان فانی در نوردید مادر راجه که ستیوتی
نام داشت از خاموش شدن چراغ سلطنت و نماندن دانی پرسر یر مملکت در مقام
غم و الم و ملده جامه صبر و شکیبائی چاک کرده خاک رنج و غم بر سر انداخت روزی
در حالت سوگواری به بهیکم پتامه گفت که اگر برای حفظ سلطنت و لبقاے نام
نامی راجه سانتن به اجازت من با زنان برادر خود صحبت کرده فرزندان حاصل
نمائی موجب حصول رضاے من خواهد بود بهیکم پتامه باین معنے راضی نه شد و گفت

که چون با پدر تو عهد کرده بودم که دائما مجرد خواهم بود چگونه با بدین کوچه گزارم
و به بیوفائی و بدعهدی خود را برشمارم من نه آنم که سر از خط وفا بر دارم - گرچه سازند
جدا چون قلم بنداز بند ستوتی چون از بهیکم تیامه قطع امید کرد جناب بیاس دیو را
که فرزند او بود طلب داشت از انجا که گزارش حال آنعارف قدسی نژاد موجب پیرایی
ریاض سخن دانست بنا بر آن مجملی از واقعات او درج این اوراق میگردد

ذکر بیاس دیو

در زمان پیشین بادشاهی بود در شهر چندیری به فرزندی جاه و کرنات سیاه گوئی
تفوق از سایر سلاطین عهد ربوده و به کلید تدبیر و قوت شمشیر ابواب هفت اقلیم کشوده

نظم

مبارک طالعے فرخ سیرے	به طالع تاجداری تخت گیرے
رخی از آفتاب اندوه کش تر	شکر خندید لش از صبح خوشتر

روزی این بادشاه به عزم شکار ماهی جانب دریا عنان عزیمت معطوف نمود از بسکه
دلداده صحبت معشوقان و جان باخته هوای مجالست گلعذاران بود در اثنای راه به
خیال وصال جانان هم آغوش گردید از بسکه نفس شهوانی بر و غالب آمد قطره آب منی
از و جدا شد بادشاه آن را بر برگے نهاده به بازی تیز پرداز سپرد که به هوای شوق

پرواز کرده به معشوق او رساند چون این مرغ بلند پرواز آن برگ را به منقار گرفته
بال پرواز کشود در اثنای راه بازی دیگر در خورد و آن برگ را طعمهٔ خویش نپنداشته
با او در آویخت جائیکه در میان این هر دو مرغان جنگ واقع شد در زیر آن دریای
ذخار بود ناگاه آن قطرهٔ آب از منقار باز فرو ریخته بدریا افتاد از انجا به شکم
ماهی در آمد آن ماهی از حوران بهشتی بود که بنفرین را [illegible] قبه الب ماهی یافته
موعود استخلاص بر ولادت فرزندی از تخم بادشاهی صاحب شکوهی بود از
قدرت خدا آن ماهی باردار شد بعد دو ماه صیادی آنرا صید کرد چون شکم او [illegible]
پسرے و دخترے در غایت خوبی و رعنائی یافت ماهی گیر در مقام
استعجاب در آمد آن دختر و پسر را پیش بادشاه آورد بادشاه آن فرزندرا که در
حقیقت از تخم او بود به فرزندی قبول کرد و نجیس نام او نهاد و در تربیت و
تعلیم او سعی موفور بجا آورد تا آنکه آن پسر در اندک مدت برگزیدهٔ روزگار شد
بسیاری ممالک اطراف را به قوت بازوی خود مسخر نمود و تمامی ولایت پنجاب را
در حیطهٔ تصرف خود در آورد آنرا ماچواڑه نام نهاد و آن دختر را به همان ماهی گیر سپرد
تا حق پرورش او بجا آرد ماهی گیر دختر را به خانه آورد و به پرورش و پرداخت
او مشتغل شد تا آنکه دختر مذکور به مرکز بلوغیت آمد و غلغلهٔ حسنش از کران تا به کران

رسید و شعشعهٔ جمالش تمامی عالم را فرو گرفت ماهی گیر زورقی به دختر داد و امر کرد که تا بر روی
دریا حاضر بوده مردم را از ان آب زخار عبور داده باشد و از هیچکس طالب مزد نه شود
بنا نچه آن دختر نازنین موسوم بپستوقی به تقدیم این امر خیر اشتغال داشت روزی درویشی
خاکپای پر آسرنام که فضیلت او از غایت اشتهار محتاج تفصیل و اظهار نیست بر لب
دریا آمد و به مشاهدهٔ جمال این پری تمثال کشتهٔ تیغ نگاه و دار فتهٔ ادای هوش ربای او
گشت از غلیان شوق دست تمنا به دامن نازنین زده طالب وصل شد آن مه جبین
نیز به مقتضای جذب درویش واله و مفتون او گردید لیکن بنا بر شرم و حیا عذر آورد که
درین روز روشن که چشم عوام باز است و نیر اعظم بر تخت زمردین فلک نشسته سوی عالم
مناسب چگونه متکب این امر شوم عابد کشف خود ظاهر کرده دودی سیاه که به عیب پوشی
عاشقان چون شب سیاه پرده داری می نماید پدید آورد که جهان به چشم مردم تاریک تر
از شب سیاه روزان گردید عابد آن نازنین را درین پردهٔ ظلمت به کنار کشید و کام
دل برآورد از قدرت او تعالی شانه آن نازنین فی الفور پسری زائید که انوار معرفت
از جبین او هویدا و تجلیات حقیقت از روی روشن او هویدا بود در اندک ساعت با طفل
چهارده ساله برابر شد چون نظر او بر مادر افتاد تعظیم بجا آورد و گفت که مرا قادر علی الاطلاق
برای کاری آفریده است بنا بر آن از مردم کناره می گیرم و جهت تصفیهٔ باطن و تکمیل

نفس در سپر کوه و بیابان میشوم و قتیکه شما را مشکلے پیش آید مرا یاد کن این بگفت و راهی
صحرا شد بیامن عبادت شاقه و بطفیل صفای باطن از مقربان درگاه ایزدی گشت اول
ودیپائن نام یافت بعد چندی بنام بیاس که معنی آن جُدا جُدا بوده اند و او بید را چهار دفتر
جُدا جُدا کرد و بشرح آن پرداخت بنا بر آن باین اسم موسوم شد خلایق را به امور دینی
هدایت کرد و مردم را از شاهراه کفر و ضلالت برآورد بسیاری کتب های تاریخ و حکمت
تصنیف کرد که از ان جمله یکے مهابهارت و دویمی کلیله دمنه است که آنرا به فارسے
ترجمه کرده اند القصه زاهد قدسی نژاد پس از انفراغ صحبت و ولادت بیاس به حق
نازنین دعا کرد تا آن مه جبین باز به حالت پیشین دختر شد و بوی ماهی از بدن او زائل
شده به نکهت روح پرور مبدل گردید ماهی گیر بمقام استعجاب درآمده مستفسر حال شد دختر
حقیقت دعای عابدی بشرح تمام معروض داشت او شکر بجا آورد دختر را باز به همان کار
مقرر داشت تا آنکه بروایتی که در سطور پیشین معروض شد داخل حرم سرای خلافت
راجه سانتن گردید درین وقت که ستوتی پسر خود بیاس را بصورتیکه در سبق نگارش
یافت یاد کرد او حاضر شد ضرورت طلب خود دریافت ستوتی حقیقت واقعی خود را
به معرض بیان درآورده مستدعی شد که بنا بر بقای نام نامی راجه سانتن فکری کن و
مرا ازین ظلمت کده غم و الم بیرون ربیاس دیو قبول کرد و حکم کرد که زنان راجه چتر بیرج و

چترانگدرا برہنہ از پیش من بگذران تا از تاثیر نگاہ من بار دار شوند زنان راجہ ہمچنان
بعمل آوردند بہ طفیل نگاہ آن عارف ایشان بار دار شدند و بعد ایام معینہ ہر یک
پسرے آوردند چون زن اولین تاب دیدن این پیکر مہیب نیاوردہ چشم از دست
خود پوشید ازین جہت پسری نابینا بوجود آمد کہ دہرتراشت نام یافت و زن دیگر کہ بشاہدہ
طلعت آن عارف رنگ زرد گردید پسری رنگ زرد از و ولادت یافت کہ نامش پانڈ
گذاشتند و زن سومی کہ پرستاری بود از غایت بیباکی بی حجابانہ خود را از نظر او گذرانید
فرزندی از و متولد شد کہ ہیچ نقصانی نداشت بلکہ بصفات و محامد موصوف بود کہ نامش
بدرنہادند چون بہ افضال ایزد متعالی این ہر سہ اطفال بہ مرکز بلوغیت رسیدند و از
سرمایہ علوم و فنون کہ انچہ سلاطین را سزاوار است بہرہ وافی ربودند امر سلطنت
بہ سبب آنکہ برادر کلان راجہ دہرتراشت نابینا بود بہ راجہ پانڈ قرار گرفت این راجہ
بغایت عادل و باذل و رحیم و کریم بود با رعایا و برایا پدرانہ سلوک میکرد روزے
راجہ موصوف حسب آئین بادشاہان بہ قصد شکار با بسیاری حشم و خدم سوار شد و
بہ صحرای وسیع کہ بہ کثرت جانوران صحرای مشہور آفاق بود رسیدہ بدار الکین سلطنت
و مقربان خدمت بشکار پرداخت

رباعی

در دست کمان کشیدہ ناوک فگنان	بر شیر و گوزن ناوک و تیغ زنان

هر سوی بر آهوان فسرده رفته خدنگ	همچون مژه گرد چشم سیمین بدنان

اتفاقاً یکی از عابدان کامل به صورت آهو با زن خود صحبت داشت راجه تیری جانستان از کمان خویش سر داده او را صید نمود عارف وقت وفات دعا کرد که چون در وقت صحبت و کامرانی راجه مرا هلاک کرده است او نیز وقتیکه با زن خود صحبت نماید از شاهد اجل همکنار گردد راجه بوقوع این واقعه سراسیمه شده نفس سرد کشید و از فرط غم و الم بهوش نماند ؎

خاکساران جهان را بحقارت منگر	تو چه دانی که درین گرد سواری باشد

القصه راجه پانڈا از غایت رنج و ملال ترک تعلق کرد و امور سلطنت به دهرتراشت برادر کلان سپرده به صحرا مشغول عبادت شد کنتی و مادری هر دو زوجه اش از غایت وفاشعاری بر آسایش و آرامش دنیا پشت پا زده به جهت حصول سعادت دارین رفیق و شریک حال شوهر شدند مدتی دراز برین برآمد روزی راجه با کنتی گفت که از بزرگان شنیده ام هر کس که از دولت اولاد بی نصیب است از نعمت بهشت هم محروم است پس درین غم واندوه جانم بر لب رسیده و حالتم بجنون انجامیده ذائقهٔ حیات بر زبانم تلخ است و جامهٔ زندگانی بر من تنگ کنتی گفت که من علمے یاد داشته ام که به برکت آن از ملائکه هر کس را که خواهم طلب دارم و فرزندی حاصل

نمایم راجه باستماع این مژده راحت افزا بغایت مسرور شد و غمی که داشت فراموش
کرد و کنتی را اجازت داد تا او دهرم را طلب داشت که از و راجه جدهشتر بوجود آمد
و بعد ازان اندرا را دریافت که ازان ارجن ولادت یافت و از بادهیم سین پیدا شد
بعد ازان کنتی آن عمل به مادری آموخت او آسنی کمار را طلبداشت نکل و شهدیو
دو فرزند توام از و حاصل کرد راجه از ولادت فرزندان تقویت فراوان و مسرت
بیکران حاصل نمود ؎

جزاین شادی بر خردمند نیست	که شادی چو شادی فرزند نیست
چراغ نظر را از و روغن ست	حریم دل از روی او روشن ست

روزی مادری که زن دلربای راجه پانڈو بود به ملبوس نفیسه و جواهر ثمینه مرصع کرده
بصد عشوه و ناز و به هزاران هزار غمزه و انداز پیش راجه آمد ؎

جمالی چو در نیم روز آفتاب	کرشمه کنان نرگس نیمخواب
بدیدن همایون به بالا بلند	به ابرو کمان کش به گیسو کمند
چو سروی که پیدا کند در چمن	ز گیسو بنفشه ز عارض سمن

راجه را چون نظر بر جمال او رسید آتش بیتابی در خرمن دل افتاد و متاع
صبر و شکیبائی او سراسر بسوخت ؎

بازار نگاهش غمزه را پا در رکاب ناز شد	در کشور دلها دگر بنیاد دست انداز شد
آمد خرامان ناگهان کز جلوهٔ مستانه اش	هم صبر بیرون زد علم هم شوق میدان تاز شد

راجه به مقتضای بیتابی و غلیان شوق با نازنین در آویخت هر چند که عقل مانع بود اما نفس غالب که جز عیش طالب نبود هرگز راضی به تامل نشد تا آنکه مادری تیز فریاد برآورد که ای راجه صبر کن و ازین حرکت بیجا بگذر ورنه بر پسر هلاک خواهی افتاد راجه گوش بر سخن او نیز نه نهاده مشغول صحبت و مصروف مباشرت شد در عین وقت از تاثیر دعای عابد راجه پانڈ از شاهد اجل همکنار گردید مادری بوقوع این واقعه سراسیمه شده دست و پا گم کرد چون به هوش آمد نعره های جان خراش از جگر برآورد و نوحه کردن و فریاد زدن آغاز نهاد کنتی نیز بمشاهدهٔ این حادثهٔ جان فرسا بر بستر خاک افتاد و مو کندن و گریبان دریدن گرفت ؎

آلودهٔ خون فغان برآورد	وین مغز زاستخوان برآورد
سنبل برخ سمن پراگند	وز سرو سهی بنفشه برکند
انگشت بخون دل جگر را	آمود به شعلهٔ لعل تر را

القصه دیاری از زاهدان و عابدان که دران صحرا باتفاق راجه پانڈ شغل عبادت داشتند بر نعش او گرد آمده بطریق مذهب آتش دادند مادری از غایت وفاداری

نقد جان در راه اخلاص جانان صرف کرده بانعش راجه بسوخت و سرمایهٔ سعادت دارین

فرا اندوخت ۵

مستانه دو یمتن بهم سوخت	سرو و گل و سوری و سمن سوخت
عشق ست نهان و آشکارا	این باده برین جهان گوارا
انیست گرت کند سرایت	از عشق بدایت و نهایت

اکنون به نگارش حال راجه دهر تراشت می آیم که چون راجه پاند دست از شغل سلطنت افشانده به عبادت اشتغال گرفت دهر تراشت بر سریر فرمانده بر آمد جهان را از عدل کرم آب و رنگے دیگر بخشید و خلایق را در مهد عافیت جا داد بعد چندی رانی او موسوم به گاندهاری که دختر راجه قندهار بود باردار شد و پس از ایام معینه بجاے فرزند مضغه گوشت زائید که موجب وفور حیرت و باعث از دیاد عبرت گردید خواستند که آنرا به خاک سپارند و ازین شگفت کاری ها کس را خبر ندهند ناگاه جناب بیاس دیو دران انجمن تشریف ارزانی داشته بر زبان آوردند که این مضغه گوشت را بنظر تحقیر نه بینند که ازین یک صد پسر قوی هیکل بوجود خواهند آمد حسب هدایت آن دانای راز آب سرد بر آن ریخته صد جا لخت لخت کردند و به دیگهای روغن نگاهداشتند بعد سالی چون طبق از دیگها برداشتند در هر یکے طفلی قوی هیکل یافتند از انجمله چون جرجودهن

از دیگر برآمد مثل شیر غران نعره برآورد که وحوش وطیور را لرزه بر اندام افتاد و مردم
را از هیبت زهره آب شد دانایان اسرار و تماشائیان کارنامه سپهر دوار تفاءل کردند
که ازین مولود خاندان کوروان تنزل یابد و چشم زخمی عظیم خلق را بهم رسد لیکن دهرتراشت
از ولادت ایشان عشرت و مسرت ها اندوخت وغمی که داشت فراموش کرد تا آنکه
این پسران رفته رفته به سرحد جوانی که هنگام عشرت و کامرانی است فائز گشتند و به تربیت
اوستادان کامل از علم و هنر بهره ربودند ازان میان جرجودهن به قوت و توانائے
علم یکتائی برافراشت و به علوم و فنون یگانه روزگار شد از انجاکه کارکنان قضا و قدر
خرابی خانواده کوروان بنام او نوشته بودند بنا بر آن از روز ولادت سالک مسالک
افعال ذمیمه گردید با بزرگان دولت جاده بی اعتدالی سپرد و با مقبولان بارگاه
ذوالجلال ناتوان بنی پیش گرفت و بالآخر بپاداش آن به خرابی بسیار گرفتار آمد که
انشاالله ذکرش در سطور آینده به تفصیل تمام زیب تحریر خواهد گردید از نجا عنان همت خامه
به گزارش حال پانڈوان منعطف میگردانم که چون راجه مذکور بصورتیکه در سبق ذکر یافت
ودیعت حیات نمود عابدان و زاهدان چشم نیم سوخته راجه درانی را گرفته و فرزندان
او را که پانڈوان می گفتند به هستناپور آوردند و به راجه دهرتراشت سپرده به جهت
پرورش ایشان نصیحتها کردند جرجودهن که از نشه بغض و حسد مست بود در ابطال فرزندان

پانڈا صرار نمود و گفت کہ چون راجہ پانڈ بنفرین عابد ترک صحبت زنان کردہ بود ولادت
ایشان چسان واقع شد درہمین مکالمہ سروش غیبی ندا زد کہ پانڈوان را چشم بدگمانی
نباید دید کہ ایشان بذریعہ ملائکہ از کمن بطون بعرصہ شہود خرامیدہ اند زود باشد
کہ غنچہ اقبال ایشان بہ شگفتن آید و عالمی در ظل عاطفت ایشان بیاساید مردم ہستناپور
و سائر بزرگان دولت بہ حیرت افتادند و در تعظیم و تکریم ایشان بذل توجہ کردند
بہیکم پتامہ در پرورش و پرداخت پانڈوان ہمت علیہ مصروف نمود و در تعلیم و تربیت
ایشان سعی موفور بجا آورد تا آنکہ این ہر پنج برادران بہ فضایل علمی و کمالات انسانی
برگزیدہ روزگار شدند جد ہشٹر از ہمہ برادران بزرگ بود بہ راستی گفتار و وفور اخلاق
و مزید رحم و کرم و جمیع صفات حمیدہ و محامد سنجیدہ گوی تفوق از اقران و امثال بود
راجہ دہرتراشت چون جد ہشٹر را بہ ہمہ صفات حسنہ موصوف یافت و نور فراست
کیاست بر جبین او تابان دید او را بہ ولیعہدی برگزید و نظام سلطنت و سرانجام امور
مملکت بہ قبضہ اقتدار و اختیار او سپرد چرجودہن فرزند کلان راجہ دہرتراشت
کہ بمائہ استحقاق این امر جلیل بہ مقراض طمع بر قامت ناسازخود ے بُرید و درین سودای
خام و ہوس ناتمام کلاہ افتخار کج می نہاد بمشاہدہ این حال دیگ حسد بہ جوش
آوردہ بہ پدر پیغام داد کہ اگر جد ہشٹر را ازین عہدہ جلیلہ معطل فرمودند و عنان

اختیار سلطنت بدست من نسپرند پانڈوان و تمامی بزرگان این دولت را تہ تیغ
میرسانم و خود را نیز ہلاک می گردانم راجہ دہرتراشت بشنیدن این سخن مضطرب و
متفکر شد آخر بجہت رفع نزاع ولایت خود را دو بخش کردیکی بہ جرجودہن بخشید و دیگر بہ راجہ
جدہشٹر مرحمت نمود بادشاہ دادگستر راجہ جدہشٹر شہر برنابی را دارالسلطنت خود
گردو عنان عزیمت بدان صوب معطوف نمود پیش از رسیدن ایشان جرجودہن
از غایت بغض و عناد عمارتی از صمغ و قیر و ریسمان برای ایشان اعداد کرد و مردمان
متعین نمود کہ چون پانڈوان داخل آن عمارت شوند آتش در دہند از انجا کہ مشیت
ایزدی بران رفتہ بود کہ بوجود مسعود ایشان عالم را آب و رنگی دیگر افزاید و این
چارچمن گیتی از آبیاری عدل ایشان بہرسبزی و شادابی گراید بنابران پیش
از وقوع این واقعہ پانڈوان ازین فتنہ آگاہی یافتند چنانچہ ہنگام رسیدن آنجا
از خود آتش سوزان بدان قصر آسمان شکوہ درزدہ جادۂ غربت و کربت اختیار
کردند بہیل زنی کہ با پنج پسران خود ساکن قصر بود دران آتش سوزان مع فرزندان
خود نقد زندگی درباخت جرجودہن سوختن پانڈوان یقین کردہ مسرت ہا اندوخت
و کمال عشرت و راحت بہم رسانید و این ندا نشست ؎

چراغے را کہ ایزد برفروزد	ہر آنکو پف زند ریشش بسوزد

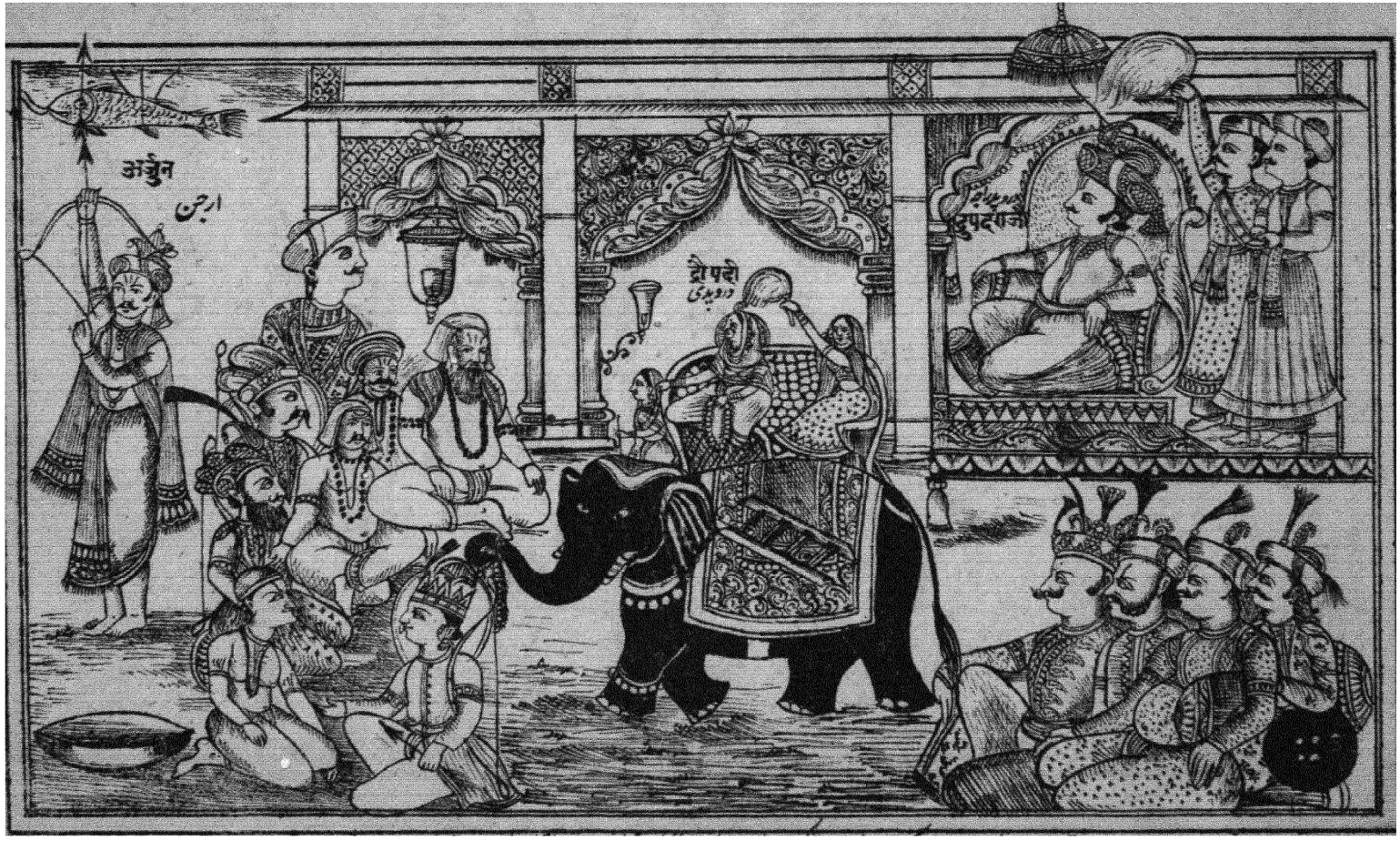

بقلم لال بہادر مصوّر رسالن چوپٹیان للہنو ملازم راجہ دیکا پرشاد صاحب المتقدم بہ وانریبل مجسٹریٹ سندیلہ

گویند که چون راجه جدهشتر از سلطنت و دولت رو بر تافته بجهت زیارت معابد متبرکه سفر اختیار کرد در اثنای راه صحبت بسیاری زاهدان و عابدان دریافته سیران سیران در شهر کنپلا داخل گردید راجه دروپد مرزبان آنجا دختری داشت دروپدی نام

نه دختر دختر غارتگر هوش	چه دختر باقیات دوش بدوش
نهان در گیسوی او لیلة القدر	عیان از جبهه او مطلع الفجر
کمان ابروی آن آفت جان	رگ ابر سیاه تیر باران
لبش با آب حیوان در تکلم	نموده عرض جان ها با تبسم

درین وقت که آن ولایت پر بها را از نزول اجلال پانڈوان مهبط فیض گردید راجه دروپد جشنی عظیم برای عروسی دختر خود ترتیب داده کافی همت تراز دلهای سنگین دلان در محفل هشت مشاکل بنهاد و چوبی در غایت بلندی نصب کرده و ماهی از طلا برساخته بران تعبیه نمود و آن ماهی از ترکیبات علم ریاضی چنان متحرک بود که نظر تماشائیان بر او قرار نمی گرفت و در زیر آن چوب دیگی پر از روغن بر آتش نهاده بود که جوش میکرد پس شرط آن بود که هر کس که نگاه خود را بالا نکرده از دیگ روغن مشاهده ماهی نموده هدف او کند دختر را بعروسی خود بگیرد و راجگان هفت اقلیم که از مدت های دراز بدام عشقش گرفتار آمده در آرزوی او با نیجانی بسر می بردند و پیوسته

بامید وصل آن مه جبین انفاس زندگانی میگذرانیدند درین جشن جمشیدی که آن را
بزبان هندی سومبر گویند در رسیدند و به آزمایش بخت در تقدیم شرط مذکور کمر بستند اما رہ
بجای نه بُردند و بسر منزلِ مقصود نه رسیدند آرجن که در تیر اندازی و مزید طاقت نظیر عدیل خود
نداشت و این علم را از ملائکه آموخته و بسیاری دیوان را بسرپنجهٔ قوت خود بشهرستان
عدم فرستاده بود بدستیاری جرأت و همت کمان را کشیده چشم ماهی را هدف خدنگ
بیخطا نموده ماهی را در دیگ روغن انداخت صدای آفرین آفرین از شش جهت
برخاست و ندای احسنت احسنت از زبان قدسیان برآمد شعر

قضا گفت گیر و قدر گفت ده	فلک گفت احسن ملک گفت زه

راجه های اطراف و اکناف و بادشاهان ولایات که واقفهٔ این آرزوی خام و
مستفتهٔ این سودای ناتمام بودند سر خجالت بزانو فرو بردند و بر جعبت قهقری بولایات
خود ها برگشتند ؎

جهان مدعی را دل شکسته	بچشم حاسدان تیری نشسته
ببخت عشق عاشق کار خود کرد	هوس را گرمی هنگامه شد سرد
روان گشتند رایان زحد بیش	زبیگانه خجل شرمنده از خویش

القصه چون این امر بدیع از دست آرجن برآمد راجه در وید بغایت خوشحال شد و

به دختر اجازت داد تا حمائل گل به گردن او اندازد دروپدی به صد عشوه و ناز پیش
ارجن آمده حمائل گل در گلویش انداخت ارجن آن نازنین را گرفته به هزاران
مسرت و کامرانی به مسکن آورد و با کنتی مادر خود که در آن وقت بخواب بود عرض کرد
که ایزد کارساز چیزی بمثال من بخشیده است بیار آنرا ملاحظه کن و از سرمایه نشاط و
انبساط بهره برگیر کنتی بے آنکه پی بمعنی بُرد پاسخ داد که آنچه مواهب غیبی و عطیات لایزی
یافته باشند به حکم مادر هر پنج برادران باهم قسمت کنند ایشان در حیرت افتادند که
یک زن را پنج شوهر چگونه باشند درین اثنا جناب بیاسدیو درین انجمن حیرت تشریف
ارزانی داشته امر کردند که این نازنین را هر پنج برادران به عروسی خود قبول کنند
یکی آنکه تبعیت حکم مادر بر جمیع احکامات دینی و دنیوی مقدم است دوم رضائے
او تعال جاشانه به نسبت دروپدی همچنین رفته که او را پنج شوهر باشند پانڈوان
به اجازت بیاسدیو - دروپدی را به حبالهٔ ازدواج خود درآوردند هفتاد روز
نوبت هر یک مقرر شد راجه دروپد چون معلوم کرد که ایشان پانڈوان هستند مراتب
خوشحالی بجا آورد و انواع مسرت و شادمانی بهم رسانید و ایشان را بدولتخانهٔ خویش
آورده در تقدیم مراتب تعظیم و تکریم سعی موفور نموده تا آنکه این واقعهٔ حیرت افزا
آویزهٔ گوش جهانیان شد و رفته رفته این خبر به هستناپور رسید بهیکم پتامه و بدر و دروناچارج

کرپاچارج و دیگر بزرگان دولت کمال مسرور و شادمان شدند و از غایت انبساط
خود را فراموش کردند لیکن جرجودهن که بایشان خصومت قلبی داشت بغایت رنج و
غم بهم رسانید دهرتراشت بزرگان دولت را جمع کرده در باب پانڈوان استصواب کرد
همه متفق اللفظ والمعنی گفتند که پانڈوان را طلب باید داشت و بدست شفقت و مرحمت
اشک شوئی ایشان باید کرد که بنای سلطنت تو تزلزل نیابد و بادشاهان هفت اقلیم
ترا به بدنامی یاد نکنند دهرتراشت - بدر را به طلب ایشان فرستاد جدهشتر آمد آمد بدر
دریافته مراسم استقبال بجا آورد و تعظیم و تکریم او نمود و پیغام عم نامدار به طلب خود معلوم
کرده از رفتن هستناپور را بانمود بدر کمال اصرار و استبداد بکار برد تا جدهشتر چار و ناچار
بپاس خاطر بدر سفر هستناپور را اختیار نمود و به ساعت مسعود و آوان محمود پا به منزل
مقصود گذاشت اعیان مملکت و بزرگان هستناپور به استقبال برآمدند و به شهر پیوند
بهیکم پتامه به تقویت و دلجوئی ایشان پرداخت و غبار کدورت از چهره ایشان پاک نمود
دهرتراشت باز از سر نو ملک خود را دو بخش کرد جرجودهن را به پایه تخت خود هستناپور
نگاهداشته نصف سلطنت بدست اختیار او سپرد و راجه جدهشتر را نصف دیگر بخشیده
دارالسلطنت او به اندرپت که حالا به دهلی مشهورست قرار داد تا پانڈوان با دولت و
اقبال داخل اندرپت شدند و به ساختن عمارات و رباطات و قلعه جات و ایوانات

اشتغال ورزیدند وسامان عیش ونشاط فراهم آورده داد عشرت وکامرانی درداد ند و
بعدل وانصاف وبه بذل وایثار دلهای عالمیان بدست آوردند وبه کار مملکت کمال
تعمق ودوربینی بکار بردند وباهریکی سلوک برادرانه اختیار نمودند ۵

ولایت زعدلش پر آوازه گشت — بدو تاج وتخت پدر تازه گشت
بهر کار کوجست نام آورے — دران کار دادش فلک یاورے
همش هوش دل بود وهم زور دست — بدین هر دو هر تخت باید نشست
نه آن کرد با مردم از مردمے — که آید در اندیشه آدمے
به آزردن کس نیاورد رائے — بردن از خط عدل نتها د پائے
عمارت همیکرد وزرمے فشاند — همه خار میکند وگل مے نشاند
گشاده دو دستش چو روشن درخش — یکی تیغ زن شد یکی تاج بخش

ذکر مشورت کردن راجه جدهشتر درباب جگ راجسوا وزیران سلطنت و
آمدن حضور خداوند سری کرشن حسب الطلب او به دهلی باهزاران
هزار شوکت وحشمت ورفتن او با ارجن وبهیم به دار السلطنت جراسندهه
بجهت قتل این بد انجام وکشتن وگرفتن مملکت او را به تدبیر تمام و
بعد ازان فرستادن راجه جدهشتر برادران خود را به تسخیر هفت اقلیم و

فتح کردن ایشان و باتمام رسیدن جگ راجسو به عنایت خداوند کریم

چون راجه جدهشتر بفضل ایزد کارساز بر دولت و مملکت دست یافت همت والایش متوجه بران شد که مراسم جگ راجسو (که مراد از اختیار لقب مهاراج الدهراج که برابر معنی شاهنشاهی است) بتقدیم رساند و سمند حکومت در وسعت آباد ربع مسکون بجولان درآورد بنابران با وزرای دانش اندوز و هوشمندان خرد افروز مشورت نموده به اتفاق رای ایشان حضور خداوند سری کرشن را از دوارکا تکلیف توجه داد جناب ایشان برجناح استعجال همعنان ظفر و اقبال باحشم و خدم بسیار بطرف دارالسلطنت دهلی متوجه شدند چون خبر قرب ورود او بگوش اهل دهلی رسید تمامی شهر را آئین بستند و ارکان سلطنت و اعیان مملکت به استقبال رفتند راجه جدهشتر با هزاران هزار کروفر باستقبال برآمده چشم انتظار فرش راه ساخت و در شوق زیارت جمال این خدیو بے همال دلی بیقرار و خاطری پر اضطرار داشت ؎

صبا بمقدم گل راح روح بخش باز — کجاست بلبل خوشگوی گو برآر آواز
دلا ز هجر مکن ناله زانکه در عالم — غم است و شادی و خار و گل و نشیب و فراز
هزار دیده بروی تو ناظرند تو خود — نظر بروی کسی بر نمیکنے از ناز

اگر بسوز دست ای دل درد نالہ مکن		دم از محبت او میزن و بدرد بساز

آخر آن خداوند بندہ نواز بدان مقام فرخندہ فرجام در رسید و گرم روان شاہ راہ محبت را بشرف قدمبوس خود مشرف گردانید تشنہ لبان وادی تمنا بسر چشمہ مراد رسیدند و مشتاقان لقا بہ نظارہ روی صفا جام آب بقا کشیدند ؎

دادر سلطان نشان آید ہمے		سرو رگیتی ستان آید ہمے
دادر و سرو رچہ میگویم بگوے		صاحب ہر دو جہان آید ہمے
مژدہ دہید کہ پدار ی مگر		نوبہاری بخزان آید ہمے
مہربانی رخ نمای بایدش صد یار		شہریار مہربان آید ہمے

راجہ جدھشٹر آن والاجناب را بشان و شوکت تمام بدار الخلافت آوردہ مقدم ہمایون را گرامی داشت و انواع عزت و خدمت بجا آوردہ بعد ازان کہ خاطر اشرف از آلام سفر آسودہ در باب جنگ راجسو از جناب ایشان مشورت نمود آن خداوند ہمہ دان فضایل و محاسن این جنگ باحسن وجوہ ظاہر فرمودہ استحسان رای او نمود و برای مدد و اعانت کلی وعدہ کردہ خاطرش را مطمئن فرمود تا این شہنشاہ گیتی پناہ از یکدل ہزار دل گردیدہ آمادہ سر انجام این کار شدہ و از ہمہ پیشتر استیصال و تدارک راجہ جراسندہ را لازم و ملزوم گردید گویند کہ جراسندہ بادشاہی بود عظیم الشان

درگذره دنیش فرماندهی کردی ورایت جهانداری وکشورگشائی برافراختی بست و نه هزار
راجه های بلند اقتدار را گرفته در زندان کرده بود و تمامی مملکت ایشان را بتصرف آورده
هفتده بار باحضور رسری کرشن جنگ های مردانه کرد بالاخر آن جناب چون میدانستند
که مرگ او بدست من نیست وازیورش علی الاتصال بندگان خدا در معرض تلف می افتند
ترک شهر اکرده به دوارکا اقامت اختیار فرمودند وهمان مقام فرخنده فرجام را مستقر
دولت خود قرار دادند چنانچه رای برین قرار گرفت که ارجن وبهیم بهراهی حضور سری کشن
برسر جراسنده رفته نوعیکه دانند وتوانند کارش باتمام رسانند جدشهر هرچند به مفارقت
ایشان راضی نبود اما بضرورت وقت وداع کردند ایشان بصورت برهمنان
به دارالخلافت غنیم رسیدند جراسنده کوسی ازطلسم ساخته بردروولت خود نهاده بود
که اگر غنیم بارادهٔ فاسد ازراه دروازه درآمدی آن کوس خود بخود آواز بلند کردی
ایشان راه دروازه راگذاشته ازطرف دیوار به دولتخانهٔ او خود را رسانیدند
دیدند که جراسنده باعظمت وشوکت تمام تکیه زده برتخت مرصع نشسته است وتمامی
ارکان سلطنت و وزرای مملکت گرداگرد تخت او جمع آمده مهمات مملکت را به عرض
میرسانند چون چشم جراسنده برین هر سه کسان درافتاد زهره اش آب شد ولرزه بر
اندامش افتاد وگویند که آن روز از صبح شگونهای بد برا وظاهر می شدند هراسی تمام

بردلش راه یافته کارش وحالش بامید وبیم انجامیده بود ؎

زخمه بر تار رگ جان میزنم | کس چه داند تا چه دستان میزنم
زخمه بر تار پریشان میرود | کاین نواهای پریشان میزنم
گریه را اورد دل نشاط دیگر است | خنده بر لبهای خندان میزنم
در جنون بیکار نتوان زیستن | آتشم تیز است و دامان میزنم

جراسنده احوال آمدن وکیفیت مسکن ووطن از ایشان پرسید ایشان نام های خود وارادهٔ جنگ با او ظاهر کردند تو گوئی افسون دمیدند که عقل وهوش از وی ربودند جراسنده باسری کشن گفت که چون شما را چند بار هزیمت دادم با شما جنگ کردن عار می دانم ارجن مردی است که از دو تیر مے اندازد البته بهیم فی الجمله مرد سپاهی است با او جنگ میکنم ودمار از روزگار او برمی آورم ؎

یا بامراد بر سر گردون نهیم پای | یا مردوار در سر همت کنیم سر

جراسنده بعد این سخن از دیوان برخاسته بایوان رفت واهل حرم وپرده نشینان خود را وداع ساخته نصیحت باکرد وسهدیو پسر خود را بر تخت سلطنت نشانیده بقصد جنگ بیرون آمد تا درمیان این هر دو ویلان نامدار جنگی عظیم واقع شد تا سیزده روز رزمی میکردند واز هر طرف تماشائیان جوق جوق جمع آمده بر کارنامه های ایشان

برادران دانش نهاد با فتح و ظفر به دار الخلافت اندرپت رسیدند منجمان دقیقه رس و اختر شناسان صبح نفس ساعت جگ قرار داده اظهار تهنیت و فرخی کردند تا محبت نامجات بنام شاهان هفت اقلیم و بادشاهان باتخت و دیهیم بذریعه سفیران کاردان و وکیلان شیوا زبان روان داشتند در اندک فرصتی سلاطین جم جاه و فرمان روایان خورشید کلاه بفر و شوکت تمام داخل اندرپت شدند و جناب بیاس دیو و دیگر کهیشران و منیشران هم بقدوم میمنت لزوم این بزم را اعزازی بخشیدند بالآخر سهدیو برای آوردن راجه دهرتراشت و جرجودهن و بهیکم پتامه و درونه چارج و کرپاچارج روانه هستناپور شدند تا دهرتراشت باتفاق جرجودهن و بهیکم پتامه و دیگر بزرگان دولت بآن شوکت و حشمت داخل دهلی شد که تماشائیان را حیرت برحیرت افزود و نظارگیان را مسرت بر مسرت رو نمود۔

در موکبش سوار ده گروه از پی گروه	در لشکرش پیاده قطار از پی قطار
در پشت صد کتیبت با تیغ زر فشان	از پیش صد جنیبت با زین زر نگار
از یکطرف سواران با تیغ تابناک	وز یکطرف شاقان با زلف تابدار
بالا گرفته بانگ رواروز هر کران	بر چرخ رفته صیت شعاع شعوز هر کنار

چند هفته تعظیم و تکریم بزرگان و سائر مهمانان زیاده از حد و بیان بجا آورده ضیافات و

نقشہ ۱۱ اس میں دربار کی تصویر ہے جو بادشاہ کے تخت پر بیٹھنے اور دعا مانگنے کے وقت کا ہے

کارهای جگ بجمیع بادشاهان وسلاطین تقسیم فرمود ازان جمله جرجودهن را بر کاروبار
خزانه مقرر نمودگویند که در دست او تاثیری بود که هر قدر زر صرف کردی دوبالا ازان
در خزانه فراهم آمدی اما او را برین حال وقوف نبود بدین مصلحت او را برین کار
مقرر ساختند جرجودهن که با پانڈوان خصومت داشت خواست که دولت ایشان را
تلف کند تا کاروبار جگ برهم خورد اما از تاثیر دست او دم بدم مقدار خزانه افزون
شد جناب بیاس دیو درین روز مسرت اندوز به نفس نفیس خود کارهای جگ را
سرانجام میدادند و دیگر رکهیشران و زاهدان و عابدان بید را به آواز دلکش
می خواندند بالآخر باحسن وجوه کار این جگ به اختتام رسید و القاب شاهنشاهی
بر راجه جدهشتر مسلم گردید وقت رخصت آنقدر زر وجواهر و فیل وگاؤ واسپ و
دیگر نفایس هر دیار به برهمنان و رکهیشران و بادشاهان و بزرگان درداد که اندازه
آن خارج از احاطهٔ تقریر و تحریر است گویند که چون بزم رخصت بادشاهان ترتیب
یافت و وقت گذرانیدن پیشکش و تحایف در رسید حضور خداوند سری کرشن را
بر جمیع بزرگان و بادشاهان ترجیح دادند و اول این رسم را به آداب شاهانه
با جناب ایشان ادا کردند سسپال فرمانروای چندیری که پسر عمهٔ سری کرشن
بود و به آنجناب طریق ضلالت و شقاوت می سپرد برنجید و سخن های درشت و

کلمات سخت نسبت آن جناب بزبان آورده از مجلس برخاست راجه جدهشتر
هرچند پیرایهٔ فهمایش در برش نمود و به نصایح دلپسند و مواعظ ارجمند آن گم گشتهٔ راه
خرد را رهنمونی فرمود از انجا که ایام حیاتش بپایان و بهار زندگانیش بخزان
رسیده بود بنا بر آن برین پند سودمند کاربند نه گشت و همچو آشفته مزاجان و جنون
زدگان گریبان عقل و شعور دریده همان طریق یاوه گوئی و هرزه سرائی
پیش گرفت ؎

نصیحت گری با خداوند زور	بود تخم افگنده در خاک شور
نصیحت موافق بود شاه را	که از کبر خالی کند راه را

بزرگان انجمن برکردار و گفتار او برآشفتند و آماده برتادیب او گشتند از ان جمله
بهیم میخواست که او را از خنجر آبدار بکشد و سزای این بی ادبی ها بکنارش نهد
بهیکم پتامه مانع آمد و گفت که چون مرگ او بدست سری کرشن است ترا برین کار
جد و جهد نباید کرد آفتاب عمرش بر لب بام و روز حیاتش قریب بشام رسیده است
همی دم شربت فنا می نوشد و جامهٔ ممات می پوشد گویند که چون سسن پال
ولادت یافت و منجمان مرگ او از دست سری کرشن ظاهر کردند عمدا و بسیار
از بسیار راند و هگین شد وقتی که سری کرشن بدیدن او رفت او از جناب ایشان

عهد گرفت که تا وقتیکه صد بار مرتکب بی ادبی ها بجناب شما نگردد هرگز هرگز بآزار و کشتن او راضی نشوی مبین سبب سری کرشن انتظار میکرد چون صد بار نوبت گستاخی و سخت گوئی او رسید سری کرشن برخاست و رو به حاضرین مجلس آورده گفت که یاران بینید که این نادان چه قدر شوخی باسن بکار برده و در بزم شاهان مرا بذلت و خواری یاد کرده و هنوز هم ازین زبان درازی و هرزه سرائی زبانش نیاسوده حالا کشتن او داخل گناه نیست این گفته چکر را بر گردن سریش انداخت سرش همچو گوی غلطان بر زمین افتاده هماندم روشن مثل شعله از بدن او بیرون جسته بفلک شد و از آن جا باز پس آمده در دهن سری کرشن فرو رفت غریو از نهاد حاضرین انجمن برخاست و هر یکے ازین واقعه عبرت افزا بشگفت و حیرت افتاده همه سر بقدوم سری کرشن نهادند و زبان به ستایش و نیایش کشادند۔

داور اقدرت تو داری هر چه خواهی آن کنی	تاج از شاهان ستانی بر زمین غلطان کنی
مرده را جانی تو بخشی زنده را بیجان کنی	هر گدائی را که خواهی در دمی سلطان کنی

القصه بعد این واقعه فرماندهان هر ولایت به هزاران هزار شوکت و حشمت به ملک خود ها برگشتند و از نفائس گران از زر و نوادر بے بها (که وقت رخصت یافتند) بغایت مسرور و شادمان گشتند چون وقت وداع کوروان رسید پانڈوان جسبودهن را

بجهت تماشای عمارت خود که می دیدند از طلا و جواهر و بلور ساخته بود و الحق عمارتی مثل او
در جهان دیگر نبود متوجه ساختند دران وقت بهیم و ارجن معه اراکین سلطنت همراه
بودند صنعت گران این عمارت به آن خوبی و خوش اسلوبی ساخته بودند که جائی که حوض آب
بود دیوار می نمود و هر جا که دیوار بود شکل حوض بنظر می آمد همچنین بسیاری صنایع و بدایع
بکار برده بودند جرجودهن هر دو جا غلطی کرده خجالت فراوان و ذلت بی پایان حاصل
نمود و یقین فرمود که پانڈوان او را محض برای ذلت به تفرج عمارت تحریص داده بودند
این ملال تازه ضمیمه کدورت های قدیمه گردید بالآخر از سیر عمارت برگشتند و بسیج مراجعت
وطن کردند راجه جدهشٹر وقت رخصت به دهرتراشت و راجه جرجودهن و بهیکم پتامه و
درونا چارج علی قدر مراتب آنقدر زر و دولت و تحائف و نفائس پیشکش نمود که مزید
بران متصور نیست و تا چند منزل مشایعت ایشان کرده به انواع عذرخواهی و
فروتنے یگان یگان را مرخص نمود۔

ذکر قمار باختن کوروان با پانڈوان و گرفتن ملک و مال ایشان و آواره
شدن این هر پنج برادران معه دروپدی بدشت و بیابان و بسر بردن
دوازده سال درین مصائب بی پایان و مخفی گشتن بسال سیزدهم
حسب قرارداد و باز ظاهر کردن خود را بسال سیزدهم با دلهای شاد

وخاطر آزاد

راویان اخبار و ناقلان آثار چنین روایت کرده اند که چون جرجودهن از پیشبانڈوان
به دار الخلافت هستناپور رسید از غایت حسد و ناتوان بینی بی طاقت شده بر بستر
ناتوانی افتاد چندانکه از کارهای ملک و مال خبرے نداشت بالآخر این را در را
باشکن درمیان نهاده چاره کار خود از رای ناصواب او طلب نمود و از غایت
بدنفسی و فرومایگی جرجودهن را به قمار بازی ترغیب داده گفت که بجهت تدارک دشمن
بهتر ازین تدبیری دیگر نیست پانڈوان را از هستناپور طلب کرده با ایشان قمار باید باخت
و زر و دولت و ملک و مال از ایشان بدین حیله باید گرفت جرجودهن که ایام ادبارش
نزدیک رسیده و اختر طالعش از اوج رفعت به حضیض نکبت آرمیده بود این رای
ناصواب را صواب انگاشته او را آفرین و تحسین کرد و بجهت تقدیم این کار کمر همت
چست بسته بکارپردازان دولت و اعیان مملکت فرمان داد تا بارگاه عظیم برافراشتند
و از آرایش گوناگون و پیرایش بوقلمون برآراستند ؎

زهی بزمی کزان اطراف چون خلد برین گشته	زهی جشنی کزان اکناف عدن راستین گشته
ز ترتیب و نهاد و رسم و آئین چنین جایی	تو گوئی عرصهٔ مجلس بهشت هشتمین گشته

بعد سرانجام این کار جرجودهن بخدمت دهرتراشت پدر خود رفته استدعای طلب

پانڈوان نمود پدر را و چون منشاء پسر و حالت معاملت معلوم کرد پسر را نفرین نمود و ازین کار مانع آمد اما چرجودهن نصیحت پدر نشنید و استبدادی و اصراری بجهت طلب پانڈوان زیاده از حد و بیان نمود بالآخر دهرتراشت به اقتضائی محرک پدری از جاده مصلحت قدم بیرون نهاده پدر را به طلب پانڈوان فرستاد اگرچه پانڈوان به آمدن هستناپور راضی نبودند اما بجهت استرضائی عم نامدار خواسته و ناخواسته به اتفاق در وپدے به هستناپور رسیدند و بعد از حصول ملازمت دهرتراشت در محفل قمار بازی نشستند چنانچه که پانڈوان به عقل و فراست یگانه و در دانش و هوش منتخب زمانه بودند اما چون تقدیر امرے دیگر میخواست عقل ایشان از جا برفت تا بغیر غور و تامل در ان انجمن دشمن که درحقیقت برائی تخریب ایشان ترتیب داده بودند خود را داخل کرده مرتکب و مشتغل این کار بد شدند سائر بزرگان این دولت مثل بهیکم پتامه و درونا چارج و بدرو کرپا چارج حاضر بوده تماشای این روز بدمی نمودند و ساسن از جانب چرجودهن آمار قمار بازی بود و از این طرف راجه جدشٹر غافل از نیرنگی تقدیر مقابل حریف نشست ؎

او ساده دل و حریف پرکار		او خفته دماغ و فتنه بیدار	
غافل که چه نقش فتنه سازی است		در پرده نهان کدام بازی است	

شد گرم مقامر فسون ساز	باز نقش دغل حریف کج باز
هر دم بفسون جادوانه	می بُرد خزانه در خزانه
آشفته بصد جنون نظر باخت	تا مال و منال خویش در باخت
چون کرد زمال و گنج دربار	بر ملک فتاده نوبت کار
صد بازی تازه بر صفش زد	کان هم بفریب از کفش برد
شد هر دو ز دست فتنه پامال	فی ملک بادبماند نے مال

القصه چون از اسباب سلطنت و از مواد دولت و حشمت چیزے با و نماند نوبت بر انی دروپدی رسید تا آنکه نرد فلک طرفه بازے بکار برد که این قرعه نیز بکام دشمن انداخت و نکمدانی تازه بر جراحت ایشان در انداخت بظهور این واقعه هوش از جهان دیده پانڈوان تیره شد و جامه حیات بر بدن ایشان تنگ آمد کوروان مراتب خوشحالی بجا آوردند دکوس شادمانی بلند آوازه کردند و ساسن بایمای جرجودهن دروپدی را کشان کشان در ان انجمن حاضر ساخت و خواست که او را سر محفل برهنه سازد دران وقت دروپدی سری کرشن را یاد کرد از قدرت آن خداوند هر دو جهان چندان جامه بر بدن او ظاهر شد که هر قدر دوساسن برخت از بدن او میکشید بهمان صورت جامه دیگر بر جسمش پیدا می شد تا آنکه دوساسن خسته

درماندہ شد و دستہایش از کار ماندند غریو از نہاد اہل مجلس برخاست ہمہ ہا لعنت
ہر جرجو دہن و کرن و دو ساسن و شکن می فرستادند و جرجو دہن را ازین حرکت
قبیح و فعل شنیع باز میداشتند بالآخر جرجو دہن باز بہ پانڈوان گفت کہ یکبار دیگر قمار
بازیم اگر قرعہ بنام شما افتد ہر چہ باختہ اند از ان شماست و اگر باز قرعہ بکام من افتاد
دوازدہ سال شما بصحرا و بیابان باشند و سال سیزدہم چنان باخفا بگذرانند اگر دران
سال شما را بیابم باز شما دوازدہ سال دیگر بصحرا بسر سازند پانڈوان بامید یارے
تقدیر باز بر سر بازی نشستند و از نامساعدت بخت ناسازگار و دائر و فی طالع ناہنجار
باز ہمان آتش ناکامی در کاسہ دیدند درین صورت پانڈوان از انجمن برخاستند
بجہت ایفای وعدہ راہ صحرا پیش گرفتند بزرگان دولت و اعیان مملکت از خورد و
بزرگ ہمہ نالان و گریان ہمراہ می رفتند و دریا دریا اشک از دیدہ می ریختند

زین در کہ دریدند ناگہش گوش	بیگانہ و آشنا در افسوس
زافسردن این بہار خندان	انگشت گزیدہ گل بدامان
دوران قدح طرب بخون زد	قرا بہ عیش از گون زد
ایام بکینہ اش کمر بست	دل را کمر نشاط بشکست

نظارہ گیان کارنامۂ دہر و تماشائیان اوضاع سپہر دریابند کہ پیش ازین ہیچ ساعتی

این نونهالان گلشن بادشاهی و این نوباوگان بوستان سلطنت وجهان پناهی با جامهای خسروانی وشکوه جهانبانی برفرش مخمل ومخواب وبربستر گلهای تازه وشاداب آرامی داشتند واحسنتا که بعد ازدمی چند ازبیدادی این چرخ ستم شعار واز انقلاب این زمانه غدار از قصر وایوان دور واز اسباب تنعم وتعیش مهجور گشته چون تهیدستان قسمت همچو بلاکشان بادیه کربت باحالتی شرمناک وچشمهای نمناک قدم برخارزار وپا به بیابان وکهسار گذاشتند

فلک بامردم ممتاز خصمی بیشتر دارد	کمان اول کند آواره تیر روئین کش را

درین سفر پرخطر اندرحسین خواص باسیزده نفر دیگر خدمتگاران واهل وعیال شان همراه بود دهوم پروهت که مدار المهام سلطنت بود نیز سعادت همرهی داشت القصه پانڈوان چون بکنار دریای گنگ رسیدند بسیاری زاهدان وعابدان درخدمت ایشان اظهار دردمندی کرده استدعای رفاقت ساختند هرچند پانڈوان بکمال عجز وانکسار استدعای ترک این تکلیف نمودند اما ایشان از ارادهٔ خود باز نیامدند همچو سایه همراه این بزرگان بلند پایه روان گشتند چون تعداد جماعت ایشان قریب هشتاد هزار نفر رسید جدهشٹر بسیار متفکر بود که به جهت مهمانی ایشان چه چاره کند دهوم پروهت افسونی برای پرستش حضرت نیر اعظم به جدهشٹر بیاموخت تا به برکت آن آفتاب بصورت برهمنے

خود را ظاهر کرده دیگ بایشان عطا فرمود و گفت که هر قدر طعام از و طلب خواهی کرد خواهی
یافت و بعد خوردن دروپدی باتمام خواهد رسید جد هشتر بحصول این دولت عظمی بسیار
ازبسیار شادمان شد و شکر خدا بجا آورد مقارن این حال سری کرشن احوال خانه خرابی
پانڈوان شنیده با دلی آزرده و خاطری پژمرده بکامک بن که مقام قیام این آوارگان
کوی بلا و زخم خوردگان خنجر جفا بود در رسید بر حالت پر ملالت ایشان بسیار ازبسیار
تاسف فرموده کمال دلداری و غمخواری نموده بشارت داد که عنقریب اساس دولت
دشمن از بنیاد می آید و تخت و سلطنت شهریاری از پای شما رفعت آسمانی می یابد

یوسف گم گشته باز آید بکنعان غم مخور	کلبه احزان شود روزی گلستان غم مخور
هان مشو نومید چون واقف نه از سر غیب	باشد اندر پرده بازی های پنهان غم مخور

تا ازین بشارت تازه و مرحمت بی اندازه خاطر زخم خوردهٔ ایشان را مرهمی بهم رسید و
غنچهٔ دلها بشگفتگی گرائید بعد چندی آن خداوند مسبحد را خواهر خود را که زن ارجن بود
بنظر آلام این سفر مصیبت اثر همراه گرفته بطرف دوارکا علم مراجعت برافراشت و
درشت دمن پسر را چه دروپد که بجهت اظهار دردمندی این دردمندان آمده بود
هشیره زادگان خود را همراه گرفته بطرف ولایت خود شتافت درین روز غم اندوز
که برق مصیبت بر خرمن احوال پانڈوان افتاده و قزاق فلک اسباب عیش و نشاط

ایشان را بتاراج داده از بزرگان دولت و فرماندهان سلطنت آنانکه از اخلاص و
محبت اثری و از لذت درد مصیبت زدگان خبری داشتند جوق جوق و گروه گروه
از اطراف و اکناف بهر صبح و شامی بخدمت سراپا افادت ایشان میرسیدند و باظهار
خلوص و همدردی مرهم بر خاطر خسته و موم سیائی بر دلهای شکسته می شدند چنانچه جناب
بیاس دیو از غایت تاثر از شش و محبت در همان مقام قیام تشریف شریف ارزانی داشته
دلداری و غمخواری و دردمندی دادند و افسوسی تازه بدرین آمدند که به برکت آن او
بعالم ملکوت شتافت و عبادت های شاقه بجا آورده سری مهادیو را بر خود مهربان
ساخته بسیاری اسلحه از ایشان یافت و در مجلس اندرهم رسیده شرف اندوز ملازمت
گردیده چند سلاح حاصل نمود و علم تیر اندازی و دیگر علوم امثال آن آموخته
واپس آمد درین دوازده سال انواع مصائب بر ایشان گذشتند و نیز بسا کارنامه های
مردانه از دست ایشان برآمدند که اگر خامه سوانح نگار به تفصیلش متوجه گردد کار بدرازی
کشد گویند که چون خبر کامیابی پانڈوان و کارنامه های شگرف ایشان متواتر بگوش
کوروان رسید جرجودهن از غایت هراس نقد حواس درباخته بیشتر مضمحل و سراسیمه گردید
آخر رای بران قرار داد که چون پانڈوان هنوز استقلالی کامل حاصل نکرده و
تا حال اسباب جنگ و جدال چنانکه باید پیش خود جمع نه آورده اند بهتر آنست که

پیش از وقوع امری دور از حال و قبل از طلوع نیر اقبال در کامک بن رسیده بحیلتی
که دانم و بوسیلتی که توانم کار ایشان باتمام رسانم بدین خیال محال دیدن گله گاوان و
سیر و شکار را حیله ساخته با تفاق شکن و کرن و دیگر بهادران صف شکن در کامک بن
رسیده بهچند فرسخی دور تر از پانڈوان طرح اقامت انداخت و به تعمیر عشرت گاهی خوش و را
متوجه و مشتغل ساخت قضا را در آن مقام گندهرپان دخل و تصرفی تمام داشتند
بمجرد این تصرف بیجا ایشان بجنگ و ستیز روآور شده بهر نوعی که داشت
این کار خلت را آسان گرفته و شکست فاحش بگندهرپان داده بجنگ های سخت و جانکاه
دیگر بهادران تیغ زن را دستگیر کرده ازین جماعت قلیلی زنده ماندند شکن بجانی زار و نزار
پا برهنه و بدرگاه سلاطین پناه در آمده بهتر رجوع آورده استدعای اعانت ساخت
این معدن مردمی و جوهر اخلاص نظر باعمال و افعال این جماعه نکرده بدافعه اعداو
تدارک این واقعه کمر همت چست بست و آن جمع را بتادیب گندهرپان
گسیل کرد تا رزمی سخت درمیان آمدن و گندهرپان واقع شد گندهرپان هزیمت یافته
در حصار رفتند و جرجودهن و دیگر گرفتاران پنجه بلا محن را با حالتی زار و نزار همسایه
آمدن خداوند شوکت شعار در آوردند این خدیو جرم بخش عذر پذیر جرجودهن
و رفیقان او را از دست ایشان مستخلص ساخته کمال شفقت برادرانه بحال و بجا آورده

از دست رحمت غبار ملال از چهرهٔ او پاک نمود و جز جود هیچ کس به جنب بداعمالی های خود
امید این روز به نداشت سر خود را بزانوی ندامت فرو آورده شکر به این عنایت
برادر را به والتفات خسروانه ادا نمود اما در باطن خفتی تمام و ذلتی مالا کلام برداشته
و الفقه حیات بر خود تلخ ساخت و آتش غیرت و انفعال ملتهب شده او را از جاده
انصاف بیرون انداخت تا بخاطری آشفته و حالتی دل گرفته به وطن رسید و بجای آنکه
از چنین احسان تازه و محبت های (ی) اندازه گرانبار منت پای بند و ان گشته به ترک مخالفت و
اختیار مسالمت راضی شود بیش از پیش متوجه استیصال و مشغول تخریب این مقبولان
بارگاه ذو الجلال گردید اما غافل از این که نظر کردگان بارگاه الهی را از تند باد مخالفت
مخالفان چه زیانی و برگزیدگان بارگاه لم یزلی را از دست برد حسود دشمنان چه نقصانی

هزار دشمنم ار می کنند قصد هلاک	گرم تو دوستی از دشمنان چه دارم باک

مقارن این حال سال دوازدهم به پایان آمد بموجب قرارداد برایشان لازم شد
تا یک سال مخفی باشند بنا بر آن همراهیان خود را چه از اهل خدمت و چه از رفیقان
دولت و چه از زاهدان و عابدان همه را مرخص کردند بر حالت بیکسی و تنهائی ایشان
هریکے را دل به درد آمد و بے اختیار جوی اشک از دیده ها روان و دل ها چو
مرغ بسمل طپان شد

مباد کس چو من خسته مبتلای فراق | که عمر من همه بگذشت در بلای فراق
غریب و عاشق و بیدل فقیر و سرگردان | کشیده محنت ایام و درد های فراق
کجا روم چه کنم حال دل کرا گویم | که داد من بستاند دهد جزای فراق
من از کجا و فراق از کجا و غم ز کجا | مگر که زاد مرا مادر از برای فراق

از انجمله دهوم پرو دست که جوهر وفا و اخلاص و دولت خواه بالا اختصاص بود باخاطری دردمند چند نصایح ارجمند و پند های سود مند آویزه گوش هوش ایشان نمود و گفت که هرچند پیش شما بادشاهان و حضور هیچ دانش مندان زبان بسخن گشادن و سرمایه دانش و هوش نهادن چراغ پیش آفتاب نمودن و حکمت به آقمان آموختن است اما چون خیر خواهان بلا اشتباه فرض است که انچه در جا های خطر ناک از مفاد و مضمار دریابند به اظهارش قاصر و متعذر نباشند خصوصا بر بن بنده درگاه که پرورده این نعمت و دست پرو انعام این دولت بوده است فرض و حتم تر فرض است که درین حالت پر ملالت که چنین سفری پر خطری در پیش است چند الصول ملازمت پیش شما عرض دارم امید است که آنرا بخوبی نگاهدارند و قدم ازین جاده بیرون نگذارند تا بجمعیت تمام این ایام آلام را بسر آرند و اسیبی و گزندی بر ذات مقدس شما نرسد و آن اینکه هر کس را در حالت ملازمت واجب است که جویای رضای خداوند باشد و کاری نکند که موجب آزار خاطر

او گردد و هر وقت در امید و بیم باشد سررشتهٔ ادب و احتیاط گاهی از دست نگذارد
و بر التفات ولی نعمت تکیه نکند و هر روز خود را ملازم نوشمرده بر کارهای متعلقه سرگرم
باشد و در مجلس ایشان بجائی ننشیند که او را کسی از انجا برنخیزاند و در بارگاه دست بسته
بایستد و محافظت دل و چشم و زبان نماید و در مجلس ایشان کور شده بیاید و گنگ شده
برخیزد و در همه اوقات راستی را شیوهٔ خود سازد که هیچ چیز بدتر از دروغ و کذب نیست و
از مقربان ایشان به ملائمت و تواضع پیش آید بر تاشکاتی و حرکاتی خلاف او بگوشش
ولی نعمت از و نرسد مزاج بادشاهان و حاکمان چنان واقع شده که اگر جگرگوشه و فرزند
هم باشد به هنگام سیاست هیچ نسبتی با ایشان ندارند و بادشاهان را به آتش سوزان
نسبت داده اند که اگر دور می مانند بی نور می مانند و اگر نزدیک تر شوند از خطر ایمن نشوند
بهرحال سررشتهٔ احتیاط و اعتدال نگاه باید داشت ؎

اگر صد سال گبر آتش فروزد	چو یکدم اندران افتد بسوزد

دائما خوف و رجا باید بود اگر بمرتبهٔ قربت اختصاص یابد از بدگوئی خلق محترز باشد و
تا توانند کار خلق الله به سازد و در وقت ایستادن احتیاط کند که بدست راست
بایستد یا بدست چپ از ایستادن محاذی و عقب محترز باشد مگر آنکه بحکمی مامور باشد و
هر سخنی که بادشاهان بگویند به سمع رضا و کمال توجه باید شنود در خدمت و حضوری

ایشان تمام تر گوش و هوش باید بود در رعایتی که از جانب پادشاهان بود واقع شود محض کرم و
عنایت ایشان تصور کند نه نتیجه هنر و حسن خدمت خود و در جمیع حرکات و سکنات چه در
نشستن و برخاستن و چه آمدن و رفتن و چه در خوردن و پوشیدن و چه در دیدن
و شنیدن باید باشد و از سرفه و عطسه و خمیازه احتراز نماید و اگر او را محرم سری
سازند به کتمان آن راز بکوشد اگر بخدمتی معمور سازند که خلاف حالت او باشد بدل و
جان قبول کرده بتقدیم رساند و هرگز بخاطر خود نیارد که این خدمت خسیس لائق همچو من شریف
نیست اگر خلعتی و تشریفی ارزانی فرمایند خود بپوشد و بدیگران نبخشند پاندو ان سخنان
این نصایح گران ارزمنت پذیر آن پیر صاحب تدبیر شدند و او را رخصت کرده راه
بیرات نگر پیش گرفتند و در نزدیکی بیرات نگر رسیده و تغیر لباس کرده و نام های خود را
تبدیل داده بخدمت راجه بیرات رسیدند و ملازمت او اختیار کردند چنانچه از انجمله
جدهشتر به مصاحبت و بهیم به مشرقی مطبخ و ارجن به تعلیم رقاصی دختر راجه مسمی بیرانجوری
و نکل به داروغگی گاؤخانه و در و پدی به شاطگی زن راجه امتیاز یافت و رفته رفته هر یکے
از ایشان بوفور حسن خدمت جای و راهی در دل راجه پیدا نمود روزی کیچک برادر زن
سدیشنا زن راجه که خیلی بشجاعت و بسالت مشهور عوام و در امور سلطنت دخلے و
دستی تمام داشت خدمت خواهر خود حاضر بود ناگاه نگاهش بر صورت زیبائے

فرو پدی افتاد حسن دلفریبش کار این بد کار تمام ساخت و از جادهٔ سلامت بکوچهٔ ملامت
انداخت خاطر بیتابش در صحرای جنون آواره و جامهٔ صبر و شکیبائی بر تنش پاره شد

نمیدانم کرا دیدم که از خود بیخود و هوشم	جنون آهسته تر گوید مبادا بر کباد در گوشم

آخر هیچوتنگ ظرفان کم مایه بیخرد و دیوانه گشته و پردهٔ شرم و حیا دریده پا در راه طلب
نهاده و با خواهر خود حالت تشنه و دلبستگی و ماجرای بیتابی و آشفتگی خود در میان آورده
استدعای وصلت و صحبت او کرد سعدیشا رانی که با برادر خود الفت جانی داشت
و رضای او را بر همه کارهای خود مقدم می پنداشت با فرو پدی همدرین باب اشارتی کرد و خواست
که لطفی را با زاغی هم قفس کند آن خورشید طلعت پیکر عصمت ازین سوال سراپا ملال
مغموم و مکدر و سراسیمه و مضطر گردیده بارانی عرض نمود که از نهایت لطف و مرحمت
که خداوندان را بر بندگان خود می باشد مرا ازین خدمت دور و بتقدیم امثال این
امور معذور باید داشت قطع نظر ازین که داغ بدنامی بر چهرهٔ احوال من نشیند و
غبار بی عصمتی دامنم را فرا گیرد پنج اشخاص از عالم ملکوت بر من متعین اند که تحفظ کالای
عصمت من می نمایند هر کس که دستی بر من دراز کند کارش بانجام و صبح حیاتش بشام رسد
سعدیشا برین گفتار صداقت آثار او اصلا التفات نکرده جامی از بادهٔ ارغوانی
بدست نسرین شمع شبستان جهانبانی در داد که به برادر او رساند فرو پدی با دلی

و نیم و خاطری پر از امید و بیم بحضور کیچک شتافت و بر هر قدمی یاد حافظ حقیقی می ساخت
کیچک چون دید که آن سرو بوستان رعنائی و تازه نهال حدیقهٔ دلربائی چون تدرو
کوهساری یا کبک مرغزاری بسوی عشرتگاه او می آید از فرط نشاط و جوش انبساط بیخود
گشت و جهان را بکام و بادهٔ مدعا در جام یافته و بخیالات خام و هوس های ناتمام
در افتاده بزبان حال میگفت ؎

دیدار شد میسر و بوس و کنار هم	از بخت شکر دارم و از روزگار هم
زاهد برو که طالع اگر طالع من است	جامم بدست باشد و زلف نگار هم
ای دل بشارتی دهمت محتسب نماند	وز می جهان پرست و جبت میگسار هم
خاطر بدست تفرقه دادن زیرکیست	مجموعهٔ بخواه صراحی بیار هم

اما نمیدانست که این همای دولت در دام کس نافتد و این کار بدنتیجهٔ خیر نه بخشد و بمجرد
رسیدن درویدی اظهار نیازمندی کردن گرفت و دست در دامن او زدن آن
عصمت نهاد دامن خود از دست آن نامراد رها کرده مشتی مضبوط بر روی کیچک زد
کیچک از ان ضرب بر زمین افتاد درویدی چون برق و باد از خانه آن بدنهاد بیرون
آمده در مجلس راجه رسید و بعد اظهار ماجرای بی اعتدالی آن بدمست آغاز گریه و زاری
نمود برادران کیچک هم بهمان انجمن خود را رسانیدند و اصلا خوف و هراس بخاطر خود

نیاورده سوی دروپدی بگرفتند محافظان آفتاب که از عالم ملکوت بحفاظت او مقرر بودند
لگدی چند بر کیچک زدند که از ان کیچک بر زمین افتاد راجه بیراٹ ازین حرکت ناشایسته
کیچک را سرزنش کرد و استمالت دروپدی کرده اشک از دیده های او پاک نمود بهیم و
جدهشٹر و ارجن هر پنج برادران تماشای نیرنگی تقدیر می نمودند و باقتضای مصلحت شاکر
برضای ایزدی و صابر بقضای سرمدی بوده خون جگر می خوردند آخر شبی دروپدی
با بهیم گفت که حالا بی اعتدالی کیچک از حد گذشته و نوبت بآن رسیده که از دست این
بیباک و سنگدل شیشه آبرویم بشکند و جامه عصمتم پاره گردد چندین صبر و شکیب بمردان
نمی زیبد و خاطر مضطر از فرط اضطراب نمی شکیبد انچه توانی بساز و کار امروز بفردا میندار
بهیم ازین سخن های عبرت خیز و کلمات دردانگیز قسم خورد که امروز تا کار این بدانجام
به انجام نرسانم خواب و خور را بر خود لازم نگردانم بدین قرار داد دروپدی با کیچک
ملائمت آغاز نهاد و آن سیه کار بدانجام را از سخنهای دلفریب و وعده های غارتگر صبر
شکیب در دام فریب انداخت کیچک ازین تلطف جانان و مهربانی های این نامهربان
میگفت که اگر نه بختم بر سر یاری و زمانه نه در پی مددکاری ست چرا این یار بیوفا بر سر
وفاست و چرا این بانی جور و جفا آماده ترک جفاست

ساقی نبور باده برافروز جام ما		مطرب بگو که کار جهان شد بکام ما	

چندان بود کرشمهٔ ناز سهی قدان		کاید بجلوه سرو صنوبر برام ما	

آخر همان شب را شب وصلت قرار دادند و هریک جدا جدا بخیالات خود ها افتادند کیچک برای صحبت ایوانی با سر و سامانی بیاراست و جام های شراب با نقل و کباب مهیا و آماده ساخت و خود را به لباس زرین و جواهر ثمین برآراسته انتظار مقدم دلدار میساخت

خوشتر ز عیش و عشرت و باغ و بهار چیست		ساقی بیا بگو سبب انتظار چیست	
معنی آب و زندگی در وضع ارم		جز طرف جوئبار و می خوشگوار چیست	

درین اثنا بهیم تغیر لباس کرده و چادری بر سر گرفته داخل خلوت شد کیچک از غایت شادمانی دویده او را در کنار گرفت و دست طلب بدامن او زد بهیم فی الفور او را بزور گرفته بر زمین زد و بعد آویزش چند ساعتی او را کشته و بخاک و خون انداخته از انجا بدر رفت آخر دروپدی که در قرب آن مقام حاضر بود فریاد برآورد که محافظان غیب آخر کیچک را بپاداش بی اعتدالی های او هلاک کردند مردمان بشنیدن این سخن از هر سو دویدند و کیچک را کشته و بخاک و خون آغشته دیده در هول افتادند همه شب غوغای عظیمی بود صباحش برادران کیچک بعد جزع و فزع نعش برادر را برداشتند و دروپدی را هم بذلت تمام دست و پا بسته همراه گرفتند و گفتند که چون این آتش فتنه ازین زن جادو فن سرمایهٔ فساد و فتن در خرمن احوال ما افتاده و برادر بیجان برادر

مانقدر بندگانی در طلب این بلای ناگهانی بباد داده پس او را بانعش کیچک خواهیم سوخت و
چراغ صبر و تسکین بکاشانهٔ دل خواهیم افروخت دروپدی چون جام حیات خود را
لبریز دید نعره های جانگزا و نالهای روح فرسا برکشید بهر راهی که گذشتی بهزاران هزار
درد واندوه ماجرای عبرت افزای خود گفتی و محافظان خود را با واز حزین و دلی
اندوهگین یاد کردی آخر بهیم تاب این ستم و طاقت دیدن روز بلا شیم نیاورده چون
شیر غران که از بیشه بدر آید راست بران جماعه دوید و تمامی برادران کیچک و محافظان
را کشته بخاک و خون انداخت و دروپدی را گرفته و ازان مهلکه بدر آورده غائب شد
و در تمام شهر غوغائی بود که محافظان غیب برادران کیچک را کشتند و دروپدی را از پنجهٔ
ظالمان رهانیدند بدین سبب بطرفی که این نیمجان و زخم خورده خنجر دوران می رسید
مردم از هول جان هانگاهی بطرف او راست نمیکردند و بگوشه ها می خزیدند که شاید
ایشان هم به همان بلائی که بر سر کیچک و برادرانش رفته گرفتار آیند بالآخر چون دروپدی
بدولتخانهٔ هیراٹ رسید رانی سدیشنا بایمای راجه به او گفت که چون از وجود نامسعود
تو دم بدم فتنه های نو بنو رو می نمایند و ساعت بساعت ابواب بلا بر روی این
مملکت مے کشایند باید که به ترک ملازمت و سکونت این ولایت راضی شوی و
بهر طرفی که خواهی عزیمت ساخته ما را ازین تردادات تازه بتازه مطمئن نمای دروپدی

التماس نمود که ای پرده نشین سرادق اقبال و ای ستکی ارایک جاه و جلال همگی سینه ده رزو
در ایام نافرجام من باقی مانده اند چندین روز مرا از شرف ملازمت خود دور و از خدمت و
حضوری مهجور نفرمایند بروز چهاردهم با عانت محافظان غیب مصرعه

بشهر خود روم و شهریار خود باشم	

امید است که باز باعث تصدیعه این درگاه عالیه نگردم رانی از غایت مهربانی
بقبول معروضه این گرفتار زنجیر حیرانی پرداخته بسکوت ساخت مقارن این حال
سال سیزدهم بپایان رسید جرجو دهن باضطراب درآمده در تفحص این آوارگان
کوی بلا و آبله پایان بیابان جفا سرگرم و ساعی گردید و مسرعان با در فتار و منهیان
راست گفتار باطراف و اکناف روان داشته عاجل باستدراک احوال این برگزیدگان
بارگاه ذوالجلال شد اما این نظر کردگان بارگاه الهی چندان احتیاط کماهی بکار برده بودند
که باوجود مساعی جمیله و باوصف توجه موفوره خبری از ایشان نیافتند و کسانیکه
بی نیل مرام بحضور آن بدانجام برگشتند اکثری از انها بروظاهر کردند که در ولایت
راجه بیراث گندهرپان استیلا یافته بعضے از ارکان مملکت و عزیزان این دولت را
هلاک ساخته بنای سلطنت او را ضعیف و فرمانروای آنولایت را بغایت نزار و
نحیف ساخته اند از ان جاکه درویش حریص مطعون و بادشاه قانع مذموم است و

نیز بمصداق ہمعنی ؎

ہفت اقلیم ار بگیرد بادشاہ	ہمچنان در بند اقلیم دگر

جرجودہن با لشکری گران وجمعی بیکران متوجہ تسخیر بیراٹ نگر شد وفوج خود را دو قشون کرد بہ قشون اول سوسرمان را مقدمہ ساختہ روانہ کرد و قشون دوم خود گرفتہ باتفاق بہیکم پتامہ وکرن و دوساسن متوجہ بیراٹ نگر شد سوسرمان چون بحوالی شہر رسید مویشی راجہ را بگرفت وتاخت وتاراج شروع نمود بیراٹ با دراک ہمعنی باتفاق جدہشٹر ونکل وسہدیو وبہیم واکثری فرمانروایان باتخت ودیہیم بجمعیت شصت ہزار پیادہ وسوار بمقابل غنیم لئیم در رسیدہ ہنگامہ آرای میدان کارزار گردید آخر بعد جنگ بسیار وبظہور آمدن کارنامہ ہای دلاوران نامدار راجہ بیراٹ شکست یافتہ بدست دشمن افتاد جدہشٹر چون ولی نعمت خود را بدست عدو اسیر ودر عین دار وگیر او را پا بزنجیر دید بنا بر ادای حق نمک باخاطر ریش باتفاق برادران خویش بطرف اعدا حملہ ہای مردانہ وکشش وکوشش ہای بہادرانہ نمودہ راجہ بیراٹ را بگرفت و بران ہم اکتفا نہ کردہ بر سر سوسرمان رسید و در اندک زد وخورد او را دستگیر نمود راجہ بیراٹ ازین فتح تازہ وحصول مسرت ہای بی اندازہ مسرور گشتہ گران بار منت پانڈوان گردید در خلال این احوال جرجودہن باتفاق بہادران صف شکن

ازجنوب شهر متوجه بیراٹ نگر شد و شصت هزار مویشی را بدست آورده آثار قیامت ظاهر
نمود چون این خبر وحشت اثر به دارالسلطنت بیراٹ رسید بنابر آنکه راجه درجنگ سوسرمان
مصروف جنگ وجدال ومشغول رزم وقتال بود اهل شهر وافسران لشکر اترا کنوار پسر
راجه را متوجه دفع اعدا ساختند اترا کنوار چه از اصرار ارکان سلطنت وچه از تقاضای
مصلحت خواسته وناخواسته ارجن را همراه گرفته وخدمت بهلبانی خود باو داده با فوج
کثیر وجمع غفیر متوجه رزمگاه شد چون به میدان رسید جمعیت دشمن وهجوم مردان شیرافگن
دیده در امید وبیم وهول عظیم در افتاد وتاب مقابله ومقاتله بخود نیافته رو بگریز نهاد ارجن
عقب او دویده موی او را بگرفت ونفرین بسیار وتشنیع بیشمار کرده وبجهت تسکین او نام
خود را براو ظاهر کرده با او گفت که لختی خاطر خود جمع داشته عنان اسپان را بدست گیرو رتهه را
به میدان جنگ ببر به مین که چسپان کار دشمن به انجام میرسانم وجمعیت ایشان را چون
بنات النعش پراگنده می گردانم این بگفت ورتهه برای سواری خود از غیب طلبیده
اسلحه خود را از درختی که روز آمدن خود به بیراٹ نگر پنهان داشته بود بدست آورده
متوجه میدان جنگ شد اترا کنوار چار وناچار بر رتهه ارجن بجای بهلبان نشسته
عنان اسپان بدست گرفت و به سرعت وچستی تمام ارابه سبکخرام را به میدان رزم درآورد
جرجودهن چون دید که شیری از بیشهٔ شجاعت یا نهنگی از دریای جلادت باجوشی و

خروشی می آید نقد برآت در باخت و نیکو بشناخت که این بهادر جنگ آزما ارجن است بمجرد یقین انیمعنی بیش ازپیش اضطرابی رو داد و سررشتهٔ استقلال از دست افتاد اما بنابر شرم و حیا باخاطری خسته و دلی ازخود رفته بمیدان در رسید و باتفاق بهیکم پتامه و کرن و شکن و دیگر مبارزان شیرافگن سرگرم کارزار گردید بالآخر تاب جنگ و ستیز نه آورده رو بگریز نهاد نسیم فتح و فیروزی بر پرچم رایات ارجن وزید و جهانی نعرهٔ خوشدلی برکشید پیش ازانکه این عروس فتح از جلباب خفا بیرون آید و این روز فیروزی و بهره وزی بایشان رو نماید راجه بیرات برسوسرمان فتح یافته مع جدهشتر و هر سه برادر انش مراجعت بدارالخلافت فرمود و معلوم نمود که جرجودهن بالشکری گران درغیبت او آمده مویشی او را بتاراج برده و اترا کنوار پسر او بجهت دفع اعدا و آن جماعهٔ پرجفا رفته است درین صورت این پیر صاحب تدبیر خیلی دلگیر شد که شاید ازین پسر صغیرالسن تدبیری راست نیاید و شمشیرش کاری نماید همدرین اثنا منهیان اخبار و مسرعان سبک رفتار خبر فتح آورده راجه را از شادمانی کلاه بر آسمان شکست و از غایت مسرت و انبساط باحضار مجلس میگفت که این پسر من عجب کاری کرده که این چنین مردان جنگ آزما را شکستی فاش و هزیمتی دلخراش داده نام ما را بلند و مخالفان مرا سر در کمند آورد۔

خوش کارنامه ایست که آمد بروی کار	این کار از تو آید و مردان چنین کنند

یا بند دست اگر بسخن خنجر و کمان	بر دست تو ازوی تو هزار آفرین کنند

جدهشٹر تا ب این سخن نیاورده عرض نمود که انچه در رای حضور پر تو ظهور انداخته که شاهزاده نامدار باعث فتح این کارزار گشته در رای بنده نمی آید بلکه ظهور این امر بمدد از قوت بازوی ارجن مینماید که مثل او شمشیر زنی ناوک فگنی درین زمانه دیگر نیست راجه بیراٹ ازین سخن برنجید و کعبتین که در دست داشت بر سر جدهشٹر زد ضرب شدیدی بر پیشانی او رسید و جوی خون روان شد در و پدی فی الفور قطرات خون را بر و مال خود پاک نمود مقارن این حال اترا کنوار بعد از فتح و فیروزی بخدمت پدر رسید و حال کارنامه ارجن و حصول این نصرت بازوی قوت این بهادر صف شکن بعرض رسانید راجه بیراٹ بدریافت این حال از کرده خود پشیمان و از حرکت ناشایسته خویش سر در گریبان شده بسیار از بسیار معذرت به جدهشٹر نمود روز دوم راجه جدهشٹر با ستصواب برادران خود را بر همگنان ظاهر نمود و بر تخت مرصعی که از راجه بیراٹ بود بکر و فر بسیار جلوس فرمود بیراٹ بدیدن این حال متحیر شد اترا کنوار همه کیفیت مشروحی بعرض گذارش در آورده با پدر گفت که مراتب تعظیم و تکریم ایشان بجا باید آورد زیرا که ایشان پانڈوان هستند از یاوری تقدیر ما و شما بدین مقام رسیده خاندان مرا مشرف و بنیان مرا مستحکم ساختند۔

همایون منزلی کان خانه را ماهی چنین باشد	مبارک کشوری کان عرصه را شاهی چنین باشد

بیراٹ بشنیدن این حال مسرت اشتمال دوبده در پای ایشان افتاد و بکمال عجز و الحاح معذرت نمود تا جد هشتر او را در آغوش گرفت و به کلمات شیرین و سخن های دلنشین دلداری او فرمود در همان مجلس نسبت دختر راجه بیراٹ با ابهمن پسر ارجن قرار گرفت و ساعتی سعید به تجویز منجمان نکته دان و اصطرلاب دانان افلاطون زمان قرار گرفت محبت نامجات بنام راجه های اطراف و بادشاهان اکناف روان داشتند و مردی کاردان و شخصی شیوا زبان بحضور سرمنی کرشن بجهت اظهار احوال آوردن این خدیو بیهمال مرخص ساختند گویند که چون این خبر مسرت اثر بگوش سری کرشن رسید فی الفور بر جناح استعجال بکر و فر شاهانه و جلوس بادشاهانه با محترمان حرم و سبهدرا خواهر خود که زن ارجن بود متوجه بیراٹ نگر شد و بعد قطع منازل و مراحل بمنزل مقصود رسیده بدیدار ایشان مسرت های بی پایان و نشاط های بیکران اندوخت راجه دروپد و شهدیو پسر جراسنده و دیگر سلاطین نامدار در برابران به بیراٹ نگر رسیدند تا آنکه به ساعت مختار ابهمن را با دختر راجه بیراٹ عقد بستند و انواع مراتب شادمانی و کامرانی بجا آوردند سری کرشن در همان جشن عظیم الشان ده هزار فیل و صد هزار اسپ و یازده هزار ارابه و کنیزان و غلامان بیحد و شمار پیشکش راجه جد هشتر نمود۔

ذکر رفتن حضور سری کرشن بسفارت پیش کوروان بدانجام و برگشتن از انجا بی نیل مرام و به ظهور آمدن معرکهٔ رزم و پیکار و فتح یافتن پانڈوان بفضل و کرم پروردگار

چون از عروسی ابهمن پانڈوان را انفراغی دست داد باستصواب سری کرشن انجمن مشورت برآراستند و جمیع راجه های عظام را که درین جشن عروسی آمده بودند شریک ساخته درباب استرداد سلطنت قرعهٔ مشورت درمیان انداختند آخر رای بران قرار یافت که سفیری کاردان به خدمت کوروان فرستاده آید و پیغامات نرم و گرم بزبان او پیش ایشان ادا کرده شوند اگر نصیحت پذیر شده باسترداد مملکت موروثی بما پرداختند دل ما شاد و چشم ما روشن ورنه بسامان رزم پردازیم و کارنامه ها بجا آورده بزور شمشیر مملکت خود را بگیریم باستقرار این رائے صواب سفیری دانش آگاه بجانب هستناپور گسیل کردند او پیش دهرتراشت و جرجودهن آمده باحسن وجوه ادای پیغامات نمود اما ایشان گوش برگفتارش ننهاده قدم بجادهٔ انصاف نگذاشتند تا سفیر ناکام بی نیل مرام واپس آمده اظهار مرام نمود پس رای بران قرار یافت که خود حضور سری کرشن بذات خاص و نفس نفیس این زحمت گوارا نمایند شاید از برکت قدوم میمنت لزوم ایشان این مرحله بآسانی طی گردد و نوبت به خنجر و شمشیر نرسد جناب

ایشان از کمال التفاتیکه بحال پانڈوان داشتند این سفارت را مقبول فرموده بحشم و
خدم شاهانه و شکوه بادشاهانه جانب هستناپور متوجه شدند پانڈوان فوجی دیگر بفرستادند
احتیاط از عقب روان داشتند که محافظ جناب ایشان باشند جرجودهن و جمیع کوروان
چون خبر آمد آمد این والاجناب شنیدند به استصواب دزرای دانش آگاه بسامان
استقبال و پیشکش پرداختند و شهر را آئین بستند و انواع اسباب مهمانداری بجا آوردند
لاد در آخر کار جرجودهن را خیالات فاسد در دل جا گرفت و از غایت شامت اعمال
به مقربان خود گفت که چون ایشان بطریق سفارت می آیند پس لازمه آئین سلطنت
آنست که مثل سائر سفیران با ایشان پردازیم هرچند که وزیران به نصیحت پرداختند
نشنید و خود را از تقدیم مراسم استقبال باز داشت اما جمیع ارکان دولت و اعیان
مملکت و اهل خاندان شاهی با جوش و خروش کماهی باستقبال پرداخته با نواع اعزاز
و احترام آن والاجناب را در هستناپور آوردند چون سری کرشن در ایوان شاهی
رسید دهرتراشت باستقبال پرداخت و بر تخت زرین جا داده قدوم ایشان را
گرامی داشته مراسم عجز و انکسار بجا آورد آنروز این والاجناب بخانه بدر دعوت
خورده استراحت فرمود روز دوم در دربار عظیم الشان کوروان که برای ادای
سفارت ترتیب یافته بود رسید جمیع بزرگان دولت باحترام کوشیدند جرجودهن

حاضر نبود به اصرار و استبداد طلب داشته شریک مجلس ساختند آن عالیجناب ابواب
پند و نصایح بر روی جمیع کوروان خصوصاً بر روی دهر تراشت و جرجودهن کشود و در باب
ترک منازعت و اختیار مصالحت انواع نصایح نمود چون کارکنان قضا و قدر را
درین پرده کارها ساختنی و بساخون برزمین ریختنی بود جرجودهن گوش برین پند
سودمند نه نهاد بلکه درین فکر افتاد که آن والاجناب را به تدبیری بگیرد تا جمعیت
پانڈوان که بدولت ایشان است برهم خورد آنجناب پی برمافی الضمیر او برده
دهن خود را پیش او کشادند و گفتند که تو خیال گرفتن ما داری به بین که حالت
معامله چیست چون جرجودهن درون دهان آنجناب نگاه می کند می بیند که فوج
کثیر و جمعی غفیر از هر طرف به محافظت سری کرشن استاده است و بطرفی دیگر میدان
جنگ آراسته و پانڈوان کوروان را ختم کرده علم نصرت و فیروزی برافراشته اند
جرجودهن سراسیمه و مضمحل و بغایت پرخطر شد اما تا هم از حرکات خود باز نیامد و
از غایت شامت اعمال همچنان آماده جهالت ماند باری کرشن از انجا بی نیل مرام
برخاسته روانه اندرپت دهلی شد وقت رخصت به حاضرین گفت که حالا این سلطنت را
رخصت کردم باز ایشان را در جهان نه بینم الغرض آن والاجناب بعد طی منازل و
مراحل بدهلی رسیده از حالات مشروحی پانڈوان را شرف آگهی داده و هدایت

بجنگ وجدال کرده خود بطرف دوارکا علم نهضت برافراشت درینصورت پانڈوان بسامان رزم وپیکار پرداختند و راجه های اطراف واکناف راکه بایشان مراسم داشتند به اعانت طلبیدند و ازان طرف جرجودهن هم فکر فراهمی لشکر افتاده راجه های عظیم الشان را بمدد خود طلبید۔

سپاهی فراز آمد از هر کران	برزم از یلان جهان جانستان
نه از مرگ شان بیم نز تیغ تیز	نه از آب باک و نز آتش گریز
بمردی یگانه بکوشش گروه	پی زخم سندان پی حمله کوه

بعد فراهم آمدن چنین لشکری گران جرجودهن بطلب اعانت بحضور سری کرشن بدوارکا شتافت پانڈوان ازین خبر یافته ارجن را نیز عقب او باستدعای امداد بحضور آن سلطان کونین فرستادند هر دو بیکوقت رسیدند آن وقت سری کشن باستراحت بودند جرجودهن بطرف بالین و ارجن بطرف پائین نشست چون چشم بکشاد اول نظر بر ارجن افتاد بعد ازان جرجودهن و ارجن هر دو کس استدعای اعانت کردند آن والاجناب استدعای فریقین مقرون به اجابت فرمود و لشکر خود را به جرجودهن و ذات بی سلاح خود را به پانڈوان حواله فرمود هر دو بخیالات خویش شادان شادان بمواطن خود باز گشتند تا آنکه هفت چهونی لشکر بجانب پانڈوان و یازده چهونی در ظل رایت

کوروان جمع آمد و بساعت مختار هر دو لشکر بمیدان آمدند و از طرفین صفوف جرانقار برانقار
و قول و التمش حسب قواعد مقرره آن زمان ترتیب یافت سری کرشن خدمت ارابه رانی
ارجن برذمت همت خود گرفتند ارجن باسری کرشن گفت که ارابهٔ مرا درمیان لشکر کوروان
ببرند تا بنظر اجمالی حالات لشکر ایشان را مشاهده بکنم کرشن اسپان ارابه را عنان
داده بمیدان آورد ارجن دید که تمامی خویشان و عزیزان و اوستادان و دوستان
دین معین که جمع آمده آمادهٔ کارزار و مستعد بجدال و قتال اند و خصوصاً بهیکم پتامه که جد فریقین
بود و بهه سپه سالاری لشکر کوروان علم بمیدان افراخته و چتر زرین بر سر گرفته متوجه جنگ و ستیز
است ارجن بمشاهدهٔ اینحال رنگ برو باخت و کمان از دست بیافگند و گفت که من
چنین جنگ نمی خواهم که خویشان و عزیزان و بزرگان کشته شوند و خون ایشان برگردن
من باشد بالفرض اگر فتح یافتم تا چند خواهم زیست و تا چند کوس دولت خواهم نواخت
پس برای زندگانی و دولت چند روزه وبال جاودانی گوارا نداریم کرشن چون حالت
او چنین دید برو نفرین کرد و گفت که از قوم سلاطین باشی و اینچنین خیالات نامردانه
در دل می آری مردان جنگ اگر حالت تو بشنوند حمل بر زبونی تو کنند و بگویند که
لشکر اعدا را دیده ترسناکی در خاطر تو راه یافته پس کمان را بدست بگیر و خون دشمن
بریز که قضا را درین پرده کارها است و قدر را درین معامله اسرارها این

بگفت و دہن خود را بکشاد و ارجن را بگفت کہ اسرار الٰہی بہ بین ارجن می بیند کہ ہر دو
صفوف کوروان و پانڈوان جمع آمدہ آمادۂ کارزار اند و کوروان شکست یافتہ
و پانڈوان علم فتح و فیروزی در میدان نبرد برافراشتہ اند ارجن بمشاہدۂ این حال
بپای کرشن افتاد و کمان را گرفتہ امادۂ جنگ گردید مقارن این حال راجہ جدہشٹر
از ارابۂ فرود آمدہ متوجہ لشکر اعدا شد و با کسے راز خود نگفت کہ بچہ کار میرود ہمہ
چہار برادران و کرشن ہمراہی او اختیار کردند کوروان این حال دیدہ مراتب خوشحالی
بجا آوردند کہ پانڈوان جمعیت ما را دیدہ از غایت خوف و خطر ترک ارادہ نمودہ
از در عجز می آیند۔ جدہشٹر خاموش بطرف لشکر ایشان میرفت تا بخدمت بہیکم پتامہ رسید و
پای ایشان بوسید و گفت کہ بہ طلب اجازت پیش شما آمدہ ام کہ چون بزرگ خاندان
ہستی پس بدون امر شما چگونہ پا بجادۂ پیکار نہم بہیکم پتامہ دعای خیر دادہ اجازت داد از انجا
نزد درونا چارج و کرپا چارج و راجہ شل آمدہ ہمچنین بخدمت ایشان نیز عرض نمود
ایشان ہم دعای فتحیابی دادہ اجازت جنگ دادند۔ درینصورت جدہشٹر بہ لشکر خود
با ہزاران ہزار کامرانی واپس آمدہ حکم بجنگ داد۔ ارجن اول تیری با آہستگی
بر پای بہیکم پتامہ زد کہ مرادش از زمین بوس و بجا آوری خدمت بود این دانای
رموز جنگ تیری کہ مقصودش از دعای فتح و ظفر باشد بجوابش برا رجن انداخت بعد ازان

بهیکم پیامه برارا به سوار شده بمقابل آمد و نیزه بدست گرفت و به آواز بلند دعا کرد که الهی حق بطرفیکه باشد فضل و کرم تو شامل حال او گردد این بگفت و جنگ شروع کرد آن چنان جنگی از طرفین بوقوع آمد که فلک با هزاران هزار چشم انجم بحیرت می نگریست و زمانه انگشت تعجب بدندان می گزید۔

نظم

زگرد سپه روشنائی نماند	زخورشید شب را جدائی نماند
زنیزه زپیکان هوا تیره گشت	همین آفتاب اندران خیره گشت
خروش سواران و اسپان بدشت	زبهرام و کیوان همین برگذشت
همه تیغ و ساعد زخون گشته لعل	خروشان شده خاک در زیر نعل
خدنگ سپر کرد زآهن گذار	چو مرغ دو پر بر سر مرغزار
سنان بر سر موی بازی کنان	بخون روی دشمن نمازی کنان

نخست بهیم سین از لشکر پانڈوان بمیدان آمد و چنان نعره برکشید که لرزه در زمین و زمان افتاد و بسیاری را از خدنگ های جانستان برخاک هلاکت انداخت و هزارها کس را به ضرب شمشیر آوارهٔ صحرای عدم ساخت نظم

بهر جا که بازو برافراختے	سر خصم در پایش انداختے
نشد بر تنی تا نه پرداختش	نزد بر سری تا نه انداختش

ارجن نیز از حملہ ہای مردانہ وچیقلش ہای رستمانہ لرزہ در بنیان مخالف در انداخت و صفوف اعدا را چون بنات النعش درہم و برہم ساخت۔

ہر انگہ کہ خنجر برافراختے	بیک ضرب از تن سر انداختے
نہ با جنگ او کوہ را پای بود	نہ با خشم او پیل را جای بود

و از طرف دیگر جرجودہن با بہادران جانسپار و یلان خنجر گذار بمقابلہ بر آمدہ قیامتی وحشری ظاہر کردیکہ تا زمعرکۂ شجاعت و شہسوار میدان جلادت بہیکم پتامہ کہ بہ سپہ سالاری لشکر کوروان امتیاز داشت اسپان ارابۂ ایشان را دوچون برق و باد آتش زن خرمن شورش مخالفان گشت۔

ہمین تاخت اندر فراز و نشیب	ہمین زد بگرز و بہ تیغ و رکیب
نیرزیدہ جانش بہ یک مشت خاک	ہمی شد ز گرزش ہوا چاک چاک

از انجا کہ بہیکم پتامہ از رموز دانان علوم جنگ و از شجاعان با نام و ننگ بود چندان علوم و فنون درین معرکہ ظاہر نمود و آنقدر داد شجاعت و بسالت درداد کہ پائے ثبات پانڈوان از پا در آمد و نزدیک بود کہ شکست فاش نصیب حال پانڈوان گردد اما بطفیل قدوم سری کرشن کہ بہ نفس نفیس درین معرکہ قوت افزای لشکر پانڈوان بود ند شکست ایشان مبدل بہ فتح و ظفر گردید و بہیکم پتامہ بعد جنگ بسیار

بروز دهم از دست سکندی پسر راجه درو پد مجروح گردیده از پا در افتاد - ازین واقعه
هوش ربا تغیری بحال کوروان راه یافت و هراسی عظیم در لشکر ایشان ظاهر گردید اما
جرجودهن هر یکے را دل داده آماده جنگ نمود و درونا چارج اوستاد خود را
به سپه سالاری برداشت او هفت روز کارنامه ها بجا آورده روز هفتم خود را طعمه
تیغ اجل ساخت تا آنکه جرجودهن کرن را به سپه سالاری امتیاز بخشیده به میدان فرستاد
و هم نیم روز جنگ های صعب و سخت نموده در کار رقبله مجازی جان سپاری نمود پس
سپه سالاری لشکر به استهو تهامان قرار گرفت آمدن او بمیدان همان بود و شکست
یافتن همان بعد ازان جرجودهن را کمر همت بشکست و روز روشن در چشم او سیاه
گردید گویند که چون آثار شکست بطرف کوروان نمایان گردید جرجودهن مضطر و سراسیمه
شده پیش گاندهاری مادر خود آمد و گفت دعای خیر بحق من بفرما که درین معرکه نصرت
یابم مادرش گفت که خداوند تعالی که محافظ جمیع بندگان است اگر حق بجانب تست نصرت
خواهد داد اما با تو سخنی میگویم که از روزیکه در حبالهٔ ازدواج پدرت راجه دهرتراشت
آمده ام بنا بر آن که او بصارت نداشت من هم گوارا نکردم که چشم بینا داشته باشم
دائما پارچه بر چشم خود بسته میدارم حالا بجهت حفظ جانت می خواهم که چشم خود را کشاده
بدن ترا نگاه بکنم که از تاثیر آن جسم تو همه از آهن شود و سلاحی و ضربی بر تو کارگر نیاید

جرجودهن برهنه شد اما از غایت شرم وحیا حمائل گل برستر و اطراف آن نگاه داشت
چون مادرش پارچه از چشم خود بکشاد سوای آنمقام که از حمائل گلها پوشیده بود همه
از آهن گردید - اکنون این قصه را همین جا گذاشته باز بر سر مدعا می آیم که چون تمامی
سرداران و افسران جرجودهن کشته بخاک وخون طپیدند جرجودهن خود به نفس
نفیس بمیدان جنگ آمد وجنگی صعب و رزمی سخت نمود بالآخر صورت فتح وظفر
در آئینهٔ حال خود ندیده از میدان عنان برتافت و در دریائی مخفی شد پانڈو ان جا سوسان
به تجسس او فرستادند چون دریافتند که در فلان بحر دریا او خود را پوشیده داشته است
فی الفور ایشان باسرعی کرشن بدانمقام در رسیدند و آواز دادند که ای جرجودهن
چرا خود را در دریا مخفی داشتی حالا باهمه ها برسر تو رسیده ایم بیا تا با تو جنگ بکنیم و
دیگر سخنان طنز آمیز و شور انگیز گفته طبعش را باشتعال آوردند تا جرجودهن از دریا
برآمد و آمادهٔ جنگ شد درین اثنا بلبهدر برادر کرشن هم از زیارت اماکن
متبرکه در رسید قرار یافت که اول بهیم با جرجودهن جنگ کند چون هر دو شاگرد بلبهدر
بودند از ایشان اجازت خواستند بلبهدر فرمود که نزدیک من بهتر آنست که این جنگ
بمقام کوروچهتر واقع شود تا که هر که از شما کشته گردد از نعمت بهشت محروم نماند پس
ایشان از انجا به مقام کوروچهتر که نه کروه مسافت داشت آمده آغاز رزم کردند

از طرفین چنان جنگی عظیم واقع شد که اگر خامهٔ دوزبان بنگارش آن گرایش نماید
سخن بدوراز ے کشد بالآخر چون آثار شکست و هزیمت بطرف بهیم سین
ظاهر گردید حضور سری کرشن واقف بودند که بدن پائین جرجو دهن آهن نشده است
بلکه بحالت اصلی مانده است پس بارجن فرمود که اگر اینوقت بهیم گرز خود را بر ران
جرجو دهن بزند فتحش ممکن است والا کار بر او سخت گردیده ارجن دست بر ران خود نهاده
بهیم را اشاره کرد فی الفور پی بمدعا برده در انتهاز فرصت گردید بعد جنگ بسیار
زد و خورد بی شمار بهیم فرصت یافته چنان گرزی بر ران جرجو دهن زد که ران او
شکسته شد فی الفور بر زمین افتاده بی طاقت گردید خروش از چار سو برخاست و
هنگامهٔ قیامت پدیدار شد کوس و نفیر و دیگر ساز ها بی آنکه آنرا کسی بنوازد خود بخود
به تهنیت این فتح و نصرت بنوازش آمدند دیوتها از آسمان گلها بر سر بهیم ریختند بهیم
فی الفور نزد جرجو دهن رسیده لگدی بر سر او زد و گفت که بعنایت منتقم حقیقی امروز
انتقام خود گرفتم این ادای او بر راجه جدهشتر گران آمد او را سرزنش کرد و گفت
مضبوط بر سر بهیم زد و خود نزد جرجو دهن آمده سر بپائی او نهاد و بسیار بسیار
گریست۔

نظم

بپالین گه خسته آمد فراز		ز درع کیانی گره کرد باز	

سر خسته را بر سر ران نهاد	شب تیره بر روز رخشان نهاد
وزان پس بدو گفت کای تاجدار	مجد هشتر منم چاکر شهریار
نخواهم که بر خاک بودی سرت	نه آلوده خون شدی پیکرت
ولیکن چه سود است این کار بود	تاسف ندارد درین کار سود
اگر تاجور سر برافراختے	کمر بندا و چاکری ساختے
چرا مرکبم را نیافتاد سُم	چرا پی نکردم درین راه گم
مگر ناله شاه نه شنید مے	بهروی چنین روز را دید مے

درهمین اثنا بلبهد بغضب آمده بجنگ بهیم برخاست وگفت چون از روئے دهرم ضرب گرز بر جسم اسفل نا روا است و بهیم سین مرتکب این حرکت بیجا شد حالا با او جنگ کرده تمامی خانواده او را می کُشم سری کرشن او را در آغوش گرفت و از کلمات شیرین و سخن های دلنشین آتش غضب او را منطفے گردانید آخر بلبهد را ز غایت ملال فی الفور سوی دوارکا شتافت پانڈوان مراتب شکر مرحمت و نوازش سری کرشن بجا آورده گفتند که بطفیل توجه شما این آفات از سر من دور شدند و فتوحات تازه بتازه بمن حاصل گردیدند حالا اندیشه غالب است که مبادا ادهر شت
وگاندهاری دعای بد بحق من نمایند که ما همه برادران بعد حصول این فتح باین بلائے تازه

گرفتار آئیم باید که فکری درین باب بفرمایند که این اندیشه هم برطرف گردد و کرشن پانڈوان را
همراه گرفته از آن میدان رزم متوجه هستنا پور شد چون به ایوان کوروان رسید
پانڈوان را بیرون گذاشته خود پیش دهرتراشت رفت و حالات جنگ را آئین شایسته
ادا کرده اظهار واقعهٔ جرجودهن نمود دهرتراشت به استماع این خبر هوش ربا هوش
از سر باخت و از تخت بر زمین افتاد بعد ساعتی که به هوش آمد سری کرشن نصائح دلپسند و
مواعظ سودمند درمیان آورده او را برجای خود آورد و به ایمای دهرتراشت پیش
گاندهاری رفت و او را نیز ازین سانحهٔ جانگزا خبر نمود گاندهاری بشنیدن این واقعه
غم اندوز سر خود را بر زمین زد و از نالههای جانگزا زمین و زمان را در جنبش آورد آخر
سری کرشن به انواع نصائح او را هم فی الجمله تسکین داد در خلال این احوال کرپاچارج
و استهوتهامان و کرت برماهرسه کسان پیش جرجودهن که بسمل به میدان افتاده بود
آمده گریه و زاری آغاز کردند و گفتند که حالا فکری از تدبیر و تزویر هرچه امکان دارد
بعمل آورده و ما را از روزگار اعدا برمی آریم و حق نمک ادا می نمائیم این گفته
در لشکر پانڈوان انچه که باقی مانده بودند آمدند و علی تازه کرده و مهادیو را بر خود
مهربان ساخته و شمشیری حاصل نموده در منزل درشت دمن که سپه سالار لشکر پانڈوان و
فرزند راجه دروپدی برادر دروپدی بود آمد چه می بینند که او در خرگاهی بر تخت مرصع

خوابیده است و زنان صاحب جمال و کنیزان عدیم المثال آماده خدمت او بوده اند
استهوتهامان برسر او رسیده لگدے زد چون درشت دمن بیدار شد دشمن را بر سر
یافته گفت که این چه نامردی است که مرا در خواب میکشی بوقت جنگ گاهی حریف
جنگ من نگشتی استهوتهامان بجواب چنان شمشیری بر سر او زد که سرش از تن جدا شد
زنان او بگریه افتادند در لشکر خبر شد همه ها بجنگ برخاستند هنگامه زد و خورد بهم رسید
همان روز در و پدی هم از خانه پدر خود در لشکر آمده بود هر پنج پسرانش که هریک
از هر پنج برادران بودند حال کشته شدن درشت دمن شنیده برای جنگ مسلح
بیرون آمدند و با استهوتهامان جنگ کرده هر پنج برادران کشته شدند سکندی
برادر خورد درشت دمن چون انکشاف واستدراک این واقعه نمود فی الفور
بجوش تمام بجنگ رسید و نبردی عظیم کرد اما چون وقت مرگ او رسیده بود از دست
استهوتهامان کشته گردیده رفاقت برادر کلان اختیار نمود و قتیکه او کشته شد
از پیکرش صورت مهاکالی پیدا شد شکلے غریب و مهیب بود هر قدر که مردم کشته می شدند
خون همه را می خورد درین اثنا ساتک این احوال کثیر الاختلال شنیده با فوج
جادوان از لشکر خود حرکت نمود و دران معرکه قیامت اثر چون برق و باد
در رسیده هنگامه کارزار برآراست آنقدر جنگی سخت و خونریزی عظیم شد که در تحام

ایام جنگ مہابہارتہ گاہی چنین جنگ نشدہ بود پدر پسر را می کشت و برادر برادر
را می زد تمیزے درمیان مردم نماندہ بود آخر استہو تہامان سرہای ہر پنج پسران
دروپدی از تن جدا ساختہ رو بفرار نہادو وقت دمیدن سپیدۂ صبح خدمت
جرجودہن آمدو او را از غفلت ہوشیار کردہ گفت کہ بہوش بیا مژدۂ تازہ و
تحفۂ بے بہا برای تو آوردہ ام جرجودہن برخاست استہو تہامان بہ خیال خود میدانست
کہ خود پانڈوان را کشتہ است چرا کہ ہر پنج پسران مشابہ بہ پدران خود بودند جرجودہن
اول بسیار شادمان گردید چون نگاہ کرد و بشناخت کہ این سرہا از پسران پانڈوان
است بسیار غمگین گردید و گفت کہ خیلی بد کردی کہ خانوادۂ ما از پنج دہن برافگندی
مرا خصومت با پانڈوان بود نہ باین طفلان گویند کہ منجمان بوقت ولادت جرجودہن
گفتہ بودند کہ وقتیکہ شادی و غم بخاطر جرجودہن فراہم آید آنوقت وفات جرجودہن
صورت بندد پس درین وقت کہ شادی و غم ہر دو یک جا شدند و وقت ہم برابر شد
جرجودہن داعی اجل را لبیک اجابت گفت نظم

کہ بغداد را کردبی کاخ و کرخ	کہودی و کوری در آمد بہ چرخ
کہ دارد بآمد شد این راہ را	چنین است رسم این گذرگاہ را
یکی را بہ ہنگامہ گوید کہ خیز	یکی را در آرد بہ ہنگامہ تیز

فلک نیست یکسان بآغوش تو | طراز دو رنگ است بر دوش تو

هنوز پانڈوان باسری کرشن در ہستناپور بودند که بهلبان درشت دمن ارا به راتبه
رانده خود را پیش ایشان رسانید و احوال پر اختلال کشته شدن پسران دروپدی و
دیگر خرابی لشکر از دست استهوتهامان اظهار نمود جدهشتر به ادراک این خبر وحشت اثر
چنان بیهوش گردید که تا دیر به هوش نیامد سری کرشن گلاب بر رویش افشانده او را
به هوش آورد همانوقت پانڈوان باسری کرشن در اردو رسیدند و خانه خرابی خود
و بیتابی دروپدی دیده نکی تازه بر جراحت افشاندند دروپدی می گفت که از روزیکه
در خانه شما آمده ام روزی بعشرت نه گذرانیدم و انواع زحمت برکشیدم حالا
نوبت باین رسید که همه پسران و برادران من کشته شدند یکی هم ازان نماند که لختی خاطر
خسته را از و تسکین داده باشم بعد ازان بسا سخنهای طنز آمیز و کلمات درد انگیز
بر زبان آورده با پانڈوان گفت که تا وقتیکه سر استهوتهامان پیش من نخواهد آمد آرام
نخواهم گرفت جدهشتر با دلی غمگین و خاطری حزین با دروپدی گفت که انچه مشیت ایزدی
خواسته سرمدی بود به ظهور آمد حالا تعجب است که خون برهمن و استاد زاده را ریختن گوارا
میکنی دروپدی گفت که ازین اراده از گفته تو باز آمدم اما او جواهری بر سر خود
دارد که از روز ولادتش با او پیدا شده و آن چنان جواهری است که پیش هر کس که

باشد او در شب تار احتیاج به روشنی نمیگردد و از ضرب تیری و خنجری آسیبی برا و نمی رسد
آنرا بیار بدین کفایت میکنم بهیم سین همانندم برارا به سوار شد کرشن با آرجن گفت که من
اندیشه دارم اگر استهو تهامان تیر آتشین بر بهیم رها سازد دفع آن از و مشکل است بیا
تا هم عقب ایشان برسیم و اعانت او بکنیم پس آرجن را کرشن سوار کرده عنان ارا به بدست
خود گرفت و چنان تیز راند که برابر بهیم سین رسید همان وقت استهو تهامان بر کنار دریای
گنگ سیده به اتفاق سری بیاس و دیگر رکهیشران مشغول عبادت بود استهو تهامان
دید که بهیم سین و آرجن و سری کرشن چون برق و باد با جوش و خروش سوی او می آیند
فی الفور تیر آتشین از کمان خود رها کرد آتش در تمام وحوش وطیور و باغ و راغ در افتاد
آثار قیامت پیدا شد آرجن هم برابر آن تیری آتشین از کمان بگذاشت در ان دم هر چه
سالت رو نمود و انچه هنگامه بر روی روز آمد نه خامه را یارای تحریر و نه زبان را طاقت
تقریر بالآخر بیاس در میان افتاد و با آرجن گفت که خدنگ خود را واپس گیر و عذاب
لوف مردم و صنوف ذیحیات بر گردن خود مگیر آرجن گفت که تعجب است که مرا نصیحت
میکنی و آن برهمن زاده را هیچ نمیگوی بیاس به استهو تهامان گفت که تیر خود را چرا واپس
نمیگیری او گفت که پدر من وقتیکه مرا و آرجن را تعلیم میداد مرا و اپس گرفتن آن نیاموخت
اما آرجن را بران قادر نموده است اگر او بخواهد تیر خود و مرا واپس بگیرد

ارجن گفت اگر استهو تهامان جواهر از سر خود کشیده بمن دهد البته این کار بکنم استهو تهامان
فی الفور بدربار عجز نزد آمده و جواهر را از سر کشیده بارجن داد ارجن جواهر از و گرفته
تیر خود و استهو تهامان را واپس گرفت و شادان شادان پیش دروپدی آمد و جواهر باو
داد و او به ارجن بخشید و ارجن آنرا به راجه جدهشتر داد اکنون ازین اذکار و گفتار
درگذشته باز سر رشته مقصود بدست می آریم که گاندهاری خبر واقعه جرجودهن از زبان کرشن
شنیده با محترمان حرم او و دیگر زنان که شوهران و پسران شان درین معرکه بکار آمده بودند
در میدان جنگ آمده بر نعش جرجودهن ناله و زاری بنیاد نهاد و ازین طرف دروپدی
هم در غم پسران و برادران خویش با حالتی زار و نزار بر زمگاه رسیده جزع و فزع
آغاز نمود گاندهاری با دروپدی گفت که این چه روز بد مرا و شما را پیش آمده که همه
جا یک حال گرفتاریم

شعر

بنال بلبل اگر با منت سر یاری است	که ما دو عاشق زاریم و کار ما زاری است

کرشن و پانڈوان بدان مقام حیرت انجام در رسیدند و به نصایح و مواعظ دلداری
ایشان کردند گاندهاری با کرشن گفت که ای کرشن این همه پسران من به طفیل تو در خاک
خون طپیدند و از بی مهری تو بزیر خاک رسیدند ترا چندان لشکر و حشم بود که اگر می خواستی
هر دو را از جنگ باز میداشتی حالا از خدا میخواهم که چنانکه خانواده مرا بر باد دادی

خاندان تو در یک روز از بیخ و بن بر افتد سری کرشن بخندید و گفت که چرا زبان خود را باین
سخن ناسزا خراب کردی این امر از ازل مقرر شده بود و من خود بر آن آگاهی داشتم
حالا اگر دعائی برای تو بکنم ترا و شوهر ترا به دوزخ بفرستم گاندهاری معذرت نمود و
از انجا برخاسته بدر رفت که شاید کرشن دعای بد برای او بکند آخر کرشن پانڈوان را
خدمت راجه دهرتراشت برده سفارش ایشان بسیار بسیار نمود دهرتراشت هر چهار
برادران را در بغل گرفت و نوازش کرد چون نوبت بهیم رسید سری کرشن تصویر بهیم
که از آهن درست ساخته همراه برده بود پیش نمود دهرتراشت از همه بیش با بهیم ملال داشت
چنان او را در بغل گرفته بیفشرد و زور کرد که خود بیهوش شد و تصویر آهن پاره پاره گردید
چون بهوش آمد تاسف نمود که من بهیم را بیفائده کشتم کرشن بخندید و گفت که چون از پیشتر
بر مافی الضمیر شما مطلع بودم پس او را نیاوردم و تصویرش پیش شما بگذاشتم راجه دهرتراشت
شادمان شد و شکر کرشن بجا آورد و بهیم را طلبیده به آغوش گرفت و نوازش نمود بعد
این واقعه پانڈوان بکار کشتگان پرداختند از انجمله درشت دمن و سکندی و پسران
دروپدی و دیگر کشتگان نامی و گرامی را چنانکه حالت ایشان بود باهتمام تمام به چوب
صندل و عود و بادیگر هوامی خوش آتش دادند و باقی کشتگان را جابجا آتش افروخته
کار همه ها بانجام رسانیدند دران وقت طرفه غمی و عجب اندوهی بود عبرت بر عبرت

می افزود۔

نظم

چنین است رسم سرای سپنج	بمانی در و جاودانه برنج
نه دانا گذر یابد از چنگ مرگ	نه جنگ آوران زیر خفتان و ترگ
اگر شاه باشیم و گر زر دهشت	نهالی ز خاک است و بالین ز خشت

ذکر نشستن راجه جدهشٹر بر تخت سلطنت هندوستان

راویان اخبار و ناقلان آثار آورده اند که چون راجه جدهشٹر را این چنین فتحی عظیم که طراز فتوحات تواند بود از تائید ایزدی دست داد بباعث آنکه تمامی عزیزان و خویشان و بزرگان و دوستان درین هنگامهٔ قیامت اثر کشته شدند و عالم عالم ذیحیات غریق بحر فنا گشتند بغایت مغموم می بود و اثر فرحناکی بر چهرهٔ احوال او نمایان نمی گشت تا از غایت غم و اندوه آمادهٔ ترک دنیا و ترک سلطنت گردید۔ با وراک این حال سری کرشن و سری بیاس و راجه دهرتراشت همه ها به تسکین خاطرش پرداختند و از نصایح دلپذیر و مواعظ بی نظیر خاطر آشفته اش بشاهراه جمعیت آوردند تا باتفاق رائی این بزرگان عظمت نشان سهدیو برادرش که بعلم نجوم یگانه و در اوراک حقائق حال و استقبال منتخب زمانه بود ساعتی سعید برای تخت نشینی او مقرر فرمود و بساعت مختار بر تخت زرین که مرصع به جواهر شب تاب و از آبا و اجداد او یادگار بود

به نهزاران هزار شوکت و حشمت جلوس فرمود راجه دهرتراشت و کرشن و سری بیاس و دهوم رکهه جد هشتر را برداشته بران تخت نشانیدند و مبارکباد سلطنت گفتند و خوانهای زر و جواهر بر سرش ریختند بیت

زیک طرف زر و از یکطرف گهر میریخت	گهر طبق طبق و زر سپر سپر میریخت

درین دربار عظیم الشان تمامی صندلی های طلا و نقره هر طرف گسترده بودند راجه های عظیم الشان و رکهیشران ریاضت نشان بقدر مراتب و درجات بران صندلیها نشستند راجه جد هشتر بعد از ساعتی از تخت برخاست و پای کرشن و بیاس و راجه دهرتراشت را بوسید و ایشان را بر تخت خود بنشانید و پیشکش های نفیس و تحایف بی بها از قماش پارچه زر و جواهر و فیل و اسپ و ارابه های مرصع پیش خود طبیدا اول بسری کرشن و بعد ازان به بیاس و ازان پس براجه دهرتراشت پیشکش نمود پس از جمله پیشکش او یک قطعه یاقوت قبول نمود و به ساتک و سهدیو پسر جراسنده و جیتس برادر خورد بر جودهن که روز اول جنگ مهابهارتهه از برادر و پدر خود اختیار مفارقت نموده رفاقت پانڈوان اختیار کرده بود و نیز به دیگر امرای عظام و برهمنان و رکهیشران عالی مقام آنقدر زر و جواهر و اسپ و فیل و ارابه های مرصع بخشید که اندازه آن از احاطه تقریر و تحریر برون است بعد ازان براجه دهرتراشت عرض نمود که به استرضای شما خود را

متحمل این جر ثقیل ساخته ام • بار سلطنت و بادشاهی بر دوش خود گرفته ام اما شما را همان
غلام کمترین هستم که بودم کاریکه خواهم کرد بغیر رضای شما نخواهم کرد و قدمی بغیر اجازت
شما نخواهم نهاد امیدوارم که مرا غلام کمترین دانسته دوام بر کارهای سلطنت و امور
مملکت فرمان داده باشی • هرتراشت بگریست و گفت که ای راجه جدهشتر چنانکه عزت و
حرمت مرا نگاه داشتی از خدا میخواهم که او دائم محافظ عزت و حرمت تو باشد بعد این
گفتگو راجه جدهشتر به جمیع حاضرین دربار و سفیران هر دیار و رعایای مملکت و اعیان
سلطنت مخاطب گشته فرمود که شما دوام خود را در خدمت گذاری و استرضای
راجه دهرتراشت مصروف و مشغول دارند و بهرچه او فرمان دهد بجا آورند • درهمان
مجلس امر وزارت سلطنت به بهیم سین مقرر نمود و وزارت صیغه خزانه به سنجی داد و
نکل را بخشی الملک و ارجن را سپه سالار لشکر ساخت و سهدیو را پیش خود نگاهداشت
که مقاصد جمیع اهل اغراض را بی واسطه بعرض رسانیده پیرایه سرانجام پوشانیده باشد
• خانه جرجودهن را که مثل شهری بود و اکثر ایوانات از طلا و جواهر شب تاب
ساخته بودند و از هزاران هزار غلامان صاحب جمال و کنیزان عدیم المثال و گنجهای
بیحد و مرتب و مزین بود به بهیم سین عطا فرمود • خانه دوساسن که کم از و نبود به ارجن
داد • خانه شکن را به سهدیو • خانه کرن را به نکل بخشید • فرزندان و زنان کرن را طلبیده

نوازش بسیار فرمود و برای کرن بسیار گریه نمود و ارجن را بفرمود که پسر کلان کرن را
بسیار دوست دارد و در تربیت او بکوشد و حق پرداخت او بجا آورد و ملکی که کرن در تصرف داشت
همه به پسران او بخشید چنانچه پسر کلان او در علوم و فنون جنگ و فضل و کمال چنان یگانه
برآمد که گوی سبقت از همعصران ربود که ذکرش برجای خود خواهد آمد۔

ذکر رفتن راجه جدهشٹر با اتفاق سری کرشن پیش بهیکم پتامه و دریافتن اُمور سلطنت و رموز معرفت و جواب دادن اُو

گویند که چون بهیکم پتامه از دست سکنڈی زخمهای کاری خورده بر زمین افتاد بسبب آنکه
پدرش بحق او دعا کرده بود که تا وقتیکه او مرگ خود از خود نخواهد وفات او صورت نه بندد
و درینصورت بهیکم پتامه بحالی خسته بر زمین افتاده انتظار می کشید که چون ایام احسن و مستحسن
برسند از جناب باری تعالی دعائی برای مرگ خود بکند و پا ازین جهان بی بقا بعالم
بقا نهد و درینصورت سری کرشن با راجه جدهشٹر گفت که شما را خدمت بهیکم پتامه باید رفت و
سخنان معقول و منقول ازو باید شنید که این چنین شخصی دانا که نظیر خود نداشت ازین عالم
آماده سفر است صحبت اُو غنیمت باید انگاشت به اتفاق این رای راجه جدهشٹر
با سری کرشن بر بالین آن مسافر منزل عدم رسید و پای او را به بوسید و برای او
گریه ها کرد سری کرشن سفارش نمود که راجه جدهشٹر فرزند شما است میخواهد که از شما هدایت

نیک بگیرد و بہمان چراغ دانش بمنزل مقصود برسد بہیکم پتامہ بعد از دیری چشم خود بکشاد و باو گفت کہ حالا من نمیخواہم کہ جز ذکر حق جلشانہ بذکر دیگری پردازم اما بگفتہ شما و بخاطر این عزیز کہ مرا عزیز تر از جان است سخنی چند میگویم بگوش ہوش باید شنید راجہ جدہشٹر شکر این عنایت عظمی بجا آوردہ بزانوی ادب نشست و گوش بر گفتار گوہر بار او نہاد

مقالات بہیکم پتامہ

بہیکم پتامہ گفت - کہ بر خلایق لازم است کہ اول صبح کہ برخیزد یاد حق سبحانہ تعالی بکند - و مدتے اوقات خود را صرف یاد حق دارد - تا بہ برکت آن روزی بہ او برسد - بعد ازان ہر کس ہر کاریکہ داشتہ باشد اوقات خود بران صرف نماید - گاہی بیکار نہ باشد شخصی کہ خود را بیکار می دارد - دشمن خلق خدا است - بادشاہان را باید کہ راست قول باشند - دروغ نگویند - اگرچہ دروغ برای ہمہ کس بد است - الا بادشاہان را بسیار بد است - چرا کہ اثر مزاج بادشاہان بیشتر بر خلائق میگردد - و ہمان رواج می یابد - بادشاہ را باید - کہ سخی باشد و غضب و خوش خلقی بموقع خود داشتہ باشد - پیوستہ غضبناک ہم نباشد - کہ ہیچکس از ترس او امور ملکی با نتواند رسانید - و نہ چنان خوش خلق باید بود - کہ ترس او از دل خلائق برخیزد - و فتنہ و فساد در ملک او رواج یابد - و با خدمتگاران کہ پیوستہ بخدمت او باشند اصلا ہزل و خندہ نہ نماید - و ایشان را بر سر خلق متسلط نہ کند - مردم شریف و

اصیل را تربیت نماید- و دائما در فکر باشد که لشکر و ولایت او زیاده شود- بادشاهان را
بجمیع امور نسبت بعامه خلایق نیست چنانکه گفته اند- که اگر از استاد و یا دوست قدیم بادشاه
خطائی سر بزند بادشاه را لازم است که او را فی الفور به سیاست رساند- مگر بدیگران
نمی رسد که این کار بکنند که حقوق استاد و دوست قدیم را ضایع سازند- دیگر بادشاه
را باید که طمع در مال بنده ها نه کند- و به همان قدر مالیکه واجب گرفتن است قناعت
نماید- بادشاه را باید که گناه بنده های خدا را عفو کرده باشد اما گناهی که ازان درگذر
لازم نیست درگذر نه سازد- دائما رعیت و سپاهی را از خود مسرور و مشکور دارد و چرا که
بادشاهی بادشاهان از سپاه و رعیت است و این هر دو طبقه وابسته یکدیگر اند اگر
سپاه خوشنود است رعیت و بادشاه هر دو در امن می توانند بود- و اگر رعیت شاد و
آباد است بادشاه و سپاه محتاج به زر نخواهند بود خزانه رعیت خزانه بادشاه است
هرگاه که ضرورت افتد ممکن است که رعایا امداد بادشاه خود نماید- بادشاه را باید که
در دفع دشمنان بکوشد و بعدل ولایت خود را نگاهدارد در عدل یکروزه ثواب
عبادت هزار ساله حاصل میشود **نقل است** که راجه ماندهاتا چون عدل و خیرات
بسیار کرد و تمام دنیا را از رحم و کرم خود شاد و آباد ساخت خواهش او شد که در بشن لوک
یعنی عالم ملکوت برود بشن بشکل راجه اندر پیش ماندهاتا آمد و گفت که چرا خواهش اینچنین

می کنی در دنیا دا عزیت وسپاهی بده ثواب آن زیاده ازان هزار چندان است - نزا
باید که مدام به رفاهیت خلایق سعی بکن و اهل فتنه و فساد را در مملکت جا مده - ماندها تا
گفت مردمان ولایت تمین و قندهار و سیور و بربر و کاشغر و کنک و قلات و ختن که همه
ملچهه و ترک اند ایشان را چکنم - میان ایشان فتنه و فساد بسیار است ایشان بکار
برهمنان نمی پردازند نه کار چهتریان می کنند - اگر لشکر بر ایشان می برم همه کشته می شوند
اندرگفت که اگرچه ایشان ملچهه اند اما چند چیز در میان این مردم هست که ازان صواب
بسیار بایشان می رسد - اول انکه خدمت مادر و پدر میکنند و حرمت بزرگان و استادان
نگاه میدارند و همیکه در میان ایشان مقرر است آنرا بخوبی بجامی آورند - اکثر دزدی
نمی کنند بعضی ترکان که میکنند آنها هرچه از دزدی می آرند حصه بزرگان خود را جدا
میکنند و خیرات می دهند - و شفقت به فرزندان خود می نمایند ازچنین کارهای نیک
ثواب بسیار بایشان حاصل میشود - و رحمت الهی بر ایشان نازل میگردد - بازماندها تا
گفت که در جماعت برهمن و چهتری و بیش هر چهار طبقه دروغ بسیار رواج یافته اکثر امور
ناشایسته از ایشان صادر می شوند - این را چه کنم اندر گفت که این امر از غفلت
حاکمان است بادشاه را باید که تفحص حال مردمان بکند - و چند کس را که دروغگو و
ناشایسته باشند بسیاست رساند پس دیگری هرگز این کار نخواهد کرد - بادشاه را

باید که بر نفس خود غالب باشد - و دست از هوا و هوس نفسانی کوتاه دارد چه بادشاه
اگر بر نفس خود غالب نیست غنیم را چگونه مغلوب تواند ساخت باید که هر کار که بکند در ان
رضای حق ملحوظ دارد و اهل و عیال مردم را از اهل و عیال خود شمارد متقی و پرهیزگار
باشد و خود را مقبول هر طایفه و ملت دارد - و جودش حکم آفتاب داشته باشد که بر هر جا
بتابد و در کاریکه نفع عالم باشد اختیار کند و قلعه های ولایت خود را از آب و غله و اقمشه و
اسلحه و دیگر ضروریات و مایحتاج معمور دارد - اگر حریف بیاید مردم اطراف و نواحی را
باخود متفق گرداند و دل های سپاهیان را در قید خود آرد و به انعام و اکرام بنوازد
و مواضع و معاشی و اموال رعایا را که در سر راه غنیم باشد از انجا ویران کرده در پناه قلعه
خود آباد سازد - و توپ ها را در همان مقام ویران نصب کند و شهر را بجای آباد کند
که یکطرف دریا و یکطرف کوه باشد و عیال مالداران و سرداران را در ان آباد ساخته
دلجوی ایشان نماید که مبادا از ترس جان و مال بجای دیگر رو بگریزند و مردم قلعه را
بحضور خود آب و طعام تقسیم کند - و ازوقه را به کفایت صرف نماید که مبادا تمام شود و
قلعه را چنان محکم کند که آمدن لشکر بیگانه ممکن نباشد و از غله و زراعت و درخت
هرچه بیرون قلعه باشد همه را بسوزد و گرد حصار خندق عمیق بسازد و چهره بندی
تا تواند از قلعه برطرف سازد - و جاسوسان معتمد را برگمارد که از اتفاق و نفاق

امرا و رعیت و سپاه اطلاع کاهی بدهند فوج را همه وقت مسلح دارد و بر مورچال خود بگردد
و گوش برآواز باشد که مبادا نقب در جای نه برده باشند و با مردم و سپاه سلوک و مدارا
کند و سیاست را موقوف دارد و مردان را بوقت مردانگی بنوازد و دیگران را امید
دهد و سرداران که دو کس متفق باشند به تدبیر اتفاق ایشان به نفاق مبدل کند. بادشاه
را باید که بوقت جنگ هفت امر را نگاهدارد. اول خود به احتیاط باشد. دوم دانشمندان
را برای مشورت بهم رساند. سوم از خزانه و جامه خانه باخبر باشد. چهارم مصادره و جرمانه
بقدر گناه نموده باشد. پنجم از دوستان خبردار باشد. ششم از حالات ملک اطلاع دارد
هفتم از وقایع که در پایه تخت او بگذرد بجزوی و کلی بران رسیده نظر احتیاط بران نماید
در عمر خود گاهی اعتماد نه کند در عبادت توجه نماید و رحم و کرم را پیشه و کار و بار خود سازد
و با زنان مشورت نکند و مردم کم اصل و سفله را نوازش نسازد و به کاری متعین نه نماید

در بیان اصل چشم پوشی داشتن	در بیان شوره زمین تخم کاشتن

و نیز بادشاه را باید که به اندک قصوری خدمتگاران را سیاست نکند و سخاوت را
بر همه چیز مقدم دارد مگر بشرطیکه در رضای حق سبحانه تعالی باشد نه برای کسب لذات
شهوات سخت دل و سخت گو نه باشد. و بلا تحقیق کسی را نه کشد و از بیروتی سائل و حاجتمندان
را از پیش خود نه راند و بد نفس و غماز را در خدمت خود راه ندهد و مردم سنجیده را در صحبت خود

نگاهدارد و بر دولت و مال خود مغرور نگردد و در تواضع و تعظیم مردم سعی نماید و بعد بخشیدن
مال پشیمان نشود. و حق استاد بجا آورد. و دولت از نیکنامی پیدا کند. دولت حرام را
طالب نه باشد و محنت کسی را ضایع نه سازد و آنچه در حرم او بگذرد در مجلس نقل نه کند و
شهوت پرست و مفتون زنان نباشد. عدهٔ دروغ نکند. و هرچه کند وفا کند تا تواند بامور
جزوی وکلی برسد. و از ارکان سلطنت اصلا مطمئن نباشد اکثر اتفاق افتاده است
که اگر بادشاه عادل است و کارپردازان سلطنت خاین و غیر متدین اند در کار و بار
سلطنت خللی عظیم راه می یابد و عدل بادشاه هیچ بکار نمی آید. دیگر بادشاه را باید که
به خورد سالان و پیران که از دولت برافتاده باشند رحم کند هر فقیری که چیزی بطلبد
البته باید داد ناامید نه باید کرد و جماعتی که در جنگلها عبادت می کنند اگر زر و مالی بخواهند
باید داد همه ثواب ایشان به بادشاه میرسد. هر بادشاهی که بر فقیران و غریبان
رحم میکند و گرسنه را سیر می نماید و نامرادان را بمراد می رساند در ظاهر بادشاه است و
بباطن فرشته. اگر بادشاه عادل است خداوند تعالی بر او شفقت می نماید و در سلطنت او
برکت می دهد. باران بوقت می بارد. و زراعت بسیار میشود و اگر اندک هم مے شود
حاصل بسیار می گردد اگر بادشاه را بضرورتی شدید اتفاق لشکرکشی به مملکت بیگانه افتد
باید که اول ایلچیان شیوه زبان را بخدمت غنیم بفرستد و به انواع لطایف و حیل و امید و بیم

اظہار شوکت وحشمت و اعلان منفعت ومنصرت نموده اعدا را بر اطاعت خود راغب گردانند
و اگر این کار پیش نرود همت بر تسخیر مملکت غنیم برگمارد اول رعیت وسپاه خود را بانواع
لطایف و مدارا متسلی وتشفی سازد - و بعد ازان فوجی از بهادران نامدار و یلان
آزموده کار که بران اعتماد داشته باشد و بارها ایشان را به انعام و اکرام نواخته باشد
بدفع دشمن بفرستد تا بعون حق سبحانه تعالی امید هست که فتح یابد در انوقت باحسان و
اکرام با رعیت غنیم پیش آید - و گناه های آنمردمان را ببخشد و حکومت آن جا را بظالمی
نه سپارد بلکه به حاکمی متدین تفویض کند که ویرانی آن مملکت بآبادی گراید و از شش حصه
یک حصه خراج بگیرد و آن را صرف سپاه متعینهٔ آن جا نماید و خود طمع نه کند بعد ازان
که ملک آباد شد و رعیت فارغ البال وشادان گردد دران وقت اگر زاید بستانه
مضایقه ندارد بشرطیکه دل های مردم آزرده نگردد - و نیز بادشاه را باید که از زنان
فواحش وخواجه سرایان و زنی را که به واسطهٔ ناخوشی یک بار او را از پیش خود
رانده باشد به او اعتماد نه نماید و از مکر و غدر ایشان ایمن نباشد و زنان بیوه و معیوب
و درشت زبان و شوخ چشم را در ازدواج خود نه آرد که فرزندی که از ایشان تولد
یابد خالی از عیوب نخواهد بود چرا که اثر مزاج مادران در طبایع کودکان بیشتر میگردد
و نیز در شیر دایه ها برای بچه ها احتیاط تمام نماید که اثر شیر بسیار است و نیز باید دانست که

اگر بادشاه ظالم است و از حکومتش رعیت مسرور و مشکور نیست - و چنین حالت باران
بروقت نمی بارد و بلا از آسمان نازل میشود - و مرض طاعون در مملکت او ظهور می یابد
و برکت از میان برمیخیزد - راجه جدهشتر گفت که شما روش بادشاهان بیان فرمودند حالا
بیان فرمایند که رعایا را به بادشاه چه سلوک باید کرد - بهیکم پتامه گفت اول کار رعایا آنست
که دعای خیر بادشاه میکرده باشد هر کس که در دعای بادشاه تقصیر مے نماید نه از عمر
بهره می یابد نه از نعمت دنیا آسوده می شود - چرا که اگر بادشاه نه باشد رعیت یک روز
بفراغت نمی تواند بود - و در ولایتیکه مستقل بادشاه نباشد یا زن بادشاه باشد
در ان ملک نباید بود - رعیت را باید که با بادشاه براستی عمل کرده باشد و بی آنکه بر او
محصل فرستند مالواجب را ادا می نموده باشد و نیز باید که عیب بادشاه خود را نشنود
و اگر از بادشاهان عیبی بسبب مصلحت ملکی یا از ضعف عقلی صادر گردد هرگز بر ان
نظر نکند و اگر کسی پیش او بگوید جواب او سخت دهد اگر نتواند از انجا برخیزد هر که عیب
بادشاه خود را می شنود بدوزخ میرود - هر کس را واجب است که فرزندان
خویشان خود را تعلیم دهد که اطاعت و محبت بادشاه بر خود واجب گردانند و اگر
کسی عیب بادشاه بگوید به شنیدن او را اغنا نشود بلکه او را ممانعت کند و خطرات
به او ننماید و در مال بادشاهان خیانت نسازد و مال ایشان را بهتر از مال خود

محافظت نماید- هرکه مال بادشاه را خیانت می کند- هرگز از آتش دوزخ نجات نخواهد یافت
تا تواند خدمت بادشاه اختیار کند و باخلاص تمام اهتمام بندگی او نماید و رضای او را بر همه
کارها مقدم شمارد- و دیانت و امانت را برخود لازم گرداند و هرکه چنین نمی کند از دولتخواهی
بادشاه قاصر می باشد مردود دنیا و آخرت می شود- باید که هر رعیت و سپاه بادشاه را
بمنزلهٔ جان تصور نماید چه اگر جان نباشد قالب بیجان بچه کار آید بادشاهان نگهبان
ناموس عالم اند پس خیراندیشی بادشاه بر ذمت همت رعایا واجب ترین کارهاست
اگر کسی خلاف حکم بادشاه بکند ثواب خیرات و عبادت باو نمیرسد هرکسیکه اطاعت
بادشاه می کند گویا اطاعت حق سبحانه تعالی می نماید- راجه جدهشتر باز پرسید که ای دانندهٔ
رموز فروع و اصول و ای واقف غوامض معقول و منقول میخواهم که این هم بیان
فرمایند که آن کدام افعال بد می باشند که بشامت آن مردم در غضب الهی مبتلا گشته
بآتش دوزخ می افتند و آن کدام عمل خیر اند که از ان بمورد رحمت حق سبحانه تعالی
شده از نعمت بهشت بهره ور می شوند- بهیکم پتامه گفت که ای نور چشم آفرین باد بر تو که
چنین سوال نیکو نمودی- بتو می گویم بشنو که هرکسیکه با زنان بد ان صحبت می کند با امانت
خیانت می سازد- یا عیب جوئی و غمازی شعار خود می نماید- یا نقض عهد می سازد و یا بفریب
کسی را می کشد- یا درمیان زن و شوهر تفرقه می اندازد یا دوستان را از دوستی باز میدارد

یا سود می خورد یا کتاب بی ضرورت جدا می کند یا با زن خود الفت ندارد و دائما به او منغص می ماند یا با وجود دسترس خیرات نمی کند و یا رعیت را آزار می دهد این چنین مردمان به انواع غضب الهی گرفتار گشته بدوزخ می روند - و خلاف این کسانیکه خدمت پدر و مادر و عزت و حرمت اوستاد می نمایند و حقوق ایشان ادا می سازند و یا افتادگان را دستگیری می کنند و بر بیماران و محتاجان و بیکسان نظر ترحم مے دارند و نیز آنانکه خاطرداری مهمانان می نمایند و حقوق ولی نعمت خود را نگاه می دارند همه گلچین ریاض جنت می شوند - الغرض بهیکم پتامه تا بست روز این چنین نصایح ارجمند و مواعظ دلپسند بار اجه جدهشتر گفت چون وقت احسن و مستحسن که انتظار او می کشید در رسید بصدق دل دعائی مرگ خود بجناب حق سبحانه تعالی نمود هماندم طائر روحش از قفس عنصری بسوی عالم بقا پرواز نمود - جدهشتر و جمیع بزرگان در گریه افتادند و جامه ها ے خود را دریدند -

افسوس ز دهر نامداری برخاست		وز مسند جاه کامگاری برخاست	
ای اهل سخن ز دست خود جامه درید		از بزم چو کامل العیاری برخاست	

بعد ازین اگرچه راجه جدهشتر را جمعیتے کامل بدست آمد و گلستان مملکت از خس و خاشاک فتنه پاک گردید - اما خاطر والای او پیوسته مغموم و اندوهگین می بود به پهلوئی آرام

نمیگرفت و نمید انست که بدفع گناهان خود چه کار کند آخر رای بر جگ آسومید قرار گرفت و جناب
بیاسدیو باحسن وجوه فضائل و جلائل این جگ را از زبان گوهر فشان خود بیان فرمودند
و گفتند- که این جگ از اعظم جگ هاست و شرح آن این است که اسپی که همه بدن او
سفید و دمش زرد و هر دو گوش هایش سیاه باشند در هنگامیکه آفتاب بحمل رود بعد
ادای مراسم مقرره و خیرات و مبرات که تفصیلش بسیار است می گذارند و عقب او
فوجی از بهادران صف شکن و مردان تیغ زن متعین می نمایند و آن اسپ بارادهٔ
خویش بگرد عالم میگردد و هر بادشاهی که داعیهٔ مخالفت در سر دارد آن اسپ را می گیرد و
می بندد فوجی که همراه اوست جنگ ها نموده و مخالف را زیر کرده اسپ را بدست
می آرد- و باز اسپ را همانطور رها می کند تا بملک دیگر بادشاه میرود- اگر او آمادهٔ
اطاعت است اسپ را راه می دهد و فوج را بآئین شایسته از ملک خود گذرانیده اظهار
نیازمندی و اخلاص می نماید همچنین آن اسپ بگرد عالم گشته و سلاطین هفت اقلیم را
مطیع و منقاد کرده بدار السلطنت خود باز می گردد و دران وقت جمیع بادشاهان
که مطیع شده اند شریک این جگ می شوند و زاهدان و عابدان و رکهیشران و منیشران و
جمیع دانایان بید و شاستر جمع آمده و آتش افروخته بید می خوانند و آن اسپ را
قربانی نموده دران آتش سمے اندازند و زر فراوان و دولت بیحد و پایان بذل و

ایثار می نمایند این امر به بادشاهی میسر می آید که قادر بالسلطنت هفت اقلیم باشد و
جمیع سلاطین غاشیهٔ اطاعت او بر دوش کشند راجه جدهشتر اکرام و فضائل این جنگ
شنیده آمادهٔ این امر عظیم گردید و کمر همت بر انجام این چست بست چون معلوم ساخت
که این چنین اسپ در ملک عراق است و بادشاه آنجا راجه جوبناس دو چهونی لشکر
دارد بهیم سین را با برکهه کیت پسر کرن فرستاد تا او بعراق رفته اسپ را بهزاران زار
تدبیر و قوت شمشیر بگرفت و راجه جوبناس را مطیع ساخته با اموال و اجناس در هستنا پور
آورد راجه اینخبر شنیده خیلی شادمانی اندوخت و به استقبال راجه جوبناس شتافته
به هزاران هزار شوکت و حشمت او را در شهر آورد و بسیار اظهار شفقت بر او نمود و
فرزند او را در آغوش خود آورده الطاف پدرانه نسبت او بجا آورد مقارن این
حال سرکرشن هم از دوارکا با حشم و خدم بسیار متوجه هستنا پور شدند آنقدر فوج و
لشکر و حشم همراه داشتند که هر جا که فرود می آمدند یک صد و پنجاه کروه زمین را احاطه
می نمودند گویند که تمامی محترمان حرم و فرزندان والاحشم درین سفر همراه او بودند
راجه جدهشتر با راجه جوبناس و جمیع ارکان سلطنت بجوش و خروش تمام مراسم
استقبال بجا آورد آنروز در هستنا پور کیفیتی عظیم بود تمام شهر را آئین بسته بودند
و بر در و بام بالعضے زنان به نغمه سرای و پریدیان بجلوه نمای عشاق را گریبان

شکیبا ئے می دریدند و آتش بیتابی به دل های بیدلان می زدند بالآخر بعد ادای مراسم مقرره اسپ رارها کردند آرجن با فوجی کثیر و جمعی غفیر عقب او روان شد و در عرصهٔ یک سال به اطراف و اکناف عالم گشته و راجه های عظام و فرمانروایان بلند مقام را مطیع و منقاد کرده با فتح و فیروزی و با نشاط و بهروزی در هستناپور مراجعت فرمود و جشن عظیمی ترتیب یافت بادشاهان روی زمین و سلاطین اخلاص گزین درین جشن فرحت آگین شریک گردیده اظهار اخلاص و عبودیت نمودند تا با حسن وجوه این جنگ اختتام یافت و راجه جدهشتر فارغ از غمهای جگرسوز گردیده سرمایهٔ نشاط و جمعیت اندوخت و با هزاران هزار کامرانی متمکن سریر سلطنت و بادشاهی گردیده ابواب عدل و معدلت بر روی عالم کشود۔

چو بنشست بر تخت شاهنشهی	بسر بر نهاده کلاه مهی
بگستر د گرد جهان داد را	بکند از زمین بیخ بیداد را
بهر جای ویرانے آباد کرد	دل اهل عالم ز خود شاد کرد
از ابر بهاران ببارید نم	ز روی زمین رنگ بزدود غم
جهان گشت پر چشمه رود و آب	سر دشمنان اندر آمد بخواب
جهان شد پر از خوبی و ایمنے	ز بد رسته شد دست اهرمنے

هر روز هشتاد هزار برهمن از مائدهٔ احسانش بهره می یافتند و الوف محتاجان و صنوف
بی نوایان از خوان نعمتش زله می ربودند - راستی و راست گوی چندان داشت
که در حیات خود حرفی دروغ بر زبان نیاورد خدمت و اطاعت دهرتراشت چندان
می نمود که پسرانش در عهد دولت خود چنین اطاعت بجا نیاورده بودند در تمامے
کارها رضای او را مقدم میدانست و بغیر استرضای او کاری نمیکرد کلید جمیع خزائن
بدست او داده به صرف نقود و اجناس و زمین و مملکت مختار گردانیده بود بدین
منوال شانزده سال بسر آمدند - روزی بهیم برادر خورد او که از دهرتراشت صفای
خاطر نداشت در مجلسی دست سر بازوے خود زده بر زبان آورد که این بازوے
من همان اند که یک صد و یک پسر دهرتراشت را با لشکر آنها کشته بر خاک و خون انداخته
دهرتراشت از استماع این سخن غمناک گردیده غم از یاد رفته را تازه نمود و از غایت
حزن و ملال ترک تعلقات کرده با زوجهٔ خود گاندهاری عازم صحرا شد جدهشٹر با دراک
این ماجرا به خدمت دهرتراشت آمد هرچند گریه و زاری کرد و الحاح و سماجت بکار برده
مانع این عزیمت شد راجه از ارادهٔ خود باز نیامد و با جدهشٹر گفت که ای نور چشم
در عهد دولت تو زیاده از عهد پسران خود بفراغت گذرانیدم حالا درین باب اصرار
مکن و مرا رخصت بده که بقیه انفاس در عبادت بسر برم و دعای خیر برای تو بکنم

چنانچه سایر بزرگان من در آخر عمر ترک تعلقات کرده بعبادت و ریاضت پرداختند
اکنون مرا هم همچنان می باید کرد جد هشتر بگریه افتاد و چار و ناچار بقبول خواهش دهر تراشت
پرداخت تا تاریخ سیزدهم ماه کاتک مقرر فرمود و حکم نمود که تمامی بزرگان دولت و
اعیان مملکت و خورد و بزرگ شهر حاضر دربار دولت بشوند چنانچه جوق جوق مردم بدرگاه
سلاطین پناه حاضر آمدند راجه دهر تراشت دربار عام منوده بجمیع حاضرین ارشاد
فرمود که حالا ارادهٔ ترک تعلقات و رفتن خود به صحرا جهت عبادت و ریاضت
قرار داده ام پس میخواهم که از شما رخصت بشوم و سلطنت من و پسر من جرهدهن انچه
مکروهی و آزاری رسیده باشد از شما عفو آن میخواهم و راجه جد هشتر برادرزادهٔ خود را بشما
می سپارم و شما را باو سپرده ام چون او بهترین نسل ماست و به جمیع صفات رحم و کرم و
عدل و انصاف اتصاف دارد امید است که بغایت نیکی بحق شما خواهد کرد و مثل
فرزندان در سایهٔ عاطفت خود نگاه خواهد داشت شما را هم لازم که دوام بخیر و
خیر اندیشی او حاضر باشند و در حق من دعای خیر نمایند همه مردمان بشنیدن این
سخنان در وا انگیز بگریه افتادند و از فرط قلق همه بیخود گردیدند و بعد ازان که بهوش
آمدند سانت نام برهمنی را که به طلاقت لسانی و شیوا بیانی سرآمد روزگار بود بوکالت
خود برگزیدند و از طرف ایشان عرض نمود که رعایای مملکت و اعیان سلطنت عرض میدارند که ما همه

در عهد سلطنت تو بسیار از بسیار بفراغت گذرانیدیم و اصلا زحمت نکشیدیم چرجودهن
هم با من هیچ بدسلوکی نمود بلکه با عاطفت و شفقت پدرانه میکرد و مخالفتی که با برادران
خود نمود و بدسلوکی که با ایشان ساخت این همه تقاضای امور سلطنت بود و ما ازان کار
نداریم بهمه حال راضی و شاکر بودیم حالا از مفارقت تو جان در تن نداریم اما چه کنیم
که چاره کار این امرها حاصل نیست ترا بخدا می سپارم امید است که راجه جدهشتر و
برادرانش بمانیکی با بکنند و بظل عاطفت خود ما را نگاه دارند چرا که جدهشتر تا حال با ما
بغایت سلوک نیک نموده و انچه از رحم و کرم و عدل و انصاف و مراعات با ما کرده
ممکن نیست که شمه ازان بگویم چون این سخن تمام شد راجه جدهشتر حسب ایمای عم نامدار
ابواب خزائن بکشود تا راجه دهرتراشت انواع خیرات و مبرات نمود که در عهد
دولت فرزندان خود گاهی این چنین بذل و ایثار نه نموده بود چون ازین فارغ
شد بروز مقرره از دولتخانه برآمد و دهلیز دولتخانه خود را بوسید و گفت که سال ها
از تو آرام یافتم حالا مرخص میشوم درینوقت آنقدر هجوم بود که گذر مور دشوار مینمود
دست دهرتراشت گاندهاری گرفته بود و دست گاندهاری بدست کنتی بود بمشکل
تمام هریک را وداع کردند چون همه مرخص شدند راجه جدهشتر به کنتی گفت که تو هم
از دهرتراشت و گاندهاری رخصت بگیر کنتی گفت که من همراه دهرتراشت و گاندهاری

میروم دهرتراشت بجای پدر من است شرط مروت نیست که او را و گاندهاری را تنها
بگذارم راجه جد هشتر در گریه افتاد که چندین مدت بجهت من زحمت بردی و غمها کشیدی
حالا که بدولت رسیدم مرا ترک میکنی کنتی گفت که بفضل خدا بسلطنت و بادشاهی رسیدی
احتیاج بمن نداری وانچه خواهش خاطرم بود حاصل گردید اگر رضای من میخواهی مرا رخصت
بکن پس هر پنج برادران و دروپدی و جمیع عروسان در گریه افتادند کنتی هیچ نشنید و با جد هشتر
گفت که حالا مرا رخصت بده و درین باب اصراری مکن من بصورتی ترک ارادهٔ خود
نمی توانم نمود حالا تمامی فرزندان و عروسان خود را بتو و ترا بخدا می سپارم و نصیحت
میکنم که از یاد خدا دمی و ساعتی غافل نباشی و بی رضای حق سبحانه تعالی کاری نکنی این
بگفت و دست گاندهاری گرفته روان شد دهرتراشت با بدروسنجی گفت که کنتی را
بگویند که تو صاحب فرزندان هستی ترا این چنین کار نباید کرد و مرا باین حال باید گذاشت
ما از تو بسیار خوشنودیم همه وقت دعای تو خواهیم نمود بدروسنجی انچه دهرتراشت گفته بود
به کنتی گفتند کنتی گفت که من خدمت دهرتراشت و گاندهاری اختیار کرده ام بصورتی
ترک ارادهٔ خود نمی توانم کرد اگر مرا خواهند گذاشت بصحرای دیگر بعبادت خواهم پرداخت
ولیکن نمی توانند شد که دهرتراشت و گاندهاری در صحرا و بیابان بگذرانند و من به شهر
آمده با فرزندان و عروسان بسر برم دهرتراشت جواب کنتی شنیده خاموش شد

تا ایشان بالاتفاق روانه صحرا شدند در کهیشران و عابدان جوق جوق آمده شرف
ملازمت راجه دهرتراشت دریافتند و داد غمخواری دادند و حکایات سلاطین ماضی که
ترک دنیا کرده بعبادت پرداخته بودند بیان کرده خاطر او را خورسند می ساختند - بدرو
سنجی خدمت راجه دهرتراشت و گاندهاری و کنتی میکردند و کنتی خدمات راجه دهرتراشت
و گاندهاری بنوعی بجا می آورد که زیاده بران متصور نیست - اکنون این حکایت را
همین جا گذاشته بذکر پانڈوان و اهل هستناپور می آیم که چون بعد رخصت کردن راجه
دهرتراشت و گاندهاری و کنتی ایشان بشهر آمدند از غایت ملال ترک خورد و خواب کردند
در تمام شهر طرفه شیونی بود اهل شهر زار زار می گریستند روز روشن تاریک می نمود
و دهشت و غم از در و دیوار می بارید مردم از غایت پریشانی تمام روز بیرون شهر
در صحرا میگذرانیدند و بشب آمده واندکی آرام در خانه گرفته باز بصحرا می رفتند راجه جدشٹھر
ساعتی جز گریه و زاری کاری نداشت و خود به ترک کار و بار سلطنت پرداخته بود
تا از فرط غم واندوه بغایت ضعیف گردید مدتے برین منوال بگذشت پس راجه جدشٹھر
اراده نمود که بصحرا رفته دهرتراشت و گاندهاری و کنتی را به بیند حکم نمود که هرکس
ارادهٔ همراهی داشته باشد همراه ما بیاید و بوزیر خود حکم نمود که پیش خیمه بیرون برده
و بسامان سفر پردازد و خزانهٔ بسیار و دولت بیشمار برای خیرات همراه دارد چنانچه

بساعت مختار راجه جدهشتر با برادران و دروپدی و جمیع مخدرات سرادق اقبال
پا برکاب گذاشت عجب لشکری و طرفه انبوهی بود از زن و مرد هستنا پور کم کسی مانده بود
که درین سفر همراه نباشد- لشکر جرار و فوج بیحد و شمار همراه بود که مبادا دشمنی دست بردی
نماید بدین شکوه شاهانه و حشم خسروانه تا بکوه کهیت رسیدند دیدند که دهرتراشت و گاندهاری
و کنتی یک یک کوزهٔ آب بر سر گذاشته از طرف دریای گنگ می آیند ایشان پیاده شدند
و دویده در پای دهرتراشت افتادند راجه جدهشتر کوزهٔ آب از سر دهرتراشت گرفته بر سر خود
نهاده همراه روان شد و دیگر برادران همچنین کوزه های آب از سر گاندهاری و کنتی بر سر خود
برداشته همراهی اختیار نمودند چون بمنزل رسیدند ایشان بدیدار دروپدی و سبهدرا و
دیگر پردگیان حریم خلافت خیلی مسرت ها اندوختند تمامی رکهیشران و عابدان و زاهدان
جمع آمده تماشای جمال این نونهالان گلشن شاهی و نوباوگان بوستان بادشاهی
می نمودند و باهم می پرسیدند که این کیست و فلان کیست سنجی با ایشان گفت که مردی که
رویش همچو طلامی درخشد و چشمهای فراخ و سرخ دارد و بینیش اندکی بزرگ است راجه
جدهشتر است و دیگر که همچو فیل مست می نماید و شانه های فراخ و گنده دارد و رنگش
گندم گون است و دستهای دراز و ریش کوته دارد بهیم سین است و دیگر که در پهلوی
بهیم نشسته است که رنگش بسیاهی مائل و بغایت نمکین است و همچو فیل راه می رود ارجن است

وآن دو جوان خوش صورت که در پهلوی کنتی بنظر می آیند وخیلی صاحب جمال اند یکی
نکل و دیگری سهدیو است - و این عورتی که نشسته است که جمالش مثل گل نیلوفر و
رخساره اش همچو آفتاب می تابد دروپدی است و زنی دیگر که در پهلوی دروپدی است
که رویش همچو ماه می نماید سهدر است خواهر سری کرشن و این دو عورت صاحب جمال
دیگر که در پهلوی سهدر انشسته اند یکی چترانگدا است و دیگر الوپی دختر باسک شاه
ماران و این ها هر سه زن ارجن اند و زنی خورد سال که رویش همچو طلا می درخشد و
فرزند خود را در بغل دارد اوتر اکنوار ای ست زن ابهمن پسر ارجن و این عورتی
دیگر که در پهلوی او نشسته است زن سهدیو دختر جراسنده راجه مگده دیش و دیگر
زنان که در پس گاندهاری موی های کشاده نشسته اند همه عروسان گاندهاری و
دهرتراشت اند که شوهران ایشان در جنگ مهابهارت کشته شده اند زاهدان و
عابدان بدیدن و شنیدن احوال خیلی خوشحال شدند و دعای خیر کردند بعد ساعتی
که همه رخصت شدند دهرتراشت از راجه جدهشتر پرسید که ای فرزند بگو - رعایای
مملکت از تو همه خشنود است - با ایشان سلوک نیک میکنی - خراج زیاده نمی ستانی
بر دمان انعام و احسان می نمائی - غربا و مسافران را نیکو رعایت میکنی - زنان
بیوه و محتاج را نگاه میداری - راجه جدهشتر عرض نمود - که تا حال بامری تقصیر

نکرده ام باز جد هشتر پرسید که بدر کجا هست دهرتراشت گفت که او ریاضت سخت اختیار
کرده و از مردم کناره گرفته است جز با دو هیچ نمیخورد بدن او بغایت ضعیف و نحیف
گشته گاه گاهی او را مردم می بینند اگر حال شما خواهد شنید ضرور بدیدن شما خواهد آمد
درین وقت بدر از دور پیدا شد که جز پوست و استخوان هیچ باقی نمانده بود دید که پیش
راجه دهرتراشت مردمان بسیار نشسته اند از ها نجا برگشت راجه جد هشتر بعقب دوید
تا در پی او به صحرائی رسید و بگریست و گفت ای بدر من جد هشتر ام برای ملازمت تو
آمده ام چرا از من میگریزی بدر چون دید که راجه عقب او می آید و او را نمی گذارد
در سایه درختی بایستاد چون چشم دوچار شد بدر عقل و ادراک خود را تمام
از تن بدر آورده براجه جد هشتر داد و خود ها نطور ایستاده ماند و خشک شد راجه
جد هشتر نزدیک آمده دید که قالب بدر بیجان است حیران بماند و گریه آغاز نمود
ناگاه از غیب آوازی شنید که ای راجه بدر خود را در آتش محبت او تعالی جلشانه سوخته است
گریه و زاری بر و مکن بر چنین کس که باین طور مرده باشد گریه نباید کرد بلکه شادی باید نمود
راجه جد هشتر از انجا برگشته بمنزل آمد و با دهرتراشت و دیگران جمله این احوال حیرت اشتمال
بگفت همه حیران شدند دهرتراشت بسیار خوشحال گردید و گفت که بدر مرگی خوب یافته و
نتیجه عبادت و ریاضت بخوبی حاصل نموده خدا همه را همچنین توفیق رفیق ساز دبعد ازین

جد همه اموال و اجناس و کوزه های نقره و طلا که بجهت خیرات برده بود پیش راجه دهرتراشت
گذرانید و گفت که ای عم نامدار بهر که میخواهی اینهمه نقود و اجناس بده و خیرات بکن دهرتراشت
بجمیع درویشان و زاهدان که در صحرا عبادت میکردند و آنانکه از اطراف آمده بودند
بهریک ازان چیزها بقدر مراتب و درجات بذل و ایثار فرمود همدران مجلس که راجه دهرتراشت
با پانڈوان و زاهدان و عابدان نشسته بود - جناب بیاس دیو تشریف شریف
ارزانی فرمود همه به تعظیم برخاستند و به تکریم تمام نشانیدند بیاس به دهرتراشت فرمود
که ای فرزند ازین درویشی خوشحال هستی و غمی که از کشته شدن فرزندان در دل داشتی
برطرف شد میدانم که هنوز غم از خاطر تو برطرف نگشته گاه گاهی یاد فرزندان ترا آزار
می دهد و گاندهاری برای فرزندان دلگنتی برای کرن و دروپدی بجهت پسران و برادران
خود دائم غمناک و دلگیر می باشد حالا میخواهم که اثر عبادت و ریاضت خود بتو بنمایم و
شما را با این همه مردگان ملاقات بدهم همه ها بشنیدن این سخن خیلی خوشحال شدند بیاس
برخاست همه را همراه گرفت تا به دریای گنگ رسید فرمود تا همه غسل کردند و یاد حق سبحانه تعالی
بجا آوردند بیاس اندرون دریا رفته غسل کرده تا دیر بدرگاه جناب باری تعالی
خود را رجوع داشت و بخشوع و خضوع دعا میکرد بعد ازان بیرون آمد و کسانیکه
در جنگ مهابهارت کشته شده بودند یک یک را آواز دادن گرفت یکبار چندان

شور و غوغا بلند شد که بعینه صورت معرکه مهابهارت بچشم نظارگیان در آمد همه میلان نامدار
و بهادران خنجر گذار با ساز و یراق و بهمان سامان جنگ با جوش و خروش تمام
از دریای گنگ بیرون آمدند با دفروشان همراه هریکی بوده تعریف و صفت ایشان
می کردند و گندهربان و حوران رقص و سرودی نمودند بهیکم پتامه و درونا چارج
و کرن و جرجودهن و دوساسن و شکن و راجه درپد و سکندی و درشت دمن و سائر
بزرگان بهمان طور از دریا برآمده بجای خود ایستادند غوغای عظیمی افتاد هریکے
بدیدن خویشان خویش دوید و بدیدار ایشان سرمایهٔ شادمانی اندوخت بیاس
برای دهرتراشت دعا کرد که تا چشم او بینا شد گاندهاری این حال شنیده او هم
پارچه که بر چشم خود دائم می بست بکشاد و بدیدار فرزندان مسرت بغایت اندوخت
کنتی و راجه جدهشتر هر چهار برادران پیش کرن رفتند و بدیگر عزیزان پیوستند درپدی
بدیدن فرزندان و برادران و پدر خود خوشحالی اندوخت او ترا کنواری ابهمن را
دیده از غایت مسرت بیخود گردید تمام شب هریکی با عزیزان و بزرگان خویش
ملاقات میکردند و آنچنان خوشحالی بهریکے حاصل بود که از غم و الم اثری بدلها نماند
تمام شب بدینگونه گزشت چون صبح شد همه مردگان در آب غسل کردند و بر سواری های
خود سوار گشته بهمان شکوه و صولت که آمده بودند در دریا غائب شدند بیاس

بهمه بیوگان فرمود که هرکه اراده داشته باشد که جای که شوهران ایشان رفته اند خود
هم برود ممکن دارد تا خود را بدریا غرق سازد زنان که از آتش فراق شوهران خود
را سوخته بودند بشنیدن این مژده جانفزا یک یک پای دهرتراشت را بوسیده همه
خود را در دریا غرق کردند تا بهان مقام رسیدند که شوهران شان بودند و دهرتراشت
باز بدستور نابینا گشت و خاطر او از غم و الم برآسود و بعد این واقعه دهرتراشت و
پانڈوان غسل کرده همه بمنزل آمدند دهرتراشت باراجه جدهشتر گفت که حالا ماهی شده
که کارهای سلطنت را معطل گذاشتی و مرا نیز در ریاضت از بودن شما خللی بهم رسیده
باید که مرخص شوی و مرا باین حال بگذاری هرچند راجه جدهشتر نمی خواست که خود را از
قدوم ایشان جدا سازد اما چاره نداشت بهزار غم و الم رخصت شد تا بعد قطع منازل و
مراحل بدار الخلافت هستنا پور رسید و خواسته و ناخواسته بکار و بار مملکت پرداخت
دو سال ازین حال گذشته بودند که روزی نارد وارد مجلس راجه جدهشتر شد راجه
باو گفت که اگر خبری از عم بزرگوار من داشته باشی مرا آگاهی بده نارد گفت که بعد آمدن
شما دهرتراشت بسیار ریاضت کشید جز باد هیچ نمی خورد گاندهاری گاه گاهی آب میخورد
ما در شما در ماهی یکبار غذا می کرد هرسه کس بهمین طور عبادت حق سبحانه تعالی می کردند
سنجی همراه ایشان بود دهرتراشت آتشی که تمام عمر او را نگاهداشته بود هرجا که

می رفت همراه داشت تا بمقام هردوار بر کنار دریای گنگ رسید آنجا علف بسیار
بود ناگاه آتشی در علف افتاد تمامی جانوران صحرائی سوختن آغاز نمودند چون قریب
ایشان رسید سنجی خواست که ایشان را ازان مهلکه بدر آرد اما در هر سه کسان اینقدر
طاقت نمانده بود که باستعانت سنجی ایشان از انمقام بدر می آمدند سنجی با دهرتراشت
گفت که من حیرانم که تنها چه کنم در شما هر سه کسان از غایت ضعف و ناتوانی طاقتی نمانده
اگر شما را می برم گاندهاری و کنتی می سوزند و اگر ایشان را می بردارم شما نجات
نمی یابند دهرتراشت گفت که حالا وقت ما قریب رسیده ما را بحال خود بگذار و راه
خود بگیر و جان خود را بیفائده ضایع مکن پس دهرتراشت بنشست و گاندهاری و
کنتی در پهلوی او نشستند و بیاد حق سبحانه تعالی خود را مشغول کردند سنجی سه مرتبه
بر گرد ایشان بگشت و راه خود پیش گرفت ایشان در همان آتش سوزان نقد زندگانی
در باختند من بدیدن ایشان رفتم و بدن سوخته ایشان را ملاحظه کردم بسیاری از ایشان
و عابدان هم بدیدن ایشان آمدند و شادمانی کردند که این هر سه کسان مرگی خوب
یافتند و بدرجهٔ اعلی صعود نمودند ای راجه جدهشٹر ترا باید که خوشحالی بکنی که ایشان
بمراتب اعلی رسیدند و مرتبهٔ عظیم یافتند و سنجی در کوه هماچل مرا ملاقات دست داد
این جمله کیفیت او بمن ظاهر نمود راجه جدهشٹر بشنیدن این سخن زار زار بگریست

راجه دهرتراشت در زبان سنسکرت ملک شهاران می گویند چون راجه دهرتراشت راجه قندهار بود و در آخر عمر ترک سلطنت نموده گوشه نشین گردید

در تمام شهر و مملکت ماتم افتاد از صغیر و کبیر همه در غم و الم بودند و از فرط ملال ترک خواب و خور کردند راجه جد هشتر کسان معتبر مقرر فرمود که استخوان راجه دهرتراشت و گاندهاری و کنتی را پیدا ساخته بدریای گنگ اندازند و خود مصروف مراسم عزا گردند و بجهت ثواب روح ایشان ابواب خزائن بکشود و از نقد و جنس آنچنان داد دهش مساکین و فقرا نمود که اندازهٔ آن از احاطه تقریر و تحریر بیرون است۔

داستان بقتل رسیدن خاندان سری کرشن و رحلت فرمودن خود آنجناب ازین دار فنا بعالم بقا

راویان روایات درد و غم و حاکیان حکایات رنج و الم این افسانهٔ غم اندوز و این قصهٔ جگر سوز را چنین بر صفحهٔ تحریر و تقریر کشیده اند که چون مشیت ازلی و قضای لم یزلی متوجه بران شد که وجود مسعود این برگزیدگان درگاه الهی و ذات بابرکات این نونهالان گلشن بادشاهی ازین جهان بی بقا مفارقت دائمی برگزیده چمن آرای ریاض خلد برین و زینت بخش این بوستان بهار آگین گردد پس کارکنان قضا و قدر در پی انصرام این کار شده همچنان اسباب آن بظهور آوردند و نقاب از چهرهٔ مقصود برکشودند این اجمال را تفصیلے است بدین گونه که روزی ساران پسر سبدیو و سانب پسر سری کرشن با جمعی از کودکان همصحبت باهمدیگر بازی می نمودند ناردو در باشا و بسوامتر بدیدن

سری کرشن آمدند این صفلان ناآزموده کاریهت آزمایش درویشان حقیقت شعار
سانب را بلباس زنان درگرفته درمنزل این رکهیشران آمدند و گفتند که ای مقربان
درگاه ایزدی و ای رموز دانان اسرار سرمدی بفرمایند که این زن از پسر و
دختر چه خواهد زائید درویشان بگفتار ایشان گوش نه نهاده بسکوت پرداختند تا این
طفلان مبالغه و ابرام بحدی بردند که هرسه درویشان بغضب آمده گفتند که این زن
نیست سانب پسر سری کرشن است دسته هاون از و بوجود خواهد آمد که باعث هلاکت
خانوادهٔ شما خواهد گردید این گفته خدمت کرشن آمدند و حال شوخی طفلان و بد دعای
خویش گفته معذرت خواستند همانده در تمام دوارکا از بد دعای این عابدان تهلکهٔ
عظیم افتاد هرکسی درغم واندوه بود و روز دوم دسته هاون از مقام پایان سانب
بدر آمد راجه اوگرسین و جمیع جادوان در ورطهٔ تردد افتادند و آن دسته هاون
را ریزه ریزه کرده در دریا انداختند تا موج دریا آن ریزه را برداشته بمقام پربهاش جهتر
برد و در آنجا لوحی ازان پیدا شد که کار شمشیر برآن میکرد مگر ازان آهن قدری بماند
هرچند که فکر کردند ریزه نشد تا او را هم بدریا انداختند ماهی او را فرو برد و آن ماهی را
صیادی صید کرد چون شکم بشگافت پاره از آهن یافت از و پیکانی با آب و تابی
درست کرده در ترکش خود نهاد و سری کرشن بخوبی آگاه بودند که ایام دولت جادوان

بآخر رسیده قریب است که دعای گاندهاری و این هر سه رکهیشران کار خود بکنند
تا حکم فرمودند که همه جادوان به ترک شراب پردازند و به خیرات و مبرات توجه نمایند
از همانروز که این هر سه رکهیشران دعای بد کردند و دوار کاشگون های بد ظاهر
می شدند چنانچه چکر سری کرشن از دست ایشان جدا شده روبهوا نهاد و اسپان رتهه
نیز از رتهه ایشان غائب شدند مقارن اینحال ایام کسوف ماه در رسید سری کرشن
فرمود که جمیع جادوان به تیرتهه چهتر پربهاش رفته به غسل و خیرات پردازند و به بذل
ایثار توجه تمام نمایند و خود با بلبهدر برادر خود و جمیع جادوان باحشم و خدم به مقام
پربهاش چهتر آمد و در آن درگاهی برافراخت و مجلسی عالی ترتیب داد تمام جادوان
بعد فراغ از غسل و خیرات به کسب نشاط و انبساط پرداختند و جام باده های ارغوانی
را در گردش آوردند و همان مستی شراب ساتک کرت برما قصه های جنگ مهابهارتهه
درمیان آورده اظهار مردانگی خود و اهانت دیگران آغاز نمودند چندان سخن دراز شد
که هر دو کس برخاسته شمشیر از نیام برکشیدند و با یکدیگر آویخته هر دو کس کشته شدند
طرفداران یکدیگر باهم افتادند و جنگ کرده هلاک گردیدند زد و کشت عظیمی بظهور آمد
سری کرشن چون حربه نداشت ازان لوح که بدریا از برادهٔ آهن روئیده بود
برداشته بر هر که میرسید می کشت تا آنکه حربه های هر کس شکسته شدند و هریک ازان لوح ها

لوحی میگرفت وحریف خود را میزد و تا تمامی جادوان همبرین منوال در چشم زدن کشته و خسته
گردیدند سری کرشن برارا به سوار شده تجسس بلبهدر رفت دید که زخم خورده زیر درختے
افتاده خود را بیاد حق مشغول داشته اند سری کرشن هرچند او را مخاطب فرمودند چون محو
یاد حق بودند خبر نشدند همانوقت سری کرشن و ارک بهلبان را به هستنا پور روان ساختند که این خبر در آنجا
برساند وارجن را همراه بیاورد و خود به دوارکا آمدند و بسدیو پدر خود را دیدند و آنچه
گذشته بود همه ماجرای جگرسوز معروض نمودند او از غایت غم و الم از هوش رفت چون بهوش
آمد سری کرشن او را دلاسا داده و زنهای خود را تسلی کرده بایشان گفت که ارجن از
هستنا پور می آید چاره کار شما خواهد کرد و خود بزودی تمام پیش بلبهدر آمدند بلبهدر همانساعت
جهان گذران را پدرود نمود - سری کرشن نیز آماده سفر آنجهان شدند و زیر درختی نشستند
در آنوقت یکپای را بر پای دیگر نهاده تنه درخت را تکیه زده بودند که ناگاه جرا نامی صیاد
پای مبارک را صید تصور فرموده تیری که پیکانش از جهان آهن که از شکم ماهی یافته
بود در ترکش خود داشت بر پای آن والاجناب زد که از ان پای مبارک مجروح شد
چون صیاد قریب رسید و چشمش بر جمال جهان آرای این سلطان کونین و شهنشاه دارین
افتاد بیخود و سراسیمه گردیده بر پای مبارک افتاد این والاجناب خاطر او را آشنای
تسکین نمود و فرمود که ترا درین معامله اختیاری نبود آنچه که بظهور رسید مشیت رب قدیر

بود ہماندم روح وعقل خود را در پیش دل و باز از انجا میان سر آورده قالب عنصری را بگذاشت یکبار چندان نور از جسم مبارک ظاہر شد که تمام زمین و آسمان را فرو گرفت جمیع دیوتاہا و اپسرہا و گندہرپان باستقبال شتافتند و ہمہ ہمراہ می رفتند و ستایش و نیایش میکردند۔

روان شد با ہزاران حشمت وجاہ	ملائک طرتعوا گویان بہمراہ
ثوابت راہ را از دیدہ روبان	دویدہ در رکابش پای کوبان
در فردوس رضوان باز کردہ	ہمہ حوران درود آغاز کردہ

تا بمقام اندر رسید اندر خوشحال گشته باستقبال شتافت او ہم ہمراہ بود تا جائیکه او میتوانست رفت پس بہان مقام اصلی خود رسید و محوذات خود گردید۔

ذکر ترک کردن سلطنت راجہ جدہشٹر و رفتن معہ دروپدی و ہر چہار برادران بہ آماکن متبرکہ و پدرود کردن این جہان بی بقا را

آوردہ اند که چون دارک بہلبان سری کرشن خبر وحشت اثر واقعہ جادوان در ہستناپور بہ پانڈوان رسانید و ازین ماجرای ہوش ربا باخبر گردانید آثار قیامت در ہستناپور ظاہر شدند از ہر سو طلاطمی عظیم افتاد پانڈوان از غایت غم و الم سرشته ہوش و حواس از دست دادند ہماندم ارجن باجازت راجہ جدہشٹر بسوی دوارکا شتافت باستعجال

تمام قطع منازل و مراحل کرده بدوار کا رسید و شرف ملازمت بسدیو دریافت و حالات
نادیدنی دیده و ماجرای ناشنیدنی شنیده دریا دریا اشک از دیده ریخت همان شب
بسدیو هم در غم مفارقت فرزندان و عزیزان رخت حیات ازین جهان فانی بربست ارجن را
غم بر غم فزود و طرفه رستخیزی رو نمود از نالہ و گریہ های زنان و ماتم و شیون یکسان
عالم در نظر او تیره و تار بود بهر نوعیکه توانست بسدیو را برداشته و نعش سری کرشن و بلبهدر
بهم رسانیده در چوب صندل و عود و بوهای خوش آتش داد و از دیگر کشتگان هم همبرین
منوال فراغت ساخت بعد ازان منادی کرد که بعد هفته طوفانی عظیم در دوارکا خواهد آمد
هر که سلامتی بخواهد از اینجا بدر آمده همراه من بیاید درینصورت تمام اهل دوارکا با هزاران
درد و غم آن بستان جنت نشان را گذاشته با دلی بریان و چشمی گریان از دوارکا بدر آمده
همراه ارجن شدند ارجن جمیع محترمان حرم سری کرشن را که شانزده هزار و یکصد و هشت نفر ۱۶۱۰۸
بودند همراه گرفته و از زر و جواهر هر قدر که توانست برداشته بسوی دار السلطنت هستناپور
متوجه شد بجز نبیره سری کرشن که از جمله نسل او باقیمانده بود و پیش قافله و ارجن عقب همه
می رفت و هر قدر که میتوانست در تحفظ این قافله مساعی جمیله میکرد چون قافله از دوارکا
بیرون شد هماندم طوفانی عظیم برخاست و تمام دوارکا و اطراف انرا فرو گرفت اهل دوارکا
خرابی وطن بچشم خود میدیدند و بر ویرانی و بربادی این شهر زار زار می گریستند تا آنکه

ارجن و این کاروان مصیبت زدگان در پنجاب رسید قزاقان و قطاع الطریقان آن شهر
که از قوم بهیل بودند همه بر کاروان ریختند و دست تصرف دراز کردند ارجن هرچند بدفع ایشان
سعی نمود کامگار نشد و کاری از دست او برنیامد همه قوت او که بقوت سری کرشن بود
زائل شد بر حالت خود بسیار گریست در ینحال هم انچه توانست بعمل آورد و بقیه عیال و اموال
را بدست آورده روانه هستناپور شد و در میرٹھ رسیده حکومت آنجا را به پسر ساتاک داد
و بسیاری مصیبت زدگان را نزد او گذاشت و از انجا بدهلی آمده آن مملکت را به نبیره
سری کرشن تفویض نمود و بقیه محترمان حرم سری کرشن را با او حواله نمود در کمنی و
جامونتی زنان سری کرشن آتش افروخته خود را بسوختند دست بهامان نیز که ازین طبقه
علیه به قربت و منزلت ممتاز بود ترک دنیا کرده و لباس سنا سیان پوشیده با زنان دیگر
بصحرا رفته عبادت شاقه پیش گرفت ارجن از انجا روانه شده اول خدمت بیاس آمد
و ماجرای گذشته همه بگفت بیاس فرمود که وقت شما هم بپایان رسیده ترک سلطنت باید کرد
ارجن از انجا بدار الخلافت هستناپور رسید و جمله احوال پراختلال به جدش عرض نمود و جدش
با هر چهار برادران و دروپدی ترک سلطنت کرده و پرپچهت نبیره ارجن را به بادشاهی
جمجس فرزند دهرتراشت را به وزارت برداشته خود راهی صحرا شد.

چو گل از این چمن با چاک چاک پیرهن رفتم	عزیزان بر شما این گلشن را رزانی که من رفتم

بکام دل دمی ہم برنیا سودم کہ چون لالہ
بصد حسرت سراپا داغ داغ از این چمن رفتم

بحسرت روح اسکندر روم رفتن چہ خوش میگفت
گرفتم یکجہانی را مگر با یک کفن رفتم

ہمہ جمع محبان جملگی خیل حریفان را
خدا حافظ کہ من بیرون ازین دیر کہن رفتم

بعد ازین چند روز زیارت معابد کردہ و بسیر اماکن متبرکہ پرداختہ بکوہ ہمانچل رفت ارجن و بہیم و سہدیو و نکل ہمہ در برف خود را گداختند جدہشٹر چون تمام عمر دروغ نگفتہ بود با بدن عنصری بعالم بقا شتافت۔

در دیست اجل کہ نیست درمان ورا
بر شاہ و وزیر ہست فرمان اورا

شاہی کہ بحکم دوش کرمان میخورد
امروز ہمی خورند کرمان اورا

مدت سلطنت راجہ جدہشٹر سے و شش سال۔

ذکر سلطنت راجہ پریچھت بن ابہمن بن ارجن

گذارش دہ نامہ خسروے
چنین داد نظم سخن را نوے

کہ در مہابہارت چون پانڈوان را با کوروان محاربہ عظیم دست داد و این آتش سوزان بسیاری خانہا بسوخت و بسا خاندان ہا برانداخت از پسران پانڈوان نیز ہمہ طعمہ تیغ بیدریغ شدند ازان میان کسی ہم نماند کہ وارث تخت و تاج و صاحب ملک و خراج گردد پس راجہ جدہشٹر پیوستہ مغموم و ملول می بود و از جناب باری تعالی بہ کمال نیازمندی

وارثی بیخواست۔

نظم

پیوسته زبهر نسل و پیوند	می جست زکردگار فرزند
بودش غرض آنکه در میانه	نامش نشود گم از میانه
زانکس که نماند یادگارے	ناید پس مرگ در شمارے

ازانجاکه امر تقدیر بران رفته بود که مدت متمادی شغل فرمان روای در نسل او باشد شبستان سلطنت را زمان زمان فروغی نو بنو برافزاید در مشکوی ابهمن پسر ارجن زنی حامله برآمد و بعد مدت معینه از و پسری خورشید طلعت پای وجود بعالم شهود نهاد راجه جد هشتر که از نسل خود قطع امید کرده بود از وجود این مولود زندگی از سر گرفت و

نظم

انواع شادمانی ها بجا آورد۔

شه از مهر فرزند فیروز بخت	در گنج بکشاد و بر شد بتخت
به شادی گرائید زاندوه و رنج	به خواهندگان داد بسیار گنج

به زمان مسعود و آوان محمود نام آن مولود پرچهت گذاشت و بعد چندی که آن نونهال گلشن سلطنت و دولت از گفتار و رفتار نشو و نمائی تازه یافت به تربیت و تعلیم او همت گماشت تا در اندک روزگاری به علوم و فنون و آداب جهانداری و امور شهریاری و قوت و توانائی یگانهٔ عصر و برگزیدهٔ دهر گردید۔ نظم

چنان شد کہ از زور بازوی او
نہ سنجید کس در ترازوے او

چو در زور پیچیدی اندام را
گرہ بر زدی گوشِ ضرغام را

کباده ز چرخ فلک ساختے
بہر کشتنی تیری انداختے

ہمش ہوش دل بود و ہم زور دست
بدین ہر دو بر تخت باید نشست

در ینوقت کہ راجہ جدہشٹر چنانکہ مذکور شد بار سلطنت بر دوش پرچھیت گذاشتہ وجیجتس پسر راجہ دہرتراشت را بوزارتش مقرر کردہ راہی صحرا شدند راجہ پرچھیت بر سریر سلطنت جلوس فرمود تمامی اعیان مملکت و ارکان سلطنت بہ خلوص باطن اطاعت و عبودیت او اختیار نمودند راجہ ہم با رعیت خود سلوک پدرانہ پیش گرفت و از بذل و ایثار دلہا مردم بدست آورد و بہ داد و دہی و معدلت گستری و قبقہ از دقایق نامرعی نہ گذاشت و ضعیف و شریف و صغیر و کبیر را بانواع مراحم بادشاہانہ بنواخت۔

بہ فرخ تر زمان شاہِ جوان بخت
بدار الملک خود شد بر سر تخت

جہان را از عمارت داد یاری
ولایت را ز فتنہ رستگاری

شکاری عیش کردی شام و شبگیر
نبودی یک زمان بی جام و نخچیر

روزی راجہ بضرورت شکار بہ طرفی از اطراف مملکت توجہ فرمود در اثناے راہ آہوئی بنظر آمد کہ از غایت شوخی و طنازی قدم بریک جا نہ گذاشتی راجہ دلدادہ صید او

گردیده تیری بیخطا از کمان خویش رها کرد تا بر پهلویش نشست آهو از غایت چستی
تیر خورده چون برق و باد از پیش راجه گریخت راجه اسپ صبارفتار خود را عقب او گذاشت
تا آهو از نظر نهان و راجه از لشکر خود جدا گشت از غایت تردد تشنگی بر و غلبه نمود هرچند
به تلاش آب هر طرف دوید از قطرهٔ آب نشانی ندید تا کلبهٔ مختصری بچشم او در افتاد بیتابانه
بدانسو شتافت دید که درویشی صفا کیشی بر بستر خاکستری نشسته و دست از هر دو جهان
برافشانده ؎

از خلق نشسته بر کناری		در دلق گسسته همچو ماری	

راجه از اسپ فرود آمده از غایت تشنگی طالب آب شد زاهد که مستغرق یاد الهی و مشغول
عبادت جناب باری بود جوابی نداد هرچند شهریار گردون وقار زبان الحاح و منت
گشود جوابی جز سکوت و خموشی نیافت تا آنکه نائرهٔ غضب سلطانی مشتعل گردید و
دریای قهر بادشاهی بجوش آمد ماری سیاه مرده که بر زمین افتاده بود برداشته بر گردنش
انداخت زاهد که سرمست نشئهٔ یاد الهی بود با اینهمه هیچ نه گفت و حرفی بر زبان نیاورد ساعتی
نه گذشته بود که سرنگی رکهه پسر زاهد از پرستش و عبادت خویش برخاسته با دلی فراغ و
خاطری باغ باغ پیش پدر می آمد یکی از دوستانش گفت که حالت پدر خود نشنیدهٔ که امروز
شهریار این دیار از غایت خشم و غضب ماری مرده بر گردن پدرت انداخته است

پسر زاهد بجر و شنیدن این کلام مغموم و مکدر گردیده به جناب باری تعالی دعا کرد که هر کس که
با پدرم این کار کرده باشد در هفت روز تهیک مارا ورا بگزد چون تیر دعای درویشان را
سپری برنمی تابد و خدنگ مناجات ایشان را خطای نمی باشد دعایش هم آغوش اجابت
گردید پدر زاهد چون ازین بد دعا آگهی یافت بسیار رنجیده شد و بر پسر نفرین کرد و گفت
که بسیار بد کردی که بر هیچو بادشاه عادل و با فضل دعای بد نمودی و جهانی را به معرض غم و
اندوه انداختی فی الفور یکی از مریدان خود را پیش راجه فرستاده ازین دعائے بد
آگاهی داد راجه ازین خبر وحشت اثر مبتلای دو غم گردید یکی آنکه در خدمت عابد سوراب
از و بعمل آمد دوم بد عای مستجاب الدعوائی بعد هفت روز جهان گذران را پدرود
باید نمود بالآخر تمامی ارکان سلطنت و اعیان مملکت جمع آمده مشورت ها کردند و بعد
کنگاکیش بسیار ستونی در دریای گنگ احداث نموده عمارتی مختصر که رسیدن مار در آنجا
متصور نباشد تعمیر نمودند راجه با مصاحبان دانش پیشه و خردمندان درست اندیشه
افسون خوانان و مارگیران در آنجا تحصن جست و قدغن نمود که جز برهمن بدون امر
کسی را نه گذارند که داخل این عمارت شود و دارو های که در دفع زهر مار
مجرب بود مهیا و موجود نمود و راجه دریا در رب العباد مصروف و مشتغل گردید و حسب امر
بیاس سکهدیو پسرش را مقرر فرمود که پوتهی بهاگوت از اول تا آخر درین هفت روز

پیش او بخواند تا دفع معصیت گردد بالجمله بدین اسباب که بکمال دانشوری و هوشمندی جمع آورده بود خواست که رو قضا و دعا نماید مگر غافل ازین -

	که حرف زهد کیشان بر نه گردد		قضای آسمان از سر نه گردد

چون روز هفتم رسید تچهک مار قالب انسانی گرفته بجهت گزیدن راجه پرچهت روان شد در اثنای راه کشب نام پزشکی که مسیحای وقت بود و خصوص به دفع زهر مار ید بیضا داشت با او درخورد تچهک پرسید کیستی و کجا میروی کشب گفت که شنیده ام که امروز ماری راجه پرچهت را خواهد گزید بنا بر دفع زهر مار و تدبیر شفایش میروم تچهک گفت که ماری که راجه را خواهد گزید منم ببینم که چه قدرت داری که دفع زهر از ان می توانی نمود این بگفت و درختی را که سرسبز تر از نهال طوبی بود بگزید بساعتی از تاثیر زهرش خاکستر گردید پزشک دانا بهم برآمد فی الفور افسونی بر دمید از قدرت او تعالی درخت سوخته بآن حالت پیشین رسید افعی در گرداب حیرت فرو رفت و چاره جز این نیافت که با او بملامت پیش آید پس پای او گفت که اگر بطمع دنیا میروی این همه مصائب سفر ترا بر داشتن چه ضرورست هرچه باید از ما بگیر و از رفتن آنجا عنان بکش پزشک را طمع دنیا دامن گرفت اندیشید که هرچه دولت بآسانی بدست آید ازان به است که به مصائب و مضایق بدست افتد فورًا دست اقبال بر سینه گذاشت افعی جواهری گران ارز بدست او گذاشته نقد رخصت بکف او

داد وخود به منزل مقصود روان شد چون به ہستنا پور آمد جائی دید دشوار گذار که پیک اندیشه
را بدانجا راه نیست وطائر وہم وخیال را طاقت پروازی فی الفور بچگان خود را بصورت
برہمنان متمثل کرده وبدست ہریکی میوه به جہت پیشکش فرستاد وخود به شکل کرمک در آمده
بران میوه نشست چون برہمنان را به آمد ورفت اذن عام بود بلا تکرار اندرون
رفتند ومیوه را بحضور راجه گذرانیدند راجه باخاطری شاد ودلی آزاد ہدیهٔ ایشان
بگرفت وکرمکی را که بران میوه قرار داشت بدست خویش برداشته از روی استہزا
وبازی برزبان آورد که بفضل ایزدی این روز ہفتم بپایان آمد واز پیک اجل پیامی
نرسید اغلب که گفتار آن درویش دروغ باشد واگر مقرون براستی ست ہمین کرمک
ضعیف ونحیف دشمن ما باشد باشد این بگفت واز روی خنده ومذاق آن کرمک را بر گردن
خود نہاد ہمین که کرمک بر گردنش رسید صورت اصلی خویش پیدا نموده فی الفور راجه را بگزید
از تاثیر زہرش راجه پر بہت مع اراکین دولت وبرہمنان عالی فطرت سوخته خاکستر
گردید طرفه حشری وعجب رستخیزی پدید آمد وشگرف تلاطمی در ہستنا پور افتاد نظم

غم سوخت درون یگان یگان را		ماتم کده شد جہان جہان را	
بگرفت فلک ستاره بارے		بنشست جہان بسوگوارے	
آشوب قیامت از جہان خاست		شیون ز زمین وآسمان خاست	

چون رفت ز عالم آن یگانه	آبستن فتنه شد زمانه

الغرض استخوان راجه را انچه از دست برد آتش سوزان مانده بود ندبرد اشته بدریای گنگ انداختند و مراسم تعزیت بجا آوردند۔

گردون که طلسم گون هوای ست	بر روی سُراب آشنای ست
عبرت به هزار چشم برگیر	چون شعله برخت خویش برگیر
زین دیر کهن دریچه بگذر	مستانه نظاره کرده بگذر
زین نقش بسے زمانه دارد	دوران صد ازین فسانه دارد

مدت سلطنت راجه پرتهیت شصت سال

ذکر سلطنت راجه جنمیجه بن راجه پرتهیت

شمع فروزندهٔ این انجمن	داد بدین گونه فروغ سخن

که چون شهنشاه اجل بر مملکت وجود راجه پرتهیت تسلط گردیده حصن حصین تنش را از سلطان روح خالی نمود راجه جنمیجه که فرزند بزرگ او بود و قابلیت تمشیت مهمات مملکت و امور سلطنت بدرجهٔ غایت داشت و خلعت استحقاق این امر جلیل بر قامت خویش می آراست بر سریر سلطنت جلوس فرمود۔ **نظم**

بیامد بتخت پدر برنشست	بشاهی کمر بر میان بر ببست

ربود از دلیران توانا تری		سر زیرکان شد به دانا تری	

در اندک مدت به چراغ عدل و داد و سراج بذل و ایثار شبستان بی نور جهان را منور ساخت وصیت دادگستری و عدل پروری بچار سوی عالم انداخت اکثر ولایات اطراف و ممالک اکناف را بزور شمشیر و قوت تدبیر بحیطهٔ تسخیر در آورد و بساط اجداران و گردنکشان را که کله گوشهٔ افتخار کج می نهادند و طریق تمرد و عصیان می سپردند بعضے را قتیل و اکثری را اسیر نمود۔

بفیروزی درین زنگارگون سطح		بسی قلعه کشاد از بازوی فتح	

روزی این فرمانروای دادگستر و این بادشاه عدل پرور بر سریر جهانبانی و تخت کامرانی متمکن بوده بکار و بار مملکت و مهمات سلطنت اشتغال داشت ناگاه آدیتک نام زاهدی که به صفت فضل و کمال متصف و به پیرایهٔ زهد و تقوی آراسته بود در دربار دربارش تشریف شریف ارزانی داشت راجه مقدم او را گرامی داشته تعظیم و تکریم او بجا آورد زاهد گفت که ای راجهٔ معدلت شعار و ای فرمانروای فلک اقتدار مرا حیرتے دامنگیر ست که ترا با وجود وفور دانش و آگهی و مزید هوشمندی و فرهی هنوز از کارهای مفروضهٔ خویش تغافل ست و بسوی کارهای غیر ضروری و بطرف کشورکشای و ملک گیری توجه بدرجهٔ غایت بوده است باید که اول بر امور مفروضهٔ خود بدل و جان

توجه نمای و یادگاری نیک از خود در عالم بگذاری راجه فرمود که آن کدام امرست که تقدیم آن بر من واجب و لازم آمده و هنوز توجه ما بدان طرف نه گردیده زاهد گفت که چون تپهک مار پدرت را گزیده و جهانی را به غمکدهٔ تاسف و تحسر انداخته است باید که بانتقامش همگی توجه ظاهر و باطن مصروف کنی و تا این کار را به انجام نه رسانی آرام نه سازی راجه را بشنیدن این حال غم از یاد رفته تازه شد و نمکدانی بر زخم دلش افتاد۔

ناسور کهن بکاوشش آمد		خون شد دل و در تراوشش آمد	

دل از مهمات سلطنت برگرفت و همت عالی مصروف بانصرام این مهام و به تدارک انتقام متوجه شد برهمنان و افسونگران را از اطراف مملکت طلب داشته و سامان این کار عظیم بصرف زر کثیر فراهم آورده محوطه آتش برافروخت تا ایشان افسون خواندن و عملها بکار آوردن آغاز نهادند به میامن افسون و عملها جوق جوق ماران همچو پروانه به گرد شمع جمع آمده در آتش می افتادند و می سوختند در چند ساعت هزاران هزار مار سوخته خاکستر شدند قریب بود که سطح غبرا از تخم ماران بی نشان گردد و غیر از افسانه و حکایت از ایشان نشانی نماند اما چون مشیت او تعالی عز شانه وجل جلاله مقتضی آن نبود بنابر آن چنان اسباب آن بظهور آمد که ذریعهٔ بقای حیات و سبب دفع اسباب ممات ایشان گشت یعنی استیک نام زاهدی که سالها در زاویهٔ تنهائی نشسته

عبادت شاقه بجا آورده و در طوایف انام و خواص و عوام بفضیلت و کمال یکتای عصر و برگزیدهٔ دهر بود برای شفاعت ماران وارد خدمت راجه شد راجه آن زاهد بی ریا را به هزاران هزار تعظیم گرفته سبب آمدنش پرسید و همت والا نهمت خود را به انجاح مرام و تقدیم اوامر و ارشادات او آماده نمود عابد گفت که ای راجه برای شفاعت ماران آمده ام حالا دست از ایشان باز دار و بار این منت بر گردن من منه ورنه بدعای بد از من ترا آزاری برسد و بنای کاخ سلطنت تو متزلزل و کارهای دولت تو مختل گردد راجه باستماع این سخن در تردد و تفکر افتاد و بعد غور و تامل بسیار بخوف بد دعای زاهد غیر از تقدیم رضای او چاره ندید تا دست از کار و کار از دست کشید و ماران را از این بلای جانکاه نجات بخشید۔ مصرع

	در عفو لذتی ست که در انتقام نیست

مدتے برین برآمد روزی جناب بیاس دیو که محامد و فضائلش از غایت اشتهار محتاج تفصیل نیست پیش راجه تشریف ارزانی داشت راجه آمدن او را ذریعهٔ مفاخرت دو جهانی و واسطهٔ بهبود و کامرانی دانسته بانواع تعظیم و تکریم پیش آمد و درهمان صحبت بسلسلهٔ دیگر سخن با آنجناب عرض نمود که مرا حیرتی دامنگیر ست که جد هشتر جدما با وجود آن مایهٔ لطف و کرم و با آنقدر وفور دانش و آگهی چرا بخونریزی کمر بست و

باخویشان خویش جنگ و رزم کرده عالم عالم ذیحیات را از معمورهٔ آرزی به مطمورهٔ نیستے
فرستاد بیاس دیو فرمود که امر او تعالی جلشانه از روز ازل برین امر رفته و کاتب
قضا از بدو آفرینش بر صفحهٔ تقدیر همین امر نگاشته بود جد هشتر درین باب اختیارے و
اقتداری نداشت انچه پیش آمد و گذشت محض نتیجهٔ احکام تقدیر و مشیت رب قدیر بود۔

قضا چون ز گردون فرو هشت پر	همه عاقلان کور گردند و کر

موید این کلام امری از ممکن بطون بعرصهٔ شهود پیش آمدنی ست که ذات والایت باعث
قتل هزاران هزار طایفهٔ براهمه گردد و نام نیکویت به بدنامی مشهور دیار و امصار شود
و آن این ست که در فلان سال و فلان روز تاجری از ولایت دور دست اسپے
خوش رفتار در بارگاه آسمان جاه تو بیاورد چون دیدهٔ تماشابین بر او بکشای واله و دلدادهٔ
او شده به همعنانی شوق بی اختیار بر او سوار شوی تا در صحرائی برسی دختری صاحب جمال
با هزاران هزار غنج و دلال پیش تو آید بکمند گیسویش اسیر و از تیغ ابرویش قتیل شوی
فی الفور بحکم سلطان محبت و به امر شحنهٔ عشق و مودت او را بآغوش مواصلت کشی و
در ولایت خویش در آورده جشنی عظیم برپا نمای و همه ران جشن برهمنان را بدعوت
تکلیف دهی چون ایشان را نظر بر جمال جهان آرایش افتد نقد هوش در بازند تر اتقاضاے
حمیت بر آن کشد که عنان اختیار از دست داده آن جماعهٔ براهمه را بقتل رسانی و

سرمایهٔ معصیت و وجهانی فرا اندوزی اینقدر گفته باز باراجه گفت که چون ترا از اسرار الهی آگاه کردم باید که خدنگ قضا را از سپر تدبیر دفع نمای راجه بشنیدن این سخن سخت متفکر و متردد گشت و در پاس مراتب حزم و احتیاط سعی موفور بجا آورد تا آنکه بعد مدت مدید هنگام ظهور مشیمهٔ تقدیر فرا رسید و شاهد امر قضا پرده از روی زیبای خویش برکشید یعنی بروز مقرره که جناب بیاس دیو بدان اشارتی فرموده بودند تاجری اسپی خوش رفتار برق کردار پیش راجه آورد که سرعت باد صبا نثار یک گامش بودی و سبک رفتاریش از طائران وهم و خیال گوی تفوق ربودی نظم

آهسته خرام نرم رفتار		برجستن او چو نغمه از تار	
صد عهد شباب در شتابش		صد باد بهار در رکابش	
بر باد زنعل برق بستے		بر خائم مه نگین شکستے	
در جلوه گره بباد داده		وز پویه گره ز دل کشاده	

راجه باوجود وفور دانش و آگهی و با اینهمه پاس مراتب حزم و دوربینی بحکم قضا و قدر آن به تغافل داده فرمودهٔ جناب بیاس دیو را از یاد داد و بی اختیار بر ان اسپ سوار شده بصحرائی افتاد ناگاه خورشید پیکری از مشرقستان صحرا جلوه افروز یها نمودن گرفت و پری پیکری از نهانخانهٔ تمنا نقاب از روی خویش برکشیدن آغاز نهاد

یعنی نازنینی زهره جبینی عربده جوی کمان ابروی ستیزه کاری آفت روزگاری که مشاطهٔ قضا تا به آرایش روی شاهد ان روزگار دست بکار برده چنین زیبا رخی از دست خویش دیگر بدنیا راسته و تا چهره آرای قدر به پیرایش حسن دلآویز خوبان کمر چست بسته در آئینهٔ چشمش و سنجل خیالش چنین زیبا پیکری دیگر در نگذشته سپاه غمزهٔ شوخ و شنگش تا به کشور دلهای عشاق ترکتازی آغاز نهاده متاع صبر و شکیب را به یغما برده و سلطان حسنش تا ماهیچهٔ اقبال و کوکبهٔ اجلال خود را در ساحت پرفضای روزگار برافراشته از دست برد جنود غمزه و انداز صد هزار ابواب بلا بر دلهای بیدلان کشوده **نظم**

زلفش تمام حلقه و جعدش همه فریب	چشمش همه کرشمه و چشمش همه خمار
صورت بنور مشعله سیما بر نگ گل	گیسو بسان سلسلهٔ کاکل به شکل مار
صد جعبه تیر بسته به مژگان فتنه جوئے	صد قبضه تیغ هشته در ابروی فتنه بار

با لباسی شاهانه و انداز شاهدانه پیش راجه آمد همین که نگاه این داور داد گر بآن پری پیکر دو چار شد خدنگ عشقش از سینه گذشت و سنان محبتش بر دل نشست۔

ز رویش آتشی در سینه افروخت	وزان آتش متاع صبر دل سوخت
وزان عنبر فشان گیسوئی دلبند	بهر مو رشتهٔ جان کرده پیوند

راجه از غایت بیتابی از اسپ فرود آمد و آن نازنین ماه پیکر را از عطیات غیبی موهب

لاریبی شمرده باغوش کشید و بهزاران هزار شادکامی براسپ خویش سوار کرده در بیت الخلافت
خود آورد و بر جمیع مخدرات سرادق اقبال امتیاز بخشیده دل و جان را وقف رضای
او کرد و چندان دلبستگی بآن پری پیکر بهم رسانید که تا آئینهٔ رویش پیش زانویش نبودی
چهرهٔ زیبای صبیر و قرار در نظر نیامدی و آنمایه شیفتگی بآن خورشید جمال حاصل نمود
که تا شمع جمالش بپیشگاه چشمش فروغ بخش دیدهٔ امید نبودی کاشانهٔ صبر و شکیب
بزگاهش تیره و تار نمودی

نظم

چو آمد در دلِ خسرو دلِ دوست	برون آمد ز شادی چون گل از پوست
گهی میسود نرگس بر پرندش	گهی می بست سنبل در کمندش
گهی مرغول جعدش باز کردی	ز شب بر ماه مشک انداز کردی
گهی از فرق سرش معجر کشادی	غلامانه کلاهش بر نهادی
گهی از گیسوش بستی بر میان بند	گهی از لعلش نهادی در دهان قند
گهی آوردی فروزان شمع پیشش	درو دیدی و در حالِ دلِ خویش
گهی گفتی که جانم یا ستنے تو	گهی گفتی منم یا خود منے تو

درین ایام که باغبان قضا بوستان امیدش را به آبیاری ابر نشاط نضارتے تازه
بخشیده و فراش قدر در دولتکدهٔ امالش بساط نشاط و انبساط گسترده جشنی شاهانه

انجمنی خسروانه ترتیب داد که فلک با این چشم های انجم چنین محفلی زیبنده بچشم خویش ندیده و زمانه با این کهن سالی مثل او انجمنی فرخنده بگوش هوش نه شنیده راجه داد گستر باقتضای همت ملوکانه هزاران هزار طایفه براهمه را بدعوت طلبید و از مطعومات نفیسه و مشروبات لذیذه ایشان را شیرین کام ساخت درعین خورش طعام آن شاهد گلفام بارخی چون سیم خام و زلفهای عنبر فام به هزاران هزار عظمت و احتشام از پرده برآمد و نقاب از روی خویش برافگند تو گوئی که خورشید از دریچه مشرق سر بیرون زد و یا ماه جهانتاب از بام فلک سر برآورد نظم

برون آمد ز طرف هفت پرده	بنام ایزد رخی هرهفت کرده
چه گویم چون شکر شکر کدام است	طبرزد نیز گویم او غلام است
بهاری تازه چون گل بود رخسان	سزاوار کنار نیک بختان
خجل روی ز رویش مشتری را	چنان کز رفتنش کبک دری را
بنازی قلب ترکستان دریده	به بوسی دخل خورستان خریده
ز خاطرها چو باده گرد مے برد	ز دلها چون مفرح درد می برد
گل و شکر کدامین گل چه شکر	از و پس ماندهٔ الله و اکبر

طایفه براهمه را که نظر بر جمال دلفریبش افتاد گریبان صبوری پاره شد نقد خرد

از دست افتاد همه سرمست نشئهٔ عشق پری پیکر شده همچو جنون زدگان جامهٔ شکیبائی چاک زدند و طائر هوش و خرد را از قفس دماغ پرواز داده چون مرغ بسمل طپیدن آغاز نهادند

بیک دیدار کارا زدست شان شد	زمام اختیار از دست شان شد
ز زیبا شکل او حیران بماندند	ز حیرت چون تن بیجان بماندند

راجه بمشاهدهٔ این حال از تقاضای غیرت بر آشفت کاشانهٔ دماغش از وجود خرد تهی شد چشم تمیز کور گشت و چون کم فطرتان تهی مغز جوشیدن و خروشیدن آغاز نهاد و از غایت غضب آن جماعهٔ برهمنان را زیر تیغ بیدریغ کشید و سرمایهٔ نفرین جاودانی و نقد معصیت و وجهانی فراندوخت غافل ازین که سلاطین با اقتدار را که نظام عالم و عالمیان وابستهٔ امر ایشان ست و حل و عقد طایفهٔ انام و خواص و عوام محکوم حکم اینان در امر جهانداری و مهام شهریاری که کنایه از مهمات خلایق و عبادست از جا نباید رفت و در امور سیاست و مخصوص بشکستن پیکر عنصری که ساخته و پرداختهٔ مصور حقیقی ست زود مبادرت نباید کرد که گفته اند-

مکن در اُمور سیاست شتاب	ز راه تانی عنان برمتاب
که صد خون بیکدم توان ریختن	ولی کشته نتوان بر انگیختن

آخر الامر راجه را بعد وقوع این واقعه هوش و خرد بجا آمد و فرمودهٔ جناب بیاسدیو

بیاد رسید آتش پشیمانی سر بر زده چندان ملتهب شد که جامهٔ صبر و قرار را سوخت و غیر از گریه و زاری و شدت بیقراری کارش نماند همدرین اثنا جناب بیاس دیو تشریف شریف ارزانی داشته بکلمات گزین خاطر حزین راجه را چاره گری فرمود و بشنیدن پوتهی مهابهارت هدایت نمود تا بیشم پائین شاگرد رشید آن فرشته خصال بخواندن آن مشغول شد و راجه بگوش دل بسمع آن پرداخت و به برکت آن از پنجهٔ معصیت رهائی یافت تا زیست سررشتهٔ عدل و داد از دست نداد و طریقهٔ رعایت و عدالت با رعایا و برایا از کف نگذاشت تا بعد سلطنت هشتاد سال داعی اجل را لبیک اجابت گفت و نقد نیکو نامی همراه ببرد۔

ذکر سلطنت راجه اشومیده بن راجه جنمیجه بن راجه پریچهت

سخن پرداز این شیرین فسانه	چنین راند صدائی زان ترانه

که چون کارکنان قضا و قدر با قتضای مصلحت انتظام روزگار شمع حیات راجه جنمیجه را به صرصر اجل خاموش کردند راجه اشومیده فرزندش سریر آرائی سلطنت گشت با رعایا و برایا طریق رعایت پیش گرفت و بداد دهی و عدل گستری کمر بست هفتاد و دو سال بکمال عدل و داد مهمات سلطنت را سرانجام داده رخت حیات ازین جهان فانی بعالم جاودانی کشید بعد او بست و شش کس دیگر از نسل او بر سریر سلطنت

برآمدند و داد فرمان روای دادند چنانچہ فہرست ذیل کاشف اسماست

فہرست راجگان چندربنسی

نمبر شمار	نام راجگان	مدت سلطنت			بخط ناگری
		سال	ماہ	یوم	
۱	جدہشٹر	۳۹	۸	۲۵	युधिष्ठिर
۲	پریچھت	۶۰			परीक्षित
۳	جن میجے	۸۴	۷	۲۳	जनमेजय
۴	راجہ اشومیدہ	۸۲	۸	۲۲	अश्वमेध
۵	رام ثانی	۸۸	۲	۸	रामद्वितीय
۶	چہسترمل	۸۱	۱۱	۲۷	चक्रमल
۷	چترتھہ	۷۵	۳	۱۸	चित्ररथ
۸	دشت شیل	۷۵	۱۰	۴۴	दुर्दशैल्य
۹	اوگرسین	۷۸	۷	۲۱	उग्रसेन
۱۰	شورشین	۷۸	۷	۲۱	शूरसेन
۱۱	بہون پت	۶۹	۵	۵	भुवनपति

نمبر شمار	نام راجگان	مدت سلطنت			بخط ناگری
		سال	ماہ	یوم	
۱۲	رن جیت	۶۵	۱۰	۸	रणजीत
۱۳	رچھک	۶۴	۷	۴	ऋक्षक
۱۴	سکھدیو	۶۲		۲۴	सुखदेव
۱۵	نرہر دیو	۵۱	۱۰	۲	नाहरदेव
۱۶	سچ رتھہ	۴۲	۱۱	۲	सुचिरथ
۱۷	شورشین ثانی	۵۸	۱۰	۸	शूरसेन २
۱۸	پربت سین	۵۵	۸	۱۰	पर्व्वतसेन
۱۹	میدہاوی	۵۲	۱۰	۱۰	मेधावी
۲۰	سون چیر	۵۰	۸	۲۱	सोनचीर
۲۱	بھیم دیو	۴۷	۹	۲۰	भीमदेव
۲۲	نرہر دیو	۴۵	۱۱	۲۳	नाहरदेव
۲۳	پورنمل	۴۴	۸	۶	पूर्णमल
۲۴	کردوی	۴۴	۱۰	۸	कादवी

نمبر	نام راجگان	مدت سلطنت			بخط ناگری
		سال	ماہ	یوم	
۲۵	آملک	۵۰	۱۱	۸	अलंमिक
۲۶	اودی پال	۳۸	۹		उदयपाल
۲۷	دون پل	۴۰	۱۰	۲۶	दुवनपाल
۲۸	دمات	۳۲			दमात
۲۹	بھیم پال	۵۸	۵	۸۰	भीमपाल
۳۰	چھیمک	۴۸	۱۱	۲۱	क्षेमक

چون راجہ چھیمک سریر آرا شد مشغول عیش و نشاط گردیدہ خود را در شبستان غفلت افگند و از کار و بار مملکت بیخبر شد بشروا نامی وزیرش وقت فرصت غنیمت شمردہ راجہ را بکشت و خود بر سریر سلطنت برآمد چہاردہ کس از نسل او پانصد سال و سہ ماہ و ہفتاد روز فرمانروائی کردند

نمبر	نام راجگان	مدت سلطنت			بخط ناگری
		سال	ماہ	یوم	
۱	بشروا	۱۷	۳	۲۹	विश्रवा

نمبر شمار	نام راجگان	مدت سلطنت			بخط ناگری
		سال	ماہ	یوم	
۲	پورسینی	۴۲	۸	۲۱	पूरसेन
۳	بیرسینی	۵۲	۱۰	۷	वीरसेन
۴	انگ شائی	۴۷	۸	۲۳	अनंगशाषी
۵	ہرجیت	۳۵	۹	۱۷	हरीजीत
۶	پرم سینی	۴۴	۲	۲۳	पमसेनी
۷	سکھہ پاتال	۳۰	۲	۲۱	सुखपाताल
۸	گدرت	۴۲	۹	۲۴	कदुत
۹	سج	۳۲	۲	۱۴	सज्ज
۱۰	امرچوڑ	۲۷	۳	۱۶	अमरचूड़
۱۱	امی پال	۲۲	۱۱	۲۵	अमीपाल
۱۲	دسرتھہ	۲۵	۴	۱۲	दशरथ
۱۳	بیرسال	۳۱	۸	۱۱	वीरसाल
۱۴	بیرسال سین	۴۷		۱۴	वीरसालसेन

راجہ بیرسال سین چون بر سریر سلطنت نشست طریق ناہموار پیمودن پیش گرفت کار سلطنت از رونق افتاد و زوال و ادبار بکاشانۂ دولتش رو نہاد بیرمہا وزیرش طریق کافرنعمتی پیش گرفتہ راجہ را ہلاک کرد و خود را بہ سلطنت برداشت شانزدہ تن از نسل او سلطنت کردند چہارصد و چہل و پنج سال و پنج ماہ و سہ روز فرماندہی کردند۔

نمبر شمار	نام راجگان	مدت سلطنت			بخط ناگری
		سال	ماہ	یوم	
۱	بیرمہا	۳۵	۱۰	۸	वीरमहा
۲	اجیت سنگہ	۲۷	۷	۱۹	अजितसिंह
۳	سرودت	۲۸	۳	۱۰	सर्वदत्त
۴	بھون پت	۱۵	۴	۱۰	भुवनपति
۵	بیرسین	۲۱	۲	۱۳	वीरसेन
۶	مہی پال	۴۰	۸	۷	महीपाल
۷	شترشال	۲۶	۴	۳	शत्रुशाल
۸	سندہ راج	۱۷	۲	۱۰	संधराज
۹	تیج پال	۲۸	۱۱	۱۰	तेजपाल

نمبر شمار	نام راجگان	مدت سلطنت			بخط ناگری
		سال	ماہ	یوم	
۱۰	مانک چند	۳۷	۷	۲۱	माणिकचंद
۱۱	کام سینی	۴۲	۵	۱۰	कामसेनी
۱۲	شترمردن	۸	۱۱	۱۳	शत्रुमर्दन
۱۳	جیون لوک	۲۸	۹	۱۷	जीवनलोक
۱۴	ہرراؤ	۲۶	۱۰	۲۹	हीरराव
۱۵	بیرسین ثانی	۳۵	۲	۲۰	वीरसेन २
۱۶	آدت کیت	۲۳	۱۱	۱۳	आदित्यकेतु

راجہ آدت کیت چون برسر یر سلطنت رسید ہمان شربت پیشین کہ دیگران چشیدند او ہم چشید یعنی دہندہر نامی وزیرش او را کشتہ بخاک وخون انداخت وخود پا برسر یر سلطنت گذاشت نہ تن مدت سہ صد وہفتاد و دو چہار سال ویازدہ ماہ وبست وشش روز کوس فرمانروائی نواختند وعلم شہریاری برافراختند۔

نمبر شمار	نام راجگان	مدت سلطنت			بخط ناگری
		سال	ماہ	یوم	
۱	راجہ دہندہر	۴۲	۷	۴۴	राजाधंधर

نمبر شمار	نام راجگان	مدت سلطنت			بخط ناگری
		سال	ماہ	یوم	
۲	مہرکہی	۴۱	۱	۲۹	महर्षी
۳	سن رجی	۵۰	۱۰	۱۹	सनराजी
۴	مہاجدہ	۳۰	۳	۸	महापुद्द
۵	دُرناتھہ	۲۸	۵	۲۵	दूरनाथ
۶	جیون راج	۴۵	۲	۵	जीवनराज
۷	رودرسین	۴۷	۴	۲۸	रुद्रसेन
۸	آریلک	۵۲	۱۰	۸	आदित्यक
۹	راج پال	۳۶			राजपाल

چون راجہ راج پال کہ خاتم الملوک خاندان دہند ہر بود سریر آرای جہانبانی شد سانونت مہاپال بر او خروج نمود و بجنگ ہای متواتر او را مغلوب کردہ صاحب تاج و سریر گردید تمامی ولایات را بتصرف آورد و رسم و آئین تازہ نہاد چون در شت خو ستم کیش بود بنای سلطنت او نیز استحکام نیافت عالمی از دست او بستوہ آمد فتنہ آشوب بہ اطراف ممالک رو نہاد رفتہ رفتہ کار سلطنت از رونق افتاد تا راجہ بکرماجیت

فرمانروای اوجین با لشکری بیکران متوجه آنطرف گشت و از مصاف های صعب و جنگ های سخت شکست داده بادشاه بالا استقلال و فرمانروائی باجاه وجلال گردید۔

ذکر گرفتن هرپ سین و کیفیت ولادت راجه بکرماجیت و خروج کردن و غالب شدن براجه راج پال و نشستن بر تخت دهلی

دگر بار بلبل بباغ آمدست	پری پیش روشن چراغ آمدست
خیالم پری پیکری سے کند	مرا چون خیال پری میکند
ازین کان تاریک اهرمنی	گهر بین که آرم بدین روشنی
هزار آفرین باد بر زیرکان	که روشن زر آرند از تیره کان
گزارندهٔ شرح این داستان	گزارش چنین کرد بر مرزبان

روزی راجه اندر فرمانروای عالم ملکوت بر تخت جهانبانی و سریر کامرانی جلوه افروز بوده تماشائی رقص و سرود حوران بهشتی نژادمی نمودناگاه خورشیدی از فلک دلربائی و سروی از جویبار رعنائی که نهال قامتش پرورده آغوش ناز و حسن زیبایش برآراستهٔ دست عشوه و انداز بود با غمزه های دلفریب و عشوه های غارتگر صبر و شکیب در محفل آمده از کمان ابرو خدنگ افگنی آغاز نمود و متاع صبر و شکیب تماشائیان بغارت بردن بنیاد نهاد نظم

پدید آمد مهی کاندر نظاره	دل مه پاره شد زان ماه پاره
ز زلفش مشک و چین را خون بپوند	دو لعلش تو امان همشیره قند
دو چشم شوخ فی فتنه نه بیدار	غلط کردم که فی مست و نه هشیار
سهی سرو جمال افروز بستان	چراغ خانه و شمع شبستان
بنازار مشتری آن شکل دیدی	فلک بفروختی نازش خریدی

گندهرپ سین پسر راجه اندر بمشاهدهٔ جمال دلفریبش نقد صبر و قرار از دست داد و شیفتهٔ جمال زیبایش و دلدادهٔ ادائی دلربایش گردید راجه اندر به ادراک این معنے مغلوب غیظ و غضب گردیده و عنان تحمل از دست داده بحق فرزند دعا کرد که پسرم به پاداش این حرکت بیجا از عالم علوی بعالم سفلی رود و در روز بقالب خر و بشب در صورت بشر باشد و پس از مدتی که بادشاهی کسوت خری او را بسوزاند باز بحالت اصلی خود برسد گندهرپ سین فی الفور باجابت دعایش از عالم علوی بعالم سفلے آمده بشهر دهارانگر افتاد و رسوا دآن شهر دریائی بود که متوطنان آن خطهٔ دلپذیر بجهت غسل و طهارت در آنجا می آمدند و به پرستش معبود می پرداختند گندهرپ سین بصورت خر درهمان آب دریا مخفی شد مدتی برین بگذشت روزی برهمنی از مقربان راجهٔ دهارانگر بجهت غسل و طهارت برهمان دریا آمد گندهرپ سین از اندرون دریا

آواز داد که من گندهرپ سین پسر راجه اندر فرمانروای عالم ملکوتم درین وجله سے باشم
راجهٔ خود را زود دختر کن که دختر خویش را بعقد من در آورد سرمایهٔ مفاخرت و مباهات برای خود
بیند و زود در صورت اغماض تزلزلی عظیم در بنیان سلطنت و جهانبانی و تخللی فخیم در ایوان
زندگانی او واقع شود برهمن آن روز بشنیدن این سخن اگرچه متحیر و متعجب شد اما وقعتی بران
ننهاده اظهارش باکسی نه کرد چون روز دیگر هم همین سخن باز شنید با خاطری لرزان و دلی
پریشان پیش راجه آمد و انچه بگوش هوش خود شنیده بود پیش او ظاهر نمود راجه همانندم
اراکین دولت و اعیان مملکت را همراه گرفته بر دریا رسید و گفتگوی شنیده را بگوش
هوش خود هم شنیده بجواب پرداخت که اگر امروز بدعای تو در سواد این شهر دیوارے
از آهن درست شود و تصدیق گفتارت بظهور رسیده ذریعهٔ انجاح مرام تو گردد گندهرپ سین
دعا کرد تا بهمان ساعت دیواری از آهن بهر چهار طرف شهر پیدا شد راجه و تمامی ارکان سلطنت
را حیرتی عظیم حاصل گشت راجه خواسته و ناخواسته دختر خود را بجهت ایفای وعده حاضر نمود
گندهرپ سین بصورت خر از دریا برآمده دختر را بگرفت راجه بدیدن صورت خر گرفتار بخیر
اندوه و غم شد گندهرپ سین پرده از روی احوال خود برداشته و اظهار حالات خود
ساخته راجه را از تنگنای تفکر و تردد بیرون آورد از آن روز گندهرپ سین در روز
بصورت خر بدریا می بود و شب در صورت اصلی خود برآمده بآن دختر پری پیکر

عیش وعشرت می نمود مدتی برین برآمد شبی گندهرپ سین کسوت خری خود را بمقامے
گذاشته بصورت اصلی خویش بارگاهے داد لطف زندگانی میداد راجه اینخبر دریافته
بخدام ومقربان خدمت امر کرد تا کسوت خری او را بسوختند گندهرپ سین بادراک
این معنی مراتب خوشحالی وشادمانی بجا آورده با پدرزن خود گفت که بطفیل عاطفت
تو ازین عذاب عظیم رستگاری یافتم اکنون یارای قیام این جهان ندارم باز بعالم
علوی می شتابم وترا آگاهی می دهم که دخترت باردار است فرزندی از و بوجود خواهد آمد
که طاقت ده هزار فیل داشته باشد ومثل او دیگری در عالم نباشد ونام نامی او در سخاوت
وشجاعت و دیگر صفات جهانداری ومحامد بادشاهی تا انقراض دوران بر صفحه
روزگار بماند این بگفت واز نظر غائب شد راجه در حیرت افتاد واندیشه های گوناگون
در خاطر خود راه داد که اگر این چنین پسری بچندین قوت وتنومندی خلعت وجود پوشد
چه عجب که مرا از سلطنت برداردو تاج فرماندهی بر سر خود گذارد بدین خیال ناصواب
دختر خود را بمحافظان سپرد وامر کرد که وقت ولادت فرزند مرا زود خبر شود تا انچه
مناسب وقت باشد بعمل آرم دخترش که از فراق شوهر دائما به آتش غم می سوخت و
ساعتی در مهاجرت او صبری وقراری نداشت از جان بتنگ آمده وتاب شداید فراق
وشدت آلام نیاورده از زخم خنجر خود را هلاک ساخت از قدرت او تعالی جل جلاله

فرزندی زنده از بطن او برآمد که فر جهانداری از رویش پیدا و لمعات جهانبانی از ناصیهٔ او هویدا بود۔

بالای سرش ز هوشمندی		یتافت ستارهٔ بلندی	

راجه را از وفات دختر اندوهی سخت بهم رسید و توهمی که ازین مولود در دل داشت برطرف نموده در پرورش و پرداخت و تعلیم و تربیت او متوجه شد و همش بکرماجیت نهاده او را معه برادر کلانش بهرتری که از بانوی دیگر بود بکنار محبت خود جا داد و رفته رفته ملک مالوه باقطاع او مقرر فرمود بکرماجیت از غایت سعادت منشی حکومت آنجا به بهرتری برادر خود تفویض نموده خود با مروزارت قیام فرمود و شهر اوجین را تختگاه کرده بامور فرمانده‌ی اشتغال ورزید بعد مدتی بهرتری بر زنی عاشق و مفتون شده او را داخل حرم سرای خلافت خود نموده در محبت او از کارهای سلطنت بیخبر شد شام و پگاه در مشکوی دولت بسر بردی و از مهام دولت و امور مملکت خبرے نگرفتی بکرماجیت جواهر زواهر نصایح آویزهٔ گوش او نموده تاکید به ترک غفلت و اختیار توجه بامور مملکت نمود رانی بدریافت این حال ملالے بهم رسانیده شوهر خود را آماده بران نمود که بکرماجیت را از مملکت اخراج دهد راجه از بسکه دلدادهٔ رضای او بود بمقتضای بیدانشی سررشتهٔ وفا و اخلاص از دست

داده برادر خود را از مملکت خویش بدر ساخت و چشمهٔ یگانگی بخاشاک بیگانگی انباشت

	گر دهم شرح ستمهائی عزیزان غالب	رسم امید همانا ز جهان برخیزد	

مقارن اینحال حیرت اشتمال ریاضت گری بنتیجهٔ ریاضت از درگاه حق سبحانه تعالی ثمری یافت که هرکه او را بخوردی عمر خضری و حیات جاودانی یافتی زاهد آنرا پیش راجه بهرتری آورد راجه خیلی مسرور و شادمان گشته بشوق و شغف تمام او را بگرفت و بعطائی زر و جواهر زاهد را بنواخت و ازبسکه والهٔ و دلدادهٔ رانی خود بود و حیات او به از حیات خود میدانست آن ثمر حیات جاودانی را بآن سرو جویبار جوانی بخشید از اتفاقات این رانی بعشق میر آخور مبتلا بود و از غایت شیفتگی آن ثمر را باو بخشید میر آخور به دلبرے که نامش لاکها بیسوا و باطنش پُر از صدق و صفا بود واسطهٔ محبت درمیان داشت همینکه این ثمر بمثال یافت بدست آن نازنین نهاد آن دلربا از غایت هوشمندی بخاطر خود قرار داد که اگر مرا حیات جاودانی و عمر خضری از خوردن این ثمر حاصل گردد غیر از تبه کاری و بد اعمالی چه میتواند بود بهتر آنست که این ثمر را براجه این ولایت که بغایت عادل و معدلت شعار است بدهم تا عاطفے در ظل عاطفت او برآساید پس آن زن عاقله بخدمت راجه آمد و بعد عرض احوال آن ثمر بمثال را پیشکش نمود راجه ثمر را بشناخته در گرداب حیرت فرو رفت و بتحقیق و

تصدیق این ماجرای حیرت افزا همت عالی مصروف نمود رانی ازین ماجرای عبرت خیز
آگهی یافته از غایت خوف و هراس خود را از بلند بام فرو انداخت تا قالب عنصری او
درهم شکست و مرغ روحش از قفس عنصری پرواز نمود راجه از مشاهدهٔ احوال بیوفای
آن زن تبه کار روبی ثباتی این دار ناپائدار خود را از تعلقات دنیوی برآورد و
تاج شهریاری از سر انداخته و کسوت گدائی در بر کرده ره نورد اماکن متبرکه شد
بعضے مورخ همدرین باب روایتی دیگر آورده اند که روزی راجه بهرتری بشکار میرفت
دید که زنی با شوهر مردهٔ خویش بشگفته روی در آتش سوزان نقد زندگی در باخت و
پروانه وار جان خود را بران شمع رو فدا ساخت راجه چون بعد صید و شکار مراجعت
بدولتخانهٔ خود فرمود ماجرایش پیش رانی بر زبان آورد و بر همت و محبت او آفرین ها خواند
رانی گفت تقاضای محبت زن آنست که محتاج سوختن و کشتن نباشد همینکه مرگ شوهر
گوش کند مرغ جان را از قفس تن پرواز دهد مدتی برین برآمد راجه روزی بشکار رفت و محبت رانی را
عیاری گرفت بموجب تلقین راجه همراهیانش گریان و نوحه کنان رسیدند و ظاهر نمودند
که راجه را با دیوی محاربه دست داد و راجه مغلوب و او غالب آمدهٔ پیکر عنصرے
افوالانزا در را از هم گسیخت جامه اش که بدست ما آمد برداشته با دلی بریان و خاطری
پریشان آورده ایم رانی که گرفتار سلسلهٔ محبت راجه بود فی الفور جان بجان آفرین

سپرد و نیکنامی دارین فرماند و خت راجه چون از شکار مراجعت فرمود بدریافت حال
وفات رانی دل از نیجهان فانی برداشت و خود را بکسوت گدائی برآراست بعضی
برآنند که راجه بهرتری دو زوجه داشت و در عشق هر دو گرفتار بود زنی که از اشتهای
محبت میرآخور قالب تهی کرد موسوم به سیتا و زنی که بحلیهٔ عفت و عصمت آراسته و از
شنیدن خبر وفات راجه قالب عنصری بگذاشت پرکلا نام داشت القصه راجه بهرتری
از بیوفائی رانی اولین و یا از وفاشعاری رانی آخرین یا بهر دو صورت ترک
سلطنت نیکو دانست و به لباس گدائی بریاضت امیزدی پرداخته مقرب بارگاه صمدیت
شد و از خوردن آن ثمر حیات جاودانی یافت و تا حال بعالم سفلی چون خضر و الیاس
ره نورد و سیاراست گویند که چون راجه بهرتری دست از امور سلطنت برداشت
امور مملکت از نظم و نسق معطل ماندند از اطراف ممالک دیوان ستمگار و عفریتان تبه کردار
براین ممالک چیره دستی یافتند در شهر اوجین ببربیتال نام دیوی دست تصرف و تظلم
دراز نمود و بمردم آزاری و جان شکری خلایق کمر بست در اقل مدتی عالم عالم مردم لقمهٔ دهان
آن خونخوار شدند و جهان جهان آدم بشکم پرستم او فرو رفتند شهر اوجین که بمعموری غیرت
گلزار جنت بود سراسر ویران گردید ارکان دولت و اعیان سلطنت بچاره سازی
نشستند و پیش آن عفریت خونخوار رفته ابواب التماس کشودند که اگر باجابت معروضات

مامظلومان دست ازین جان شکری بازداری ویک کس را هر روز برای خورش
خود از ما گرفته باشی هر آئینه نظم ونسق مملکت بجا ماند واندک مایه تسکین بدلهای خلایق
پدید آید عفریت خونخوار باقبال این معنی انگشت بر دیده گذاشت تا قرار دادند که هر روز
از صبحی یکی را از متوطنان این ولایت بر سریر سلطنت نشانند وبرا و امر جزوی و
کلی مختار گردانند هنگامیکه خورشید عالمتاب پرده بر روی خویش برگیرد همان بادشاه
یک روزه را صبح زندگانی بشام گراید یعنی طعمه خوان ولقمه دهان آن عفریت خونخوار
گردد باستقرار این رای هر روز و هر صباح یک کس بمرتبه علیه سلطنت رسیده کارروای
مطالب کافه انام می گردید و شامگاهان با هزاران هزار ناکامی باده تلخ ممات
می چشید مدتی برین منوال گذشت تا آنکه کارکنان قضا و قدر آماده براستیصال بنیان
وجودش شدند وخواستند که چنان بادشاهی معدلت شعاری را بر سریر سلطنت
متمکن سازند که سزای آن ظالم خونخوار در کنار اعمالش نهاده جهانی را بظل عاطفت
خود جاده چنانچه در اندک مدتی همچنان بظهور رسید توضیح این مقال وتشریح این احوال
آنکه چون پیش ازین راجه بکرماجیت از گردش چرخ گردان وبیوفائی برادر نامهربان
ترک دیار و وطن کرده بهزاران هزار ناکامی غربت وکربت اختیار نموده مرحله پیمائی
کوه وبیابان شد مدتی جام هلاهل تلخی روزگار مردانه وار می پیمود وباوحوش و

بهائم اوقات عزیز خود را بسر می فرمود رفته رفته روبآبادانی نهاده تعارف باخلایق
او اهل روزگار پیدا ساخته ذریعهٔ معاش حاصل کرد و بعد چندی ملازم طایفهٔ بنجاره گشته
سفر ممالک دور و دست اختیار نمود از اتفاق حسنه روزی در شهر دهآر انگر اتفاق وصول
ورود این جماعت افتاد راجه بجهت تفریح طبع و تفرج خاطر بطرف شهر رونهاد دید که درپیش
خانه کلالی اسباب تجملات شاهی و مواد شکوه شاهنشاهی مهیا و مادر کلال در ماتمش
گریان و بریان است راجه درگرداب حیرت فرو رفت و از مادرش استکشاف این
ماجرا و استدراک این واقعه نمود او بعد از نالهای جانسوز و گریه های جگرخراش
بجواب پرداخت که ای بیخبر نمیدانی که درین دیار آفت زده عفریتی خونخوار چیره دستی
یافته و آتشی در خرمن حیات متوطنان این خطه درزده متاع زندگانی عالم عالم و بیحیات
را بغارت برده است بعد از خرابی بسیار و تظلم های بیشمار از چند روز قرار داده است
که هر روز یکی از متوطنان این خطه نوبت بنوبت جلوه آرای سریر پادشاهی گردد و بوقت
شام آن جرعه نوش مصطبه ناکامی لقمهٔ دهان آن عفریت خونخوار شود چنانچه امروز
نوبت پسر من رسیده بدین حالت که آفتاب عمرم به لب بام و صبح امیدم مایل بشام است
ظهور این واقعهٔ غم اندوز جهان در چشم تیره و تار کرده و متاع قرار و استقلال
از دست من ربوده -

من چون زیم که سینهٔ ما چاک میکنند	لخت جگر مرا به تهٔ خاک میکنند

راجه بکرماجیت بشنیدن این سخنان دردانگیز و باستماع همچو کلمات حسرت خیز پیراهن شکیبائی همچو گل چاک زده نالهٔ دردبرکشیدن و چهرهٔ خویش بناخن غم خراشیدن گرفت و با مادر کلال زبان بهمدردی گشاده گفت که ای مادر مهربان از بهر این کار غمگین و اندوهگین مباش که مرا بر ماجرای حسرت انگیز تو دلی سپند آسا بر آتش غم سوخته و جهان جهان غم واندوه آتشی در نهان خانهٔ دلم درزده بعوض جگر گوشهٔ تو من خود را بآن عفریت خونخوار می سپارم و بعون عنایت معاون حقیقی کارنامهٔ رستم و اسفندیار بجا می آرم اگر بامداد غیبی و مواهب لاریبی از چنگال آن بدسگال رهائی یافته برا و چیره دستی یا نعم جهانی را از دست مظالم او رهائی دادم و اگر قضیه بالعکس در آئینهٔ حال صورت انعکاس گرفت مردان را بمردانگی مردن به از حیات جاودانی ست این بگفت و از موکلان سلطانی که مع شکوه بادشاهی حاضر بودند التماس نمود که در عوض این یتیم من خود را حاضر کردم مرا قبول کنید و این بیچاره خانمان برباد را بگذارید موکلان سلطانی که مقصود ایشان از بهرسانی خورش آن عفریت خونخوار بود بلا پس و پیش بقبول این معنی پرداخته او را بعزت تمام گرفتند و با احتشام شاهانه و تزک خسروانه بدولتسرائی بادشاهی رسانیدند و بطریق معمول متمکن سریر سلطنت ساخته باجرای اوامر

راجہ بیر بکرماجیت

بقلم لال بہادر مصور لکھنوی

جزوی وکلی پرداختند تا آنکه سلطان فلک چهارم از دیار مشرق بسوی مغرب شتافت
و فراش سپهر نیلی فام شادروان لیل در ساحت پرفضای روزگار برافراخت عفریت
جهان آزار تبه کردار بطریق معمول همعنان صرصر تیز گام در رسیده زلزله در زمین و زمان
انداخت و آثار رستخیز ظاهر ساخت راجه آمد آمد او مشاهده کرده مردانه وار مستعد
بجنگ آن عفریت خونخوار نشست عفریت چون پای بجرم سرای سلطانی گذاشت
دید که بادشاهی جمشید شوکت و شهریاری سکندر حشمت با هزاران هزار صولت و عظمت
بر سریر بادشاهی نشسته و اقبال و دولت و فتح و نصرت به خدمتگذاری او کمر بسته
از غایت هیبت زهره اش آب شد و سراسیمگی تمام بحال او راه یافت راجه از فراز سریر
برجست و بآن عفریت خونخوار در آویخت ساعتی چند آویزش یکدیگر حیرت افزای چشم
تماشائیان و عبرت بخش دیدهٔ جهانیان بود بالآخر عفریت دست از جنگ باز داشت و
هنجار دوستی پیموده راه صحرا پیش گرفت راجه از تائید او سبحانه تعالی بران عفریت
مظفر و منصور گردیده بنواختن نقاره و ترتیب جشن مسرت فرمان داد اراکین دولت و
اساطین سلطنت و تمامی خورد و بزرگ ممالک محروسه بدریافت این احوال مسرت
اشتمال جانی تازه یافتند و راجه بکرماجیت را شناخته هنگامهٔ مسرت و شادمانی برآراستند
و داد خوشحالی و فارغ البالی دادند راجه چون بافضال ایزد ذوالجلال سلطنت

ہندوستان باستقلال یافت ابواب بذل وکرم بر روی عالم کشاد و آئین ستودہ
وقوانین برگزیدہ رواج داد آن قدر نیکوئی ومعدلت باحوال عالم وعالمیان نمود
کہ الی الآن باوجود انقراض ایام وامتداد دوران نام نیکش بر زبان خواص
والسنۂ عوام جاری است چنانچہ مذکور است کہ چون راجہ بکرماجیت ازین جہان
بگذشت بعد تمادی ایام درسنہ پانصد وچہل و دو بکرماجیتی راجہ بہوج کہ او را ہم
بمحاسن اوصاف می ستایند سریر آرای سلطنت مالوہ بود روزی بقصد شکار بصحرا رفت
بیرون شہر دید کہ جمعی از اطفال خورد سال کودکی را بادشاہ ویکی را وزیر و دیگری
را کوتوال و سائر عمائد سلطنت وضوابط مملکت قرار دادہ در بازی طفلانہ عدالت
شاہانہ میکردند قبل این ماجرا بہمان مقام در امریکہ متنازع فیہ اکابر بود و راجہ بہوج
از انفصال آن عاجز گشتہ بود بنوعی ازین طفلان انفصال دعوی متخاصمین قرار گرفت
کہ موجب حیرت ہمکنان وخصوص راجہ بہوج گردید درین وقت کہ راجہ بہ نزدیک
ایشان رسید طفلان بہ ادای وشکوہی کہ بران پشتہ قیام داشتند ہمچنان متمکن ماندند اصلا
رعب و ہراس راجہ بہوج بخاطر نیاوردند راجہ متعجب گشتہ طفلی را کہ بادشاہ قرار دادہ
بودند پیش خود خواند چون ازان پشتہ فرود آوردند شکوہ راجہ بر و غالب آمد و ہمچو
طفلان در گریہ وزاری افتاد چون باز بر پشتہ بردند بدستور اول آثار حکومت بر او

ہویدا و ہراس راجہ از دلش ناپیدا شد یقین نمودند کہ وقوع این امر از تاثیرات
زمین ست چون آن پشتہ را کندید ند تخت مرصع راجہ بکرماجیت در غایت زیبائے برآمد
کہ از تاثیر آن طفلان خورد سال کار جہانبانی و حکمرانی میکردند راجہ آن تخت بدار السلطنت
آورده خواست کہ جلوس نماید سی و دو صورت زیبا کہ از طلسم بران ساختہ بودند لعبتی
از جملہ لعبتہا متکلم گشت کہ ای راجہ بہوج این سریر سلطنت از راجہ بکرماجیت است ترا
بر این تخت نشستن وقتی سزاوار است کہ مانند او مصدر امور سترگ توانی شد
راجہ بہوج مستفسر شد لعبت مذکور حکایت از عدالت و سخاوت او بیان کرد کہ موجب
حیرت سامعین شد بہمین عنوان جملہ لعبتہا یک یک حکایت از بذل و ایثار و عدل و داد
او بر زبان آوردکہ انرا برنج پنڈت وزیر راجہ بہوج بزبان سنسکرت بسلک تحریر
کشیده موسوم بہ سنگاسن بتیسی نمود چنانچہ سدا سکھہ متخلص بہ شایق شاہ آبادے
آنرا در فارسی برشتہ نظم کشیده محرر این اوراق ابیاتی چند ازان چون نمونہ از خروارے
واخل این کتاب می سازد و برای شایقین سخن ارمغانی می آرد نظم

بہ شہ حور پنجم ز داین داستان	کہ باشد پسندیدۂ راستان
بگفتا یکی روز جوہر فروش	بیامد بہ پیش شہ تیز ہوش
برآورد از کیسہ گوہر چہار	پسندید ازان چار یک شہریار

چنان بود این لعل گیتی فروز — که در شب مه و مهر رخشان بروز

چو پرسید شه قیمت از انتها — ز دینار صد لک بگفت او بها

پس انگه ببشه گفت آن جوهری — که دارم دگر ده عدد گر خری

شهنشاه یک کس به همراه داد — که آید زود و کان او با مراد

چو آن کس بمقصود شه باز گشت — بره بر لب آب جوئی گذشت

در آمدم چنان بارش آب شد — که روئی زمین جمله نایاب شد

بملاح گفتا که کشتی بران — ازین آب جوینده را بگذران

چنین کرد ملاح با او سخن — کزان ده بده پنج گوهر بمن

چو او بود از خوف جان ناصبور — بملاح داد بحکم ضرور

بیامد بدرگاه شاه زمان — ز ملاح آمد سخن در میان

چو بگرفت ملاح آن لعل پنج — شهنشاه دوران نیامد برنج

پس این پنج گوهر که باقی بماند — بیخشش بر او آستین بر فشاند

که دارد بهمت چنین دست زور — که بخشد بکس دولت ده کرور

دیگر

ششم گفت روزی شه با مراد — با قبال نشست بر تخت شاد

دران نرمه آمد برش باغبان
بگفتا که ای پادشاه جهان

گل و لاله بشگفت در صحن باغ
بهلیل دیوالی چو روشن چراغ

بپا خاسته سرو آراسته
بتعظیم او سبزه برخاسته

همان زلف سنبل بتاب آمده
بزلف بتان در جواب آمده

همان نرگس از خواب برخاست شاد
بنظاره چشم تماشا گشاد

گذشت از فلک آب فواره ها
وزان سینه ابر شد پاره ها

خوش ست ار کند شه دران تازه باغ
ز گلهای خوشبو معطر دماغ

شنید این سخن شاه عالی مراد
بدولت دران بوستان پا نهاد

بخاصان درگاه دولت پناه
ز فرط طرب حکم فرمود شاه

که بر رسم ما محفل آراشوند
پس انگاه گرم تماشا شوند

بحکم خداوند تخت و نگین
گلستان شد از فرش روی زمین

طرب را مهیا شده جمله ساز
پی رقص شد لولیان را نیاز

فراهم شده رمزه لولیان
همه نارپستان و نازک میان

همه ساز محفل شد آراسته
پری از پی رقص برخاسته

کناری برویش چنان جلوه گر
که تابند هاله بگرد قمر

بشوخی و شنگی بهر سو چمان
گهی چون مه نو قد خم کمان

بوقت خرام آن بت دلفریب
ز زهاد می برد صبر و شکیب

به نغمات غلغل بعالم فگند
ز زنگوله شور چاچم فگند

نمودی گه از ناز ابروی خم
کشیدی گه از غمزه تیغ ستم

نهادی به انداز های دگر
گهی دست بر سر گهی بر کمر

عبادتگری بود در کنج باغ
بنور ریاضت چو روشن چراغ

بسر برد عمری بیاد خدا
ز معبود خویش آمدش این صدا

که رو آری اکنون بدرگاه شاه
بدل هر چه داری تمنا بخواه

چو زاهد ندا اینچنین گوش کرد
بیکبار خود را فراموش کرد

به محفل به پیش ملک سر نهاد
باقبال شاهی دعا کرد یاد

بگفتا بمن شد عبادت قبول
ملک از فلک کرد بر من نزول

که پیش شهنشاه عالم شتاب
بکامی که داری شوی کامیاب

شدم شایق لحن خسیا گران
دلم شد بعشق پری پیکران

کنون آمدم پیشت ای شهریار
که آید چنین دولتم در کنار

همه عمر خود را بدولت برم
بلطف تو از زندگی برخورم

چو سلطان زز زاهد شنید این سوال	بیخشید او را بسے گنج و مال
کنیزان گل چهره آراسته	غلامان خوش قد و نو خاسته
هم از لطف خود شاه عالی نژاد	ز دیهات یک صد بجاگیر داد
کسی را که باشد چنین دستگاه	نشیند سر تخت این بادشاه

الغرض بکرماجیت در هندوستان بادشاهی عظیم الاقتدار و شاهنشاهی معدلت شعار گردیده ازین است که هنوز در تقاویم وحسابات هندی سمت او را از ابتدای جلوس او اعتبار کرده اند و در بعضی کتب بنظر آمده که ابتدای سال سمت او از روز تسخیر دهلے اختیار ساخته اند۔

ذکر انتقال راجه بکرماجیت

راجه بکرماجیت را در اواخر عمر خویش با راجه سالباهن فرمانروای دکن محاربه سخت رو داد از انجا که نیز اقبال او در وهبوط نهاده بود پس باوجود مساعی جمیله از دست راجه سالباهن شکست یافته بدست او اسیر گردید هنگامی که او را در مقتل بردند بحکم سالباهن پرسیدند که اگر آرزوی مانده باشد از من بخواه راجه التماس نمود که این قدر مردمی بحال من بکن که تاریخ من در دفاتر روزگار بدستور قائم ماند سالباهن قبول کرده بکرماجیت را بقتل رسانید و سمت او را بدستور مروج و مسلم داشت و سال تاریخ جلوس سالباهن

هم از روز فتح او در دفاتر روزگار ثبت گردید و تا حال رائج است اما در نسخهٔ راجاولی و راج ترنگنی انقراض ایام عمر راجه بکرماجیت از دست سمندر پال جوگی بنظر آمده گویند که چون مدتها راجه بکرماجیت کامیاب دولت و کامرانی و کارروائی مهام جهانبانی گشت آخر باقتضای ایام پیری آثار رهزم وضعف بر احوال او نمایان شد و تیر قامت او همچو کمان گردید۔

نظم

جوانی بود خوبے آدمی	چو خوبی رودکی بود خورمی
چو پی سست بوسیده گشت استخوان	دگر قصهٔ خوبروئی مخوان
غرور جوانی چو از سر گذشت	زگستاخ کاری فروشوی دست
بهی چهرهٔ باغ چندان بود	که شمشاد با لاله خندان بود
چو باد خزانی در افتد بباغ	زمانه دهد جائی بلبل بزاغ

درین حال سمندر پال جوگی که در سحر و جادو و طلسم دستی تمام و بر خلع و تصرف بدن قدرت مالا کلام داشت و از فنون ندیمی و مصاحبت راجه را مفتون خود کرده و دلهای مراد وزرا را نیز مسخر نموده بود نوعیکه تجاوز از فرمان او جائز نداشتند روزی از روے تزویر راجه را گفت که بدن عنصری تو از پیری مندرس و نهایت نحیف گردیده خلع بدن از من بیاموز و این کهن پیکر را گذاشته در پیکر تازه جوانی متصرف شود از سر نو تمتعات

جوانی ولذات جسمانی حاصل کن راجه با این همه دانش فریب جوگی خورده خلع بدن ازو
آموخت و بعد مهارت روح خود را در پیکر جوانی که تازه مرده بود داخل کرد جوگی بلا توقف
خود را در قالب راجه داخل نمود آن جوان را که روح راجه دران رفته بود بقتل
رسانید و خود متصدی امور سلطنت گشت بهر صورت چون راجه باین صورت که مذکور
شد درگذشت یاسالباهن بکشت سلطنت و دولت ازین خاندان منتقل گردید و سمندر پال
جوگی بسلطنت و دولت رسید مدت عمر راجه بکرماجیت یک هزار و یک صد سال نوشته اند
از انجمله نود و سه سال سلطنت دهلی کرد گویند که از معاصر آرد شیر بادشاه ایران بوده است
و بعضی بر آنند که هم عهد شاپور فرمان روای ولایت مذکور بود۔

ذکر سلطنت راجه سمندر پال جوگی

چون راجه بکرماجیت از عالم فانی بعالم جاودانی شتافت سمندر پال جوگی خود را بفرمانروائی
برداشت باوجود رسیدن بمرتبهٔ دولت بعبادت شاقه اشتغال نمودی گرد لذایذ نفسانی
کمتر گشتی مگر مردی مزور و حریص و طامع بود این همه عبادت و ریاضت بمحض نمایش مینمود
شانزده کس از نسل او بمرتبهٔ سلطنت رسیدند و سه صد و هفتاد و دو سال و
چهار ماه و بست و هفت روز داد فرمان روائی دادند آخر ایشان راجه بکرم پال
بود۔

نمبر شمار	نام راجگان	مدت سلطنت			بخط ناگری
		سال	ماہ	یوم	
۱	سمندرپال	۵۴	۲	۲۰	समुंद्रपाल
۲	چندرپال	۳۶	۵	۴	चन्द्रपाल
۳	سہای پال	۱۱	۴	۱۱	महायपाल
۴	دیوپال	۲۷	۱	۲۸	देयोपाल
۵	نرسنگھہ پال	۱۸		۲۰	नरसिंघपाल
۶	سام پال	۲۷	۱	۱۷	समपाल
۷	رکھہ پال	۲۲	۳	۲۵	रिखपाल
۸	گوبند پال	۲۷	۱	۱۷	गोविंदपाल
۹	امرت پال	۳۶	۱۰	۱۳	अमृतपाल
۱۰	بلی پال	۱۲	۵۰	۲۷	वलीपाल
۱۱	مہی پال	۱۳	۸	۴	महीपाल
۱۲	ہری پال	۱۴	۸	۴	हरीपाल
۱۳	سیس پال یا بھیم پال				सीसपालयभीमपाल

نمبر شمار	نام راجگان	مدت سلطنت			بخط ناگری
		سال	ماہ	یوم	
۱۴	مدن پال	۱۷	۱۰	۱۹	मदन पाल
۱۵	کرم پال	۱۶	۲	۲	करम पाल
۱۶	بکرم پال	۲۴	۱۱	۱۳	विकरम पाल

چون نوبت دولت وسلطنت بہ راجہ بکرم پال رسید آثار خرابی از ہر سو نمایان گشت وزمانہ بہ کج ادائی وفلک بربیوفائی کمر بست از غایت بی دانشی در اواخر سلطنت خود باوجود بی سامانی ہا بر سر ملکہہ چند فرمان روای بہرائچ لشکر کشید وبعد جنگ صعب شکست یافتہ رہ نورد بادیۂ عدم گردید او فرمان روای بہرائچ بود گاہی بسلاطین خراج دادی وسپاہ ورعیت را از معدلت خود راضی داشتی ودرینوقت کہ راجہ بکرم پال بر ولشکر کشید او از تائید تقدیر ومشیت رب قدیر مظفر ومنصور گردید وبا بخت بیدار بدہلے رسیدہ بہزاران ہزار کامرانی قدم بر سریر سلطنت جہانبانی نہاد وابواب عدل وکرم بر روی عالم کشادہ کس از اولاد واخفاد او یک صد ونود ویک سال ویکماہ وشانزدہ یوم بہ امر سلطنت پرداختند بالآخر از خانوادۂ او کسی نماند کہ متکفل امور سلطنت وتمشی مہمات مملکت گردد تا آنکہ ہر پریم درویشی صفا کیشی را بسلطنت برداشتند وکاشانۂ مملکت را

بشمع وجودش منور ساختند۔

نمبر شمار	نام راجگان	مدت سلطنت			بخط ناگری
		سال	ماہ	یوم	
۱	ملکہہ چند	۵۴	۲	۱۰	मलिष चंद
۲	بلکرم چند	۱۴	۷	۱۲	वलकम चंद
۳	امین چند یا مانک چند	۱۰		۵	अमीनचंद यामान्क चंद
۴	رامچند	۱۳	۱۱	۸	राम चंद
۵	ہری چند	۱۴	۹	۴۴	हरी चंद
۶	کلیان چند	۱۰	۵	۴	कलयान चंद
۷	بہیم چند	۱۶	۲	۹	भीम चंद
۸	لوب چند	۲۶	۳	۲۲	लोव चंद
۹	گوبند چند	۳۱	۷	۱۲	गोविंद चंद
۱۰	پدماوتی زوجہ گوبند چند	۱			पदमावती इसतरी गोविंद चंद

چون بعد وفات رانی پدماوتی کاشانہ سلطنت از وجود سلطانی خالی گردید احدی از وارثان راجہ ملکہہ چند نماند کہ مدعی سلطنت گردد و قدم بر سریر سلطنت گزارد ارکان

دولت و اعیان سلطنت چنانچه مذکور شد مشورت نموده هرپریم درویش را که بجامه فضل و کمال آراسته و بکسوت حق شناسی و حق پژوهی پیراسته بود بر تخت سلطنت متمکن ساختند و تاج شاهی بر سر گذاشتند از نسل او چهار کس بمرتبه سلطنت رسیدند که آخر ایشان راجه مهاپریم بود و از دست راجه ادهی سین والی بنگاله شکست یافت که ذکرش در سطور آینده خواهد آمد چهارتن ازین خاندان تا مدت پنجاه سال و بست و یکروز سلطنت کردند.

نمبر	نام راجگان	مدت سلطنت			بخط ناگری
		سال	ماه	یوم	
۱	هرپریم	۷	۵	۱۶	हरपेम
۲	گوبندپریم	۲۰	۲	۸	गेविन्दपेम

	نام راجگان	مدت سلطنت			بخط ناگری
		سال	ماہ	یوم	
۳	گوپال پریم	۱۵	۷	۲۸	गोपालपिोम
۴	مہا باہو یا مہا پریم	۶	۸	۲۹	महावाहुयामडीपिम

راجہ مہاپریم کہ آخر بادشاہ خاندان ہر پریم بود اگرچہ بظاہر بامر فرماندہی پرداخت لاکن باتعلقات دنیوی تعلقی نداشت وہموارہ با درویشان ریاضت کیش وفقیران حق اندیش صحبت داشتہ دامن خود را بلوث دنیا آلودہ نمی ساخت راجہ وہی سین فرمان روائے بنگالہ کہ بادشاہی جرار وسلطانی خنجر گذار بود احوال بے خبری و عزلت نشینی راجہ مہاپریم بسمع رسانیدہ کمر ہمت بہ تسخیر ولایت دہلی چست بست و در اندک مدتی لشکری فراہم آوردہ بدہلی رسید وبی مزاحمت احدی دہلی را متصرف شد جمیع امرائے سلطنت بطوع خاطر کمر بر ہواخواہی او بستہ واری بستند و موکد با جان و ایمان گردند تا راجہ بہ فارغ البالی بر سریر سلطنت ہندوستان جلوس فرمود و ابواب عدل و کرم بروے عالم کشود و دوازدہ کس ازین خاندان یک صد و پنجاہ و یک سال و پانزدہ ماہ و دو یوم سلطنت کردند۔

نمبر	نام راجگان	مدت سلطنت			بخط ناگری
		سال	ماہ	یوم	
۱	راجہ ادھی سین	۱۸	۵	۲۱	राजा अधी सैन
۲	بلاول سین	۱۲	۴	۲	बलावल सैन
۳	کیشو سین	۱۵	۷	۱۲	केशो सैन
۴	مادھو سین	۱۲	۴	۲	माधो सैन
۵	بیور سین	۲۰	۱۱	۲۷	भैर सैन
۶	بھیم سین	۵	۱۰	۹	भीम सैन
۷	کلیان سین	۴	۸	۲۱	कल्यान सैन
۸	ہری سین	۱۴		۲۵	हरी सैन
۹	چھیم سین	۸	۱۱	۱۵	छैम सैन
۱۰	نارائن سین	۲	۲	۲۹	नारायन सैन
۱۱	لچھمی سین	۲۶	۱۰		लछमी सैन
۱۲	دامودر سین	۱۱	۵	۱۹	दमोदर सैन

چون دامودر سین بر تخت سلطنت جلوس نمودہ استقلال کلی یافت بمقتضائی نشہ جوانی

پا از دائرهٔ انصاف بیرون نهاده راه ظلم وستم پیش گرفت ومصدر حرکات ناشایسته و
مورد حرکات نابایسته گردید هرچند ارکان سلطنت و اعیان مملکت باقتضای خیراندیشی و
بهی خواهی چراغ نصائح ومواعظ در راهش افروختند ونتائج اعمال بد باحسن وجوه
خاطرنشانش کردند اما چون کارش از تدبیر درگذشته وکلک قضا امرا دبار بر لوح تقدیرش
نگاشته بود اصلا پذیرای نصیحت وپندوگیرای مواعظ دلپسند نگشت -

صحبت نیکان نگیرد هرکه بنیادش بد است	تربیت نااهل را چون گردگان برگنبد است

تمامی وزرای خیراندیش را در بند مذلت انداخت وپایهٔ عزت وقیر فرومائگان برافراخت
طرفه آشوبی در ملک او پدید گردید وشورشی تمام در ولایت هندوستان بهم رسید تا
اراکین سلطنت قطع مروت نموده وحفظ جان ومال خود را مقدم انگاشته براجه دیپ سنگه
رجوع آوردند راجه دیپ سنگه دران ایام والی ولایت کوهستان سوالک بود سپاهی
جرار ولشکری بسیار داشت وعلم نصفت وعدالت درچارسوی مملکت خود می افراشت
چون ارکان دولت دآمود سین که از بدسلوکی او بجان آمده بودند حقیقت بیخبری و
بیدادگری او معروض داشتند وترغیب وتحریص به تسخیر دهلی دادند راجه دیپ سنگه این معنی را
فوز عظیم دانسته همت بر تسخیر دهلی مصروف نمود ودراندک مدت لشکری گران فراهم آورده
علم نهضت بجانب دهلی برافراشت وبعد جدال وقتال سلطنت دهلی بدست آوردش کس

از نسل او تا مدت یک صد و هفت سال و شش ماه و بست و دو یوم بامر سلطنت دهلی پرداختند۔

نمبر	نام راجگان	مدت سلطنت			بخط ناگری
		سال	ماه	یوم	
۱	دیپ سنگه	۱۷	۱	۲۶	दीपसिंघ
۲	راج سنگه	۱۴	۵		राजसिंघ
۳	ران سنگه	۹	۸	۱۱	रनसिंघ
۴	نر سنگه	۴۵		۱۵	नरसिंघ
۵	نر سنگه	۱۳	۲	۲۹	नरसिंघ
۶	جیون سنگه	۸		۱	जीवनसिंघ

راجه جیون سنگه چون بر تخت برآمد کارش از اعتدال در گذشت و طریق ناسزا پیش گرفت درین ضمن او بضرورتی فوج خود را بجانب شمال فرستاد راجه پرتهی راج المعروف به پتهورا این خبر دریافته و میدان خالی دیده بسرعت تمام بر جیون سنگه لشکر کشید و جنگ کرده و فتح یافته مستقل بادشاه دهلی شد از نسل راجه جیون سنگه پنج تن تا مدت هشتاد و شش سال سلطنت نمودند۔

ذکر سلطنت راجه پرتهی راج

پرتهی راج چون بر راجه جیچون سنگه فتح یافت باوان سعید وزمان حمید بر سریر سلطنت دهلی نشست و با اصاغر و اکابر بطریق لطف و کرم پیش گرفت و آئین های شایسته برنهاد چون پانزده سال بر فرمانروای او برآمدند سلطان شهاب الدین غوری از غزنین آمده هفت بار بحار بهنود و شکست یافت آخر کار در موضع ترائن عرف تلاوری جنگ های صعب و رزم های سخت کرده راجه را شکست داده بعد قتل او سر بر آرای خلافت هندوستان گردید این واقعه با مضمون کتاب راجا دلی و راج ترنگنی مطابقت دارد اما مؤتمن الدوله شیخ ابوالفضل در دفتر سوم اکبر نامه از روی بعضی تواریخ هندی چنین می نگارد که چون راجه پتهورا نبیره هفتم رای بلدیو چوهان اورنگ نشین خلافت دهلی شد سلطان شهاب الدین غوری هفت مرتبه یورش کرده هنگامه پیکار بپا راست و هر مرتبه شکست یافت اما همواره تدبیر تسخیر این ملک در خاطر داشت و تخم هوس این ولایت مدام در مزرعه دل می کاشت گویند که راجه جی چند راٹهور مرزبان قنوج بر اکثر راجه ها غالب آمده سنگالش جگ راجسو که ذکرش قبل ازین حواله قلم شده پیش گرفت و خواست که در همان انجمن شاهنشاهی دختر خود را بیکی از راجه های نامی و فرمانروایان گرامی عقد کند راجه پتهورا نیز حسب الطلب بر سر رفتن شد ناگهان از ملازمانش یکی را بر زبان گذشت که راجه را بخیال حفظ مراتب سلطنت

بقلم لال بہادر مصور سلسلہ جویئان لکھنو ملازم سرکار راجہ درگا پرشاد صاحب بہادر سندیلہ

دهلی پیش راجه جی چند فتن نمی زید از استماع این سخن راجه پتهورا غریق دریای غیرت و
ندامت گشته فسخ عزیمت نمود راجه جی چند ازین خبر برآشفته قصد پیکار ساخت اما بسنابر
نزدیکی ساعت جنگ راجسو توقف ورزید و بصلاح دانشوران برای سرانجام این
جشن پیکر راجه پتهورا از طلا درست ساخته در صف نعال برنشاند راجه پتهورا ازین
سخن برآشفته همچو مار بر خود پیچید و با پانصد مرد گزیده یلغار کرده ناگهانی دران انجمن
رسیده کارزار کرده و بسیاری را تیغ کشیده پیکر خود را از دروازه برداشت
راجه جی چند بهر صورتیکه دانست جنگ را با نصرام رسانید اما دخترش بمشاهده شجاعت
مردانگی راجه پتهورا شیفته او گردید و آرزومند وصالش شد جی چند غموم و مکدر شده
دختر خود را بدرکرد و برای او منزلی جداگانه ساخت راجه پتهورا باستماع این خبر زیاده شیفته
دلداده دختر شده در فکر او افتاد و با وزرا و امرا مصلحتها کرده چاندا با دختر وشن را
به نیابش گری پیش راجه جی چند فرستاد و خود با برخی گزیده مردم آئین ملازمان همراه
چاندا شده و بعد رسیدن به قنوج به چستی و مردانگی دختر راجه را بدست آورده با یلغار
در دهلی مراجعت نمود راجه جی چند خبردار شده بمقابله و مجادله برخاست ملازمان با دشاهی
پای همت درمیدان جرات محکم گذاشته محاربه عظیم بروی کار آوردند و هفت هزار کس
دران کارزار از طرفین بقتل رسیدند القصه راجه پتهورا چون آن دختر را بدست آورد

فلک را بکام خویش دیده آنچنان والہ وشیدای او شد که اکثر اوقات در حرم سرا بسر بردے
و گرامی نفاس را به تغافل گذرانیدی و بکار ملک و سپاه کمتر پرداختی چون سالی برین
برآمد سلطان شہاب الدین غوری بر این حال وقوف یافته با راجه جی چند طرح دوستی
انداخت و هشتمی بار در سنه یک هزار و دو صد و سی و سه بکرماجیتی مطابق با نصد و هشتاد و
و هشت هجری که چهل و نه سال از فرمانروائی پتهورا منقضی شده بود لشکر فراهم کرده
بقصد تسخیر ملک هندوستان برآمد چون راجه بارائی در شبستان عیش و عشرت افتاده
عنان دانش و خرد از دست داده بود مطلقًا ازین واقعه آگاه نشد و مقربان هم یارای
آن نداشتند که خبر آمدن سلطان به او برگزارند آخر الامر ارکان دولت بمشورت یک دیگر
چاندا بادفروش را درون حرم سرا فرستاده راجه را از حقیقت کار آگهی دادند راجه
از غرور آن که بارها سلطان را شکست داده برو نصرت یافته است از رسیدن سلطان
پروائی نکرده با قدری از سپاه بهیکار برآمد سلطان بکمال جوش و خروش آغاز مقابله
نمود راجه جی چند که هر بار کمک پتهورا می کرد بخلاف آن این مرتبه معین و مددگار سلطان
بود آتش محاربه از طرفین اشتعال گرفت در آن رزمگاه راجه پتهورا بدست سلطان
دستگیر آمد تا او را به غزنین برد چاندا بادفروش از وفور وفاداری بغزنین شتافت
بملازمت سلطان رسیده نوازش یافت و با راجه پتهورا ملاقات کرده در زندان همرازی

نمود و مشورت او و اوصاف تیراندازی پتهورا بسلطان بیان کرد سلطان مشتاق گشته
پتهورا را از زندان برآورد و براسپ سوار کرده تیر و کمان بدستش داد راجه پتهورا
بمصلحتے که با چاند در میان داشت کار سلطان را با تمام رسانید و طرفة العین ره نورد
ملک عدم گردانید اما مقربان راجه را هم درگذرانیدند و چاند را هم برفاقت او روانهٔ
منزل عدم ساختند لیکن در مفتاح التواریخ مسطور است که قتل شهاب الدین غوری
بمقام دمیک از توابع غزنین از دست یکی از فدائیان گلهر واقع شد ازینجا سلطنت
قوم هنود از هندوستان منقطع گشت و بسلاطین اسلام انتقال یافت۔

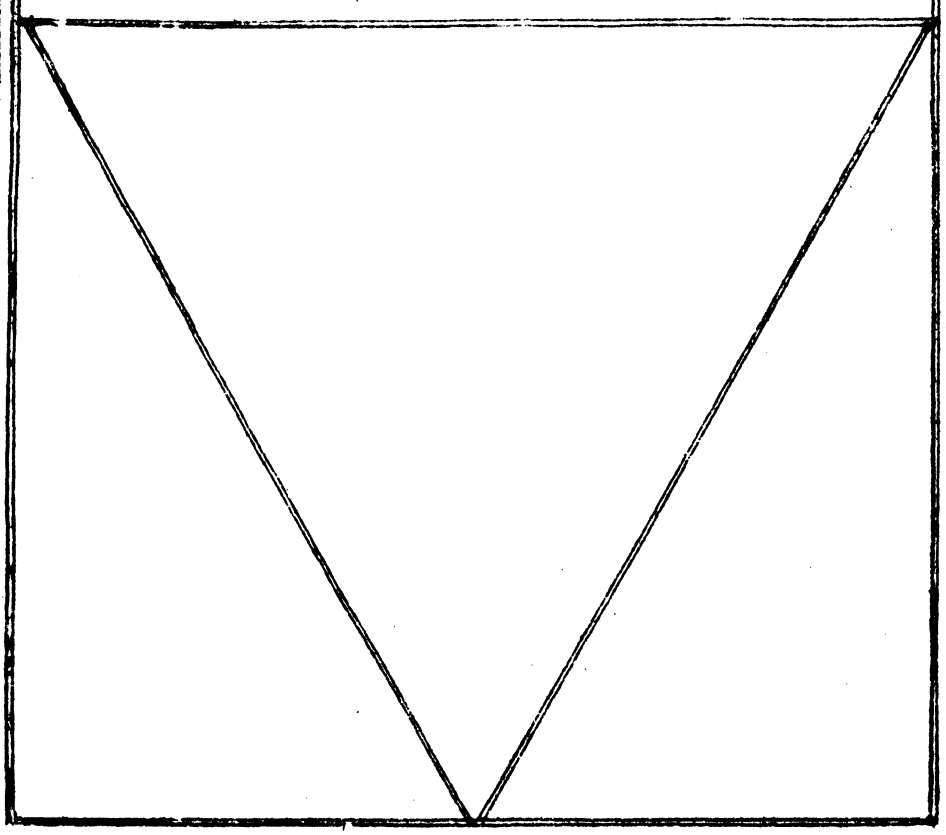

بعون صناع مکین و مکان و فضل خلاق زمان و زمین

دفتر دوم

گلستان سعدی

در مطبع کوین پریس واقع سیدپلیه ضلع هردولی طبع شد

بسم الله الرحمن الرحیم

ذکر آغاز لشکر کشی سلاطین اسلام بر هندوستان وظهور فتوحات متواتر بایشان

آورده اند که اول کسیکه از اهل اسلام درین ملک هند لشکر کشید مهلب بن ابی صفره که از امرای عرب بود در عهد خلافت حضرت عثمان از حوالی مرو به کابل و زابل آمد و از انجا بهندوستان رسید و دوازده هزار حواری و غلمان اسیر کرد و بسیار مردم را به کیش اسلام در آورده بولایت برگشت پس ازان خلیفه ولید بن عبد الملک در عهد خلافت خود محمد ابن قاسم برادر زاده حجاج ثقفی حاکم بصره را (که سپه سالار لشکرش بود) بهند فرستاد و باو شش هزار سوار خنجر گذار بر دریای سنده رسیده با راجه داهر والی گجرات جنگ انداخت و ظفر یافت و دو دختران راجه بدستش افتادند چون پیش خلیفه بردند دختران راجه معروض داشتند که محمد ابن قاسم دست تصرف بر ما دراز کرده است خلیفه بخشم شد و فرمان فرستاد که محمد ابن قاسم را

در پوست خام کرده بدرگاه فرستند هنگامیکه محمد ابن قاسم عزیمت لشکرکشی بر راجه قنوج داشت
این فرمان رسید از غایت فرمان پذیری تن بدان در داد چون محمد ابن قاسم را بدینصورت
پیش خلیفه بردند خلیفه گردن زد و دختران راجه مراتب شکر بدرگاه ایزدی بجا آوردند
که قاتل پدر خود را زود بمکافات اعمال دیدیم بعد از آنکه خلیفه از نفس مدعا آگهی یافت و
بیگناهی محمد ابن قاسم معلوم کرد به تنگنای غم در شد و بسی ندامت اندوخت اما چاره نداشت
که نتوان سرگشته پیوند کرد زین بعد خلیفه هارون رشید چند بار لشکر کشید و کاری نکرده
برگشت.

ذکر سلطنت امیر ناصرالدین سبکتگین

ناصرالدین سبکتگین از نسل یزدجرد نبیرهٔ نوشیروان بود وقتیکه خلیفه عمر بر ولایت ایران
دست یافت و خاندان شاهی بر انداخت تمامی اولاد و اخفاد بادشاهی آواره
شده باطراف مملکت افتادند و بسیاری ازان به ترکستان سکونت گرفته کمال افلاس
بهمرسانیدند سبکتگین که شرحش واسطه سلسلهٔ او به یزدجرد می رسد در ترکستان بود نصر حاجی
نام تاجری او را از ترکستان آورده بدست الپتگین که او یکی از غلامان امیر اسمعیل
سامانی بود و بامر سلطنت خراسان قیام داشت بقیمتی گران فروخت امیر آثار رشد و
کاردانی از ناصیهٔ او دریافته او را بپایهٔ رفیع امارت رسانید و دختر خود را باو

داده کارش بلند تر گردانید تا بعد وفات الپتگین امیر ناصر الدین سبکتگین در سال سه صد و
شصت و هفت هجری مطابق سال نه صد و هفتاد و هفت عیسوی سریر آرای سلطنت
گردید و در همان سال بر هندوستان لشکر کشید و با راجه جی پال فرمانروای لاهور جنگ
کرده و قلعهٔ ملتان فتح کرده و غنیمت بسیار بدست آورده برگشت بعد چندی راجه جی پال
هوای کشورکشای در سر کرده بر سر امیر رفت و در کابل رسیده و جنگ های صعب و
رزم های سخت نموده سرمایهٔ ناکامی اندوخت بالآخر صلح کرده و پیشکش سالیانه قبول
نموده بطرف هندوستان عطف عنان نمود و بعد رسیدن به لاهور از سر پیمان برخاسته
مردم امیر را که بجهت آوردن پیشکش همراه آورده بود بزندان فرستاد امیر سبکتگین
بدریافت این حال برآشفته با لشکری گران بقصد انتقام شتافت تا راجه جی پال
با یک لک سوار مقابله کرده هزیمت یافت و امیر کارنامه ها بجا آورده تا لمغانات متصرف
گشت و به کامرانی و شادمانی برگشت در سال نه صد و نود و هفت عیسوی مطابق سال
سه صد و هشتاد و هفت هجری بعد سلطنت بست سال جهان فانی را پدرود نمود۔

ذکر امیر اسمعیل بن امیر ناصر الدین سبکتگین

چون ناصر الدین سبکتگین جهان فانی را پدرود نمود محمود در نیشاپور بود اسمعیل پسر خورد
امیر سبکتگین بموجب وصیت پدر بمقام بلخ سریر آرای سلطنت گشت و در تالیف قلوب

استمالت دلها متوجه: محمود در نیشاپور خبر این واقعات شنیده تعزیت نامه به برادر نوشت و این امر را در میان آورد که مملکت غزنین بمن دهد و در عوض آن ولایت بلخ بگیرد اسمعیل قبول نکرد میان برادران کار بمحاربه انجامید محمود غالب آمد و اسمعیل در دست محمود افتاد و بزندان جا گرفت و همانجا از قید حیات رهائی یافت۔

ذکر سلطان محمود غزنوی بن امیر ناصر الدین سبکتگین

سلطان محمود بعد حصول فتح و ظفر در سال نه صد و نود و هفت عیسوی مطابق سال سه صد و هشتاد و هفت هجری متمکن و ساده سلطنت شد و با صغیر و کبیر و برنا و پیر طریق رعایت و سلوک پیش گرفت اتفاق جمیع مورخان بر آن است که محمود بادشاهے صاحب دانشمند و صاحب همت بود و هر قدر که او را فتوحات بهندوستان حاصل شد و انچه مال و منال و دولت و اسباب ازین ولایت بدست او آمد بدیگر بادشاهے نصیب نگردیده **نقل است** که پیش از ولادت محمود امیر سبکتگین شبی بخواب دید که درختی عظیم الشان در میان خانهٔ او از آتشدان ظاهر شد و بمرتبه بلند گردید که عالمی در سایهٔ او تواند نشست چون بیدار شد در فکر تعبیرش افتاد ناگاه بشارت ولادت محمود به او دادند بغایت مسرور گردیده ازین مولود مسعود امیدوار ترقیات بی پایان گردید بسی برنیامد که نهال اقبالش چنان نشو و نما یافته بلند تر شد که عالم عالم ذی حیات

بظل عاطفت او کامروای عیش و کامرانی گذشتند سلطان از پیرایهٔ ظاهری عاری
بود روزی صورت خود در آئینه دیده و متالم شده بوزیر گفت که دیدن روی بادشاهان
چشم را نور و دل را سرور می افزاید و مرا عجب کریه منظر آفریده اند که بیننده را نفرت و
ملال حاصل میشود وزیر جواب داد که صورت تو از هزاریکی نه بینند اما سیرت تو عالمی را
فیض می تواند رسانید پس بر سیرت پسندیده قیام نما تا محبوب دلها باشی محمود را این
سخن بغایت خوش آمد و خوی خوش و سیرت پسندیده تا آن غایت رسانید که مرتبهٔ او
از همه بادشاهان در گذشت گویند که در اول سال جلوس او معدنی از زر سرخ بشکل
درختی در سیستان از زمین بر آمد که هر قدر که می کندند زر خالص بر می آمد و در آن
تا سه گز بود در عهد سلطان مسعود از زلزله ناپدید گشت آورده اند که سلطان در عهد
بادشاهزادگی باغی بکمال نفاست و لطافت ترتیب داد و پدر خود امیر سبکتگین را دعوت
کرد امیر باجابت استدعای پسر با امرا و وزرا در باغ آمده دعوت خورد و بدرجهٔ غایت
مسرور و شادمان گردیده وقت رخصت بامحمود فرمود که ای پسر چنین باغی که درست
کردی امری غریب و مشکل نبوده است میخواهم که چنان باغی ترتیب نمای که نگهت
روح پرور آن گلزار همیشه بهار تا زمان قیامت پائدار بماند محمود عرض کرد که تفصیل
این اجمال از زبان حضرت بشنوم تا خود را بدان کار آماده کنم امیر فرمود که تربیت

شعرا و فضلا بکن تا [illegible] کلام و سخنهای ایشان مدت های دراز نامت رونق بخش صحیفهٔ روزگار باشد محمود در این سخن بسیار خوش آمد و ازان وقت در تربیت شعرا و فضلا متوجه گردید و بعهد دولت خود این طایفه را بآن مدارج و مراتب رسانید که صیت قدردانی و سخن شناسی او از کران تا کران رسیده جوق جوق اهل کمال گرد پایهٔ تخت او جمع آمدند از انجمله عنصری و فرخی و عسجدی و فردوسی بودند که اگر ذکر اینها و دیگر شعرا کرده آید کتاب بطول انجامد در اواخر ایام با اینهمه قدردانی از گفتهٔ عرض گویان و باغوای ناعاقبت اندیشان ابوالقاسم فردوسی طوسی شاعر را رنجی کمال داده بنا قدردانی و بیوفائی مشهور و معروف گردید که با وجود انقراض مدت های دراز هنوز قصهٔ ناقدردانی محمود زبان زد خلایق است و این رباعی موید این کلام **رباعی**

خوش است قدرشناسی که چون خمیدهٔ سپهر	سهام حادثه را کرد عاقبت قوسی
گذشت شوکت محمود و در زمانه نماند	جز این فسانه که نشناخت قدر فردوسی

قصهٔ فردوسی اینست که چون محمود به تربیت شعرا و فضلا همت خود مصروف کرد و طنطنهٔ قدرشناسی او از کران تا کران رسید فردوسی هم وارد غزنین شد در باغی عنصری و فرخی و عسجدی صحبت گرم داشتند فردوسی را دیده باهم گفتند که شخصی بیگانه مے آید صحبت ما را برهم خواهد کرد باید که یک یک مصرعهٔ ما هر یکے بگوئیم تا قافیهٔ چهارم نداشته باشد و

ازین شخص بیگانه درخواست مصرعه چهارم بکنیم بالآخر خود شرمنده شده از صحبت ما کناره خواهد گرفت وقتیکه فردوسی نزدیک سیدالیشان اورا جادادند و اخلاق ظاهری بمیان آورده باهم گفتند که یاران یک یک مصرعه هرچهار کس بگوئیم هرکه نتواند شریک صحبت ما نه شود

عنصری گفت-	چون عارض تو ماه نباشد روشن
فرخی گفت	مانند رخت گل نبود در گلشن
عسجدی گفت	مژگانت همی گذر کند از جوشن
فردوسی گفت	مانند سنان گیو در جنگ پشن

ایشان در تعجب افتادند و پرسیدند که گیو و پشن که بوده اند فردوسی تمام قصه این ها از آغاز تا انجام گفت چون سلطان محمود به قصه شاهنامه رغبت و میل تمام داشت و میخواست که شاعری ازینگونه بهمرسد که این قصه بنام من باتمام رساند ایشان فردوسی را برای این کار برگزیدند و تعظیم و تکریم او نموده بذوق و شوق در صحبت خود او را جادادند روز دیگر بنا برحسد و باندیشه ترقی و تقرب او ازین اراده در گذشته برخلاف او درپی آن شدند که رسیدن فردوسی تا به بادشاه صورت نگیرد فردوسی پی بمعنی برده بذریعه امیرے که مقرب سلطان بود داستانی از شاهنامه گفته بسلطان فرستاد محمود بغایت خوش وقت گردیده فردوسی را طلبید و دید و کمال احترام و عزت او نموده به تصنیف شاهنامه امر کرد

ترتیب خود در عمارت سـ نی او را جا داد تا مرتبهٔ تقرب او از جمیع شعرا و رگذشت تمامی امرا و وزرا غیر از خواجه حسن میمندی پیش او میرفتند ملک ایاز غلام سلطان که منظور نظر اشرف و مطبوع طبع همایون بود زیاده از همه در خدمت فردوسی اخلاصی داشت روزی سلطان فرمود که ای فردوسی هر قدر ابیات در کتاب شاهنامه خواهی گفت همان قدر زر سرخ بصلهٔ آن ترا خواهم داد فردوسی پیش از پیش دل نهاد این امر گردید و کتاب شاهنامه در مدت سی سال بپایان رسانید در خلال این احوال هر قدر که داستانهای شاهنامه میگفت بسمع سلطان میرسانید روزی داستان جنگ رستم با کشانی تصنیف کرده پیش سلطان خواند بسیار پسند خاطر افتاد و از انجمله برین قطعه۔

بمالید چاچی کمان را بدست		بشاخ گوزن اندر آورد شست	
بدو راست خم کرد و چپ کرد راست		خروشش خم از چرخ چاچی بخواست	
چو بوسید پیکان نر انگشت او		گذر کرد از مهرهٔ پشت او	
قضا گفت گیر و قدر گفت ده		ملک گفت احسن فلک گفت زه	
کشانی هم اندر زمان جان بداد		تو گوئی که از بطن مادر نزاد	

سلطان بسیار از بسیار تحسین و آفرین کرد و سه بار دهان فردوسی از لآلی شاهوار و جواهر آبدار پر کرده به او ارزانی داشت گویند که بعد اتمام کتاب شاهنامه سلطان خواست

که شصت هزار زر سرخ به فردوسی بدهد خواجه حسن میمندی که با فردوسی بد بود عرض نمود که
این قدر دولت بشاعری مفلس دادن ضرورت ندارد شصت هزار روپیه برای او
کافی ست سلطان از نا عاقبت اندیشی از سر پیمان درگذشت و بدادن زر سفید فرمود
چون زر را پیش فردوسی بردند بغایت اندوهگین شد و همه زر را بحاضرین خدمت قسمت کرد حاملان
زر برگشته این قصه بسلطان معروض داشتند بادشاه بر حسن میمندی خشم کرد که برای
قلیل معاملتی مرا بدنام کردی حسن میمندی گفت که خشم سلطان بجاست اما فردوسی را دادن تر
قابل عقوبت است که عطیه بادشاه را باین تحقیر گرفته بدیگران قسمت کرد و خود نگرفت سلطان را این
سخن کارگر شد و با فردوسی بدشد و امر نمود که او را زیر پای فیل بیندازند فردوسی خبر
یافته تمام شب از غایت ترس و بیم نخفت علی الصباح وقتیکه بادشاه وضو می کرد فردوسی
حاضر شده خود را بر قدوم افگند و معذرت و گریه و زاری نمود تا بادشاه از خون او
درگذشت و گفت که ترا جان بخشی کردم الا بعد ازین ترا پیش من راهی و جائی نیست
فردوسی بخانه آمد و ابیات هجو تصنیف کرده به ایاز داد که بعد از رفتن من که چهل روز
بگذرند این کاغذ به بادشاه بدهی ایاز کاغذ را گرفت و فردوسی از انجا بیرون آمد
و در مسجدی که بادشاه اکثر به نماز می آمد بر دروازهٔ او این بیت نوشت۔

نجسته درگه محمود زابلی دریاست	چگونه دریا که آنرا کناره پیدا نیست

هزار غوطه زد اندران ندیدم دُر	گناه بخت من است این گناه دریا نیست

بعد گذشتن چهل روز بادشاه بمسجد آمد شعر فردوسی برخواند متاسف شد و همان روز ایاز هم کاغذ فردوسی گذرانید ابیات هجو خوانده بغایت متحسر و متالم گردید ابیاتی چند ازان این ست۔

بدان شهریارا که این روزگار	نماند لبی بر کسے پائدار
بترس از خدا و میازار کس	رہ رستگاری همین ست و بس
میازار موری که دانه کش ست	که جان دارد و جان شیرین خوش ست
ندیدی تو این خاطر تیز من	نه اندیشی از طبع خونریز من
که بد دین و بدکیش خوانے مرا	منم شیر نرمیش خوانی مرا
بدانش نه بدشاه را دستگاه	وگرنه مرا بر نشاندے بگاه
اگر شاه را شاه بودے پدر	مرا تاج دادی و زرین کمر
اگر شاه را شاه با نو بدے	مرا سیم و زر تا بزانو بدے
چو اندر تبارش بزرگے نبود	نیارست نام بزرگان ستود
نه خسرو نژادی نه والاسری	پدر ز اصفهان بود آهنگری
کف شاه محمود عالی تبار	نه اندر سه آمد سه اندر چهار

پرستارزاده نیاید بکار — اگرچه بود زاده شهریار

بسی سال بردم بهر شهنامه رنج — که تا شاه بخشد مرا مال و گنج

بسی رنج بردم درین سال سی — عجم زنده کردم درین پارسی

بپاداش این گنج را برگشاد — مرا جز قفای بهاسے نداد

کنون عمر نزدیک هفتاد شد — امیدم به یک بار بر باد شد

مرا سهم دادی که در پای پیل — تنت را بسایم چو دریای نیل

نه ترسم که دارم زر و شندلی — بدل مهر جان نبی و علی

برین بوده ام هم برین بگذرم — ثنا گوی پیغمبر و حیدرم

بدان گفتم این بیت های بلند — که تا شاه گیرد ازین کار پند

وگر شاعران را نیازارد او — همان حرمت خود نگه دارد او

که شاعر چو رنجد بگوید هجا — بماند هجا تا قیامت بجا

سلطان همانوقت کسان بتلاش فردوسی فرستاد که او را بحضور ما بیاورند تا معذرت کنم مردم سلطان بجا رسوده ندیافتند سلطان حسن میمندی را در زندان کرد و شصت هزار زر سرخ ازو بگرفت و حال فردوسی اینکه از غزنین گریخته بطبرستان رفت و به شهریار که از نسل یزدجرد شهریار بود پیوست و گفت که چون قصهٔ اجداد شما نوشته ام باید که شاهنامه

را قبول کن تا بجای نام محمود نام ترا داخل کتاب نمایم شیرزاد یک صد و بست دینار
به فردوسی داد که دل از محمود خوش کن و ابیات هجو را بمن بده تا چاک بکنم فردوسی
زر قبول کرد و کاغذ هجو را به شیرزاد فرستاد تا او چاک کرد لیکن چندان این ابیات
درهمان اقل زمان مشهور و معروف شده بودند که اصلا تدارک آن نشد و بر السنهٔ
عوام جاری ماند محمود بعد چندے شنید که فردوسی وارد طوس ست خلعتی گران بها
باز و جواهر بسیار بدست کسان خود به فردوسی فرستاد وقتیکه ایشان نزدیک ترخطهٔ
طوس رسیدند جنازهٔ فردوسی از شهر می آمد کسان بادشاهی مغموم شده آن زر را
بدخترش رسانیدند دختر هم قبول نه کرد و گفت که چون پدر من قبول نساخت من هم
قبول ندارم کسان بادشاهی صورت حال بسلطان معروض داشتند سلطان
فرمود که عمارتے بر قبر فردوسی تعمیر نمایند کارپردازان برطبق فرمان عمل کردند و عمارتی
رفیع تعمیر ساختند الغرض این قصهٔ فردوسی از عمده ترین سوانح این دولت بود که حوالهٔ
خامهٔ سوانح نگار شد اکنون ازین گفتار رو انذکار زبان بیان بکام خموشی کشیده به ذکر
فتوحات محمود هندوستان که انچه بکرات و مرات او را حاصل شده در می آیم مخفی مباد
که سلطان دوازده بار بر هندوستان یورش کرد و در هر بار فتح و غنیمت بسیار حاصل
کرده مظفر و منصور برگشت۔

یورش سلطان بار اول بر ملک هندوستان وجنگ کردن با راجه جی پال فرمانروای لاهور و فتح یافتن بتائید ایزد سبحان

در سال یک هزار و یک عیسوی مطابق سال سه صد و نود و یک هجری سلطان بقصد تسخیر هندوستان با لشکری گران رایت عزیمت بر افراشت و بعد طی منازل و قطع مراحل به نزدیکی لاهور رسیده با راجه جی پال جنگ در انداخت راجه بجمعیتی کثیر و لشکری غفیر اختیار مقابله و مجادله نموده داد شجاعت و مردانگی داد اما بمصداق این شعر

چو تیغ شمشیر ظفر گم گشته بودش	ازان نیروی بی حاصل چه سودش

شکست بر لشکر راجه افتاد و سلطان مظفر و منصور گردیده راجه را مع فرزندان او بدست آورد گویند که در گلوی راجه و فرزندانش شانزده عدد حمائل مروارید بودند که مبصران قیمت هر یکی یک صد و هشتاد هزار دینار مقرر ساختند سلطان با فتح و ظفر بدار السلطنت خود مراجعت نمود و راجه را بعد قبول پیشکش و اطاعت رخصت وطن ارزانی داشته ولایت او را بگذاشت راجه از غایت شرم و حیا عار شکست و اطاعت بر خود گوارا نه کرده پسر خود آنند پال را بر ضای خود بر سند فرماندهی نشانید و خود را مردانه وار در آتش سوزان انداخته فقد زندگی در باخت۔

یورش سلطان محمود غزنوی بار دوم بر ملک هند و جنگ با راجه

ملک بھٹنیر

درسال یک هزار و چهار ۱۰۰۴ عیسوی مطابق سال سه صد و نود و پنج ۳۹۵ هجری سلطان بقصد تادیب راجه بھٹنیر لشکر بهند کشید این قلعه واقع ست بجانب شمال بیکانیر و جنوب ملتان در غایت متانت و استحکام فرمانروای آنجا که باج گزار سلطان بود دست از ادای خراج کشیده کمر به بغاوت و انحراف بست سلطان با لشکری شایسته و فوجی بائسته بملک او رسیده جنگ انداخت راجه تاب مقاومت نیاورده در قلعه متحصن گردید سلطان بمحاصرهٔ آن قلعه پرداخت و در تضییق محصورین بغایت سعی نمود تا آنکه قلعه مفتوح شد و راجه خود را از خنجر هلاک کرده جهان گزران را بدرود نمود سلطان با غنایم بسیار رو دولت و هشتاد فیل علم مراجعت بدار الحکومت خود برافراخت

یورش سوم بملک هندوستان و جنگ با ابو الفتح حاکم ملتان و راجه انند پال فرمان روای لاهور

درسال یک هزار و پنج ۱۰۰۵ عیسوی مطابق سال سه صد و نود و ششش ۳۹۶ هجری بعزیمت تسخیر ملتان که ابو الفتح حاکم آنجا با راجه انند پال ساخته طریق بغاوت پیموده بود علم نهضت برافراشت ابو الفتح از حرکت موکب سلطانی پریشان گشته انند پال را آگهی داد راجه همت برامداد او گماشته از لاهور به پیشاور شتافت و جمعی از امرای

عظام بر سر راه سلطان تعین فرمود تا سد راه فوج سلطانی شوند۔ از غایت غضب
برآشفته جنگی صعب و رزمی سخت با راجه انند پال کرد و از هراس وبیم بکوه های کشمیر
گریخت سلطان دنبالش گذاشته بجانب ملتان متوجه شد ابو الفتح تاب مقابله و مجادله
نیاورده متحصن گردید و ابواب عجز و زاری کشوده متعهد شد که از آینده به ارسال
باج و خراج و تبعیت اوامر سلطانی و اجرای احکام شرعی تامل و تساهل نورزد
سلطان محمود ملتمسات او را مقرون به اجابت ساخته او را بحال خود گذاشته
بدار الخلافت خود مراجعت نمود۔

یورش چهارم سلطان محمود بر سر هندوستان و جنگ با راجه انند پال مرزبان لاهور و شکست یافتن راجه و فتح سلطان

در سال یک هزار و هشت عیسوی مطابق سال سه صد و نود و نه ۳۹۹ هجری سلطان محمود بقصد
جنگ راجه انند پال مرزبان لاهور عازم هندوستان شد تفصیل این اجمال آنکه چون
هنگام یورش ملتان راجه انند پال بعد جنگ شکست یافته خود را بشعاب جبال کشیده بود
درین هنگام خبر باز آمدن و استقلال یافتن او به لاهور بسمع سلطان رسید سلطان
از غایت جوش و خروش متوجه تنبیه و تادیب او گردید راجه انند پال برین عزیمت
آگهی یافته جمیع راجه های هند یعنی راجه اوجین و گوالیار و کالنجر و قنوج و دهلی و اجمیر را

با عانت خود طلب داشت لشکری گران در ظل رایت خود فراهم آورده متوجه جنگ
سلطان شد در صحرای پیشاور نزدیک لشکر سلطان فرود آمده خیمه باز دتا چهل روز هیچ
کدام از طرفین بجنگ مبادرت نکردند و لشکر هند از اطراف روز بروز زیاده می شد
حتی که زنان اهل هند زیور خود فروخته خرچ بشوهران خود می فرستادند تا سامان سفر
کرده در جنگ مسلمانان دقیقه از دقایق نامرعی نگذارند چه واقف بودند که اهل اسلام
از غایت تعصب در تخریب هندوستان و براندا ختن دین اینها و شکستن معابد گاه ایشان
توجه کامل دارند القصه سلطان محمود خندقی وسیع و عمیق بر دور لشکر خود کشیده هنگامه
کارزار گرم ساخت از طرفین جوانان شجاعت نهاد داد مردانگی دادند از جانبین
پهلوانان شیر دل جان ها نثار میدان رزم کردند تا آنکه سی هزار کهکر سر و پا برهنه
از جانب اهل هند یورش آورده بفرط شجاعت از خندق در گذشته بر فوج سلطان محمود
رسید و چهار هزار کس مردم را از فوج سلطان بر خاک هلاک انداخت درین اثنا فیلی
که بر او راجه آنند پال سوار بود از ضرب خدنگ های جانستان سراسیمه گشته رو بگریز
نهاد فوج هند گریختن سردار خود ملاحظه کرده دل از دست دادند جز فرار قرار نگرفتند
سلطان محمود را که از تائید غیبی این چنین فتحی عظیم دست داد پس از کشتن و بستن تخریب
معابد هنود متوجه شد و در قلعهٔ نگرکوٹ در آمده در شکستن و ریختن آن بنا تقصیر

نگر در این قلعه بر قله کوه واقع است باسم قلعه بهیم اشتهار دارد و نزدیک آن معبد گاهی است
که آنرا جوالامکهی نامند از قدرت الهی خود بخود آتشی عظیم در روز بانه می زند و از هیچ
آبی منطفی نمیگردد الوف و صنوف هندوان از دور و دست بزیارت آمده کامروای
خواهش می شوند اهل هند آنرا مخزن الاصنام میدانستند و راجه های اطراف از نقود
و جواهر بدانجا بسیاچیز میفرستادند و نذر می کردند ازین جهت آنقدر طلا و نقره و جواهر و
دُر و مرجان جمع شده بود که محاسب اوهام از حساب آن عاجز آمد الغرض این چنین
خزانه وافر و دولت لاتعد بدست سلطان افتاد سلطان محمود بعد بدست آوردن
چندین خزائن و دفاین بدار السلطنت خود نهضت فرمود و در صحرائی جشن عظیم
ترتیب داده همه نفایس و اقمشه و زر و جواهر که از غنایم هند بدستش آمده بود
بتکلف تمام چیده و خلایق از هر ملک و دیار و از قریه و امصار جمع آمده بتفرج و تماشا
مشغول شدند تا سه روز این جشن تماشا گاه سیاحان هفت اقلیم بود از جمله غنایم هند
هفت لک دینار سرخ و هفت صد من آلات زرین و سیمین و دو صد من طلای خالص
و دو هزار من نقره خام و بست من انواع جواهر بود دیگر اشیا همبرین منوال قیاس
توان کرد۔

یورش پنجم سلطان محمود بقصد تادیب ابوالفتح

درسال یک هزار و ده عیسوی مطابق سال چهارصد و یک هجری سلطان محمود
باز به تسخیر ملک ملتان و تنبیه ابوالفتح حاکم آنجا که با وجود عهد و مواثیق اداهای مختلف
از و سر برزده بودند لشکر کشید و بعد جنگ عظیم ابوالفتح گرفتار شد و سلطان او را
در یکی از قلاع غزنین محبوس کرد تا هما نجا از قید حیات رستگاری یافت.

یورش ششم سلطان محمود بر ملک هند و رسیدن به تهانیسر و شکستن بتخانهٔ سوم چکر

درسال یک هزار و سیزده عیسوی مطابق سال چهارصد و چهار هجری سلطان بقصد تسخیر
ملک هند پا در رکاب آورده با فوجی گران و لشکری بیکران نهضت فرمود و بتی که موسوم
به سوم چکر بود و به اعتقاد اهل هند از آغاز آفرینش در اینجا نشان او میدادند بدست
آورد و تفصیل این اجمال آنکه چون بدیار هند رسید بسبب عهدی که فیما بین او و راجه
آنند پال شده بود مشوری با و فرستاد که هر قدر ملک که بتو تعلق داشته باشد بذریعهٔ
مردمی هوشیار من نشان بده تا از آسیب فوج اسلام محفوظ و مصئون ماند.
راجه برادر خود را با فوجی منتخب کار آزموده با عانت سلطان فرستاد و معروضداشت
که بنده بهر طور مطیع و فرمان بردار ست اگر با لطاف خسروانه بر من بخشیده از شکستن و
ریختن معبدگاه دست بردارند هر سال پنجاه زنجیر فیل و دیگر نفایس این دیار مرسول

درگاه سلطانی کرده باشم سلطان باوجود عرض معروض ایشان هرگز گوش
برگفتار او نکرده پیش از انکه براجه های هند آگهی رسد وجمعیتی از هر سو مجتمع گردد برتهار نیشر
ریخته ومعبدگاه را شکسته زر واسباب وجواهر بدست آورده بدارالسلطنت خود باز آید
واز غایت تعصب بتی را که به سوم چکر موسوم بود همراه برده بشکست ودر جامع مسجد
غزنین انداخته پی سپر خلایق ساخت گویند که حاجی محمد قندهاری قطعه یاقوت سرخ
درین بتخانه یافت که وزن آن چهارصد وپنجاه مثقال بود وکسی این قسم جواهر
نه دیده ونه شنیده۔

یورش هفتم وهشتم بقصد تسخیر ملک کشمیر

درسال چهارصد وشش هجری سلطان محمود دوبار بعزیمت تسخیر ملک کشمیر علم نهضت
برافراشت وقلعه لوه کوت را که برفعت ومتانت زبان زد روزگار ست محاصره کرد
درین اثنا شدت برف آنقدر رشد که بسیاری مردم از فوج سلطان هلاک شدند وکشایش
قلعه را چه ذکر برآمدن ازانجا امری دشوار وکاری از محالات شد آخر بصد جد وجهد
ازآنجای خطرناک بی نیل مرام بدارالخلافت مراجعت کرد۔

یورش نهم بقصد فتح کردن ملک قنوج

درسال یک هزار وهفتده عیسوی مطابق سال چهارصد وهشت هجری سلطان محمود

به نیت تسخیر ملک قنوج از هم هندوستان شد و از هفت دریای هولناک درگذشته خود را
بقنوج رسانید راجه آنجا از کثرت زر و سامان شوکت و حشمت بر جمیع رایان هند
گوی سبقت می ربود و از عهد گشتاسپ بادشاه ایران هیچ یکی از بادشاهان
ملک غیر برو غالب نیامده بود درین وقت از رسیدن سلطان محمود دست و پای
تهیر گم کرده جز اطاعت و انقیاد منهجی مستقیم ندیده مع عیال و اطفال خود را حاضر
ساخت سلطان از اطاعت و عبودیت او راضی و خوشنود گردیده بعواطف
خسروانی او را نواخت و مملکت او را بر و مسلم داشت بعد درستی کار اینجا بجانب
میرٹھ عنان توجه معطوف نمود راجه هردت مرزبان آنجا قلعه را بمردم معتبر سپرده
خود از انجا بدر شد اهل قلعه تاب مقاومت نیاورده دو نیم لک روپیه و سی زنجیر
فیل پیشکش کرده امان گرفتند از انجا موکب سلطانی بجانب قلعهٔ مهاون بجنبش
درآمد مرزبان آنجا راجه کلچند خواست که فیل سواره مع عیال از دریا بگذرد ناگاه
لشکر سلطانی در رسید راجه چاره کار خود ندیده عیال و اطفال را از دست خود
هلاک کرد و بعد ازان بر سینهٔ خود هم خنجر زده جان بجان آفرین داد سلطان را آنقدر
غنیمت ازین ولایت بدست آمد که غنایم دیگر سال را فراموش کرد بعد این فتح
بجانب قصبهٔ متهرا که مولد و مسکن سلطان کونین و شهنشاه دارین سری کرشن بود

روان گشت و بتخانه ها و معبد های آنجا را یکسر بخاک برابر ساخت و زر و جواهر بے حد و
پایان در غنیمت یافت سلطان بدیدن عمارات و عجائبات آنجا بغایت متعجب و حیران
شد چنانچه خود در خطی که بامعیان غزنین نوشت توصیف این شهر باین مضمون بقلم خاص
نگاشت که درین شهر هزار قصر آسمان اساس ست اما اکثر از سنگ رخام و بتخانه ها را خود
از بسیاری بحیز شمار نتوان آورد اگر کسی خواهد که مثل این عمارت بنا نماید بعد صرف
صد هزار دینار در مدت دو صد سال بسعی اوستادان چابک دست به اتمام رسد
آورده اند که پنج صنم از طلای خالص ساخته بودند و در چشم خانه آنها یاقوت تعبیه
کرده بودند که مجموع قیمت آن پنجاه هزار دینار می ارزید و در یکی از اصنام طلا
قطعه یاقوتی ارزق نصب ساخته بودند که چهار صد مثقال وزن داشت چون آن
بت را شکستند نود و هشت هزار و سی صد مثقال طلا حاصل شد و بتان سیمین
از خورد و بزرگ زیاده بر صد بودند الغرض پس از شکستن و ریختن آن جای متبرکه
هرچه باقی مانده بود آنرا آتشی زده و بخاک برابر ساخته بمملکت خود باز گردید۔

یورش دهم جنگ با راجه کالنجر

راجه کالنجر همیشه براجه قنوج ملامت و سرزنش میکرد که چرا تبعیت اسلام قبول کردی و
ذیل بدنامی بر چهره احوال خود کشیدی آخر لشکری گران بر او کشیده راجه را بقتل

رسانید و مملکت و دولت او را متصرف شد سلطان محمود ازین خبر برآشفته و لشکری گران فراهم آورده بجهت جنگ راجه کالنجر بسوی هندوستان عازم شد و با راجه مذکور جنگی صعب کرده شکست داد و غنیمت فراوان حاصل کرد و راجه از معرکه فرار کرده خود را بامنی برکشید تا بعد رفتن سلطان باز بدولت و مملکت خود متصرف گردید سلطان بهمین قدر اکتفا کرده بدار السلطنت خود مراجعت فرمود۔

یورش یازدهم سلطان محمود بر ملک هند جهت تدارک راجه کالنجر

در سال یک هزار و بست و سه عیسوی مطابق سال چهار صد و چهارده هجری سلطان باز بجنگ راجه کالنجر برآمد و با لشکری بسیار و فوجی خنجرگذار بهندوستان رسید در اثنای راه راجه گوالیار سلطان را دید و طریق اطاعت پیمود و راجه کالنجر تاب جنگ سلطان نیاورده و صورت جانبری در آئینهٔ حال خود ندیده سی صد زنجیر فیل پیشکش کرده ملتجی عفو تقصیرات شد و بیتی بزبان هندی در مدح سلطان محمود گفته بسلطان فرستاد سلطان بر بندش مضامین و فصاحت و بلاغت آن تحسین و آفرین فرموده در وجه صلهٔ آن شعر حکومت پانزده قلعه دیگر علاوه مملکت موروثی به او ارزانی داشت و مظفر و منصور بسوی بیت الخلافت خود علم مراجعت برافراشت۔

یورش دوازدهم سلطان محمود بر مملکت هندوستان یدن بملک گجرات و شکستن بتخانهٔ سومنات

درسال یک هزار و بست و چهار عیسوی مطابق سال چهار صد و پانزده هجری سلطان لشکر بجانب سومنات کشید آن شهر بزرگ بر ساحل دریای محیط بملک گجرات واقع است و اعتقاد اهل هند آنست که این بت از زمان سری کرشن که پنج هزار سال تا آن وقت گذشته بودند رونق افزای آن مقام بود اهل هند بزبان هندی سومنات ناتهه میگویند بمعنی صاحب آرایش گویند که چون سلطان با لشکری گران بدین مقام در رسید تمامی راجه های هندوستان جمع شده جنگ های صعب و رزمهای سخت کردند و در محاربه و مجادله دقیقه از دقایق نامرعی نگذاشتند آخر شکست بر لشکر هند افتاد و فتح و ظفر نصیب سلطان محمود گردید سلطان از فرط تعصب سومنات ناتهه را شکسته و بغزنین برده و بر در جامع مسجد انداخته پی سپر خلایق ساخت و انواع اهانت بساکنان آنجا رسانید و فراوان غنیمت بدست آورد که محاسب اندیشه از حساب آن عاجز آمد نقل است که امرای آن دیار و ساکنان اطراف و اکناف بسلطان التجا آوردند که اگر از شکستن و ریختن معبد سلطان دست بردارد هر قدر که زر مطلوب باشد حاضر کنیم سلطان قبول نکرد و فرمود که اگر بعوض زر از شکستن بت و بتخانه

دست بردارم محمود فروش مرا خواهند گفت و اگر بشکنم محمود بت شکن مرا مشهور
خواهند نمود خوشتر آن ست که بنام محمود بت شکن خود را معروف گردانم الغرض چون
سومنات را شکستند آنقدر جواهر نفیس در جوف آن یافتند که قیمت آن بخراج
اقلیمی برابر شد بعد بدست آوردن چندین زر و دولت عنان مراجعت بدارالسلطنت
خود معطوف ساخت در تاریخ فرشته مسطور است که از جمله غنایم مرغی بود بشکل قمری
که هرگاه طعام زهرآلود بمجفل می آوردند اضطراب میکرد و بی اختیار از چشمهایش
اشک جاری می شد دیگر سنگی بود که هرگاه آنرا سائیده بر زخم کسی می نهادند
فی الفور ریه می شد و اصلا نشان زخم نمی ماند الغرض سلطان پس از مدت سلطنت
سی و پنج سال بعمر شصت و سه سالگی در سال چهارصد و بست و یک هجری مطابق
سال یک هزار و سی عیسوی بهزاران هزار حسرت و افسوس این جهان فانی را
بدرود فرمود منقول است که باوجود یکه بسیاری صفات و حسنات که در ذات
سلطان جمع آمده بودند بخل و امساک و طمع و حرص و حب جاه بغایت داشت و
ازین سبب عالمی در آزار و بلا گرفتار بود در آخر عمر از رعایا بی جهت و بی سبب
زر گرفته دلهای جهانی می رنجانید و عبث عبث بر رعیت بجهت حصول نرتعدی
میکرد و هنگام وفات حیات حکم فرمود که همه خزاین و دفاین او را برآورده

بجهت ملاحظه او در آرند فرمان پذیران همچنان کردند و در مقام وسیع اشیاء نوادر
وزر و جواهر و جمیع اسباب دولت و سلطنت او برچیدند هر لحظه بچشم حسرت میدید و
میگریست و دانگی و درمی ازان به کسی نداد و همچنان جان بجان آفرین سپرد۔

تاریخ وفات سلطان محمود غزنوی

آنکه محمود غزنوی بوده — واقف سر معنوی بوده
بزمانش زمانه رونق داشت — اهل آفاق تخم عشرت کاشت
ملک از عدل او گلستان شد — سیر و خورم ریاض دوران شد
مثل او هیچ بادشاه نبود — بزمانش فغان و آه نبود
سالِ شنقار آن خدیو زمان — هاتفم گفت شاهباز جنان

ذکر سلطنت جلال الدین و جمال الملة امیر محمد بن سلطان محمود غزنوی

هنگامیکه سلطان محمود دو دیعت حیات کرد امیر مسعود در صفاهان بود و پس امیر سلطان
که خویش سلطان محمود غزنوی بود بموجب وصیت سلطان محمود امیر محمد را طلب
ساخته بر تخت سلطنت نشانید او سپه سالاری بعم خود یوسف سبکتگین و وزارت
بخواجه ابو سهیل احمد ارزانی داشت و ابواب داد و دهش بر روی خلایق کشاد
در عهد او رفاهیت خلق بغایت ترقی گرفت و رعیت و سپاه همه خوشنود و راضی آمدند

الا اکثر امرای بادشاہ ماضی بسلطنت او نبودند امیر ایاز المخاطب بہ امیر ابو النجم
با غلامان اتفاق کردہ و بر اسپان شاہی سوار شدہ بقصد ملازمت امیر مسعود راہ بست
پیش گرفت سلطان امیر محمود سوندہی رای ہندو را با لشکر بسیار بتعاقب ایشان
فرستاد و با امیر ابو النجم محاربہ صعب دست داد و شکست بر لشکر سوندہی رای
افتاد جمعی کثیر از فوج ہندوان تہ تیغ رسیدند و سرہای ایشان بریدہ امیر ایاز
بسلطان امیر محمد فرستاد و خود بہ امیر مسعود پیوست و پس از چہار ماہ سلطان امیر محمد
بقصد جنگ امیر مسعود از غزنین بر آمد امیر مسعود پیغام داد کہ مرا بدیگر ممالک سروکار
نیست اما طبرستان و عراق کہ بزور شمشیر من مفتوح شدہ بمن مسلم دارند چون ایام ادبار
او نزدیک رسیدہ بود ند ازین پیغام روی درہم کشید و آمادہ جنگ و جدال گردید
امرای سلطان امیر محمد کہ از و ناخوش بود ند در عین ہنگامہ کارزار بر سلطان ریختہ
او را دستگیر کردند و سلطان امیر مسعود را بجای او بر تخت نشاندند بحکم مسعود
سلطان امیر محمد مکحول شد و تا مدت چہاردہ سال در حبس ماند ہنگامیکہ مسعود شاہ
از کفران نعمتی ارکان سلطنت بقتل رسید امرای فوج باز او را در حالت بی بصری
بر تخت سلطنت نشاندند تا بحکم سلطان مودود بقتل رسید۔

ذکر سلطنت شہاب الدولہ امیر مسعود بن سلطان محمود غزنوی

سلطان مسعود چون بر سریر سلطنت جلوس فرمود احمد بن حسن میمندی را که سلطان محمود
مقید کرده بود از زندان طلبداشته بروزارت خود سرفرازی داد و مجدالدوله ولمی را
که او هم بحکم محمودی بزندان بود رهائی بخشیده نزد خود طلبید و لشکر بسپاهان دری کشیده
و با ترکمانان جنگی صعب کرد آخر شکست یافته بغزنین باز گشت چون ضعف سلطنت
رو به ترقی داشت شورش و یورش ترکمانان روز بروز زیاده می شد در سال
چهار صد و بست هجری احمد بن حسن میمندی طومار زندگی در نوردید و در سال چهار صد و ۴۰۴
چهار هجری سلطان به تسخیر هندوستان که در راه کشمیر است محاصره
نموده باندک مدت او را مفتوح ساخت و باغنایم بسیار بدارالسلطنت مراجعت
فرمود در عهد سلطنت او محاربات چند با ترکمانان دست داد و در جنگ آخرین
که او را شکستی عظیم حاصل شد کمال مضمحل و سراسیمه گردیده خواست که بهند رفته
نفسی راست کند و باز از انجا سپاه گرد آورده تدارک این فتنه نماید باین نیت
همه خزائن و دفاین که سلطان محمود بصد جد و جهد جمع آورده بود بر شتران و فیلان
بار کرده به هندوستان روانه کرد و خود هم سلطان امیر محمد مکحول برادر خود را همراه گرفته
عقبش علم نهضت برافراشت در اثنای راه غلامان شاهی همه بر خزاین سلطانی
دست تصرف دراز کرده بغارت بردند و سلطان امیر محمد مکحول را همانجا بر تخت

نشانیده با سلطار میر مسعود جنگ آغاز نهادند سلطان در قلعه متحصن شد امرای لشکر بفریب و فسون سلطان را بدست آورده قتل کردند و کارش به انجام رسانیدند مدت سلطنت او نُه سال و نه ماه بود و بروایتی دیگر دوازده سال -

ذکر سلطنت ابو الفتح قطب الملة شهاب الدولة امیر مودود بن امیر مسعود بن محمود غزنوی

سلطان مودود بن سلطان مسعود در سال یک هزار و چهل عیسوی مطابق سال چهار صد دسی و سه هجری که باتفاق غلامان و دیگر امرا بادشاه شده بود لشکر کشید چون بدیپور رسید با فوج امیر محمد جنگی عظیم بظهور آمد سلطان مودود امرای لشکر امیر محمد را از خود ساخته مظفر و منصور گردید و سلطان محمد را دستگیر کرده مع فرزندانش بقتل رسانید و در آنجا شهری بنا نهاده موسوم به فتح آباد گردانید بعد چندی ابو نصر محمد بن احمد را که از امرای کبار بود بهندوستان فرستاد تا پسری که از امیر محمد مکحول باقی مانده بود دستگیر آورده بقتل رسانید چون از جانب عم و از برادر عم زاد خود جمعیتی بهم رسانید در فکر استیصال امیر مجدود برادر حقیقی خود متوجه شد که او پس از کشته شدن پدر خود سلطان محمود به لاهور رفته به استعانت امیر ایاز در هند استقلالی تمام بهم رسانیده بود و از سرهند تا هانسی و تهانیسر همه در تحت تصرف خود داشت چنانچه لشکری بایسته بدفع او گسیل

فرمود سلطان مجد آنچنان رعب و هراس خود بر ضمائر لشکریا ۔ دود مستولی ساخت
که اکثر امرای غزنین شرف ملازمت دریافتند نزدیک بود که فتح و ظفر نصیب او گردد
ناگاه صبح عید قربان امیر مجد را در خرگاه مرده یافتند که کیفیت آن اصلا بادراک و
دریافت کسی نرسید امیر ایاز نیز در همان چند روز ودیعت حیات کرد ملک هند بی جنگ و
جدال بدست سلطان مودود در آمد درین روزها که سلطنت غزنین رو به تنزل نهاده
واز آویزش ونزاع خانگی فرصت خروج ولشکر کشی به یکی از سلاطین غزنین نمانده بود
رایان هند باتفاق یکدیگر بلدهٔ هانسی وتهانیسر با سائر مضافات آن از تصرف امرای
غزنویه برآورده متوجه نگرکوٹ شدند و آنرا هم مسخر کرده متصرف گشتند و در قلعهٔ
نگرکوٹ باز تجدید مراسم پرستش خود کردند در اندک مدت خزینهٔ بیشمار و دولت بیرون
از وهم و قیاس جمع آمد وزیاده از سابق رونقی ظاهر گشت رایان هند همت خود
بر قلع وقمع اهل اسلام مصروف کرده لاهور را محاصره ساختند وحکام اسلام را بسیار
از بسیار مضمحل کردند لیکن قلعه لاهور مفتوح نشد و بی نیل مرام برخاسته آمدند امرای
اسلام از غایت بی طاقتی و بی سامانی انمعنی را غنیمت دانسته پا از لاهور بیرون
نگذاشتند و از جنگ دستیز خود را برکران گذاشته حکومت موجوده را غنیمت
دانستند در سال چهار صد و چهل و یک ۴۴۱ هجری مطابق سال یک هزار و چهل و نه ۱۰۴۹ عیسوی

سلطان مودود دست حیات ازین جهان فانی بربست مدت سلطنت او نُه سال بود

ذکر سلطنت ابوجعفر مسعود بن سلطان مودود

هنگام رحلت سلطان مودود ابوجعفر مسعود سه ساله بود به سعی علی بن ربیع بر تخت سلطنت نشست باشتکین حاجب امیر محمود که در صلاح شریک نبود بجنگ علی بن ربیع برخاست و او را شکست داده سلطان ابوجعفر مسعود را بدست آورد مدت سلطنت او شش روز بود۔

ذکر سلطنت ابوالحسن علی بن مسعود بن محمود

سلطان ابوالحسن باعانت باشتکین و دیگر ارکین سلطنت بتاریخ غرّهٔ شعبان سال ۴۴۱ چهارصد و چهل و یک هجری بر سریر جهانبانی نشست و زن سلطان مودود را بعقد نکاح خود درآورد علی بن ربیع باتفاق متبرک اکحل انچه از زر و اسباب توانست برداشته مع چند غلامان و امرا بسوی پیشاور راه فرار پیمود و تا ملتان و سنده در تصرف خود آورده افغانان آن نواح را که خیلی سر به تمرد و طغیان برداشته بودند محکوم ساخت سلطان ابوالحسن علی برادران خود مردان شاه و آیزد شاه را طلب داشته بمراتب علیه رسانید همدرین اثنا خبر خروج عبدالرشید مشتهر گشت سلطان ابواب خزاین کشاده بتالیف قلوب سپاه و رعایا متوجه شد لیکن سودی نه بخشید و

از دست سلطان عبد الرشید منهزم و مغلوب شده برحمت حق پیوست مدت سلطنت او دو سال

ذکر سلطنت زین الملة سلطان عبد الرشید

سلطان عبد الرشید پسر سلطان محمود غزنوی ست که بفرمان سلطان مودود در زندان محبوس بود و قتلیکه سلطان مودود رحلت میکرد بامرای غزنویه در باب سلطنت عبد الرشید وصیت نمود عبد الرزاق بن حسن میمندی باتفاق امرای سلطنت اورا از زندان بر آورده در سال چهار صد و چهل و سه ۴۴۳ هجری بر سریر سلطنت نشانید سلطان اول بتدارک آبوالحسن علم نهضت بر افراشت آبوالحسن طاقت جنگ و ستیز در خود ندیده بی جنگ و پیکار راه گریز پیش گرفت و بالآخر بدست امرای سلطان عبد الرشید گرفتار شده در زندان جا یافت الغرض سلطان عبد الرشید بفراغت و جمعیت تمام بسلطنت غزنین استقامت ورزید و امور مملکت را بفراست و کیاست انجام داد علی بن ربیع را که در هندوستان استقلال تمام بهم رسانیده بود بانواع تدبیر طلبداشته پیش خود نگاهداشت و بتوشتگین حاجت کرخی را بسوی هند فرستاده حکومت لاهور باو ارزانی داشت از تدابیر صائبهٔ خود در اندک روزگار قلعهٔ نگرکوٹ را که در عهد سلطان مودود از دست اسلام بدر رفته بود باز بقبض و

تصرف خود آورد طغرل از امرای کبار سلطان مودود بود و خواهر سلطان مرحوم
در حبالهٔ ازدواج خود داشت سلطان او را بکرم و التفات معزز داشته به تسخیر ملک
سیستان فرستاد او بزور شمشیر آن ولایت را مسخر ساخته از غایت کافر نعمتی در فکر
سلطنت غزنین افتاد و بجنگ سلطان عبدالرشید روان شد سلطان تاب جنگ
نیاورده در قلعه غزنین متحصن شد طغرل قلعه غزنین را مفتوح ساخته و سلطان عبدالرشید
را مع اولاد سلطان محمود که قریب نه نفر بودند همه را بالقتل رسانید و دختر سلطان مسعود
را بحبالهٔ نکاح خود در آورد بر سریر سلطنت جلوس نمود و به طغرل کافر نعمت مشهور
گشت طغرل بای باشتکین حاجب کرخی که بحکومت لاهور و دیگر مملکت هندوستان قیام
داشت نامهٔ محبت آمیز نوشت و خواست که او را باطاعت خود در آرد باشتکین
در جواب آن سخنهای سخت و درشت بنفرین تمام نگاشت و همه امرای غزنین را بالقتل او
تحریص نمود چنانچه روز نوروز که طغرل کافر نعمت بر تخت محمودی بصد فر و شوکت جلوس
کرده بود امرای غزنین او را پس از سلطنت چهل روز بقتل رسانیدند و سزای
کافر نعمتی در کنار اعمال او نهادند پس از اختتام کار او امرای غزنین بجهت امر فرماندهی
بتفحص اولاد محمودی افتادند چنانچه سه کس از خاندان سلطانی بدست آمدند یکی
فرخ زاد دوم ابراهیم سوم شجاع چون قرعهٔ سلطنت بنام هر یکی انداختند بنام

فرخ زاد برآمد او را بر تخت سلطنت نشاندند که ذکرش در سطور آینده خواهد آمد مدت سلطنت عبد الرشید کمتر از یک سال بود در تاریخ فرشته مسطور است که از طغرل کافر نعمت پرسیدند که از چه رو طمع در ملک و سلطنت نمودی گفت که وقتیکه سلطان عبد الرشید مرا بنیشتان فرستاد و دست بر دست من نهاده عهد میکرد چنان خوف من بروی غالب شد که دست او بلرزه آمد دانستم که این مرد شایسته بادشاهی نیست طمع در ملک و سلطنت او کردم و بکام دل رسیدم۔

ذکر سلطنت جمال الدوله فرخ زادین سلطان مسعود

فرخ زاد چون بر سریر فرمان روائی جلوس فرمود باشتکین کرخی را مدار المهام ساخت او بتدبیر صائب و رای رزین مهام سلطنت را انجام میداد و او و سلجوقی از انقلاب دولت غزنویه اطلاع یافته بقصد تسخیر ملک غزنین شتافت باشتکین کرخی باستعداد تمام بمقابله و مجادله او پرداخت و فتح یافت غنایم بسیار از افواج سلجوقیه بدست لشکر سلطان در آمد از حصول این فتح و ظفر موجب استحکام دولت فرخ زاد شد و خود با فوج جرار اعلام توجه بجانب ملک خراسان برافراشت و با کلیارق که از اعاظم امرای دولت سلجوقیه بود او را محاربه دست داد و شکست بر فوج سلجوقیه افتاد و کلیارق مع عزیزان خود اسیر پنجهٔ لشکر سلطان شد چون خبر شکست بجعفر بیگ داؤد سلجوقی

رسید پسر خود الپ ارسلان را بجنگ فرستاد با شتکین کرخی باز بمقابله و مقاتله او برآمد جنگی عظیم در پیوست سلجوقیان فتح یافتند و بسیاری از اعیان غزنین بدست سلجوقیان گرفتار آمدند فرخ زاد چون رنگ روزگار دگرگون دید کلیارق و عزیزانش را که در زندان بودند برآورده بمراحم خسروانی نواخته رخصت بملک خود داد و سلجوقیان چون مروت و انسانیت را زیاده از وهم و خیال خود دیدند اوشان هم اسیران غزنین را مطلق العنان ساختند بعد چندی غلامان شاهی در پی قتل سلطان فرخ زاد شدند و در حمام بکمین نشستند و بالاتفاق بر سر بادشاه ریختند او هم بتدبیری شمشیری بدست آورده آنقدر بمدافعت پرداخت که این جماعه را فرصت قتل بادشاه نرسید درین فرصت امرای بادشاهی باعانت رسیدند و غلامان را به کیفر کردار رسانیدند پس از وقوع این واقعه سلطان مذکور بعارضهٔ قولنج جهان فانی را پدرود فرمود سال وفات او چهارصد و پنجاه هجری است۔

ذکر سلطنت ظهیر الدوله سلطان ابراهیم شاه بن سلطان مسعود

سلطان ابراهیم پس از رحلت فرخ زاد بر سریر جهانداری و جهانبانی جلوس فرمود او بادشاهی بود به لباس زهد و تقوی آراسته و بصفات گوناگون پیراسته با وجود عنفوان شباب گرد لذات نفسانی نگشتی و دائما در پیروی امور شرعی بغایت اهتمام

نمودی در مجلس او سخن از وعظ و پند بودی و غیر از امور دین دیگر سخن ها ی خلاف
اشتغال نداشتے امام یوسف سجاوندی در پند دادن و وعظ گفتن نسبت سلطان
سبا درت بسیار را زبسیار کردی و سلطان هرگز هرگز آزرده و ملول خاطر نه گشتے
در خط نسخ بمرتبه مهارت رسانیده بود که در هر سال یک مصحف نوشته بمکه معظمه فرستادے
گویند که ملک شاه سلجوقی در اوائل سلطنت او عزیمت تسخیر ملک غزنین داشت
سلطان از حسن تدبیری خود بادشاه را ازین عزیمت باز داشت تفصیل این اجمال
آنکه چون خبر یورش سلجوقیان در چارسوی مملکت افتاد سلطان طاقت مقاومت
در خود ندیده خطی چند از جانب خود بامرای سلجوقیه نوشت و حامل خطوط حسب هدایت سلطان
خود را بدست سلجوقیان بگرفتاری داد چون خطوط سلطان از و گرفتند و مضمون بر ملک شاه سلجوقی
ظاهر شد نا اتفاقی امر اتصور نموده ازان اراده باز آمد و در امید و بیم فسخ عزیمت و ترک اراده جنگ
نموده با ابراهیم شاه مصالحه کرد و دختر خود را در عقد ازدواج سلطان مسعود خلف ابراهیم شاه در آورد
و در باب ترک نفاق و اختیار مصالحت و اتفاق از طرفین عهد نامه نگارش یافت پس از حصول
اطمینان سلطان ابراهیم بر سر هندوستان لشکر کشید و قلعه اجودهن و دیگر مملکت ها را که در آنجا
سلطان محمود هم دست نیافته بود رسیده مفتوح ساخت و صد هزار کس از حوارے و
غلمان اسیر کرده بغزنین برد و دیگر غنایم از ینجا قیاس توان کرد سلطان ابراهیم

سی وشش دختر شت همه دختران را بسادات عظام وعلمای والامقام داده بود

درسال چهارصد وهشتاد ویک هجری مطابق سال یک هزار نود وهشت عیسوی

داعی اجل را لبیک اجابت گفت مدت سلطنت او چهل و دو سال۔

ذکر سلطنت علاء الدولہ مسعود بن ابراہیم بن مسعود غزنوی

سلطان مسعود باخلاق حمیده واوصاف برگزیده آراسته بود پس از رحلت پدر بوجود

مسعود خویش اورنگ سلطنت را آرایشی وخلایق را از عدل ومعدلت اسایشی بخشید

اقطاعی ومنصبی که پدرش بامرا ووزرا داده بود همه را قایم وبرقرار داشت و

خواهر سلطان سنجر سلجوقی موسوم بمهد عراق را درسلک ازدواج خود درآورد ودر عهد

دولت او حاجب طغانگین بسپه سالاری هندوستان امتیاز یافت وبه تسخیر هند همت

خود متوجه نمود وبزور شمشیر آن ولایت را مسخر کرد که غیر از سلطان محمود هیچ یکے

از سلاطین تا بدانجا نرسیده بود المفترض بعد حصول فتح وفیروزی لشکر سلطانے

باغنایم بسیار مراجعت بدار الخلافت نمود وسلطان پس از سلطنت شانزده سال

جهان فانی را بدرود نمود پسرش شیرزاد برتخت سلطنت نشست هنگی یک سال

از بادشاهی او گذشته بود که درسال پانصد ونه هجری از دست برادر خود ارسلان شاه

شربت ممات چشید۔

ذکر سلطنت سلطان الدولہ ارسلان شاہ

چون ارسلان شاہ پس از کشتن برادر خود تاج شہریاری بر سر نہاد اول برادران خود را بزندان فرستاد بہرام شاہ برادرش مفرور شدہ خود را بسلطان سنجر رسانید و در ظل عاطفت او در آمدہ از مظالم برادر نامہربان امان یافت ارسلان شاہ ہر چند بجہت فرستادن بہرام شاہ خدمت سلطان سنجر مکاتبات متواتر فرستاد و بوساطت امرای عظام درین باب مبالغہ تمام بکار برد مگر آن مروت کیش اصلا بدادن او راضی نشد و بلکہ در فکر اعانت افتادہ با لشکر بسیار بعزیمت جنگ ارسلان شاہ روان شد سلطان ارسلان مغموم و متفکر شدہ مادر خود مہد عراق را کہ خواہر سلطان سنجر بود با تحف و ہدایا بحضور سلطان سنجر فرستادہ مستدعی مصالحت گشت چون مادر ہم از ظلم و ستم پسر خود بتنگ آمدہ بود سلطان سنجر را تحریص بر تسخیر غزنین نمود ارسلان شاہ از ہمہ سو نا امید گشتہ چار و ناچار با سی ہزار سوار بمیدان کارزار آمدہ و جنگے عظیم و رزمے صعب کردہ شکست یافت تا او بسوی ہندوستان گریخت و سلطان سنجر بغزنین داخل شدہ بہرام شاہ را بر تخت نشانید و خود بعد از قیام چہل روز بہ مملکت خود باز گردید سلطان ارسلان شاہ چون از رفتن سلطان سنجر خبر یافت بقصد تسخیر ملک خود بغزنین آمد بہرام شاہ مقابلہ او از خیر امکان خود بیرون

دیده به قلعه بامیه متحصن شد سلطان سنجر باز بجنگ برآمده و ارسلان شاه را گرفتار کرده به بهرام شاه سپرد تا بهرام شاه او را بقتل رسانیده خود بحکومت غزنین مستقل گشت مدت سلطنت ارسلان شاه سه سال بود۔

ذکر سلطنت معزالدوله بهرام بن مسعود شاه بن ابراهیم

سلطان بهرام شاه بادشاهی بود عادل و باذل در علم و هنر یگانه و در پایه شناسی و قدردانی منتخب زمانه در عهد دولت خود علما و فضلا را بمرتبه غایت رسانید و با هریکے ازین طایفه مراعات بلیغ کرد شیخ نظامی گنجوی مثنوی مخزن اسرار بنام نامی و اسم گرامی او گفته۔

از وست

شاه قوی طالع و فیروز جنگ — گلبن این روضه فیروزه رنگ
خضر سکندر منش و چشمه زای — قطب رصد بند محیطی کشای
یک دله و شش جهت و هفت گاه — نقطه نه دائره بهرام شاه

در خطاب زمین بوس میگوید

ای شرف گوهر آدم بتو — روشنی دیده عالم بتو
خاک به اقبال تو زر میشود — زهر بیاد تو شکر میشود
می که فریدون نکند با تو نوش — رشته ضحاک برآرد بدوش

می خور و می طرب و ساقیت هست		غم چه خوری دولت تا تو هست	
چون فلکت طالع مسعود داد		عاقبت کار تو محمود باد	
ساخته و سوخته در راه تو		ساخته من سوخته بدخواه تو	

کتاب کلیله دمنه در عهد او از زبان عربی بفارسی ترجمه کرده بنام نامی او مزین ساخته اند
الغرض سلطان در سال پانصد و ده عیسوی بر سریر سلطنت نشست سید حسن غزنوی
روز جلوس قصیده گفت که مطلعش این ست -

ندای بر آمد ز هفت آسمان		که بهرام شاه است شاه جهان	

در عهد دولت خود چند نوبت بهندوستان رفته متمردان و سرکشان آنجا را گوشمال داده
براه اطاعت آورد مرتبهٔ اول بقصد تادیب محمد بالیم که از جانب ارسلان شاه
بر سریر فرمان روای لاهور متمکن بوده بسرکشی و طغیان میگرانید بسوی هندوستان
لشکر کشید در اندک زد و خورد محمد بالیم گرفتار شد سلطان او را چندی در زندان داشته
باز گناه او را معاف فرمود و بر طبق سابق بسپه سالاری هند سرفرازی بخشید محمد بالیم
قلعه ناگور که در ولایت سوالک ست ساخته عیال و اطفال و اسباب خود را در آنجا
گذاشت و از عرب و عجم و افغان و خلج لشکر خوب بهم رسانیده و بسیاری را از اهل هند
مطیع و منقاد خود ساخت بدین سبب دماغ نخوت و تکبر بدماغش رسیده آتش زوے

سلطنت و ملک گیری در دلش پیچید بهرام شاه از استماع این خبر نوبت دوم بهند رسید
محمد باهلیم مع دو پسران خود بجنگ بهرام شاه برآمد و در حوالی ملتان جنگی عظیم در پیوست
که کارنامهٔ رستم و اسفندیار را زیاد رفت آخر کفران نعمتی آثار خود ظاهر ساخته محمد باهلیم
را منهزم و مغلوب گردانید در اثنای گریز باهر دو پسر و دیگر اتباع خویش در چاهی چنان
فرو رفت که اثری از راکب و مرکوب پیدا نه گشت پس از اختتام کار او سالار حسین
بن ابراهیم علوی را بحکومت هند امتیاز بخشید همدرین ایام قطب الدین غوری و سوری
که داماد سلطان بود بحکم سلطان بقتل رسید سیف الدین غوری که حکومت فیروزه کوه
داشت بانتقام خون برادر بر سر سلطان بهرام لشکر کشید و پس از محاربهٔ عظیم مظفر و
منصور شده ملک غزنین را متصرف گشت و سلطان بهرام شاه را جانب هندوستان
گریز آنید و برادر خود علاء الدین را حکومت ولایت غور داده خود بر تخت محمود سے
باستقلال تمام متمکن گردید و با رعایا و امرای سلطنت بغایت سلوک و مراعات نمود
مقارن اینحال فصل زمستان رسید و از کثرت برف آمد و رفت غور مسدود گردید
سلطان بهرام شاه فرصت را از مغتنمات شمرده با فوج افغانان بر سر سیف الدین
غوری رسید او با عتماد غزنویان بمقابله و ستیز بر آورد آخر از بی وفائی سران لشکر
گرفتار شد و بحکم سلطان او را بر گاوی سوار کرده در روسیاه نموده تشهیر نمودند

بزشت ترین حالتی بقتل رسانیدند چون علاءالدین غوری از قتل برادر خبر یافت
بیتاب شده بقصد انتقام برادر شتافت و با بهرام شاه جنگ کرده او را شکست داد و
در غزنین رسیده بر تخت سلطنت جلوس نمود و در قتل و تاراج دقیقه از دقایق نامرعی
نگذاشت جمیع امرای سلطنت را بر سوای تمام کشت و جمیع قبور آل سبکتگین را کنده
آتشی در داد صرف مقبرهٔ محمود و مسعود و ابراهیم باقی گذاشت سلطان بهرام شاه
چون ازین معرکه راه فرار پیمود و جز هندوستان مامنی و ملجای ندیده راست بدانسو
شتافت و همانجا در حالت غم و الم ودیعت حیات کرد مدت سلطنت او سی و پنج سال و
وفات در سال پانصد و چهل و هفت هجری صورت گرفت۔

ذکر سلطنت ظهیر الدوله خسرو شاه

خسرو شاه پس از وفات پدر باتفاق اراکین مملکت بر سریر سلطنت نشست و با امانت
سلطان سنجر باز بحکومت غزنین فائز شد همدرین اثنا ترکان غزان سلطان سنجر را گرفتار
کرده و بر ملکش تسلط شده متوجه غزنین شدند خسرو شاه تاب جنگ نیاورده بهندوستان
گریخت و ملک غزنین بدست ترکان غزان در آمده تا ده سال بحکمرانی غزنین با نها
تعلق داشت پس ازان ایالت آنجا بغوریان تعلق گرفت و سلطان خسرو شاه
درهمان نزدیکی در سال پانصد و پنجاه و پنج هجری جان بجان آفرین سپرد مدت

ذکر سلطنت ختم الملوک خسرو بن خسرو شاه

سلطان خسرو ملک در سال پانصد و پنجاه و پنج هجری بر اورنگ سلطنت نشست در عهد او سلطان علاء الدین بر مملکت غزنین هم اکتفا نکرده بگرفتن ملک هند مائل شد و پیشاور و افغانستان و ملتان و سند مسخر ساخته به لاهور رفت خسرو ملک یارای مقابله ندیده متحصن شد سلطان شهاب الدین پسرش ملک شاه را که خورد سال بود گرفته برگشت بار دوم باز به لاهور رسید و سلطان خسرو ملک متحصن گردید شهاب الدین اطراف و جوانب را بدست آورده در سیالکوت قلعه تعمیر نمود و به یکی از معتمدان خود سپرده خنان توجه بجانب غزنین معطوف فرمود خسرو ملک از رفتن او خبر یافته باتفاق کهکران قلعه سیالکوت از دست امرای غوری برآورده متصرف شد سلطان شهاب الدین باستماع این خبر وحشت اثر عزیمت تسخیر لاهور باز تصمیم نمود و یکی از معتمدان خود را خدمت خسرو ملک فرستاده طالب مصالحت گشت و جهت اثبات آن ملک شاه پسر او را که همراه خود داشت باعزاز تمام جهت ملازمت پدر رخصت ارزانی داشت بادشاه بر صلح او اعتماد کرده از غایت اطمینان باستقبال شتافت

سلطان شہاب الدین خسرو ملک را از خود مطمین ساختہ رو بہ لہ خسرو ملک در ملاقات پسر خود جشنی عظیم ترتیب دادہ بود ناگاہ بہ یلغار تمام از غزنین رسیدہ لشکر سلطان را محاصرہ کرد سلطان دست پاچہ شدہ و سر رشتہ تدبیر گم کردہ ملک لاہور را بی جنگ و پیکار بہ شہاب الدین سپرد شہاب الدین پس از قبض و دخل بر لاہور خسرو ملک را بدست آوردہ نزد غیاث الدین برادر خود بفیروزکوہ فرستاد پس از مدت دہ سال سلطان خسرو ملک بقتل رسید و از نیجا سلسلہ نسل سبکتگین منقطع گردید۔

ذکر خاندان سلاطین غور

محمد اعز الدین حسین از بنایر ضحاک تازی است در عہد سلطان مسعود ابن محمود بمراتب علیہ رسید و دختر سلطان مسعود در جبالہ نکاح او در آمد و بحکومت غور فائز گردید او ہفت پسر داشت یکی ملک فخر الدین مسعود دوم قطب الدین محمد سوم شجاع الدین چہارمی ناصر الدین محمد پنجمی سیف الدین ششمی بہاء الدین سام ہفتمی علاء الدین حسین اینہمہ بخطاب سبعہ سیارہ مخاطب بودند پس از وفات اعز الدین قطب الدین حسین حکومت فیروزکوہ یافت و دختر سلطان بہرام شاہ غزنوی بسلک ازدواج رسیدہ کارش روز بروز رونقے تازہ گرفت و داعیہ او بلند تر گردید بہرام شاہ

برین معنی مطلع گردیده او را از غور طلبداشت و محبوس ساخته بعد چند روز مسموم گردانید
این اولین عداوتی ست که درمیان خاندان غوریه و غزنویه قائم شد سیف الدین
خود را مخاطب بسلطان ساخته جهت انتقام با لشکر بسیار متوجه غزنین شد بهرام شاه
هراسان شده از غزنین بکرمان رفت و سیف الدین بر ملک غزنین متصرف شده بر تخت
سلطنت جلوس فرمود و در بذل و کرم و عدل و داد کمال سعی بجا آورد مگر غزنویان
با وجود رعایت و التفات سیف الدین و دوام خواهان سلطنت بهرام شاه بودند و
بظاهر با سلطان غوری دم موافقت زده بباطن فکر استیصال او داشتند درین اثنا
چنانکه مذکور شد فصل زمستان رسید و از کثرت برف راه غور مسدود شد بهرام شاه فرصت وقت
غنیمت شمرده و آمدن امداد سیف الدین غوری از محالات دانسته با عانت و
استدعای غزنویان با فوج افغانان و مردم صحرانشین دفعتًا بغزنین در رسید
سیف الدین غوری باتفاق امرای غزنین که اعتماد بر آنها داشت بمقابله و مجادله
برآمد و در اندک زد و خورد از بی وفائی امرای غزنویه بدست بهرام شاه گرفتار
شد و بحکم سلطان بر گاوی ضعیف و ناتوان سوار کرده و رویش سیاه نموده در تمامی
شهر گردانیدند و صغیر و کبیر همراه او خنده زنان و دشنام دهان و تمسخر کنان میرفتند
بعد از تشهیر بعقوبت تمام او را کشته سر او را بخدمت سلطان سنجر فرستادند چون آنخبر

وحشت اثر بگوش علاء الدین غوری برادرش رسید از فرط رنج ملال جامهٔ حیات براو
تنگ شد فی الفور با لشکر بسیار بگرفتن انتقام برادر چون برق و باد بسمت غزنین متوجه
گشت بهرام شاه مضطر و سراسیمه شده چاره ناچار بمقابله برآمد آتش کارزار ملتهب و مشتعل
گردید امرای غوری که تشنهٔ خون غزنویان بودند آنقدر آثار شجاعت و جلادت بظهور
آوردند که بهرام شاه را طاقت استقامت نماند راه فرار جانب هند پیش گرفت و درین
غم و الم در سال پانصد و چهل و هفت هجری وديعت حیات کرد و علاء الدین غوری
از تائید ایزدی مظفر و منصور گردیده بر تخت غزنین جلوس فرمود و در کشتن و بستن و
تدارک اهل بغی و طغیان کمال سعی بجا آورد و یک یک را از ارکین سلطنت غزنویه
بدست آورده بقتل رسانید و از رعایای غزنین هزارها کس را تهٔ تیغ بیدریغ گشید و
همه شهر را آتش درداد و جمیع قبور آل سبکتگین را سوای قبر سلطان محمود و مسعود و
ابراهیم شکافته آتش درداد و ازان روز به علاء الدین جهانسوز ملقب گشت الغرض بعد
بدست آوردن ملک غزنین بدار السلطنت غور مراجعت کرد و برادرزادگان خود
غیاث الدین و محمد معز الدین المعروف به شهاب الدین غوری بن بهاء الدین سام را
بحکومت تنجه تعین کرد چون سخاوت و مردمی در ضمائر آنها بغایت بود آنقدر بذل و
ایثار را افزودند که از اطراف و جوانب سپاه به ایشان گرد آمد و نام ایشان در ممالک

وورد ست بکمال مردانگی و نیکوئی مشهور گشت جمعی از اهل حسد این معنی را بحضور علاء الدین
بعرض رسانیدند او متوحش شده هر دو برادر زاده ها را گرفته به قلعه جرجستان مقید
کرد و از غایت تکبر با سلطان سنجر که همواره اطاعت او میکرد درین سال سر از حلقه
انقیاد او برآورده از ارسال باج و خراج اغماض کرد سلطان سنجر بلشکر بسے
بر علاء الدین کشیده او را بدست آورد چند گاه در اردوی او سرگردان بحالی پریشان
می گشت بالآخر سلطان بر او ترحم نموده باز حکومت غور با و ارزانی داشت علاء الدین
بار دیگر بر تخت سلطنت رسیده در سال پانصد و پنجاه و یک هجری وفات یافت ملک
سیف الدین محمد بن علاء الدین بعد از پدر به تخت سلطنت نشست و برادر عم زاده های
خود را از حبس برآورده حکومت سنجه بایشان بخشید و بعد از یک سال بجنگ غزان
رفت و از دست یکی از مردم لشکر خود بقتل رسید غیاث الدین محمد سام که حکومت
سنجه داشت بعد از قتل سیف الدین محمد برادر عم زاد خود بر تخت غزنین جلوس فرمود
و سلطان محمد اعز الدین المعروف بشهاب الدین برادر خود را سپه سالار ساخت
او در اندک مدت ملک خراسان و هند بدست آورد سلطان در سال پانصد و
نود و نه هجری این جهان فانی را بدرود فرمود و بجایش سلطان شهاب الدین
نشست۔

ذکر سلطنت شہاب الدین غوری و بدست آوردن ملک ہند

آوردہ آنکہ سلطان غیاث الدین محمد سام چون بسلطنت غور رسید برادر اعیانی خود
محمد معز الدین المعروف بشہاب الدین را در یکتا باد راکہ از ولایت گرم سیر است
گذاشت او دائما بر سر غزنین کہ در تصرف آل سبکتگین بود لشکر میکشید و آن بلاد را تحت
سیر میرسانید تا آنکہ در سال پانصد و شصت و ہفت ہجری سلطان غیاث الدین خود آمدہ
غزنین را از تصرف امرای خسرو ملک برآوردہ بسلطان شہاب الدین سپرد او بموجب
حکم برادر در سال پانصد و ہفتاد و دو ہجری لشکر بجانب ملتان برد و آن بلدہ را تحت
تصرف آوردہ باوچ رفت و آنرا نیز بدست آوردہ و علی کرماخ را در ان ملک
گذاشتہ بجانب غزنین مراجعت نمود در سال پانصد و ہفتاد و چہار ہجری باز بہند
آمد و از ریگستان بجانب گجرات متوجہ شد و از بہیم دیو راجہ آنجا شکست یافتہ
بمحنت بسیار بغزنین رسید و در سال دوم بجانب پیشاور لشکر برده آن ملک را
مسخر ساخت و بسال دیگر در لاہور شتافت خسرو ملک بادشاہ آنجا در قلعہ لاہور
متحصن شد در سال پانصد و ہشتاد و دو ہجری باز بہ لاہور رسیدہ بند بیر تمام خسرو ملک
را بدست آوردہ او را با پسرش ملک شاہ و دیگر خویشان و اقربا او در فیروزہ کوہ
نزد برادر خود سلطان غیاث الدین فرستاد سلطان چند روز بادشاہ را محبوس

شبیہ قطب الدین ایبک

شبیہ سلطان شہاب الدین محمد غوری

داشته درجادثه خوارزم شه او را مع فرزندانش بقتل رسانید و از خاندان غزنویه
یکی را هم باقی نگذاشت شهاب الدین پس از اطمینان و بدست آوردن ملک لاهور
علی کرماچ را بحکومت آنجا امتیاز بخشیده خود بجانب غزنین عنان توجه معطوف
فرمود در سال پانصد و هشتاد و هفت هجری سلطان شهاب الدین باز از غزنین
عزیمت هندوستان کرد و قلعه پرنده که در آن زمان تختگاه راجه های عظیم الشان
بود از تصرف رای اجمیر برآورد و میخواست که جمعی از معتمدان در آن قلعه گذاشته
مراجعت نماید ناگاه خبر رسید که پتهورا والی اجمیر و دهلی با برادر خود کهانڈی رائی
والی پیشاور و راجه های راجپوت اتفاق کرده با دو لک سوار و سه هزار فیل
بقصد انتزاع قلعه پرنده کوچ بر کوچ متوجه بوده است سلطان فسخ عزیمت
مراجعت کرده استقبال کرد و در مقام تراین بین الفریقین جنگ واقع شد
درین معرکه سلطان بذات خود تردد ات نمایان کرده و کارنامه ها بجا آورده شکست
یافت و زخمی از میدان برآمده بغزنین خرامید در سال دیگر برای تدارک این
شکست با یک لک و بست هزار سوار روانه هندوستان گردید و از لاهور دوکس را
برسم رسالت به اجمیر فرستاده پتهورا را باسلام و اطاعت ترغیب نمود او جواب درشت
گفته و جمیع راجه های هند را همراه گرفته با سه لک سوار راجپوت و پاره افغان

باستقبال شتافت و باز درهمان موضع مقابلهٔ فریقین شد تهیه را پیغام داد که بهتر آنست
که بملک خود بروید ما تعاقب شما نخواهیم کرد سلطان جواب فرستاد که من بحکم برادر خود
اینجا می آیم و آزار می کشم اینقدر فرصت بدهند که کس پیش برادر فرستاده کیفیت
استیلای شما معروض دارم و با شما صلح کنم که سرهند و پنجاب و ملتان از ما باشد باقی
ملک از شما سرداران تهیه را ازین جواب برزبونی لشکر اسلام پی برده درخواب
غفلت شدند سلطان همان شب آمادهٔ جنگ شده قبل از طلوع آفتاب که راجپوتان
جهت قضای حاجت و دست و روشستن از دائرهٔ خود ها بیرون رفته بودند
صفها آراسته بمیدان درآمد راجپوتان سراسیمه شدند اما بهر نوعیکه دانستند بجنگ
استادند و از بی جمعیتی و بی ترتیبی شکست یافتند کهانڈی رای با بسیاری از رایان
در جنگ کشته شد و تهیه را در حدود سرستی گرفتار گشته بقتل رسید و غنایم فراوان بدست
لشکریان سلطان افتاد و سلطان قلعهٔ سرستی را مسخر ساخته باجمیر رفت و انجا را
نیز متصرف شد و بنا بر صلاح وقت حرف باج و خراج درمیان آورده اجمیر را
به گوله پسر تهیه را تفویض نموده قطب الدین ایبک را که غلام برگزیدهٔ او بود
در کهرام گذاشته بطرف کوهستان سوالک مراجعت کرد ملک قطب الدین در هندوستان
کمال جلادت و شجاعت ظاهر ساخته و ترددات نمایان نموده اکثر محال هندوستان را

به تسخیر در آورد و با راجه چند والی قنوج جنگ کرده در عین معرکه از ضرب خدنگ اورا
هلاک ساخت و غنایم و دولت بسیار بدست آورده صاحب عظمت و جاه شد
زین بعد دو بار دیگر سلطان بهند آمد قطب الدین ایبک خدمت ها بجا آورده پیشکش ها
گذرانید و بادشاه را از خود راضی و خوشنود ساخت گویند که شهاب الدین نُه بار بهند
لشکر کشی کرد و مرتبهٔ آخر قریب لاهور جماعت کهکران که بیش از بست نفر نبودند و بدین
اسلام نیامده بودند به خرگاه سلطانی در آمده دو کارد بر سینه اش زده سلطان را
بدرجهٔ شهادت رسانیدند و این واقعه در سال ششصد و هشت و دو هجری
مطابق سال یک هزار و دو صد و شمش عیسوی واقع شد سلطنت او از ابتدای
حکومت غزنین و تا آخر عمر سی و دو سال بود از انجمله بست و نُه سال در نیابت
برادر خود سلطان غیاث الدین حکمرانی کرد و سه سال و چند ماه پس از وفات برادر خود
بادشاه مستقل شده جهان فانی را پدرود کرد یک دختر از و یادگار ماند و خزاین بسیار
از انجمله پانصد من الماس بود دیگر خزائن و اموال از اینجا قیاس توان کرد تاریخ

وفات او شاعری گفته۔	قطعه	
شهاب مملکت بحر و بر شهاب الدین		کز ابتدای جهان مثل او نیامد یک
سوم ز غرهٔ شعبان بسال ششصد و دو		فتاده در رهِ غزنین بمنزل رهتک

ذکر سلطنت قطب الدین ایبک مشهور آ ـ ـش

سلطان قطب الدین ایبک بصفات حمیده موصوف بود و روش شهریاری و قواعد جهانداری نیکو میدانست و به لوازم لشکرکشی و دشمن کشی می پرداخت در ایام طفلی تاجری او را از ترکستان به نیشاپور برده بقاضی فخرالدین کوفی از فرزندان امام اعظم ابوحنیفه بفروخت او در صحبت اولاد قاضی بمکتب رفته در اندک زمان قران خواند و خط و سواد بهم رسانید و کسب ادب و کمالات خدمت با قصی غایت کوشید و بعد فوت قاضی یکی از تاجران او را از فرزندانش بقیمت بسیار خریده به تحفه نزد سلطان شهاب الدین آورد و سلطان ازان تاجر به بهای وافر خرید چون انگشت خنصر او شکسته بود ایبک میگفتند خدمت سلطان را بشعور و اخلاص بتقدیم رسانیدی چنانچه در اندک مدت قرب تمام حاصل کرد و کارش بجائی رسید که بالا مذکور شد و فتح های نمایان در هند نصیب او گردید بعد از شهادت سلطان شهاب الدین برادرزادهٔ او غیاث الدین محمود بر تخت غور جلوس کرد و بجهت قطب الدین که تا آن زمان او را ملک میگفتند چتر و دیگر سامان بادشاهی و خطاب سلطانی و خط آزادی برای او روانه نمود کرد ملک قطب الدین برسم استقبال به لاهور رفته انچه سلطان غور فرستاده بود به وصول آن معزز و مباهی گشته روز سه شنبه سیزدهم ذیقعده سال شش صد و دو هجری

برتخت لاهور جلوس نمود و بعد از چند گاه بدهلی مراجعت کرد و تاج الدین یلدوز که او هم
غلام سلطان شهاب الدین و حاکم غزنین بود در صدد تسخیر پنجاب شده از غزنین به لاهور
شتافت و حاکم آنجا را گرفتار ساخته آن ملک را متصرف گشت سلطان قطب الدین
برین معامله آگاه گردیده با لشکر دهلی بجانب پنجاب نهضت نمود بین الفریقین آتش
محاربه مشتعل شد و طرفین لوازم شجاعت بظهور رسانیدند آخر تاج الدین منهزم شده
بجانب کرمان و شیوران گریخته به کوهستان در آمد سلطان قطب الدین برتخت غزنین
نیز برآمده بعیش و عشرت افتاد مردم غزنین غفلت او با مور مملکت بخاطر
آورده خفیه کس نزد سلطان تاج الدین فرستاده طلبیدند او این معنی را از مواهب
غیبی دانسته با لشکر خوب یلغار کرد سلطان قطب الدین در بودن و استادن موقع
ندیده بلاهور شتافت چون دغدغه از جانب تاج الدین داشت در لاهور توقف
فرمود و بعدل و داد و سخاوت روزمیگذرانید و خلایق را کمال آرام و آسایش میبود
در سال ششصد و هفت هجری مطابق سال یک هزار و دو صد و ده عیسوی
در چوگان بازی از اسپ خطا شده بیفتاد و جان بجان آفرین سپرد مدت دولت
او از فتح دهلی تا آخر عمر هشت سال و چند ماه بود از آنجمله چهار سال در بادشاهی
گذشت او در سخاوت و جوانمردی در هندوستان ضرب المثل ست بهر که انعام فرمود

کم از لک روپیه ندادی ازین سبب او را قطب الدین لک بخش میگفتند۔

ذکر سلطان تاج الدین

سلطان تاج الدین اگرچه بسلطنت دهلی نرسید اما بجهت آنکه او را چند بار بر سر هند جنگهای صعب دست داده شمه از احوال او نوشتن ضرور افتاد او نیز غلام شهاب الدین بود سلطان او را در صغیر سن خرید و بنا بر آنکه صاحب اخلاق حمیده بود و جمال وافر داشت سلطان بتقرب خدمت خود اختصاص داده بمرتبهٔ امارت رسانید و کرمان و شیوران در اقطاع او مقرر کرد در خاطر سلطان چنین بود که بعد نقل ازین عالم فانی ولایت غزنین او را باشد چون سلطان وفات یافت ملوک و امرای ترک خواستند که سلطان غیاث الدین بن سلطان محمد سام را از حدود گرم سیر آورده بر سریر سلطنت متمکن نمایند چنانچه این معنی را در قلم آورده بخدمت او فرستادند سلطان غیاث الدین محمود در جواب آن انکار نوشت و بر سلطنت فیروزه کوه کفایت نموده تاج الدین را خلعت و خط آزادی فرستاده مملکت غزنین حواله او فرمود باین دستاویز ملک تاج الدین از شیوران آمده بر تخت غزنین نشست و آن ممالک را در ضبط آورده بحکومت مشغول گشت و بقصد تسخیر لاهور لشکر کشیده با سلطان قطب الدین ایبک در حدود پنجاب مصاف نموده و منهزم گردیده بکرمان و شیوران شتافت و غزنین

بتصرف قطب الدین ایبک در آمد بعد چندی باز تاج الدین یلدوز غزنین را متصرف شد
مقارن این حال خوارزم شاه غزنین را فتح نمود و تاج الدین یلدوز بازبه کرمان و
شیوران شتافت و بران قناعت نکرده بقصد تصرف تمامی ملک هند لشکر کشید و
در حدود تلاوری با سلطان شمس الدین مصاف نموده گرفتار گشت و در زندان
از قید حیات رهائی یافت مدت حکومت او در غزنین و تلاش هند نه سال بود۔

ذکر سلطان آرام شاه و سلطان قطب الدین ایبک

سلطان آرام شاه بعد از واقعه پدر بموافقت امرای دهلی قدم بر بساط سلطنت
گذاشت اما بسبب عدم قابلیت هنوز یک سال نشده بود که ناصر الدین قباچه سندو
ملتان و بهکر و شیوران را متصرف شد و حکام خلج در بنگاله دم استقلال زدند و بعضی
راجه ها و رایان مملکت آتش فتنه و فساد مشتعل ساختند بنا بر آن امیر علی اسمعیل و
امیر داؤد دیلمی و دیگر امرا از اتفاق خود پشیمان شده کس بطلب ملک التمش فرستادند
او با جمعیت خویش بدهلی آمده شهر را متصرف شد آرام شاه که دران وقت بیرون
دهلی بود امرا و سپاه پدر خود را بجهت اعانت خطوط فرستاد و بجمعیت خوب بدهلی آمد
ملک التمش در صحرای دهلی جنگ کرده آرام شاه را منهزم گردانید و باستقلال تمام
بادشاه هندوستان گردید مدت سلطنت آرام شاه یک سال رسید۔

ذکر سلطنت سلطان شمس الدین التمش

سلطان شمس الدین التمش غلام زرخرید سلطان قطب الدین ایبک بود به پنجاه هزار جیتل بیع شده گویند از ترکان قبچاق اخنای بست او را بقولی برادر انش و بروایتی برادرزاده هایش برحسن وگیاست او حسد برده به بهانه شکار از والده او جدا ساخته به تعدی تمام بدست تاجری فروختند و آن تاجر به یکی از خویشان صدر جهان بخاری فروخت چندی در خانه او تربیت یافت از انجا حاجی نام بخاری سوداگر او را خریده بحاجی جمال الدین چست قبا فروخت حاجی جمال الدین بغزنین برد چون دران ایام ترک بچه خوبرو عاقل تر از غزنین نرسیده بود ذکر او بخدمت سلطان شهاب الدین رسید غلام دیگر ایبک نام همراه او بود به امر سلطان هر دو را بیک هزار دینار قیمت کردند حاجی جمال الدین راضی نشد سلطان فرمود اینها را هیچکس نه خرد تا آنکه سلطان قطب الدین در هند کارها نمایان کرده بغزنین در خدمت سلطان شهاب الدین آمد و احوال التمش را شنیده از سلطان رخصت خریدن او حاصل کرده او را خرید نمود و آثار رشد و کاردانی از ناصیه او مشاهده نموده فرزند خود کرد و بقرب خدمت خود مخصوص ساخته امیر شکار گردانید و بعد از فتح گوالیار حکومت آنجا بوی ارزانی داشت و بعد ازان حکومت بدن و نواحی آن مخصوص بداون که عمده ترین خدمات آنوقت بود

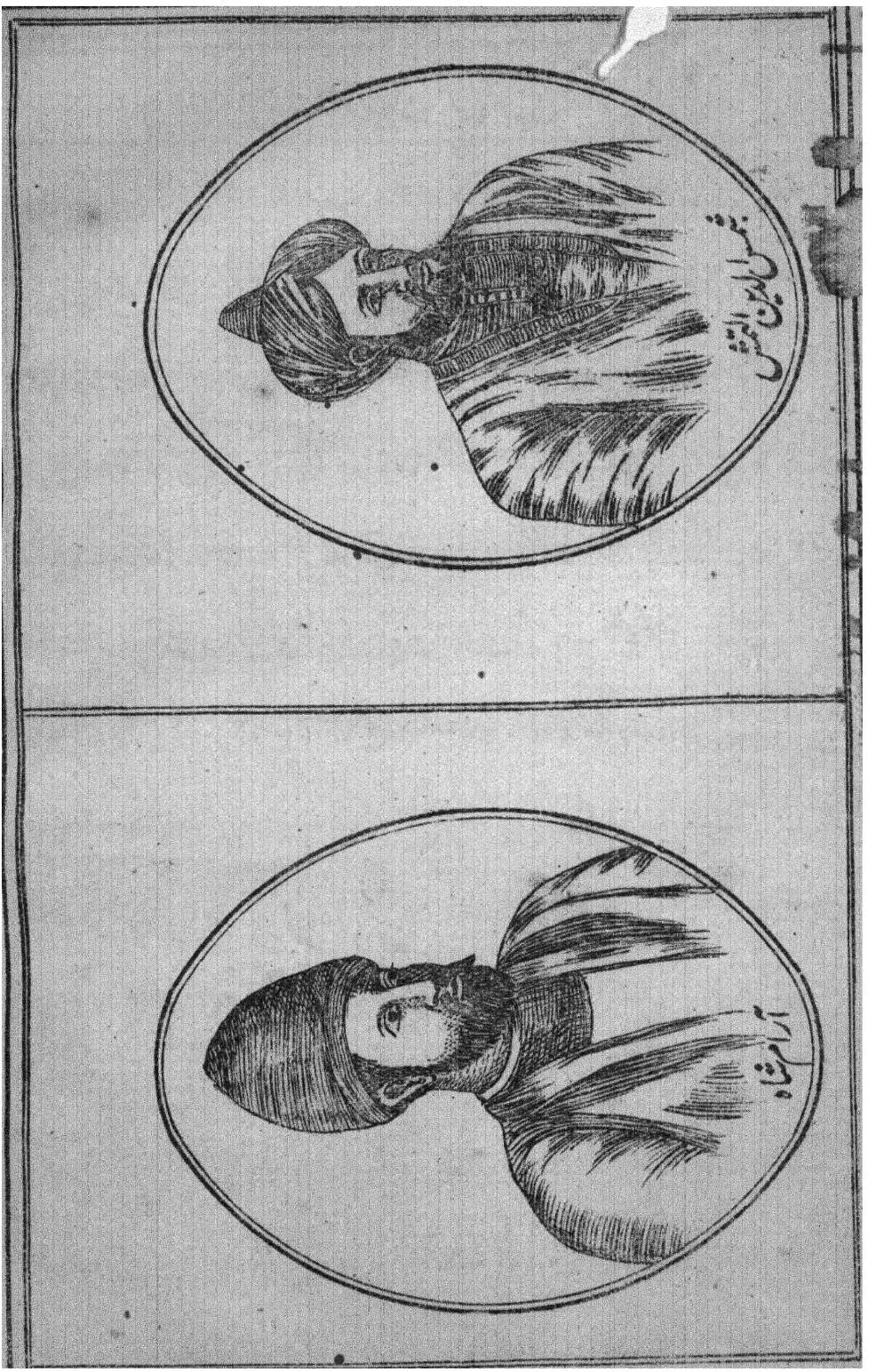
شمس الدین التمش
اکرام شاہ

امتیازش داد چون سلطان شہاب الدین بہند آمد در جنگ کہکران بحضور سلطان
تردوات نمایان از و بظہور رسید سلطان شہاب الدین بملک قطب الدین در باب
او سفارش فرمود چنانچہ بمرتبہ امیر الامرائی تصاعد نمود و سلطان قطب الدین
دختر خود را بعقد او در آورد وقتیکہ سلطان قطب الدین در لاہور بعالم بقا شتافت
چنانکہ در سطور گذشتہ مذکور شد التمش بدہلی آمدہ و آرام شاہ را شکست دادہ
خود را شمس الدین خطاب کرد و در سال ششصد و ہفت ہجری مطابق سال
یک ہزار و دو صد و یازدہ عیسوی بر تخت دہلی نشست اکثر ملوک و امرائے قطبی
متابعت او نمودند اما چند امرا بدفعات جنگ نمودہ کشتہ شدند مقارن این حال
حاکم اودیسہ سر از اطاعت پیچید سلطان بر و لشکر کشید و بعد از جنگ او را مطیع
خود کردہ و پیشکش گرفتہ مراجعت کرد و پس ازان سلطان تاج الدین کہ بادشاہ
غزنین شدہ بود چتر و رایت و دیگر سامان شاہی جہت سلطان شمس الدین التمش
فرستاد او بنظر عزت بادشاہ غزنین قبول کردہ باعث مفاخرت و مباہات خود دانست
بعد چندی سلطان تاج الدین از خوارزم شاہ مغلوب و منہزم گشتہ بکرمان و شیوران
رفتہ و دست طمع بہ ممالک ہند دراز کرد و اول ولایت پنجاب را مع تہانیسر بتصرف
خود آورد سلطان شمس الدین مضطر شدہ بجمعیت تمام بر و لشکر کشید و در حدود

تراین بین الفریقین محاربهٔ عظیم دست داد سلطان تاج الدین یلدوز شکست
یافته بدست شمس الدین گرفتار شد سلطان او را به قلعهٔ بدایون محبوس کرد و همانجا
وفات یافت در سال ششصد و چهارده هجری ناصر الدین قباچه که او نیز داماد
سلطان قطب الدین بود بهند آمد و سلطان شمس الدین مقابله او کرده او را شکست
داد و در سال ششصد و پانزده هجری ناصر الدین قباچه باز لشکر کشی کرده با ملوک
خلج که در اطراف غزنین بودند و اکثر تاخت بر ملک ناصر الدین قباچه آورده
مملکت او را زیر و زبر میکردند جنگی صعب نمود و شکستی فاش بخلجیان داده آنها
را بجانب هند گریزانید ایشان پناه بسلطان شمس الدین آوردند سلطان
باعانت آنها کمر بست و با فوجی منتخب بر سر ناصر الدین قباچه رسیده او را شکست
داد و در سال ششصد و هیجده هجری سلطان خوارزم شاه از چنگیز خان بادشاه
توران شکست یافته بهند شتافت سلطان شمس الدین مقابله معقول کرد تا او
باضطراب تمام جانب سند و سیوستان گریخت ناصر الدین قباچه نیز با سلطان
جنگ ها کرد تا سلطان خوارزم شاه ناامید شده و کاری ناساخته از هند بدر رفت
در سال ششصد و بست و یک هجری سلطان شمس الدین به تسخیر لکهنوتی یعنی بنگاله
علم نهضت برافراشت در آنجا سلطان غیاث الدین خلج تسلط یافته سکه و خطبه

بنام خود کرده بود ۔ کمان چون بدانجا رسید او تاب مقاومت نیاورده جادهٔ اطاعت
پیمود سی وهشت زنجیر فیل وهشتاد هزار تنکه پیشکش کرده سکه وخطبه بنام شمس الدین کرد
سلطان پسر بزرگ خود را خطاب ناصر الدین داده وجمیع سامان شاهی با عطا
فرموده بحکومت لکهنوتی معزز ساخته در بلدهٔ اوده گذاشت وخود بجانب دهلی مراجعت
فرمود بعد چندی ناصر الدین قباچه بر سر غیاث الدین خلج رفت وبعد جنگی عظیم او را گرفتار
کرده بقتل رسانید روایت ست که سلطان شمس الدین لشکری بر ناصر الدین قباچه کشید
او قلعهٔ اوچه را محکم ساخته بقلعه بهکر شتافت سلطان نظام الملک وزیر خود را به تعاقب
ناصر الدین گذاشته وخود بمحاصرهٔ قلعهٔ اوچه پرداخت ودر مدت دو ماه قلعهٔ مفتوح
ساخت باستماع این خبر ناصر الدین قباچه مضطر شد وپسر خود علاء الدین بهرام شاه
را بخدمت سلطان فرستاده طالب صلح شد هنوز امری تصفیه نیافته بود که ناصر الدین
قباچه خود بخود هراسان شده وبر کشتی نشسته راه گریز پیش گرفت وکشتی او در دریا
غرق شده او را در گرداب فنا فرو برد بعد این واقعه در سال ششصد وبست و
چهار هجری قلعهٔ رنتهبور را مع سوالک بحیطهٔ ضبط وتصرف سلطان در آمد امیر روحانی
قصیده در تهنیت او گفت ۔

	قصیده	

خبر به اهل سما برد جبرئیل امین — ز فتحنامهٔ سلطان عهد شمس الدین

که اے ملائکه قوس آسمان ها را — بدین بشارت بندید کارگه آئین

که از بلاد سعوالک شهنشه اسلام — کشاد بار دگر قلعهٔ سپهر ائین

شه مجاهد غازی که دست تیغش را — روان حیدر کرار میکند تحسین

درسال ششصد و شصت و شش هجری خلیفه بغداد خلعتی گران بها بسلطان شمس الدین فرستاد سلطان جامهٔ عباسیان پوشیده بسا خوشحال گشت و اراکین سلطنت را خلعت ها داد و تا چند روز به تمام شهر هنگامهٔ نشاط گرم بود درسال ششصد و بست و نه هجری عازم گوالیار شد و از دیوبل والی آنجا که قلعهٔ گوالیار را از تصرف اهالے اهل اسلام برآورده بقبض و تصرف خود داشت جنگ ها کرد مدت محاصره و جنگ تا به یک سال بطوالت انجامید بالآخر بعد کشش و کوشش بی پایان قلعه مفتوح شد و راجه دیوبل در وقت شب از قلعه بدر رفت خلقی کثیر قتیل و اسیر گشت و غنیمت فراوان بدست سلطان افتاد و ملک تاج الدین ریزه که دبیر مملکت بود تاریخ فتح قلعه گفت تا بر دروازهٔ قلعه کنده کردند۔

هر قلعه که سلطان سلاطین بگرفت — از عون خدا و نصرت دین بگرفت

آن قلعه گوالیار و آن حصن حصین — در ستمائه ستة ثلثین بگرفت

درسال ششصد و سی یک هجری سلطان بصوب مالوه نهضت فرمود و قلعهٔ بهیلسه مسخر ساخته شهر اوجین بگرفت و بتخانهٔ مهاکال را که مثل بتخانه سومنات بود و دیوارش ارتفاع صد گز داشت و انواع صنائع و بدائع در و ساخته بودند خراب کرده و بت مهاکال را مع تمثال راجه بکرماجیت شکسته در دهلی آورده پیش دروازه جامع مسجد انداخت تا پی سپر خلایق شد مقارن اینحال سلطان لشکر به ملتان کشید این سفر نامسعود گردید همانجا بربستر علالت افتاد تا بیلغار تمام بدهلی رسیده درسال یک هزار و دو صد و شصت و پنج عیسوی مطابق سال ششصد و سی و سه هجری وفات یافت

ذکر سلطنت رکن الدین فیروز شاه بن سلطان شمس الدین التمش

سلطان رکن الدین بعد از مردن پدر در دهلی بر تخت جلوس فرمود ارکان دولت لوازم نثار و ایثار بجا آوردند تاج الدین ریزه دبیر قصیده در تهنیت گفت این چند بیت از ان است۔

مبارکباد ملک جاودانے	ملک را خاصه هنگام جوانے
امین الدوله رکن الدین که آمد	درش از زمین چون رکن یمانے

سلطان از هنگام حصول امر سلطنت بساط عیش و طرب گسترده دست از کار سلطنت باز داشت و خزاین شمسی را اکثر صرف مطربان نموده زمام جهانبانی در قبضهٔ اقتدار

والدهٔ خود شاه ترکان که کنیز ترکیه بود گذاشت او بکام دل رسید پند زن های اصیل
را که در عقد سلطان شمس الدین بودند بفضیحت تمام کشت و کنیزان ترک شمسی را بر سر
دار کشید و پسر خورد شمس الدین را که قطب الدین نام داشت بقتل رسانید بدین سبب
خاطر صغیر و کبیر از سلطان متنفر گشت و شاهزادهٔ غیاث الدین محمد برادر خوردش
که حکومت ولایت اوده داشت سر از اطاعت پیچیده خزائن لکهنوتی را که به دهلی
می آوردند بگرفت و ملک اعز الدین صاحب صوبهٔ بدایون و علاء الدین خانی حاکم
صوبهٔ لاهور و کنیز خان حاکم ملتان و سیف الدین حاکم هانسی باهم مراسلت نموده لوای
مخالفت برافراختند سلطان رکن الدین بقصد دفع ایشان با لشکر بسیار از دهلی
حرکت نموده در کیلوکهری دوسه کروهی دهلی فرود آمد و هم در اثنای این حال
نظام الملک با چند امرای دیگر با ملک اعز الدین پیوستند و ایشان همگی اتفاق کرده
به لاهور رفتند سلطان جهت تسکین این فتنه طرف پنجاب روانه شد و چون بحوالی
منصور پور رسید امرای دیگر مثل تاج الدین و محمد دبیر و بهاء الدین حسین و ملک
کریم الدین و صابر الملک و خواجه رشید و امیر فخر الدین که همراه بودند از لشکر او
جدا شده بدهلی آمدند و بسلطان رضیه بیگم دختر بزرگ سلطان شمس الدین بیعت نموده
او را بر سریر سلطنت نشانیدند رکن الدین این خبر شنیده مراجعت کرد سلطان رضیه بیگم

بقلم لال بہادر مصوّر ملازم راجہ درگا پرشاد صاحب بہادر سندیلہ

فوجی بجنگ او فرستاد تا او را گرفته محبوس ساختند در اندک مدت در همان زندان
از جهان درگذشت مدت سلطنت او قریب هفت ماه بود۔

ذکر سلطنت سلطان رضیه بیگم بنت سلطان شمس الدین التمش

سلطان رضیه بیگم بجمیع صفاتی که بادشاهان عاقل و کامل را می باشد متصف بود
جز آنکه صورت نسوان داشت عیبی درونی یافتند قرآن را با داب می خواند و از
بعضے علوم فی الجمله نصیبی داشت در زمان پدر در مهمات ملک دخل کردی و فرمانروائے
نمودی سلطان از بس که عقل و فراست کامل از و مشاهده کردی مانع نیامدے
چندی از امرا را وقت رحلت حاضر ساخته او را ولیعهد گردانید امرا بعرض رسانیدند
که با وجود پسران قابل وارشد دختر را ولیعهد ساختن چه حکمت باشد سلطان گفت
که پسران خود را بشرب خمر و اقسام مناهی و هوا پرستی مبتلا می بینم بار سلطنت
در خور بازوی ایشان نیست رضیه بیگم اگرچه در ظاهر زن است اما بمعنی مرد است
القصه سلطان رضیه بیگم در سال مذکوره از پرده بیرون آمده لباس مردان پوشیده
قبای در بر و کلاه بر سر گذاشته بر تخت سلطنت نشست و قواعد و ضوابط شمسی را که
در ایام سلطنت رکن الدین مهمل و مندرس شده بود رواج داد و روش عدل و کرم پیش گرفت
و امرای مخالف و اهل بغاوت را ابتدا بپیرصانیه از خود ساخت و بعضی را متفرق و

پریشان کردو آنانکه سر جنگ وجدال برداشته بودند تعاقب آنها کرده تدارکات
معقول نمود ملک سیف الدین وبرادر اورا بدست آورده بقتل رسانید وملک علاء الدین
درحدود بابل بدست زمینداران کشته شد ونظام الملک برسر مور رفته در آنجا
فوت شد چون سلطان رضیه بیگم را قوتی پیدا گردید ومملکت انتظام یافت وزارت
بخواجه مهذب غزنوی که نائب نظام ملک بود قرار گرفت ونیابت لشکر بملک سیف الدین
ایبک تفویض کرده اورا قتلق خان خطاب نمود وملک گیرخان ایازرا که مورد خدمات
شایسته شده بود ولایت لاهور بخشید ودیگر ممالک بهریکی از امرا مفوض نمود جمال الدین
یاقوت حبشی راکه میراخور بوود درخدمت سلطان تقرب تمام پیدا نموده بود امیر الامرا
گردانید ومرتبه اش بغایت رسانید که در وقت سواری رضیه بیگم را دست زیر بغل
گرده سوار ساختی ازین جهت بزرگان ملک ازان ملکه جهان ملال بهم رسانیدند واز تسلط
غلام حبشی دلگیر شده بمقام مخالفت درآمدند اعز الدین در لاهور وملک التونیه در بهٹنده
علم بغاوت برافراختند سلطان رضیه بیگم با لشکری گران جهت تدارک این واقعه
بجانب بهٹنده نهضت فرمود در اثنای راه امرای ترک بر وخروج کرده جمال الدین
یاقوت حبشی راقتل کردند وسلطان رضیه بیگم را قید کرده بقلعهٔ بهٹنده فرستادند وبدهلی
رفته معز الدین بهرام شاه بن سلطان شمس الدین را به بادشاهی برداشتند درین وقت

بقلم لال بہادر مصور ساکن جوئیان للمنو ملازم راجہ ورگا پرشاد صاحب بہادر

ملک التونیه حاکم بهٹنده رضیه بیگم را درعقد آورد و باتفاق جماعهٔ کهسکران و دیگر زمینداران اطراف و بعضی امرا را موافق ساخته دو بار جانب دهلی لشکر کشیدند هر دو بار بهرام شاه ملک بلبن را که خطاب الغخان داشت و داماد شمس الدین بود بمقابلهٔ آنها فرستاد و هر دو بار شکست بر رضیه و التونیه افتاد و این هر دو در هزیمت آخر بدست زمینداران افتاده بقتل رسیدند مدت سلطنت رضیه بیگم سه سال و شش ماه و شش روز۔

ذکر سلطنت معزالدین بهرام شاه بن شمس الدین التمش

درسال شش صد و سی و هفت هجری سلطان معزالدین بهرام شاه بن سلطان شمس الدین باتفاق امرا بر تخت سلطنت دهلی جلوس فرمود و معاملهٔ رضیه بیگم را چنانکه گذشت مفروغ ساخت اختیار الدین الپتگین به اتفاق نظام الملک وزیر جمیع امورات مملکت را از پیش خود گرفت و همشیرهٔ سلطان که سابق منکوحهٔ قاضی اختیار الدین بوده بنکاح خویش در آورد و دائم یک فیل مست که دران وقت کسی بی حکم بادشاه بر دروازه بستی بر دروازه خود بست این معنی موجب بدگمانی شد سلطان دو نفر ترک را که از معتمدان بودند بفرمود تا خود را بهیئت مستان ساخته هر دو را بکشتند روز دوشنبه هشتم محرم سال ششصد و سی و هشت هجری هر دو ترک در وقت دربار بدیوان خانه

ادا های مستانه آغاز نمودند و ملک اختیار الدین الپتگین را کشته بامرد ۵ صد ساله
برابر کردند و باز متوجه نظام الملک وزیر شدند و دو زخم کاری رسانیدند امرا درمیان
آمده در دفع هر دو ترک کوشیدند نظام الملک درین فرصت خود را بیرون انداخت و
جان بسلامت برد سلطان بمصلحت وقت هر دو ترک را در زندان فرستاد و وزیر شفا
یافته باز بدیوانخانه آمد و بکار وزارت مشغول گشت تا آنکه مزاج بدر الدین سنقر رومی
که امیر صاحب جاه شده بود باغوای بعضی از اهل فتنه منحرف شد و در خانه صدر الملک
تاج الدین که مشرف بود همه اکابر و امرا جمع شدند و در باب تغیر سلطنت سخن بمیان
آوردند و صدر الملک را به طلب نظام الملک فرستادند او عذر کرده آمدن خود بروز
دیگر گذاشت صدر الملک کس معتمد را نزد سلطان فرستاده ازین حال آگهی داد
سلطان معتمدی را درین مجمع فرستاد او بعد مشاهده حقیقت حال را بسلطان معروض
داشت صدر الملک برگشته بمنزل خود آمد و از بدر الدین سنقر رومی و دیگران عذر
نظام الملک ظاهر نمود سلطان همین ساعت بر سر آن جماعه رفته جمعیت ایشان
را متفرق گردانید و بنا بر مصلحت وقت بدر الدین سنقر رومی را اقطاع بداؤن داده
بدان جانب فرستاد و بعد چندی بدر الدین را از بداؤن طلب داشته بقتل رسانید
و قاضی شمس الدین و قاضی ماهره را زیر پای فیل انداخته هلاک کرد و تاج الدین موسی

راهم بقتل رسانید این معنی زیاده تر باعث هراس مردم گشت و نظام الملک که بسبب
واقعه زخم ملالی داشت از اغوای او خلایق را موجب تنفر از سلطان گردید مقارن
اینحال در سال ششصد وسی و نه هجری افواج چنگیزی بلاهور آمد و حاکم آنجا بجانب
دهلی گریخت و از مردم آن شهر جمعی کثیر قتیل و اسیر گشتند سلطان امرا را در قصر سفید
طلبیده و بیعت تازه کرده نظام الملک وزیر و قطب الدین حسن غوری کیل السلطنت
را با امرای بسیار جهت دفع شر مغل به لاهور فرستاد و قتیکه لشکر بر لب آب بیاه رسید
نظام الملک که در باطن با سلطان منافق بود خدعه نموده عرضداشت نمود که از دست
این جماعهٔ منافق کار نخواهد برآمد یا سلطان باینجانب نهضت فرمایند یا فرمان صادر
شود که بنده و ملک قطب الدین ایشان را از میان بردارم سلطان در جواب
نوشت که این جماعه کشتنی اند بوقت خود بسزا خواهند رسید و چند روز با ایشان مدارا
نماید نظام الملک فرمان را بامرا نموده همه را در عزل سلطان باخود متفق ساخت
چون سلطان اینخبر یافت حضرت خواجه قطب الدین بختیار اوشی را به تکلیف تمام
برای تسلی امرا فرستاد امرا تسلی پذیر نشدند و نظام الملک و سائر امرا به دهلی آمده
قریب سه نیم ماه هر روز با بادشاه جنگ میکردند چون مردم شهر هم بامرا متفق بودند
بشهر در آمده سلطان را محبوس ساختند و بعد از چند روز بقتل او پرداختند مدت

سلطنت او دو سال و یک نیم ماه۔

ذکر سلطنت علاء الدین مسعود شاہ بن سلطان رکن الدین فیروز شاہ بن شمس الدین التمش

چون امر امعز الدین بہرام شاہ را بقتل آوردند ملک اعز الدین بلبن بزرگ بر تخت دہلی جلوس کردہ در شہر منادی گردانید امرا و ملوک بسلطنت او راضی نشدہ سلطان ناصر الدین و جلال الدین پسران سلطان شمس الدین و سلطان علاء الدین بن مسعود شاہ را کہ در قصر سفید محبوس کردہ بودند بیرون آوردہ از میان ایشان علاء الدین بن مسعود شاہ را در ماہ ذیقعدہ سال ششصد و سی و نہ ہجری بر تخت سلطنت متمکن ساختند ملک قطب الدین بہ نیابت و نظام الملک بوزارت سرفراز شد چون کار مملکت انتظام پذیرفت ہر دو عم خود را از حبس برآوردہ در تعظیم و تکریم ایشان کوشید ناصر الدین را حکومت خطۂ بہرائچ ارزانی داشت و جلال الدین را حاکم قنوج گردانید و از ایشان دران دیار آثار پسندیدہ بظہور رسیدند در سال ششصد و چہل و دو ہجری خبر آمد کہ افواج مغل از نواحی قندہار بسندہ رسیدہ اوچ را محاصرہ کردہ است سلطان امرای خود را جمع کردہ چون بر لب بیاہ رسید لشکر اوچ را گذاشتہ فرار نمود سلطان مظفر و منصور بدہلی مراجعت کرد و بسبب کثرت می نوشی از طریقۂ

عدل و انصاف انحراف ورزیده طریق ظلم پیش گرفت اختلال کلی در ملک بهم رسید و بر نصیحت دولتخواهان گوش نه نهاد چنانچه جمیع امرای سلطنت کمر عداوت بسته خفیه قاصدی نزد عم او سلطان ناصرالدین محمود بهرائچ فرستاده التماس قدوم نمودند او بسرعت هرچه تمامتر بدهلی آمد و بی جنگ و جدال در ماه محرم سال ششصد و چهل و چهار هجری بر تخت نشست و علاء الدین مسعود را بزندان فرستاد همانجا زمان حیاتش بپایان رسید مدت سلطنت او چهار سال و یک ماه بود۔

ذکر سلطنت ناصرالدین محمود بن شمس الدین التمش

ناصرالدین محمود بزرگترین فرزندان شمس الدین التمش است در عهد سلطان مسعود حکومت و ولایت بهرائچ داشت آن خطه را آباد و معمور گردانید وصیت عدالت و رعیت پروری او انتشار یافته طبایع خاص و عام بر او راغب شدند چنانکه در سطور سابق گذشت بدهلی آمد امرا و اعیان دولت شمسی او را در قصر سفید متمکن ساختند او بادشاهی بود عادل و عابد و فاضل و باذل از وجه کتابت مصحف قوت خود میکرد و از اموال بادشاهی صرف ذات خویش نمی ساخت علما و صلحا را دوست داشتی و در تعظیم و تکریم آنها کوشیدی و منصب وزارت به ملک غیاث الدین بلبن که غلام و داماد پدرش بود مقرر ساخته او را بخطاب خان اعظم الغخان سرافراز فرمود و چتر و دولباش داده کار مملکت را بزرای رزین او حواله گردانید و شیر خان پسر اعظم خان را خطاب خان معظم داده حاکم پنجاب و ملتان وغیره ساخت و در مقابل مغل

که در غزنین و کابل و قندهار و بلخ و هرات می بودند حصه ابوهند و بهتنده را عمارت
کرد گویند که سلطان ناصرالدین در وقت تفویض مهمات سلطنت به خان اعظم الغخان
گفت که من ترا نائب خود کرده ام اختیار مملکت بتو داده ام کاری نکنی که از حضرت
بی نیاز از جواب درمانی و خود را و مرا شرمسار گردانی الغخان آن چنان قواعد
نیابت و ملک داری اساس نهاد که نه مام مملکت بقبضهٔ اقتدار او در آمد و احدی را
یارای تصرف در کار او نمانده در سال جلوس سلطان باستصواب الغخان
لشکر بجانب ملتان کشید چون از آب لاهور گذشته بکنار آب سودره رسید
توقف کرد و خان اعظم الغخان را سر لشکر ساخته اطراف سند فرستاد خان اعظم
تمامی آن بلاد را تاراج و غارت نموده کهکران و متمردان آنجا را که در سال گذشته
لشکر مغل را راهبری نموده بولایت هند آورده بودند بقتل رسانیده زنان و فرزندان
ایشان را اسیر کرده بخدمت سلطان آمد سلطان بسبب قلت علف بدهلی مراجعت
نموده جمیع امرای کهن سال را که در ملتان و لاهور از زمان قطبی و شمسی جاگیر
داشتند چنانچه وی اطاعت نمیکردند و در کارها نفاق می ورزیدند به صوابدید خان اعظم
از منصب امارت معزول نموده بدهلی آورد و فرزندان و خویشان ایشان را بدان
منصب برنواخت ازین جهت به مهمات پنجاب و ملتان استقامت تمام بهم رسید و

بادشاهی او استقلالی تمام پیدا کرد و بسا کارها بحسن تدبیر خویش و سربراهی الغخان
سرانجام میداد بعد چندی عماد الدین ریحانی که دست گرفتهٔ الغخان بود از روی
حسد عازم قتل خان اعظم الغخان گردید چون کارش پیش نه رفت با سلطان عرض
کرد و صلاح آن ست که خان اعظم به هانسی فرستاده شود تا فتنه و فساد فرو نشیند
سلطان ناچار بنابر رعایت وقت قبول نمود و الغخان به هانسی رفت عماد الدین
ریحانی در غیبت او فرصت یافته هر کس که با خان اعظم نسبتی داشت او را تغیر و تبدل
نمود درین وقت امرای اطراف جوانب موافقت با یکدیگر نموده به خان اعظم
پیام دادند که نظام مملکت از میان رفته و ظلم و جور عماد الدین از اندازه گذشته مناسب
آن که توجه بدار الخلافت دهلی نموده مهمات را بدستور سابق بدست گیری باین صورت
جمیع امرا در نواحی کهرام جمع آمدند عماد الدین سلطان را برداشته بدفع ایشان روانه
شد چون نزدیک به هانسی رسید خان اعظم و دیگر امرا السلطان پیغام نمودند که ما بندگان
درگاهیم مدعای ما از برداشتن عماد الدین است سلطان عماد الدین را از وکالت
معزول کرده با قطاع بداؤن فرستاد و امرا بالتمام بخدمت سلطان آمدند و بخلعت
بادشاهانه نوازش یافتند از آمدن خان اعظم الغخان صغیر و کبیر خوشوقت شدند
عماد الدین با بعضی امرای نفاق پیشه متفق شده علم بغاوت برافراشت و بعد

جنگ بسیار بدست امرا گرفتار شده بقتل رسید در سال ششصد و پنجاه و پنج هجری بطرف رنتهبور رفته متمردان آنجا را سزا داده برگشت دو صد و پنجاه سردار ایشان را دستگیر کرده آورد و بانواع سیاست بقتل رسانید و در سال ششصد و پنجاه و هشت هجری ایلچی از جانب هلاکو خان بدهلی رسید آلغخان پنجاه هزار برق انداز و تیر انداز از عرب و عجم و ترک و خلج و افغان و دو لک پیاده و سوار و دو هزار فیل و سه هزار عراده آتشبازی از شهر بیرون برده بر سر راه ایلچی برای اظهار شکوه سلطنت ایستاد کرده ایلچی را بملازمت آورد درین روز جشن عظیم الشان بشکوه وصولت تمام ترتیب یافته بود جمیع امرای نامدار و شاهزاده های دیگر ولایات که از صدمات یورش چنگیزیه در هندوستان جمع آمده بودند و بسیاری راجه ها و رای زادگان دست بسته و در تخت او ایستاده بودند قاضی منهاج السراج جرجانی قصیده در مدح این جشن گفت این چند ابیات ازان است

قصیده

زهی جشنی کزان اطراف چون خلد برین گشته — خهی بزمی کزان اکناف عدن استین گشته

ز فرناصر الدین شاه محمود بن التمش — ملک نزدش دعا خوانده فلک پیشش زمین گشته

شهنشاهی که در عالم ز فیض فضل ربانی — سزای چتر شاهی لایق تخت و نگین گشته

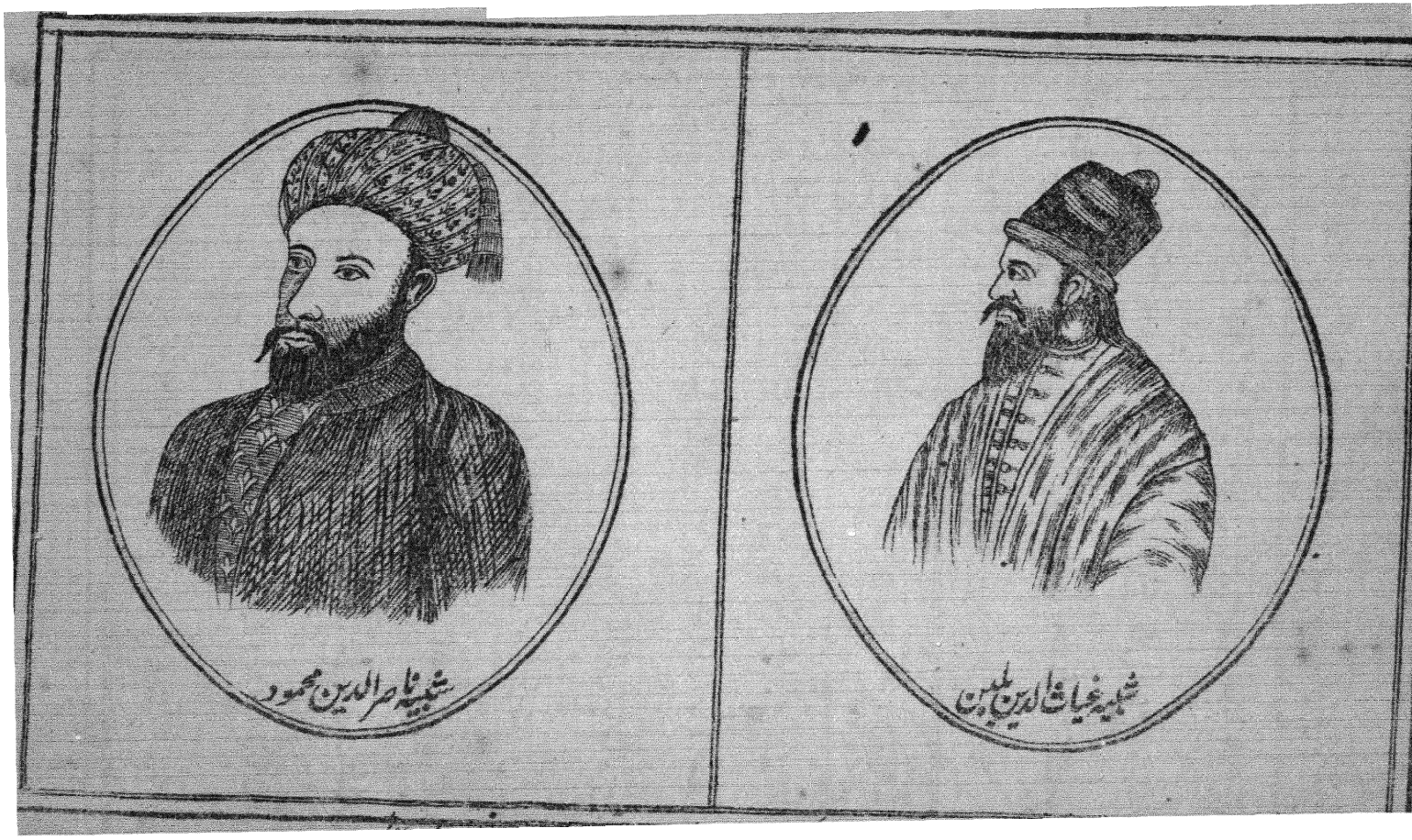

بقلم لال بہادر مصور سالن ہیڈ پینٹر ان کھنو ملازم راجہ [illegible] صاحب بہادر

زتر تیب و نہاد و رسم آئین نشاط او	تو گفتی عرصۂ دہلی بہشت ہفتمین گشتہ
مبارکباد بر اسلام این بزم شہ عالم	گزین ترتیب ہندوستان بسی خوشتر ز چین گشتہ

از سال ششصد و شصت و سہ ہجری سلطان مریض گشت و بعد از علالت یکسال در سال ششصد و شصت و چہار ہجری مطابق سال یک ہزار و دو صد و شصت و شش عیسوی از دنیا رخت ہستی بر بست مدت سلطنت او ہشت سال و چہار ماہ بود۔

ذکر سلطنت سلطان غیاث الدین بلبن غلام و داماد شمس الدین التمش

گویند کہ سلطان غیاث الدین بلبن از ترکان قراختای ست از طائفۂ البری سوداگر او را بہ بغداد آورد و خواجہ جمال الدین کہ از مشاہیر وقت بود او را در سال ششصد و سی ہجری بخرید و در ہمان سال متوجہ دہلی گشت و سلطان غیاث الدین را با صد غلام دیگر بنظر سلطان شمس الدین در آورد و سلطان ہمہ را بہ قیمت اعلی خرید چون آثار شہامت و مردانگی از بلبن مشاہدہ فرمود باز دار خاصہ گردانید از تائید غیبی برادر خود کشلی خان را کہ در ملازمت سلطان نہایت اعتبار داشت بشناخت و بدین تقریب بیش از بیش صاحب عزت گشتہ از مشاہیر درگاہ شد در عہد سلطان رکن الدین با سائر ترکان بہ پنجاب رفتہ بغی کرد و در عہد رضیہ بیگم چون ترکان بجوالی

دهلی آمده سنگ تفرقه درمیان ایشان افتاد سلطان غیاث الدین دستگیر شده
محبوس گردید و همدران عهد از زندان نجات یافته میر شکار گشت و در زمان معزالدین
خدمت میر آخوری یافت پس بدرالدین حاجب دست او را گرفته از امرای کبار
ساخت و پرگنهٔ هانسی و ریواڑی اقطاع یافته میواتیان را که سرکش بودند و شب ها
بر دهلی تاخت آورده خرابی بسیار میکردند بسزا رسانید بدین سبب آوازهٔ شجاعت و
مردانگی او منتشر شده روز بروز دولت او ترقی گرفت در عهد سلطان علاءالدین مسعود
امیر حاجب گردید و کارهای نمایان از و بظهور پیوست و در زمان ناصرالدین منصب
امور ملکی و مالی باو مفوض گشته بنوعی صاحب جاه شد که از سلطنت چندان فاصله
نماند و از سلطان ناصرالدین سوای نام بادشاهی هیچ باقی نبود چنانچه پس از فوت
او در سال ششصد و شصت و چهار هجری مطابق سال یک هزار و دو صد و
شصت و شش عیسوی در قصر سفید بر تخت دهلی متمکن شده خاص و عام بسلطنت او راضی
گشتند گویند که شمس الدین چهل غلام ترک داشت همه روشناس و صاحب اعتبار و
ایشان را چهل گانی میگفتند بعد فوت او در یک مجلس فراهم آمده هم عهد و سوگند
گشته ممالک هند را درمیان خود ها قسمت کردند و به ترکان خواجه تاش مشهور شده
بعد از اندک زمانی دعوی انا و لاغیری کردند سلطان بلبن از جملهٔ ایشان بود چون

بادشاه شد اول برخی از ترکان خواجه تاش را که استقلال تمام داشتند و از انها
می ترسید برانداخت حتی که پسر عم خود شیر خان را که از و بزرگ تر بود زهر داده کشت و
در اندک مدت ملک هندرا ضبط کرده از معاندان و مخالفان پاک و صاف ساخت و
بادشاه عظیم الشان گشت چنانچه ملوک عراق و خراسان و ماوراء النهر با او طریقه
دوستی می پیمودند بادشاه مرد دانا و صاحب تجربه بود کارها را از روی فهمیدگی و
سنجیدگی میکرد و امور مملکت را جز با کابر و مردم دانا نه سپردی و اراذل را در کارهای
سلطنت دخل ندادی و تا آخر ایام بادشاهی با مزدم لیام همزبانی نکرده و هزال را
در مجلس خود راه نداده هرچند مبلغی کثیر برای حرف زدن پیشکش می کردند قبول
نمی ساخت و در عظمت و شوکت و دبدبه و شکوه بادشاهی نهایت مبالغه داشت پانزده
نفر بادشاهزاده از ترکستان و ماوراء النهر و خراسان و عراق و آذربائجان و فارس و
روم و شام از آسیب سپاه چنگیزیه در عهد او بدهلی رسیدند و هریکی بر بساط عشرت و
امارت متمکن گشته در کمال جمعیت و دست بسته پیش تختش می ایستادند مگر دو شاهزاده از اولاد
خلفای عباسی می نشستند چنانکه در دهلی پانزده محله از ایشان بهم رسیده بود
یکی محله عباسی دوم سنجری سوم خوارزم شاهی چهارم ویلمی پنجم علوی ششم اتابکی
هفتم غوری هشتم چنگیزی نهم رومی دهم سنقری یازدهم یمنی دوازدهم موصلی

سیزدهم سمرقندی چهاردهم کاشغری پانزدهم خطای - غرضکه بادشاه بشکوه وجلال
تمام بارعام میداد چنانچه بینندگان را از دیدن آن زهره بگداختی متمردان دور و
نزدیک را لرزه بر اندام افتادی و در وقت سواری پانصد سیستانی وغوری و
سمرقندی وعربی شمشیرهای برهنه بردوش نهاده بوضع مهیب پیاده بهای وهوی
در رکاب او میرفتند ومجلس جشن را نیز بتکلف آراستی وایام عید ونوروز را بطرز بادشاهان
عجم بسر بردی وبگستردن فرشهای منقش واستعمال پرده های زربافت وانواع فواکه و
اطعمه واشربه مبالغه نمودی و در عدالت امرای عمده را که بر سر پیرزالی ستم کرده باشند
کشتی وبفرزندان خود که بزرگترین شان محمد خان بود وپسر اصغر ناصر الدین بغراخان
نام داشت میگفت که اگرچه شما جگرگوشه من اند اگر بر عاجزان ستم وتعدی نمایند بی تامل
شما را بسزا رسانم وقتیکه بر سر آبی یا بر پلی یا بر خلابی رسیدی اول مریضان وعورات
لاغر وتمامی فیلان وبار بردار خود را بگذرانیدی بلکه در چنین جاها چند روز توقف کردی
بعد آن خود بجمعیت تمام ازان مقام درگذشتی در سیاست اهل بغی وطغیان چه از هندو
چه از مسلمان محابا نه کردی و درکشتن وزدن وبستن آنچه صلاح ملک دانستی خواه
مشروع خواه نامشروع تقصیر نه نمودی وقوانین مملکت که در ایام بادشاهی پسران
شمس الدین التمش مختل ومندرس گشته بود مجدد استحکام داد ونیز لشکار میل تمام

داشت ازین جهت در عهد او میر شکاران صاحب جاه و عزت بودند و با وجود کثرت
امور جهانداری اکثر روزها بشکار میرفت آخر شب از کوشک لعل سوار شدی و ثلث
شب دیگر بیرون بودی و همیشه بر شکار بحکم نوبت یک هزار سوار و یک هزار پیاده
تیرانداز همراه می بودند و اطعمه و اشربه ایشان از سرکار میرسید چون خبر موا ضبط
شکار بسلطان هلاکو خان در بغداد رسید گفت با دشاه غیاث الدین بلبن با دشاهی است
پخته و صاحب تجربه بظاهر بشکار میرود و در معنی در رزش سواری میفرماید و لشکر خود
را پاس میدارد سلطان این معنی را شنیده بر گیاست هلاکو خان تحسین و آفرین
فرمود و گفت قواعد ملک داری و جهانداری کسی داند که ملک ها گرفته باشد
گویند که شاهزاده بزرگ محمد سلطان خان شهید که نزد پدرش سلطان غیاث الدین
بلبن عزیز تر از فرزندان دیگر بود بمکارم اخلاق و محاسن اوصاف اتصاف داشت
آن مقدار صفات خوب که با دشاهزاده ها بایباید دمی شاید حق سبحانه تعالی او را
کرامت فرموده بود و در فضیلت و هنر و دانش قرین و عدیل نداشت همیشه
مجلس خود را بافاضلان سعادت قرین و شاعران فراست آئین آراسته داشتی
و در حق همکنان انواع التفات و مراعات صرف نمودی امیر خسرو دهلوی و
خواجه حسن نجیسال در ملتان ملازم او بودند و در سلک ندیمان انتظام داشتند

عزت ایشان بیش از ندیمان دیگر نمودی و بنظم و نثر آنها حظ تمام برداشتے چنان
مودب و مهذب بود که در مجلس فرماندهی اگر تمام روز و شب نشستے زانوے خود
بالا نکردی و سوگند جز لفظ حقا نبودی و در مجلس شراب و اوقات غفلت و مستی حرف
ناملایم بزبانش نرفتی و در مجلس او شاهنامه و دیوان خاقانی و انوری و خمسه
مولانا نظامی و اشعار امیر خسرو میخواندند و ارباب فهم و دانش بشعرفهمی او اقرار
داشتند از امیر خسرو منقول است که بسجدت طبع و دریافت معنی دقیق و سخن شناسی و
یاد داشت اشعار متقدمین و متاخرین همچو محمد سلطان کم کسی را دیده ام بیاضے
داشت که قریب بست هزار بیت بسلیقهٔ عالی خویش از کتب قدما انتخاب کرده
بخط خوب بها نوشته بود امیر خسرو و خواجه حسن آن اشعار را پسندیده و خوش داشته
بر خوش فهمی و ادراک بلند او آفرین میگفتند و بعد از شهادت او سلطان غیاث الدین
بلبن آن بیاض را به امیر علی جامدار عنایت فرمود پس ازو به امیر خسرو رسیده
و جمیع سخنوران آن بیاض را دیده و اشعار منتخب آنرا در بیاض های خود نوشته
بر فوت شاهزادهٔ نوجوان تاسف میخوردند گویند که غیاث الدین بلبن صوبهٔ ملتان
باقطاع او داده او را رخصت قیام آنجا داد بدانجا مدتی بسر برده و با فوج چنگیزیه
نبرد های رستمانه نمود هما نجا شیخ عثمان ترمذی که از بزرگان وقت بود وارد شد

تواضع بافراط کرده نذر و هدیه گذرانید و سعی بسیار کرد که در ملتان اقامت کنند و
جهت او خانقاهی بسازد و قریه ها وقف کند شیخ قبول نه نموده مسافر شد روزی
شیخ عثمان و شیخ صدر الدین ولد شیخ بهاء الدین ذکریا در مجلس شاهزاده تشریف
داشتند از استماع اشعار عربی ایشان و سائر درویشان که دران مجمع بودند وجد
شده برقص درآمدند و شاهزاده محمد خان پیش ایشان دست بسته ایستاده شده
زار زار می گریست اگر احیاناً کسی در مجلس وی شعری از شعرای متقدمین خواندی
که متضمن وعظ و نصیحت بودی خاطر از هر سو کشیده گوش بر آواز داشتی و رقت فرمودی
و دلیل وفور دانش و بینش او همین بس است که دران ایام که خطهٔ ملتان بمیامن
قدوم او رشک گلستان ارم بود و باز نزدیکان خود را با تحف و هدایا بشیراز
خدمت شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی فرستاده التماس قدوم میمنت لزوم فرمود
و خواست که در ملتان برای او خانقاهی بسازد و قریه ها وقف کند چون شیخ پیر و
ناتوان شده بود هر دو بار عذر خواست و هر بار سفینهٔ اشعار خود را از غزلیات
وغیره بخط خود برای او فرستاده سفارش امیر خسرو را خیمهٔ آن ساخت سلطان
محمد خان هر سال از ملتان بخدمت پدر رفتی و تحفه و هدایا گذرانیده بعد از چند روز
مراجعت کردی پسر دوم ناصر الدین بغراخان برخلاف آن مجلس عیش و عشرت

آراستی وقصه خوانان خوش طبع وظریفان وهزال را نزد خود راه دادی چنانچه بعد
قتل طغرل شقی سلطان ولایت لکهنوتی را به ناصرالدین بغراخان ارزانی داشت وچتر برسرش
گرفته خطبه وسکه آن ولایت بنام او گردانید وچند وصیت کرده برگشت از حوادث
عظیمه این عهد شهید شدن سلطان محمد است تفصیل این اجمال آنکه چون برتخت ایران
ارغون خان نبیرهٔ هلاکو خان نشست تیمور خان را به تسخیر هندوستان فرستاد تا او با
بست هزار مغل به دیپالپور ولاهور آمده خرابی های بسیار کرد سلطان محمد خان
از قرب وصول ایشان خبر یافته وقت چاشت از ملتان بیرون آمد وکنار آب
لاهور که در نواحی ملتان میگذرد وجهت مصاف اختیار کرد تیمور خان که آن طرف
آب فرود آمده بود عبور کرده جنگ درانداخت وبعد جنگ منهزم گردیده رخ برفیافت
امرای هند لوازم حزم واحتیاط از دست داده دنبال منهزمان کردند شهزاده
محمد خان که اجل او برسر رسیده بود بر کنار آب با پانصد کس فرود آمده به ادای
نماز مشغول شد درین اثنا یکی از امرای مغل با دو هزار کس از کمین برآمده برسر
او رسید محمد سلطان با یاران خود سوار شده با آنکه اسپ وآدم خسته بودند
اختیار مقابله نمود وحمله های مردانه ونبردهای رستمانه کرد ناگاه تیری از شست
قضا بر پیشانی او رسیده آن شاهزادهٔ جوان بخت جوان سال را با مردهٔ صد ساله

برابر ساخت بسیاری امرای نامدار و خوانین والا تبار بدست دشمن افتادند امیر خسرو هم یکی ازان بود با دشاه بدریافت این حال از غایت غم و الم بیتاب شد و کمر طاقت او بشکست بعد چندی امیر خسرو از دست غنیم رهائی یافته بدار الخلافت آمد ترکیب بندی گفته پیش با دشاه خواند این چند ابیات ازان ست۔

نظم

واقعه هست این بلا از آسمان آمد پدید
آفت است این یا قیامت در جهان آمد پدید

راه در بنیاد عالم داد سیل فتنه را
رخنه کا سال در هندوستان آمد پدید

مجلس یاران پریشان شد چو برگ گل ز باد
برگ ریزی گوی اندر گلستان آمد پدید

هر مژه بی دیدن یاران سنانی شد بچشم
سر و بالا خون هر نوک سنان آمد پدید

دل پیچید چون زمانه رشته صحبت گسست
دُر بریزد چون خلل در ریسمان آمد پدید

بسکه آب چشم خلقی شد روان در چار سوی
پنج آب یگر اندر مولتان آمد پدید

خواستم تا از آتش دل بر زبان آرم سخن
صد زبان آتشینم در دهان آمد پدید

سینه خالی بکندم گریه بگشاد از دو چشم
چون زمین کاویده شد آب روان آمد پدید

گریه هم بی پوست وی میکند با من گرو
پوست از رویم برفت و استخوان آمد پدید

جمع شد سیاره در چشم مگر طوفان شود
چون بروج آبی انجم را قران آمد پدید

من نخواهم خبر همان جمعیت وکی این شود	خود محالست این بنات النعش پروین کی شود

بادشاه بشنیدن این ابیات ماتم فرزند را تازه نمود و از غایت حزن واندوه بر بستر رنجوری افتاد کس بطلب بغرا خان به لکهنوتی فرستاد بغرا خان برجناح استعجال به دهلی بخدمت پدر رسید سلطان به بغرا خان فرمود که فراق برادر بزرگ تو مرا رنجور ضعیف ساخته و می بینم که وقت ارتحال نزدیک رسیده درین وقت باید که حضور من باشی که وارثی جز تو ندارم بغرا خان قبول نموده در خدمت پدر حاضر می بود بعد چندی اندک شفای در مرض بادشاه دیده به بهانهٔ شکار بی رخصت متوجه لکهنوتی گردید بادشاه ازین حرکت بیشتر ملول گشت و ماتم خان شهید برادر تازه شد و از غایت غم و الم حالتش باعتدال نماند و وقت انتقال و ارتحال او نزدیک رسید هنگام نزع ارکین سلطنت را طلبیده وصیت کرد که من همیشه از سخن نشنوی ناصر الدین بغرا خان آزرده و از محمد خان شهید راضی و شاکر بودم حالا درین حالت بیماری او مرا گذاشته به لکهنوتی رفت آزرده تر شدم بعد از من کیخسرو پسر محمد خان شهید را از ملتان طلب داشته بر تخت سلطنت متمکن سازند و کیقباد را پیش بغرا خان به لکهنوتی فرستند بعد این وصیت سلطان غیاث الدین بلبن رخت زندگانی ازین جهان فانی بربست این واقعه در سال ششصد و هشتاد و پنج هجری مطابق سال یک هزار و

شبیہ معزالدین کیقباد

بقلم لال بہادر مصور لکھنؤ

دوصد وہشتاد وشش عیسوی بظہور آمد از انجا کہ ملک فخرالدین کوتوال کہ مدار المہام سلطنت وسرمایہ حل وعقد مملکت بود با سلطان کیخسرو صفائی نداشت بنا بر آن بر وصیت بادشاہ مغفور عمل نکردہ کیقباد پسر بغراخان را برای بادشاہی انتخاب نمود مدت سلطنت غیاث الدین بلبن بست ودو سال بود۔

ذکر سلطنت سلطان معزالدین کیقباد بن ناصرالدین بغراخان

چون سلطان غیاث الدین بلبن برحمت حق پیوست کیقباد پسر ناصرالدین بغراخان را کہ ہیزدہ سالہ بود معزالدین کیقباد خطاب کردہ بسلطنت برداشتند او بادشاہی بود بفضیلت طبع ومکارم اخلاق آراستہ وبہ پیرایہ حسن یوسفی وطلعت خورشیدی پیراستہ امیر خسرو کہ درین عہد دولت بہ تقرب خدمت امتیاز داشت مثنوی قران السعدین بنام نامی او گفتہ چنانچہ در مدح او گوید۔

وقت شد اکنون کہ بجادوگری	بازکشائیم در داوری
سلک سخن را کہ دُر افشان کنم	پیشکش حضرت سلطان کنم
شاہ سکندر روش دارا نشان	آئینہ روی سکندر روشان
پایہ شاہی کہ زمہ برتر است	کیست کہ این پایہ باو درخور است
شاہ جوان بخت معز جہان	تاج دہ وتخت ستان شہان

وارث اکلیل کیان کیقباد	که افسر جد فر کیانیش داد

سلطان معزالدین کیقباد در حجر عطوفت جد امجد پرورش یافت معلمان و مودبان نیکوسیر موکل او بودند نمی گذاشتند که پیرامون لذات و شهوات نفسانی گشتی همگی اوقات او صرف خواندن و نوشتن می شد چون بر سلطنت رسید مطلق العنان گشته بمقتضای هوای جوانی دادبی قیدی داد و مباشرت گلعذاران و صحبت پریرخان از حد گذرانید و بازار مطربان و مسخرگان رواج یافته در هر کوی پریروی و در هر گوشه بامی غزلخوانی پدید آمد بنا بر آنکه این شیوه بادشاه پیش گرفت ملوک و خوانین نیز بعیش و عشرت افتادند و اهالی شهر از زن و مرد و شیخ و شاب مست و غزلخوانان در کوچه و بازار می گشتند دیگ قلم تکلیف شرع از میان مرتفع گردیده قاضی و محتسب نیز شیوه رندان پیش گرفتند سلطان در کیلوکهری بر کنار آب جمن کوشکی عالی و باغی شاهانه طرح انداخت لحظه بی عیش و کامرانی نمیگذرانید و روز و شب به بذل و ایثار و انعام مشغول بودی ملک نظام الدین داماد و برادرزادهٔ ملک الامرا فخرالدین کوتوال نزد سلطان تقرب بسیار پیدا کرده وکیل در شد و پرداخت امور سلطنت همگی برای او تعلق گرفت ملک قوام الدین را که از بی نظیران روزگار بود نائب وکیل در گردانید و سائر امرا و بزرگان در حوالی آن قصر خانه ها ساخته بکسب نشاط می پرداختند

چون عیش وطرب کیقباد و بیخبری او با مور جهانبانی از حد گذشت ملک نظام الدین را
هوس بادشاهی در سر افتاد و با خود میگفت که بغراخان بحکومت لکهنوتی قانع است
و معز الدین در عین بیخبری کسی که هست کیخسرو ست اول علاج او باید کرد بعد ازان
این بیخبر را از میان گرفته زمام سلطنت بدست باید گرفت چنانچه از غایت مکاری با ملوک و
خوانین معزی طرح خصوصیت انداخت و ایشان را بحسن سلوک خویش از خود راضی
ساخت آن مردم بحسب ظاهر خوشنودی او منظور داشتند و آن مکار از ضمیم دل
ایشان را مطیع خود تصور کرده در تمهید مقدمات رفع کیخسرو شد کیخسرو چون بر احوال کیقباد
و منصوبه نظام الدین اطلاع یافت بعد رسل و رسائل به تیمور مغل ملتجی کومک شد و
بی نیل مقصود از غزنین برگشته نامه به کیقباد نوشت که مهربانی شما در باره من بسیار ست
اما از مردم حضور مطمئن نیستم اگر حکومت ملتان وغیره که به پدر من بود بمن مفوض شود
از مهر و شفقت شما بعید نیست کیقباد در جواب نگاشت که از شما عزیز تری در جهان
ندارم بهتر این است که برای زبان بندی مردم پیش من بیایند کیخسرو بدام فریب آمده
عزم حضوری کرد چون از آبهای پنجاب گذشته متوجه دهلی شد نظام الدین مکار
از راه مکاری بسلطان اظهار کرد که او شریک سلطنت است و بعض مردم
بطرف او رجوع دارند دفع کردن او اولی تر ست سلطان قبول نمود تا بمقام رهتک

ناگاه برسر کیخسرو رسیده او را بقتل آوردند ناصر الدین بغراخان این حالات سراسر آفات شنیده پسر را نصیحت نامه ها نوشت چون نشنید خود با لشکری گران بعزیمت جنگ با پسر متوجه دهلی شد چنانچه امیر خسرو در قران السعدین گوید-

یافت خبر خسرو مشرق پناه — ناصر حق وارث این تخت گاه
که افسر او را پسر انباز گشت — این شرف از وی به پسر باز گشت
چتر بسر کرد و علم بر کشید — ساخته کین شد و لشکر کشید
ترک خدنگ افگن و سندان گزار — هر همه شیر افگن و اژدر شکار
در اوده آمد کمر کینه چست — خطبه بخود کرد در آنجا درست
زین طرف آگاه نه فرزند شاه — کز پی او راند شهنشه سپاه
نوش همی کرد می از جام مهر — بیخبر از گردش دور سپهر

هر گاه خبر نهضت موکب پدر بسلطان معز الدین کیقباد رسید بقصد مقابله و مجادله بجمعیت فراوان از دهلی نهضت فرمود و به کنار آب گهاگره نزول نمود-

نظم

روز دوشنبه بگه چاشتگاه — در مه ذی الحجه بپایان ماه
رایت منصور ببالا کشید — ماه علم سر به ثریا کشید

نصب شد اعلام شهنشاهِ دهر — بر لبِ گهگر بجوا سلے شهر

گهگر[۱] ازین سو دسر[۲] و ز انطرف — از تف لشکر بلب آورده کف

تیغ زنِ مشرق ز انسوی آب — گشت چو روشن که رسید آفتاب

بر لبِ آب آمد و آراست صف — تافت دو خورشید ز هر دو طرف

ناصر الدین بغراخان به پیام نرم و گرم طالبِ صلح و ملاقات پسر گردید چنانچه خسرو گوید

پیغام پدر به پسر

کز پدر اول برسانی سلام — و آخرش آمین دعا کن تمام

وانگه از آئینه برون ده خیال — صورتِ این حال بگویش بحال

کای خلف از راهِ مخالف بتاب — تیغ بیفگن که منم آفتاب

در نسب از ملک خلافت مراست — تو خلفی سر بخلافت خطاست

غصب مکن منصبِ پیشین ما — غصب روا نیست در آئین ما

از پدرم کی رسد این فن بتو — از پدر من بمن از من بتو

گرچه کنی دعوی دانش و لیک — نیک بدانم که ندانی تو نیک

خوردی و در کار خرد نارسید — در دسرِ خلق نیاری کشید

کودک اگرچند هنرپرورست — خورد بود گرچه که پیغمبرست

---

[۱] گهگر دریائے گهاگره

[۲] سرو دریائے سرجو

طفل شدی عمر بطفلان گذار — جای بزرگان بہ بزرگان سپار
کسوت شاہی کہ تو داری مدوش — شوکت من بنگر و بر خود مپوش
گرچہ بگوہر زتبار منے — نی بہ محل مرتبہ دار منے
چشمۂ چاہ ارچہ کہ بالا شود — چشمہ محال ست کہ دریا شود
گوش کن این گفت مکن گفت کس — بشنو و مشنو سخن این است بس

پیغام پسر بہ پدر

گفت بحاجب کہ بشہ باز گوے — خدمت من گوی و پس آنگہ بگوے
کای سرت از افسر دولت بلند — رای تو از گنج خرد بہرہ مند
ملک جہان پختہ بمن شد تمام — کی دہم از دست بسودای خام
تاج بمیراث نگیرد کسے — تا نزند تیغ دو دستی بسے
نیستم آن طفل کہ دیدی نخست — بالغ ملکم بہ بلاغت درست
خورد مخوانم کہ بہ دور زمن — داد خداوند بزرگے بمن
شرط ادب نیست مرا خورد خواند — بخت چو بر جای بزرگم نشاند
ہر دو جوانیم من و بخت من — با دو جوان پنجہ بہم در مزن
لیک تو ئی چون نرہی این سریر — من ندہم گر تو توانے بگیر

جواب پدر به پسر

کای سر از آئین وفا تافته — وز تو دلم تافتگی یافته

گرچه بغیبت شده ام کینه توز — رنج چه داری بحضورم هنوز

طرفه که تو خوئی و دلبستگی من — لیک نه گرم به پیوستگی من

به که درین کار زبان درکشی — تیغ کشی به که زبان درکشی

تیغ خوش و تیغ زبان ناخوش است — تیغ چو آب است زبان آتش است

پیش من از پرّی لشکر ملاف — حاضرم اینک من و اینم مصاف

منکه سپه را بوغا رانده ام — نه از سر بازی و دغا رانده ام

تیغ برآنگونه کشیدم برون — کش بلب سند بشویم به خون

با چو منی تیغ فشانی مکن — دولت من بین و جوانی مکن

چون پدر من زجهان رخت برد — گر با مانست بتو کاری سپرد

هم تو بدانی که نه آن کار تست — دشمن بخت آنکه درین یار تست

تخت رها کن که سزای تو نیست — تا منم این پایه بپای تو نیست

گر کمر کینه کنی استوار — پیش تو پیش از تو درآیم بکار

در به مدارا کند این گفتگو — نیز نتابم ز وفای تو رو

لیک بشرطیکه درین رای من | جای پدر گیرم تو جای من

جواب پسر به پدر

کای برخم چشم وفا کرد باز | دیدهٔ مهر تو بر دیم فراز
شیر نبردم چو برآیم دلیر | شیر بود هر که بزاید ز شیر
گرچه که پیلان تو کوه آمدند | کوه تنانم همه فیل افگنند
با همه این قوتِ وجوش سپاه | نیستم اندر پی آزار شاه
با تو برابر نشوم در مصاف | گرچه بدوزم بسنان کوه قاف
قصه شود در دهن مردوزن | کین پسر با پدر خویشتن
تیغ که سهراب بر ستم کشید | هیچ نشنیدی که ز گیتی چه دید
گر گهرِ سلک پذیرد نظام | حلقه بگوشم برضاے تمام
گر بگهر تاج ستان توام | عیب مکن گوهرِ کان توام
گرچه توئی درخور تاج و نگین | ملک بمن میدهد انگشترین
خواست یکی خواسته لیکن نیافت | آنکه نمیخواست برو برشتافت
محنت دریا همه غواص برد | شاه گهر در کمرِ خاص برد
تاج زمن مطلبی چرخ سای | بر سرم آنا کشمت زیر پای

جواب پدر به پسر

چشم منی هیچ غباری مبار — دیده نشاید که بود پرغبار
گرچه توانم ز تو این پایه جُرد — از تو ستانم به که خواهم سپرد
لیکنم این راه نمونی بملک — از پی آن ست که چونی بملک
شکر که شد زنده در ایام تو — من ز تو و نام من از نام من
باش بکامم که به کام توام — زنده و نازنده بنام توام
من ز تو ام زنده تو زنی پرسال — تا ز تو من نیز شوم زنده حال
من نخودم آمده پهلوی تو — که آرزو آورد مرا سوی تو
شربتِ دوری نتوانم چشید — درد جدائی نتوانم کشید
بهر خدا صورت خویشم نمای — روی مگردان و بترس از خدای

کیقباد از خواندن مکتوب پدر متاسف شد خواست که جریده بدیدن پدر رود وزیر مکار رنگذاشت که سلطان چنین کند تا قرار داد که ناصرالدین بغراخان خود بدیدن پسر آید بغراخان قبول نمود درباری عظیم الشان ترتیب یافت بغراخان در ساعت مختار بر کشتی نشسته و از آب گذشته بدولتخانه آمد و سه جا شرط زمین بوس بجا آورد چون نزدیک رسید کیقباد بی طاقت شد و از تخت فرود

آمده در پای پدر افتاد و یک دگر را در کنار گرفته یک ساعت خوب بوسه بر سر و روز دند و گریه ها کردند حاضران بمشاهدهٔ این حالت آب از چشم میریختند بعد ازان پدر دست پسر گرفته بالای تخت نشاند و خود دست بسته در صف امرا بایستاد بعد ساعتی پسر از تخت فرود آمده پدر را بر تخت برابر خود نشاند و خود با ادب پیش او نشست

نظم

از پس دیرزی که بخویش آمدند	همدگر از عذر به پیش آمدند
گفت پسر با پدر اینک سریر	جای تو من بندهٔ فرمان پذیر
گفت پدر با پسر این خود خطاست	هم بتو این پایهٔ دولت سزاست
باز پسر گفت که بر شو به تخت	کاین محل از بهر تو راست بخت
دیر بماندند درین گفتگوی	پای کسی پیش نشد پایه جوی
چون پدر از جانب فرزند خویش	شرط ادب دید زاندازه بیش
گفت یکی آرزویم در دل است	منت الله که کنون حاصل است
آنکه بدست خود ت ای نیکبخت	دست بگیرم بنشانم به تخت
زانکه بغیبت چو شدی بر سریر	من نه بدم تا شدمت دستگیر
گرچه تو محتاج نبودی بمن	کافسر ملکی پسر خویشتن

با پسر این نکته چو نیکی براند | دست گرفت و بسر تربتش نشاند
خود به نعال آمد و بر بست دست | ماند ازان کار عجب هر که هست
داشت دران زیر خیال نهان | آگهی داد بکار آگهان
کای دم تا در ره اخلاص پست | به که نیایند در این کار سست
من پدرم صاحب تخت و کلاه | بنده بدین گونه شوم پیش شاه
هر که ازین پایه والا برد | نسبت خدمت هم ازینجا برد
بود ستاده نفسے هم بجاے | هم نفسش نیز ستاده بپاے
گرچه پدر بر سر تختش کشید | شست و فرود آمد و پیشش دوید
چون خلفان شرط وفا می نمود | خواهش عذری بسزا می نمود
دولتیان هر طرفی بسته صف | کرده طبقهای جواهر بکف
لعل و زبرجد که در آمیخته اند | برد و سرافراز همیریخته اند
تودهٔ لعلی که بهر گوشه بود | روی زمین پر ز جگر گوشه بود

بعد ازانکه هرد و شهریار در غایت شکوه و صولت جلوس فرمودند گوئی قران السعدین دست داد نثار تنگه های زر و نقره در کار شد و مطربان در سرود گفتن و نقیبان در فریاد کردن و شعرا در مدح خواندن اشتغال نمودند چنانچه شاعری در قصیدهٔ

خود سے گوید۔

قصیدہ

زہی ملک خوش چون دو سلطان یکی شد — زہی عہد خوش چون دو پیمان یکی شد

پسر با دشاہ و پدر نیز سلطان — کنون ملک بین چون دو سلطان یکی شد

زبہر جہاندارے و با دشاہے — جہان را دو شاہِ جہانبان یکی شد

یکے ناصر عہد محمود سلطان — کہ فرمانش در چار ارکان یکی شد

دگر شہ معز جہان کیقباد ہے — کہ در ضبطش ایران و توران یکی شد

بعد از زمانی ناصر الدین بغرا خان برخاست و از آب گذشتہ بمنزل خود رفت و ارسال تحائف و ہدایا از طرفین در کار شد و امرای ہر دو طرف بخانۂ یکدیگر مہمان شدند و محفل عیش و نشاط بہر طرف آراستند چون روز رخصت نزدیک رسید ناصر الدین بغرا خان نصائح گرانمایہ در حضور نظام الدین و قوام الدین گفتہ رخصت شد کیقباد چند روز پاس وصایای پدر نمودہ از حیای مردم خود را از عیش و طرب باز داشت لاکن چون صیت شوق سلطان باطراف رسیدہ بود طایفہ طایفہ لولیان شیرین کار بدرگاہ می آمدند و ہر روز خود را آراستہ گردہ پیش او جلوہ میدادند سلطان کہ دلدادۂ این صحبت و جان باختۂ عیش و عشرت بود با آنکہ

میخواست که نصائح پدر را پاس دارد اما زمان زمان عنان دل از دست میرفت و بی اختیار در دیده نگاهی میکرد ناگاه لولی بچهٔ شوخ و شنگ که سر حلقهٔ پریرویان بود کلاه مکلل بر سر و قبای زرنگار در بر و کمر مرصع بر میان بر اسپ عراقی نژاد سوار هنگام کوچ با صد کرشمه و ناز در مقابل سلطان آمد و هنرهای عجیب که نوعی از ساحری تواند بود در کار آورد و این بیت بآواز بلند خواند۔

بیت	
گر قدم بر چشم ما خواهی نهاد	دیده در ره می نهم تا میروی

بعد ازان معروض داشت که مطلع این غزل درین حالت مناسب تر مے بینم اما از ملاحظهٔ سوء ادب نمی توانم خواند سلطان گفت که بخوان و مترس او بخواند

بیت	
سرو سیمینا بصحرا میروی	نیک بد عهدی که بی ما میروی

سلطان حیران مانده غاشیهٔ عشق بر دوش انداخت و نصائح پدر را از یاد داده بی اختیار در راه ایستاده بآن تو به شکن همزبان شد۔

بیت	
فغان کین لولیان شوخ و شیرین کار و شهر آشوب	چنان بردند صبر از دل که ترکان خان یغما را

سلطان بکمال بی طاقتی از اسپ فرود آمده در آنجا منزل کرد و مجلس آراسته این بیت بر زبان راند

نظم

شب زمی توبه کنم از بیم نار شاهدان | | بامداد ان روی ساقی باز در کار آورد

آن شوخ دلربا این بیت از زبان سلطان شنیده در برابر فی البدیهه این بیت خواند۔

بیت

غمزهٔ زاهد فریبم عابد صد ساله را | | موی پیشانی گرفته پیش خمار آورد

القصه صحبت ساقی و پیاله گرم شد امرا و ملوک بزم ها آراستند و سلطان منزل بمنزل در قصبهٔ کیلوکهری فرود آمد چون سخن بدر بیاد آمد خواست که از بیم گزند نظام الدین را از میان بردارد اما فکر صائب نداشت گفت ترا به ملتان باید رفت و مهمات آنجا را سر انجام باید داد او دانست که سلطان قصد دفع او دارد عذر آورد مقربان چون با انحراف مزاج سلطان اطلاع یافتند نظام الدین را کشتند و ملک جلال الدین فیروز بن ملک بلغرس خلجی را که نائب سمانه بود خطاب شایسته خان داده عارض ملک گردانیدند و ملک امیر کچن و ملک امیر سرخه را

وکیل درساخته سائر اشغال سلطنت را بیکدگر قسمت نمودند درین وقت انحراف
مزاج سلطان بیشتر شده بلقوه و فالج منجر گردید و مطلقاً از کار ماند امرای سلطنت
باهم اتفاق کرده گیومرث پسر سلطان کیقباد را که طفل سه ساله بود سلطان
شمس الدین خطاب کرده بر تخت نشاندند و فرقه شدند اول فرقه خلجی همراه جلال الدین
فیروز دربهادر پور فرود آمدند و دیگر فرقه اتراک که ایشان گیومرث را باخود داشته
بسرگردگی امیر کچن و امیر سرخه در سرای چبوتره ناصری نزول نمودند کیقباد در قصر
کیلوکهری با جمعی از اطبا رنجور و بیتاب بود خواتین اراده نمودند که گیومرث که
بدست ماست ملک جلال الدین و سائر امرای خلج را مستاصل گردانیده مهمات
مملکت را از پیش خود گیریم جلال الدین فیروز ازین معنی آگاه شده ملوک و امرای
خلج را یکجا کرد و نیز امرای دیگر را هم باخود ساخت درین حال ملک امیر کچن سوار
شد تا ملک جلال الدین فیروز را فریب داده از بهادر پور پیش خود ببارد و
کارش بانجام رساند جلال الدین ازین اندیشه آگاه بود همینکه امیر کچن از اسپ
فرود آمده او را از ضرب شمشیر پاره پاره کرد پسران ملک جلال الدین که بشجاعت
و مردانگی اتصاف داشتند با پانصد سوار بارد وی گیومرث رفته از غایت چستی و
چالاکی بسراپرده سلطانی درآمدند و سلطان معصوم را با پسران ملک الامرا

فخرالدین در بهادر پور بردند و امیر سرخه را که تعاقب ایشان نمود جنگ کرده کشتند درهمان روز اکثر امرا و ملوک و دیگر مردم بملک جلال الدین پیوستند و با و بیعت کردند جلال الدین ترک پسری را که کیقباد پسر او را کشته بود بکیلوکهری فرستاد و سلطان را که بیش از رمقی از و نمانده بود در گلیم پیچیده دلکدی چند زده در آب جمن انداخت این واقعه در سنه هفت صد و هشتاد و هفت هجری مطابق سال یک هزار و دو صد و هشتاد و هشت عیسوی واقع شد مدت سلطنت کیقباد سه سال و چند ماه بود۔

ذکر بادشاهی سلطان جلال الدین فیروز شاه خلجی

طائفه خلج که از نسل قالج خان داماد چنگیز خان ست قالج خان بسبب عداوت منکوحهٔ خود در کوهستان غور و جرجستان که استحکام بسیار داشت مستحکم شد و با ایل و الوس خود که قریب سی هزار خانه دار بودند در کوهستان توطن گزید نسلش در آنجا بسیار شد و قتیکه سلاطین غور و توابع ایشان ممالک هند را تسخیر نمودند خلجیان آهسته آهسته آمد رفت هندوستان شروع کردند و ملازمت اختیار نموده صاحب اختیار شدند چون اینها از اولاد قالج خان اند بکثرت استعمال خلج گشتند و بقول صاحب سلجوقنامه ترک بن یافث را یازده پسر بود یکی ازان

سلطان علاؤالدین خلجی

سلطان جلال الدین محمد فیروز خلجی

خلج نام داشت لہذا فرزندان او را خلج گویند واللہ اعلم بالصواب القصہ چون
کار کیقباد چنانکہ مذکور شد باتمام رسانید ملک سلطان جلال الدین فیروز شاہ از بہادر پور
باجمعیت وانبوہ در قصر کیلوکہری فرود آمد چندی سلطان گیومرث را ہیولای
سلطنت داشتہ خود بہ نیابت قیام نمود و در اوائل سنہ شش صد و ہشتاد و
نہ ہجری او را از میان برگرفت و بعمر ہفتاد سالگی قدم بر تخت سلطنت نہاد و
بجای چتر سرخ سفید گردانید وصفت قہر را بیکبارگی از خود مسلوب ساختہ
ہمگی حلم ولطف شد و ہرگز موری را نیازرد و پسر بزرگ خود اختیار الدین را
خانخانان و پسر وسطی ارکلیخان و پسر کوچک را قدر خان نامیدہ ہریکے را
ولایتی از ولایت ہندوستان ارزانی داشتہ دری و درگاہی برای ایشان
پدید آورد و ہمچنین برادرزادہ ہای خود الماس بیگ و علاء الدین را ترتیب کرد
دہرد و دختر خود باینہا دادہ از امرای بزرگ گردانید و ملک حبیب خواہرزادۂ
خود را باربک و ملک خورم را وکیل و خواجہ خطیر را وزیر ممالک و ملک الامرا
فخر الدین را کوتوال ساخت چون حکایت خدا ترسی وحلم وحیا و عدل او منتشر
گشت معارف دہلی کہ از خدمت خلجیہ عار داشتند دل بر سلطنت او نہادہ تبعیت
کردند سلطان باکوکبۂ و دبدبۂ بادشاہی متوجہ دہلی گشت وچون بدولتخانہ رسید

دو رکعت نماز گذارده بر تخت سلاطین ماضیه نشست و با واز بلند گفت که چگونه
از عهدهٔ شکر الٰهی بیرون توانم آمد پیش تختی که سالها سر بر زمین نهاده ام امروز پا
بران گذاشته بامر سلطنت قیام مینمایم و یارانی که همچو من و بهتر از من بوده اند دست
در کمر پیش من استاده اند سلطان جلال الدین بادشاهی بود حلیم و کریم و بقدر شناسی و
راستی اتصاف داشت هر کرا جاگیر دادی تغیر نکردی و جرائمی که از بزرگان بوقوع
آمدی دولت نفرمودی و طمع در مال مردم نکردی و در مجلس شراب با اهل مجلس
مصاحبانه و بی تکلفانه اختلاط نمودی در عهد کیقباد که عارض ممالک بود امیر خسرو را
مقرب خود ساخت چون بادشاه شد او را از جمله مصاحبان خاص و ندیمان
با اختصاص ساخته شغل مصحف داری و منصب امارت داده بجامه و کمر که مخصوص
امرای کبار بود اختصاص بخشید در سال دوم از جلوس ملک چهجو برادرزادهٔ
غیاث الدین بلبن که اقطاع کڑه داشت باستظهار امیر علی حاکم اوده در ولایت
کڑه سکه و خطبه بنام خود کرده چتر بر سر گرفت و خود را سلطان مغیث الدین خواند و
سائر ملوک بلبن که در ان طرف جاگیر داشتند و زمینداران آن دیار و راجه های
نامدار با دوم موافقت زدند تا بالشکری عظیم بجانب دهلی متوجه شد چون این خبر
وحشت اثر بسمع بادشاه رسید سلطان ارکلیخان پسر خود را با فوجی از خلجیان

هراول ساخته پیشتر فرستاد و خود در عقب بفاصله دوازده کروه آهسته آهسته میرفت
تا آنکه ارکلیخان با فوج غنیم جنگی کرده فتح یافت و جمعی از مشاهیر دولت بلبن را اسیر
ساخته و دو شاخها در گردن انداخته و بر شتران سوار کرده پیش پدر فرستاد همینکه نظر
سلطان بر گرفتاران افتاد چشم پوشیده فریاد برزد که این چه بداعمالیست که این
مردم شریف و عزیز را باین حالت قبیح پیش من آورده اند فی الفور از شتران
فرود آورده دو شاخها برداشتند و چند کس را که نزد سلطان غیاث الدین بلبن
قدر و منزلت بود بحمام فرستاد و خلعتها پوشانیده و عطریات مالیده در مجلس شراب
هم پیاله ساخت و بتالیف قلوب و دراعزاز و اکرام آنها بغایت کوشید چون ملک چهجو را
که زمینداری دستگیر کرده بحضور فرستاد سلطان از غایت رحم و کرم او را بر محافه
سوار کرده به ملتان روانه کرد و بحاکم آنجا نوشت که خانه و اسباب عیش انچه لایق
بادشاهان باشد برای او سرانجام دهد و با اهل و عیال بحافظت تمام نگاه دارد
بعد چندی ملک علاء الدین برادرزادهٔ خود را بحکومت کڑه مانکپور سرفرازی بخشید
و در مقام ترتیب سپاه و آبادانی ملک گشته صفت قهر و غضب را که لوازم امور جهانبانی
است یکباره از دست داده همه تن حلم و تحمل شد چون این خبر در ممالک و امصار
صورت انتشار یافت مفسدان از هر گوشه و دزدان از هر بیشه دست جرأت

دراز کرده در غارت وتاراج مملکت مصروف ومشغول شدند اگر کسی از انجمله گرفتار
می شد سوگند وتوبه داده رها میکرد از اعظم سوانح این عهد کشته شدن سید مولنا نام
درویشی است تفصیل این اجمال آنکه درویش مذکور از جرجان بجانب مغرب رفته مدتی
مدید با مردم صاحبدل روزگاری بسر برده از ایشان فیضی ربود وپس از چندگاه
بقصد زیارت فرید الدین شکر گنج بهندوستان آمد وچندگاه درخدمت با برکت ایشان
بوده باجازت آنحضرت بدهلی شتافت وخانقاهی عظیم ساخت ودر اطعام فقرا و
مساکین کوشیده هر روز هر قدر که از مسافران ودرویشان بخانقاه او می آمدند
کسی را محروم نمی ساخت وخود در ریاضت ومجاهده بسیار می کشید وجز چادر جامه نپوشیدی
ونان برنج تر بدکرده خوردی ومطلقاً تعلقی نداشت وچیزی از کسی نمی گرفت و
آنقدر بذل وایثار می کرد که مردم درحیرت بودند وبکیمیاگری منسوب می کردند هزار
من سیده بسنگ هندوستان ددویست من شکر وپانصد من گوشت وچندین من روغن
در مطبخ او هر روز بپخت رسیدی وهرگاه چیزی بکسی دادی گفتی که از فلان طاق
یا از زیر فلان حصیر بگیر در آنجا همانقدر زر سرخ وسفید می یافتند ومعلوم مے شد
که امروز از دارالضرب این زر را آورده اند درهمان قرب ایام که ملک الامرا فخر الدین
کوتوال که ذکرش چند جا درگذشت رخت زندگانی ازین جهان فانی بربست هزارها کس

ازمتوسلین او بنان شبینه محتاج گردیده آواره و پریشان شدند اندازهٔ امارت او
ازینجا قیاس باید کرد که دوازده هزار نفر ختمی بودند که هر روز هزار بار ختم قران
می نمودند و همچنین از هر صیغه و هر طبقه بسیاری ملازم او بودند که بنان شبینه محتاج گردیدند
سید مولیه متکفل مصارف ایشان گردید و ابواب فراغت بر روی ایشان بکشود تا جوق
جوق مردم بر و گرد آمدند و از خوانین نامدار و امرای کامگار جمعی غفیر بر درگاه او رجوع
آورده اعتقادی کامل بر کاملیت نمودند؛ فخر الدین خانخانان پسر بزرگ سلطان
فیروز شاه نیز معتقد او شده او را پدر خوانده اکثر اوقات بمجلسش میرفت باقی تمامی
امرای عظام و خوانین با احتشام شب و روز بدرگاهش حاضر بوده بشرف زیارت و
ملازمت او مشرف می بودند او برای ایشان چنان اطعمهٔ لذیذ و اشربهٔ نفیس هر روز
برسفره می کشید که سلاطین را کم میسر میشد درین اثنا قاضی جلال الدین کاشانی که مردی
فتنه انگیز و از اعیان سلطنت بود در خدمت درویش مذکور خصوصیت بهم رسانیده
روزی باو گفت که قادر علی الاطلاق این قدر قدرت محض از برای این امر بتو کرامت
فرموده که بادشاهی هندوستان از دست ظالمان برآورده خود متکفل این امر
جلیل و متعهد این جر ثقیل گردی و پیروی شریعت رسول الله نموده خلقی را در مهد
امان نگاه داری و اگر درین امر اغماض نمائی روز قیامت پیش خدا و رسول چه جواب

وہی امثال این سخنان بسیار گفته آن درویش را آماده بر خروج کرد و قالو و ولس را
متعهد قتل بادشاه نموده مناصب وخطابات بمریدان ومعتقدان خویش بخشیده
بهر یکے کاری سپرد از اتفاقات شخصی ازمیان انجمن رنجشی خاطر بهم رسانیده سلطان را
از جمله حالات مشروحی آگاهی داد سلطان فیروز شاه سید مولہ را با قاضی جلال الدین
و دیگر مریدان او حاضر ساخته بتحقیق احوال پرداخت همه باتفاق منکر شدند که ما ازین
قضیه آگاهی نداریم هرچند که مدعی باثبات کوشید حرفی به ثبوت نرسید سلطان عاجز گشته
فرمود که آتش درمیدان بهادر پور بیفروزند و سید مولہ و قاضی جلال الدین وغیره
جهت تصدیق بیجرمی خود در آتش درآیند اگر محفوظ بر آمدند بیخطا هستند چون ایشان
کلمه شهادت خوانده خواستند که بآتش درآیند علماء وقت گفتند که این عمل نامشروع است
آتش بالطبع جوهری است سوزنده راست گو و دروغ گو را یکسان می تواند سوخت
در شریعت محمد مصطفے صلی الله علیه وآله وسلم هیچ وجه درست نیست که قضیه را بآتش
فیصل نمایند بادشاه ازین اراده باز آمده خود با سید مولہ همزبانی کرد چون گناهی و
جرمی بر او ثابت نگردید بجماعه درویشان و قلندران که دران مجمع حاضر بودند سلطان
گفت که ای درویشان به بینید که این مرد در حق من بچه قسم ظلمی اندیشیده داد من
از و بستانید بشنیدن این سخن سنجر نام قلندری ازمیان درویشان برخاسته

بی تامل باستره وجوال دوز سید مولہ را مجروح ساخت سید مولہ فریاد برآورد کہ از کشتن
خود بسیار خوشحالم آزردہ نیستم لیکن از ارطبقۂ درویشان میمنت ندارد عنقریب
بمکافات خون این بیگناہ ضرری عظیم بدودمان تو برسد و خاندان تو متاصل
می گردد سلطان ازین سخن درکشتن او متردد و متفکر گشت درین اثنا شہزادۂ
ارکلیخان کہ بسبب عقیدت برادر بزرگ خود اختیار الدین خانخانان آزارے از
سید مولہ بخاطر داشت فی الفور حکم نمود تا فیلبان فیل را بر سید مولہ رانده کارش
تمام ساخت ضیاء الدین برنی مولف تاریخ فیروز شاہی می گوید کہ من آنروز در دہلی
بودم بعد کشتہ شدن سید مولہ بادی سیاہ برخاست کہ جہان تاریک گشت و تا چند
ساعت کسی را کسی نمی دید این واقعہ در سال ششش صد و نود ہجری واقع شد
ہمان سال در دہلی و سوالک امساک باران بغایت شد و قحط عظیمی افتاد
ہندوان جوق جوق از گرسنگی بجان آمدہ خود را در آب جمن غرق نمودند و ہزاران
ہزار مسلمانان از بی نوائی شربت ممات چشیدند و در ہمان سال اختیار الدین
خانخانان پسر بزرگ سلطان بر بستر علالت افتادہ جہان فانی را پدرود نمود
سلطان را ازین واقعہ بسا غم واندوہ بہم رسید امیر خسرو دہلوی مرثیۂ او گفت
کہ این چند بیت از انست۔

چه روز است این که من خورشید تابان را نمی بینم
دگر شب را چرا ماه درخشان را نمی بینم

بهندستان خطائی گشت پیدا و بهر روی
همی بینم هزاران چین و خاقان را نمی بینم

دو روزی هست کاندر ابر مانده آفتاب ما
که اندر چشم ها جز ابر و باران را نمی بینم

نگین خاتم شاهی بکان سنگ شد پنهان
ولی چون لعل خون شد زان سبکسان را نمی بینم

شه اینک بر سر تخت و بزرگان صف زده هر سو
همه هستند لیکن خانخانان را نمی بینم

چو دولت کو رسیدم گفتمش خواهی بصر گفتا
چه خواهم کرد چون محمود سلطان را نمی بینم

مقارن این حال آثار ادبار و تنزل سلطنت سلطان خود بخود از هر طرف نمایان گردید علاء الدین برادرزادهٔ سلطان راهوای سلطنت در سر پیچید و همگی در فکر آن افتاد که سلطان را دفع کرده خود متکفل امر سلطنت گردد چنانچه بغیر اجازت سلطان بقصد تسخیر ممالک دکن لشکر بدانجانب کشید و با راجه دیوگیر که سرآمد راجه های دکن بود و در افزونی زر و وسعت ملک و کثرت سپاه بر جمیع راجه های هند تفوق داشت جنگ های صعب و رزم های سخت کرده او را مضمحل و بی طاقت ساخت و بعد گرفتن هفت صد من طلا و هفت من مروارید و دو من الماس و دیگر جواهر و اقمشه و تقرر خراج هر ساله راجه را بحال خود گذاشته عطف عنان نمود ازین دولت وزر استعداد کلی بهم رسانیده بیشتر در فکر سلطنت

افتاد و سلطان چون از ارادہ ہای فاسد علاء الدین خبر یافت رنجش خاطر
بہم رسانید درینوقت اکثر اعیان سلطنت بادشاہ را متواتر از خواب غفلت بیدار
کردند و گفتند کہ چون ہنوز تدارک این فتنہ مشکل نیست زود فکر او باید کرد

سر چشمہ باید گرفتن بہ بیل		چو پُر شد نشاید گذشتن بہ پیل	

اما بادشاہ از غایت سادہ لوحی و نیک مزاجی توجہ بر تدارک او نمیکرد درین اثنا
الماس بیگ برادر علاء الدین پیش سلطان آمدہ از جانب برادر خود سلطان را
مطمئن ساخت و جہت نہضت اعلام شاہی بجانب کڑہ ترغیب نمود و معروضداشت
کہ اگر سلطان بدانسو نہضت فرماید علاء الدین از اندیشہ و توہمات کہ از جانب
بادشاہ در دل دارد دوام در امید و بیم میگذراند مطمئن خواہد شد و انچہ
غنایم حاصل نموده است پیشکش خواہد کرد سلطان در فریب آمدہ باخیل و حشم
بدانسو نہضت فرمود و در حوالی کڑہ رسید علاء الدین فوج خود را مسلح کردہ بکنار
دریا آمد و بہ بادشاہ بذریعۂ برادر خود الماس بیگ معروضداشت کہ اگر بادشاہ
با چندی از مقربان کہ سلاح نداشتہ باشند بر کشتی سوار شدہ تشریف ارزانی
دارند شرف ملازمت باطمینان تمام حاصل نمایم و جمعیت خاطر بہم رسانم سلطان
سر رشتۂ حزم و احتیاط از دست ندادہ سوار شد چون بہ کنار دریا رسید

علاء الدین آمده شرف ملازمت دریافت و در پای سلطان افتاد سلطان
از روی شفقت طپانچه بر روی او زده فرمود که من این همه تربیت تو کرده
بمهر پدری بزرگ گردانیدم و هنوز بوی طفلی از دهن تو نرفته پس چگونه در حق تو
بدی خواهم اندیشید مقارن این حال علاء الدین بملازمان خود اشارت کرد
چنانچه محمود ولد سالم از اجلاف سمانه ازان جماعت برآمده شمشیری بر سلطان
حواله نمود سلطان طرف کشتی گریخت اختیار الدین که پروردهٔ نعمت بادشاه بود
از عقب آمده سلطان را بر زمین انداخت و سرش بریده پیش علاء الدین آورد
ملک علاء الدین سر سلطان را برنیزه کرده در شهر کڑه و اوده گردانید و مخصوصان
او که در کشتی همراه او نشسته بودند همه بقتل رسیدند و ملک فخر الدین کوچی آمده
بدست رسیده بعقوبت تمام کشته گردید و ملک احمد چپ که از خیر اندیشان سلطان
بود و همواره بادشاه را از غفلت بیدرمی نمود و مخصوص ازین عزیمت مانع بود
فوج را همراه گرفته بایلغار تمام بطرف دهلی روانه گردید این واقعه در هفتدهم
ماه رمضان سال شش صد و نود و چهار هجری بظهور آمد. گویند که جماعتی که در قتل
فیروز شاه شریک بودند در اندک مدتی به بلای عظیم گرفتار آمده بکیفر کردار خود
رسیدند از آنجمله محمود پسر سالم بعد یک سال مجذوم شد و اندامش جوشیده

لخت لخت گوشت از بدنش برمیخت و اختیار الدین دیوانه شد و نقد هوش و حواس از دست باخته در وقت جان کندن میگفت که سلطان جلال الدین تیغ در دست دارد و سر من می برد و الماس و دیگران که بامید دولت دنیا مرتکب این امور قبیح شده بودند در مدت چهار سال مستاصل و مستهلک شدند و خود علاء الدین اگرچه چندی زمانه بکام دید اما بالآخر در اندک مدت از جهان نابود و مقطوع النسل گردید ؎

گندم از گندم بروید جو ز جو		از مکافات عمل غافل مشو

سلطان فیروز شاه طبع نظم هم داشت امیر خسرو دهلوی را بدرجهٔ امارت رسانیده مقرب درگاه خود گردانید و امیر حسن و امیر ارسلان و دیگر شاعران را بغایت عزت میفرمود ؎

از وست

آن زلف پریشانت ز ولیده نمی خواهم		وان روی چو گلنارت تفسیده نمیخواهم
بی پیرهنت خواهم یکشب بکنار آئی		هان بانگ بلند است این پوشیده نمیخواهم

در محاصرهٔ گوالیار طبقهٔ عالی و گنبدی بزرگ برساخت و این رباعی گفته تا بر در روضه ثبت کردند ؎

رباعی

مارا که قدم بر سرِ گردون ساید	از توده سنگ و گل چه قدر افزاید
این سنگ شکسته زان نهادم درست	باشد که دلِ شکسته آساید

مدت سلطنت فیروز شاه هفت سال و چند ماه -

ذکر سلطنت علاء الدین خلجی الملقب به سکندر ثانی

چون سلطان جلال الدین فیروز شاه کشته شد و خبر شهادت او بدهلی رسید ملکهٔ جهان حرم سلطان از ناقص العقلی تعجیل نموده بنا بر آنکه ارکلیخان پسر بزرگ در بلدهٔ ملتان بود و پسر خورد قدر خان را بخطاب رکن الدین ابراهیم شاه مخاطب ساخته بمشورت امرای سلطنت بر تخت نشاند و اشغال و مناصب درمیان امرا قسمت نموده بهریکے اقطاع لایق عطا فرمود ارکلیخان باستماع این خبر منغص و مکدر شده در ملتان متوقف شد ملک علاء الدین از رنجش خاطر ارکلیخان و جلوس ابراهیم شاه بیشتر کار جرأتی و همتی بهم رسانیده راغب امر سلطنت گردید و در عین برسات از کڑه مانک پور متوجه دهلی شد و الماس بیگ برادر خود امیر خان و دیگر نزدیکان را بخطابات لایق مخاطب ساخته دست بذل و ایثار بر عام کشاد و از ارکانِ سلطنت و اعیان مملکت یک یک را بنواخت بهر مقامیکه منزل میکرد زر سرخ

سفید پیش بارگاه او جمع میکردند و او بهر یک از ان زیاده از حوصلهٔ آن کس
می بخشید چون خبر سخاوت زرپاشی او باطراف واکناف رسید جوق جوق مردم
روی نیاز بدرگاه او آورده خواهان دولت وسلطنت او شدند چنانچه امیر خسرو
در مثنوی خضر خانی دولرانی ذکر این واقعه چنین میفرماید-

زروزه رفت نصفے بابهین فال	زهجرت ششصد وپنج ونود سال
که در دولت شد ازعون اسمے	بمانک پور تخت آرای شاهے
کف دستش چنان درموج دُرشد	که مانک پر زر ولعل پُرشد
ازان پس باشکوه ولشکر وپیل	روان شد فتح دهلی را بتعجیل
خزانه زیرشد منزل بمنزل	زر زرکرده کلیدِ کار مشکل
بهر منزل زپیش تخت تا دور	فشانده گنجها بے منع گنجور

چون علاء الدین قریب تر رسید رکن الدین ابراهیم شاه از غایت خامی وبیخردی
خود برنیامده امرا وملوک را بمقابله فرستاد ایشان که به بادشاهی او راضے
نبودند واز سخاوت وهمت علاء الدین سلطنت و دولت او را می خواستند
باو پیوستند بالآخر سلطان رکن الدین ابراهیم خود با دلی شکسته وکمری گسسته
بمیدان آمد وحرکت مذبوحی نموده وکاری ناساخته باتفاق مادر خود سوی ملتان

گریخت چنانچه امیر خسرو گوید ؎

ملوکِ خان ز اندازه فزون بود	که هر یک تخت دہلی را ستون بود
اگرچه بود تختش را سکونے	کز انبوهِ ستون بُد بی ستونے
ز بانگ زر که در رقص آورد پای	برقص آمد ستونها جمله از جای
ستونها چون سوی تختِ دگر راند	ز ارکان تخت رکنی بی ستون ماند
ز جا در جنبش آمد رکن بی زور	برفت آن رکن و ارکان گشت پر شور
در آمد تند رایات علاے	بضبط دار ملک بادشاہے

القصه بعد حصول فتح و فیروزی سلطان علاء الدین خلجے در سنه شش صد و نود و پنج ہجری مطابق سال یک ہزار و دو صد و نود و پنج عیسوی بر تخت دہلی نشست اعیان سلطنت و ارکین دولت را به ترقی مناصب و افزایش مراتب بنواخت و وضیع و شریف را چنان از خود راضی و شاکر ساخت که ملال قتل فیروز شاه از دلہاے مردم بدر گشت و هر یکی بذکر اوصاف او مشتغل گردید۔

سخاوت مس عیب را کیمیاست	سخاوت همه دردہا را دواست

در ماہ محرم سال ششصد و نود و شش ہجری الغ خان و ظفر خان را با چہل ہزار سوار بتعاقب پسران سلطان جلال الدین فیروز شاه روانه کرد ایشان ملتان را

محاصره نمودند بعد از دو ماه مردم و لشکریان سلطان زاده به ترک رفاقت
طریق بیوفای سپرده بسلطان پیوستند درینصورت فرزندان سلطان فیروزشاه
جز اطاعت چاره ندیده بوساطت شیخ رکن الدین قدس سره به الغخان پیوستند
او شرایط تعظیم و تکریم بجا آورده نزدیک سراپرده خود جا داد و فتحنامه به دهلی
فرستاد متعاقب آن الغخان با پسران و امرای جلالی به دهلی برگشت در اثنای
راه نصرت خان کوتوال به الغخان رسیده بموجب حکم در چشم پسران سلطان
جلال الدین فیروزشاه و داماد او که نبیره چنگیز خان بود میل کشیده در قلعه هانسی
محبوس کرد و دو پسر ارکلیخان را شهید گردانید و حرم های سلطان جلال الدین
فیروزشاه معه ملکه جهان بدهلی آورده در حبس نگاهداشت در سال دوم جلوس
بملک نصرت خان حکم فرمود تا او زری و اموالی که در ابتدای نهضت خود از کثرة ما نکپور
بجانب دهلی بجهت تالیف قلوب به اکابر و اصاغر انعام فرموده بود باز یافت نمود
و ملک علاء الدین عم ضیاء برنی مولف تاریخ فیروزشاهی را بخطاب علاء الملک
مخاطب ساخته بحکومت دهلی سرفرازی داد درهمین سال دواخان حاکم ماوراء النهر
با صد هزار مغل در پنجاب رسیده تاخت و تاراج شروع نمود سلطان الغخان الماس
و ملک نهر برادر الدین ظفر خان را با سپاه بیکران بمقابله و دفع ایشان مرخص نمود بمقام

لاہور مقابلہ دست داد جنگی عظیم واقع شد و شکست بر مغلان افتاد و ازدہ ہزار مغل قتیل گشتند و اکثری امرای مغل گرفتار گشتہ بعقوبت تمام کشتہ شدند بعد ازین سلطان الماس بیگ را مقرر فرمود کہ تا او متوسلان فیروز شاہ را کہ درین سلطنت گردی از غایت بیوفائی از پسران سلطان شہید جدا گشتہ بامید جاہ و دولت رفیق سلطان گشتہ بودند گرفتار کردہ بکشت و خانمان ایشان را تاخت و تاراج کرد ملک قطب الدین علوی و ملک نصر الدین شحنۂ پیل و ملک جلال الدین کہ از پسران سلطان فیروز شاہ تا آخر وقت رونگردانیدہ رجوع بسلطان علاء الدین نیاوردہ بودند سلامت ماندند و ما دام الحیوۃ برمسند عزت و امارت متمکن بودند در اوایل سال شش صد و نود و ہفت ہجری الماس بیگ خان الغخان و نصرت خان را بجانب گجرات مامور فرمود تا ایشان با لشکری گران بدانطرف رفتہ با راجہ کرن والی گجرات و نہروالہ جنگ ہای عظیم کردند بالآخر او تاب جنگ نیاوردہ با راجہ رام دیو والی دیوگیر پناہ برد و کنولادی رانی راجۂ مذکور کہ در حسن و جمال آتش زن خرمن صبر و ثبات بود با خزانۂ بسیار و جواہر بیشمار و اموال بیحد و قیاس داخل حرم سرای خلافت گردید چنانچہ امیر خسرو در مثنوی خضر خانی و دول رانی گوید۔

	بقدرت کامگار اندر ہمہ کام		ورا ن حد کرن رانی بود بانام

چو تیغ افشاند بروی خانِ منصور
رسیده تیره دل چون سایه از دور

سپه دنبال کرد آن محترم را
ستد زان کعبه گیرانِ حرم را

حرم هامی مهینِ رای والا
سراپا غرق در لولوے لالا

بدست افتاد با پیل و خزانه
جهانی پر شد از رانی و رانا

گرامے آفتابِ سایه پرور
دل خورشید از هیبت شده زرد

امانت داری خان جهانگیر
که از عصمت بران آهو نه زد تیر

بفیروزی چو باز آمد ازان فتح
بپیش تخت شه زد بوسه بر سطح

بعرض بارگاه آورد و پیش
متاعِ پیل و اسپ و زر ز حد بیش

نهانی تحفه کان پیشکش کرد
همان نازک تنان ماه وش کرد

سران جمله کنولا وے رانی
سزای خدمت تختِ کیانی

درهمین سال کافور هزار دینار غلامی را که از صورت زیبا و تناسب اعضا و در چشم مشتاقان جمال یوسفی داشت از خواجه اولجتم و عنف گرفتند تا منظور نظر سلطان گردید و کارش بجائی رسید که رسید انشا الله تعالی ذکرش بر جای خود خواهد آمد در آخر این سال قتلق خواجه پسر دادخان با دو لک سوار از ماوراء النهر به تسخیر هندوستان متوجه شده بدهلی رسید رعایای قصبات و دیهات از خوف و

هراس مغلان ترک خانه های خود نموده در دهلی رسیدند و در مساجد و کوچه و بازار
دهلی رخت اقامت انداختند آنقدر انبوه خلایق بود که گزر مرور و شوار مے نمود
سلطان دلیرانه از شهر بیرون آمده در میدان کیلی با سه لک سوار و دو هزار و
هفت صد فیلان کار آمدنی مقابلهٔ اعدا نمود گویند که جمعیت لشکر از جانبین چندان
بود که گاهی این چنین لشکر بمقام دهلی در عهد سلطنت اسلام جمع نه آمده بود آخر
سلطان ظفر یافت لشکر مغول تاب جنگ نیاورده بهزاران هزار خرابی بطرف
ولایت گریخت ملک نهر برالدین ظفر خان که در فوج سلطان بهتر از و بهادری نبود
بحالت تعاقب جنگ های مردانه کرده شربت شهادت چشید سلطان از این فتح
خداداد غروری تمام بهم رسانیده خواست که دینی تازه برغم اسلام اختراع نماید و
مثل اسکندر ذوالقرنین کمر به ملک گیری و جهانکشای بربندد درین باب از ارکان
سلطنت مشورتی نمود همه مردم بخوف و ترس سلطان جز پیروی سخن او چیزے
گفتن نمی توانستند همه تحسین بر رای او نمودند حضرت نظام الدین اولیا چون برین
رای خبر یافتند آزرده خاطر شده دعا کردند که سلطان از وسواس شیطانی بیرون
آمده بر جادهٔ مستقیم شریعت مصطفوی ثابت و راسخ باشد بالآخر روزی سلطان
با علاء الملک کوتوال دهلی همدرین باب مشورت فرمود او دست از جان شسته

معروض نمود که اگر جان بخشی فرمایند و این بندهٔ پیر را که عقلش رو به انحطاط نهاده
عفو نمایند جوابش معروض دارم چرا که پروردهٔ این نعمت بوده ام در اظهار حق لام
خود را معذور داشتن داخل بد دیانتی است سلطان اذن داد علاء الملک معروض
نمود اگر سلطان برغم اسلام دینی تازه ایجاد نماید چنان آتش فتنه برخیزد که هیچ آب
تدبیر فرو نه نشیند دوم اگر سلطان بکشورکشای حرکت نماید اول تلاش وزیران
معتمد که ایشان در غیبت سلطان طمع بدولت و سلطنت ننکنند باید فرمود سکندر ذوالقرنین
مثل ارسطو وزیری داشت که باعانت او تمام عالم را مسخر کرد حالا آنچنان مردم در نظر
بنده نمی آیند پس بادشاه را باید که ترک این ارادها فرموده کمر بفتوحات
هندوستان به بندد و اول ولایت رنتهنبور و چندیری بگیرد که سالها سال درین
مهم آنحضرت را خواهد گذشت تا فتح آن صورت خواهد گرفت سلطان برای او آفرین
کرد و ازین ارادهای خود بگذشت و از غایت نخوت و غروری که داشت و
بادشاهی را برابر خود نمی انگاشت خود را اسکندر ثانی ملقب کرده به مهمات هندوستان
توجه فرمود و در سال ششصد و نود و نهٔ هجری الماس بیگ الغخان و نصرتخان را
بالشکر گران بر سر قلعه رنتهبور که راجه همیر دیو از اولاد راجه پتهورا قابض و متصرف
آنقلعه و دیگر ممالک آنطرف بود فرستاد چنانچه جنگ های صعب و رزم های سخت

دست بهم داد همیر دیو خود با دو لیست هزار سوار مقابله نمود ایشان مصلحت در حرب
ندیده بجهاین رفتند وحقیقت حال بذریعهٔ منهیان صبا رفتار بحضور سلطان معروض
داشتند سلطان بغضب آمده خود بنفس نفیس با کوکبهٔ بادشاهی از دهلی انتهاض لویه
نصرت نمود چون مقام تلتیب رسید چند روز مقام کرده مصروف شکار گردید روزے
برسم معهوده بشکار رفت حکم فرمود که همه مردم بشکار قمرغه مصروف شوند وخود
با تنی چند کناره گرفته بمقام بلندی نشسته انتظار میکرد که چون شکار مهیا شود
خود بشکار پردازد ناگاه سلیمان شاه برادرزادهٔ سلطان که اکتخان خطاب
داشت وکیل دربود قضیهٔ قتل سلطان فیروز شاه بیاد آورده وپیرومی عمل
سلطان نموده باصد سوار نومسلم که نوکر قدیم او بودند سر کنان درآمد چون
نزدیک رسید بر سلطان حمله نمود وهمه یاران سلطان علاء الدین را
مجروح کرد سلطان زخم هامی کاری برداشته بر زمین افتاد وچاره کار خود ندیده
خود را بمرگ انمود اکتخان خواست که سرش را از شمشیر بران به برد جماعت پیادگان
که گرد وپیش سلطان بودند بمصلحت وقت با اکتخان دم موافقت زده باو گفتند
که سلطان وفات یافته سرش بریدن ضرورت ندارد بسر انجام امر سلطنت
باید پرداخت اکتخان بر قول ایشان عمل کرده وسلطان را مرده پنداشته

عطف عنان نمود و راست دربارگاه بادشاهی رسیده وخبر کشتن بادشاه بسمع خاص و
عام رسانیده برتخت سلطنت نشست ارکان دولت و اعیان مملکت خواسته و
ناخواسته با او بیعت کردند جشنی عظیم همانندم برپا شد درباری با فروشوکت ترتیب
یافت نقیبان فریاد کردن قاریان قران خواندن مطربان سرود گفتن آغاز کردند بعد ساعتی
اکتخان از تخت برخاسته خواست که اندرون حرم سرای خلافت رفته متصرف شود ملک دنیا
حرمی که مسلح بجمعیت خود بر درحرم نشسته بود مانع شد و گفت که تا وقتیکه سر سلطان
نه بینیم ممکن ندارد که کسی پا اندرون حرم سرا بگذارد درین اثنا سلطان علاء الدین
فرصت یافته برخاست و زخمهای خود را بسته بصوابدید مشیران خود بجمعیتی که همراه
داشت چتر سفید خود را که درین هنگامه گم شده بود از صحرا بدست آورده و برسر
کشیده جانب بارگاه متوجه شد مردم چون سواری سلطان دیدند سراز پا نشناخته
بسوی سلطان دویدند جمیع اسباب شکوه سلطنت که بتقریب تخت نشینی اکتخان
جمع شده بود درخدمت سلطان حاضر شد و صحبت اکتخان برهم خورد اکتخان
مضطرب شده بسوی افغان پور گریخت و سلطان باز از تائید بخت بیدار بدولت
وسلطنت خود رسید و جمعی را بتعقب فرستاده اکتخان را بدست آوردو او را با برادر
او قتلق خان را و جمیع مخلصان و همرازان که درین معامله شریک حال و بودند بعقوبت

تمام کشت مقارن این حال امیر عمر و میکو خان همشیره زادگان سلطان در بدا و ن
خروج نمودند سلطان لشکری برایشان فرستاده بعد بدست آوردن هر دو کس را
بخواری و ذلت تمام تہ تیغ کشید بعد ازین سلطان بمهم همیر دیو خود را مصروف و
مشغول نمود پس از مدتی مدید و جنگ های شدید فتح یافت و همیر دیو با قبیله و
خویشان خود بقتل رسید رنمل وزیر راجه همیر دیو که درعین هنگامه پیکار با سلطان
پیوسته بود سلطان از کافرنعمتی او عبرتی گرفته او را هم بقتل آورد و گفت که
هرگاه اینکس با ولی نعمت خود چنین بیوفای کرده با ما چه وفا خواهد کرد میر محمد شاه
از لشکریان همیر دیو زخمی بدست آمد سلطان او را فرمود که اگر ترا معالجه کنم و خدا
صحت دهد با من چه سلوک نمائی گفت ترا کشته و پسر همیر دیو را بپادشاهی
بردارم سلطان در غضب آمده او را در پای فیل انداخت و بعد از ساعتے
شجاعت و وفاداری او یاد کرده تاسف کرد و برای دفن و کفن او حکم فرمود و
بعد فتح این ولایت آن قلعه را با تمامی خزاین و ذخایر بالماس بیگ الغخان
بخشید و خود بدهلی شتافت الماس بیگ بعد از پنج و شش ماه بیمار شده در راه
دهلی وفات یافت سلطان ازین آشوب و طغیان مردم پریشان شده با
وزیران سلطنت همدرین باب مشورت نمود که مرا چه می باید کرد تا این آشوب و

فتنه که هر روزه سر بظهور می کشد فرو نشیند ایشان جواب دادند که چهار چیز
باعث فتنه انگیزی مردم می شود اول بیخبری بادشاه از نیک و بد احوال خلق
دوم شراب علانیه خوردن که ازان اظهار ما فی الضمیر بر خلایق می گردد سوم خویشی
و قرابت اعیان مملکت با همدیگر که در حالت طغیان و سرکشی یکی با دیگری اعانت
می کند چهارم کثرت زر و مال که چون مردم کم ظرف و تنگ مایه اسباب بزرگی و
دولت زیاده از حالت خود مهیا و آماده کردند از حالت اصلی خویش در گذشته
مصدر شوخی و طغیان می شوند سلطان رای ایشان پسندیده بدفع این هر چهار
امر توجه فرمود چندین منهیان راست گفتار فراهم آورده بهر جائی و مقامی
تعیین مقرر فرمود که از حال خواب و خور مردم و انچه در خانه با زن های خود
حرف می زدند ازان سلطان را آگهی میدادند و سلطان اکثر سر دربار اشارة
و بعضی اوقات صاف صاف بیان حالات جزئیات خانه های امرا می نمود
تا همه بحیرت می رفتند و گمان می بردند که شاید جنّی با سلطان آشناست که خبر
جزوی و کلی بسلطان میرساند دوم بادشاه از شراب توبه کرد و ظروف و آلات
طلا و مرصع بر در دولت نهاده بشکست و بجمیع بندگان دور و نزدیک امتناع کلی
فرمود و فرامین و مناشیر منع شراب بممالک محروسه جاری فرمود و چاهے

نزدیک دروازهٔ بداؤن کندید که هرکس مرتکب شرب خمر می شد او را دران
چاه می انداختند تا زنده برنمی آمد چهارم حکم فرمود که بی رخصت سلطان کسی
از امرا باهم وصلت وخویشی نه نماید و شخصی از امرا بدعوت وضیافت بخانهٔ
دیگر امیری نرود این معنی باین درجه شدت کشید که اگر مهمانی بخانهٔ امیری میرسید
بهزار مشکل بذریعهٔ بسید خان وزیر اجازت حاصل می کردند تا ادای مراسم
ضیافت می نمودند وچهارم دیهات و اوقاف و دیگر ملکیت هرکس که داشت همه را
داخل خالصه نمود و هرچه از اموال نزد مردم بود بتعدی وعنف بگرفت تا همه
مردم ضعیف و پریشان حال گشته بقوت لایموت محتاج شدند و از فتنه و فساد
باز آمدند بعد از چند گاه بطرف قلعهٔ چتور که تا حال هرگز بدست شاهان اسلام
مفتوح نشده بود نهضت فرمود راجه رتن سین والی چتور را دستگیر کرده
حکومت آن ولایت بخضر خان فرزند بزرگ خود ارزانی داشت و راجه را
بزندان انداخت تا بعد مدتی بلطائف الحیل رهائی یافت شرح آن چنین است
که چون بسمع سلطان رسید که درمیان زنان راجه زنی است پدماوتی نام.

سهی سرو جمال افروز بستان		چراغ خانه و شمع شبستان	
دو صد فتنه وزارت دار رویش		هزار آفت نیابت دار مویش	

بادشاه براجه رتن سین پیغام داد که خلاصی تو در احضار آن جمیله است باید که زن
خود را حاضر گردان تا از بلای زندان نجات یابی ازین حکم سلطان تلاطمی در راجپوتان
افتاد تمامی خویشان و قبیله ایشان در آتش غیرت سوختند دختر راجه که بفراست و
فهم مشهور بود با خویشان خویش گفت که امری بخاطرم رسیده است که پدرم خلاصی یابد
و هم شیشه ناموس از سنگ جفای سلطان نشکند باید که پالکی بسیار پر از مردان کار
روانه دهلی کنند و مشهور نمایند که رانی پدماوتی خود بخود در اغب خدمت گردیده بحضور
سلطان میرود و وقت شب بدهلی رسیده راه محبس پیش گیرند و محافظان را کشته
و راجه را خلاص کرده بوطن شتابند و هر که بمقابله پیش آید از و بجادله پردازند اهل رای
مشوره او را پسندیده بران عمل کردند و جماعتی در پالکی ها نشانیده روانه دهلی
شدند تا شبی از شب گذشته بود که بدهلی رسیدند و مشتهر نمودند که رانی با سائر متعلقان
بخدمت سلطان میرود چون نزدیک بزندان رسیدند یکبار راجپوتان از پالکی ها
فرود آمده دویدند و محافظان را کشته زنجیرهای راجه را شکستند و بیرون آوردند
راجه همچو مرغی که از قفس بیرون جهد از حبس برآمده راه وطن پیش گرفت سلطان
خبر یافته لشکری گران بتعقب نامزد کرد تا از راجپوتان که سر آمد ایشان گورا و
بادل همشیره زادگان راجه بودند محاربه عظیم دست داد و ایشان جنگ های

رستمانه کرده ادای حقوق نمکخوارگی کردند و راجه رتن سین بخیر و سلامتی بدار الحکومت
خود رسید و تاخت و تاراج بممالک محروسه شروع نمود مقارن این حال طرغی
مغل از ماوراء النهر بجمعیت یکصد و بست هزار سوار بایلغار تمام متوجه هندوستان
شده بدهلی رسید و کنار آب جمن فرود آمد در آنوقت لشکر سلطان بتسخیر قلعه ورنگل
که داخل ممالک دکن است رفته بود امرای نامدار و مردان کارزار در آنجا
مصروف جنگ بودند چون اینخبر وحشت اثر بگوش سلطان رسید مضطرب شده
بهر نوعیکه توانست از دولخانه برآمده در سواد دهلی بمقام سیری نزول اجلال فرمودند
انتظار جاگیرداران نواحی و لشکر خود که از جابجا طلب فرموده بود مینمود
درین مرتبه شوخی مغل تا بآنغایت رسید که درون شهر دهلی دست غارت و تاراج
دراز کرده مضرتی عظیم بخلایق رسانیدند سلطان این حال دیده دست ارادت
بدامن سلطان الاولیا شیخ نظام الدین قدس سره زده طالب امداد گردید
همان شب از برکت آن سلطان الاولیا چنان هراسی بردل طرغی طاری گردید
که بعد از محاصره و مقابله دو ماه بی سبب ظاهری طبل کوچ نواخته مراجعت
بولایت خود نمود سلطان از آنوقت قرار داد که برای تدارک مغل و انسداد
شوخی و شورش این طائفه آنقدر لشکر نگاهدارد که از عهده مدافعت اعدا برآید

چنانچه با وزرای دانش آگاه همدرین باب مشورت ها کرد ایشان گفتند که مواجب سپاه بطریقی که درمیان سلاطین چنگیزیه که نه در غایت قلت است و نه در بیشی مقرر باید کرد و این صورت وقتی میسر شود که ارزانی غله و دیگر مایحتاج ضروری مردم پدید آید سلطان این رای را پسندیده قواعد چند درباب نرخ هر اشیا مقرر فرمود که ازان ارزانی غله و جمیع اشیای لابدی میسر آمد پس مواجب سپاه تخفیف نموده ازهمان زر تخفیف کرده لشکری زاید چنانکه میخواست جمع آورد و بباعث ارزانی غله اصلا اثر خفت مواجب بر اهل لشکر نرسید بلکه عالم عالم مردم ازین ارزانی اشیا خوشحال و فارغ البال شدند چنانچه نقشهٔ نرخ آن زمان به نرخ حال عهد دولت انگلشیه که امروز در حالت ترمیم کتاب هذا سال یکهزار و سه صد و پانزده هجری مطابق سال یکهزار و هشت صد و نود و هفت عیسوی است مطابق نموده حوالهٔ قلم کرده شد۔

نقشهٔ زر سرخ و سفید و اوزان رائج الوقت عهد علاء الدین خلجی

نمبر	سکه و وزن عهد علاء الدین خلجی	سکه و وزن حال سلطنت انگلشیه	کیفیت
۱	تنکه طلا	اشرفی	
۲	تنکه نقره	روپیه	
۳	جیتل	۴ پائی	
۴	یک من	۱۲ مارنبری	
۵	۱ مار	۲۴ تولہ	

نرخنامہ بعہد علاء الدین خلجی

نمبر شمار	اجناس	وزن سابق و قیمت بموجب وزان		وزن و قیمت بموجب اوزان حال		کیفیت
		وزن سابق	قیمت سابق	وزن حال	قیمت حال	
۱	گندم	یک من	۷ جیتل	۱۲ مار نمبری	۲/۶ پائی	
۲	جَو	یک من	۴ جیتل	۱۲ مار نمبری	۱/۴ پائی	
۳	نخود	یک من	۵ جیتل	۱۲ مار نمبری	۱/۸ پائی	
۴	شالی	یک من	۵ جیتل	۱۲ مار نمبری	۱/۸ پائی	
۵	ماش	یک من	۵ جیتل	۱۲ مار نمبری	۱/۸ پائی	
۶	موٹھہ	یک من	۳ جیتل	۱۲ مار نمبری	۱/	
۷	نبات مصری	۱ مار	۲ جیتل	۲۴ تولہ	۸ پائی	
۸	شکر	۱ مار	۱ جیتل	۲۴ تولہ	۴ پائی	
۹	شکر سرخ	۱ مار	نصف جیتل	۲۴ تولہ	۲ پائی	
۱۰	روغن کنجد	۳ مار	۱ جیتل	۱ مار	۴ پائی	
۱۱	روغن زرد	۱ مار	نصف جیتل	۲۴ تولہ	۲ پائی	
۱۲	نمک	۵ مار	۱ جیتل	۱۰ مار	۴ پائی	

وقیمت اسپان درجه اول یک صد وسی وچهار تنگه نقره و درجه دوم یکصد وپنجاه
وشش تنگه نقره و درجه سوم هفتاد وهشت تنگه نقره قرار داد وحکم نمود که
به زمین خالصه درحصهٔ سرکار غله برسرکشت وصول کرده باشند وآنرا درشهر وقصبات
جمع دارند هرگاه ضرورت افتد به نرخ مقرره بدست مردم بفروشند واین هم
امر فرمود که مردم زیاده از قوت لایموت غله خرید نسازند ونه بقصد تجارت
بخانهٔ خود نگاهدارند واگر زاید از قوت رعایا را بحصهٔ خود غله حاصل شود همانقدم
برسرکشت فروخت نماید وانچه بنرخ مقرره شده است ازان کسی تجاوز نکند
این معنی بدرجهٔ شدت گرفت که سلطان بذات خود خفیه تفتیش نرخ مے فرمود
اگر احیانًا از کسی اندکی کمی وبیشی واقع می شد اورا سیاست میکرد وبعقوبت
تمام می کشت روزی یکی از ندماء ظریف الطبع بسلطان معروض داشت که آنحضرت
نرخ تمام اشیاء مشخص فرموده ابواب فراغت بروی عالم کشودند لیکن نرخ
لولیان وقحبه های بازار که عالمی کشته شمشیر ابروی این ستم کیشان وجهانے
مشتری حسن وجمال ایشان است مقرر نساختند سلطان متبسم شده فرمود که نرخ
ایشان هم مقرر می نمایم پس میر بازار وکوتوال ولولیان وقحبه های شهر را
طلب داشته بعد استقرار قسم اول وقسم دوم وقسم سوم اجرت ایشان هم

مقرر نمود الحق این امور غریبه از غرایب روزگار بود که در زمان هیچ پادشاهی از پادشاهان جهان تا حال بظهور نرسیده بود بالجمله چون قواعد مذکوره نفاذ یافت چهار لک و هفتاد و پنجهزار سوار بشمار در آمده از کثرت سپاه ابواب در آمد و شد مسدود گردید و اهل هند را از صدمات یورش لشکر مغول امن و امانی بهم رسید از اعظم سوانح آمدن دیولدی رانی دختر راجه کرن بدولت خانه و نامزد شدن با خضرخان فرزند بزرگ سلطان است تفصیل این اجمال و تبیین این مقال آنکه چون پیش ازین کنولادی رانی زن راجه کرن داخل حرم سرای خلافت گردیده بود چنانکه ذکرش گذشت روزی او بسلطان عرض نمود که دو دختر پری پیکر در شبستان راجه کرن در کنار خود داشتم اکنون شنیده می شود که یکی از ان هر دو فوت شد دوم که دیولدی نام دارد زنده است امید وارم که از راه تلطف شاهانه بملک نایب والغخان فرمان رود که او را بخدمت سلطان رساند تا خاطرم از فراق او برآساید- امیر خسرو گوید-

شبی خوش دید دارای زمن را	بعرض آورد راز خویشتن را
نخست اندر دعا لب را زبان داد	زبان را در دعا گوئی عنان داد
که شاها تا ابد مسند نشین باش	بشاهی خسرو روی زمین باش

پس انگه با دلِ پُر بیم و امید — بشرح حال شد لرزنده چون بید
که از شاخ جوانے بر درختم — دو غنچه ناشگفته داشت بختم
چو زینجا باد اقبال انطرف تاخت — مرا از انجا ربود و اینجا نب انداخت
شدم من خوش ز بختِ روشن خویش — ولی ماند آن دو گل در گلشن خویش
یکی زان دو سپرد اندر جوانے — پرستاران شه را زندگانے
دوم ماندست چون پیوند خون است — دلِ من بهر آن خون بی سکون است
دمی گر مهر شه بر بنده تابد — بگرمی خون بخون پیوند یابد

سلطان این سخن شنیده بنام ملک کافور هزار دیناری که ملک نائب خطاب یافته و از غایت تعشق سلطان مرتبهٔ او از جمیع امرا و وزرا در گذشته بود و نیز بنام الغخان همدرین باب فرمان فرستاد تا این هر دو امرا باراجه کرن جنگ های صعب کردند همدرین اثنا سنگلدیو پسر رام دیو راجهٔ دیوگیر که از مدتی بزنجیر عشق دیولدی رانے گرفتار بود و راجه کرن بباعث آنکه او از قوم راجپوت و سنگلدیو از قوم مرهٹ بود این وصلت خویشی را قبول نمیکرد درینوقت سنگلدیو فرصت وقت غنیمت انگاشته برادر خود بهیم دیو را نزد راجه کرن فرستاد و پیغام داد که درین وقت که مسلمانان بجهت این دختر پری پیکر بر تو هجوم آورده اند بهتر آنست که او را با من وصلت نمای

تا شیشهٔ ناموس تو از سنگ جفای مسلمانان محفوظ ماند و هم ازین خویشی طاقت
دولت تو بیفزاید راجه بنظر مصلحت بقبول این معنی پرداخته دختر را بسامانیکه
شاهان را شایان است همراه داد در خلال این احوال الغخان این خبر یافته خیلے
مضطرب شد که اگر این پری پیکر بدست بهیم دیو افتاده بدیوگیر رسید باز بدست آمدنش
خیلے دشوار خواهد گردید و سلطان بعقوبت تمام ما را خواهد کشت پس بدین خیال و اندیشه
دل بر مرگ نهاده برجنگ و ستیز دلیر تر گردیدند آخر راجه کرن تاب نیاورده بملک دکن
پیش راجه دیوگیر شتافت الغخان مراسم تعقب بجا آورده و راجه را از دست داده
با هزاران هزار ناکامی قدم بمراجعت گذاشت از اتفاقات در اثنای راه چند
سواران فوج سلطان که بجهت تفرج کوه آیلوره اجازت گرفته میرفتند در اثنائے
راه دیدند که فوجی بطرف دیوگیر میرود و درین لشکر اکثری از پریخان نازک تن و
دلبران توبه شکن براسپان صبا رفتار سوار شده باهزاران هزار جلوه فروشی و عشوه پردازی
قطع منازل و مراحل می کنند ایشان گمان بردند که اغلب این لشکر راجه کرن است و
این همه پرده نشینان حرم او باشند بدین خیال حمله بر ایشان کردند مردم بهیم دیو این
جمعیت قلیل را لشکر کثیر انگاشته پا بفرار نهادند بهادران لشکر سلطانی از گریز و فرار
ایشان بتعقب اینها دلیر تر گردیده و بر سر ایشان رسیده شمشیر بران بر دوش اینجماعه

نهادند ناگاه درین زد و کشت خذنگی بر اسپ دیولدی رانی رسید اسپ بر زمین افتاد دیولدی رانی پیاده شد یکی از سواران او را بدست آورد همانندم خواصان رانی ندا برداشت که این دیولدی رانی است عزت حرمت او نگاه دارند چون ایشان نام دیولدی رانی شنیدند از غایت خرمی در پیرهن نگنجیدند و شادان شادان پیش الغخان آوردند الغخان ازین فتح تازه مسرت بی اندازه اندوخت همانندم بعزت تمام در محافه نشانیده بجراست لشکری جرار و مردان کارزار روانه درگاه سلطان نمود چون آن پری پیکر بدارالسلطنت دهلی رسید تمامی شهر را آئین بستند و هنگامه نشاط و انبساط برآراستند چنانچه امیر خسرو در مثنوی خضر خانی و دول رانی میگوید

بیا مطرب بساز ابریشمی چنگ	بدین شادی که آمد دوست در چنگ
چه رویست این که چشمم کرد روشن	چه بویست این که مجلس کرد گلشن
نه ماه آسمان را باشد این روئی	نه فردوس برین را اردچنین بوئی

سلطان قرار داد که این مجموعهٔ حسن و خوبی را در حبالهٔ ازدواج خضر خان درآرد و این سرو جوئبار جوانی را با این نونگل بوستان رعنای طرح مواصلت در اندازد چنانچه امیر خسرو گوید۔

چه خوش باشد در آغاز جوانے	دو بیدل را بهم سودای جانے

گہ از ابرو بیانِ راز کردن — گہ از مژگان عتاب آغاز کردن
گہی از گوشہ ہای چشم خواندن — گہی از دور باشِ غمزہ راندن
ازین جان دادن و وزوی ربودن — از و گفتن جفا و زو شنودن
ازین با خویش خون در گریہ خوردن — از و با لب بدزدی خندہ کردن
ازین کندن بحیرت سینۂ خویش — وز و دیدن ندادن رہ سوی خویش
ازین در پیش محرم غم کشادن — از و پای رقیبش بوسہ دادن
ازو ناوک درون جان گرفتن — بصد جان لذّت پیکان گرفتن
درونِ جان خیال زلف بالا — چو وز دخانگی جاسوس کالا
جفای کاید از جانان بپایی — بعزت در پذیرد عاشق از وی
می تلخ است جورِ گلعذار آن — کہ ہر چندش خوری باشد گوارآن
ہر آتش کان بیافروزد بتِ سیم — خلیلان را بود باغِ ابراہیم
وگر شد ہر دو دل زین شعلہ معمور — بنام ایزد رہی نورًا علے نور
خضر خان و دول رانی درین کار — دو دل بودند یکدیگر گرفتار
کنون حرفی کہ من خواندم درین لوح — چنین بخشند بد لہا راحت و روح
کہ چون آمد دول رانی بدرگاہ — بشارت یافت از بخت نکو خواہ

برسمِ بندگی برپای سے بود
بفرشِ خاص جبہت سای می بود

بفرخ روزی اندر خلوتِ قصر
خضر خان را بخواند اسکندر دہر

اشارت کرد با نوی جہان را
کہ بیرون افگند راز نہان را

خلف را از خلیفہ گوید این راز
کہ گشتہ بخت و دولت کارپرداز

دول رانی خجستہ دخترکرن
کہ نارد چرخ چون او مہ بصد قرن

شداست از بہر تزویجتِ مہیا
کہ گردد خانہ زان ماہت ثریا

چو خان را آمد این دیباچہ در گوش
زشرم شاہ با لو ماند خاموش

دزان شرمندگی زایوان برون رفت
ولیکن مہرش اندر جان درون رفت

چون ہر دو صغیر السن بودند برای تعلیم بمکتب فرستادند ہر دو یک جا مے خواندند تا عاشق یکدگر شدند لحظہ قراری و آرامی نداشتند۔ امیر خسرو گوید۔

بدین سان مہر آن ہر دو دل افروز
چو ماہ نو ہمی افزود ہر روز

ببازی بود عشقے شان کہ ہر دم
نبودندی جدا در بازی از ہم

نبد چون عشق در بازی مجازی
شد آن بازی در آخر عشق بازی

چو طفلانی کہ با ہم لعب سازند
بہم گہ طاق و گاہی جفت سازند

نہانی باختندی آن دو مشتاق
زطاق ابروان ہم جفت و ہم طاق

چون اینخبر بسلطان رسید که حضرخان در عشق دول رانی بهیچ چیزی نمی پردازد و از تحصیل و تکمیل علوم و فنون بازمی ماند حکم فرمود تا هر دو را از یکدگر جدا کردند این فراق بر این هر دو مشتاق بسا شاق گردید و کار ایشان از صبر و شکیب در گزشت در همان جوش و خروش خضرخان امیر خسرو دهلوی را طلب داشت و به تصنیف مثنوی خضرخانی و دول رانی مشتمل بر حالات عشق و بتابی یکدگر امر فرمود چنانچه در آغاز این کتاب امیر خسرو گوید۔

مبارک بامدادی کاختر روز	شد از نور مبارک گیتی افروز
رسید اقبال پیشانی گشاده	کله بالای پیشانی نهاده
دلم را گفت کاحسنت ای جوان بخت	که برگردون زدی اندیشه را بخت
بشارت میدهم کز پرده راز	دری کرده است دولت بهر تو باز
خضروی مژده داد ست جانی	خضرخان را بآب زندگانی
نه آن آبی کزان اسکندر روم	که بدچون آب خوردش ماند محروم
ازان شربت که آمد زاهل گفتار	بعهد دوم اسکندر پدیدار
روان کن چشمهٔ خود را بدان سوی	که هست این چشمه را آن بسته ره جوی
مرا کاقبال خواند این مژده در گوش	زشادی پای خود کردم فراموش

زهمت ساختم رخش فلک گام
بیک گامی رسیدم برنهم بام

رسیدم تا بدان گلشن که جستم
چو گل بر چشمهٔ امید رستم

معلی حضرتی دیدم فلک سای
فلک صف بسته و انجم صف آرای

فلک بر کرسی تختش نشانده
سعادت آیة الکرسی اش خوانده

چو چشم من دران خورشید شد گرم
چو مومم روزگار سخت شد نرم

دران حضرت چو بسم الله شنیدم
دعای سوی مسند دردمیدم

مرا با آن شکوه با دشاهے
به پرسش داد مزد نیکخواهے

عزیزم داشت هم چون جم نگین را
تواضع کرد چون گردون زمین را

بهم گفتاریم داد احترامے
که دولت گفت بختم را سلامے

پس انگه این نوازش کرد و فرمود
که ای صد گنج معنی در تو موجود

مرا در سر ز سودای جوانے
خیالی هست زان گویم نه دانے

ولی دارم اسیر فتنه جائے
مسلسل گشته در بند بلائے

همه روزم چو مجنون مانده در سوز
شبم در قصهٔ لیلی شود روز

شدم گم در بیابانے که ناگاه
که آنجا خضر اول گم کند راه

من آن خضرم که آب خضر دارم
ولیکن آب خوش خوردن نیارم

ز تو خواهم که این افسانهٔ راز | که کرد از رخنه های سینه در باز
چنان سنجی ز بهر این دلِ تنگ | که در میزانِ دلها کم شود سنگ
بود گاهِ غم و اندیشه یارے | مرا و عالمے را غمگسارے
سبک زان قرة العین جهاندار | پذیرفتم بچشم و دیده این کار
شدم بس سربلند از خدمت پست | نمودم رجعت این دیباچه در دست
من و زین پس طراز این معانی | سواد حرف و سودای نهانی

در خلال این احوال سلطان علاء الدین خضر خان با دختر الپخان که برادر مادر خضر خان بود قرار داده جشنی عظیم ترتیب داد تا برسم سلاطین نامدار مراسم کتخدائے بهزاران شکوه بادشاهی بتقدیم رسید خضر خان را ازین شادی غم تازه فزود و دامن شکیبای پاره گردید - امیر خسرو گوید -

همه شاد از خضر خانِ غم اندیش | خضر خان هم ولیکن با دلِ خویش
نه از خویش و نه از خویشان خبر داشت | که تن این جا و دل جای دگر داشت

آخر برسم ضرورت خضر خان باعروس درساخت و در ظاهر بعیش و عشرت پرداخت ولیکن در باطن با آتش فراق یار میسوخت و بانواع بیتابی کار داشت آخر بملکه جهان مادر سلطان خبر بردند که از احوال فرزند خبرت باید گرفت ورنه جز پشیمانی حاصلت نگردد

ملکه جهان از خواب غفلت بیدار گشته خضر خان را طلب داشت و از چهرهٔ ارغوانی وحالت سودای جوانی اقتباس انوار مدعا نمود همان روز از سلطان اجازت گرفته آن عندلیب بوستان جهانبانی را با این نوگل گلستان جوانی عقد بربست تا هر دو بکام دلها رسیدند و از دردهای جگرسوز و غم های محنت اندوز برآسودند امیر خسرو گوید

چو آسود از دو جانب شعله را تاب	دران آسایش آمد هر دو را خواب
ازان پس شان نبود از بخت کاری	بجز هر لحظه بوسے و کناری
ازین در پیش برون پستهٔ تر	از و زان پسته خوردن قند و شکر
ازین کردن بدزدی سینه تسلیم	وزو تاراج کردن تودهٔ سیم
زگاه شام تا صبح دل افروز	شدی در خوش ولی شبهای شان روز
نهاده چون دو گل روی بروی	نه محرم درمیان جز رنگ و بوی
بهم پیوسته اندامی باندام	بآمیزش چو دو می در یکی جام

مقارن اینحال سلطان ملک نائب را چتر و دو رباش و سائر اسباب امارت داده بجهت فتوحات ملک او را مرخص کرد تا او ممالک دکن را فتح کرده زر و جواهر بسیار و دولت بیحد و شمار گرفته در سال هفت صد و یازده هجری قدم مراجعت گزاشت و در دهلی با هزاران شوکت و حشمت رسیده از جملهٔ غنایم

سی صد و دوازده فیل مست و بیست هزار اسپ و نود و شش من زر سرخ
که قریب ده کرور تنگه می شود و صندوق های زر سرخ و مروارید از نظر گذرانید
سلطان از حصول این دولت که پیش آن گنج باد آورد خسرو پرویز حقیقت نداشت
بسا خوشحال گردید و برخلاف عادت خود بجمیع امرا ده ده من زر بخشید و خدمت
مشایخ و علما و اولیاء دهلی مستحقین یک یک و نیم نیم من زر فرستاد در آخر این سال
حکم قتل جمیع مردم نو مسلم که عبارت از مغلان نو مسلمان باشد فرمود که هر جا تنفسی را
ازین فرقه دریابند بیدریغ تہ تیغ رسانند چهارده پانزده هزار نو مسلمان بقتل
در آمدند و تخم ایشان در هندوستان باقی نماند هدرین اثنا مزاج سلطان بعلالت
در ساخت و ضعف و ناتوانی خیلی رو نمود خضرخان بتقاضای ایام جوانی هر دم
بکسب عیش و نشاط زندگانی میکرد و ملکهٔ جهان والدهٔ خضرخان هم خود را بجشن
کتخدائی فرزندان و متوسلان مصروف میداشت یکی هم از ایشان پروای علالت
سلطان نمیکرد سلطان ازین لاپروای ایشان ملال خاطر بهم رسانیده شکایت با
آغاز نهاد ملک نائب که فرصت وقت می جست این قدر راه سخن یافته روغن
بر این آتش سوزان گذاشت و با تهام هیجا الف خان خانجهانی خضرخان را بحکم
سلطان بقتل رسانید و خضرخان و شادی خان را چتر و دوراش و سایر

اسباب امارت از و باز گرفته به امروهه فرستاد خضر خان از نیرنگی روزگار خبرے
نداشت و از فتنه پردازی دشمن آگاه نبود بدان طرف شتافت چون شدت
علالت سلطان بسیار رشنیدند بست که هرگاه خفتی در عارضهٔ سلطان رو دهد
پیاده پا زیارت اولیاء دهلی نمایم بعد چندی که افاقه در عارضهٔ سلطان شنید
بی اذن سلطان پیاده پا بدهلی شتافت و زیارت اولیاء دهلی کرد ما بخدمت
پیرخود سلطان الاولیا شیخ نظام الدین دهلوی نرفت چنانچه امیر خسرو گوید

روان شد سوی تهنا پور پویان — بصد خواهش حیات شاه جویان
غلط شد با چنان تعظیم پاکان — یکی رسمش ز رسم هوش ناکان
که چون عزم زیارت کرد چون تیر — نشد سوی زیارت جانب پیر
نرفته او گه باز آمدن نیز — که پوشید آسمانش چشم تمییز
چو بر رویش قضا میخواست گردی — نکردش در پناه نیک مردی
حمایت را گهر دامان درویش — ز صد سد سکندر قوتش بیش
بگوش اقبال می کردش منادی — که حج بر درنشاید قطع دادی
ولی گوشش پر از بانگ نی و چنگ — دروکی راه یابد دیگر آهنگ
چنان هم بود کز پرهیزگارے — قدم لغزیده بودش استوارے

بدستش طرهٔ سیمین عذاران	چو سبحه در کف پرهیزگاران
ترنم ها که رفته تا بخورشید	شده بیت العبادة برج ناهید
چو بر عزم زیارتگاه میرفت	هزاران رهزنش همراه میرفت

ملک نائب از نهایت شرارت بعرض سلطان رسانید که خضرخان شدت علالت شنیده بی اذن سلطان داخل دهلی شده می خواهد که با عانت بعضے دوستان موافق سلطان را بکشد و خود متصدی امر سلطنت گردد و بتصدیق این امر چند خواصان و خواجه سرایان را شاهد هم گذرانید سلطان چون در عشق ملک نائب دل از دست داده بود گفتهٔ او را اگرچه ناصواب هم می بود صواب می پنداشت یقین این معنی نموده از عاطفت پدری چشم برگرفت و خضرخان را مقید کرده بقلعهٔ گوالیار فرستاد و ملکهٔ جهان را در دهلی قدیم محبوس نمود درینوقت مزاج سلطان بتأثیر علیل شد و طبعش از منهج اعتدال برافتاد درایان اطراف و خوانین اکناف سر از اطاعت پیچیده در ممالک محروسه خلل انداختند و تمرد و طغیان ورزیدند سلطان این احوال شنیده بر بستر علالت همچو مار بر خود می پیچید چون از نشهٔ عشق و محبت ملک نائب بهوش می آمد و خرابی و بربادی فرزندان و ملکهٔ جهان و قتل الغخان یاد می کرد بیخود می گردید- امیر خسرو گوید-

که چون شه را بحکم لایزالے
شد از روی خضر خان دیده خالے

دلش خون میشد و بیرون نمیداد
جگر را غوطه جز در خون نمیداد

فرو میخورد خون تا لب نخورده
چو دیوار گل خام آب خورده

یکی رنجش گرفته در جگرگاه
دگر قطع جگر گوشه جگر کاه

وزین هر دو بتر خوی جفاساز
که گر میرم نیارم رفته را باز

سه دشمن در درون گشته بلا سنج
غم فرزند و خوی ناخوش و رنج

گرفتند این سه خصمش در جگرجای
بدین هر سه اجل شد کارفرمای

بتاریخ ششم ماه شوال سال هفتصد شانزده هجری پس از مدت بست سال و چند ماه جهان فانی را پدرود نمود اما امیر خسرو دهلوی وفات سلطان در کتاب خضر خانی در سال هفتصد پانزده هجری می نویسد امیر خسرو

ز شوال آمده هفتم پیاپے
سنه هفصد سه پنجی بر سروے

کزین دیر سپنج آن شاه آفاق
برون از هفت گنبد برد شش طاق

سلطان در مدت سلطنت خود هشتاد و چهار جنگ با مخالفان و دشمنان کرد و ظفر یافت و هر قدر که او را غنایم و دولت در هندوستان بهم رسید سلطان محمود غزنوی را نیز آنقدر نصیب نگشته بود سلطان امی بود خواندن و نوشتن هیچ نمی دانست در آخر سواد خط و قدری ادراک بهم رسانید با مور ملکی پیروی شریعت نمی کرد و در سیاست

باکسی مروت نمی ساخت تیغ بیغلافش الوف وصنوف ذبیحیات را بطمورۂ نیستی فرستاد و بساد ولت امرا و اغنیا را در اندک جرم بخاک برابر ساخت علماء وقت یاراندا شتند که حرفی بگویند یا درهنگام استفسار خلاف رای او فتوا دهند هفتاد هزار شاگرد پیشه داشت از انجمله هفت هزار معمار و بیلدار و گل کار عمارتی که ازان بزرگتر نباشد چون طرح میکرد در دو هفته باتمام میرسانیدند و عمارت های دیگر در دو و سه سه روز اختتام می یافت۔

ذکر سلطنت شهاب الدین عمر بن سلطان علاء الدین خلجی الملقب به سکندر ثانی

روز دوم از فوت سلطان علاء الدین کافور کافر نعمت المخاطب بملک نائب امرا و اعیان سلطنت را حاضر کرده نوشته سلطان نمود که شهاب الدین پسر خود را ولیعهد گردانیدم و خضرخان پور بزرگ را معزول ساختم همه امرا طوعاً و کرهاً دم موافقت زدند و شهاب الدین را که عمرش زیاده از هفت سال نبود بر تخت نشاندند ملک کافور بر جمیع معاملات سلطنت تسلط گشته بخرابی خاندان سلطان کمر بست و کسان به گوالیار فرستاده میل در چشم هر دو نور چشم سلطان یعنی خضرخان و شادی خان کشید و ملکه جهان را مقید ساخته بر خزائن و دفائن او

متصرف گردید چون ازین کار مفروغ شد شاهزادهٔ مبارک خان را هم محبوس
کرده خواست که چشم جهان بین او از حلیهٔ بصارت عاری ساخته از طرف مدعیان
بی دغدغه گردد و مادر مبارک خان رجوع به شیخ نجم الدین قدس سرهٗ آورد شیخ
گفت که غم مدار و منتظر لطیفهٔ غیبی باش القصه آن سیه رو یک دو ساعت آن بادشاه
خورد سال را بالای بام هزارستون آورده بر تخت نشاندی و بعد ازان
بحرم سرا فرستاده در خرگاهی که بر بام هزارستون نصب کرده بود با چند خواجه سرا
مشغول بازی چوپڑ شدی شبی جمعی از پایگان را که محافظت هزارستون داشتند
روانهٔ مجلس مبارک خان گردانید که این بیچاره را بکشند چون ایشان رسیدند
و مبارک خان را چشم بر آنها افتاد قلادهٔ مرصع که در گردن داشت بآنها بخشید و
حقوق پدر بیاد داد آن جماعه منفعل شده و حقوق سلطان بیاد آورده برگشتند
و قضیه را به شیر و بشیر سرداران پایگان گفتند چون تقدیر بر بادشاهی مبارک خان
رفته بود هر دو متاثر گردیده بخرگاه آن بیچاره در آمدند و بپاداش کافر نعمتے
او را کشته بجهنم فرستادند۔

منه خار تا در نیفتے بخار	رہا نندہ شو تا شوی رستگار
کم خود نخواہی کم کس مگیر	ممیر آن کسی را و ہرگز ممیر

این واقعه بعد ازسی وپنج روز از واقعهٔ سلطان علاء الدین بوقوع آمده فی الفور شاهزادهٔ مبارک خان را از قید برآوردند اولاً به نیابت برادر بعد ازان خود او را بسلطنت برداشتند وبسلطان قطب الدین مبارک شاه مخاطب گردند سلطان روز اول جلوس میل درچشم شهاب الدین کشیده بقلعهٔ گوالیار فرستادگویند که چون خبر کشته شدن ملک کافور وتسلط قطب الدین مبارک شاه بخضرخان رسید شاد نه شد بلکه امید وار مصیبت تازه گردید - امیرخسرو گوید -

غرض القصه آن کافور بی نور — به تنبول اجل چون گشت کافور
یکی از نیک خواهان قاصدی جست — برین مژده گل و تنبول در دست
نهانی رفت سوی خان والا — حکایت کرد سر حق تعالی
که خصم ارچشم زخمی را سبب گشت — سرش را تیغ کین چون ادب گشت
سلیم القلب فرزند جهان شاه — بدل بود از مآل کار آگاه
نه چندان شادمان گشت اندرین کار — که هرکس را نبوت دید تیمار

مدت سلطنت شهاب الدین عمر سه ماه وچند روز -

ذکر سلطنت قطب الدین مبارک شاه بن سلطان علاء الدین خلجی الملقب بسکندر ثانی

قطب الدین مبارک شاہ خلجی

چون سلطان قطب الدین مبارک شاه بر سریر سلطنت نشست مشیر و بشیر سردار پایگان را که بعد از واقعه ملک نائب کافور صاحب اختیار شده بودند بقتل رسانید و تمامی جماعت پایگان را بقصبات و پرگنات متفرق ساخت و خاطر از جانب ایشان جمع نموده دیگر امرا و ارکین سلطنت را بالتفات گوناگون و مراحم بوقلمون بنواخت و ملک دینار شحنه پیل ظفر خان و محمد مولای عم خود را شیر شاه و مولانا ضیاء الدین را صدر جهان خطاب کرد و حسن نام امردی را که بصفت حسن و جمال اتصاف داشت تعلقی با و بهم رسانیده خسرو خان خطاب داده حشم ملک کافور حواله او کرد و بی آنکه استعداد و لیاقت بسنجد منصب وزارت نیز با و داده در مقام تربیت او شد ؎

کج را بتکلف نتوان راست نمودن	کی تیر توان ساختن از چوب کمان ها

سلطان چون محنت زندان دیده و درد و غم های روزگار چشیده بود در آغاز جلوس بسا زندانیان را از قید رها کرد و خیلی مراعات و احسانات بخلایق نمود و حلم و تحمل تا بآن غایت اختیار نمود که عبرت اوازمیان خلق بالتمام برخاست و پراگندگی در نظم و نسق مملکت پدید آمد راجه های دکن بمشاهدهٔ حالت سلطان بیخوف شده حکام بادشاهی را از مملکت خود بدر کردند سلطان بتدارک آن سعی فرمود

و بعد جنگ و ستیز آن ولایت را مفتوح ساخته ملک بیگ لکهی مرحمت نمود و خسرو خان معشوق خود را چتر و دورباش داده رخصت معبر داد و در سال هفت صد و سیزده هجری سردار سلاحداران را فرستاد تا در گوالیار رفته خضر خان و شادی خان را بدرجهٔ شهادت رسانید و دولرانی را گرفته داخل حرم سرای خلافت نمود چنانچه امیر خسرو گوید.

مع القصه نهانی دان این راز	زگنج راز در زنیسان کند باز
که چون سلطان مبارک شاه بیهر	زتلخی گشت برخویشان ترش چهر
صلاح ملک در خونریز شان دید	سزاواری به تیغ تیز شان دید
برآن شد تا کند از کین سگالے	زانبازان ملک اقلیم خالے
نهان سوی خضر خان کس فرستاد	نمودار بعذر از دل برون داد
که ای شمع زمجلس دور مانده	تنت بیتاب و رخ بے نور مانده
دولرانی که در پیشت کنیز یست	کنیز ارمه بود هم سهل چیز یست
شنیدم کانچنان گشت ارجمندت	که شد پابوس او سرو بلندت
نه بس زیبا بود کز چشم کوتاه	پرستاری پرستاری بود شاه
چو زینجا رفت باز اینجا فرستش	بپائین گاه تختِ ما فرستش

چو سودای دلت کم گشت چیزی ‌ ‌ ‌ دهیمت باز تا باشد کنیزی

چو شد پیغام گوی و برد پیغام ‌ ‌ ‌ خضرخان را نماند اندر دل آرام

نخست از دیده لب را جوش خون داد ‌ ‌ ‌ پس آلوده بخون پاسخ برون داد

که شه را ملک رانی چون وفا کرد ‌ ‌ ‌ دولرانی بمن باید رها کرد

ور این دولت هم از من دور خواهی ‌ ‌ ‌ مرا بی دولت و بی نور خواهی

چو با من همسر است این یار جانی ‌ ‌ ‌ سر من دور کن زان پس تو دانی

پیام آور چو زان جای غم اندود ‌ ‌ ‌ به برج شاه بر د آن آتش دود

شهنشه گرم گشت از پای تا فرق ‌ ‌ ‌ بگرمی خیره خندی کرد چون برق

برآمد شعله کین زد زبانه ‌ ‌ ‌ بهانه جوی را باید بهانه

به تندی سرسلاحی را طلب کرد ‌ ‌ ‌ که باید صد کروه امروز شب گرد

روان در گو الیارا ایندم نه بس دیر ‌ ‌ ‌ سر شیران ملک افگن بشمشیر

که من این شوم زانبازی ملک ‌ ‌ ‌ که هست این فتنه کمتر بازی ملک

بفرمان شد روان مرد ستمگار ‌ ‌ ‌ کبوتر پای بند و جره ناهار

رسانید انچه فرمان بود از تخت ‌ ‌ ‌ شد اهل قلعه در کاری چنان سخت

درون رفتند سرهنگان بیباک ‌ ‌ ‌ به بی ادبی دران عصمتگه پاک

بر و پوشیدکان هوی در افتاد | کزان هولزره بربام و در افتاد
شد اندر غصه شادی خان و الا | مدد جست از پناه حق تعالی
سبک در کوتوال آویخت تا دیر | بیفگند و بکشتن جست شمشیر
عوامان در دویدند از چپ و راست | در افتادند و آن افتاده برخاست
چو بستند آن دو دولتمند را سخت | زمانه بست دست دولت و بخت
فتادند آن شگرفان در زبونے | برآمد سو بسو شمشیر خونے
اشارت کرد و هر سو راند چون تیغ | نشد برق کسی در جنبش از میغ
عفا الله برچنان روهای چون ماه | کسی چون برکشد شمشیر کین خواه
کرا در دل نیاید سوز جانے | ز افسوس چنان عمر و جوانے
فلک را با دیا رب سینه صد چاک | کزانیسان ارجمندانرا کند خاک
بخون قصاب را رحمت چه جوئے | که خواهد تیغ خود را سرخروئے
غرض کس را برایشان چون نشد رای | که گردد تیغ خون را کار فرمای
بجنبید از میان چون تند بادی | فروتر نسبتی هندو نژادی
درازش سبلتی پیچیده بر گوش | ز سبلت کرد خود را حلقه در گوش
ز راه قهر دامان در کشیده | بخون ریز آستین ها برکشیده

برآمد گرد آن سرو گرامے
که از سرسبزی خود بود نامے

شهادت خاست از خضر اندران کاخ
چو تسبیح درخت از سبزی شاخ

سیاست را فلک زاری همیکرد
شهادت را ملک یاری همیکرد

درِ فردوس رضوان باز کرده
همه حوران درود آغاز کرده

کند تیغِ قضا چون قطعِ امید
نه مه داند سپر کشتن نه خورشید

بیک ضربت که آن نامهربان کرد
سرِ شه در کنارِ میهمان کرد

دو لرانی که با فرخندگے بود
خضرخان را زلال زندگے بود

چو خضر چرخ با او در کمین گشت
همان آبِ حیاتش تیغ کین گشت

برآمد جانِ عاشق خون فشانان
ولی می گشت گرد اگرد جانان

گلی کز وی چکیدی قطرهٔ خوے
فشاندی خون خود صد روی بر روی

بجای آب از ان گل خون کشیدند
نکه کن تا گلابش چون کشیدند

ز پرده مهوشان بیرون فتادند
چو خورشید از شفق در خون فتادند

جهان در دیدهٔ ما در شده تار
که از چشمش دو مردم رفته یکبار

هوس بهر هلاک خویش میکرد
همی مرد از پے مرگ و نمی مرد

فتاده لعبتان چون خاک بر در
بجای گل فگنده خاک بر سر

فرشته گریه همچون ابر میکرد | ببالا بردن جان صبر میکرد
دولرانی دران خوتا به سرگم | چو ماه چارده در جمع انجم
زکویش بر رخ از خون رنگین | حنا می بست بر دست نگارین
دلی چون رفته را باز آمدن نیست | غم بیهوده جز رنج بدن نیست
چو شد هنگام آن کز گشته چند | بزندان ابد مانند در بند
به جی مندر که برجی زان حصارست | شهی را کاید انجای قرارست
دران بردند زان ریزان چشم آب | که خسپند اندران شاهان خوش خواب
بچشم هر یکی خواب عدم بود | ولیکن خون شان را خواب کم بود

درین وقت سلطان از غایت تسلط و وفور دولت و اقبال مغرور و مستکبر گردیده اخلاق خود را تغیر داد و طریقه کشتن و بستن اختیار نمود و جوهای خون روان نمودن گرفت چنانچه خضر خان والی گجرات را بی تقصیر کشت و وفا بیگ عالم دهلی را بی خطا بقتل رسانید و با سلطان الاولیا شیخ نظام الدین بباعث آن که خضر خان مرید او بود عداوت ها پیدا کرد و کلمات سخت نسبت آن جناب بر زبان آوردن گرفت اکثر اوقات خود را بلباس و زیور زنان آراسته در مجمع امرا می نشست و هزالان و مسخره ها جمع آورده با ایشان امر

می فرمود تا بامرای معتبر و محتشم ظرافت ها می کردند و عریان شده برجامه های
ایشان شاشه می نمودند ازین حرکات قبیحه و افعال شنیعه تنفری از و بدلهای
خلایق پیدا شد و امرای خورد و بزرگ سلطنت خواهان زوال او شدند
خسرو خان که از معشوقیت بمدارج امارت صعود نموده بود در فکر قتل امرای
معتبر و خود با دشاه افتاده جمعیتے کامل از خویشان خویش بهم رسانید و دخلی کامل
اندرون قلعه حاصل نمود و مردم با دشاهی را بالتمام برداشت و منتظر فرصت
بود مردم دانا میدانستند که خسرو خان درچه خیال است اما از ترس با دشاه همه
خاموش بوده تماشاے اوضاع روزگار بودند تا شبی فرصت یافته بر سلطان
دست بردی نمود سلطان تنها و آن کافر نعمت جمعیت کافی داشت سلطان را
کشان کشان از اندرون محل کشیده بیرون آورد و بانواع عقوبت سلطان
را کشته سرش را از تن جدا ساخت و اندرون حرم سراے خلافت رفته فرید خان و
علیخان و عمر خان پسران سلطان علاء الدین را تہ تیغ بیدریغ کشید و از تخم علاء الدین
یکی را باقی نگذاشت گویند که چون بنیاد استیصال خاندان علائی افتاد از مجذوبی
پرسیدند که این چه می شود گفت که چون علاء الدین آتش بربادی در خانمان عم و
ولی نعمت خود زد با خاندان او هم همین معامله میرود۔

آه مظلومان کند اولاد ظالم را خراب | پایهٔ این ناوک دل دوز دور افتاده است

ذکر سلطنت خسرو کافر نعمت بر تخت سلطنت دہلی

آورده اند که بتاریخ ششم ربیع الاول در سنه هفت صد و بست و یک هجری بعد از واقعهٔ قطب الدین مبارک شاه خسرو خان بی بخت قدم بر تخت گذاشته خود را ناصر الدین خواند امرای قطبی را مثل عین الملک ملتانی و ملک جونا پسر غازی ملک عالم پنجاب که آخر ملقب بسلطان محمد تغلق گردیده سریر آرای سلطنت هندوستان شد پیش تخت باز داشت و جمعی کثیر از غلامان قطبی را که صاحب اعتبار بودند بقتل آورده زن و فرزندانشان را بهندوان بخشید و برادر خود را خانخانان خطاب داده یک دختر سلطان علاء الدین بوی داد و زن سلطان قطب الدین را خود تصرف شد و باقی حرم و دختران علاء الدین و قطب الدین را به مردم قسمت کرد و پسر قمره قمار شایسته خان عارض ممالک شد و عین الملک عالم خان خطاب یافت و ملک جونا را رعایت بسیار کرده وزیر بیشمار داده در احترامش کوشید تا پدر او غازی ملک حاکم لاهور و دیپالپور فریب خورده اطاعت نماید لاکن ملک جونا از غصه می پیچید و پدرش نیز که صاحب قبیله و جمعیت و حق شناس و سپاهی آزموده کار بود بر سر غیرت آمده جهت انتقام خون خداوندزاده ها کمر همت بر میان جان بست و ملک جونا بوقت فرصت

برجناح استعجال باتفاق بعضی دوستان عقیدت کیش راه دیبالپور پیش گرفت و
شباشب قطع منازل وطی مراحل نموده باپدر ملحق گشت ملک غازی از آمدن پسر و
رسیدن لخت جگر مسرور وشادمان گردیده باده مراد درجام کرد واز یکدیگر ابهزار دل
گردیده بتهیهٔ سامان سفر وفراهمی اسباب جنگ پرداخته بالشکری گران وفوجی بیکران
بجهت انتقام خون خداوندان جانب دهلی متوجه شد ملک بیگ لکهی حاکم سمانه که از
بوی وفا واخلاص بدماغش بوی نرسیده وازغایت کفران نعمتی پا ازراه انصاف
بیرون نهاده بود سرراه غازی ملک گرفت وبجمعیتی که داشت آغاز جنگ نمود اما از
تائید ایزدی غازی ملک دراول حمله اورا شکست داده تا تیغ بیدریغ رسانید
وباتح وفیروزی همعنان نصرت وبهروزی بیشتر قدم گزاشت سلطان انجر
دریافته خانخانان برادرخودرا باصوفی خان واکثر مردم فدائی بدفع غازی ملک فرستاد
بمقام سرستی تقابل فریقین دست بهم دادچون غازی ملک مردجهاندیده وگرم وسرد
روزگارچشیده وبسا کارنامه ها بجا آورده بود وخانخانان وهمراهیان ایشان گاهی روی
جنگ ومعرکه ندیده بودند درانمدک زدوخورد تاب نبرد بهادران جانسپار وطاقت مقاومت
یلان نامدار نیاورده بهزان هزارنا کامی بانواع بدنامی هزیمت خورده عارفرار برخودگوارا
کردند وتمامی خزانه ودولت درباختند غازی ملک ازین فتح تازه انشراحی بی اندازه حاصل

کرده دلیر تر گردیدند غنایم انچه که بدست آمده بود همه را با مراد سپاه قسمت کرده متوجه دهلی شد
سلطان مضطرب شده از دهلی برآمد و از غایت و شکستگی فسخ عزیمت بیشتر کرده در پهلوی حوض
علای فرود آمد و حصار را پس پشت و باغات را پیش رو قرار داده نشست غازی ملک بکمال تجمل و
استعداد می آمد در شبی که صباحش جنگ خواهد شد عین الملک ملتانی نیز از خسرو خان جدا گردید این معنی
بیشتر سبب دل شکستگی او شد و سراسیمگی تمام در خاطرش راه یافت و با دلی شکسته و کمری
گسسته بمیدان آمده جنگ انداخت ملک تلیعه و شایسته خان که مقدمه لشکر آن
بی دولت بودند جنگ رستمانه کرده از پا در آمدند و دیگر مقربان او جاده گریز پیمودند
سلطان یعنی خسرو خان برگشته طالع در خطیره ملک شادی پنهان شد و خانخانان
برادرش نیز در باغی خزید روز دیگر هر دو را گرفته بقتل رسانیدند و خیمه و شریف شهر
بخدمت غازی ملک رسیده مبارکباد گفتند و کلید دروازه ها سپردند روز دیگر آن
حق شناس بشهر در آمد چون بایوان هزار ستون رسید گریه ها کرده با آواز بلند گفت که
من یکی از جرگه شما هستم الحمد لله که انتقام از کافر نعمتان کشیدم اگر از نسل خداوندان
من کسی مانده باشد بیارند تا بر تخت نشانده بخدمت کمر بندم والا هر کرا شما لایق دانند
من نیز قبول دارم جمله گفتند که از نسل هر دو بادشاه کسی نمانده مدتی ست که تو بر ابر
مغل نشسته حفظ مملکت هندوستان کردی حق بزرگ بر اهل هند داری اکنون که انتقام

سلطان غیاث الدین تغلق

سلطان محمد تغلق شاہ

بقلم لال بہادر مصوّر لکھنوی

خون و لی نعمت گرفتی لایق بادشاهی غیر از تو کسی نیست این بگفتند و دست غازی ملک را گرفته بادشاهی برداشتند این واقعه در سنه هفتصد و بست یک هجری بوقوع رسید حکومت او پنجاه روز بود

ذکر سلطنت سلطان غیاث الدین تغلق شاه

ملک تغلق پدر غازی ملک از غلامان ترک سلطان غیاث الدین بلبن ست در سنه هفت صد و بست هجری مطابق سال یک هزار و سه صد و بست و یک عیسوی قدم بر تخت گذاشت و خود را بلقب غیاث الدین تغلق شاه ملقب کرد احوال مملکت را که روبویرانی آورده بود باصلاح آورد و مقبول دلها گردید او بادشاهی بود رحیم و کریم و عادل و سلیم در طبیعت او عصمت و پاکیزگی بغایت بود نماز را باجماعت میگذارد و از صبح تا شام در دیوان نشسته باحوال ملک و مردم می پرداخت و گرد مسکرات نمی گشت و بساختن عمارات رغبت تمام داشت عمارت و قلعهٔ تغلق آباد و دیگر بناها ساخته اوست و در معاملات جهانداری اعتدال را کار فرمودی و از امری که باعث آزار و محنت خلایق بودی احتراز کردی و از هر که اندک اخلاص معائنه نمودی او را بسیار بنواختی و از هر کس خدمتی بوقوع آمدی عوض آن فرمودی در سال دوم الف خان پسر کلان خود را که ملک جونا نام داشت لشکری و فوجی داده بادبدبه و کوکبه بادشاهی به تلنگ فرستاد تا او کارنامه ها بجا آورد درین اثنا

مفسدان شرارت پیشه خبر وفات سلطان مشتهر کردند تلاطمی عظیم افتاد و بسیاری اهل لشکر
برخاسته آمدند تا با دشاهزاده سررشته استقلال از دست نداده متمردان تلنگ را
از محاربات متواتر مضمحل ساخت مقارن این حال خبر اعتدال مزاج سلطان
مقروع سمع خاص و عام گردید اهل لشکر از یک دل بهزار دل شده تدارکات معقول
نمودند الف خان بعد فتوحات بخدمت پدر آمد سلطان او را در دهلی گذاشته
با لشکری بسیار بطرف ممالک شرقیه نهضت فرمود ناصرالدین بغراخان تا آنوقت
بحیات بود و حکومت بنگاله داشت خبر آمد سلطان شنیده مراسم استقبال بجا آورد
سلطان او را تعظیم و تکریم کرده بدستور بحکومت آنجا قایم و برقرار داشت و بعد
ازین انتظام دیگر ممالک اطراف آنجا کرده با هزاران هزار کامرانی مراجعت بدار السلطنت
فرمود چون چند منزل طی نمود لشکر را گذاشته بطریق یلغار در حوالی دهلی رسید شاهزاده
سلطان محمد شنید که سلطان به یلغار می آید قریب افغان پور کوشکی بنا نهاده دو
سه روز باتمام رسانید تا هرگاه سلطان برسد شب بآنجا بوده صباح بعد آئین بستن
بشهر در آید روز دیگر شاهزاده و سائر امرای دهلی بملازمت سلطان رسیدند
سلطان در قصر نو تعمیر داخل شده با فرزند ارجمند و امرای سلطنت تناول طعام
فرمود امرا بعد فراغت بیرون آمدند و با دشاهزاده هم بضرورت ترتیب پیشکش

ازانجا برآمد درین اثنا سقف خانه برافتاد و سلطان با پنج نفر دیگر در تهٔ آن قصر
ماندہ جان شیرین بقضا تسلیم نمود این واقعه در ماه ربیع الاول سال هفتصد و بست و
پنج هجری مطابق سال یک هزار و سه صد و بست و پنج هجری بوقوع آمد بعضے نوشته اند
که از ساختن این قسم عمارت بوی آن می آید که شاهزادهٔ سلطان محمد قصد پدر کرده
خواهد بود بعضے برانند که این عمارت از طلسم برپا ساخته بود چون طلسم شکست
سقف فرو افتاد روایتی دیگر این ست که صاعقه از آسمان نازل شده بر سقف
افتاد و تا ترکیب عمارت از هم ریخت و الله اعلم بالصواب سلطان با این همه صفات
با شیخ نظام الدین اولیا صفای خاطر نداشت متواتر خواست که او را اهانت
رساند اما بران دست نیافت وقتیکه به بنگاله میرفت به نظام الدین اولیا
پیغام فرستاد که تا مراجعت من دهلی را باید گزاشت او را بر زبان گذشت که
هنوز دهلی دور است تا او را در دهلی آمدن نصیب نشد و در مقام افغانپور
چنانکه مذکور گشت وفات یافت۔

کلام زهد کیشان برنگردد		قضای آسمان از سر نگردد	

درین سفر سلطان امیر خسرو هم همراه بود سلطان او را برای کارها آنجا بگذاشت
درین اثنا بعد وفات سلطان شیخ نظام الدین هم ازین دار فانی رحلت بملک

جاودانی نمود امیر خسرو در بنگاله این خبر وحشت اثر شنیده باضطراب تمام بدهلی آمد
و ترک امارت و علایق کرده بر سر قبر شیخ بنشست و باز برنخاست تا بعد شش ماهی
وفات یافت و پائین قبر شیخ مدفون گردید امیر خسرو هفت سلطان را دید و تقرب
خدمت ایشان گذرانید یکی رکن الدین فیروزشاه دوم غیاث الدین بلبن سوم
معزالدین کیقباد چهارم فیروزشاه خلجی پنجم علاء الدین خلجی ششم قطب الدین مبارکشاه خلجی
هفتم غیاث الدین تغلق شاه کلامش زیاده از پانصد هزار بیت است در هندوستان
شاعری مثل او دیگر نخاسته و داد سخن همچو او دیگری نداده سعدی شیرازی علیه الرحمه
او را ابر خود می نگاشت مدت سلطنت غیاث الدین تغلق چهار سال و چند ماه۔

ذکر سلطنت سلطان محمد تغلق بن سلطان غیاث الدین تغلق شاه

سلطان محمد در ایام ملکی پدر ملک جونا نام داشت و در ایام بادشاهی پدر
به الف خان موسوم شده بعد از فوت بادشاه رسوم عزا بتقدیم رسانیده
روز سوم قدم برا ورنگ فرماندهی نهاد و خود را سلطان محمد شاه تغلق نامیده
متوجه دهلی شد در شهر به آئین بستن و طبل شادی نواختن فرمان داد هنگام رسیدن
بشهر تنگه های زر سرخ و سفید بر سر مردم ریخت و بذل و ایثار بسیار نمود سلطان
چنان همت بلند داشت که به بادشاهی هفت اقلیم سرفرو نمی آورد و میخواست

که حکم او برجن و انس نافذ گردد سخاوتی داشت که گنج قارون به درویشی دادی
و آنرا هم حقیر پنداشتی و هنگام بذل و ایثار غنی و فقیر و آشنا و بیگانه در نظر همتش
یکسان نمودی تاتارخان که غیاث الدین تغلق شاه والی ستارگانون کرده بود و برادر
خواندهٔ او می شد بهرام خان خطاب داده در یک روز صد زنجیر فیل و هزار
اسپ و یک کرور تنگهٔ سرخ مرحمت فرموده ولایت بنگاله مرحمت نمود و هشتاد
لک تنگه بملک سنجر بخشی و هفتاد لک بملک الملوک عماد الدین و چهل لک تنگه
بمولانای عضد الدین اُستاد خود در یک روز بخشید و مولانای ناصر الدین را
هر سال لکهه ها تنگه میداد و ملک غازی را که بزرگ زاده و دانشمند و خوشطبع
و شاعر بود هر سال صد هزار تنگه میرسانید و قاضی غزنین انیز آنقدر رعایت کردی
که در حوصلهٔ کس نگنجیدی مراد ازین تنگه ها تنگهٔ نقره است که پاره مس هم داشت
و یکی بشانزده پول می ارزید در سلطنت او بلاهنروران و کشتی شکستگان
از عراق و خراسان و ماوراالنهر و ترکستان و روم و عربستان بهند آمدند و
زیاده از تصور نواز شها یافتند و زنان بیوه و مفلسان عاجز و ضعیف را
که از اطراف میرسیدند بسیار از بسیار بایشان میداد و وظائف مقرر میکرد
و در تقریر فصیح و کلام شیرین بی نظیر وقت خود بود و مکاتبات فارسی و عربی

نیز بدیهه چنان نوشتی که منشیان حیران ماندی و در اختراع ضوابط جهانداری عدیل و
نظیر نداشت و از جودت فهم در بدیهه حکم نوشتن و در علم تاریخ دانی بی نظیر بود قوت
حافظه بغایت داشت که هر چه یک بار می شنید فراموش نمیکرد علوم معقوله خصوص
طب و نجوم و ریاضی و منطق خوب دانستی و بیماران را معالجت نمودی و در تشخیص
مرض وغیره با اطبای عصر بحث طالبعلمانه کردی و الزام ها دادی و از مسکرات
هیچ نخوردی و از ممنوعات بسیار پرهیز کردی نماز پنج وقته گاهی از و فوت نشدی
و هر دم با طهارت و تقوی بودی مگر با اینهمه در قهر و سیاست و ریختن خون ناحق
دستی فراخ و دلی بیباک داشت هفته نمی شد که مشایخ و سادات و صوفی و قلندر
و نویسنده و لشکری را سیاست نفرماید و خونریزی نکند در اوایل جلوس او
تر منی خان بن دواخان حاکم الوس چغتا با سپاهی گران بهندوستان رسیده
دار السلطنت را محاصره نمود سلطان محمد شاه طاقت جنگ بخود ندیده جمعی را
واسطه ساخته نقود و جواهر بسیار که موجب تسلی تر منی خان شود پیشکش کرد تا
خان مذکور راضی بصلح شده از راه سند و ملتان سالما و غانما برگشت سلطان
بعد ازین در فکر ترتیب لشکر و ضبط مملکت گشته ولایت دور دست را
مانند هورسمند و کمپله و درنگل جنوبی و چیت گانون و ستارگانون مشرقی و مواضع

قریب دہلی را مضبوط ساخت و ولایت کرناٹک طولاً و عرضاً تا دریای عمان بتصرف
درآورد و آنقدر اموال از اطراف باو میرسید کہ با وجود بذل سلطان بہیچ وجہ
درخزانہ کمی نمیشد مگر در اواسط و اواخر سلطنت سوای گجرات در تصرف او نماندہ
وسبب تنزل ملک و دولت او چند چیز بود اول زیادہ ساختن خراج میان
دواب دوم سکہ مس و برنج بجای نقرہ و طلا رواج دادن سوم سہ لک و ہفتاد ہزار
سوار بقصد تسخیر خراسان و ماوراء النہر ترتیب نمودن و خزانہ علائی صرف آن
کردن چہارم یک لک سوار باخواہرزادہ خود خسرو ملک بکوہ ہمانچل فرستادن
پنجم کشتن مسلمان و ہندوان بافراط حکایت زیادہ کردن خراج بدین نہج است
کہ بعضی امور بخاطر آوردہ خراج میان دواب را بجای دہ سی و چہل گردانید و
این امر باعث استیصال طائفہ رعایا و تمرد کافہ برایا شدہ کار زراعت معطل
ماند و جمعیتہا مختل شد و در کار سلطنت خلل تمام راہ یافت و قصہ رواج سکہ
مس آن است کہ چون میخواست کہ سکندر وار اقلیم سبعہ مسخر سازد و خزائن وفا
نمیکرد جہت تحصیل این مطلب سکہ مس پیدا نمود و اجرای آن در ہندوستان
صورت نہ بست باشندگان ممالک مبلغہای کلی از مس بدار الضرب می آوردند
و سکہ مسکوک می نمودند و سکہ ہای زر و نقرہ بعوض آن از خزانہ می بردند و ساکنین

ممالک دور دست سکه مس او قبول نکرده تمرد ورزیدند تا در پای تخت هم سکه
مس از درجه اعتبار افتاد از ناعاقبت اندیشی باز حکم فرمود که هر که سکه مس
داشته باشد بخزانه رسانیده عوض آن سکه زر و نقره بستاند خیالش این بود
که شاید ازین تقریب سکه مس رواج پیدا کند مردم هجوق هجوق آمده سکه مس داخل کرده زرها
می بردند تا سکه مس همچنان بی رواج ماند و فتور عظیم در خزانه سلطانی پیدا
گردید و اندیشه تسخیر ربع مسکون و سپاه بسیار نگاهداشتن چنان است که چون
داماد ترمشیرخان با بسیاری از امرای هزاره و صده بهند آمده نوکر سلطان
محمد شاه شد و از عراق و خراسان نیز سلاطین زاده ها و امیران بملازمت رسیدند
ایشان جهت پیش آمد خود ها تسخیر ملک ایران و توران بآسانی تمام پیش باد شاه
ظاهر کردند باین خیال هر کسے که ازان اطراف می آمد جهت تالیف قلوب
زرها باو میداد و سه لک و هفتاد هزار فوج نگاهداشت و اسپ بداغ رسانید
یک سال مواجب ایشان از خزانه بوصول پیوست بار دیگر سال وصول نگشت
تا لشکر از نایابی مواجب متفرق شد و بی رونقی تمام در کار سلطنت بظهور پیوست
و ماجرای فرستادن لشکر بکوه همانچنان چنین است که سلطان بفکر تسخیر ولایت
چین افتاده امرای نامدار را با یک لک سوار کار آمدنی همراه خسرو ملک

درسال هفتصد وسی وهشت هجری گسیل فرمود که کوهستان همانچل را بتصرف
درآورده بجاهای ضروری قلعه بسته ولشکر گذاشته پیش روند وعند الضرورت
استدعای اعانت کنند چون لشکر دیگر کمک رسد متوجه ولایت چین گردند هرچند
ارکان دولت به کنایه وصریح بسمع رسانیدند که این فکر مناسب نیست قبول نکرد
امرا بیچاره هابکوهستان مذکور درآمدند وجاهای مناسب قلعه بسته جمعی زیاده وسوا
درآنجا گذاشته بیشتر روانه شدند وبحوالی سرحدهای چین رسیده چون عظمت و
شوکت امرای چین وتنگی راه ومحکمی حصارها وکمی علف بخاطر آوردند خوف
بر ایشان مستولی شده مراجعت کردند درین ایام که برسات رسیده راه های عقب زیر آب
آمده راه بدر شدن معدوم گشت سراسیمه دامن کوه گرفته می آمدند وکوهیان بقتل و
غارت لشکر مے پرداختند وقحطی در لشکر انداختند لشکریان در یک هفته
بمحنت فراوان بصحرای وسیع رسیدند دران شب باران عظیم شد سیلاب
دور لشکر را فرو گرفت وعبور متعذر گشت خسرو ملک از فقدان اذوقه باجمعی کثیر
هلاک شد وچندی که دورتر فرود آمده بودند راه هندوستان سپردند وبه پنجهٔ
قهر وسیاست سلطان گرفتار شده بقتل رسیدند وداستان شکستن وویران کردن
دهلی بدین طراز است که گرشاسپ عم زادهٔ سلطان که از امرای کبار بود وولایت

ساغر متعلقه دکن را قطاع داشت بی رونقی مهمات سلطنت و رمیدگی دلهای
خلایق دیده باندیشه سلطنت افتاد و خاشیهٔ اطاعت از دوش افگنده تمامی
دکن را متصرف شده علم مخالفت برافراشت سلطان محمد خواجه جهان را با بعضی
از امرای پای تخت و لشکر گجرات بدفع او مامور گردانید گرشاسپ دستگیر شد
سلطان بدیوگیر آمده پوست او را کنده پُر از کاه ساخت درین وقت رای
سلطان متوجه بران شد که دار الملک جائی توان کرد که از هر طرف در وسط
باشد پس دلایان سلطنت شهر اوجین را که تختگاه راجه وادگستر بکرماجیت است باعتبار
بودن ناف هندوستان برای دار السلطنت قرار دادند سلطان دیوگیر را
منتخب نمود و حکم فرمود که باشندگان دهلی را از صغیر و کبیر بدیوگیر آورده متوطن
سازند و خرچ راه و قیمت خانه ها از خزانه خود بهر یکے بدهند شهر دیوگیر را
بعمارات عالیه ترتیب داده دولت آباد نام نهاد ازین تغیر و تبدل تفرقهٔ عظیم و
چشم زخمی گران بکار و بار سلطنت رو داد و بعد چندی حکم نمود که در رفتن دهلے و
ماندن بدولت آباد مردم را اختیار ست ممانعت به کسی نخواهد شد همدرین ایام
امساک باران و قحط غله در تمامی هندوستان ظاهر شد که یک من غله بهفت ده
درم هم کمیاب بود از فرط گرسنگی مردم خوری حلال کرده بودند سلطان در فکر

پرداخت رعایا و آبادانی مملکت متوجه شده زرهای وافر برای قوت و کندن چاه
وزراعت قرض داده در تشفی خاطر آنها کوشش بلیغ فرمود اما بباعث قحط علی الاتصال
زر بکار زراعت کفایت نمیکرد آخر جهت ادای آن زر بشکنجهٔ سیاست رسیده جهان
جهان مردم بقتل رسیدند درین ایام علی شاه خواهرزادهٔ ظفرخان علائے
که امیر صده بود از تظلم بادشاه قطع امید نموده علم مخالفت برافراشت و گلبرگه
و آن حدود را متصرف شد سلطان بتدارک آن پرداخت و ایشان را متفرق
ساخت بالآخر اسمعیل مخ را بادشاهی برداشتند و بعد چندی این دولت و سلطنت
نصیب حسن کاکوی بهمنی گردید و تا مدت ها بخاندان آن بماند بالاخر وزرائے
کافرنعمت خاندان ولی نعمت خود را برداشته باهم مملکت را قسمت نمودند چنانچه پنج
سلطنت جداگانه شدند یکی عادل شاهیه دوم نظام شاهیه سوم قطب شاهیه
چهارم عماد شاهیه پنجم برید شاهیه در عهد اورنگ زیب عالمگیر این سلطنت ها
مستاصل شده داخل ممالک محروسه گشتند که ذکرش برجای خود انشاالله خواهد آمد
الغرض ملک دکن باین طور از دست او بدر رفت و آنچه بقبض و تصرف او
باقی ماند آن را چهار شق چهار شق دار سپرد و عماد الملک را که مرد شجاع و عاقل
بود سپه سالار دولت آباد نمود و چند امرا همراه ساخت و خالصات دکن را

بهفت کرور تنکه مقاطع نموده حواله شق داران نمود و برای زراعت قواعد چند
اختراع فرمود و آن را اسلوب نامید چنانچه ازان قانون که بسعی و جهد تمام ترتیب داده بود
یکی این است که سی کروه را دائره فرض کردی بشخصی رجوع نمودی که هر قدر زمین
نامزروعه باشد مزروع سازد اگر مزروعست سعی کند تا به اعلی درجه رسد
قریب یک صد شق دار جهت این کار منسوب شدند بعضی از گرسنگی و بعضی از غایت
حرص انجام کار ندیده متکفل زراعت می شدند و مبلغها بطریق تقاوی و انعام
میگرفتند و آنرا صرف ضروری خود نموده منتظر سیاست سلطانی می نشستند در مدت
دو سال هفتاد لک تنکه از خزانه صرف این کار شد درین ایام که کار سلطان
رو به تنزل نهاد و خزانه خالی و امرا باغی شدند و باغیان مملکت را متصرف گشتند
سلطان محمد شاه بکار خود دو رمانده گشته اند و گهین شد روزی از مولانا ضیای برنی
پرسید که ولایت هندوستان امراض متضاده بهم رسانیده اگر علاج یکی مینمایم
دیگر زیاده میگردد حالا چه صلاح میدهی او بعرض رسانید که در کتب تاریخ چنین
مسطور است که اگر از بادشاهی خلایق متنفر گردد پسر یا برادر را که شایان
سلطنت باشد نصب کرده خود گوشه گیرد و اگر این کار نکند ترک آن اعمال که
از و تنفر خلایق گردیده باشد نماید سلطان گفت که مرا آن طور فرزندی که قائم مقام

بقلم لال بہادر مصوّر سالک لاہور جوشیلان

تواند شد نمیست و نیز ترک سیاست هم از من نمی تواند شد سلطان در آخر ایام حیات
بتادیب طغی سواری فرمود چون سلطان قریب غنیم رسید روز عاشوره بود روزه
داشت بوقت افطار ماهی تناول فرمود دفعتًا بیمار شد تا آنکه بتاریخ بست ویکم
محرم سال هفتصد و پنجاه و دو هجری در کنار آب سند جان بجان آفرین سپرد مدت
سلطنت او بست و هفت سال بود۔

ذکر سلطنت فیروز شاه بن سالار رجب برادرزاده غیاث الدین تغلق شاه

چون سلطان محمد تغلق شاه پسر نداشت بدین سبب هنگام وفات برای بادشاهی
ملک فیروز برادرزاده خود وصیت کرد بعد از وفات سلطان شورشی عظیم در لشکر
افتاد امرای سنطنت به التون بهادر مغل که برای اعانت سلطان مرحوم آمده بود
گفته فرستادند که چون وقت دیگر است شما را ازینجا باید رفت او فی الفور قبول کرده
و ازانجا برخاسته بفاصله نیم کروه خیمه زد امیر نوروز داماد ترمتی خان که از مدتے
داخل امرای کبار بود او نیز با مردم خود کوچ کرده پیش التون بهادر رفت
گفت که هنوز کسی بر تخت نه نشسته وقت فرصت است بهتر آنکه بر خزانه شاهی دست برد
نمائیم و بسوی ملک خود شتابیم التون بهادر نیز در صلاح هم داستان شده بر خزانه

بادشاهی دست غارت وتاراج کشاده واز دختر و پسر مردم بسیاری را اسیر کرده
راه وطن خود پیش گرفت چنانچه روز دیگر از وفات سلطان مخدوم زاده عباسی و
شیخ نصیر الدین المشهور به چراغ دهلی باتفاق اراکین سلطنت ملک فیروز را
بتاریخ سوم محرم سنه هفتصد وبست وپنج هجری مطابق سال یک هزار و سه صد و
پنجاه ویک عیسوی بعمر پنجاه وچند سالگی برتخت سلطنت جلوس دادند روز اول
چند هزار کس را که در قید مغلان بودند به ادای زر قیمت از ایشان بگرفت وروز
دوم به ترتیب فوج ونظم ونسق اُردو پرداخت وبا امرا ومشائخ وخورد وبزرگ
رعایت های واجب ظاهر فرمود ومردمی که درعهد سلطان مرحوم بامید انعامات
از ممالک خراسان وعراق ومصر وبغداد آمده متوقف بودند هریکے را
انعامات لایقه داده رخصت ارزانی داشت درین وقت احمد خواجه جهان
که نسبت خویشی بسلطان مرحوم داشت در دهلی شش ساله پسری را بفرزندی
سلطان مرحوم مشهور ساخته برتخت نشاند سلطان فیروز شاه سیف الدین شحنه را
بافرمان عفو بخانجهان فرستاده نصیحت نامه نوشت او از اراده خود باز نیامده
بسلطان جواب نگاشت که هنوز فرزند بادشاه موجود است واجب آن است
که او را بر سریر سلطنت متمکن داری وخود بامر وزارت قیام نمای سلطان

علما و فضلا و ارکان سلطنت را طلب داشته به آواز بلند گفت که اگر کسی از اولاد
سلطان بدانست شما باقی باشد عرض نمایند تا سلطنت را با و تسلیم نمایم و من طریق
اطاعت او پیش گیرم همه کسان متفق اللفظ و المعنی عرض داشتند که سلطان مرحوم
پسری نداشت و هنگام وفات وصیت بپادشاهی تو نموده بود سلطنت هندوستان
ترا مبارک باد اندرین صورت خواجه جهان میل خلایق بسوی سلطان دیده از
کردهٔ خود پشیمان شد و خود را پیش سلطان دست بسته حاضر ساخت سلطان از
غایت نیکوی خطایش بخشید و صرف بقید ساختن در قلعه ٹهنڈه کفایت کرد همدرین
سال شاهزاده فتح خان ولادت یافت عشرتی تازه و مسرتی بی اندازه حاصل آمد
و در سال هفتصد و پنجاه و سه عیسوی شاهزاده محمد سلطان بوجود رسید عشرت بر
عشرت افزود و در سال هفتصد و پنجاه و پنج هجری سلطان در حوالی دهلی شهرے
بنا فرموده فیروز آباد نام نهاد و در سال هفتصد و شصت هجری سلطان عزیمت
بنگاله کرد و شاهزاده بزرگ فتح خان را سراپردهٔ سرخ و فیلان نامی و جمیع
سامان سلطنت داده همراه گرفت و از سکندر حاکم بنگاله بعد گرفتن چند
زنجیر فیل و پیشکش های نغز برگشت در اثنای راه شکار فیل نموده سی زنجیر فیل
بگرفت و بعد آن به نگرکوٹ آمد و بتخانه آنجا را شکسته و بتان را به مدینه و کعبه

فرستاد در سال هفتصد و هفتاد و شش عیسوی با دشاهزاده فتح خان وفات یافت
سلطان را ازین غم پشت دو تا گردید و کمر او بشکست هگی از کار سلطنت دست افشاند
بکنج اندوه نشست و دست از سلطنت برداشت امرا جمع آمده پند و نصایح نمودند و
جهت تفریح خاطر سلطان شکارگاهی در حوالی دهلی ساختند اما قبض سلطان مبدل
ببسط نشد و خاطر بی اختیارش باختیار نه آمد آخر بضرورت انصرام کار مملکت متوجه
شد و کار گجرات را درست کرد و شهر کشان را تادیب داده ملک مفرح را بدانجا
نصب کرد در سال هفتصد و هفتاد و نه هجری بعضی زمینداران و سرکشان آماده
سرکشی ها گردیدند سلطان خود متوجه شده ایشان را اسیر و دستگیر ساخت و بهر یکے
سزاهای واجب داد چون بسبب پیری ضعف و ناتوانی بیشتر حاصل کرد دست
از کار را فشانده گوشه گرفت خان جهان با مور سلطنت اقتداری حاصل کرده و
بپادشاه سبے اطاعتی ظفر خان ظاهر نموده او را مقید ساخت و در فکر شاهزاده
محمد سلطان بود تا شاهزاده خود را بسلطان رسانیده حقیقت بدخواهی خانجهان
معروض داشت و باجازت او بر سر خانجهان رفت او مضطرب شده ظفر خان را
کشت و خود بجنگ برآمده بعد زد و خورد مضمحل گردیده و زخم خورده از میدان
گریخت و بادشاهزاده در سال هفتصد و هشتاد و نه هجری بر سریر جهانبانی نشست

خواجهٔ جهان راکه مضرور و روپوش بود گرفتار آمده بقتل رسید سلطان زان بعد بعشرت افتاد و
مقربان پدر را بی اعتبار نمود و نزدیکان خود را اختیاری کلی داد امرای سلطنت ملک بهاء الدین و
کمال الدین پسر عم او را پیش رو خود ساخته بر سلطان خروج کردند جنگی عظیم واقع شد
امرا پس پاشده سلطان فیروز شاه را بحجر بر پالکی سوار کرده بمقابل فرزند آوردند
لشکریان محمد شاه آمدن فیروز شاه بخوشی دانسته محمد شاه را گذاشتند و روے
بطرف فیروز شاه آوردند محمد شاه گریخته بطرف کوه سرمور رفت و جمیع مواد سلطنت
او بتاراج رفت سلطان چون از ضعف پیری طاقت کاروبار سلطنت نداشت
تغلق شاه ولد شهزاده مرحوم فتح خان راکه نبیرهٔ او بود به بادشاهی برداشت
بعد ازین سلطان فیروز شاه که عمرش هنود سال رسیده بود بتاریخ سیزدهم رمضان
سال هفتصد و نود و نه هجری وفات یافت ایام سلطنت او قریب چهل سال رسید
او بادشاهی بود فاضل و عادل و کریم و حلیم رعیت و سپاهی ازو راضی بود
در عهد او کسی یارای ظلم نداشت کتاب فتوحات فیروز شاهی تصنیف اوست
چنانچه سطری چند از همان کتاب که در ذکر سلطان محمد تغلق و حال خود نوشته نقلش
بقلم می آید.

که چون در ازمنهٔ سابقه خونریزی مسلمانان به اندک جریمه شدی و اقسام تعذیب

مثل بریدن دست و پای و گوش و بینی و کور کردن چشم و کوفت استخوان های اعضا
و میخ کوب و سوختن اندام بآتش و زدن میخ آهنی بر دست و پای و پوست کشیدن
و پی بریدن و دو پاره کردن آدمی و دیگر انواع سیاست شیوع تمام داشت
حق سبحانه تعالی مرا توفیقی داد که جمیع آنها را منسوخ ساختم و نام نامی بادشاهان
ماضیه که بسعی ایشان دار الاسلام شده است از خطبه انداخته بودمن احیای
آسامی ایشان کرده داخل خطبه ساختم تا باین تقریب فاتحهٔ آمرزش ایشان دوام
داشته باشد و بعضی وجوهات نامعقول و بیحساب که بظلم داخل مال واجبی کرده هر سال
بزجر میگرفتند مثل چرائی و گل فروشی و نیلگری و ماهی فروشی و ندافی و ریسمان فروشی
و نخود بریان گری و دوکانانه و خمارخانه و دادبیگی و کوتوالی و احتساب همه را
برطرف کرده ام که گفته اند

دل دوستان جمع بهتر که گنج		خزینه تهی به که مردم به رنج

و جماعتی را که خداوندمن سلطان محمد تغلق شاه مرحوم بجهت سیاست گرفته قطع اعضا
نموده بود از زن و فرزند و رشتهٔ آنها هر کرا یافتم به انعام و وظیفه خوشدل ساختم
و خط ابرای ذمهٔ سلطان مرحوم از ایشان گرفته و بهرا کابر و اشراف رسانیده
در مقبرهٔ بادشاه تغلق شاه گذاشتم۔

ذکر سلطنت سلطان غیاث الدین تغلق شاہ بن شہزادۂ فتح خان بن سلطان فیروز شاہ باربک

سلطان غیاث الدین تغلق شاہ بعد از وفات جد خویش در سال ہفتصد و نود و نہ ہجری مطابق سال یک ہزار و سہ صد و ہشتاد و نہ ہجری بر تخت سلطنت جلوس نمود و سکہ و خطبہ بنام خود کرد ملک فیروز علی بہ خان جہان مخاطب شدہ عہدۂ وزارت یافت و اقطاع گجرات بدستور بہ فرحۃ الملک قایم و مسلم گشت خانجہان و بہادر ناہر را با لشکر بیکران بدفع سلطان ناصر الدین محمد شاہ کہ بکوہ سرمور پنہان بود متعین نمود محمد شاہ بعد جنگ بسیار در قلعہ نگرکوٹ متحصن شد امرا او را ہمان حال گذاشتہ واپس آمدند سلطان از غایت بی خردی در شبستان غفلت افتاد و طریق ظلم و ستم پیش گرفت برادر حقیقی خود را کہ سالار شہ نام داشت محبوس ساخت بوادید این حال ابو بکر شاہ بن ظفر خان کہ عم زادۂ سلطان بود از التفات بادشاہ قطع امید کردہ بجہت حفظ جان با امرای سلطنت ساختہ علم جنگ برافراشت و باتفاق غلامان فیروز شاہی کہ عمدۂ درگاہ و متسلط کار و بار بودند بادشاہ و وزیر را گرفتہ بتاریخ بست و یکم صفر سال ہفتصد و نود و یک ہجری بقتل رسانید مدت سلطنت او پنج ماہ و چند روز بود۔

ذکر سلطنت ابو بکر شاه بن ظفر خان بن فیروز شاه بار بک

چون غیاث الدین را پیمانهٔ عمر لبریز شد ابو بکر شاه بدستگیری ارکان مملکت بر تخت سلطنت نشست ملک رکن الدین بعهدهٔ وزارت فائز شده استقلال تمام بهم رسانید و در فکر آن شد که سلطان را برداشته بادشاه گردد سلطان برین ماجرا وقوفی یافته و مافی الضمیر او دریافته پیش از آنکه ارادهٔ او بظهور رسد او را بتدبیر تمام مع چند غلامان شاهی بقتل رسانید همدرین اثنا امیران صده از سلطان ابو بکر برگشتند و ملک سلطان شه خوشدل را که از دولت خواهان شاهی بود کشته سرش را بحضور ناصر الدین محمد شاه به نگرکوٹ فرستاده التماس قدوم نمودند محمد شاه که منتظر این روز بود از راه جالندهر به سمانه آمد و بر تخت سلطنت جلوس کرد و لشکر بدهلی کشید و چند بار مغلوب شده در مرتبهٔ آخر فتح یافت و بتاریخ بستم ذی الحجه سال هفتصد و نود و دو هجری سلطان ابو بکر را قتل ساخت مدت سلطنت او یک و نیم سال بود۔

ذکر سلطنت ناصر الدین محمد شاه بن فیروز شاه

چون سلطان ناصر الدین محمد در سال هفتصد و پنجاه و سه هجری بار دگر متمکن سریر سلطنت شد ملک فرحة الملک حاکم گجرات بغاوت نمود سلطان ظفر خان پسرش را بجای او مقرر داشته بدانصوب فرستاد و اسلام خان وزیر السلطنت به تهمت بیجا

بقتل رسید و خواجه جهان بجایش بر مسند وزارت جا یافت در سال هفت صد و نود و چهار هجری نرسنگه راجهور که از عمده راجه های هند بود مخالف شده آماده جنگ گردید سلطان بدفع او لشکری فرستاد و بعد رزم و ستیز صلح نموده او را بدهلی آورد در سال هفت صد و نود و پنج هجری بهادر ناهر باز در مقام مخالفت شد سلطان بدفع او علم نهضت برافراشت در اثنای راه مزاج او از جاده اعتدال برگشت با وجود بیماری بمقام کوتله جنگ کرده بهادر ناهر را شکست داد بتاریخ هفدهم ربیع الاول سنه هفتصد و نود و شش هجری داعی اجل را لبیک اجابت گفت مدت سلطنت او شش سال و هفت ماه بود۔

ذکر سلطنت سکندر شاه بن ناصر الدین محمد شاه

بتاریخ نوزدهم ربیع الاول سال هفتصد و نود و شش هجری مطابق سال یک هزار و سه صد و چهار عیسوی همایون خان پور بزرگ سلطان مرحوم بر سریر سلطنت نشسته خود را سکندر شاه نامید و بدستور زمان پدر عمال و حکام ممالک را قائم داشته فراخور حالت بهر یکے نوازشها فرمود بعد از سلطنت هفتگی یکماه بمرگ ناگهانی درگذشت مدت سلطنت او یک ماه۔

ذکر سلطنت ناصر الدین محمود شاه بن ناصر الدین محمد شاه

بعد فوت سکندر شاه میان امرا بجهت تقرر امر سلطنت مباحث واقع شد و از
اختلاف آرا پانزده روز امر سلطنت معطل و مهمل ماند آخر بسعی خواجه جهان سلطان محمود
که از کوچک ترین فرزندان ناصر الدین محمد شاه بود بر تخت سواد اعظم هندوستان
جلوس فرمود و ناصر الدین محمود شاه لقب کرد و بنا بر آنکه انقلاب در دهلی پدید آمده
هرج مرج کلی در مملکت راه یافته بود متمردان فتنه جو از هر سو دست فتنه و فساد
گشادند و پا از دائرهٔ اطاعت بیرون نهادند ناصر الدین محمود شاه خواجه جهان را
سلطان الشرق خطاب داده باهشت زنجیر فیل و لشکر بسیار بدفع مفسدان قنوج
و بهار روانه ساخت و او بدان طرف رفته بآهستگی تمام تا جونپور بعل آورد و از
حکام بنگاله نیز مال مقرری چند رساله فیلان بسیار بگرفت و سارنگ خان که از طرف
سلطان حاکم دیبال پور شده بود لشکر ملتان و آن نواحی جمع کرده متوجه دفع
شیخا کهکر گشت و بعد جنگ شیخا را شکست داده برادر خود عادل خان را لاهور
سپرده به دیبالپور رفت همدرین سال سلطان مقرب خان را به دهلی گذاشته
طرف گوالیار روسمانه سواری فرمود و سعادت خان را در رکاب گرفت چون نزدیک
گوالیار رسید مبارک خان و ملو خان برادر سارنگ خان و ملک علاء الدین
در مقام قتل سعادت خان شدند سعادت خان آگاه شده دو کس را بکشت و

ملوا اقبالخان گریخته در پناه مقرب خان به دهلی رفت سلطان بعد این فتنه بدهلی
آمد مقرب خان ملازمت کرد پس ازان بخیال اینکه شاید بباعث دوستی ملوا اقبال خان
سلطان در مقام قتل او در آید مخالفت نموده آماده جنگ شد سعادت خان
بمقابله برآمد ناصر الدین محمود شاه از سعادت خان جدا شده بمقرب خان پیوست
درین صورت مقرب خان دلیر و قوی گردیده جنگ ها کرد و شکست یافته باز در شهر
دهلی متحصن شد چون موسم برسات بود سعادت خان در شهر دست نیافته بفیروز آباد
رفت و بصلاح رفقای خویش نصرت خان بن فتح خان بن فیروز شاه را از
میوات طلبیده بپادشاهی برداشت و به ناصر الدین نصرت شاه ملقب ساخته
خود متصدی امور سلطنت شد غلامان فیروز شاهی از بدسلوکی او آزرده شده
با نصرت شاه متفق شده و او را بر فیل سوار کرده دفعتاً متوجه سعادت خان
شدند چون سعادت خان بی خبر بود سراسیمه شده فی الفور چاره کار نتوانست نمود
از مقرب خان امان خواسته نزد او رفت و به قتل رسید درین وقت دو
پادشاه در هندوستان بر بساط فرمان روائی همچو پادشاهان بازئ شطرنج
مصروف گیرودار و جدال و قتال بودند نصرت شاه به فیروز آباد کوس شاهی
می نواخت ناصر الدین محمود شاه در دهلی به امر فرماندهی می پرداخت مقارن

این حال سارنگ خان حاکم دیپالپور با خضرخان حاکم ملتان پرخاش نموده بعد از
جنگ غالب آمد و ملتان را متصرف گردیده و قوی شده متوجه سمانه شد و حاکم آنجا
را نیز بدر کرده مستقل گردید نصرت شاه این خبر یافته لشکری براو تعین نموده اورا
شکست داده به ملتان گریزانید درین اثنا شنید که مرزا پیر محمد جهانگیر نبیرهٔ حضرت امیر تیمور
صاحبقران آب سند را به کشتی پل بسته عبور کرده اوچه را محاصره دارد سارنگ خان
تاج الدین نائب خویش را بمدد ملک علی حاکم اوچه با بعضی امرا روان ساخت
امیرزاده از آمدن ایشان واقف گردیده تا کنار آب استقبال نموده و غافل
خود را به ایشان زد اکثر ازان مردم بقتل رسیدند و بعضی در آب غرق گردیدند
و تاج الدین به ملتان گریخت امیرزاده همچنان تعاقب کنان به ملتان آمد سارنگ خان
حصاری شد و بعد از محاصرهٔ شش ماه در قلعه قحطی عظیم شد ناچار امان خواسته از
حصار برآمد و امیرزاده اورا با تمامی حشم مقید ساخته ملتان را بگرفت بعد چندی
فرصت یافته سارنگ خان از بند بگریخت و در سال مذکور اقبال خان از مقرب خان
رنجیده از شاه محمود برگشت و به نصرت شاه پیغام یک جهتی نمود نصرت شاه
سوار شده در خطیره خواجهٔ قطب الدین بختیار کاکی قدس سرهٔ آمده مصحف درمیان
آورده عهد بست محمود شاه با مقرب خان و بهادر ناهر در دهلی کهنه ماند بعد از

دوسه روز اقبال خان با نصرت شاه فسخ عهد کرده ارادهٔ غدر نمود نصرت شاه واقف شده از حصار برآمد و اقبال خان دنبال کرده فیلان و اسپان اثاثه بادشاهی را بچنگ آورد نصرت شاه نزد تاتار خان وزیر خود به پانی پت رفت و اقبال خان بعد دوسه روز بخانهٔ مقرب خان رفته او را کشته سلطان محمود را دست افراز ساخت و بفراغ خاطر به دهلی آمده به امور جهانداری پرداخت درین اثنا خبر رسید که حضرت امیر صاحبقران بعزم تسخیر هندوستان از آب سند عبور نمودند۔

ذکر یورش حضرت صاحبقران امیر تیمور گورکان هندوستان

حاکیان حکایات پیشین و راویان روایات دیرین چنین آورده اند که حضرت امیر تیمور صاحبقران که صیت جهانگیریش از کران تا کران رسیده و سمند همتش هفت اقلیم را طی نموده فرزند ارشد امیر طراغای بود که او با سلطان چنگیز خان بادشاه توران واسطهٔ یک جدی بیان داشت و بعد طی چند واسطه نسل هر دو یک جا منتهی می شوند و پشت نامهٔ او بر نگونه است - امیر تیمور صاحبقران بن امیر طراغای بن امیر برکل بن النکر بهادر بن انجل یونان بن قراچار یونان بن سوغوجین بن ایزدمجی برلاس بن قاچولی بهادر بن تومنی خان بن بایستغر خان بن قاید وخان بن روفوس خان بن بوقا خان بن بوربجر قاآن بن النقوا بنت چوپیه دختر یلدوز خان بن سنگلے

خواجہ بن تمر یاس بن یافث بن نوح حضرت صاحبقران روز سہ شنبہ بست و پنجم شعبان سنہ ہفتصد و سی و شش ہجری بطالع جدی در خطۂ دلکش کہ بشہر سبز مشہور است از بطن مقدس نگینہ خاتون بیگم قدم وجود بعالم شہود نہاد چون در آنوقت از نسل چنگیز خان بادشاہی مستقل بر سریر توران متمکن نبود و طوائف الملوکی بہر طرف شیوع یافتہ بود چنانچہ مولانا ہاتفی در ظفر نامہ کہ در واقعات آن حضرت نظم کردہ است گوید ؎

دران وقت از نسل چنگیز خان	نبود آنکہ باشد جہان را امان
بہر شہر او شہریارے دگر	بہر قریہ اش اعتبارے دگر
ملوک طوائف نشستہ فراخ	بہ کیوان رسانیدہ ایوان کاخ

درین ہنگام کہ امیر تیمور صاحبقران بمرکز بلوغیت رسید بخت و اقبال بآراستن کارہای دولتش کمر بست و آثار جہانگیری از جبین پر نورش تابندگی گرفت ہمگی خاطر علیہ آن حضرت بکشور کشای و ملک گیری متوجہ گردید تا رفتہ رفتہ لشکری گران در ظل رایت او بہم رسید مقارن اینحال امیر طراغاپدر آنحضرت ازین عالم فانی بعالم جاودانی انتقال فرمود آن حضرت بہمت خداداد و معاضدت دوستان عقیدت نہاد روز چہار شنبہ دوازدہم رمضان سال ہفتصد و ہفتاد و یک ہجری در خطہ بلخ افسر جہانگیری بر فرق دولت نہادہ سریر آرای سلطنت گردند و در مدت سلطنت سی و شش سال ولایت

ماوراءالنهر وخوارزم وترکستان وخراسان وعراقین وآذربائجان وفارس و
مازندران وکرمان ودیاربکر وخورستان وشام وروم وکابلستان وزابلستان
بحیطهٔ تصرف درآورد درین روزها آشوب ملک هندوستان شنیده
عازم تسخیر شد اول شاهزادهٔ مرزا جهانگیر پسرهٔ خود را فرستاد بعد ازان خود با فوجی
گران ملحق شده ازسند عبور نمود بمقام پانی پت با امرای هند وراجه های ایندیار
محاربات عظیمه رو داد از تائید اقبال فتح یافت قریب صد هزار کس را اسیر و
دستگیر کرد ازین طرف سلطان ناصرالدین محمود شاه وملو اقبال خان با لشکرے
گران بمقابله آمده بازار جدال وقتال را گرم ساختند ازطرفین بهادران نامجو
داد شجاعت ومردانگی دادند وکارنامه ها بجا آوردند بالآخر نسیم فتح وظفر بر پرچم
رایات صاحبقرانی وزید وسلطان محمود شکست یافته بطرف کوهستان گریخت
غنیمت فراوان ودولت بی حد وپایان بدست امیر افتاد چنانچه خود در تزک نامهٔ
تیموری که ازاحوال این معرکه نوشته اند نقلش حوالهٔ صفحات این کتاب کرده برهمان
قدر کفایت کرده شد (مضمون تزک تیموری)

چون برعزیمت تسخیر هند کمر همت بسته بودم درمصحف مجید فال کشادم این آیت کریمه
برآمد- یاایها النبی جاهد الکفار والمنافقین پیش خانهٔ اقبال بجانب هندوستان

برآورده فاتحهٔ فتح خواندم و کنگاش تعین نمودن لشکر بر دارالملک هندوستان
چنین کردم که امیرزادهٔ پیر محمد جهانگیر را با سی هزار سوار لشکر جرانغار که در کابل بود
امر نمودم که از راه کوه شمالی رفته و از آب سند گذشته بر ولایت ملتان ترکتاز آورد
و مسخر گرداند و سلطان محمد خان و امیرزاده رستم خان را و دیگر امرا را با سی هزار
سوار بر انغار امر نمودم که از آب سند گذشته از دامن کشمیر بر ولایت لاهور ترکتار
نمایند و من خود با سی و دو هزار سوار قول شدم چون مجموع لشکر من نود و دو هزار
سوار بود و مطابق عدد محمد رسول الله صلی الله وسلم این عدد را بفال نیکو و
مبارک گرفتم و سوار شدم و در موضع اندر آب سرحد بدخشان فرود آمدم راه
هندوستان مفتوح شد سلطان محمود دلو خان با پنجاه هزار سوار و پیاده و یکصد و
بست زنجیر فیل قلعهٔ دهلی را استحکام داده بقصد جنگ من در آمد بخاطرم خطور کرد
که اگر بگرفتن قلعهٔ دهلی مقید شوم مبادا کار بدرازی کشد با خود کنگاش کردم که خود را
زبون نمودار گردانم تا آنکه غنیم دلیر شود و بجنگ صف مبادرت نماید و ازین جهت دور
لشکر خندق کشیدم و میان لشکر استوار ساختم و فوج را با استقبال ایشان فرستادم
و امر کردم که خود را زبون و ترسان نمودار ساخته غنیم را دلیر سازند چون غنیم خود را
غالب یافت خیره شد در میدان آمده با فوج قاهره روبرو شد و سلطان محمود

حاکم دہلی بجنگ مبادرت نمود و شکست یافتہ بطرف کوہستان گریخت و غنایم و
اموال بیقیاس از نقود و اجناس نصیب سپاہیان من شد و درمیان یکسال
دار الملک ہندرا مسخر ساختم و در اواخر سنہ مذکور بدار السلطنت سمرقند معاودت
نمودم در تاریخ مسطور است کہ امیر تیمور پس از مراجعت از ہند بہ عزیمت تسخیر
ملک خطا سمند ہمت راجولان داد ناگاہ در اثنای راہ بہ موضع آترار کہ از ولایت
ترکستان است اسپ حیاتش سکندری خورد ارکان سلطنت باخفای این راز
پرداختہ و حالت علالت او ظاہر ساختہ نعش او را بہ سمرقند بردند و ہمانجا مدفون
ساختند شاعری تاریخ وفاتش گفتہ کہ ہم سال ولادت و ہم تخت نشینی ازو
مستفاد می گردد۔

سلطان تمر آنکہ مثل او شاہ نبود	در ہفتصد و ہفتاد یکی کرد جلوس
در ہفتصد و سی و شش آمد بوجود	در ہشتصد و ہشت کرد عالم پدرود

امیر تیمور چہار پسر داشت نخستین غیاث الدین جہانگیر دوم عمر شیخ مرزا کہ ازو
سلطان ظہیر الدین بابر شاہ بوجود آمدند سوم جلال الدین میران شاہ
چہارم مرزا شاہرخ مولانا ہاتفی ظفرنامہ در واقعات امیر تیمور بہ نظم آوردہ
و بغایت دادسخن دادہ ابیاتی چند ازان مشتملبر جنگ ہندوستان حوالہ قلم می گردد

سخن سنج این قصهٔ دلپذیر — چنین کرد نقل از سخنور دبیر

که صاحبقرانِ سپهر اقتدار — چو کرد آن چنان و آن طرفه کار

از انجا سوی مرز کابل شتافت — دران بوم و بر کام دل نیز یافت

ز کابل نه استاد تا آب سند — ز دریا گذشت و در آمد بهند

بکشور کشائی علم برکشید — تن آسودگی را قلم درکشید

تزلزل در آمد بهندوستان — بلرزید از مهرکان بوستان

طرفدار شهر و نگهبان شاه — گریزان همه جانب تخت گاه

بیابان نشینان گروها گروه — نشیمن گرفتند سرهای کوه

نواحی نشینان دریا کنار — بسوی جزائر کشیدند بار

بزرگان شهری زبیم و گزند — بمعماری خندق شهر بند

خداوند دوران برسم کیان — بکشور کشائی به بسته میان

بهر منزلی کامدی در حساب — بسی دیر و بتخانه کردی خراب

چو گردید از گردش مهر و ماه — نواحی دهلیش آرام گاه

جهانبت بران قیامت شکوه — شدند از پی تاختن هم گروه

به یغمای دهلی کمر کرده چست — میان کرد چست و عنان کرد سست

دلیران دہلی بخواب فراغ — کہ با دِ سحر گشت شمع و چراغ

چو دانست ملوی دہلی طراز — کہ آمد بدروازہ ہا ترکتاز

بگفتہ بہ بستند بر گرگدن — خمِ روئی شیران روئین بدن

برآرند آواز شور از نفیر — درآرند جوشش بدریای قیر

ز دہلی برون راند سالار ہند — کہ آسان کند کار دشوار ہند

با وصد ہزار اژدہای سیاہ — ازان ہر یک آشوب صد رزمگاہ

شدہ جمع گردان فرازان ہند — ز دریاچۂ گنگ تا آب سند

سپہبد ہزاری چو فیروز شاہ — ملمع نطاق و مرصع کلاہ

بہ نزدیک میعادگہ جای کرد — دہل زد سراپردہ برپای کرد

تمر در شبستان فروزان چو شمع — بزرگان درگاہ را کردہ جمع

کہ فردا بود روز ناموس و نام — تن آسودگی باشد آنجا حرام

چنان روسوی خصم در رزمگاہ — کہ یا سر نہی یا ستانے کلاہ

چہ ترسی ز خرطوم پیلان مست — کہ آن آستینی ست خالی ز دست

زمین بوسہ دادند زور آوران — کہ خاکِ درت افسر سروران

سر ما طفیل سم تو سنت — ہمہ نقد جانہا فدای تنت

زهندوچه غم گر بود بی شمار | زبازان یکی وز زاغان هزار
دو لشکر ز خود پر خطر تا سحر | بخواب سحر سر نهاده بسر
دم صبح کین آتشین آفتاب | زد از چهره آتش مشکین طناب
ز درگاه سالار توران سپاه | بر آمد یکی تند ابر سیاه
جهانسوز ترکان آهن قبا | بجلوه چو آتش ز باد صبا
گرفته یکی مرگ بر خویشتن | وصیت نوشته بفرزند و زن
عنان تافته دیگری در گریز | بقصد گریزنده اش رخش تیز
اجل از یسار و یمین آمده | بلا از آسمان بر زمین آمده
علم های صاحبقران زمان | ز قلب سپه بود بر آسمان
ز سوی دگر کشور آرای هند | طراز نده سند آرای سند
میان بسته در لشکر آراستن | غلو کرده در کار کین خواستن
ز حد سراندیپ تا آب سند | سپاهی بر آراست سالار هند
سپاهان هندی کشیدند صف | کف آورده بر لب کناره بکف
همه کج زبان و همه کج نهاد | همه کارشان بر خلاف مراد
بآن شوکت آمد سوی رزمگاه | که در هیچگه نیامده هیچ شاه

دلیران گجراتے و دہلوی — برافراختہ رایتِ خسروی

جرس ہای ہندی خروشان شدہ — زقطران یکی دجلہ جوشان شدہ

دو صف را مسافت چو نزدیک شد — ازان چشمہ خورشید تاریک شد

زہر دو طرف آرزوئی ستیز — ندارائی مدارانہ فکرِ گریز

دلیران بمیدان خروشان شدند — زغیرت چو دریای جوشان شدند

خسک در رہِ آشتی ریختند — ستیزہ کنان درہم آویختند

دلیرانِ ہندی بگرز گران — پر آگندہ کردند مغزِ سران

کٹارہ درآورد ہندو بکار — کٹارہ گزار آفتِ روزگار

تمرخانیان را گمان صد منے — دل آہنین و بازوئی بہمنے

نہ ہندو عنان تافت از کارِ جنگ — نہ بر قامتِ ترک شد جامہ تنگ

تمر شد ولی عاقبت چیرہ دست — درآورد بر خیل ہندو شکست

زنیروی اقبال صاحبقران — صفِ ہندو یران کران تا کران

ہمہ خیل ہندو اسیرِ مغل — بگردن نہادند شان با رغل

فتادند در بند گے ہندوان — چہ دانا چہ نادان چہ پیر و جوان

کجا پشہ را تاب صرصر بود — کجا شیشہ را زور مرمر بود

کجا مور تخت سلیمان کجا | کجا پشه و مهر تابان کجا
مظفر شه کامران با خواص | شد از رزم گه جانب حوض خاص
بران طرف دریا چو زد بارگاه | نشیمن شدش تخت فیروز شاه
رسیدند شهزادگان سرفراز | گره های کین از جبین کرده باز
ببوسید شهزادگان را جبین | نوازش کنان کردشان آفرین
سر سروران را سر افراخت نیز | با نعام و احسان و صد گونه چیز
وکیلان سرکاردار ان رای | همه سوی گنجینه ها رهنمای
ز سنجیدن زر به فرسود دست | تراز وی زرسنج شاهین شکست
برون رفت قوت ز دست دبیر | ز تفصیل کیش و کتان و حریر
چو شد فتحش اقلیم هندوستان | رسیدند زاغان ازان بوستان

تتمهٔ ذکر سلطان ناصر الدین محمود شاه انچه بعد هزیمت رو داده

چون سلطان ناصر الدین محمود از امیر تیمور صاحبقران شکست یافته بسوی گجرات شتافت و ملو اقبال خان بسوی برن راه گریز پیش گرفت دران وقت نصرت شاه از بیم ملو اقبال خان در ملک دواب بسر می برد تا آنکه امیر تیمور بعد حصول فتح و ظفر ایالت دیبالپور و ملتان و لاهور را بخضر خان سپرده بسمرقند رفت و در دهلی

ازسکنای آنجا مردمی نماند تا دو ماه دهلی آنچنان رو بویرانی داشت که بجز صدای
زاغان آوازی دیگر بگوش نمیرسید نصرت شاه عادل خان را معین خود
گردانید و بعد چندی او را فریب داده بقتل رسانید و سامان شوکتش را متصرف
شد و قوتی حاصل کرده دهلی را بتصرف در آورد شهاب خان هم بجمعیت تمام
با و پیوست نصرت شاه او را بتدارک وقلع قمع اقبال خان فرستاد در اثنای راه
زمینداران آن نواحی با اقبال خان ساخته و بر او شبخون زده بقتل رسانیدند
اقبال خان با یلغار تمام بدهلی رسیده با نصرت شاه جنگی کرد او تاب نیاورده
به میوات گریخت اقبال خان در حصار سری فرود آمد و دهلی رو به آبادی نهاد
دران وقت امرای سلطنت که حکومت اطراف ممالک هند داشتند سر از اطاعت
برآورده دم خودسری زدند اقبال خان ملک میان دواب را بتصرف آورد
و گجرات را خان اعظم ظفر خان و مالوه را دلاور خان و قنوج و اوده و جونپور
را سلطان الشرق خواجه جهان و دیبالپور و ملتان را خضر خان بحکم صاحبقران
بقبض خود آورده علم استقلال برافراشت سلطان ناصر الدین محمود که بگجرات
رفته بود از خان اعظم ظفر خان رنجیده به مالوه نزد دلاور خان رفت درین وقت
حسب التماس اقبال خان در دهلی آمده بنان و جامه قناعت کرده از امورات

بادشاهی معطل شد در سال هشت صد و چهار هجری مبارک شاه در جونپور وفات یافت اقبال خان محمود شاه را گرفته بجانب قنوج روان شد سلطان ابراهیم جانشین مبارک شاه دخل نداد محمود خان به قنوج ماند و اقبال خان به دهلی برگشت و بعد چندی بقصد گرفتن قنوج از سلطان محمود باز لشکر کشید سلطان متحصن شد اقبال خان کاری ناساخته برگشت و بعد جنگ سمانه معاملات آنجا را بصلح ساخته برای دفع خضر خان به ملتان رفت و جنگی عظیم کرده بقتل رسید بعد کشته شدن اقبال خان سلطان ناصر الدین محمود به دهلی آمد و بر تخت نشست و چند بار با خضر خان جنگ کرد تا بعد چند روز سلطان ناصر الدین محمود به اجل طبعی درگذشت خضر خان فرصت غنیمت شمرده به دهلی رسیده متصرف شد از ینجا سلطنت هندوستان از خاندان غلامان و متوسلان سلطان شهاب الدین منتقل گردید۔

ذکر ایالت خضر خان بن ملک سلیمان که از سادات بود

راویان اخبار چنین آورده اند که خضر خان سیدی بود پدر او ملک سلیمان نام داشت ملک مردان حاکم ملتان در عهد فیروز شاه او را پسر کرده بود پس از چندے که ملک مردان را پیمانهٔ عمر لبریز شد پسر صلبی او شیخ ملک نام حکومت ملتان یافت و بعد وفات او ملک سلیمان پدر خضر خان که تا آن وقت خود را سید نمیدانست

شبیہ رایات علی سید خضر خان

بقلم لال بہادر مصوّر ساکن جوہٹیان لاہنو

بر حکومت ملتان رسید و پس از و خضر خان مسند آرا گردید و در جنگ سارنگ خان مغلوب شده بکنج ناکامی خزید و قتیکه حضرت تیمور صاحبقران به تسخیر هندوستان متوجه شدند خضر خان خدمات شایسته و کارنامه های بایسته بجا آورد بنا بر آن حضرت صاحبقران حکومت لاهور باو بخشدند تا رفته رفته پس از رحلت ناصر الدین محمود شاه در سال هشت صد و هفتده هجری مطابق سال یک هزار و چهارده عیسوی سریر آرای سلطنت دهلی گردید۔

تاریخ

چون خضر خان بتخت کرد جلوس	مرهم سینه های ریش آمد
بهر تاریخ این جلوس سروش	گفت جشن قباد پیش آمد

۸۱۷ھ

مورخین چند دلائل باثبات سیادت او نوشته اند یکی آنکه روزی سید السادات مخدوم سید جلال بخاری بمنزل ملک مردان قدوم رنجه فرموده بودند چون طعام درمیان آمد ملک سلیمان طشت و آفتابه بجهت دست شستن آورد حضرت سید جلال فرمودند که این سید زاده را بدین خدمت داشتن گستاخی است بنا بر آنکه این سخن بر زبان اهل کشف رفته یقین است که او سید خواهد بود دوم اخلاق و اطوار خضر خان مثل سخاوت و شجاعت و حلم و حیا و صلاح و تقوی مناسبت تمام

بسیادت داشت چنانچه باوجود استعداد ملک داری حق شناسی و آداب
حضرت صاحبقران را مرعی داشته لقط شاه بر اسم خود نه بست و سکه و خطبه
در اوائل بنام حضرت صاحبقرانی و آخر بنام مرزا شاهرخ مقرر داشت
در اکثر اوقات پیشکش لایق بمرزا شاهرخ می فرستاد در مدت سلطنت خود اکثر
لشکر کشی کرد و ملکی که در تصرف سرکشان و متمردان در آمده بود بر آورده
داخل حکومت خود نمود و در سال هشت صد و بست و چهار هجری مطابق سال
یک هزار و چهار صد و بست و یک عیسوی پس از سلطنت هفت سال جان بجان
آفرین سپرد تاریخ وفات او چنین یافتند

دنیا خوابی است کش عدم تعبیر است	صید اجل است گر جوان و پیر است
هم روی زمین بیر است و هم زیر زمین	این صفحه خاک هر دو رو تصویر است

ذکر سلطنت معز الدین مبارک شاه بن خضر خان

چون خضر خان در اثنای مرض یقین دانست که جان بری او ازین بیمارے
خیلی دشوار است سه روز پیش از فوت خود مبارک خان پسر خود را ولیعهد
ساخت چنانچه بعد وفات سلطان بتاریخ نوزدهم جمادی الاول سال هشتصد و
بست و چهار هجری مطابق سال یک هزار و چهار صد و بست و یک عیسوے

برتخت سلطنت نشست۔

	تاریخ	
گشت چون بادشہ مبارک شاہ		شادی آمادہ گشت و برپا جشن
سال تاریخ این خجستہ جلوس		شد بہ گیہان عالم آرا جشن

جاگیر وظائف امرا و ملوک و اکابر و مشائخ را بدستور بحال نمود و در جمیع معاملات مالی و ملکی روش پدر اختیار فرمود اما از ارسال پیشکش خدمت مرزا شاہرخ دست کشید ازین جہت امیر شیخ علی حاکم کابل از طرف شاہرخ مرزا متواتر بر سر ہندوستان آمد و تا ملتان و لاہور رسیدہ خرابی بسیار کرد چون سیزدہ سال و سہ ماہ از سلطنت او درگذشت بعضی نوکران نمکحرام و کافرنعمت باشارہ سرور الملک وزیرش و اتفاق سدہ پال کہتری و میر الصدر بہ محل سلطانی در آمدہ سلطان را در عین غفلت شہید ساختند و محمد شاہ بن فرید خان بن خضر خان را بسلطنت برداشتند مبارک شاہ بادشاہی بود عاقل و بجمیع صفات بادشاہی اتصاف داشت در ایام سلطنت گاہی سخن فحش یا دشنام بر زبان نیاورد تاریخ مبارک شاہی بنام نامی اوست۔

	تاریخ	

آماده چو شد پی سفر از دنیا		سلطان مبارک شه دولت همدوش	
آواز آمد برای تاریخ وفات		سعی سفر روح مجسم زسروش	

ذکر سلطنت سلطان محمد شاه بن فرید خان بن خضر خان

سلطان محمد شاه پس از کشته شدن مبارک شاه در سال هشت صد و سی و هفت هجری بر سریر جهانبانی نشست۔

	تاریخ		
شد محمد شاه چون بر تخت و دولت کامیاب		تابع فرمان او شد بادشاه روم و روس	
بودم اندر فکر تاریخش که هاتف گفت زود		اصف الصاف و سکندر عدل تاریخ جلوس	

سرور الملک کافر نعمت خطاب خانجهان یافته خزانه و فیل خانه و قورخانه مبارک شاهی را متصرف شد و متوجه بران گردید که امرای قدیم را مستاصل ساخته و محمد شاه را نیز از میان برداشته خود خداوند تخت و تاج گردد محمد شاه بر مکنون ضمیر او مطلع شده در فکر کشتن او شد روزی سرور الملک فرصت یافته با مردم و منتسبان خود بقصد کشتن سلطان در سراپرده سلطانی در آمد سلطان که همیشه هوشیار بوده جمعی را پیش خود نگاهداشت درین وقت بمدافعه و مقابله سرور الملک پرداخته بعد دار و گیر و جدال و قتال آن کافر نعمت را بقتل رسانیدو دیگر منتسبان و

لواحقان او را گرفته بر دار کشید و بعضی را گردن زد سلطان را چون ازین فتنه
جمعیت کلی دست داد مشغول عیش و طرب و مصروف نشاط و انبساط گردید و
از امور سلطنت بیخبر شد ازین سبب طائفه لنگاه در ملتان سر بسروری برداشت
و ملک بهلول در سرهند بعد از مردن عم خود اسلام خان علم حکومت برافراشت و
از لاهور تا پانی پت متصرف گردید سلطان در پی تدارک شده جمعی غفیر را بدافعه
او فرستاد ایشان با بهلول جنگ های سخت کرده از ممالک محروسه بدر کردند
بعد چند روز ملک بهلول جمعیتی بهم رسانیده بر سر سلطان آمد و باز تا پانی پت
متصرف شد حسام خان دفع این فتنه بر ذمت همت خود گرفته بجمعی کثیر مقابله او
اختیار نمود و بعد جنگ بسیار شکست یافته بدهلی مراجعت کرد ملک بهلول زبونی
سلطان مشاهده نموده مستدعی شد که اگر بادشاه حسام خان را بکشد من هوای
سرکشی از سر بدر کرده طریق اطاعت پیش میگیرم بادشاه از غایت خامی برین امر
راضی شده آن وزیر با تدبیر خود را بالقتل رسانیده داغ بدنامی بر جبین خود
کشید بعد وقوع این واقعه حکام اطراف و زمینداران اکناف زبونی سلطان
ملاحظه نموده دست از اطاعت و ادای باج و خراج کشیدند و بعضے بآرزوی
سلطنت افتادند چنانچه سلطان ابراهیم شرقی بعضی ملک را بتحت و تصرف

آورد و محمود خلجی حاکم مالوه بقصد تسخیر دهلی نهضت کرد درین وقت سلطان مضطرو
پریشان شده ملک بهلول را پیش خود طلبید او با هشت هزار سوار جرّار و
آزموده کار رسیده پشت سلطان را قوی کرد سلطان از غایت خامی خود بر بنا مده
امرا و ملوک را بجنگ فرستاد ملک بهلول جنگ های رستمانه و تلاش مردانه کرد و
دشمن را مغلوب ساخت همدرین اثنا سلطان محمد شاه با وجود غلبهٔ خود مغلوب
هراس شده و به امید بیم افتاده پیغام صلح بغنیم فرستاد گویند که همان شب
سلطان محمود خلجی خوابی پریشان دیده در فکر آن بود که این جنگ را باصلح
ختم کرده بوطن خود برگردد اما از غایت پخته کاری این سخن را بزبان نمی آورد و
منتظر لطیفهٔ غیبی بود که ناگاه پیغام سلطان بنابر مصلحت باو رسید مسرور شده قبول
صلح نمود و همان شب بوطن خود برگشت ملک بهلول که ازین معامله خبری نداشت
باستماع بیخبری سلطان در تپ و تاب شد و به تعاقب محمود خلجی پرداخت و
بسیاری را از ایشان برخاک انداخت محمود خلجی بهزار خرابی جان بسلامت
برد سلطان بواسطهٔ این جرأت و همت ملک بهلول را بلقب خانخانانی و
خطاب فرزندی مخاطب ساخت و از جمیع امرا مرتبهٔ او را مرتفع گردانید
بسیاری از افغانان برگرد او جمع آمده بسلطنت دهلی او را ترغیب و تحریص دادند

او هم درین باب فکری داشت که همدرین اثنا بتاریخ دهم شوال سال هشتصد و چهل و نه هجری ساغر حیات سلطان محمد شاه از بادهٔ ممات پر شد و درمیان هندوستان تفرقهٔ عظیم افتاد۔

تاریخ

چون محمد شه یگانه که بود	دولتش بنده چاکر اقبالش
شد بجنت سروش غیبی گفت	نوحه و آه عرش درسالش

مدت سلطنت دوازده سال وچند ماه بود ۔

ذکر سلطنت سلطان علاء الدین بن سلطان محمد شاه بن فرید خان بن خضر خان

سلطان علاء الدین بن سلطان محمد شاه پس از رحلت پدر خود بر مسند فرمانروای متمکن گردید جملهٔ امرا غیر از ملک بهلول با و بیعت کرده طریق اطاعت سپردند۔

تاریخ

سلطان علاء دین چو در وقت سعید	بر سر نهاد تاج از زور حسام
گفتم که زسال او چگویم هاتف	فرمود که تاج بادشاه اسلام

درسال هشتصد و پنجاه هجری سلطان بطرف بیانه نهضت فرمود در اثنای راه

خبری دروغ مشتهر کردند که بادشاه جونپور بقصد تسخیر دهلی می آمد سلطان مضطر شده
مراجعت کرد حمید خان که بعد حسام خان وزیر خطاب خانخانانی داشت معروض
نمود که سلطان را بمجرد استماع خبری دروغ بد دل شدن و مراجعت کردن
مناسب نبود سلطان را این سخن گران آمد و از حسام خان رنجیده درپی
آزار او شد ازینجا برضمائر عالمیان و برطبایع جهانیان روشن و هویدا شد
که سلطان از لیاقت شاهی بهره ندارد و بجمیع معاملات از پدر هم بیوقوف تر است
بعد روزی چند سلطان بسوی بداؤن نهضت فرمود و آب و هوای آنجا را
خوش کرده مدتی همانجا گزرانید و آن را دارالحکومت گردانید هرچند حسام خان
معروض داشت که دهلی را گذاشتن و بداؤن را تخت گاه کردن مناسب نبوده است
سودمند نیفتاد و نوبت بآن رفت که در تمام هندوستان طوائف الملوکی
بهم رسید هریکی سر بخود سری برداشت و هرکسی خود را به پیرایهٔ بادشاهی برآراست
مردم خاین که در خدمت سلطان تقرب تمام داشتند اظهار نمودند که تا زنده
بودن حسام خان این فتنه نخواهد نشست بهتر آنست که او را بقتل رسانی سلطان
برین رای همداستان شده حکم قتل صادر فرمود حسام خان بدریافت این معنی
راه فرار پیمود و بدهلی رسیده بر تمامی خزاین و دفاین متصرف شد و دختران

پسران سلطان را بقبض و تصرف آورد و بعزت تمام ایشان را از شهر بدر نمود
سلطان برین معنی مطلع شده از پست همتی بتدارک آن نه پرداخت و پیش امرا
و ارکین سلطنت موسم برسات را بهانه کرده تدارک آن برسال آینده منحصر ساخت
حسام خان ملک بهلول را نزد خود طلب داشت باین نیت که تا نام بادشاهی
بروگذارد و در معنی خود بادشاه گردد و ملک بهلول که مدام در انتظار این روز
می بود فی الفور بر جناح استعجال بدهلی رسید و جمیع خزاین و دفاین را متصرف
شد چندی باتفاق حسام خان امور سلطنت را بسر انجام رسانید بعد ازان او را
هم معزول کرده خود مستقل بادشاه هندوستان گشت و بسلطان علاء الدین که
در بداون بود نوشت که حمید خان را بپاداش جرایم سلطانی دفع نمودم سلطان
جواب نوشت که چون پدر من ترا فرزند خوانده بود درین صورت تو برادر بزرگ
من هستی سلطنت دهلی بتو ارزانی داشتم و من به بداؤن قانع شدم سلطان بهلول
ازین طرف هم مطمین شده بر سریر سلطنت نشست و چتر بر سر گرفت و سلطان علاء الدین
در سال هشتصد و پنجاه و پنج هجری مطابق سال یک هزار و چهار صد و هفتاد
عیسوی در بداؤن ودیعت حیات کرد مدت سلطنت او قریب بست و هفت
سال بود ازینجا نسل خضر خان منقطع شد۔

ذکر سلطنت سلطان بهلول لودهی

در تاریخ فرشته مسطور است که سلطان بهلول لودهی از طایفه افغان بود جداو ملک بهرام ملازم ملک مردان دولت حاکم ملتان گردید او را پنج پسر بود یکے ملک سلطان شه دوم ملک کالا سوم ملک فیروز چهارم ملک محمد پنجم ملک خواجه ایشان بعد از رحلت پدر به ملتان سکونت داشتند در عهد خضر خان حاکم ملتان سلطان شیر سردار جمعی از افغانان شده در جنگ ملوخان از جانب خضر خان تردد ات نمایان بجا آورد و بعد قتل ملوا قبال خان بحضور خضر خان اعتبار کلی بهم رسانیده خطاب اسلام خانی گرفت و دیگر برادر بادی بودند از ان جمله ملک کالا پدر بهلول لودهی حکومت دوار والہ حاصل نمود همدرین اثنا زوجه ملک کالا که باردار بود و سلطان بهلول را در شکم داشت از افتادن دیوار خانه هلاک گردید و شکم او را چاک کرده سلطان بهلول را بر آوردند چون رشته زندگانی مستحکم بود و نیز مشیت ایزدی بران رفته بود که مملکت هندوستان از وجود مسعود او آب و رنگی تازه گیرد و تا انقراض دوران نامش بر جراید روزگار بماند بهلول از شکم مادر زنده بر آمده بظل عاطفت عم خود اسلام خان تربیت یافت و در شجاعت و سخاوت آنچنان یگانه روزگار گردید که اسلام خان

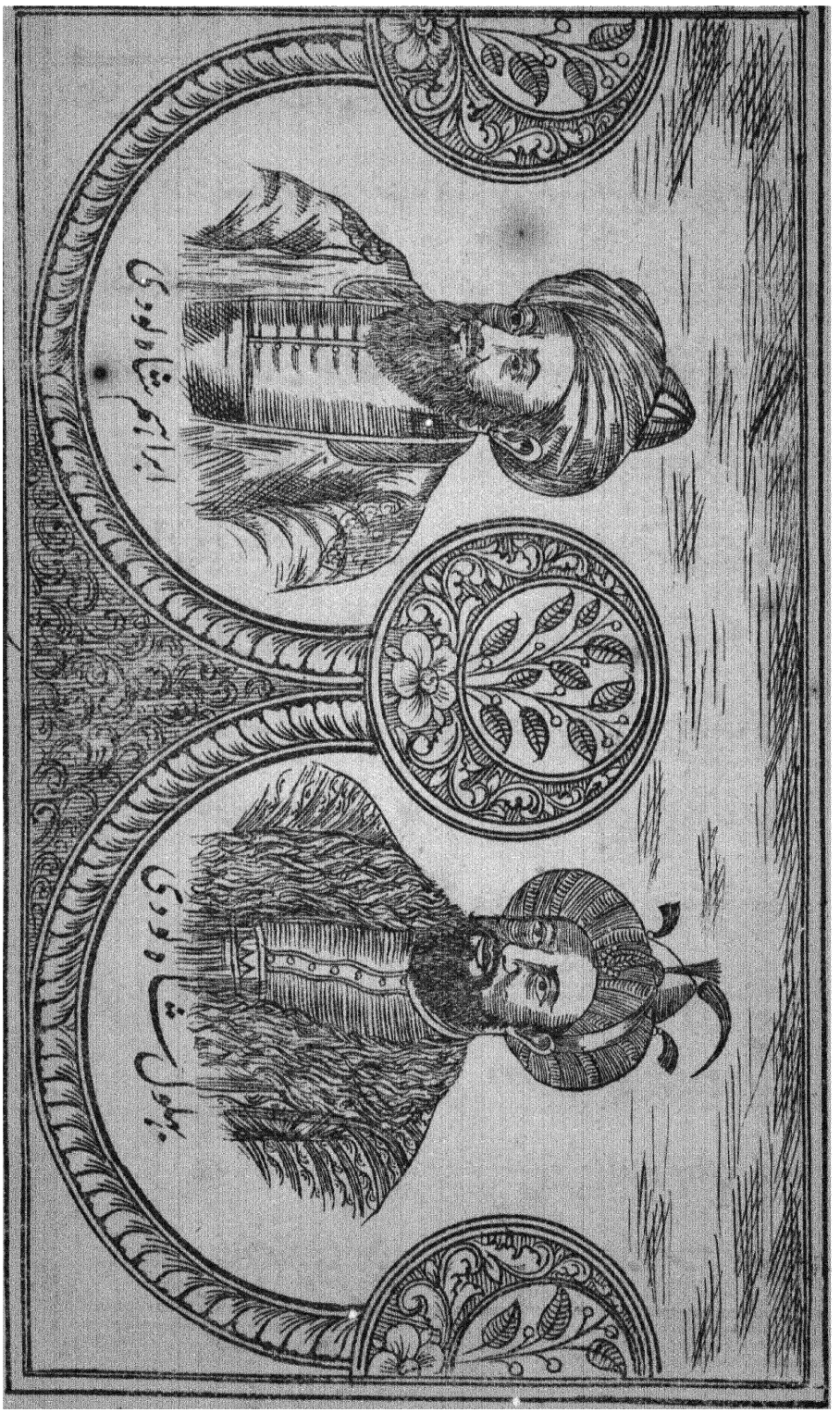

نقل از کلان بہادر مصور لکھنوی

باوجود موجودگی قطب خان فرزند خویش اورا به ولیعهدی برگزید و بعد وفات اسلام خان
بهلول جانشین او شد قطب خان ازین معنی رنجیده بسلطان محمد شاه بادشاه
دهلی پیوست و برای تدارک افغانان و تسخیر سرهند ترغیب داد و ملک فیروز
عم سلطان بهلول هم بساط مخالفت گسترد محمد شاه اینمعنی را فتور عظیم دانسته
ملک سکندر تحفه را همراه قطب خان بدفع افغانان تعین نمود آنها تاب مقاومت
لشکر سلطانی نیاورده بکوهستان پناه بردند و به دستگیری ملک سکندر تحفه
ملک فیروز از کوهستان فرود آمده اورا دریافت او فسخ عهد کرده به تحریک
قطب خان ملک فیروز را محبوس نمود آخر بین الفریقین نوبت جنگ و جدال
رسید و پسر ملک فیروز درین معرکه بکار آمد سلطان بهلول به تاخت و تاراج
کمر بست و ملک فیروز از حبس گریخته بملک بهلول پیوست و قطب خان هم از کرده
خود پشیمان شده بجمعیت افغانان شامل گشت بنابر آن ملک بهلول قوتے
بهمرسانیده باز سرهند را متصرف شد و بادشاه را مضمحل کرده باستقلال تمام
بادشاه هندوستان گردید و در سال هشتصد و پنجاه و پنج هجری مطابق سال
یک هزار و چهار صد و پنجاه عیسوی بر سریر سلطنت جلوس فرمود گویند که در ابتدای
حال سلطان بهلول در سمانه بخدمت سید انام درویشی رفت و بژانوی ادب

نشست آن مجذوب بر زبان آورد که کوکسی که سلطنت دہلی به دو ہزار تنکه خرید کند بہلول ہزار و شش صد تنکه که با خود داشت حاضر ساخته عرض نمود که زیاده ازین ندارم آن درویش قبول کرده فرمود که بادشاہی ہندوستان بتو مبارک باشد ہمراہیان ملک بہلول تمسخر کردند و زبان طعن کشودند او جواب داد که این معنی از دو حال بیرون نیست که اگر این امر وقوع یافت سودائی مفت کرده ام والا خدمت درویشان خالی از اجری نباشد چنانچه از حسن عقیدت سلطان در اندک مدت بسلطنت فایز شد۔

تاریخ جلوس

شاه بہلول چو بر تخت نشست	عدل و مساز زیب مملکت است
گفت دل سال چیست ہاتف گفت	که بہار جلوس سلطنت است

از عمده ترین کارہای که در سلطنت خود کرد فتح نمودن ملک شرقی است تفصیل این اجمال آنکه او را چند بار با سلطان محمد شاه و پسرش محمود شاه شرقی مقابله و محاربه دست داد چون نوبت بسلطان حسین شرقی پسر محمود شاه رسید تا چند سال با وصلح بود باز بر آئینه دلها غباری افتاد و بین الفریقین آتش کارزار مشتعل گشت و سلطان حسین ہزیمت یافت و ملک او در تحت تصرف سلطان بہلول

درآمد سلطان نه پسر داشت یکی[1] خواجه بایزید دوّمی[2] نظام خان که بعد وفات
پدر مخاطب بسکندر شاه شده بسلطنت هند رسید سوّمی[3] باربک شاه چهارمی[4]
مبارک خان پنجمی[5] عالم خان ششمی[6] جمال خان هفتمی[7] فتح خان هشتمی[8] موسی خان نهمی[9]
جلال خان بادشاه جمیع پسران را ملک تقسیم نمود و هر یکے را بحکومت و دولت
رسانید و از جمله پسران شاهزاده نظام خان را که عبارت از سلطان سکندر باشد
ولیعهد نمود اما در پایان عمر باصرار امرای لودهی خواست که اعظم همایون بن
خواجه بایزید پسر خود را بولیعهدی بردارد و سلطان سکندر را محبوس کند
باین ضرورت سلطان سکندر از دار السلطنت دهلی طلب داشت او ازین معنی
مطلع شده تا مدتی امروز فردا گذرانید که همدرین ایام سلطان بمقام بهدوالی در سال
هشتصد و نود و چهار هجری مطابق سال یک هزار و چهار صد و هشتاد و هشت
عیسوی ودیعت حیات کرد

من درچه خیالیم و فلک درچه خیال	کارے که خدا کند فلک راچه مجال

سلطان بهلول بادشاهی بود به پیرایهٔ صلاح آراسته و بصفات جهانداری
پیراسته دائم با مشایخ و علما صحبت داشتی و با روسای افغان سلوک برادرانه
کردی در روبروی آنها بر تخت نه نشستے وقتیکه دهلی را فتح کرد و خزانه سلاطین ماضیه

بحصص مساوی برا فغانان لودهی قسمت کرد و خود نیز همچو سائر افغانان قسمت برادرانه گرفت تاریخ وفاتش شاعری چنین یافت۔

تاریخ

شاهنشه عالم شه بهلول که دیدی	افتاد در اطراف جهان صیت جلالش
در خلد شد و گفت بسروش ز سر جنت	قصد سفر عالم ارواح ز سالش

ذکر سلطنت سلطان عادل و باذل نظام خان الملقب بسکندر شاه بن سلطان بهلول لودهی

بعد رحلت سلطان بهلول فیمابین امرای سلطنت اختلافی عظیم بظهور رسید اکثرے بسلطنت اعظم همایون نبیرهٔ سلطان و بعضی به بادشاهی باربک شاه اتفاق کردند درین اثنا مادر سلطان سکندر عیسی خان برادرزاده سلطان مرحوم را که مدار المهام سلطنت بود طلب داشته بجهت بادشاهی پسر خود منت با نمود از انجا که مادر سلطان دختر زرگری بود عیسی خان دشنام داده گفت که پسر دختر زرگر را بر تخت نشانیدن و دیگر فرزندان صحیح النسب را از سلطنت محروم داشتن مقرون بانصاف نیست خانخانان قرملی که بغایت مرد شجاع و هوشمند بود ازین حرکت عیسی خان رنجیده گفت که دیروز سلطان مرده است و امروز تو حرم سلطان را دشنام میدهے

این امر لایق تو نیست عیسی خان بر زبان آورد که تو از نوکری بیش نیستی درمیان
خویشان دخل مکن خانخانان گفت که من نوکر و ملازم سلطان مرحوم هستم به بین که
بچه طور سکندر را بر تخت می نشانم این سخن گفته نعش سلطان مرحوم را برداشته بقصبهٔ
جلالی برد و سلطان سکندر را هما نجا داشته بر سریر سلطنت متمکن ساخت سلطان سکندر
جنازهٔ پدر را به دهلی فرستاده خود بر سر عیسی خان رفت و او را مغلوب ساخته
باز گناهش بخشیده بدهلی رسید و به افغانان لودهی بطریق پدر سلوک برادرانه پیش
گرفت و در حضور اکابر قوم بر تخت نه نشست او را شش پسر بودند یکی ابراهیم خان
دوم جلال خان سوم اسمعیل خان چهارم حسین خان پنجم محمود خان ششم شیخ اعظم همایون
و از امرای نامی پنجاه و سه کس بودند سلطان سکندر در مدت سلطنت خود کاری
چندچنان نمود که موجب بلند نامی او گشت از انجمله یکی پاک کردن هندوستان
از برادران و برادرزاده ها و نوکران متسلط دوم سلطان حسین شرقی را
که از مدتی آواره دشت ادبار بود باز بر تخت شرقیه نشانیدن و مطیع خود داشتن
سوم گرفتن گوالیار بقوت و قدرت تمام چهارم گرفتن چندیری وغیره چند محال
از تصرف بادشاه مالوه در تاریخ فرشته مسطور است که سلطان سکندر بادشاهی
بود عالم و فاضل و عادل و باذل در عهد دولت او علم و هنر بغایت رواج یافت

وضیع و شریف و صغیر و کبیر بکسب فضیلت اشتغال نمودند و هندوان نیز بخواندن
فارسی که تا آن زمان میان ایشان رواج نیافته بود راغب و مائل شدند از
حال سپاه و رعیت آن چنان آگاهی میداشت که گاه گاهی از اوقات تنهائی
مردم خبر دادی چنانچه مردم گمان می بردند که جنی بسلطان آشناست که از حالات
هر یک خبر میدهد و هر گاه لشکر بجانبی مقرر می نمود با وجود بعد مسافت هر روزه دو
فرمان بآن لشکر میفرستاد یکی صباح باین مراد که کوچ کرده فلان جا منزل کنید و
یکی وقت شام که چنین کنید و چنان نمائید و در ارزانی غله هم بغایت سعی میفرمود و
نوعیکه در عهد سلطان علاء الدین خلجی روزنامچه نرخ اجناس بنظر گذشتی همچنان خود
هم در ملاحظه نرخنامه و محافظت و انسداد تغلب مردم همت خود مصروف داشتی
و نیز در انفصال مقدمات و دادرسی مظلومان بغایت توجه فرمودی لیکن با وجود
این همه صفات در تعصب مذهبی مثل و نظیر خود نداشت در عهد دولت او هندوان
بسیار بسیار پریشان حال و مبتلای آفات بودند کسی از ایشان نمی توانست که
مراسم مذهبی خود بجا آرد و یا در بلدهٔ متهرا یا در معبدهای دیگر بادای مراتب دینی اشتغال
نماید اگر کسی از قوم هنود میخواست که در معبدها موتراشی کند حجام از خوف بادشاه
قبول نمیکرد آورده اند که در ایام شهزادگی شنیده بود که بلدهٔ تهانیسر مقامی ست

که در آنجا هندوان از ممالک نزدیک و دور دست جمع آمده غسل میکنند از علما پرسید که درین باب حکم شرع چیست یکی از انها گفت که بتخانه قدیم را ویران کردن جائز نیست و در حوضی که از قدیم غسل دران معمول است نهی آن بر شما مناسب شاهزاده در غضب آمده دست بر خنجر کرده گفت حمایت کفار میکنی آن عالم جواب داد که انچه در شرع آمده است میگویم آنوقت آتش غضب او فرو نشست سلطان طبع نیز موزون داشت و شیخ جمالی کنبوه در خدمت او خیلی مقرب و معزز بود سلطان گلرخی تخلص میکرد بتاریخ هفتم ماه ذیقعده سال نهصد و بست و سه هجری مطابق سال یک هزار و پانصد و هفده عیسوی رخت زندگانی ازین جهان فانی بربست مدت سلطنت او بست و هشت سال و پنجاه روز بود شهر آگره در عهد دولت او رونق و آبادی گرفته دار السلطنت گشت.

ذکر سلطنت سلطان ابراهیم لودهی بن سلطان سکندر لودهی

بعد رحلت سلطان سکندر ابراهیم پسر بزرگ او بر سریر سلطنت جلوس نموده سکه و خطبه بنام خود کرد اگرچه سلطان باخلاق حمیده و اوصاف پسندیده اتصاف داشت اما از غایت ناتجربه کاری و بی دانشی از روز جلوس آداب و سلوک با خویشان و افغانان تغیر داده بر زبان آورد که با دشاهان را خویش و قوم نمی باشند همه را

باید که طریق اطاعت پیش گیرند و شرط خدمت بجا آورده باشند امرای افغانان اگرچه
بظاهر هیچ نه گفتند و چنانکه حکم سلطان بود بجا آوردند بعضی امرا حکم نشستن یافتند
و اکثری بموجب امر دست بسته پیش تخت ایستادند لیکن در باطن همه افغانان از سلطان
آزرده خاطر گشته در فکر استیصال دولت او شدند سلطان شاهزاده جلال الدین را
از جونپور طلبداشت که کار او باتمام رساند شاهزاده متوهم شده عذرات درمیان آورد
سلطان او لشکر کشید و جنگ ها کرد شاهزاده هزیمت یافته بطرف گوالیار رفت از آنجا بملک
گوندوانه گریخت حاکم آنجا از غایت نامردی او را دستگیر کرده بقتل رسانید ارکان
سلطنت که در باطن مخالف و بظاهر دوست بودند علانیه طبل مخالفت نواختند و علم
بغاوت برافراختند از انجمله پهاڑخان پسر دریاخان در بهار خود را بسلطان محمد
خطاب داده سکه و خطبه بنام خود کرد و تا سنبهل مراد آباد متصرف شد و دولت خان
لودهی در لاهور مخالفت کرده به کابل رفت و ظهیر الدین بابر شاه بادشاه کابل و ترکستان
را به تسخیر هندوستان تحریص و ترغیب نمود بابر شاه برجناح استعجال با فوج جرار
و سواران خنجر گذار به هندوستان رسیده بمقام پانی پت جنگ کرده فتح یافت
سلطان ابراهیم شکست یافته شربت شهادت چشید مدت سلطنت او بست
سال بود۔

بقلم لال بہادر مصور سالن چوپٹیان لکھنو

ذکر سلطنت حضرت فردوس مکانی ظہیر الدین بابر شاہ بن سلطان عمر شیخ شاہ بن سلطان ابو سعید شاہ بن سلطان محمد شاہ بن سلطان میران شاہ بن امیر تیمور صاحبقران گورکان

ظہیر الدین بابر شاہ بعد کشتہ شدن سلطان ابراہیم بر تخت سلطنت جلوس فرمودہ دست بذل و ایثار بر روی عالم کشود و صغیر و کبیر و وضیع و شریف را بالتفات گوناگون از خود راضی نمود و در سمرقند و عراق و خراسان و کاشغر انعامات فرستاد و بمکہ و مدینہ منورہ و دیگر مزارات متبرکہ نذور ارسال داشت امرای ہندوستان باوجود استمالت سر از اطاعت پیچیدہ جادۂ مخالفت سپردند و ہریکی بجای خود بمقابلہ و مجادلہ ایستادند از انجملہ قاسم علی سنبھلی و سنبھل و نظام خان در بیانہ و حسن خان میواتی در الور و پہاڑ خان و سارنگ خان در گوالیار سامان جنگ کردہ منتظر وقت نشستند و اتاوہ را قطب خان و قنوج و سائرۂ ملک شرقیہ را افغانان لودہی در تصرف خود نمودند بابر شاہ بر سر ہریکی لشکری فرستادہ ہریک را مضمحل و بیدست و پا ساخت و بعضی را بحلقہ اطاعت آورد حسن خان میواتی پیش رانا سانگا والی اودی پور رفت او با عانت حسن خان با دو لک سوار راجپوت و راجہ ہائے آنطرف و روسای افاغنہ بر دہلی لشکر کشید بابر شاہ بمدافعہ و محاربہ پرداختہ

مخالف را مغلوب و منکوب ساخت و حسن خان میواتی جنگ ها نموده در عین معرکه بقتل رسید و رانا سانگا خود را بسوی شعاب جبال کشید و تا چندیری و سارنگ پور و مالوه همه بقبض و تصرف بادشاه در آمد امرای مغول بادشاه را مشوره دادند که حاکمی هندوستان مقرر کرده بولایت مراجعت فرمایند بادشاه انیمعنی قبول نموده مستقلا اراده استقامت هندوستان ظاهر فرمود درینصورت بعضی امرای مغول که توطن هندوستان خوش نداشتند رخصت گرفته بمواطن باشتافتند از انجمله خواجه کلان بیگ که اکثر فتوحات بسعی او واقع شده بود چون مضرت و بیماری در هندوستان بسیار برداشت رخصت کابل گرفت و هنگام رفتن بر دیواری از عمارات دهلی این بیت نوشت۔

بیت	
اگر بخیر و سلامت گذر زسند کنم	سیاه روی شوم گر هوای هند کنم

حالا جمیع حکام و راجه های هندوستان را بیقین پیوست که آنحضرت بهیچ وجه دست از هندوستان باز نخواهند برداشت درین صورت همه طریق اطاعت سپردند و غاشیه اطاعت بر دوش کشیدند بادشاه چهار پسر داشت یکی نصیر الدین همایون که بعد پدر بپادشاهی هندوستان رسید دوم مرزا کامران

سوم مرزا عسکری چهارم مرزا هندال از انجمله بادشاه را با فرزند کلان همایون شاه تعلقی و التفاتی خاص بود مذکور است که در پایان عمر بادشاه شاهزاده همایون را عارضه دست داده بامتداد انجامید بادشاه ازین خبر جانکاه بی طاقت شده از فرط محبت پدری نزدیک خود طلب داشت و بمعالجه پرداخت اما دوای طبیبی سود و نفعی نه بخشید روزی در شدت اضطراب آن حضرت خواجه خلیفه و دیگر مقربان بساط عرض کردند که بهترین مال دنیا نزد حضور الماس بی بهاست که در جنگ ابراهیم شاه بدست افتاده است برشاهزاده تصدق فرمایند فرمودند که مال دنیا چه حقیقت دارد من خود را فدای او میکنم که کار بر او سخت شده و طاقت از ان گذشته که بیطاقتی او را توانم دید انگاه بخلوت در آمده دست دعا دراز کردند و سه بار برگرد همایون گشتند چون دعوت ایشان بعز اجابت پیوست اثر گرانی تب در خود یافته گفتند که برداشتم برداشتم فی الفور حرارت بر بدن آن حضرت طاری و در عنصر شاهزاده همایون سبکی پیدا گشت در اندک فرصتی صحت کامل رو داد و ذات مقدس حضرت بابر شاه نفس نفس گران می شد بحدی که اختلال در مزاج راه یافته منجر بضعف و ناتوانی شد تا بتاریخ ششم جمادی الاول سال نه صد و سی و هفت هجری مطابق سال یک هزار و پانصد و سی عیسوی داعی اجل را لبیک اجابت

گفتند بابرشاه بادشاهی بود شجاع و بلند همت و به تمامی صفات جهانداری موصوف
و از نکات جهانگیری و رموز ملک ستانی واقف ولادت او در ششم محرم سال
هشتصد و هشتاد و هشت هجری مطابق سال یک هزار و چهار صد و هشتاد و سه
عیسوی واقع شده شاعری همدرین معنی میگوید۔

چون در شش محرم زاد آن شه مکرم	تاریخ مولدش هم آمد شش محرم

او پسر عمر شیخ مرزا است که نسبتش بعد طی سه واسطه به امیر تیمور صاحبقران میرسد
عمر شیخ مرزا حکومت سمرقند داشت در سال هشتصد و نود و نه هجری از بام کبوتر خانه
افتاده جان بجان آفرین سپرد بابرشاه در عمر دوازده سالگی روز سه شنبه پنجم
رمضان سال مذکور در خطه دلکشای اندجان بر سریر خلافت نشست آن قدر
مشقت و تردد که در مهام تسخیر ممالک این بادشاه را پیش آمده کم بادشاهے را
رو نموده باشد چنانچه بعد وفات عمر شیخ مرزا سلطان احمد و محمود خان بن
یونس خان از دو طرف متوجه فرغانه شده خرابی بسیار کردند مگر این بادشاه جمجاه
بیدل نشده بمدافعه پرداخت تا دست بدامن مراد زد و مخالف بناکامی بدرفت
گویند که در بعضی شکست ها زیاده از دوازده کس در خدمت او نمانده بودند و دو یکبار
همگی دو کس بهمراهی او ماندند مگر از تائید غیبی و او مردانگی داده فتح حاصل کرد و

بقلم لال بہادر مصور ساکن لکھنؤ ملازم بابو دیا پرشاد

باز آب رفته بجوآورد یک بار با دو صد کس بر قلعه سمرقند رسیده و نردبان گذاشته فتح کرد الغرض واقعات این بادشاه از عجائبات روزگار است این بادشاه طبع نیز موزون داشت شعر بغایت خوب میگفت این چند ابیات از وست۔

هلاک میکندم فرقت تو دانستم	وگرنه رفتن ازین شهر میتوانستم

وله

تا بزلف سیهش دل بستم	از پریشانی عالم رستم

خواجه کلان بیگ در وفات او گفته۔

بی تو زمانه و فلک بی مدار حیف	باشد زمانه و تو نباشی هزار حیف

ذکر سلطنت نصیر الدین همایون شاه بن حضرت فردوس مکانی بابر شاه بادشاه غازی

بعد وفات بابر شاه میر خلیفه ناظم امور سلطنت بسبب آنکه از شاهزاده همایون صفای خاطر نداشت در فکر بادشاهی خواجه مهدی داماد بادشاه مغفور که مردی شجاع وسخی بود افتاد لیکن دیگر امرای سلطنت راضی برین مصلحت نگردیده شاهزاده همایون را بتاریخ نهم جمادی الاول سال نه صد وسی وهفت هجری مطابق سال یک هزار و پانصد وسی عیسوی متمکن سریر سلطنت ساختند خیر الملوک۔ تاریخ

جلوس یافتند علاوه دیگر بذل وایثار که نسبت ارا کین سلطنت و اعیان مملکت فراخور حالت وعزت ایشان بود بعمل آورد و برادران خود را عزت ها بخشید و اقطاع لایقه داد و یکران همت به تسخیر قلعه کالنجر جولان داد و راجه آن ولایت را مضمحل ساخته و دوازده من طلا پیشکش گرفته متوجه تادیب سلطان محمود مالوه شد سلطان تاب جنگ نیاورده سوی بنگاله گریخت و هما نجا اجل طبعی درگذشت مقارن این حال از محمد زمان مرزا داماد بابرشاه ادا های مخالف دیده او را به قلعه بیانه انداخت مرزای مذکور بهر نوعیکه توانست خود را رها کرده پیش سلطان بهادر گجراتی رسانید بادشاه بر سلطان بهادر لشکر کشید و جنگ کرده او را منهزم گردانید سلطان از میدان گریخته عازم ملک فرنگ شد در اثنای راه بدریای شور غرق شده ملک و دولت درباخت۔

در عالم فانے که بقا پا بر کاب است	گر زندگی خضر بود نقش بر آب است

در خلال این احوال شیر خان افغان که ذکرش به تفصیل برجای خود خواهد آمد ملک جونپور و بهار و رهتاس و چنار را متصرف گشته قوتی عظیم بهم رسانید بادشاه بدفع او متوجه شده قلعه رهتاس را ازو گرفت و شیر خان به بنگاله شتافته آن ملک را بدست آورد بادشاه به تعاقب او به بنگاله رفت و با پسرش جلال خان جنگ

کرده این ولایت را هم متصرف شد و آب و هوای بنگاله را خوش کرده آنرا عشرت گاه خود ساخت و امرای دولت و مقربان خدمت را بر سانیدن اخبار ناخوش ممانعت کرد و ازین غفلت بادشاه فتنه ها سر برزد و خرابی ها در مملکت راه یافت -

شاه باید که لشکر انگیزد		از سواری چه گرد برخیزد	
می خورد از کسی نیارد یاد		از چنین شاه کس نباشد شاد	

شیر شاه برین غفلت مطلع شده چون شیر نر از بیشه برجست و بسیاری مملکت را بگرفت مرزا هندال برادر خورد آن حضرت در آگره بر سریر فرمانده ی برآمده سکه و خطبه بنام خود کرد مقربان خدمت بدیدن چنین فتنه و آشوب ناچار بادشاه را خبر کردند تا در عین برسات نهضت اعلام از بنگاله واقع شد و با شیر خان در بهوج پور مقابله دست داد و شکست بر لشکر بادشاه افتاد -

شکستی کزان کوه نه دیده ندید		نه گوش زمانه چنین بد شنید	

تمامی پردگیان سرادق اقبال بدست شیر خان افتادند بادشاه اسپ در دریا زده باعانت نظام نام سقائی جان بسلامت برده به آگره رسید و بوفای موعود پرداخته نظام سقا را بادشاهی نیمه روز بخشید گویند که از صبح تا نیمروز حکمش بر آب و بادروان بود از چرم مشک درم و دانیر تراشیده بجای زرجاری نمود و از غایت

تسلط مروج شد این قصه تا حال برالسنهٔ عوام جاری ست بادشاه از اسیری اهل حرم کمال سراسیمگی بحال خود داشت و به پهلوئی صورت قرار نمی یافت گویند که بعد ازمراجعت سلطان از عراق و کابل شیر شاه جمیع پردگیان عصمت را بعزت تمام پیش بادشاه فرستاد تا پیش او بودند در آداب و مراعات دقیقهٔ نامرعی نگذاشت بالجمله چون بادشاه به آگره آمد مرزا هندال از کردهٔ خود پشیمان شده بظاهر جادهٔ اطاعت پیمود و دیگر برادران هم همین طریق عبودیت سپردند بادشاه بار دیگر بجنگ شیر خان متوجه شد برادرانش ترک رفاقت کردند و درعین عزیمت بجمعیت خود با برخاسته رفتند ۵

گر دهم شرح ستمهای عزیزان غالب	رسم امید همانا ز جهان برخیزد

در حوالی قنوج بین الفریقین جنگ واقع شد و باز شکست بر لشکر بادشاهی افتاد بادشاه از میدان بسوی لاهور گریخت و برادران را جمع کرده نصیحت ها کرد سود مند نیامد که گفته اند۔

هر که غافل را نصیحت میکند دیوانه است	خواب غفلت برده را طبل رحیل افسانه است

همه برادران علانیه مخالفت کردند و ازانجا که از شیر خان توقعی داشتند بیشتر در ترک رفاقت کوشیدند بادشاه مدتی در نواحی بهکر و اطراف آن گذرانید و

از آنانکه امید ها اعانت داشت ناکامی ها اندوخت مقارن این حال سلطان حمیده بانو بیگم حرم محترم آن حضرت را وقت وضع حمل نزدیک رسید به رانا پرشاد راجه امرکوٹ رجوع آوردند او بمردمی پیش آمده پردگیان عصمت را بخانه برد تا بتاریخ پنجم رجب سال نهصد و چهل و نه هجری مطابق چهار دهم اکتوبر سال یک هزار و پانصد و چهل و دو عیسوی شاهزادهٔ اکبر از بطن مقدس حمیده بانو بیگم در امرکوٹ بوجود آمد بادشاه ازین مولود مسعود عشرت ها گرفت و مسرت ها اندوخت تاریخ ولادتش چنین یافتند۔

	تاریخ	
للہ الحمد کہ آمد بوجود		آنکہ در کون و مکان منتخب است
بادشاہی کہ ز شاہانِ جہان		اکبرش نام و جلالش لقب است
شب و روز و مہ و سالِ میلاد		شب یکشنبہ و پنجم رجب است

بادشاه بعد چندی از نامساعدت روزگار دل از هندوستان برگرفت و با محترمان حرم بطرف قندهار رفت عسکری مرزا بجنگ بر آمد بادشاه بمصلحت وقت عنان بمرتافته منزلی از قندهار بیرون رفته بود که عسکری مرزا بقصد گرفتن او آمد بادشاه باضطراب تمام با بعضی اهل حرم و معدودی جان نثاران بدر رفته راه ملک عراق پیش گرفت

مرزا عسکری شاهزادهٔ اکبر را بدست آورده پیش کامران مرزا در کابل فرستاد و انواع تعدی و ستم بر این طفل شیرخواره نموده اسباب ادبار خود فراهم آورد۔

کسی را که تیره شود روزگار	همان او کند کش نیاید بکار

بالجمله حضرت بادشاه از گردش چرخ دوّار و بیوفائی ابنای روزگار به تنگ آمده کمر بر سفر حجاز بستند و کتابتی مشتمل بر حالات خود بسوی شاه طهماسپ صفوی فرستادند و در آخر این قطعه نوشتند۔

قطعه

خسروا عمری است تا عنقای عالی همتم	قلّهٔ قاف قناعت را نشیمن کرده است
روزگاری سفله و گندم نما وجو فروش	طوطیِ طبع مرا قانع به ارزن کرده است
دشمنم شیر است عمری پشت با من کرده بود	حالی از کین و عداوت روی با من کرده است
التماس از شاه آن دارم که با من آن کند	آنچه با سلمان علی در دشت ارزن کرده است

شاه طهماسپ بدیدن مکتوب متاثر شد و بجواب آن استدعای قدوم نموده این بیت نوشت۔

بیت

همائی اوج سعادت بدام ما افتد	اگر ترا گذری بر مقام ما افتد

ومناشیر مطاعه بنام حاکم هرات وسیستان و دیگر بلاد جاری فرمود و به هریکی در باب تقدیم آداب وخدمات تاکیدات بلیغ نوشت بادشاه بمشاهدهٔ همچو مروت و مردمی متوجه دار الخلافت قزوین شد وقتیکه نزدیک رسید خود شاه جمجاه ایران باستقبال برآمده انواع عزت وحرمت نمود و در محفل طرب که برای ورود اینچنین بادشاه بکمال اهتمام ترتیب داده بودند صابر قاق که در خوانندگی یگانهٔ خراسان وعراق بود این غزل خواند که باعث وجد اهل مجلس گردید۔

مبارک منزلی کان خانه را ماهی چنین باشد	همایون کشوری کان عرصه را شاهی چنین باشد

چون نوبت باین بیت رسید۔

زرنج وراحت گیتی مرنجان دل مشو خرم	که آئین جهان گاهی چنان گاهی چنین باشد

آن حضرت باستماع این شعر برقت شدند شاه جمجاه در اثنای مکالمه از بادشاه پرسید که سبب شکست شما و برآمدن از هندوستان چه بود بادشاه حال بیوفای امراء نفاق برادران حرف بحرف ظاهر نمود شاه جم جاه فرمود که روش وسلوک با برادران نه آن بود که شما بجا آوردند بعد ساعتی چون مائدهٔ طعام حاضر ساختند بهرام مرزا برادر شاه ایران که دران مجلس دست بسته با دب ایستاده بود طشت و آفتابه گرفته همچو سائر خدمتگاران خدمت آغاز نهاد آنگاه شاه جمجاه متوجه آنحضرت

شده فرمودند که برادران را چنین باید داشت بهرام مرزا ازین سخن بغایت دلگیر شد و تا جنت آشیانی در عراق تشریف داشتند زمام عناد از دست نداد بعد چندے بهرام مرزا و دیگر نزدیکان سخن اختلاف مذهب درمیان آورده مزاج شاه جم جاه را منحرف ساختند سلطانه بیگم خواهر شاه جم جاه در فکر و تدارک این ملال شده این رباعی از تصنیفات همایون شاه ظاهر کرده پیش شاه جم جاه خواند۔

رُباعی

هستیم زجان بندهٔ اولادِ علے	هستیم همیشه شاد با یادِ علے
چون سروِ ولایت از علی ظاهر شد	کردیم همیشه ورد خود نادِ علے

شاه جم جاه خوشوقت گردیده فرمود که اگر همایون بادشاه عهد کند که رؤس منابر ممالک محروسه خود را بذکر ائمه معصومین علیهم الصلوة و السلام مزین و مشرف گرداند من امداد او نموده روانه ملک موروثی گردانم چون این پیغام به بادشاه رسید آن حضرت به مصلحت وقت قبول کردند و درهمان مجلس مقرر گردید که شهزادهٔ مراد ولد خود را باده هزار سوار همراه جنت آشیانی نماید تا تادیب برادران نموده کابل و قندهار و بدخشان را مسخر ساخته به بادشاه سپارد چنانچه بساعت مختار بادشاه با فوج قزلباش از ایران برآمده و به قندهار رسیده از دست مرزا عسکری قلعه را مستخلص ساخته

متوجه کابل شد و با کامران مرزا هم جنگ نموده کابل را مع شاهزاده اکبر بدست آورد و مجلس های عیش و طرب برآراست اکبر دران وقت صرف چهار ساله بود بجهت امتحان شعور درمیان عمائف گذاشتند که والدهٔ خود را بشناسد شاهزاده از عقل خداداد والدهٔ خود را شناخته در آغوش او افتاد غریو از نهاد حاضرین برخاست بعد چندی کامران مرزا بار دیگر پادهٔ لشکر بدست آورده درحالیکه آن حضرت به بدخشان بودند بکابل آمد و قلعه را مع شاهزاده اکبر و ناموس بعضی ناداران متصرف شد بادشاه از استماع این حال با یلغار تمام در کابل رسیده قلعه را محاصره نمود مرزا برای اهل عیال امرا کمال اذیت و خفت رسانیده زنان امرا را پستان بسته از کنگرهٔ قلعه آویخت بچه های شیرخواره را سر از تن جدا کرده زیر قلعه انداخت تا مردم بادشاهی از تردد باز مانند چون ازین هم کاری پیش نرفت و مردم بادشاهی بیشتر سعی کردند شاهزاده محمد اکبر را از کنگره آویخت و بعد ازان بر روی توپ بست اما توپ فتیله نگرفت و گزندی بران جوان بخت نرسید۔

	آنرا که خدا نگاه دارد	گر سنگ ز آسمان ببارد	
	حاشا که برو رسد گزندی	آزرده شود ز نا پسندی	

بالآخر کامران مرزا گریخت و بادشاه قلعه را فتح نموده اکبر را بدست آورد و بعد

این معامله در سال نهصد و شصت و پنج هجری مرزا عسکری را روانهٔ کعبه ساختند تا در اثنای راه بساط حیات در نوردید و مرزا هندال که پریشان شده رجوع بپادشاه آورده بود در جنگ کامران مرزا بقتل رسید بالآخر کامران مرزا تاب جنگ و ستیز نیاورده پیش سلیم شاه افغان بهندوستان رفت و امیدی که داشت قطع نموده بکمال بی حرمتی گذرانید شبی از انجا هم فرار کرده بحالتی پریشان پیش سلطان آدم کهکر رفت و برخلاف توقع او سلطان او را دستگیر کرده بپادشاه همایون سپرد آن حضرت به بد اعمالی های کامران مرزا نظر نه نموده و بر وصیت پدر عمل ساخته او را از جان امان بخشیدند و میل در چشم کشیده رخصت سفر حجاز دادند وقتیکه پادشاه وقت آخر بدیدن کامران مرزا رفت مرزا این شعر برخواندے

زقدر و شوکتِ سلطان نه گشت چیزی کم	ز التفات بهمان سرای دهقانے
کلاهِ گوشهٔ دهقان بر آفتاب رسید	که سایه بر سرش افگند چون تو سلطانے

حضرت پادشاه گریه باکردند و متاسف برخاستند و مرزا روانهٔ سفر حجاز شد و همانجا محمل سفر عقبی بربست مرزا مذاق شاعری بسیار خوب داشت در ابتدای حال غزلی به پادشاه فرستاده بود که پادشاه بصلهٔ آن جاگیر فیروزه حصار باو بخشیده و

آن این ست ؎

حسن تو دمبدم افزون بادا	طالعت فرخ و میمون بادا
گردکان از رهِ لیلی خیزد	نورِ چشمِ منِ محزون بادا
هرکه گردِ تو چو پرکار نگشت	او ازین دائره بیرون بادا
کامران تا که جهان راست بقا	خسرو دهر همایون بادا

ذکر سلطنت شیر شاه افغان

ابراهیم جد شیر شاه در سلطنت سلطان بهلول لودهی به هندوستان رسیده ملازم سلطان گردید و در حدود حصار فیروزه می بود بعد از فوت او حسین خان پسرش ملازم جمال خان نام امیری از امرای کبار سلطان سکندر لودهی شده پرگنهٔ سهسرام و خواص پور توابع قلعه رهتاس درجاگیر یافت جمعیت پانصد سوار با خود داشتی شیر خان که اول نام او فرید بود از نامهربانی پدر رنجیده و از خصومت برادران اندیشه ها بخاطر آورده از خانه برآمد و نوکر جمال خان شده به کسب فضائل و تحصیل علوم در جونپور مصروف گشت تا آنکه در چند روز بعلوم ضروری دستگاهی کلی بهم رسانیده از اخلاق و مروت بهرهٔ وافی ربود پدر بعد از چندگاه او را طلبداشته بانتظام جاگیر خود مقرر فرمود باز درمیان پدر و پسر صحبت درنه گرفت و فرید از پدر رنجیده خدمت دولت خان

نام سرداری از امرای کبار سلطان ابراهیم رسیده ملازم او گردید و از پدر شکایت
کرده خواست که جاگیر از پدر تغیر داده بنام خود گیرد دولت خان انیعنی را بروجه
احسن بحضور سلطان ابراهیم عرض کرده درخواست انجاح مرام او نمود سلطان
گفت که این بد مردی است که پدر ازو رنجیده و او از پدر شاکی است رعایت
این چنین کس نباید کرد همدرین اثنا پدر فرید را پیمانه عمر لبریز شد دولت خان باز
خدمت سلطان عرض کرده جاگیر پدرش بنام فرید مقرر فرمود مقارن این حال
حضرت بابر شاه بهندوستان آمدند و بعد جنگ و قتل ابراهیم شاه سریر آرای
هندوستان شدند فرید نزد سلطان محمد والی بهار رفت که او بعد مردن پدر خود
دریا خان خود را سلطان محمد نامیده سکه و خطبه بهار بنام خود کرده بود از یاوری
تقدیر فرید در آنجا نوازش یافت و اتالیق جلال خان پسرش گردید و به تقریب
کشتن شیری به شیر خان مخاطب گردید اما بباعث فتنه و فساد برادران و خصومت
امرای سلطان محمد صحبت او در نخورد ناچار از انجا قطع تعلق نموده نزد جنید برلاس
که یکی از امرای کبار بابری بود رسید و نوازش یافت و بوساطت او بحضور حضرت
بابر شاه رسیده و در سلک ملازمان شاهی منتظم گردید چون طرز و طرح مغول بی پروائی
و غفلت این طایفه بخوبی دریافت نموده اکثر بزبان داشت که مغول را از میان

برداشتن چندان دشوار نیست روزی در هنگامیکه حضرت بابر شاه به تناول طعام
مصروف بودند و او هم همراه آن حضرت طعام میخورد امری خلاف آداب از شیر خان
بخوردن طعام سر برزد که ازان بادشاه یقین نمود که اصلا رعب بادشاه در دل
ندارد سلطان از روی قیافه شناسی و باریک بینی بغضب آمده در فکر آن شد
که بوقت فرصت او را گرفته بزندان تادیب محبوس سازد شیر خان برمافی الضمیر
سلطان آگهی یافته بوقت فرصت خود را از بادشاه جدا کرده خدمت سلطان محمد
والی بهار رسانید و رائق وفاتق مهمات او گردید و بعد وفات سلطان محمد که
نوبت سلطنت بپسرش جلال خان رسید مدار المهام دولت او شده استقلال تمام
بگرفت و با قطب خان والی بنگاله مصاف کرده او را شکست داد و تمامی حشم
و فیل خانه و توپخانه او را بدست آورده شوکتی عظیم بهم رسانید و ولایت بهار بطریق
استقلال و انفراد بقبضه اختیار در آورده در آرزوی سلطنت هندوستان
افتاد و قلعه چنار را با خزائن و دفائن از پسران تاج خان که از امرای سلطان
ابراهیم بود بدست آورد همدرین اثنا امرای افاغنه سلطان محمود بن سلطان
سکندر را از قلعه چتور طلبیده در بهار بر مسند شاهی متمکن ساختند شیر خان بحسب
ضرورت انقیاد باو نموده بجاگیر خود رفت و بعد چندی عهدنامه ولایت بهار از

سلطان محمود بنام خود گرفت سلطان محمود بمجاورۂ جنت آشیانی متوجه شده از بیوفائے
شیر خان شکست یافته بجانب اوڈیسه رفت وهمانجا به اجل طبعی درگذشت و همایون شاه
چنانکه مذکور شد بولایت عراق رفت شیر خان خود را شیر شاه نامیده بر سریر سلطنت جلوس فرمود
و بتالیف قلوب رعایا و استمالت مردم متوجه شد و قلعه رهتاس را بکوه مالتا نه بنا
فرمود و پناهی برای خود از لشکر مغول تجویز نمود و با اقبال خان حاکم مالوه جنگ
کرده او را شکست داد و از انجا بر سر پورنمل راجه چندیری رفته قلعه او را محاصره
کرد بعد جنگ بسیار و امتداد ایام محاصره پورنمل طالب صلح گردید و بوساطت و دستگیری
رفیع الدین صفوی حاضر شد شیر شاه نقض عهد کرده پورنمل را با تمامی عیال و اطفال
او فیل مال گردانید و متنفسی را از هندوان باقی نگذاشت و بعد این واقعه بجهت
تادیب و استیصال راجه های ماڑوار لشکر کشیده برای مالدیو والی جودهپور
که بر اهل اسلام استیلا تمام داشت مصاف کرد و بلطایف الحیل او را شکست
داده بسوی کوهستان گریزانید و بسیاری هندوان را بالقتل رسانید گویند که
کثرت فوج رای مالدیو بآن درجه بود که شیر خان با وجود استعداد تمام متوحش
گردیده رای او بهیچ وجه جانب جنگ صف مایل نبود تا آنکه شیر شاه از راه مکر و فریب
خطی از جانب امرای رای مالدیو مشتمل بر اطاعت بنام خود نوشته بدست مردان

خود سپرد تا ایشان خود را بدست مردم مالدیو گرفتار ساختند بالجمله رای مالدیو خطوط
سرداران خود دیده و از مردم سپاه خود متوهم شده ارادهٔ فرار مصمم نمود هر چند که امرای
لشکر او قسم ها یاد کردند و خیر اندیشیهای خود را بروجه احسن ظاهر نمودند لیکن خاطر آشفتهٔ
او تسکین نیافت و جز گریز خاطرش بهیچ امر قرار نگرفت بعد این فتح شیر شاه بارها میگفت
که سلطنت تمام هندوستان را بیک مشت جواری فروخته بودم و در منتخب التواریخ مسطور است
که شیر شاه آن چنان بلند همت بود که بعد فتح هندوستان ارادهٔ آن داشت که تمام
ملک هند را از خس و خاشاک فتنه پاک ساخته با بادشاه روم طرح موافقت
افگند و باتفاق او لشکر بر ممالک مغول کشیده آنرا هم بحیطهٔ تصرف در آورد بنا بر آن
رفیع الدین محدث را نزد خود نگاه میداشت که او را بطور سفارت بحضور شاه روم
خواهد فرستاد مگر زندگانیش وفا نکرد و در جنگ قلعهٔ کالنجر از حقه آتشبازی مجروح
گردیده از پا در آمد مگر سرداران لشکر را در آنحالت بیهوشی هم بر جنگ ترغیب و
تحریص میداد همدرین اثنا مژدهٔ فتح قلعه را شنیده بعد ساعتی بهمان زخم که داشت و
داروی طبیبی میسر نمیشد جان بحق تسلیم نمود تاریخ وفاتش چنین یافتند۔

	تاریخ	
شیر شاه آنکه از صلابت او		شیر و بز آب را بهم میخورد

چونکه رفت از جهان بدار بقا	یافت تاریخ او ز آتش مرد

شیر شاه بادشاهی بود عادل در عهد دولت او از ولایت بنگاله تا رهتاس که چهار ماهه راه است و از آگره تا مندوکه سی صد کروه است در هر کروهی سرائی و مسجدی و چاهی از خشت پخته آبادان ساخته موذنی و امامی و هندوی برای آب دادن مقرر کرده لنگر طعامی برای غربا و فقرا مهیا ساخته بود و هر دو طرف راه درختان سایه دار نشانید تا در سایهٔ آن مسافران قطع مسافت وطی منازل نمایند انتظام ڈاک چنان فرمود که در سه روز خبر بنگاله به آگره میرسید و حکم نمود که وقت گستردن مایدهٔ طعام نقاره نواخته باشند چنانچه هنگامیکه سلطان بر مایده نشسته مصروف طعام خوردن می شد در جمیع ممالک محروسه صدای نقاره بلند شده فقرا و مساکین را طعام می دادند و رفاهیت و امنیت در سلطنت او بمرتبه بود که پیرزالی با زر و زیوری هرجاکه در صحرا و بیابان خواستی خواب کردی و زدان و مفسدان را نظر بران کردن حرام بودی گویند که چون روی خود در آئینه دیدی تاسف کردی و گفتی که افسوس بادشاهی بوقت شام یافتم - مدت سلطنت او پنج سال

ذکر سلطنت سلیم شاه پسر شیر شاه افغان

وقتیکه شیر شاه وداعت حیات کرد جلال خان پسر خورد او در نزدیکی قیام داشت

بنا بر آن اراکین سلطنت او را طلبداشته در سنه نهصد و پنجاه و دو هجری بر سریر فرمانده‌ی نشاندند و سکه و خطبه بنام او کردند۔

تاریخ جلوس

سلطان سلیم شاه با فر و شکوه	کز عدلش ظلم در عدم محبوس است
بنشست به تخت و زره انصافش	در ملکش ظلم ز آمدن مایوس است
تاریخ جلوس سعد او از سر هوش	سامان جلوس میمنت مانوس است

سلیم شاه بعد نشستن بر تخت به عادل خان برادر بزرگ خود نوشت که چون شما از اردوی بادشاهی دور بودند و من نزدیک تر بنا بر ان جهت محافظت سپاه و نگاهداشتن ناموس باین امر مبادرت کرده ام لیکن مرا بجز اطاعت شما کاری نبوده است عادل خان بجواب نوشت که اگر اظهار این معنی از صدق دل و صفای باطن فرموده اند خواص خان و قطب خان را نزد من روانه سازند تا مطمئن کرده بذریعهٔ خود مرا بتو رسانند سلیم شاه قبول این معنی نموده خواص خان و قطب خان را برای آوردن عادل خان فرستاد تا آنکه عادل خان همراه ایشان بدار السلطنت آمد درینوقت سلیم شاه بمقام عذر در آمده و بنقض عهد کمر بسته عادل خان را تنها بقلعه طلبداشت باین نیت که تا بآسانی او را بدست

آورده کارش تمام نماید لیکن عادل خان قبول نه نمود و با وجود ممانعت جمعی کثیر همراه خود
بقلعه بردنا چار سلیم شاه بمقتضای ظاهر پرستی از تخت فرود آمده دست عادل خان
بزور بگرفت تا بر تخت سلطنت نشاند اما عادل خان برین معنی راضی نشده و از غایت
مردمی دست برادر گرفته بر تخت نشانید و شرط خدمت بجا آورده سلام مبارکباد
گفت و همانوقت مرخص شده راه جاگیر خود پیش گرفت سلیم شاه با وجود این همه
اطاعت که از برادر بزرگ بلاحظه نمود تا هم همیشه از و متوهم و مغلوب هراس
بوده فکر دفع او ملحوظ خاطر داشت بنابر آن غازی خان محلی را زنجیری از طلا
داده بسوی بیانه فرستاد تا عادل خان را مقید کند شاهزاده برین معنی آگاه
شده خود را پیش خواص خان رسانید و از نقض عهد سلیم شاه مطلع ساخت
خواص خان ازین معنی برآشفته رفیق عادل خان شد و دیگر امرا را که درین عهد
شریک او بودند با خود متفق گردانید قطب خان که نیز از ان جماعه بود ببد عهدی
آگهی یافته عادل خان را بسلطنت ترغیب و تحریص داد و به اهتمام تمام
عادل خان را بمیعادی معین وقت سحر از شب برات طلبید تا با و بیعت نماید
اتفاقاً عادل خان مع خواص خان در شب برات بقصبهٔ سیکری رسیده بملازمت
شیخ سلیم چشتی بنوافل و ادعیه مصروف ماند و در رسیدن آگره بوقت معهود توقف

واقع شد تا آنکه هنگام دوپهر بنواحی آگره رسید درین توقف و تامل سلیم شاه برین
ماجرا وقوف یافته به قطب خان و دیگر امرا ملایمت آغاز نهاد و ایشان را با خود
متفق ساخته بمقابله برآمد درمیان میدان آگره میان هر دو برادر جنگی عظیم
پیوست و شکست بر عادل خان افتاد ناچار عادل خان بجانب ٹھٹھه فرار نمود
وخواص خان وعیسی خان بجانب میوات راه گریز پیش گرفتند و مدتی هما نطرف
بودند اکثر اوقات از کوه برآمده باطراف وجوانب دست تصرف دراز میکردند
بنا برآن قطب خان بدفع فتنه آنها نامزد شد چون قطب خان بزمان سابق
رفیق عادل خان بود ازین باعث از بادشاه اندیشه ها داشت درین وقت
اعظم همایون او را در لاهور مقید کرده بحضور فرستاد سلیم شاه او را با چهار
کس دیگر در قلعهٔ گوالیار محبوس نمود جلال خان جلو را که هم یکی از امرای کبار
واز هواخواهان عادل خان بود بمکر وحیله بدست آورده مقید ساخت و
بعوض خون افغانی او را به قتل رسانید الغرض جمیع امرای افاغنه را
که از انها متوهم بود یک یک را چون مهرهٔ شطرنج از بساط دهر برداشت
بنا برآن هراسی تمام در طائفهٔ افغانان بهم رسید و هریکی در حفظ جان ومال خود
افتاد و بادشاه نیز باستیصال آنجماعه متوجه گردید چنانچه اعظم همایون

را از لاہور طلب نمود او عذرات چند درمیان آورده خود نیامد و برادر خود
سعید خان را فرستاد سلیم شاہ او را بمراحم خسروانی و عواطف سلطانی نواخته
مقرب درگاہ ساخت لیکن در باطن فکر دفع او مصمم داشت روزی سعید خان را
اندرون محل طلبیده سرہای امرا را که زنده بدیوار کرده بود با و نمود و گفت
که اینہا را می شناسی سعید خان بعضے را که میدانست آنہا را شناخته نام یکان یکان
برخواند و به باقی ماندگان لاعلمی خود ظاہر نمود لیکن بوا دید این ماجرا قالب تہی
کرده در فکر خود افتاد ہمان روز بر ڈاک نشسته راه لاہور پیش گرفت اعظم ہمایون
بعد رسیدن برادر خود علم مخالفت برافراشته سکه و خطبهٔ لاہور بنام خود زد
سلطان بدفع او از دہلی نہضت فرموده در انبالہ مقابله ہر دو لشکر گردید خواص خان
و عیسی خان ہم در جمعیت اعظم ہمایون شریک جنگ بودند شبی که فردای آن
جنگ خواہد شد میان خواص خان و اعظم ہمایون در باب تعین امر سلطنت
سخن درمیان آمد منشای خواص خان آن بود که بعد فتح عادل خان پسر شیر شاه
بر تخت سلطنت نشیند و اعظم ہمایون می گفت که شمشیر ما زنیم و سلطنت دیگرے
گیرد برین معنی خواص خان رنجیده در عین معرکهٔ جنگ مع عیسی خان برخاسته رفت
و اعظم ہمایون با سلیم شاه جنگ کرده شکست یافت و برادر او سعید خان

بقتل رسید سلیم شاہ بتعاقب شان عنان توجہ معطوف کرد و شمس خان لوحانی را
بحکومت لاہور نامزد گردانید زمانی کہ شمس خان بسی کروہی لاہور بجہت مہمے
برآمدہ بود خواص خان و عیسی خان باچہار صد سوار خنجر گذار کہ مقاومت با فوجی
می توانستند کرد بعزم تسخیر لاہور درآمدہ در باغ مرزا کامران فرود آمدند مردم لاہور
قلعہ بند شدہ تا آمدن شمس خان شہر را نگاہ داشتند و خواص خان بہ ترتیب
صفوف و تقسیم مورچال مصروف بود کہ ہمدرین اثنا خبر رسید کہ رای حسین جلوانی
و دیگر امرای سلیم شاہی بہ جمعیت سی ہزار سوار قریب رسیدہ اند خواص خان بعد
از مشورت با عیسی خان از سر محاصرہ برخاستہ و باستقبال رفتہ خود را بر سر
فوج غنیم زد و جنگی کرد کہ کارنامہ رستم و اسفندیار را زیاد رفت آخر شکست یافتہ
بہ نگرکوٹ شتافت سلیم شاہ تاج خان کرانی را در ان حدود نامزد گردانیدہ
باو گفت کہ خواص خان را ہر چند بعہد و سوگند باشد از کوہ فرود آوردہ کار
او را تمام سازی چنانچہ تاج خان بسوی نگرکوٹ رفتہ ہر چند در گرفتن او مساعی
جمیلہ بکار بردہ فائدہ بران مترتب نشد آخر قول دادہ و سوگند خوردہ خواص خان را
نزد خود طلبید و نقض عہد کردہ فی الفور او را بقتل رسانید و سرش بحضور
سلیم شاہ ابلاغ داشت خواص خان مرد سخی و بلند ہمت بود یکی علو ہمتے او

این است که همراه شیر شاه چون بکالپی رسید دو لک روپیه بجلوائیان آن بلده
داد تا بمرورنبات مصری درنتهنبور میفرستاده باشند وهمچنین دربیعانه به مالکان باغات
انبه را زروافر تقسیم نمود تا انبه روز بروز درمنازل امراوفقرارسانیده باشند
الغرض بعدفرو شدن فتنهٔ خواص خان سلطان راجمعیتی تمام ازطرف مخالفان
وبدخواهان دست بهم داد ازسوانح عبرت افزا آمدن مرزا کامران پیش سلیم شاه است
تفصیل این اجمال آنکه درزمانیکه سلیم شاه افواج برسرکهکران نامزد ساخته خود
بعمارت قلعهٔ مان گده اشتغال داشت کامران مرزا ازجنگ همایون شاه برادر
خود گریخته پناه به سلیم شاه آورد سلطان باستماع خبر امدادهمیون بقال را باجمعی
ازافغانان باستقبال فرستاد چون کامران مرزا ببارگاه شاهی رسید سلیم شاه
وقت بارعام درمقام جبروت درآمده وبرتخت فرعونیت نشسته به سرمست خان
که منصب باربیگی داشت فرمود که تا مرزا را مانند نوکران بتعظیمات رسمی مائل
گرداند چنانچه هنگام رسیدن کامران مرزا سرمست خان چند بار به فریاد بلند
گفت که قبلهٔ عالم مقدم زادهٔ کابل مجرا می کند بادشاه ازغایت غرور بدانطرف
خیال نکرد چون این کلمه بسه مرتبه تکرار یافت بتغافل تمام مرزا را دیده کلمهٔ
خوش آمدی گفته اکتفا کرد بعدازان بموجب حکم خیمه مختصری برای مرزا نصب کردند

اسپی دکنیزکی وخواجه سرای نه برای خدمت بلکه برای جاسوسی احوال با وبخشید مرزا از آمدن اینجا سخت پشیمان بود گاهی گاهی که در مجلس طلب می شد افغانان باوی بزبان هندی که او نمی فهمید تکلم ومطایبه میکردند چون مرزا بدربار می آمد می گفتند که مور یعنی مرغ می آمد روزی مرزا روبروی سلیم شاه از یکی رفیقانش پرسید که مور کرا می گویند او گفت که مردی عظیم الشان را مرزا گفت که درینصورت سلیم شاه خوش مور باشد وشیر شاه ازان هم خوشتر سلیم شاه ازین حاضر جوابی منفعل شده بمردمان بساط سلطنت حکم نمود که بار دیگر این چنین کلمات با مرزا نگفته باشند که جوابش چنین گوید روزی سلیم شاه شعری از مرزا طلبید که مطابق حال بگوید مرزا فی البدیهه خواند-

شعر	
گردش گردون گردان گردنان را گرد کرد	بر سر صاحب تمیزان ناقصان را مرد کرد

سلطان معنی آن فهمیده حکم کرد که بطریق اخفا او را نظر بند دارند مرزا که ازین صحبت کمال بیزار بود واز آمدن اینجا سخت پشیمانی داشت روزی برازداری یکے از راجه های هند بصورت زنی چادری بر سر گرفته از اُردو بدر آمد وبر مُداک اسپ نشسته راه گریز پیش گرفت واز انجا چند جا رفت وباحالتی خراب که سوای

چادری بر سر میداشت و بهیئت زنان خود را داشته بود و با مردمی خدمتی بکنار دریای بهشت رسید در آنجا بدست مردم سلطان آدم کهکر گرفتار شد او مرزا را بدست جنت آشیانی سپرد تا آنکه مرزا بعد مکحول شدن بمکه معظمه روانه شد و هانجا وفات یافت چنانکه ذکرش در سطور گذشته بقلم آمده گویند که چون ایام زندگانی سلطان باختتام رسیدند و نبلی در حوالی مقعد او برآمد هرچند اطبای حاذق بمعالجه پرداختند سودی و نفعی نه بخشید گویند که دولت خان بن سزاول خان منظور نظر او بود درین حالت بیقراری که از پهلو به پهلوی دیگر گشتن بود هر زمان دشوار بود رضا برین معنی نداشت که دولت خان را حکم بمقابل نشستن فرماید بلکه حکم میدهد که روی من بسوی او بگردانند روزی در حالت بیماری او را حاضر ندید پرسید که دولت خان کجاست گفتند که بخانهٔ یکی از خویشان رفته است دانست که دولت خان بدیگران زمانه سازی میکند همان وقت دولت خان هم رسید بادشاه این بیت خواند۔

	بیت	
قدر من می نشناسی که چسانم بوفا		باش تا صحبت یاران دگر دریابی

گویند که سلیم شاه بخزینه دار خود اجازت داده بود که در روزی بجهت خرج

دولت خان تالک تنگه نه پرسد اما بالاتر ازان اگر پرسد مضائقه ندارد بالجمله سلطان بهمان عارضهٔ لاحقه بتاریخ بست و دوم ذیقعده سال نهصد و شصت هجری مطابق سال یک هزار و پانصد و پنجاه و سه عیسوی داعی اجل را لبیک اجابت گفت۔

تاریخ

سلطان سلیم شاه که از حسن عاقبت	آرام زیر سایهٔ عرش خدائی یافت
بودم بفکر سال وفاتش که ناگهان	هاتف بزد ندا که بجنات جای یافت

سلیم شاه بادشاهی بود عادل و در امور سلطنت پیروی پدر خود می نمود و قدم باقدم او میزد در اوائل جلوس حکم فرمود که درمیانه هر دو سرای شیر شاهی که یک کروه راه بود سرای دیگر به همان صورت طیار سازند و طعام از خام و پخته برای مسلمانان و هندوان مهیا دارند چنانچه کار پردازان سلطنت حکم او بجا آوردند و حکمی دیگر که صادر فرمود آن بود که مدد معاش ایمه جمیع ممالک محروسهٔ هندوستان را که شیر شاه داده بود کم و بیش نسازند و حکمنامه متضمن انتظام ملک باطراف و اکناف نوشت تا مطابق آن بجمیع امورات مُلکی کار بندشوند چنانچه حکام هر ولایت بروز جمعه خیمهٔ بلند برپا کرده و کفش

سلیم شاه را بر کرسی داشته و جمیع سرداران علی قدر مراتب بر جاهای خویش
می نشستند و دیری آمده حکمنامه را که بمقدار هشتاد بند کاغذی بود مفصل
میخواند و هر مسئله که صورت اشکال داشت در دمی یافتند و بر طبق آن بعمل
می آوردند و اگر کسی خلاف حکم می کرد و نیز صورت واقعه را نوشته بدرگاه
می فرستاد مخالف معاً بسزا و جزا میرسید در اوسط ایام سلطنت خود از طایفهٔ
افاغنه نهایت بدگمان شد و بسیاری را از ایشان بقتل رسانید و بقیه را از
نظر انداخت و مواجب سپاه افاغنه تا دو سه سال نمیداد در آخر ایام
سلطنت چون شنید که حضرت جنت آشیانی همایون شاه بقصد تسخیر هند می آیند و
بجمعیت کثیر متوجه مقابله شد اما سپاه او از نیافتن مواجب کمال شکسته دلی
داشت بنابر آن یکی از دولتخواهان بعرض رسانید که چون غنیم قوی بمقابله
بر آمده و سپاه از نایابی تنخواه دل شکستگی دارد ادای آن مقتضای صلاح
دولت است بجواب فرمود که اگر مواجب بسپاه تقسیم نمایم حمل بر زبونی
من میشود انشاء الله بعد فتح علوفهٔ دو ساله یک قلم تقسیم خواهم نمود روزی
شاه محمد قرملی که یکی از امرائی کبار و هزار و خوش طبع و از ندیمان سلطان
بود بعرض رسانید که با دشاهم دوش در خواب چنان دیدم که سه خریطه از آسمان

فرود آمدند دریکی خاک و دریکی زر و دریکی کاغذ از آنجمله خاک بر سر سپاهی افتاد وزر بخانهٔ پدر و آن دفتری رفت و کاغذ بخزینهٔ بادشاهی ماند سلطان را این سخن خوش آمد و عده نمود که بعد مراجعت از مهم زر مواجب بسپاه خواهم داد چون همایون شاه بدون جنگ مراجعت بکابل نمود سلیم شاه بجانب گوالیار علم معاودت افراشت بموجب وعده حکم تقسیم تنخواه بکار پردازان سلطنت صادر فرمود بعضی یافته بودند و بعضی هنوز ناکام بودند که سلطان را پیمانهٔ عمر لبریز شد و همان ناکامی عاید حال سپاه ماند۔

شعر

تهیدستان قسمت اچه غم دارند زهیبت کامل	که خضر از آب حیوان تشنه می آرد سکندر را

القصه در اقل اوقات نوعیکه ازین هر دو پدر و پسر مراتب عدل و داد بظهور رسید از شاهان پیشین کمتر یافته می شود مدت سلطنت او هشت سال و ده ماه و هشت روز

ذکر سلطنت فیروز شاه بن سلیم شاه بن شیر شاه افغان

فیروز خان را بعمر ده سالگی بر سریر فرمانده نشانده بفیروز شاه مخاطب ساختند سکه و خطبه بنام او زدند مبارز خان برادر زن سلیم شاه بود از مدتی هوای سلطنت و فرمانده در سر داشته منتظر وقت می بود هر چند که سلیم شاه از روی

قیافه در حیات خود میدانست که از مبارزخان بسا فتنه پیدا خواهند شد بنا بر آن میخواست که او را از میان بردارد و بارها از زن خود بی بائی می گفت که اگر سلامتی پسر خود میخواهی دست از برادر خود بردار لیکن او برین معنی راضی نشده پیوسته در تربیت برادر میکوشید درین وقت مبارزخان جمله حقوق او فراموش کرده فیروزشاه را که همشیره زاده او بود مقید نمود هرچند که والده فیروزشاه گریه وزاری نمود و الحاح و منت بکار برد که بعوض حقوق خدمت من فرزند مرا بمن ببخش و تو بر سریر سلطنت بنشین من پسر خود را گرفته بجای دیگر خواهم رفت لیکن آن بیرحم جفاکار از غایت بیدردی هیچ نشنید و آن طفل بیگناه را بعذاب تمام بقتل رسانید- مدت سلطنت او سه روز-

ذکر سلطنت سلطان محمد عادل شاه معروف مبارزخان برادر زن سلیم شاه

مبارزخان برادر زن سلیم شاه در سال نهصد و شصت هجری مطابق سال یک هزار و پانصد و پنجاه و سه عیسوی بر تخت سلطنت جلوس فرمود و خود را سلطان محمد عدلی نامیده سکه و خطبه بنام خود زد-

	تاریخ

جابر مملکت مبارز خان	که شده در رهِ ستم سالک
تخت فیروز خان گرفت بظلم	گشت بر ملک و دولتش مالک
سالِ تاریخ دولتش گفتم	بادشه شد مبارز مهلک

شمشیر خان برادر خورد خواص خان وزیر الممالک شد و همیون بقال ساکن یوازی که مردی هوشمند و کاردان بود در عهد سلیم شاه درجهٔ امیر الامرائی داشت درین وقت معتمد علیه گردید و رفته رفته مرتبه او از وزارت هم درگذشت و از خطاب رای به راجه بکرماجیت مخاطب شد هرچند که کریه منظر و زشت رو بود و از غایت فربهی سواری اسپ براو دشوار بود اکثر بر فیل سوار می شد لیکن شجاعت و جرأت بدرجهٔ تمام داشت چنانچه با دشمنان سلطان محمد عدلی بست و دو بار جنگ کرده غالب آمد بالجمله چون سلطان محمد عدلی متمکن سریر سلطنت شد چند روز زمانه را بکام دید و سمند حکومت بچار سوی مملکت بجولان در آورد و بعد ازان افغانان از سلطان رنجیدگی ظاهر ساخته طریق مخالفت پیش گرفتند و علم مقاومت برافراشتند از انجمله محمد شاه قرملی و نیز پسرش سکندر خان روبروی سلطان سخنان ناسزا گفته اکثری را به قتل رسانید و خود هم مع پسر کشته گردید و تاج خان برادر سلیمان کرانی هم راه مخالفت پیش گرفت و

ازگوالیار برکنار دریای گنگ رفته بمقابله نشست هیمون بقال برسر او رفته
بعد جنگ های سخت او را شکست داد و ابراهیم خان سور خواهر او در نکاح عدلی
بود بسیاری از امرای کبار را باخود متفق ساخته دهلی و اکثر پرگنات آن نواحی را
متصرف شد سلطان محمد عدلی تاب جنگ او نیاورده بطرف قلعه چنار رفت و
احمد خان سور که برادرزاده و داماد شیرشاه بود خود را سلطان سکندر نامیده
برسر ابراهیم خان رفت باوجودیکه ابراهیم خان جمعیتے بسیار داشت لیکن از تائید
ایزدی سکندر غالب آمده دهلی را متصرف شد و از گنگ تا سند بتصرف خود
درآورد هیمون نیز به ابراهیم خان جنگ کرده فتح یافت و نزد سلطان محمد عدلی
بقلعه چنار رفت همدرین اثنا محمد خان سور به بنگاله علم حکومت برافراشت
هیمون بقال برسر او رفته بعد جنگ بسیار او را بقتل رسانید و قوتی و شوکتی
تمام حاصل کرد لیکن بباعث تسلط سکندر جانب آگره و دهلی رفتن مناسب
ندیده بجانب بهار و بنگاله راهی گشت و سلطان محمد عدلی بعد ایامی چند در معرکه
بهادر شاه حاکم بنگاله کشته گردید گویند که سلطان محمد عدلی در رقص و سرود
چنان یگانهٔ روزگار بود که تا نسین کلاونت به او ستادی او اعتراف داشت
و باز بهادر بن سزاول خان والی مالوه که در رقص و سرود یکتای روزگار بود

کسب این فضیلت از عدلی نموده بود روزی سازنده دکهنی ساز پکهاوج که درازی
بقد آدم داشت و دستهای هیچ کس بدو جانب او نمیرسیدند بدعوی در مجلس
آورد سازنده های ملک دهلی از نواختن آن عاجز آمدند عدلی بقیاس و قرینه
دقایق آن دریافته و تکیه زده آنرا گاهی بدست و گاهی بپا می نواخت
برین معنی غریو از نهاد حاضرین برخاست و صدای احسنت و مرحبا از چهار سو
بلند شد از نزاکت طبع او روایت است که روزی در وقت چوگان بازی
گرسنه شد غازی خان سور که خیمه اش در راه بود با دشاه را بخیمه خود برد و
ماحضریکه داشت پیش نمود از اتفاقات بوی طعام خوش نبود بمجرد استشمام آن
از جای خود برجست و بر اسپ سوار شد و تا منزلی هیچ جا عنان نه کشید گویند که
هر روز از طهارتخانه او دو سه آثار کافور حلال خوران می چیدند و با وجود انهمه
نزاکت و آسودگی روزه و نماز او گاهی فوت نشد و روزی که از جهان رفت
کفن هم نیافت۔

ذکر تشریف آوردن حضرت نصیر الدین همایون شاه بادشاه از کابل به هندوستان و تسخیر کردن هندوستان جنت نشان

راویان اخبار روایت میکنند که چون حال خرابی هندوستان و بی اتفاقی

امرای افاغنه بسمع حضرت نصیر الدین همایون شاه رسید همت والا بر تسخیر هندوستان جنت نشان بیش از پیش مصمم گردید در دیوان حافظ فال گرفتند این بیت برآمد۔

بیت

دولت از مرغ همایون طلب سایهٔ او	زانکه باز اوج زغن شهپر همت نبود

بنا بر آن در ماه ذی الحجه سال نه صد و شصت و یک هجری از کابل سوار دولت شده عازم هندوستان شدند عزیزی قطعه تاریخ گفت که به دو معنی تاریخ میشود۔

تاریخ

خسرو غازی نصیر الدین همایون شاه آنکه	گوی سبقت برد از شاهان پیشین بیشکی
بهر فتح هند از کابل عزیمت کرده شد	سال تاریخ توجه نهصد و شصت و یکی

در منزل پشاور بیرام خان خانخانان از قندهار آمده ملحق شد هر اولی لشکر ظفر پیکر بر بهرام خان و خضر خان قرار یافت بنا بر آن این هر دو سردار ذوی الاقتدار بجمعیت کثیر پیشروی اختیار نمودند تاتار خان کاشی حاکم رهتاس تاب مقابله بخود نیافته قلعه را خالی نموده گریختند چون لشکر ظفر پیکر به لاهور پیوست جمعیت افغانان متفرق شد و بی جنگ و بی مزاحمت لاهور در تصرف اولیای دولت درآمد شهباز خان و نصرت خان در حوالی دیپالپور به شاه ابو المعانی جنگ

کرده شکست یافتند رعب مغول چنان بر افغانان طاری شد که هزار هزار افغانان
از ده سوار مغول مقابله اختیار نمی نمودند سکندر سور که دهلی و آگره در تصرف
داشت درین وقت بر سر سلطان محمد عدلی اراده رفتن مصمم کرده بود که درین اثنا
خبر آمد آمد آنحضرت شنیده ازان اراده باز آمد و برای مقابله آن حضرت
متوجه شد چون افغانان به یقین دانسته بودند که کسی در هندوستان طاقت مقابله
حضرت بادشاه ندارد بنابر آن هر کس به برآوردن اهل و عیال و به تدبیر
مآل کار خود بود چون موکب گیهان پوی بجالندهر رسید سکندر خان با سرداران
افاغنه که بر آنها اعتماد کلی داشت مقابله اختیار نمود وقت غروب آفتاب
آتش جدال و قتال از طرفین باشتعال درآمد مغولان هر تیری که از شست
میکشادند پیغام اجل بگوش هر فردی از افراد غنیم میرسانیدند و افغانان
که کوتاه سلاح بودند در دیهی ویران پناه گرفتند و بتقریب اینکه لشکر مغل در نظر آید
آتش در چپرها انداختند نتیجه بالعکس رو داد که مغولان در تاریکی شدند و افغانان
در روشنی بنابران مغولان بآسانی تمام ایشان را زیر تیغ گرفتند و قافیه
بر ایشان تنگ نمودند تا آنکه ایشان را جز فرار چاره کار نماند و از چار سو صدای
فرار و هزیمت بلند شد ناچار سکندر با فوج بقیه بمقام سرهند خندق کشیده و

مورچال بسته بنشست مغولان بمحاصره آن کمال سعی بجا آوردند و از هر چهار سو راه آمد و رفت اذوقه بر ایشان مسدود نمودند مقارن این حال حضرت بادشاه نیز با شاهزاده جلال الدین محمد اکبر با عانت بندگان خود داخل لشکر ظفر پیکر شدند درینصورت قوتی عظیم به اولیای دولت حاصل گردید و سراسیمگی بافغانان نخوت شعار دست بهم داد روزی که نوبت مقابله شاهزاده جلال الدین محمد اکبر بود جنگ عظیم واقع شد مغولان چندان تلاش مردانه و نبرد رستمانه کردند که افغانان را طاقت مقابله و قوت مجادله باقی نماند پای ثبات ایشان متزلزل شدند ناچار راه گریز پیش گرفتند و جان را ازین مهلکه جانستان بسلامت بردن غنیمت دانستند درین صورت فتحی عظیم که طراز فتوحات تواند بود نصیب اولیای دولت گردید تاریخ این فتح چنین یافتند-

	تاریخ	
منشی خرد طالع میمون طلبند		انشای سخن ز طبع موزون طلبند
تحریر چو کرد فتح هندوستان را		تاریخ ز شمشیر همایون طلبند

شاه ابو المعانی بتعاقب سکندر نامزد شد و سکندر خان ازبک متوجه دهلی شده اوس افاغنه را متفرق گردانیده در ماه رمضان سنه نهصد و شصت و

دوہجری سرزمین دارالسلطنت دہلی از نزول اجلال آنحضرت تفاخر آسمانی یافت
وسکہ وخطبہ بنام نامی واسم گرامی آن حضرت زدند وانواع شادمانی وخوشدلیہا
بجا آوردند حصار فیروزہ بشاہزادہ جلال الدین محمد اکبر تعلق شد وپرگنہ مصطفےٰ آباد
کہ محصول چہل لک تنگہ داشت نذر روح پرفتوح حضرت رسالت پناہی گردید
مقارن این حال بعرض رسید کہ سکندر از کوہستان برآمدہ بہ پرگنات پنجاب
دست درازی می نماید بنابر آن شاہزادہ جلال الدین اکبر را بابیرام خان
خانخانان برای دفع این فتنہ روانہ فرمودند وہنگام رخصت عاطفت پدری
بحال او مبذول داشتہ این قطعہ بر زبان آوردند۔

قطعہ

چراغی چون تو اندر دودمانم	چرا روشن نباشد چشم جانم
بہر کاری ز یزدان یاریت باد	ز عمر و ملک برخورداریت باد

بالجملہ شاہزادہ عالمیان بعد حصول رخصت وپس از طی مراحل ومنازل بقصبہ
کلانور نزول اجلال فرمود سکندر از ورود شاہزادہ آگہی یافتہ خود را بہ قلعہ
مانکوٹ کشید ہنوز شاہزادہ در کلانور بود وارادہ تعاقب سکندر پیش نہاد
خاطر دریامقاطر داشت کہ ناگاہ واقعہ ہوش ربای ظل الٰہی دست بہم داد

تفصیل این اجمال وتبیین این مقال آنکه روزی بعد رفتن شاهزاده به تنبیه سکندر
ورسیدن به کلانور آن حضرت بر بالای بام کتاب خانه که دران نزدیکی ترتیب
یافته بود مردم را بسعادت کورنش سر بلندی ساختند و بعد ازان ریاضے
دانان را طلب فرموده آن شب که مظنهٔ طلوع زهره بود می خواستند که ملاحظه
فرمایند ونیت حق طویت مصروف آن بود که چون طلوع زهره ملاحظه
فرمایند مجلس عالی ترتیب داده جمعی را بمناصب علیه وبمراتب عظمی امتیاز
بخشید وقت شام خواستند که از بام تشریف آرند چون بزینهٔ دوم رسیدند موذنی
اذان بنیاد کرد آن حضرت جهت تعظیم بر زینهٔ دوم اراده نشستن کردند درجات
زینه از شدت صفای لغزیدگی داشت عصای مبارک لغزش یافت آنحضرت
از سر در آمده غلطان وپیچان بر زمین رسیدند شقیقهٔ راست ضربی عظیم یافت
همان ساعت منشور عاطفت مشتمل بر خیر وعافیت بجهت تسلی شاهزاده محمد اکبر
مصحوب شیخ چولی ارسال داشتند وخود بعد چند ساعتی داعی اجل را لبیک
اجابت گفتند تاریخ این واقعه چنین یافتند.

	تاریخ	
همایون بادشه آن شاه عادل		که فیض خاص او بر عام افتاد

بنای دولتش چون یافت رفعت | اساس عمرش از انجام افتاد
چو خورشید جهانتاب از بلندے | بہ پایان در نماز شام افتاد
جہان تاریک شد در چشم مردم | خلل در کار خاص و عام افتاد
قضا از بہر تاریخش رقم کرد | ہمایون بادشہ از بام افتاد

خواجہ حسین مروی بمرثیہ او چنین داد سخن داده

ای دل صدای مرگ ترا ہم شنیدنی است | صبح اجل ز مطلع عمرت دمیدنیست
چون کل نفس ذائقة الموت حکم شد | میدان یقین کہ شربت مرگت چشیدنی است
این نام زندگی کہ نہادند مر ترا | نام ترا بطرف ممانت کشیدنی است
غره مشو باین گل و بستان زندگی | باد خزان درین گل و بستان وزیدنیست
از گوش خویشتن شنوی کان فلان نماند | در گوش دیگران خبرت ہم رسیدنی است

ہمایون شاه بادشاہی بود ملکی صفات و جامع فضائل و کمالات از علوم عقلی و نقلی بہره وافی داشت علی الخصوص در علم ریاضی یگانه عصر بود ارادهٔ رصد تمام داشت و بسیاری از آلات رصدی ترتیب داده بود الاحیات او وفا نکرد تقوی و طہارت چندان داشت کہ یک دم بی وضو نمی بود و نام خدا و رسول بی طہارت بر زبان نمی آورد سخاوت چندان داشت کہ برآئیگدم محاصل ہندوستان

بخرچش وفا نمیکرد مذکور است که گاهی زبان را بدشنام غلیظ وکلمات درشت آشنا
نمی نمود و به آزار مردم حتی المقدور راضی نمیشد صحبت علما وفضلا عزیز می داشت
وشعرای نازک خیال را همیشه پیش خود راه میداد وطبع هم موزون داشت
شعر خوب می فرمود این چند رباعیات از نتایج افکار اوست - ۵

ای دل مکن اضطراب در پیش رقیب	حال دل خود مگوی با هیچ طبیب
کاری که ترا به آن جفا کار افتاد	پس قصه مشکل است بس امر غریب

دیگر

ای آنکه جفای تو بعالم علم است	روزیکه ستم به بینم از تو ستم است
هر غم که رسید از ستم چرخ بدل	مارا چو غم عشق تو باشد چه غم است

مدت سلطنت او بست وپنج سال وعمر سرنقش پنجاه ویک سال -

ذکر سلطنت حضرت جلال الدین محمد اکبر بادشاه غازی

هنگامیکه حضرت جنت آشیانی را پیمانهٔ عمر لبریز شد شاهزادهٔ جلال الدین محمد اکبر
در کلانور بود اول شیخ چولی مکتوب عاطفت رسانیده از افتادن بادشاه خبر داد
بنابر آن بمشورت بیرم خان خانخانان در عزیمت پیشتر که جهت تادیب وتنبیه
سکندر افغان تصمیم یافته بود تا آمدن خبر ثانی توقف واقع شد مقارن ایحال

شبیہ ابوالمظفر جلال الدین محمد اکبر بادشاہ

قاصدی دیگر رسید و خبر واقعهٔ آن حضرت رسانید بیرم خان خانخانان که مدار المهام سلطنت و اتالیق شاهزاده بود بکلمات تسکین افزا خاطر شاهزاده را دلدارے نمود و باتفاق امرای لشکر بتعزیت پرداخت و بتاریخ دوم ربیع الثانی سال نهصد و شصت و سه هجری مطابق سال یک هزار و پانصد و پنجاه و پنج عیسوی شاهزادهٔ جلال الدین محمد اکبر را بر تخت سلطنت هندوستان متمکن ساخت و باتفاق جمیع امرا و ارکان دولت از صدق دل و صفای باطن بیعت کرده جشن مسرت برآراست ؎

دل افروز جشنی شد آراسته	درون و برون هر دو پیراسته
عروسانه تختی برآراستند	بزرگان درگاه برخاستند
که دوشیزهٔ سلطنت را بعقد	بشاه جوان بخت بندند عقد
دو عالم به یک جا فراهم کنند	به پیوند جاوید محکم کنند
زبان میدهد پرده در پرده راز	که ای بخت با تخت دولت بناز
کسی می نشیند بر او رنگ جاه	که خواهد با و بخت بردن پناه
شهی میکند بر سر تخت جاے	که خواهد شدن تخت از و دیر پاے

بیرم خان خانخانان وکیل السلطنت شد و حل عقد امور مملکت بر راے

رزین او تفویض گشت فرامین بشارت جلوس و استمالت سپاه و رعایا به اطراف
و اکناف اصدار یافت شاه ابو المعالی را که منظور نظر حضرت جنت آشیانی بود
و فی الحال داعیه مخالفت در سر داشت دستگیر کرده به لاهور پیش گلگیر پهلوان فرستادند
تا از زندان بگریخت و پهلوان مذکور از خجالت و ندامت خود را بکشت چون خبر
سریر آرائی آنحضرت به دور و نزدیک رسید خوانین نامدار و سرداران بلند
اقتدار طریق اطاعت پیش گرفتند تردی بیگ خان حاکم دهلی جمیع اسباب
بادشاهی و سامان شکوه شاهنشاهی مصحوب مرزا ابو القاسم خان ولد مرزا کامران
به اردوی ظفر قرین فرستاد دیگر حکام عرایض اطاعت و پیشکش فرستاده اظهار
اخلاص و بندگی نمودند بعده موکب فیروزی اثر بعزم استیصال سکندر شاه
افغان بحرکت آمد سکندر شاه تاب جنگ نیاورده میان کوه سوالک گریخت و
رام چند راجه نگرکوٹ بدرگاه رسیده مورد نوازش گردید و از کثرت بارش بمقام
جالندهر چند روز توقف واقع شد درخلال این احوال سلیمان مرزا حاکم بدخشان
کابل را محاصره کرد منعم خان بمدافعه او پرداخته جنگ های رستمانه و تلاش های
مردانه نمود آن حضرت برین معنی مطلع شده محمد قلیخان برلاس و خان اعظم
شمس الدین محمد خان اتکه و خضر خان را بمدد منعم خان فرستادند چنانچه پیش از رسیدن

ایشان سلیمان مرزا بہ منعم خان پیغام نمود کہ اگر در خطبہ نام مراد اخل نمائی مراجعت
کنم منعم خان بنابر مصلحت وقت قبول نمود و خطبہ بنام او خواند تا سلیمان مرزا بسوی
بدخشان مراجعت کرد مقارن این حال ہیمون بقال از طرف محمد شاہ عدلی
باسی ہزار سوار و پیادہ و دو ہزار فیل مست متوجہ آگرہ گردید سکندر خان اوزبک
تاب مقاومت نیاورده بہ دہلی رفت و شادی خان کہ او نیز از امرای معتمد
عدلی بود بہ کنار آب ترہت آمد و علی قلی خان سیستانی المخاطب خان زمان
باتفاق امرای لکھی مثل قاسم خان و محمد امین دیوانہ و باباسعید قبچاقی باسہ ہزار
سوار عراقی و خراسانی از آب ترہت گذشتہ باشادی خان افغان صف جنگ
برآراست و شکست یافت لشکریانش پارہ در نبردگاہ علف تیغ بیدریغ شدند
و اکثری بہنگام عبور دریا بموج فنا فرو رفتند چنانکہ از سہ ہزار مردم جنگی
زیادہ از دو یست کس زندہ نماندند چون ہیمون بقال آگرہ را بی مزاحمت
غیری متصرف گردید و از مہمات آنجا اطمینان کلی یافت متوجہ دہلی شد تردی بیگ خان
حاکم دہلی قاصدان تیز گام فرستادہ امرای اطراف را طلب فرمود عبداللہ خان
حاکم کالپی و لعل سلطان بدخشی و علی قلی خان اندرابی و میر نجان کولابی
بی درنگ با سامان جنگ خود را بہ یلغار تمام بدہلی رسانیدہ بہ تردی بیگ خان

ملحق شدند و علی قلی خان سیستانی المخاطب بخان زمان و کمکشان هنوز بدهلی
نرسیده بودند که تردی بیگ خان عجلت کرده با هیمون در آویخت هیمون که
مرد شجاع و رزم دیده و گرم و سرد روزگار چشیده بود با سه چهار هزار سوار
انتخابی و فیلان کوه پیکر از صف قلب جدا گردیده خود را به تردی بیگ خان زد
و صف اعدا را شکسته و او را منهزم گردانیده متوجه دیگران شد و ایشان را نیز
در اندک زد و خورد منهزم ساخته دار السلطنت دهلی را متصرف گردید تردی بیگ خان
و دیگر امرای کمکی از غایت جبن و بیدلی مصلحت در توقف و مقابله ندیده تا به نوشهره
هیچ جا عنان نه کشیدند حضرت خدیو گیهان در جالندهر این واقعه هوش ربا دریافته
بمقتضای بشریت گرانی خاطر بهم رسانیدند چون غیر از ملک پنجاب جمله ملک بتصرف
افغانان در آمده بود خاطر مقدس بیشتر متوحش گردید بیرم خان خانخانان را بخطاب
خان بابا مخاطب ساخته جمیع مهمات ملکی و مالی باو رجوع فرمودند و بر زبان گوهر
فشان گذرانیدند که در هر امری که صلاح دولت و بهبود مملکت بوده باشد محتاج
حکم و اجازت من نباشی و در ینباب بروح حضرت جهانبانی جنت آشیانی سوگند
داده فرمودند که از دشمنی مردم به هیچ وجه اندیشه نه آری بیرم خان باتفاق
جمیع ارکین سلطنت انجمنی ساخته بتدارک این فتنه پیمان موکد بایمان گرفت و

بعد ازان جمیع امرای سلطنت را به ترتیب مراتب و درجات بعنایات بادشاهی
بنواخت و خضر خان را که یکی از نژاد سلاطین مغل بود و دختر حضرت فردوس مکانی
گیتی ستانی بابر شاه را در عقد خود داشت حاکم لاهور ساخت و بدفعه سکندر خان
تعین نمود و خود با حضرت بادشاه بسرعت تمام عازم تادیب همیون بقال گشت
در نوشهره امرای گریخته شرف ملازمت دریافتند خانخانان تردی بیگ خان را
بسبب تقصیرات مسبوق الذکر در هنگامیکه حضرت جهانبانی در شکارگاه تشریف
داشتند بمنزل خویش طلبیده بی سخن بحضور خود گردن زد امرای مغل که هریک
خود را جمشید و کیقباد میدانستند ازین واقعه عبرتے تمام حاصل کرده و هوای
سرکشی از سر بدر نموده آمادهٔ جانسپاری شدند چون رایات ظفر آیات از نوشهره
برآمد سکندر خان اوزبک و عبد الله خان و علی قلی خان اندرابی و محمد خان
جلائر بدخشی و مخبون خان قاقشال و دیگر امرا به سرگردگی علی قلی خان سیستانے
الملخاطب بخان زمان که امیر الامرا شده بود برسم منقلا روانه شدند و جمعے از
نوکران خاصه بیرم خان مثل حسین قلی بیگ و محمد صادق پروانچی و شاه قلی
محرم و میر محمد قاسم خان نیشاپوری و سید محمد پارینه وغیره با امرای منقلا سعادت
همرهی اختیار کردند همیون بقال که در دهلی خود را اکبر ماجیت خوانده کوس تکبر و

غرور می نواخت وکلهٔ گوشهٔ تفاخر بر فلک الافلاک می شکست شادی خان افغان
ودیگر امرای افاغنه را باخود ملحق ساخته با لشکری جرار بآهنگ جنگ و پیکار استقبال
نمود وجمعی از سرداران عمده افغان را با توپخانهٔ عظیم بمقابل لشکر ایشان روانه
کرد آنها از افواج مغل منهزم گشته بحال ابتر برگشتند وتوپخانه را یک قلم باختند
هیمون بقال چون بنواحی پانی پت رسید وخبر قرب وصول لشکر چغتائی شنید
فیلان را که اعتماد تمام بر آنها داشت بسرداران کلان قسمت کرد تا بر آنها
سوار شده بلوازم حرب وضرب پردازند علی قلی خان المخاطب بخان زمان
صباح روز جمعه دوم محرم سال نهصد وشصت وچهار هجری به تسویه صفوف
جدال پرداخته هنگامهٔ جنگ برآراست از طرفین جنگی عظیم بظهور پیوست
دلاوران از طرفین داد شجاعت داده کارنامه ها بجا آوردند وطالبان نبرد
اسپان تازی تراد یجولان درآورده داد کشش وکوشش دادند مغولان که قتل
تردی بیگ خان مشاهده کرده بودند پای ثبات را متزلزل نمی ساختند
ونقوش جلادت وشجاعت بر صفحهٔ روزگار از قلم شمشیر می نگاشتند هیمون بقال
بر فیل هوائی نام سوار شده با سه چهار هزار سوار کارگزار از قلب فوج جدا گشته
افواج پیش را در یک طرفة العین بر هم زد وبی توقف متوجه صفوف قلب

که محل قرار علی قلیخان خان زمان بود گردید بهادران بیرم خانی که دران صف
بودند شرایط شجاعت بجا آورده داد سپه گری دادند تا آنکه تیری بچشم همیون بقال
رسید هرچند که کاری نبود مگر چندان خون از چشم او جاری شد که افغانان
چو دیدند این حال بدل شده راه فرار پیمودند و همیون بقال با وجود آن حال
کثیر الاختلال تیر را از چشم بیرون کشیده چشم را ببرو مال بست و به اندک مردم
مردانه و رستمانه بهر طرف حمله میکرد و صفها میدرید درین وقت شاه قلی خان محرم
بفیل همیون بقال رسیده غافل ازین که مرکوب او همیون بقال است قصد
فیلبان نمود فیلبان جان خود را عزیز شمرده از حال همیون خبر داد شاه قلیخان
از مساعدت بخت خوشحال گشته فیل و فیلبان را مع همیون بقال از میان
رزمگاه بکنار آورده روانه حضور بادشاه شد و مغولان تعاقب افغانان نموده
آنقدر مردم مخالف را که محاسب وهم از تعداد و آنحصاران عاجز باشد تہ تیغ
بیدریغ گذشیدند شاه قلی خان محرم چون همیون بقال را بنظر بادشاه که بفاصله
دو سه کروه عقب می آمدند در آورد بیرم خان خانخانان از حضرت شاهنشاهی
عرض نمود که این سرمایه فساد را از دست مقدس بقتل رسانند و بوسیله غزا آخرت
زمدارج صواب جزا فرمایند آن خدیو خردمندان که صغر سن را نقاب دانش

خداداد داشته و در پیدو بیگانگی بوده از امورات سلطنت فراغتی داشت برای هدایت ارباب استعداد بزبان حقایق ترجمان گذرانید که بکشتن گرفتاری و اسیری همت علیا رخصت نمی دهد هرچند که دولت خواهان منت و الحاح بیشتر نمودند مقبول نیفتاد بیرام خان پاس مرضی بادشاه کرده بعرض رسانید۔

چه حاجت تیغ شاهی را بخون هر کس آلودن	تو بنشین و اشارت کن کسی یا به ابروے

این بگفت و به شمشیر آبدار کارش تمام ساخت تاریخ این فتح چنین یافتند۔

تاریخ

ز روی مکر و تزویر و دغا کز حضرت دهلے	بدست افتاد ناگه از قضا هیموی هندو را
جلال الدین محمد اکبر آن شاه فلک رفعت	بعون لطف حق بگرفت هندوی سیه رو را
دبیر صنع بر لوح بقا با خامه قدرت	رقم زد بهر سال فتح آن بگرفت هیمو را

سرش را بکابل و جسدش را بدهلی فرستادند و زیاده از هزار و پانصد فیل بدست لشکر منصور افتاد بادشاه با دولت و اقبال به دهلی تشریف ارزانی داشته تخت سلطنت را بجلوس میمنت مانوس رفعت آسمانی بخشیدند ملا پیر محمد شروانی را که وکیل بیرام خان خانخانان بود بطرف میوات فرستادند تا اهل عیال و خزانه هیمون بقال را بدست آورده طایفه افغانان را که در انجا فراهم آمده بودند متفرق گردانند مقارن

این حال لشکری قزلباس بسرگردگی سلطان حسین مرزا ابن بهرام مرزا ابن شاه اسمعیل صفوی بادشاه ایران بجوالی قندهار آمده محاصره آن نمود و بعد از سعی بسیار از تصرف محمد شاه قندهاری که یکی از نوکران بیرم خان ترکمان بود برآورده متصرف شد و خضر خواجه خان هم از سکندر خان جنگ کرده بعد از شکست به لاهور گریخت حضرت شاهنشاهی بمقتضای آنکه مصرع

جهانگیری توقف برنتابد

بدفعهٔ سکندر شاه عازم پنجاب شدند وقت نهضت در دیوان حافظ فال گرفتند این بیت برآمد ؎

سکندر را نمی بخشید آبے	بزور و زر میسر نیست این کار

سکندر که بکالانور آمده بود قدرت جنگ بخود ندیده بقلعه مانکوٹ که سلیم شاه از برای دفعه کهکران میان کوهستان ساخته بود در آمده متحصن شد بادشاه قریب سه ماه بمحاصره قلعه و تضییق محصورین کوشش فرمود سکندر عاجز آمده استدعای قدوم یکے از امرای معتبر نمود که مدعای خود بوساطت او عرض نماید و چون حکم گردد کار بند شود آن حضرت التماس او را قبول نموده خان اعظم شمس الدین محمد خان اتگه را بقلعه فرستادند سکندر شاه باو گفت که بواسطهٔ

کثرت جرائم طاقت ملازمت بادشاه ندارم لایق حال من آنست که پسر خود را ببندگی
فرستم و امیدوارم که مرا جائی نامزد شود که روزی چند در آنجا آسوده خود را
بسعادت آستان بوس مشرف گردانم خان اعظم برگشته معروضات او را بعرض رسانید
بدرجهٔ قبول افتاد تا شیخ عبد الرحمن پسر سکندر در ماه رمضان سنه نهصد و شصت و
چهار هجری بحضور آمد و چند زنجیر فیل پیشکش گذرانید آنحضرت او را بالتفات گوناگون
بنواختند و سکندر را جاگیر جونپور دادند سکندر بعد چندی بمقام پٹنه جام اجل
درکشید و ازینجا قضیهٔ شورش افغانان بالتمام باختتام رسید آنحضرت بعد این فتح
قلعه را بمردم معتبر سپرده عازم لاهور شدند و بتاریخ پانزدهم صفر سنه نهصد و شصت و
پنج هجری اعلام شاهنشاهی از انجا بجانب دهلی باهتزاز آمد در اثنای راه بمقام
جالندهر از دواج سلیمه سلطان بیگم دختر مرزا نور الدین محمد خواهرزاده همایون
بادشاه به بیرم خان بظهور رسید و جشن عالی ترتیب یافت و بتاریخ بست و پنجم
جمادی الثانی سال مذکور در دار السلطنت دهلی نزول اجلال فرمودند درین
ایام در هفته دو روز بدیوانخانه آمده باتفاق اعیان مملکت مهمات سلطنت
بفیصل میرسانیدند درین سال از امیر الامرا علی قلی خان خان زمان که از
امرای پنجهزاری بود و حکومت صوبه شرقی داشت امری ناشایسته بظهور آمد

که باعث تنغص و تکدر مزاج آن حضرت گردید یعنی شاهم بیگ نام پسری که در زمرهٔ
احدیان بادشاهی انتظام داشت بباعث حسن صورت و تناسب اعضا منظور نظر
جنت آشیانی بود علی قلی خان نظری باو داشته پنهان با او عشقبازی مے کرد
درین روزها بعد از سریر آرای آن حضرت از حدود لکهنؤ کسان خود خفیه
در دهلی فرستاده او را طلب نمود و مانند جوانان ماوراالنهر که معشوقان را
به بادشاهی برداشته هنگامهٔ نازو نیاز بلند می سازند و آتش شوق گرم میدارند
به شاهم بیگ نیازمندی تمام پیدا کرده روزگار بعیش گذرانیدن گرفت و
در همه حال او را بادشاهم مے گفت و اکثر اوقات مانند خدمتگاران
در خدمتش قیام می نمود۔

اگر م حیات بخشی و گرم ممات خواهی	سر بندگی بحکمت بنهم که بادشاهی
من اگر هزار خدمت بکنم گناهگارم	تو اگر هزار چون من بکشی کبیگناهی

این معنی شهرت یافته بگوش حضرت شاهنشاهی رسید احکام طلب شاهم بیگ
صادر شد خان زمان در فرستادن او درنگ نمود ملا پیر محمد با لشکرے
بتدارک علی قلی خان مامور شد خان زمان برج علی را بدے نزد ملا پیر محمد
که هیچ امری بی رضای او متمشی نمی شد فرستاده ملا پیر محمد که از خان زمان بوجوهات

چند آزردگی داشت و نیز او را از دوستان بیرم خان میدانست برج علی را گرفته
ذلت کرده از برج بام بزیر انداخت تا خرد گشت و جان بحق تسلیم کرد و از مذاق
بیاران گفت که این مردک حالا مظهر اسم خود گردید علی قلی خان صحبت را غلیظ
یافته دانست که دشمنان در کمین اند و مار در آستین شاهم بیگ را از خود جدا کرد
او از منزلی بمنزلی و از جای بجای بسر می برد تا آنکه به پرگنه سرور پور جاگیر
عبد الرحمن بیگ رسید پیش ازین شاهم بیگ آرام دل زنی مغنیه را که
عطیه خان زمان بوجود در کنار خود داشت به عبد الرحمن بخشیده بود درین وقت عبد الرحمن
همان حقوق آشنای را منظور داشته شاهم بیگ را بمنزل خود برد و لوازم
تواضع بجا آورده اظهار اخلاص و محبت نمود روزی این هر دو کس در باغی
نشسته هنگامه میخواری و باده کشی گرم داشتند شاهم بیگ در حالت کیف آرام دل
را طلب نمود عبد الرحمن مضائقه کرد شاهم بیگ که خود کرده تحکم و تکبر بود بملازمان
خود فرمود تا عبد الرحمن را محکم بستند و آرام دل را کشیده آوردند موید بیگ
برادر عبد الرحمن بوا دید این حال مسلح با جمعی از احباب بجانب شاهم بیگ
رفت و بجنگ پرداخت از قضای الهی تیری از شست قضا بر پیشانی شاهم بیگ
در رسید مرغ روحش از قفس عنصری پرواز کرد علی قلی خان برین معنی آگاه

شد بقصد انتقام با لشکری آراسته وسامانی پیراسته بجانب سرور پور شتافت عبدالرحمن خود را بحضور حضرت شاهنشاهی رسانید ناچار علی قلی خان کاری ناساخته وجنازهٔ مقتول برداشته بجانب جونپور عطف عنان نمود۔

ذکر مخالفت بیرام خان خانخانان

درسال پنجم جاوس اشرف انحراف مزاج شاهنشاهی از بیرم خان خانخانان دست داد و این معنی باعث انقلاب تمام وموجب ظهور حوادث عظیمه گردید تبیین این مقال وتشریح این اجمال آنکه چون تسلط بیرام خان برمعاملات ملکی ومالی و جزوی کلی آنچنان گردید که مزیدی بران متصور نیست باوجود وفور دانش وآگهی نشئهٔ هوش ربای دولت کاسئه دماغ اورا ازتمیز نیک وبد خالی ساخت وبا اینهمه دعوی دانش وآگهی درفکر آن افتاد که رفته رفته بندگان قدیم الخدمت این دودمان را ازمیان برداشته همگی دست بردانستگان خود را بدانجا بنشاند تا بکدامی وقت گنجایش تغیر مزاج شاهنشاهی ازو نماند وبی دغدغهٔ احدی وبغیر خرخشه غیرے دوام برین کاروبار متعلقه متسلط ومتمشی باشد باین ارادهٔ فاسد روزی مصاحب بیگ راکه ازامرای کبار بود وبا بیرم خان نمی ساخت بی سبب بقتل رسانید ازین معنی شورشی عظیم برخاست وبادشاه ونیز تمامی اعیان سلطنت ازین ادائے او

دلگیر شدند هنوز قضیهٔ قتل مصاحب بیگ از دلها محو نشده بود که بیرام خان از استیلای
و تقرب ملا پیر محمد وکیل خود متوهم و متوحش گردیده با او در افتاد از انجا که ملا مذکور
در مزاج اقدس جائی و راهی پیدا کرده خدمت آموزگاری هم بهم رسانیده بود
تمامی ارکان سلطنت و اعیان مملکت بخانه اش میرفتند دربارش مرجع انام و
ذاتش ذریعهٔ حل وعقد خواص وعوام بود تا درین روزها از قضائے الٰہی
ملا پیر محمد بیمار شد و بیرم خان بعیادت رفت دربانان پیش آمده گفتند که چندان
توقف باید کرد که خبر کرده شود و اذن باریابی حاصل گردد بیرم خان برآشفت
و ملا پیر محمد بعد آگاهی بیرون آمده بعذرخواهی پرداخته بخانه برد تا هم بجریک نفر از
همراهیان خانخانان دیگری اذن ادخال نیافت این مبحث ضمیمه کدورات
سابقه شده اسباب عناد و فساد از طرفین بدلها آماده گشت بیرم خان بی اجازت
حضرت شاهنشاهی ملا پیر محمد را که نوکر چهل ساله او بود در قلعه بیانه محبوس نمود
و بعد از چند روز بجانب گجرات اخراج فرمود و حاجی محمد خان سیستانی را بجاے
ملا پیر محمد نائب و وکیل خود ساخت و شیخ گدائی ولد شیخ جمالی دهلوی شاعر را
بمنصب صدارت و امارت رسانید این معامله پیر محمد خان زیاده تر باعث
کلفت خاطر حضرت بادشاه گردید بیرام خان در مقام تدارک گشته حکایت تسخیر

قلعه گوالیار درمیان آورد چند گاه بادشاه را به لطایف الحیل مصروف دیگر کار ها
داشت ازینکه قلعهٔ گوالیار را سلیم شاه نشست خود ساخته بود و سهیل خان غلامی
از غلامان سلیم شاهی از طرف محمد شاه عدلی آن قلعه را متصرف بود او بر ارادهٔ
بیرم خان مطلع شده راجه رام ساه نبیرهٔ راجه مان سنگه را پیغام کرد که آباو اجداد
تو حاکم این قلعه بوده اند و من از ضبط و حفظ این قلعه بمقابلهٔ چنین بادشاهے
عاجز بوده ام عوض قلعه انچه مناسب مقام و لحت باشد مرا داده قلعه را از من بگیر
رام ساه این معنی را از لطیفهٔ غیبی دانسته متوجه تصرف قلعه شد اقبال خان
وغیره جاگیرداران آنطرف باشارت بیرم خان سد راه گردیده بعد از کشش و
کوشش بسیار رام ساه را بجانب ولایت رانا برگردانیدند و قلعهٔ گوالیار بقبض و
تصرف آوردند و سهیل خان را نزد بیرم خان فرستادند همدرین سال علی قلیخان
خان زمان که در صدد و رفع کدورت مزاج بادشاه بود سر کار جونپور و بنارس
را تا کنار آب گنگ که بعد از شکست جنت آشیانی تا حال در تصرف افغانان
بود بزور شمشیر مسخر کرده داخل ممالک محروسه ساخت بنا بر آن بادشاه نیز
در مقام عاطفت شده هر دو برادر یعنی علی قلی خان و بهادر خان را به خلعت
گرد شمشیر مرصع و دیگر عواطف خسروانی نوازش فرمودند مقارن این حال

شیخ محمد غوث برادر شیخ بهلول که حق خدمت برین دودمان داشت و بوقت استیلای
افغانان به گجرات رفته بود درین وقت با فرزندان و مریدان بدرگاه آمد و چون
از بیرم خان بوی محبت نیافت باز به گوالیار که مسکن قدیم او بود شتافت حضرت
شاهنشاهی بار دیگر بر سر این مقدمه از بیرم خان خانخانان مکدر و ملول شدند
بیرم خان بواسطه مشغولی بادشاه بهادر خان برادر کوچک علی قلی خان را از
دیبال پور طلبیده با لشکر بسیار به تسخیر مالوه که در تصرف باز بهادر بود متعین فرمود
درین هنگام حضرت شاهنشاهی عازم شکار شدند و بیرم خان خانخانان را از
جهت سرانجام مهام در آگره گذاشتند و خود شکارکنان بسکندر آباد از مضافات
دهلی رسیدند ماهم انکه وادهم خان که با بیرم خان صفای خاطر نداشتند بموقف
گزارش رسانیدند که والده حضرت در دهلی تشریف میدارند و رنجوری و علالت
بهم رسانیده اند اگر بعیادت ایشان قدم رنجه فرمایند باعث کمال خوشنودی ایشان
خواهد بود بنابر آن حضرت شاهنشاهی ازین رای اتفاق فرموده اعلام
نصرت فرجام را بسوی دار السلطنت دهلی بحرکت آوردند شهاب الدین خان
نیشاپوری که از امرای پنجهزاری و خویش ماهم انکه بود و حکومت دهلی داشت
باستقبال شتافته پیشکش گران مایه بحضور گذرانید روزی باتفاق او هم خان

معروض داشت که بیرم خان خانخانان آمدن حضور را باین صوب استدعای
مابندگان دانسته مانند مصاحب بیگ مایان را خواهد گشت بنابر آن استدعای
ما فدویان آن ست که رخصت سفر حجاز عطا فرمایند تا بمراتب دعاگوئی پردازیم
آنحضرت ازین معنی بغایت متاثر و مکدر گردیده به بیرم خان نوشتند که من بارادهٔ
خود جهت عیادت والدهٔ معظمهٔ خویش عزیمت این صوب کرده ام شهاب الدین احمد خان
و اوبهم خان در عزیمت ما دخلی ندارند پس اگر استمالت نامه بهر خود بنام ایشایان
بفرستند هر آئینه باعث تسلی خاطر این جماعت و موجب خوشنودی مزاج
اقدس خواهد گردید شهاب الدین احمد خان چون این قدر راه سخن یافت
در مجلس اقدس به بانگ بلند سخنانی که مشعر مخالفت و طغیان بیرم خان بود
آغاز کرده دفعتًا خاطر اقدس را بشورش آورد۔

بچشم کم مبین گر دکدورت را که در آخر		برای اختلاط دوستان دیوار میگردد

بیرم خان خانخانان چون نوشتهٔ بادشاه دید سراسیمه شده عرضداشتی بعجز و الحاح
تمام مشتمل براین که حاشا نسبت جمعی که بمراسم نیکو بندگی این درگاه قیام می نمایند
بدی در خاطر خیر خواه نیست بقلم در آورده بمصحوب حاجی محمد سیستانی و ترسون بیگ
بدهلی فرستاد چون کار از دست رفته و تیر از کمان جسته بود کسی گوش بر معروضات

ایشان نکرد و هر دو امرا مقید گشتند و این خبر اشتهار یافته امرا و منصب داران جوق جوق و فوج فوج از بیرم خان جدا شده راه دهلی پیش گرفتند۔

بر دز تنگدستی آشنا بیگانه میگردد	صرای چون شود خالی جدا پیمانه میگردد

خانخانان در آگره با جمعی از خصوصان خویش کنکاش کرد شیخ گدای و دیگر مصاحبان او گفتند که پیش از آنکه پله بطرف بادشاه گران شود و یلغار رشتافته حضرت بادشاه را بدست آرند تا مجال دخل و فساد نماند خانخانان این رای را پسند نکرد و گفت که چون مزاج بادشاهی از من متغیر شده است اگر بادشاه را بدست آورد م صحبت من هرگز درست نخواهد آمد و در صورت تاخت و یلغار من بر بادشاه موجب بدنامی من خواهد بود و درین زمان پیری داغ عصیان بر جبین احوال من خواهد نشست

بسا نام نیکوی پنجاه سال	که یک نام زشتش کند پائمال

بالآخر عزیمت خود بجهت سفر حجاز مصمم کرده روانهٔ ناگور شد و اسباب جلوس امارت از علم و نقاره و دیگر چیزها که داشت بحضور فرستاد و خود از میوات به ناگور آمد بادشاه پیر محمد خان را از گجرات واپس طلبیده و خطاب ناصر الملکی داده بتعاقب خانخانان فرستاد که روانه سفر حجاز کند پیر محمد خان که از خانخانان دلی ریش داشت به ناگور رسیده از انجا رقعه بخانخانان فرستاد و این بیت اول نوشت

باغمت جان بلا فرسوده همدم همچنان	آمدم در دل اساس عشق محکم همچنان

خانخانان در جواب نوشت که آمدن مردانه و نزدیک رسیدن و توقف کردن نامردانه چنانچه تمامی امرای بادشاهی سر راه خانخانان گرفتند جنگی عظیم در پیوست و شکست بر لشکر خانخانان افتاد خانخانان بعد ازین شکست که در حقیقت از غایت مجبوری واقع شده بود دیگر کمر نه بست و معروضات خود را بذریعه معتمدی بحضور بادشاه فرستاده مستدعی آمدن بعضی امرا گردید بادشاه حق شناس منعم خان خانخانان و خواجه جهان و اشرف خان و حاجی محمد خان سیستانی را متعین ساختند که او را بعواطف خسروانی مستمال ساخته بدرگاه معلی آرند چون امرا بمنزل بیرم خان رسیدند خاطر آشفتهٔ او پذیرای تسکین شد اگرچه بعضی از مصاحبان کم خرد فتنه سرشت او را از حضوری بادشاه مانع بودند و ترغیب و تحریص بجنگ و ستیز میدادند اما خانخانان گوش بر سخن ایشان نه نهاده بوساطت امرای عظام حاضر درگاه سلاطین پناه شد۔

پاک طینت را بکین کس نباید گرم کرد	بهر خون ریز از طلا شمشیر نتوان ساختن

چون خبر آمد او در اردوی شاهی انتشار یافت غریو از نهاد مردم برخاست حسب الحکم جمیع افسران فوج و سرداران لشکر جوق جوق باستقبال او شتافته

باعزاز و اکرام او را بدرگاه آوردند بیرم خان از فرط انفعال هر دو دست خود از
رومال بسته بحضور آمد و خود را در پای اقدس افگند چه از سرور و چه از شرم
گناه و چه از شوق عفو به های های میگریست حضرت خدیو گیهان سر بیرام خان را
از دست خود برداشته به آغوش کشیدند و بکمال احترام و اعزاز او را دریافته
برجای پیشین او که حالا منعم خان می نشست حکم نشستن دادند آنحضرت فرمودند
که اگر تمنای حکومت در دل تو باقی ست ولایت کالپی بتو شفقت می فرمایم
و اگر تمنای حضوری ما بدولت میداری بمصاحبت ما بوده باشی هر آئینه عزت و
توقیر زیاده از سابق منظور نظر عاطفت خواهد بود و اگر بزیارت حرم شریف و
دیگر امکنهٔ متبرکه مشتاق هستی رخصت باحسن وجوه بتو مرحمت میفرمایم بیرم خان
عرض نمود که بطفیل تفقدات بادشاهی آرزوی منصب و جاگیر در دل این عاصی
باقی نمانده و از کثرت جرائم و از وفور خجالت طاقت حضوری و چارچشمی باین بندهٔ
درگاه حاصل نیست بنابر آن مستدعی سفر حجاز هستم تا بمرحمت بادشاهی موصول
باین سعادت عظمی گشته موظف بدعای دولت باشم آن حضرت معروض او را
مقبول فرموده خلعت رخصت با پنجاه هزار روپیه نقد مرحمت فرمودند و ترسون
محمد خان و حاجی محمد خان سیستانی را حکم دادند که تا همراه بوده از ممالک محروسه

بگذرانند بالجمله خانخانان بحصول رخصت متوجه سفر حجاز شده در اثنای راه بصحرای
گذشت که انبوه از درختهای مغیلان بود گوشهٔ دستارش بخاری بند شده از سر
افتاد بیرم خان این معنی را بفال بد گرفته دلگیر شد حاجی محمد خان سیستانی
این شعر فی البدیهه خواند۔

دربیابان چون زشوق کعبه خواهی زد قدم	سرزنش ها گر کند خار مغیلان غم مخور

تا آنکه قبض خانخانان مبدل به بسط شد گویند که روزی در ایام سفر خانخانان
با حاجی محمد خان سیستانی گفت که مرا مخالفت دیگری آن قدر رنج نداده است
هر قدر که از بیوفای تو مرا حاصل شده چه از تو امیدها داشتم که بعوض حقوق پرورش
و پرداخت در مراتب جان نثاری و وفاشعاری دریغ نخواهی نمود حاجی محمد خان
بجواب گفت که هرگاه شما با وجود این همه دعوی اخلاص و عبودیت بر سر ولی نعمت
خود تیغ کشیدند من اگر ترک صحبت شما کرده بولی نعمت حقیقی خود رسیدم بیجا نه کردم
خانخانان ازین جواب سکوت نمود القصه خانخانان چون به گجرات رسید
روزی چند بجهت دفع کوفت دران سرزمین توقف نمود در ایام توقف روزی
مبارک خان نامی افغانی که پدرش در ایام وکالت بیرم خان از حکمش بقتل
رسیده بود بانتقام خون پدر متوجه شده پیش خانخانان آمد خانخانان از غایت

اخلاق او را باکرام و احترام دریافته بنگلگیر شد افغان مذکور خبری بران که باخود داشت وقت فرصت غنیمت دانسته به شکم خانخانان زد و او را بخاک و خون انداخت تا بساعتی درگذشت بعد این واقعه و باشان گجرات بهلیت مجموعی بر اموال و امتعه خانخانان دست تاراج دراز کردند و هرچه یافتند بغارت بردند. تاریخ این واقعه چنین یافتند.

	تاریخ	
بیرم بطواف کعبه چون بست احرام		در راه شد از شهادتش کام تمام
زین واقعه هاتفی پئے تاریخش		گفته که شهید شد محمد بیرام

همراهیانش نعش خانخانان را در حواشی مقبرهٔ شیخ حسام مدفون کرده بعد چندے بمشهد مقدس بردند پسرش عبدالرحیم را که دران وقت چهار ساله عمر داشت نوکران خیراندیش بیرم خان او را مع والده اش از انجا بامنی رسانیده عرضداشت بحضرت ظل الهی کردند آنحضرت بمقتضای ترحم ذاتی آن مصیبت زدگان را طلب حضور نموده بسایهٔ عاطفت خود جا دادند و در تعلیم و تربیت عبدالرحیم کمال توجهات و التفات بادشاهی مبذول فرمودند چنانچه در اندک روزگاری بعلوم عقلی و نقلی یگانهٔ روزگار و برگزیدهٔ دهر شد و بپایهٔ شناسی

حضرت خدیو گیهان بمنصب وکالت رسید و بخطاب خانخانان سربلندی یافت

ذکر تسخیر مالوه

در آخر سال نهصد و شصت و هشت هجری بادشاه به تسخیر ملک مالوه توجه فرمود این ولایت که از مدتی اقلیم جداگانه بود بعد از فرماندهی راجه هائے نامدار و بادشاهان بلند اقتدار در عهد سلطنت افاغنه به سجاول خان رسید و بعد فوت او بازبهادر جای پدر یافته علم استقلال برافراشت از غایت عیش طلبی لیان از هر دیار و پاتران از هر قریه و امصار که به تناسب اعضا و جمال ظاهر سر آمد خوبان جهان بودند جمع آورده داد عیش و عشرت میداد و سر بر جادهٔ اطاعت بادشاهی نمی نهاد و از ملک و رعیت خبری نمی گرفت حضرت بادشاه باستماع این احوال بمصداق مضمون این بیت.

هفت اقلیم ار بگیرد بادشاه	همچنان در بند اقلیم دگر

بجهت تسخیر این ولایت توجه فرموده او هم خان پسر ماهم انکه را به اتفاق پیر محمد و بعضی امرای کلان نامزد کردند ایشان بایلغار تمام خود را به مالوه رسانیده و جنگ های مردانه و تلاش های رستمانه کرده بازبهادر را شکست فاش دادند و جمیع اسباب و اموال و حرم خانه او را با اکثر لوائے زنان و

پاتران که سرمایهٔ نشاط و پیرایهٔ حیات او بودند بدست آوردند گویند که بازبهادر بوقت
جنگ معتمدان خود را بر سر زنان و پاتران داشته قرار داده بودند که اگر خبر شکست
من شمار تحقیق شود این جماعه را بقتل رسانند تا بدست بیگانه ها اسیر نشوند چون
صورت هزلیت در آئینهٔ ظهور جلوه نمود آن دیو نژادان بموجب قرار داد نقش
حیات چندی لعبتان پری پیکر به آب تیغ از صفحهٔ هستی پاک شستند و چندی زخمی شده
رمقی از حیات بردند و جمعی را نوبت نرسیده بود که فوج ظفر موج اندرون قلعه
در رسید آن تیره بختان را آن قدر فرصت نشده که کار ایشان هم بسازند
از جملهٔ ایشان روپ متی نام نازنینی بود که بازبهادر علاقهٔ خاطر یاد داشت اکثر
اشعار عاشقانه در عشق او گفته دلی خالی کردی بیداد گری که بر روپ متی مقرر
بود تیغ آبدار علم کرده بر سر آن جمیله آمد و زخمی چند کاری بر وزد دران وقت
عساکر اقبال در رسید و آن طاؤس نیم بسمل را از دست جفای ایشان
رستگاری بخشید او هم خان آن نازنین را بدست آورده بمداوای او پرداخت
روزی آن نازنین وفا کیش تاب مفارقت دلدار خویش نیاورده باده زهر آمیز
درکشید و نقد جان را در راه جانان نثار گردانید۔

چنین واجب بود در عشق مردن	بجانان جان چنین باید سپردن

نه هر کو زن بود نامرد باشد	زن آن مرد ست کو بیدرد باشد

المختصر او هم خان بعد فتح وظفر بر خزائن و دفائن و اسباب حشمت و شوکت این ولایت که بیک اندیشه از شمار و تعداد آن معترف بعجز و قصور ست متصرف گردیده با و نخوت و استکبار در سر کرد و از جمله غنایم همگی بفرستادن چند زنجیر فیل بحضور شاهنشاهی اکتفا نمود و تمامی ولایت مالوه بامرای عظام تقسیم نموده خود به سارنگپور که دار الحکومت بازبهادر بود تکیه زده ابواب عشرت بر روی خود کشود حضرت بادشاه ازین ادای او برآشفته بامعدودی چند بطریق یلغار جهت تادیب آن غافل کار جانب مالوه شتافتند و غنایم بسیار گرفته و معاملات آنجا را بنظیم داده مراجعت فرمودند بعد مراجعت بادشاه بازبهادر بار دیگر سر بشورش برداشت و جمعی کثیر از اطراف و اکناف جمع آورده مالوه را متصرف شد امرای نامدار و خوانین والاتبار از هر سو گرد آمده کمر بر استیصال او چست بستند و بعد جنگ های بسیار و کشش و کوشش بیشمار بازبهادر را بدست آورده حاضر درگاه سلاطین پناه ساختند گویند که او در علم موسیقی استعدادی کامل داشت و کسب این کمالات از مبارز خان عدلی کرده بود حضرت شاهنشاهی او را بعزت تمام پیش خود جا دادند تا در محفل طرب از کمالات او حظی وافر بر میداشتند۔

ذکر شاه ابو المعالی

در سال نهصد و هفتاد شاه ابو المعالی که ذکرش در صفحات سابق تسطیر یافت به نتایج افعال ناهنجار و پاداش کارهای ناصواب بمقر اصلی شتافت تفصیل این اجمال بر سبیل اختصار آنکه این لعنت زدهٔ روزگار چون از معشوقیت حضرت همایون شاه دلی و دماغی دیگر پیدا کرد جهر و تعدی تمام بر مزاجش مستولی گشت چنانکه روایتی از روایات او این ست که در نوبت اخیر چون حضرت همایون شاه بقندهار تشریف داشتند شاه ابو المعالی شراب خورده در حالت مستی یکی از علما شیعه را بقتل رسانید وارثانش برو رد ولت دادخواهی کردند بادشاه ابو المعالی را طلب کرد او بیباکانه جامهٔ مخمل سیاه که استر سرخ داشت پوشیده و همان شمشیر مصقول که کار مقتول باو ساخته بود زیر دامن گرفته خمار آلود باصد کر و فر پیش بادشاه آمد و ازین واقعه انکار کرد بیرم خان خانخانان این شعر فی البدیهه خواند

شعر

نشان شب رو ان دارد سر زلف پریشانش	دلیل روشن ست اینک چراغ زیر دامانش

بادشاه را این شعر خوش آمد و تحسین کرد اما دادخواه بداد و مراد نرسید و خون آن بیچاره خس پوش گشت بالجمله آن مردک خوکرده همچو بیباکی و سفاکی بود درین وقت

هم همان کارها پیش گرفت و باوجود تدارکات متواتر پا از جادهٔ این کارها بیرون
نه نهاد حضرت بادشاه لشکری بتادیب و تدارکش نامزد کردند بالآخر تاب نیاورده
به مرزا محمد حکیم برادر اعیانی آنحضرت رجوع آورد و این بیت در عرضداشت
نوشت۔

	بیت	
مادرین در نه پی حشمت و جاه آمده ایم		از پی حادثه اینجا به پناه آمده ایم

مرزا از نظر عاقبت اندیشی او را طلب داشت و مدار المهام و مختار کارهای خود
ساخته همشیرهٔ خود بعقد او داد و غافل ازینکه۔

سفله را منظور نتوان ساختن گو خوب روست		میخ را در دیده نتوان کوفتن گو از زر است

آخر آن تبه کار جوهر ذاتی خود آشکار ساخت و شبی ماه جوجک بیگم والدهٔ مرزا را
که حل و عقد مملکت بدست اقتدار او بود با بسیاری از محترمان حرم بقتل رسانید
و در همان سلسله زن خود را هم که خواهر مرزا بود نادانسته زیر تیغ بیدریغ کشید
و استقلالی کامل بکار و بار سلطنت بهم رسانید مرزا سلیمان که سلسله اش بعد
طی چند واسطه به امیر تیمور میرسید از دار الحکومت بدخشان بتدارک این فتنه
در آمد و بعد جنگ ابو المعالی را بدست آورده بمرزا سپرد تا کارش به اتمام

رسانیدند۔

برگرد و بخت ازان سبک راے	کافزون زگلیم خود نهد پاے
مرغی که نه اوج خویش دارد	هنگام هلاک پیش دارد

ذکر سرفراز شدن رای کهیم چند جدیا زدهم من نامه نگار بعهده داروغگی ڈیوڑهیات حضرت خدیو گیهان جلال الدین محمد اکبر شاه بادشاه غازی

مخفی و محتجب مباد که چون قادر علی الاطلاق سری برمهارا به آفریدن خلق امر فرمود و او خلق را بآفرید و جهان جهان مردم بوجود آمدند برمهارا اندیشه نمود که شخصے چنان باید که محاسب اعمال و کاتب افعال اینها باشد تا در داوریگاه حقیقی نیکی و بدی های هرکس بمیزان انصاف ناسخته نماند باین اندیشهٔ ناصواب زمانی دراز باستغراق رفت چون چشم کشاد مردی را دید که بصورتی زیبا و شکلی مرغوب خامه و مداد در دست کاغذی در بغل منتظر فرمان است سری برمهارا بغایت مسرور گشته دعای خیر داد و گفت که ترا امر میدهم که در عالم جزا محاسب اعمال خلق باشی و نسل تو در دنیا بهمین کار و خدمت پیش بادشاهان و فرماندهان خیلی بعزت و ثروت بگذرانند این گفته نام نامی او چتر گوپت نهاد آن الانزاد و وزن کردیکی دختر نیراعظم و دویمی دختر سوسرمان نام زاهدی از زن اولین

چهار پسر که یکی ماتهر و دوم بهٹنا گر سوم سری باستب و چهارم سکسینه بوجود آمدند
و از زن دوم یکی کل سرشت و دوم امشٹ و سوم سورج دهج و چهارم کرن
و پنجم بالیک و ششم اینٹهانه و هفتم نکم و هشتم گورپای وجود بعالم ظهور رنهادند
و این دوازده پسر چندان عبادت شاقه کردند که مرتبهٔ ایشان از زاهدان
و عابدان درگذشت و از حسن اعمال این عالی نژادان و دعای خیر سری برهما
نسل ایشان بمراتب علیه و مناصب رفیعه رسید و اکثری ازانها به تقرب
سلاطین نامدار علم امتیاز برافراشتند و بساکس بمرتبهٔ بادشاهی و جهانداری
رسیدند خلاصهٔ گفتار آنکه پسر سوم چتر گوپت که سری باستب باشد و طایفه
شدند اول کهرے دوم سری باستب چنانچه این نامه نگار از نسل سری باستب با
کهرے بوده است وطن آبای کرام این نامه نگار قصبهٔ خراسه متعلقهٔ گونڈه
منضافات اوده بود بتقریبے که قصه اش طول باشد رای پورن چند
جد دوازدهم این نامه نگار باحشم و خدم از انجا برخاسته در ضلع سیلک
ملک اوده در آمده رخت اقامت انداخت و قصبهٔ پورینارا که هنوز

از نقش و نگار در و دیوار شکسته	آثار پدید ست صنادید عجم را

از نام نامی خود آباد ان ساخت پسرش رای کهیم چند که جد یازدهم این

نامہ نگارست جگی کرد و نہ من طلای خالص بطایفۂ براہمہ بخشید و خطاب نو منیا پانڈی گرفت برہمنان قصائد غرا بزبان سنسکرت در مدح او گفتند کہ این مصرع ازان ست

(جس گائی کہیم کہرے کا)

رای موصوف ہمت خود بران متوجہ نمود کہ بحضور حضرت خدیو گیہان محمد جلال الدین اکبر شتافتہ منصبی وجاہی بدست آرد بدین عزیمت درست بدانسو شتافت واز یاوری طالع وتائید بخت بدان درگاہ سلاطین پناہ رسیدہ درسلک بندگان منتظم گردید و رفتہ رفتہ بدارو غگی ڈیوڑھیات رسید۔

ذکر کشتہ شدن علی قلی خان زمان و بہادر خان

در اوراق گذشتہ نگارش یافت کہ علی قلی خان المخاطب بہ خان زمان با وجود کمال التفات بادشاہی متواتر مورد خطاہای فاش شد بادشاہ عذر پذیر جرم بخش ہر بار کردہ ہای او ناکردہ انگاشت و باز بعنایات بیغایات او را بنواخت از انجا کہ گفتہ اند۔

پرتو نیکان نگیرد ہر کہ بنیادش بدست	تربیت نا اہل را چون گردگان بر گنبد ست

باز ہمان طریق ناسزا پیش گرفت و قدر نعمت ہای بادشاہی و التفات ہای شاہنشاہی ندانستہ بوفور دولت وجاہ و کثرت ملک وسپاہ مغرور گشتہ

خللی عظیم در ممالک محروسه انداخت حضرت پادشاه امیران نامدار و سرداران
خنجرگزار را بتادیب آن بی ادب تعین فرمودند چون اثری بران مترتب نگشت خود حضرت
پادشاه بنفس نفیس بجهت تنبیه و تدارک آن فتنه سرشت از دارالسلطنت آگره
بطریق یلغار بر سر آن نابکار در حوالی پرگنه سکر در رسیدند علی قلیخان و بهادرخان
که مغرور خودکامی و مغلوب ادبار بودند دران شب مجلس شراب ترتیب
داده و جام های بادهٔ ارغوانی بگردش آورده از خود خبری نداشتند ناگهان
یکی از لشکریان او از قربت موکب اقبال خبری یافته فریاد برداشت که ای
جماعه بدسرانجام واقف شوید و خبردار باشید که حضرت شاهنشاهی بقصد
استیصال شما بر سر رسیده اند چون پیمانهٔ زندگانی ایشان پُر شده بود این معنی را
یقین نیاورده و نهضت موکب شاهی را درین موسم باران و طغیانی آب
دور از عقل پنداشته همچنان بعشرت و غفلت مشغول ماندند قریب میدان
صبح که شام زندگانی این تیره بختان بود آنحضرت بر فیل بال سندر سوار شده
و مزاعزیز کوکه را بر همان فیل به پهلوی خود جا داده با بسیاری مردان کارزار
مثل منعمخان خانخانان و آصف خان وغیره متوجه لشکر غنیم شدند چون
قریب بخیمه گاه آنجا رسیدند آن هر دو برادران آمدن آصف خان

تصور یده بمدافعه پرداختند وچارناچار بسرعت تمام سامان رزم وپیکار ترتیب داده
بجنگ ایستادند چون محاربه آغاز شد وشکوه لشکر وهجوم فیلان درنظر آمدن گرفت
پنداشتند که خود موکب اقبال بادشاهی ست بشاهده این حال سررشتهٔ
هوش ازدست داده ودست وپای تدبیر گم کرده بادلی دونیم درمیدان وغا
پای شجاعت افشردند درین میان اسپ بهادرخان تیزی کرده چراغ پاشد
بهادرخان برزمین افتاد وشخصی ازملازمان مخبون خان قاقشال اورا دستگیر
کرده بحضور آورد امرا درقطع نخل حیاتش مصلحت دیده فی الفور گردن زدند
مقارن این حال علی قلی خان خان زمان را فیل یک دندان شاهی پامال
کرده بامردهٔ صدساله برابر ساخت نسیم فتح وفیروزی برپرچم رایات بادشاهی
وزید وآوازکوس کامرانی وصدای نفیر شادمانی اززمین تابه آسمان رسید
غنیمت فراوان ودولت بیحد وپایان که سرمایهٔ پندار ونخوت او بود بدست
بندگان بادشاهی افتاد تاریخ این واقعه چنین یافتند

	تاریخ	
چون خانزمان ازینجهان رفت ببباد		بنیاد فلک سراسر از پای فتاد
تاریخ وفاتش ازخرد جستم گفت		فریاد ز دست فلک بے بنیاد

وشخصی مصرعهٔ تاریخ بزیادتی یک عدد چنین یافته۔

(قتل دو تمک حرام بیدین)

الحق فتوحاتی که این هر دو برادران را در ملک شرقی هندوستان حاصل گردید بدیگری نصیب نشده اگر داغ معصیت برجبین اخلاص ایشان نبودی این هر دو برادر یگانهٔ وقت می بودند از شجاعت خان زمان مذکور است که در مقام لکهنؤ حسن خان بچکوتی با بست هزار کس آمد و خان زمان مجموع از سه چهار هزار کس زیاده نداشت و تا زمانیکه غنیم از دریای گومتی گذشته بفوج بهادر خان جنگ انداخته است او مشغول تناول طعام بود باز چون خبر آوردند که غنیم قریب در آمده جنگ میکند گفت که بساط شطرنج بیاورند و بفراغت وجمعیت تمام بازی میکرد باز گفتند که فوج دشمن مردم ما را برداشت آنزمان سلاح طلبیده پوشید زمانیکه سراپردهٔ او بتاراج می بردند و تمامی لشکر او پریشان شده بود بهادر خان را گفت حالا تو برو و جنگ کن من هم می آیم بعد ازان خود باندک مردمی که داشت طبل نواخته برزمگاه آمد و غنیم را برداشت و تا هفت و هشت کروه تعاقب کرده از کشته پشته ساخت و همچنین در جونپور باکوریه که خود را سلطان بهادر خطاب داده و تا بنگاله متصرف شده بود با چهل هزار سوار بجونپور رسید و تمامی سامان

شوکت وحشمت خان زمان تاراج کرد و زمانیکه خان زمان از سر سفره برخاست غنیم سفره را همان طور گسترده یافت وشروع در تاراج کرد خان زمان با جمعی معدود برآمده جنگ کرد و غنیم را دستگیر نمود و آنقدر غنیمت یافت که محاسب اندیشه از حساب آن عاجز آمد۔

ذکر مفتوح شدن گجرات وکشته شدن مرزایان

ابراهیم حسین مرزا و محمد حسین مرزا و مسعود حسین مرزا و عاقل حسین مرزا پسران محمد سلطان مرزا که سلسلهٔ ایشان بعد طی چند واسطه بحضرت صاحبقران امیر تیمور گورکان میرسد باوجود عاطفت خسروانی همواره به بغی وطغیان می گذرانیدند هرچند که حضرت شاهنشاهی متواتر خطای فاش ایشان را بخشیدند اما خاطر فتنه سرشت ایشان ازین چوب ادب ادب گیر نشد همواره خللی عظیم در ممالک محروسه می انداختند وعلم طغیان می افراشتند درین روزها که ولایت گجرات از خس و خاشاک فتنه پاک وصاف شده وکار سلاطین آنجا باتمام انجامیده عنان فرماندهی این ولایت مفتوحه بدست اقتدار مرزا عزیز کوکه المخاطب بخان اعظم رسید محمد حسین مرزا بعد اتمام کار دیگر برادران که یادگاری معقول از ایشان مانده مصدر انواع فتنه و فساد هندوستان شده بود باختیار الملک درساخته

کار بر خان اعظم تنگ ساخت خان والاشان صورت حال بدینگونه دیده و
کار بر خود دشوار دانسته عریضه باستدعای قدوم میمنت لزوم بحضور حضرت
شاهنشاهی فرستاد آن حضرت بایلغار تمام در یک هفته به احمد آباد گجرات
رسیده کار محمد حسین مرزا و اختیار الملک باختتام و اتمام رسانیدند و این ولایت
را بار دیگر از خار خار فتنه پاک و صاف ساختند شیخ ابو الفیض فیضی این
داستان را در شهنشاه نامه بغایت آب و تاب گفته جهت شایقین سخن نقلش
حوالهٔ این صفحات میگردد۔

جنگ گجرات

چو سلطان انجم ز خاور زمین — بر سم عرب گشت محمل نشین
کف انداز شد بخت آسمان — ز مستی بر آورد کف بر دهان
بر آورد از خط صبحش مهار — که پیوند خود نگسلد از قطار
شهنشه بر او رنگ شاهنشهی — بسر تاج اقبال ظل اللهی
سلاطین مسند نشین جا بجا — ز روی ادب ایستاده بپا
ز یکسو وزیران دانش پذیر — بتدبیر بر عقل کل نکته گیر
ز یک سو فقیهان عالی مقام — حکایت کنان از حلال و حرام

بیکسو حکیمان حکمت اساس — صطرلاب دانان اختر شناس
بیکسو ندیمان شیرین سخن — چو طوطی شکر ریز و شکر شکن
بیکسو هنر بران میدان کین — که از هم در آرند گاو زمین
همه ملک وملت از و بانسق — برونش بخلق و درونش بحق
که ناگه یکی قاصدی تیز گام — رساند از خان اعظم پیام
که گجراتیان اند پر رنگ ریو — بصورت چو آدم بمعنی چو دیو
همه متفق با محمد حسین — کج اندیش نا راست از جا نبین
دو خندند باهم در آمیخته — سر فتنه نو بر انگیخته
شهنشاه را این سخن کار کرد — برزم آوری عزم یلغار کرد
برون تاخت از آگره سر گرم حرب — چو خورشید مشرق که تازد بغرب
نخستین طلب کرد جمازه را — در آفاق افگنده آواره را
همه سارهانان کمر کرد چست — بویس قرن کرد نسبت درست
کشیدند چون کهکشان تنگ را — به بستند چون مهر و مه رنگ را
شتر چون فرشته سرشته ز نور — در اندک زمان رفته بسیار دور
قد خود به تعظیم کرده دو تا — کمر بسته از بهر خدمت دو جا

به تعظیم بر سینه بنهاد دست — زراه ادب بر دو زانو نشست

خدیو عجم شاه عالی تبار — چو شاه عرب شد بر اشتر سوار

شتر زین سواری سرافراز شد — شتربان ز عزت حدی ساز شد

بسوی زمامش چو شه دست برد — زمام از ادب سر بدستش سپرد

شتر مرکب موکب انبیاست — سواری بر و سنت مصطفیٰ ست

ملک چون سواری چمازه کرد — ره و رسم پیغمبری تازه کرد

چو گلزار روی زمین ساختند — گل و خار باهم قرین ساختند

ز بلبل تماشای آن بردهوش — شتر تیز چون ابر شد در خروش

بماندند هر دو بخود دهوشیار — یکی مست گل شد یکی مست خار

شتر هر زمان شوری انگیخته — چو دیوانه کف از دهان ریخته

بزرگان که عمری شتر رانده اند — شتر را بسان ملک خوانده اند

صفات شتر گر بگوئیم پیش — دفاتر شود صد شتر بار بیش

چو درویش افگنده در بر گلیم — ریاضت کش و بردبار و حلیم

ز کف داده سررشتهٔ اختیار — ز باغ جهان گشت قانع بخار

قوی هیکلی از قدم تا بفرق — بدیدن چو ابر و بر فتن چو برق

کمان گردن و تیز رو ترز تیر
چو تیر و کمان در سفر ناگزیر

شتر را همین سرفرازی بس است
که از مقدم شاه شد سربلند

بر اشتر برآمد شه کامیاب
چو از کوه طالع شود آفتاب

چو شاه ولایت شتر پیش راند
بسرعت ترا از فکرت خویش راند

شتابان بره ناقهٔ شاه بود
شتابنده چون ناقة الله بود

گردش شتر ها روان یک بیک
چو بر گرد کعبه گروه ملک

شتر ها برآورده شور و شغب
فضای عجم گشته پر از عرب

همه کوه کوهان صحرا نورد
بهر کوه و صحرا شده تیز گرد

چرس در گلوی شتر های شاه
تو گوئی که در برج قوس است ماه

چو اهل عرب بر چنین دلیار
ز اشتر سواران هزاران هزار

یلان بر شتر ترکش اندر کمر
شتر چون شتر مرغ در زیر پر

کتل کرده اسپان تازی همه
پری وار در رقص و بازی همه

شتر تازیان خوشگنده براه
چو باران که بارد ز ابر سیاه

روان زرد های هلالی رکاب
شده گرم چون ذره در آفتاب

ز اسپان تازی همه منتخب
شتابنده چون ابلق روز و شب

کبودش ز ابلق سبک خیزتر
ز خنگِ کبود فلک تیزتر

همان نقره ها نیز سیماب وار
چو سیماب نگرفته یک جا قرار

شهنشه شتابان براهِ سفر
ز عمر گرامی شتابنده تر

بیک هفته در احمد آباد رفت
تو گوئی که بر مرکبِ باد رفت

رساندند ارباب معنی بعرض
که شاها ولی را بود طی ارض

برارباب کشف و کرامت جلی ست
که شه را بحق رتبهٔ چل ولی ست

دران ره یلانِ نبرد آزماے
بماندند از بارگی جا بجاے

یلان چون شتر ها دوانند بر
شتر گشت چون عنکبوت شتر

ز خیل سپاهی که همراه بود
همه شصت کس بلکه پنجاه بود

همه یکه تازان چابک سوار
که خود را زدی هر یکے بر هزار

همه شیر مردانِ روز مصاف
همه نیزه بازان جوشن شگاف

همه جنگجویان بیداد کوش
همه سنگ خایانِ پولاد پوش

همه پاک زادان معرا ز عیب
رسیدند ناگه چو مردانِ غیب

مخالف پی جنگ آماده بود
میان را کمین داده استاده بود

سپاهش فزون تر ز مور و ملخ
بمیدان کین هر یکے شوخ و شنخ

جهانگیر رخش ظفر تیز کرد — گیتی جهانگرد مهمیز کرد

یلان بادبانان برانگیختند — بهم باد و آتش برآمیختند

سپاه مغل با محمد حسین — چو نر خان عیار بر شور و شین

دلیران گجراتیان سبز رنگ — سراسر در آئینهٔ ملک رنگ

هزبریکه شمشیر کین برفراشت — بصحرا همه لاله و سبزه کاشت

ز گجراتیان و مغل بسکه خفت — زمین زیر لعل و زمرد نهفت

مغل بسکه پر کاله پر کاله شد — بیابان همه دست پر لاله شد

ز گجراتیان ریخت خونها بجنگ — چو گلگون می از شیشهٔ سبز رنگ

دران عرصه از بسکه پیکار شد — زمین پر ز شنجرف و زنگار شد

نهنگان دریای کین در خروش — چو دریا ز تاب و تف خود بجوش

پی جنگ پوشیده جوشن همه — نهان همچو آتش در آهن همه

بجوش دلیران پر از تف و تاب — بر آورد سر چون نهنگان ز خواب

سنان ریخته چون حسام از ستیز — قلم وار گردیده شنگرف ریز

بهر سو درخشنده زرین علم — شب فتنه شمع بوده عدم

شتابان دلیران دران قتل گاه — چو بالای خوبان بدل کرده راه

خدنگ دلیران ناوک فگن — بپرواز چون مرغ روح از بدن
کمند افگنان در کمند افگنی — بکف کرده سر رشتهٔ دشمنی
خدنگ دلیران گذشت از سپر — چو از چرخ گردنده تیر نظر
زره کرده در بر محمد حسین — کشیده بدعوی زبان سنین
بر انگیخته رخش سرکش بجنگ — کمانی بدوش و سنانی بچنگ
بقصد شهنشاه آمد دلیر — هوس بین که رو به کند قصد شیر
سلیمان کجا مور مسکین کجا — تفاوت ببین این کجا آن کجا
مثال مخالف بشاه این بود — که کنجشک را قصد شاهین بود
شهنشه در و چون در تاب شد — از ان یک نظر زهره اش آب شد
چو خورشید شاه جهان گشت تیز — عدو کرد چون سایه رو در گریز
مغولان و گجراتیان یکه تاز — چو سرخاب و طوطی گریزان ز باز
دویدند رزم آزمایان ز پی — نمودند چابک روان قصد وی
ز گردان روئین تن گرزمست — بدعوی یکی نیزه اش روبه بست
سنان از زره کرده در تن فتیل — که در چشم دشمن در آرند میل
بیفتاد از ان نیزه با اضطراب — چو شیطان که افتد ز رمح شهاب

گرفتند زور آوران زنده اش — کشیدند بر بسته چون بنده اش
یکی از برِ اُو زره برکشید — یکی خود ز زینس از سر کشید
یکی بر زمین زد ز فرقش کلاه — یکی مو کشان برد نزدیک شاه
چه کاری که با این زره پوش کرد — که از هر زره حلقه در گوش کرد
شهنشاه گفتا که آبش دهند — بهد امان جای خوابش دهند
اگر او بدی کرد با ما و لیک — بدی از بد آید نیکوی ز نیک
بآن بیوفا مهر خوی کنیم — بدی ننگریم و نکوی کنیم
وزیران بخرد نمودند عرض — که شاها بود دفع این فتنه فرض
وگرنه بجان قصد جانها کند — بسی غارت خانمان ها کند
کسی کو چو کاکل سر فتنه خاست — سر شن نابریدن سراسر خطاست
هر آنکس که ماری بدست آیدش — درست ار گذارد شکست آیدش
بدشمن رهِ دوستی کی نکوست — که دشمن بود دشمن و دوست دوست
بقولِ وزیران سرانجام کار — سخن یافت بر قتل دشمن قرار
بفرمود کز تیغ گردن زنند — دم تیغ بر فرق دشمن زنند
ز فرمان او هر که گردن کشید — بجز تیغ بر گردن خود ندید

چو آن فتنه بنشست از فتح شاه
دگر فتنه برخاست از گرد راه

سپهدار گجراتیان اختیار
کمین کرده آمد پی کارزار

زره پوش گجراتیان یکسره
نهان مرغ در آهنین پنجره

ز نو فتنه سر کرده از گرد راه
رسیدند جای که بود دست شاه

شهنشاه سرگرم کین برسمند
چو آتش که از باد گردد بلند

اتاقه بسر شاه والا خطاب
چو شاه رسل بر سر او عقاب

ملائک ز هر سو نگهبان او
ببازوی خود چتر گردان او

سرش از هوا و هوس دور بود
بر و خود چون قبهٔ نور بود

درخشان زره در بر شهریار
ز رتبهٔ شاه کوه وقار

تو گوی ز نورش برافروختند
ملائک بر او دیده ها دوختند

پی نیزه هر سو شتابان شده
شهنشاه شیرنیستان شده

یلان تیغ بر کف برون تاختند
رسیدند و کشتند و انداختند

سران را دران عرصهٔ غم فزا
شکسته سر و گردن و دست و پا

ز پا و سر انبوه چندان شده
که میدان پر از گوی چوگان شده

سواران تبرزین بتارک زنان
سر سرکشان را پلارک زنان

دلیران بکف تیغ را می زدند
ستوران تا زنده را پے زدند

فتادند اسپان زرم آزماے
چو اسپان شطرنج بیدست و پاے

خدنگ از بدن کرد تا پر گذر
پری وار مردم بر آورده سر

سران لشکر از پیش برداشتند
صف ما را را مور پنداشتند

ز بس لشکر دشمنان کشته شد
بهر جانب از کشته ها پشته شد

عدو را بخود اختیاری نماند
بجز مردنش هیچ کارے نماند

به بی اختیاری درین کارزار
بریدند آخر سر اختیار

دو دشمن به یکبار مقهور شد
چه گویم که نور اعلے نور شد

بتائید غیب از یمین و یسار
شد آیات را یات فتح آشکار

ملک مژده گویان ز بالا رسید
که منشور انا فتحنا رسید

قضا گفت صد آفرین شاه را
قدر گفت نصر من الله را

در اندک زمان کرد فتح غریب
عنان گشت معنای فتح قریب

بهر شهر بردند پیغام فتح
همه می کشیدند از جام فتح

اگر دیگری می ز ساغر کشید
ولی تیغش از کاسه سر کشید

ز شاهان پیشین عالی نژاد
ندارد دگر آنچنین فتح یاد

بیا ساقی آن می که مرد آزماست	که خونِ عدو خوردن او را رواست
بمن ده که چون در کشم زان شراب	شود بر دلِ من از ان فتحیاب

ذکر اخراج شیخ عبد الغنی صدر و مخدوم الملک عبد الله سلطانپوری از هندوستان و رواج دادن دین اسلام

در ابتدای جلوس آن حضرت عبد الغنی صدر و مخدوم الملک عبد الله سلطانپوری دخلی کلی و اعتباری کامل در کار و بار سلطنت داشتند و حکم ایشان بر آب و باد روان بود حضرت شاهنشاهی در حفظ مراتب ایشان بغایت می کوشیدند و از چشم کور ایشان کار دقیق سلطنت می دیدند مذکور است که روزی حضرت شاهنشاهی بدست مبارک کفش های شیخ عبد الغنی صدر الصدور را برداشته پیش او گذاشتند و نیصورت عبد الغنی با وجود دعوی فضیلت و علوی تدین در تقسیم جاگیر و ایمه چندان رشوت گرفت که محاسب اوهام از حساب آن عاجز آمد و شیخ الاسلام عبد الله سلطان پوری که عهدهٔ وکالت دیوانخانهٔ عالی داشت آن قدر نزد از مردم حاصل کرد که خزانه او با خزانهٔ سلاطین برابر شد از انجا که شیخ عبد الله بتعصب یگانه و در فتنه منتخب زمانه بود در حالت عین اقتدار فتوی نوشت که بر ایام بحج رفتن مسلمانان را فرض نیست چرا که یک راه از عراق در راه دوم از ملک

فرنگیان است بهر دو صورت سفر حجاز نباید کرد بالجمله از تعدی های این هر دو عمامه
پوشان ریاکار اهل شیعه و اهل هنود بجان انجامید و انواع ستمها و بدعتها
بر روی روز آمد شیخ مبارک پدر ابو الفضل و شیخ فیضی کمال تعدی از دست
ایشان یافتند و مدتی مع زن و بچه آواره دشت ناکامی بوده بالآخره بسعی
بعضی دوستان از ان بلا برستند و شیخ فیضی و ابو الفضل مرتبه بمرتبه بحضوری
حضرت شاهنشاهی جائی و راهی یافتند و تقرب ایشان از مرتبه وزرا و امرا
در گذشت تا ایشان خاطر نشان آن حضرت کردند که تحقیق جمیع مذاهب و ملت توجه
باید کرد آن حضرت این معنی را قبول داشته همت علیه مصروف سر انجام این کار
فرمودند و از هر فرقه و ملت کاروانی جمع آورده مدت ها مباحث در میان داشتند
بالآخر خاطر نشان انحضرت نمودند که عقلا در همه ادیان موجود و ارباب ریاضات و
کشف و کرامات در کل طوائف انام پیدا و حق همه جا دائر پس انحصار آن در یک
دین و یک ملت که نو پیدا شده و هزار سال بر و نگذشته چه لازم بنا بر آن
مزاج آن حضرت از علماء عصر تنفر کلی حاصل نمود و باستصواب این هر دو برادران
محضری نوشتند در باب آنکه بادشاه وقت را مجتهد و امام توان گفت و حکمی که در
مسائل دین که بین المجتهدین مختلف فیهاست صادر فرمایند آنرا درست و مقدم

دانند چنانچه نقلش درج این اوراق است۔

نقل محضر

مقصود از تشئید این مبانی و تمهید این معانی آنکه چون ہندوستان صیت
عن الحدثان بمیامن معدلت سلطانی و تربیت جہانبانی مرکز امن و امان و دائرہ
عدل و احسان شدہ و طوائف آنام از خواص و عوام خصوصاً علمای عرفان
شعار و فضلای دقایق آثار کہ ہادیان بادیۂ نجات و سالکان اوالعلم
درجات اند از عرب و عجم رو بدین دیار نہادہ توطن اختیار نمودند و جمہور علمار
فحول کہ جامع فروع و اصول و حادی معقول و منقول اند بدین و دیانت و
صیانت اتصاف دارند بعد از تدابیر وافی و تامل کافی در غوامض معانی
آیۂ کریمہ اطیعوا اللہ و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم و احادیث صحیح اِن
احب الناس الی اللہ یوم القیامۃ امام عادل من یطع الامیر فقد اطاعنی و
من یعص الامیر فقد عصانی و غیر ذلک من الشواہد العقلیہ و الدلائل النقلیہ
قرار دادہ حکم نمودند کہ مرتبۂ سلطان عادل زیادہ از مرتبۂ مجتہد ست و حضرت
سلطان الاسلام کہف الانام امیر المومنین ظل اللہ علی العالمین
ابو الفتح جلال الدین محمد اکبر بادشاہ غازی خلد اللہ ملکہ ابدا اعقل و

اعلم باللہ بنا بر این اگر در مسائل دین کہ بین المجتہدین مختلف فیہاست بذہن ثاقب
و فکر صائب خود یک جانب را از اختلافات بجہت تسہیل معیشت بنی آدم و
مصلحت انتظام عالم اختیار نموده بآن جانب حکم فرمایند متفق علیہ می شود و
اتباع آن بر عموم برایا و کافۂ رعایا لازم و متحتم ست و ایضاً اگر بموجب رائے
صواب نمای خود حکمی را از احکام قرار دہند کہ مخالف نصی نباشد و سبب ترقیہ
عالمیان بوده باشد عمل بران نمودن بر ہمہ کس لازم و متحتم ست و مخالف آن بموجب
سخط آخروی و خسروان دینی و دنیوی ست و این مسطور صدق و فور جبتہ للہ
و اظہار الاجرای حقوق الاسلام بحضر علماء دین و فقہای مہتدین تحریر یافت
و کان ذلک فی شہر رجب ۹۸۷ سبع و ثمانین و تسعمائہ فقط

چون این محضر بخط شیخ مبارک درست شد مخدوم الملک شیخ عبد اللہ سلطانپوری
و شیخ عبد النبی صدر الصدور و دیگر علماء عصر طوعاً و کرہاً دستخط کردند و شیخ مبارک
بر غبت تمام دستخط کرده در ذیل عبارت نوشت (کہ این امر یست بجان و دل
خواہان و سالہا منتظر آن بودم) بعد این معاملہ شیخ عبد النبی و مخدوم الملک
سلطانپوری را از ممالک محروسہ بطرف کعبہ اخراج فرمودند تا ایشان خواستہ
و ناخواستہ محل سفر حجاز نبستند حاکم کعبہ عزت ایشان بسیار کرد و کعبہ را غیر

موسم کشوده بشرف زیارت مشرف گردانید درین اثنا بسمع ایشان رسید که
مرزا محمد حکیم برادر اعیانی حضرت شاهنشاهی بسوی هندوستان لشکر کشیده اند
واز اتفاق والده ماجده آن حضرت همدران ایام بزیارت کعبه تشریف
شریف برده بودند ایشان وقت مراجعت همراهی ایشان اختیار کرده باز
بهندوستان آمدند حضرت شاهنشاهی قبل از رسیدن والدهٔ خود پارهٔ لشکری
فرستاده هردو را دستگیر کردند عبد الله سلطانپوری در نیمه راه از خوف وبیم
قالب تهی کرد عبد النبی بحضور آمد وعند الملاقات سخت و درشت گفت حضرت
شاهنشاهی مشتی مضبوط از دست خود بر رویش زدند و به راجه تودرمل سپردند
تا مدتی بذلت تمام در صف نعال به دربار او می نشست تا شبی او را خفه کرده
هلاک ساختند بعد این قاضی علی را جهت تحقیق اموال شیخ عبد الله مخدوم الملک
به لاهور فرستادند چندان خزائن و دفائن از خانه اش بدست آمد که محاسب
اوهام از حساب آن عاجز ماند از انجمله چند صندوق خشت طلا از گورخانهٔ
مخدوم الملک که به بهانهٔ اموات دفن کرده بودند ظاهر گشت درین تجسس و
تفحص استخوان های فرسودهٔ بزرگان او نیز بباد رفتند و اثر بد اعمالی های او
تا به اینجا رسید بالجمله چون از وجود نامسعود ایشان میدان هندوستان پاک

گردید حضرت بادشاه از قید تعصب برآمده مذهبی جدید اختیار فرمودند و آنرا مذهب الهی نامیدند و بطریقه صلح کل خرامش فرمودند ازین حسن معاشرت و طریق عمل که پیش گرفتند جهانی در ظل عافیت آسوده عالمی بخواب راحت غنوده بسیاری از ارکین سلطنت مثل جانی خان حاکم ٹهٹه و عبدالرحیم خانخانان داخل دین الهی گشتند و هر که درین جرگه داخل میشد کاغذی بدین مضمون نوشته تفویض شیخ ابوالفضل مجتهد این مذهب جدید می نمود۔

منکه فلان بن فلان باشم۔ بطوع و رغبت و شوق قلبی از دین اسلام مجازی و تقلیدی که از پدران دیده و شنیده بودم ایراد و تبرا نمودم و در دین الهی اکبر شاهی در آمدم و در مراتب چهارگانه اخلاص که ترک مال و جان و ناموس باشد قبول کردم۔

ذکر گرفتن دختران راجه های نامدار و پیدا شدن فرزندان کامگار

چون آنحضرت را بر مملکت هندوستان استقلالی کامل بهم رسید خواستند که با راجه های عظام این ولایت که درحقیقت بادشاه مملکت خود ها بودند وصلت و خویشی نموده شود تا غبار فتنه از میان برخیزد و چشمه بیگانگی بخاک یگانگی انباشته شود بدین رای صواب اندیش با انواع دلداری و هزاران هزار دلنوازی

این حرف را با کلانتران ایشان درمیان آوردند از اقبال حضرت شاهنشاهی
همه راجه های نامدار سوای رانای اودی پور که خود را سر آمد راجه های
هندوستان می دانست قبول نمودند اول حسن خان میواتی دختر ماه پیکر
خود را بشبستان اقبال فرستاد ازان بعد راجه پهاڑ امل والی امیر قوم کچهواهه
دختر خورشید منظر پیشکش نمود من بعد جمیع راجه ها بتقدیم این کار کمر بجان بسته
اظهار یگانگیت وخویشی نمودند ازین وصلت تازه عالمی را امنی بی اندازه حاصل
شد و این خطهٔ هندوستان عشرتگاه جهانی گردید ؎

جهان شد پر از خوبی و ایمنی	ز بد رسته شد دست اهریمنی

مذکور است که ازواج آنحضرت هر بار حامله می شدند و بالآخر صورت اسقاط
حمل پیدا می گردید تا در سال چهاردهم جلوس آنحضرت دختر خورشید منظر
راجه پهاڑ امل کچهواهه باردار آمد آنحضرت بسلیم چشتی که در فتحپور سیکری بر سجادهٔ
ریاضت قیام داشت و اکثر خرق عادات از و مشاهده می شد رجوع آوردند
و در قربت ایام وضع حمل آن عصمت سرشت عفت نهاد را در ظل حمایت آن
درویش حقیقت کیش اختیار اقامت فرمودند چنانچه به برکت انفاس آن
قدسی نهاد در سال چهاردهم جلوس مطابق سال نهصد و هفتاد و هفت هجری

پسری خورشید پیکری متولد شده غنچهٔ آرزوی متمنیان را بشگفتن آورد آنحضرت نامش برعایت نام سلیم چشتی سلطان سلیم نهادند که بالآخر بعد آنحضرت سریر آرای جهانبانی شده بخطاب نورالدین جهانگیر مخاطب شد خواجه حسن مروی قصیده گفت که از مصرعهٔ اول تاریخ جلوس و از مصرعهٔ ثانی تاریخ ولادت سلطان سلیم حاصل می شود این چند ابیات ازان ست۔

قصیده

للہ الحمد از پی جاہ و جلال شہریار	گوہر مجد از محیط عدل آمد بر کنار
طائری از آشیان جاہ وجود آمد فرود	کہ کبی از اوج عز و ناز گردید آشکار
گلبنی اینگونہ نشمودند بر دور چمن	لالہ زینگونہ نکشود از میان لالہ زار

بصلهٔ این قصیده دولک تنکه انعام فرمودند و بجهت ادای نذر و وفای عهد از فتحپور سیکری پیاده بزیارت مزار معین الدین چشتی تشریف بردند و بعد گذرانیدن نذری گران مستحقین و محافظین آن بقعه را از زر سرخ و سفید مالا مال ساختند و عمارت های عالی بنا فرمودند در سال پانزدهم جلوس مطابق سال یک هزار و هفتصد و هشت هجری بادشاهزادهٔ مراد و در سال نهصد و هشتاد هجری شاهزادهٔ دانیال از مکمن بطون بعرصهٔ وجود

آمد مدونام ایشان بمناسب نام بزرگان آن بقعه گذاشتند از انجمله این هر دو شاهزاده ها بجوانی وکامرانی رسیده بعد بجا آوردن کارنامه ها وجنگهای ممالک دکن از کثرت می نوشی وبادہ پرستی یکی پس از دیگری جام اجل درکشیدند که ذکرش موجب طوالت سخن دانسته بهمین قدر اکتفا نمود۔

مباد اخردمند غرق شراب	کزین سیل شد قصر دانش خراب
شراب از پی ترک مستی خورند	نه از بهر شوخی ومستی خورند

آورده اند که چون کثرت می نوشی وبیخودی شاهزاده مراد مقرون وقوع سمع حضرت بادشاه گردید معتمن الدولہ شیخ ابوالفضل بن مبارک را که منصب پنجهزاری داشت باتالیقی شاهزاده نامزد کرده رخصت دکن ارزانی داشتند قبل ازانکه ابوالفضل به لشکر بادشاهزاده برسد عرضداشتی مشتمل بر نصایح دلپذیر به بادشاهزاده نوشت که بجای خود مجموعه آن ایست از کارنامه های سلاطین ماضیه مخصوص حقیقت صحیحه مهمان نوازی شاه طهماسپ صفوی ازان بالتشریح خاطرنشان شایقین اخبار میگردد بلاخیال طوالت کلام داخل این کتاب کرده شد۔

نقل عرضداشت

کمترین دعاگویان صمیمی ابوالفضل مبارک - آنکه ظاهراً و باطناً حقیقتاً و مجازاً
بدعای ازدیاد دولت و عمر حضرت شاهزادهٔ کامگار نامدار عالی مقدار گردون
اقتدار دُر دریای فتوت و مروت گوهر التاج دولت و حشمت نوباوهٔ بوستان
شوکت و عزت نور حدقهٔ جاه و جلال نور دیدهٔ فضل و کمال مهر سپهر نامداری
قطب فلک کامگاری مرکز دائرهٔ اقبال مهر سپهر اجلال اختر برج سعادت
گلدستهٔ گلشن لطافت غنچهٔ گل بوستان سخاوت و شجاعت مردمک دیدهٔ شهامت
و بسالت مراد بخش نامرادان روزگار شاه مراد زید عمرهُ و طال قدره بوده
میباشد و در خلاصهٔ اوقات ذکر جمیل الخلاصه خاندان تیموریه بر زبان می راند
لیلاً و نهاراً بیاد لقای شریف و لطیف آن زبدهٔ دودمان چغتائیه می گذراند
و ایام مواصلت را از درگاه ایزد متعال آمل و سائل ست امید که عنقریب
بعز اجابت مقرون گردد بمنه و کمال کرمه قبله و کعبه ظاهری و باطنی ابوالفضل سلامت
درین ایام چنان استماعی یافته که تمام مردم لشکر از خورد و بزرگ وضیع و شریف
نیک و بد مغل و راجپوت و افغان و هندو مسلمان پژمرده خاطر و کلفت زده
و اندوهگین می باشند و عرض ایشان بصاحب کما حقه نمیرسد و ایشان خود
از روی گستاخی بصاحب خود عرض نمی توانند کرد دیوانیان صاحب غرض

غرض آلوده اند در رشوت خوار چه کند نامرادیکه محتاج روزمره خود باشد و
باوقات خود عاجز و گرفتار بود رشوت از کجا بهمرساند که بدیوان و دیوانیان
رشوت گیر بدهد و کار خود را پیش برد و اگر بیجا بابدربار بیایند و خواهند بفریاد
ایشان کسی برسد و غورسی بکند در بانان نمی گذارند که تا به صاحب خود رسیده
عرض احوال خود نمایند ایشان نیز رفوت دوست میباشند آن بیچاره را
لازم است که یا قرض ده بست کرده اوقات خود و اسپ و نفر بگذراند و
هرگاه که کسی قرض ندهد بالضرورت ترکش و کمان و سپر و غیره را بگذری ببرد و
به نصف و اربع بها بفروشد و نصف بجهت راتبه اسپ بگذارد که
مبادا خرچی زود تمام شود تا فردا صبحی باز بیاید که به بازار رفته متاعی و اسلحه
فروخته آورد تا گذر اوقات نماید صاحب من سلامت لشکریکه بدین نمط و
باین روشن اوقات خود میکرده باشد چه نوع بمردم و کهنی که امروز هر یک
همیانی زر در کمر دارند و توبره پر نعمت در پهلوی اسپ آویخته اند و از جانب
فرزندان خود خاطر جمع نموده چگونه جنگ خواهند کرد و چه نوع فتح دکن بدست
خواهد آمد درین معامله صاحب خود انصاف فرمایند دیگر می شنوده که اکثر مردم
خوب خوب که سپاهی الاصل بودند که از ممر غیرت و حیرانی که در حیلت ایشان

بود بحضور صاحب حاضر نشدند و برخاسته رفتند و بدر دل ایشان کس نرسید
صاحب ابوالفضل این روش باعث بدنامی است زود در عالم شهرت می افتد
که در لشکر شاهزاده این چنین بیدادی و بیدردی میگذرد و کسی بغور کسی نمیرسد
و حق سپاهی در سرکار می ماند بیشتری مردم رفته در لشکر دکهنیان داخل می شوند
و جاسوسی لشکر ظفر اثر می کنند و از حقایق لشکر دکهنیان را آگاه می سازند این
طریقه بزرگان این خاندان نیست بزرگان ماسبق هریک راهی و روشی
داشتند که خلق خدا تمام از ایشان راضی و شاکری بود و بجهت آن بود که کار
ایشان پیش میرفت و سخن ایشان رواج می یافت و از تمام عالم دآدم آن
نیک ذاتان سعد اختر بلندی میگرفتند و ملک گیری میکردند و همیشه بفتح و نصرت
می بودند و در دین و دنیا سرخرو می گشتند و آبروی کونین ایشان را حاصل و
واصل بود حکایت کنند که حضرت سلیمان پیغامبر را آنقدر لشکر و حشم بود که سی فرسخ
عرض را قرار داده اند چنانچه در کتب تواریخ پاستانی مذکورست درین میان
چهل هزار خیمه برپا می شدند از ان خیام ده هزار خیمه خاصهٔ از حضرت سلیمان بود
و سی هزار دیگر از متعلقان و لشکریان گویند درین نوع اُردوی آراسته و
پیراسته مقصد جا تخت می نهادند از انجمله یک تخت روان از حضرت ایشان

بود چون باد را حکم میشد آن تخت را پرّانده می برد اگرچه هزاران هزار فرسخ راه
می بود دی در یک لحظه دیوان که حکم بردار بودند بآنجا میرسانیدند باقی تخت ها
از بادشاهان صاحب مسند و دیهیم می بود که تمام آنها در خدمت حضرت سلیمانؑ
می بودند چندین هزار امرا و سلاطین در اردوی ظفر قرین حاضر بودند سران
و سرداران دیگر که از هر ملک و دیار آمده بودند خدمت می کردند از عدد و حساب
بیرون بوده است و از جمله این سی فرسخ لشکر پانزده فرسخ طول لشکر دیوان
می بود و پانزده فرسخ طول لشکر آدمیان باقی اغتشام سلطنت های دیگر ازین
قیاس باید کرد و حساب اسپ و شتر و فیل را که شمار توان کرد گویند که سیصد از مردم
که نوکر بودند و از سرکار خاصه شریفه علوفه می یافتند پنج هزار کس به شمار صحیح
بودند که ایشان علوفه دار نبودند و از مطبخ خاصه برای ایشان طعام و آب
میرسید صباح و پگاه و دو وقت ایشان را طعام میدادند و اوقات گذر ایشان
از انجا می بود چون شام می شد از چار گوشهٔ اُردوی چاچیان و طلایه داران
نعرهٔ فریاد می کردند که اگر کسی گرسنه و تشنه مانده باشد بیاید تا او را از مطبخ طعام
بدهند هرگاه که هیچ احدی آواز بلند نمی کرد و فردی از افراد ایشان جواب
نمی داد بعرض آنحضرت میرسانیدند که احدی نمانده است که گرسنه مانده باشد

بعد ازان حکم می شد که سپاولان خانه بخانه سو بسو دیده می گشتند و چار طرف
اردوی ندامیدادند سپاهی که دانه اسپ و کاه نداشته باشد و بیخرچ باشد بیاید
و بدرگاه حاضر شود بعد ازانکه فردی از افراد سپاهی نمی ماند که بفاقه باشد و
به گلوی تمام اردو طعام می افتاد آن زمان حضرت روزه را می گشادند و نیم
نان جوین و دهان خود می گذاشتند و قلیل آبی می آشامیدند گویند که هزار نفر
محض از برای همین کار متعین بودند که تمام کوچه و بازار می گشتند که اگر کسے
فریادی یا دادخواهی می بود او را بحضور اشرف اقدس آنحضرت می آوردند
که این شخص را فلانی ضرر رسانیده است و در حق این ظلم کرده است حکم می شد
که آن کس را در حضور پیدا کرده می آوردند و او را بواقعی تنبیه می کردند و داد
آن مظلوم را از ان ظالم میگرفتند گویند چون وقت دادن مواجب خلق میرسید
هر فردی را بحضور طلب می نمود و حق او را می داد و او را معذرت میخواست
صاحب ابوالفضل اینچنین سلوک در عالم بوده است مردم کلان و بزرگ
چنان روش داشتند که نام برآوردند حکایت کنند که حضرت یوسفؑ را چندان
سلطنت بود که هر روز هزار گوسفند و هزار گاو در مطبخ او بکار میرفت و دوازده
قطار پوست پیاز از مطبخ او بیرون می آمد و پنج خروار نمک در طعام بکار می بردند

وچهل هزار نفر دائره وار در مجلس بر سفره می نشستند وطعام می خوردند باقی دبدبه
سلطنت واساس او را از مطبخ او قیاس باید کرد باین سلطنت وحشمت که او را بود
تمام روز او باین نوع بود که از حالات مردم لشکر خود خبری گرفت چون شام میشد
عصای وردست وردای در گردن خود انداخته قلندرانه در تمام شهر وخانه بخانه
کوی بکوی ومحله بمحله می گشت واز حالات زن ومرد خورد وبزرگ وضیع وشریف
آشنا وبیگانه خبردار میشد گرسنه را از گرسنگی وتشنه را از تشنگی وبرهنه را از برهنگی
مخلصی دادی وبغور همه کس رسیدی وعرض همه کس شنیدی چون دانستی هیچ
فردی از افراد ایشان گرسنه وتشنه نمانده آن گاه روزه افطار کردی وپارچه
نان جوین که او را خود آسیا کردی وخود پختی در دهان نهادی وجرعه آب که از دریا
خود پر کرده می آوردی ومی آشامیدی وتا دمیدن صبح بعبادت خدای عزوجل
مشغول می بودی چون صباح میشدی دربار آمده می نشست هر کس که حاضر بود
او را فرداً فرداً حضور می طلبید واحوال جوئی او می کرد وداد خواه را خود داد
میداد وظلم رسیده را تسلی می بخشید چون از کار ومهمات بادشاهی که فارغ میشد
آخر روز بجانب صحرا میرفت واندک هیمه بدست خود می چید وبر سر خود گذاشته
بخانه می آورد وآتشگی بدست خود می کرد واندک جوی را خود آشیا می کشید ونان

می پخت چند لقمه بفقرا علیحده می کرد و و لقمه در دهان خود میگذاشت و اندک آبی
می آشامید که قوت عبادت حق تعالی بجای میرسید تمام شب عبادت بجا می آورد
باز چون صبح می شد کارش همین بود صاحب من پیغمبران در لباس بادشاهی
برمسند حکومت و سریر عدالت نشسته چنین سلوک را مرعی داشته اند و خلق خدا را
از خود راضی و شاکر ساخته و در عالم از خود نیکنامی یادگار گذاشته اند حکایت کنند
که سلطان سکندر ذوالقرنین را چنان لشکر و حشم بود که هرگاه لشکر ظفر اثر کوچ می کرد
کوس کوچ لشکر پیش آن مردم که یک فرسخ عقب تر فرود آمده بودند می شنیدند
باز ایشان نیز کوس کوچ می نواختند تا مردم فرسخ دیگر می شنیدند علی هذا القیاس
تا زمانیکه مردم عقب لشکر می رسیدند ایشان نیز کوچ می کردند چنان مقرر بود
که در هر فرسخ یک سرداری بود و طبل کوچی داشت الغرض منزلی که سر لشکر
فرود آمده بود بعد از یک ماه هلالی بشمار صحیح پای لشکر دران منزل فرود می آمد
سبحان الله زهی لشکر و خهی حشم که او را بود باین دبدبه و مراتب چون شب ماه میشد
خود آمده در دربار عام می نشست و هر فردی از افراد متعلقات خود را بدست خود ش
مواجب می داد چنانکه ازین ماه تا بماه دیگر دادنی می شد و دادنی آن ماه را در ماه
پیش ادا می کردند و هیچ شخصی را از اشخاص لشکر او از و ناراضی نبود گویند هر سپاهی

که تا زنده بود علوفه خود می گرفت چون در کار آن شخص فوت می شد ماهانه را بفرزندان
او می داد آنها نیز تا زنده بودند آن علوفه را میخوردند و او را بدعای خیر یاد
میکردند چرا پیش نرود تا کسی بخلق خدا این نوع سلوک ننماید گویند که روزی که
جنگ میشد هزار اسپ کتل پیش میرفت بازین آهن محل و ستقرانی و زربفتی و جنابندهای
مصور مکلل بارکاب های نقره و کلغی های مرصع هرگاه اسپ کسی سقط می شد
فی الفور او را سوار می کردند چون از جنگ گاه بصحت و سلامت بدر می آمد آن
اسپ را بهمان کس التفات می کردند صفات دیگر او را چه گوید و چه تواند نوشت
که از گفتن و نوشتن بری ست شمه از ان بر صفحه بیان اظهار نموده شد تا آن
گوهر اکلیل سعادت مستمع گردند و پاره ازان نصیحت پذیر شوند دیگر حکایت کنند
که صاحبقرانی امیر تیمور گورکان چنان از صغر سن روش پیش گرفته بودند که جمعے
از خوردان را با خود همراه میکردند و بیرون شهر میرفتند و از قسم طعام و شراب و
میوه های وافر می بردند و در انجا بزم نغز در میان می داشتند و با جمیع خوردان
یک جا طعام میخوردند و از هیچکس نفرین نمی کردند و نیک را همراه خود میخوران انیدند و
بهر یک ازان خوردان منصب میدادند و ملک را یکسر تقسیم میکردند که فلان ملک
بتو دادم و ترا بمنصب هزاری یا دو هزاری علی هذا القیاس سرفراز کردم خود

برمسندی از تودهٔ خاک می نشست و هر خوردی را بخدمتی متعلق می گردانید بعضے را
بخشی میساخت و بعضی را عرض بیگی می کرد و برخی را دیوان بیگی اندکی را صاحب
مجلس مقرر می نمود تمام روز مشغولی ایشان همین بود و هر یک وعده کرده بود که
هرگاه خدای تعالی مرا بادشاهی ملک کرامت کند بر سر وعدهٔ خود خواهم ایستاد
الله تعالی حسب الرغبت ایشان بادشاهت را با ونصیب گردانید بهر که هر چه
وعده کرده بود وفا کرد و بمراد خود رسانید چنانچه هریک از انها امرای عظیم الشان
گشتند و صاحب جاه و مال و حشم و ملک و جمعیت شد از دولت و حشمت او چه بیان
نماید گویند که صاحبقران را آنقدر حشمت و شوکت کرامت شد که هرگاه اردوی
ظفر قرین کوچ می کرد دوازده فرسخ زمین را برگرد لشکر او از عرابهای بندوق
و ضرب جنگ و آتش بازیهای غیر مکرر دایره وار حلقه می کردند و اردوی
ظفر قرین درمیان آن قلعه می بود سه صد خیمه خاصه پرجواهر ایستاده می کردند
که تعلق بذات پاک حمیده صفات او داشت مثل توشک خانه و سلاح خانه
و قوس خانه و غسل خانه و کتاب خانه و خزانه خانه و خلوت خانه و فراش خانه
و غیره علی هذا القیاس گویند چون صباح میشد در ایام زمستان هزار طبق هریسه
مرغن با هزار نان شیرمال بجهت نهاری خلایق می کشیدند و بین الصلوتین و هزار

لنگری طعام از قسم یخنی پولاو و بریانی پولاو و نرگسی پولاو و سیه پولاو که هر یک
مقوی اشتهاست بر مائده می چیدند تمام منصبداران بزرگ و سرداران صاحب
جمعیت در مجلس با ادب و تواضع تمام می نشستند و طعام می خوردند هر طعامیکه
در صف صدر مجلس می چیدند همان طعام را در صف نعال می داشتند و ضعیف و شریف
را برابر میدادند هران نعمت که امیر و امرای مجلس میخوردند بفقرا نیز همان طعام
میرسید چنانکه قدری و فرقی نمیکردند گویند که چهل هزار سوار هر روز چوکی میدادند
تا شبانروز حاضر بودند آن روز و آن شب هر بدی و نیکی که میشد بر سر آن جماعت
و بختی آنها بود و چون بشکار میرفت آن مردم در رکاب او بودند و مواجب هر یک
را بدست خود میداد چنانکه هیچ قصوری و فتوری در کار نبود اگر سپاهی در جنگ
سقط می شد آن علوفه را بفرزندان او میدادند اگر فرزند نداشت باهلخانه
او میدادند و بخویشان و برادران او التفات میکردند اگر هیچکس نداشت
دو ساله زر علوفه او را حساب کرده و خرج آب و اش او می نمودند و بر سر قبر
او خرج میکردند بعد ازان هر ساله زر علوفه او را موافق یافت او بفقرا خیرات
میکردند زهی بی سعادت سپاهی که جان خود را نثار نکند تا زمان امیر تیمور همیشه
میگفتند که مثلا اگر صد جان باشد فدای او بکنم چه جای که یک جان ازان بود

که هر طرف روی می آورد فتح و نصرت او را یار و یاور بود و بسر خروی در عالم
نیکنام شد و خطاب صاحبقرانی بروی مسلم گشت گویند که در اردوی ظفر قرین امیر تیمور
هر روز هزار کس داخل بود شد و تسلیم نوکری میکرد و یک کس از اردوی ظفر قرین
بیرون نرفت بدرنی رفت مگر آنکه که بها اجل خود می مرد یا در جنگ کشته می شد و
آنقدر شعور داشت که تمام مردم لشکر خود را نام بنام می شناخت و بهر یک از ملازمان
خود علیحده علیحده التفات ظاهر می نمود گویند که چون صاحبقران بملک خراسان
و عراق خراج و باج گرفت و از ملک هندوستان خاطر جمع کرد متوجه ملک روم
و شام شد چون بان ناحیه رسید آن ملک را تدبیری بدست آورد که تمام مردم باو
گرد آمدند و از بسکه شرمنده احسان او شدند قیصر روم را گذاشته داخل لشکر ظفر اثر
امیر شدند و آن ملک را به کمال آسانی بامیر گرفته شدند چون قیصر این نوع معامله
را مشاهده نمود و بالضرورت آمد و امیر را بدار السلام ملازمت کرد و پیشکش بسیار گذرانید
و در خدمت امیر مدت ها بود آخر الامر از روی خلقی که در جبلت او بود این ملک
گرفته و متصرف آورده به قیصر روم تفویض نمود و بدستور سابق قیصر روم را
حاکم آن ملک کرد و خود متوجه ملک خطا و ختن شد چون نزدیک بآن ملک رسید
خواست الهی درین بود که پیمانه حیاتش پر شد و از عالم فانی بعالم باقی رحلت فرمود

گویند آنچنان وکلا رد اتفاق صاحب تدبیر داشت که مردن امیر را چنان اخفا کردند که
مردم لشکر مردن امیر را اصلا نفهمیدند تا بوت امیر را بالای فیل بر عماری سے بردند
و بخلق خدا می گفتند که امیر را اندک تشویشی متعرض شده است مردم بدستور سابق
نشان واجب می گرفتند و خدمت گذاری کما حقه میرسانیدند و از هیچ خبر فروگذاشت
نمی شد تا مردم لشکر ندانند که امیر برحمت حق پیوسته خدمتگاران که خدمت نزدیک
امیر می کردند هیچ یکی را قدرت آن نبود که این حرف را از زبان خود بیرون آرند
سبحان الله درین ایام اگر از صاحبان بادی رها نشود تمام لشکر ازان معمور میکرد
و بلکه یکی را داده می گویند بعد ازان بملک خطا در آمدند و پاره ملک را گرفتند و امرایان
و نزدیکان امیر بهم قرار داده بودند که ملک خطا و ختن را مفتوح کرده نعش مبارک
را ازینجا خواهم برد درین اثنا در ملک ماوراالنهر اوزبک خروج نمود از روے
بیچارگی از ملک خطا برگشتند و بعد از یک ماه هلالی مردن امیر تشهیر شد تا بوت امیر را
بسمرقند بردند و دفن کردند حکایت کنند که جنت آشیانی همایون بادشاه آنچنان
بادشاهی ملهم طبیعت بود که جوانان بهادر کار کرده جنگ دیده مردانه را همه وقت
حکم نشستن مسفر موده دائم طعام در خاص و عام میخورد و خورد و کلان در صحبت او
حاضر بودند بهر کدام خوان الوس خاصه الثفات میفرموده چنان مقرر بود که

درسرکار ما نباشد چرا که غرض خلق الله را بتفاوت بگوش میر ساند هر کس که غرض عرض کردن خواهد بکند خود بیاید و بما بگوید وضیع و شریف غرض خود را بسمع اشرف همایون میرسانیند و بخشی را حکم بود که هرگاه کسی بنوکری بیاید او را همراه آورده ورق او را بدست ما بدهد تا خود علوفهٔ او را بنویسیم که مبادا از وی رشوت بگیرند و او را گنجایش رشوت دادن نباشد او را تکلیفی برسد و چنان مقرر بود که سپاهی آمده نوکر سرکار شد دیگر تمام عمر اسپ از خود نخرد هرگاه که اسپ او سقط شود از سرکار اسپ میداده باشند خواه در جنگ بمیرد خواه در خانه بمیرد آنکه دُم اسپ را آورده از نظر شریف گزرانید همان ساعت از طویله اسپ کشاده می آوردند و به او میدادند یک روز فاصله نمی شد دیگر حکم بود که هرگز سپاهی از زر خود تیر و ترکش و کمان و شمشیر و موزه و زین و زره و چار آئینه و بکتر و دستانه و هر اسلحه که لازمهٔ سپاهگری ست نخرد خود همه وقت از خاصهٔ شریفه میدادند آن ایالت پناه همه وقت میفرمود مواجبی که سپاهیان میگیرند همیکه خوراک اسپ و شتر و نفر و فرزندان او می شود قلیل ست چه لازم است که از خود چراغ هم بخرد باید که براق از سرکار داده باشند صاحب من هرگاه که نیت بادشاه درحق بنده چنین باشد کدام کس خواهد بود که جان خود را دریغ خواهد نمود لطافت دیگر آنکه کم نوکری در سرکار

ایشان بود که مواجب او از یک لک سکه هم نداشته باشد می فرمودند که آن قدر
علوفه بسپاهی باید داد که از عهده وطبق بدر آید و باده کس نشسته طعام بخورد و سپاهی
را که شرمنده احسان خود نسازی چه نوع شمشیر خواهد زد و چه طور جانسپاری
خواهد کرد یقین تصور فرمایند هر سپاهی که از صاحب خود تشکی شد و ناراضی گشت
البته وقتی از اوقات حرکت می کند هیچ مثالی بهتر ازین نیست که گویند اقبال پناه
را نوکری بود افغان شیرخان نام داشت مردی بود عاقل و باتدبیر و در سپاهگری
خود کامل و مقرب حضرت بود سخن او را پاره در نزد ایشان راهی بود روزے
بادشاه مغفور در حضرت دهلی بر سر منارهٔ نشیمن طغلق شاه نشسته بود ظاهرا روز
نوروز بود تمام لشکر خورد و بزرگ در گرد ان مناره ایستاده بودند شیرخان
نیز در حضور بادشاه دست بسته ایستاده بود از زبان بادشاه برآمد آنقدر لشکر
که امروز پیش خود دارم خدا نداشته باشد چون شیرخان مردی بود که در مسلمانی
خود استحکام داشت در روی بادشاه گفت که از امروز مرا همراهی با تو حرام شد
و بهانه نماز از انجا فرود آمد چون بخانه رسید برادران خود را طلب نمود و گفت
که اسپان خود را زین کنند که همراهی ما به همایون حرام شد چرا که از زبان او حرف
کفر شنیدم الغرض از دهلی شبانه کوچ کرد و بجانب آگره راهی شد در راه افغانان

بوی اتفاق کردند وجمعیت خوب بهم رسانیدند گویند تا رسیدن فتحپور ده هزار کس جمع شدند چون بآگره رسید پارهٔ خزینه بدست او افتاد از دریا گذشت تا رسیدن قنوج یک لک افغان بهم رسید بعد ازان بادشاه مغفور شنید که شیر خان برگشت و باغی شد تعاقب نمود به آگره آمد بعد از چند روز بی فکر و بی ترتیب از دریا گذشت غرور یکه داشت ظاهر فرمود از روی تکبر راهی شد چون نزدیک بسکندره رسید کتابت شیر خان آمد که من نمک ترا خورده ام بعزت و آبروی خود برگرد از دریای آگره را باینجانب برمن بگذار و آن جانب تو دانی قسم نامه درمیان آریم و باهم صلح کنیم هیچ عداوتی درمیان نباشد دیگر این شق را هم قبول داریم که چون تو بادشاه مورونی هستی و خاندان تو بزرگ ست خطبه بنام تو باشد در تمام ممالک محروسه نهایتش ملکے که بمن رونق دارد سکه بنام من باشد و خطبه بنام تو غرض که جنگ دوسر دارد اگر فتح بنام تو شد خواهند گفت که شیر خان نوکر خود را شکست داد و اگر شکست خواهی خورد مردم خواهند گفت که از نوکر خود شکست خورد مرا واجب بود یک بار بر تو خبر کنم باقی رضای تست۔

	بیت		
منت انچه حق است گفتم پیام		تو دانی و تدبیر تو والسلام	

گویند بادشاه مغفور در غضب شد که کار من باینجا رسید که با مثل تو کسی در صلح زنم
و ملک را قسمت نمایم هرگز نخواهد شد خبردار باش که بر سر تو رسیدم فرمود تا خیمهٔ
مابدولت بیرون برند چند گروه بیشتر رفتند چنانچه دو فرسخ راه درمیان هر دو لشکر
مفاصله ماند مردم لشکر ظفر اثر که گاه بیگاه میرفتند افغانان ایشان را بقتل میرسانیدند
و بعضے را زنده بسته می بردند فیل و اسپ نیز گرفته می بردند چنانکه لشکر مغول را
عاجز کردند وکلاء تمام لشکر درمیان یک دگر سلاح میدادند که اگر صلح می شد بسیار
خوب بود چرا که لشکر افغانان زور آور بود اما کسی را قدرت آن نبود که بعرض
بادشاه رساند گویند عبدالغفار نام بخشی بود او را به شیرخان بسیار یکجهتی بود و از
بادشاه اندک آزار خاطر داشت که الله درین بود که لشکر ظفر قرین مغلوب
شود و عساکر افغانان غالب آید آن ایالت پناه را چنان طبیعت دگرگون شد
و برگشتگی مزاج پیدا گشت و در دادن حق سپاهی اندکی ایستادگی می کرد و مردم
لشکر پاره ناراضی شدند چه اغلب بخشی آن جماعت را طلبیده سوگندی شد
که هرگاه که لشکر افغانان روبرو خواهم شد روبگریز خواهم نهاد قرار برین دادند و
نعوذ بالله از آن ساعت که سپاهی از صاحب خود دلگیر باشد و درمیان کارزار
حرکت کند گویند که روز جمعه بادشاه مغفور را غضب گرفت تمام امرایان را طلب

نمود و گفت این چه قهر خدا باشد که در مقابل من شیر خان آمده باشد و شمایان را
ازین غیرت و شرم نمی آید الغرض که بعضی از امرایان نامی را هراول قرار داد
و عبد الغفار بخشی را همراه آنها کرد و بعضی دیگر امرا را جرنغار و بعضی را برنغار
و بعضی را التمش مقرر نمود ایالت پناه خود باسی هزار سوار در غول ایستاد
چون جنگ از طرفین تراز و شد و چند تیر و بندوق از هر دو طرف رها کردند عبد الغفار
بخشی با ده هزار سوار که سوگندی بود زوبگریز نهاد مردم هراول تمام پس پا شدند
و بر سر غول افتادند مردم جرنغار بر سر برنغار افتادند قیامت شد لشکر شکست یافت
بادشاه و زمینداران با دو سه هزار کس تنها ماند میخواست که روبروی افغانان
بایستد و از غیرت خود را ضایع سازد امرایان مقرب آنحضرت را نگذاشتند و
چگونگی حالات لشکر را که دیدند عنان او را کشیده روبگریز نهادند می گویند آنچنان
شکست واقع شد که تا بدریای آگره افغانان تعاقب نمودند درین ضمن مردم بسیار
ضایع شدند و بقتل رسیدند و بعضی زنده بدست افغانان افتادند تمام اردوی
ظفر قرین به شکست مبدل گشت بیگمان و خانمها بالکلیه در بند افغانان افتادند
سبحان الله اگر مردم ناموس افغانان بدست مغل بندی می شدند مغولان چه بر سر
ایشان نمی آوردند زهی صاحب مروتی افغانان که بیگمان و خانمان بادشاه را

آن قدر بعزت داشتند که در خانهٔ خود آنقدر آبرو نداشتند شیر خان گفت وای بر جان
افغانی که بجانب ایشان نگاه راست کند چشم او را از کاسهٔ سر بیرون می کشم
مادر اکبر بادشاه نیز در بند بود غرضکه آن ایالت پناه را بی کشتی از دریاے آگره
گذراندند در آگره هم نتوانست قرار کرد بحضرت دهلی رفت چون افغانان متعاقب
بودند دمی هم راست نه کرده بود که از دهلی هم بیرون شده به لاهور رفت آنجا هم
قرار نتوانست کرد چنان صلاح دید که بملک خراسان و عراق باید رفت و بشاه
طهماسپ پناه باید برد مگر خلاصی جان شود والا در ملک هندوستان هر جا که خواهم بود
مرا ضایع خواهند کرد با پنجاه نفر براه ملتان راهی شد چون بملک بهکر و ٹهٹهه رسید
مرزا سلطان حسین خان دران دیار حاکم بود در حق همایون بادشاه بسیار مهنکی
کرد و او را تا بقندهار استقبال نمود چند روز در قندهار آرام گرفت مرزا یان
قندهار خدمات خوب بجا آوردند گویند که چون شاه طهماسپ شنید که بادشاه
هندوستان از افغانان شکست خورده است و به ملک عراق عنان عزیمت
ارزانی داشته فرمان به دستخط خاص خود بحاکم هری و یزد و لار و قزوین و
هر امرای که در دیار او بود نوشت باین مضمون - که دُر دریای تیموریه گوهر بحر
چغتائیه و بهیم فرق سعادت والی ملک هندوستان شهنشاه گیتی پناه جم جاه

همایون بادشاه از افغانان شکست یافته به ملک خراسان وعراق می آید بهر شهر و
دیار که برسد حاکم آن شهر بداند که آن ایالت پناه را یک فرسخ از شهر خود برآمده
استقبال نماید چون بخدمت آن شوکت دستگاه برسد از یک تیر انداز راه از اسپ
فرود آید و پیاده برود چون نزدیک برسد بدستور یکه شاه خود را کورنش میکنند
بکند و تسلیم وسلام بجا آرد بعد ازان رفته پای مبارک آن حشمت دستگاه
بگیرد و راهی شود چون حکم کند بر پشت اسپ سوار گردد و بملاحظه و ادب تمام
در رکاب باشد اول حکایت آن باشد که از جانب ما دعا عرض کند و ساکت
باشد هرگاه که آن ایالت پناه حرفی سوال نماید جواب کافی وشافی باستقلال
عرض کند مبادا حکایتی از طرف جنگ افغان وشکست ایشان می پرسیده باشد
که آن باعث کدورت خاطر شریف ایشان ست این معنی البته رعایت کند
چون بشهر برسد رخصت شده خود پیشتر رود جای های ومنزل های خوب و
هوادار مصفا آراسته گرداند وخیمه های درهم دوزی اطلسی وکیمخابی وسقرلات
از کارپرتکال ایستاده بکند وشامیانه های ده گزی اول اول برپا سازد وجاجیمهای
نفیس قیمتی بیش بهایند از دو بر روی آن قالین های خوب خوب ابریشم باف و
دولیچه های سه گزی بر بالای آن فرش کند وسوزنی های ابریشم دوزی بخیه دار

بر روی او بکشند و گاو تکیه مکمل کار فرنگ و زر لعبتی از کار عراق یمین و یسار آن
تعبیه سازند و مجمرهای نقره و طلا که مرصع کاری باشد در آن مجلس نهند و کتابهای
خوب و مکلف خوشخط با لوح و جدول کار ولایت در نظر ایشان آورده بگذرانند و
از قسم مکیفات در حقه های طلا و مرصع بی تکلف تمام آورده بنهند تا آن
ایالت پناه از هر مکیفی که خواهد تناول فرمایند مبادا پوست افیون فقط بیارند
که آن باعث کدورت خاطر شریف آن حشمت دستگاه شود و حمل بر کفایت فرمایند
چون به مکیفات میل نمایند بجهت گزک سفره های نغز و خوان مرصع که هر کدام آن
خوان های یک پیاله و رکابی چینی و فغفوری و مجمرهای شبکه کاری مرصع و مکلل باشد
بنهند و هر یک از انها اقسام میوه تر و خشک که اکثر با گلاب و مشک و عنبر اشهب و
کافور قیصوری و گلاب یزدی خوشبو کرده باشند با نواع رکابی و پیاله های که مذکور
شده آراسته نموده بگذرانند بعد از فراغ آن چون ساعتی بگذرد تسلیم و تعظیم
نموده التماس نماید که طعام چه وقت کشیده شود هر وقت که از زبان آن شوکت
دستگاه امر شود طیار سازند و طعام را بدین نهج بکشند که چون صبح شود بعد از یکپاس
روز دو یست طبق لنگری از هر قسم طعام در مجلس شریف آن گلدسته گلشن عزت و
اقبال حاضر گردانند اول مردم خوب خوب و پاکیزه رو صاحب سلیقه قابل باشند

انتخاب نموده امر فرماید که پیش اندازه های قیمتی و پیش بها از دو طرف مجلس بیندازند
و بران آفتابه های طلا و سلفچی های نقره و مرصع کرده برگمارد و دست بشویانند
بعد ازان مرد کارکرده کاردان سلیقه شعار را امر کند که بنشیند و گوش هوش
خود را بجا برگمارد که مبادا بی اسلوبی ظاهر شود بهر کس که آن ایالت پناه امر فرمایند
الوش خاصه جدا کرده میداده باشد از خود بهیچ احدی طعام ندهد که بی ادبی ست
اول یک نفر خوان الوان نمکدان آراسته سازد چنانچه انواع اچار و اقسام
سرکه نوع نوع شربت های پرحلاوت دران خوان ها ترتیب دهد و در پیش آن
فتوت دستگاه گذارد و بهر کسی که امر عالی شود بدهد بعد ازان چند خدمتگاران
از هر طرف مگس رانی نمایند مردم بیهوده را امر کند که وقت طعام در نظر آن
شوکت دستگاه نایستد و بیکس سخن بیهوده نگوید مردم جابجای دست بربسته
ایستاده باشند و چنان امر کند که لباس هیچ فردی از افراد چرکین نباشد همه کس
سر و پا پاکیزه پوشیده بیایند و خوشبوهای خوب خوب اول اول بر خود بمالند
مرد مکینی را در مجلس راه ندهد چرا که اگر شرابی ست شریر ست و اگر تریاکی ست
لالچی ست و اگر بنگی ست هیولائیست مردم دانا و عالم و فاضل و شاعر و حافظ و
سازنده و گوینده و خوش آواز را در صحبت بنشاند تا از هر کس که آن ایالت پناه

حرفی پرسد از عهده جواب تواند برآید چون از طعام حاضری فارغ گردد خلوت
سازد و خوانندهای اول اول را حاضر کند و گیتان خوش کلام و قصه خوانان
با احترام نیز باشند تا بهر کدام میل فرمایند مهیا باشد و التماس بزم شراب بکند و
رخصت بگیرد و هرگاه که آن عزت دستگاه حکم فرمایند اسباب بزم آراسته و پیراسته
در نظر درآرد چنانچه صراحی های طلا و نقره و مرصع و شیشه های چینی خوشنگ
آورده در میان آنها شراب پرتکالی و شراب انگوری سه آتشه و عرق های
اعلی و نباتی و پیاله های قیمتی آورده در دسترخوان های رنگ برنگ گران بها
نهد و بران شیشه های شراب بگذارد و انواع میوه شور و اچارهای نفیس
بجهت مزه مذاق آن گوهر اکلیل سعادت بیارد و جوان ساده روی و خوش خصلت
خوش محاورت که بر گلرویش بنفشه سر برنزده باشد و خالی از بطیعتی هم نباشد پیش ساقیگری
متعلق گرداند چه اگر خورد سالی باشد از روی کودکی و بی عقلی از عهده جواب و
سوال صحبت نتواند برآمد باعث خامی و سبکی اینجانب است و چنان مقرر گرداند
که بی حکم آن سعادت آیات [illegible] سعادت نصاب کیفی بهم رسانیده است تر دماغ شده التماس نماید که اگر حکم شود
بزم برچینیم که همین قدر کافی ست حسب الحکم آن دردریای سلطنت بزم شراب را

برو آرد که مبادا در شراب افراطی واقع شود آن سعادت مند از وقت در آمد
ورد یار خود خبر آمد بدیار دیگری یاد دارد که کلفتی بران گلدستهٔ حدیقهٔ اقبال
نرسد و خاطر نازک آن نو باوهٔ بوستان عزت پژمرده نشود چه شراب طبیعت
آدمی را بران میدارد اگر شادی ست افزونی می بخشد و اگر غم است زیادتی
می آرد حادثه که بران حشمت دستگاه دست داده است او داند او که چیست
در سینه او کاری باید کرد کذا فی الجمله آن کدورت از دل ایشان بدر آید حتی الامکان
برین معنی سعی و کوشش باید نمود هرگاه بلازمت آن سپهر کامگاری مشرف خواهم شد
انچه شفقت و دلجوی که از دست ما خواهد آمد در باب آن پدر بلند قدر آسمان نامدار
تقصیری نخواهم کرد. گر قبول افتد زهی عز و شرف - چون آن حضرت از بزم فارغ
شوند و ساعتی آرام گیرند التماس طعام نماید که طعام حاضرست بیارند حسب الحکم
بین النهلواتین طعام بکشند بدین نمط پانصد طبق طعام از ایوان از قسم زرد پلاؤ
و یخنی پلاؤ و بریانی پلاؤ و قیمه پلاؤ و گندم پلاؤ و پر میوه و پر مصالح شیرو روغن و ۵
اقسام اش های رنگین چون ماهیچهٔ چاشنی کرده باشند و دست کس نشناخته و
قلیه های گوناگون و دیگر طعام های رنگارنگ که حاجت بیان نمودن ندارد حاضر
سازد و طعام ها را به تمام در طبق های چینی و غضوری و لنگری های بیش قیمت

بیش بہا بکشند سرپوش ہا قلعی کردہ پاکیزہ بر روی آنہا پوشانند و نکلدان ہا بطریق سابق
کہ مذکور شدہ ترتیب دہد و دسترخوان ہای کہ مذکور بودہ بیندازد و بروشی کہ امر
کردیم سفرچی مسلط سازد بعد از فراغت طعام چون شب شود جای خواب آن
ایالت پناہ این نوع آرایش دہد کہ بجہت ماہیا بیگرد و دلولی ہای صاحب حسن
کہ ہم در سن چہاردہ سالگی باشند بخدمت ایشان حاضر کند و کنیزکان ماہ روی
بنفشہ موی عنبر بوی پری خوی کہ ہم رو پوش باشند بملازمت آن خوشخوی یگانہ
آفاق برساند و خود مرخص شدہ بمنزل خود بیاید و ملاحظہ نماید کہ در ان شب مبادا
کہ امری فروگذاشت شود و انچہ کہ بملازمان درکار باشد در وقتش برسد والا
کردہ و ناکردہ برابر خواہد شد چون صباح شود امر فرماید کہ حمام ہا را بالتمام مہیا
گردانند و مصفا سازند و فرش پاکیزہ در سرداب خانہا مفروش گردانند در گرمابہا
طاشہای طلا و نقرہ بگذراند و حکم کنند کہ حمام ہا برسم اہل سنت و جماعت
ترتیب دہد کہ مبادا بخاطر اشرف آن معدن فہم و فراست کدورتی یا نفرتے
بنشیند چون از غسل فارغ شوند یک نفر سر و پای زربفت و طلا باف قیمتی کہ در
نوروز ہا بجہت پوشیدن ماہیا میشود در بغچہ ہای رنگارنگ علیحدہ علیحدہ آورده
در نظر اشرف آن کان فتوت در آرد تا بہر کدام میل آرند بپوشند باقی بتوشکچیان

ایشان [illegible] نمایند چون از حمام بر آیند امر کنند که در باغ شاهی که همیشه نونهالان
قدم نوباوه است بساط ها و شاهانه بیارایند و عوض بار اتمام بآب گلاب یزدی
بپرسانند و یکروز دیگر وران باغ مهمانی آن ایالت پناه مقرر باشد حاضری و
تمام بدستور سابق که مقرر شده بکشد و نیز تکیفات و شراب بدستوریکه گذشت
ترتیب دهد و روز سوم در هر منزلی که ایشان را بخاطر فرود آید بدستور سابق
خدمت کند چون صباح شود وقت کوچ نه راس اسپ عراقی نر و بازین های
مرصع مکمل و خانه و زربفت کار فرنگ بارکاب های طلا و کلگیهای نکمل و عنان ها
کلابتو باف زری آماده نموده بار اس اشتر بردعی و نه راس اشتر بغدی ولایتی
که تمام جل و جامه ایشان از پارچه های قیمتی که حکم فرمودیم مهیا نموده از برای
آن حضرت دستگاه ارمغان نماید و بجهت راه خرچ خاصه شریف آن بزرگ
گرد و برنامی اسرار وده هزار تومان تبریزی زر نقد بخزانچی ایشان تسلیم نماید
و بغرض اشرف اقدس ایشان برساند که هر متاعی و اشیای که درین سه روز
مهمانی بنظر شریف در آمد همه تعلق بخادمان آستان عالیشان دارد تمام اسباب
رخت را یک یک بملازمان ایشان سپرده خود در رکاب سعادت قرین تا یک
فرسخ همراه باشد بعد ازان هزار سوار در جوار ایشان بگذارد که آن شجاعت پناه

را تا دیگر شهر خدمت میکرده باشند از انجا که مرخص خواهد شد خود از یک فرسخ راه پیاده رفته
و قدم ایشان بوسیده بخانه رخصت شود هرگاه که بولایت دیگر برسد والی آن ولایت
بهمان دستور یکه مذکور شد مهمانی کند و پیشکش بگذراند.

گویند که چون آن فرمان واجب الاذعان بامرا و ملوک شاه طهماسپ رسید
بهمان آداب که امر عالی شده بود فرمان برداری کردند و ذره فروگذاشت
نه نمودند بلکه زیاده از حکم خدمتگاری های خوب بظهور آوردند سبحان الله
این چه مروت بود که آن سعادت کوش در حق همایون بادشاه بظهور آورد و در
حضور چه قدر مروت و احسان ظاهر کرد میگویند که تا همایون بادشاه بشاه طهماسپ
رسید از مهمانی و پیشکش های امرایان شهر و دیار خراسان و عراق آن قدر
سر انجام و سامان بهم رسید که در ایام بادشاهت خود نداشت مبالغه تا باین حد
بعد ازان حضرت بادشاه جمجاه قطع منازل نموده نزدیک شاه طهماسپ رسید
یک فرسخ راه مانده بود خود استقبال نمود چهار فرسخ راه درمیان بود که پسر
خود را پیشوا فرستاد گویند که چون نزدیک تیر انداز مفاصله درمیان هر دو عزیز ماند
اول شاه طهماسپ خود را از اسپ بزیر آورد و بطرف همایون بادشاه دوید
فی الحال آن ایالت پناه از اسپ پایان آمد هر دو قطب فلک عزت و اقبال

باهم ملاقی شدند دهر و دا خترسعادت آسمان جاه وجلال بیکدگر قران گرویدند گویند
که چون نزدیک بهم رسیدند شاه طهماسپ تمام قامت خود را خم کرد و دست مبارک
خود بجانب زانوی همایون بادشاه فرا رساخت فی الفور آن ایالت پناه اورا
همچو جان در آغوش گرفت مدتی یکدیگر را در بر داشتند آخر الامر چون از آغوش
یکدیگر تمتع برداشتند وسینهٔ احراق کشیده همدیگر را از ان حیات مواصلت بهرهٔ
وافر بخشیدند واراده سواری نمودند گویند از کمال تواضع منشی که در ذات و
نهاد شاه مکرمت دستگاه مخمر شده بود از روی ادب ورعایت خاطر مهمان
نمودن دست در زیر بغل همایون بادشاه انداخت واورا بر اسپ سوار
ساخت بعد ازان خود بر اسپ سوار شد وحکایت کنان راهی شدند گویند
هر حرفی که همایون بادشاه می کرد بتواضع تمام شاه جواب میداد واگر پرسشی
می نمود اظهار اشتیاق می کرد شاه با دب دست بر سر میگذاشت وسر می جنبانید
چون بمنزل رسیدند شاه بتعظیم تمام آن ایالت پناه را از اسپ فرود آورده
بخانهٔ خود آورد وجای بادشاهانه آراسته کردند وآنجا خوابگاه آن ایالت پناه
مقرر شد مهمانی های غیر مقرر واقع شد گویند تا مدتی آن ایالت پناه دران ملک
بود هر روز صحبت ومجلس میداشتند اسلوب دلداری وآداب صحبت را

چه تواند تقریر کرد وزیرا که چون شاه مرحمت دستگاه بملازمان خود آنچنان تعظیم نصیحت داده
و ترتیب طعام و شراب و مجلس آرائی و فرش نمودن بر خود فرموده باشد ظاهر است بوقت
نیکجائی در همه چیز ده بست بل ده سی فرموده باشد درین مدت که آن ایالت پناه در ملک
عراق مهمان شاه بود بزبان خود هرگز از احوال جنگ افغان و شکست خوردن
ایشان نه پرسید و ازین مقوله یاد نیاورد تا روزی آن ایالت پناه به تقریبی خود
در پی تقریب آن حادثه ها پله گردید و واقعات جنگ را یک بیک بیان فرمود شاه
مستمع بود و سر میجنبانید و حیف میخورد و بعد از انکه از قصهٔ گذشته فارغ شدند از زبان
شاه مکرمت دستگاه همین قدر بر آمد که بعنایت ایزد تعالی در اندک فرصتی بآسانی ملک
هندوستان را افغان باز یافت نموده بملازمان حضرت خواهد تفویض نمود انشاالله
رب العالمین این سخن را که آن ایالت پناه از زبان شاه شنید خاطرش جمع گردید
شکرانهٔ حق تعالی بجا آورد و الا بسیار دغدغه مند بود که خداوندا چه شود گویند که
غرض گویان نابکار چنین مصلحت کرده بودند که همایون بادشاه را ضایع باید کرد گویند
شاه هم در پی این شده بود اما من میگویم خدا نخواسته باشد که این چنین ذات شریفی
و عنصر لطیفی که این همه مردمی و دلجوئی ظاهر کرده باشد از روی چنین فکری ناقصی
اندیشهٔ اجلفی ست که آغشتهٔ صد هزار بدنامی ست و آلودهٔ صد کدورت نافرجامی

چگونه بظهور می آمد این حکایت محض زرق ست باری گفتهٔ مردم شنفته می شود که چون
مصلحت مقرر شد همشیرهٔ شاه بسیار عاقله بود شاه را ملزم کرد که اگر این کار ناشایسته
از تو بظهور آمد تا قیام قیامت در زیر بار ملامت فرزندی زینهار این کار مکن از گفتهٔ
مردم جاهل و باطل بدر آئی مناسب دولت تو آن ست که چون او را حادثه پیش
آمده و بتو پناه آورده باید که رعایت او نمای و انصاف او از افغان بگیری و ملک
هندوستان را از افغان وحوش خصلت حرام خوار گرفته بآن سلطنت پناه تسلیم
نمائی تا در عالم نیکنام شوی و این قصه از تو مردم در جهان ثبت نمایند شاه جم جاه
بگفتهٔ آن عفت پناه از ان فکر باز آمده در پس کشایش کار آن ایالت پناه گردید
خزانه بسیار و لشکر بیشمار با و همراه کرد و بیرم خان را سردار لشکر مقرر ساخته آن
ایالت پناه را رخصت فرمود از انجا باعساکر بیحد و نهایت راهی شدند و براه ٹھٹھه و
بهکر در آمد لاهور را گرفتند چون بدولت سلطانی رسیدند در کلانور جنگ عظیم واقع شد
چنانکه ازین طرف هزاران هزار کشته شدند آخر الامر از انجا لشکر افغانان هزیمت
یافت بدهلی رسید و مغولان تعاقب نموده در آنجا هم قرار نتوانستند گرفت به آگره
آمدند مغولان از عقب راه می آمدند افغانان تاب نتوانستند آورد ناچار از دریای
آگره گذشتند آن ایالت پناه بفتح و فیروزی آمده در آگره قرار گرفت چند یوم در آنجا

بعد ازان از دریا گذشتند چون افغانان شنیدند که مغولان از دریای آگره گذشته
می آیند در قنوج هم نتوانستند قرار استقامت ورزید در قلعهٔ کالنجر آمده بند شدند
چون اقبال از افغانان برگشت در دار وغانهٔ قلعهٔ مذکور آتش در گرفت تمام
قلعه بر آسمان پرید مردم آن قلعه بالکلیه سوختند و در آتش پریدند گویند که از مردم
شیر شاه در هیچ جا اثری ظاهر نشد هر ذره از اجزای وجود او را بیک طرف باد برد
بلی اگرچه شیر شاه بادشاه دیندار ی شده بود و با خلق خدا خوب طریق سلوک میکرد
چنانکه هیچ احدی از وی ناراضی نبود و در عالم از خود نیکنامی گذاشت و
نشانهای خوب از وی ماند و پسیچ های محکم بر بست چنانکه تا حال در دنیا مشهور ست
اما چون شیوهٔ نمک خوردن را مرعی نداشت و از صاحب خود برگشت و باغی شد
آخر الامر نتیجه بدیافت. صاحب ابو الفضل سلامت. چون این دراز نفسی کرده شد
مدعای این دعاگوی صمیمی آن بود که چون خاندان شما بزرگ ست و ازان سلسله
آید که با وجودیکه حادثه های پریشان پیش آمده بود بادشاه بیگانه از دین بودند و
هیچگونه مناسبتی در ذات و هدایت نداشتند با ایشان این همه آدم گیری و مروت
ظاهر کردند این همه از نیک ذاتی و نیکخوی ایشان بود که بخلق خدای عزوجل این همه
رعایت کردند و خوشخوی های ذاتی در عالم یادگاری گذاشتند و رفتند مطلب ابو الفضل

از اظہار این قصص آن بود کہ دلگیری سپاہی و برگشتن ایشان از صاحب خود آخر
این نتیجہ میدہد کہ بعرض اشرف اقدس رسانید خلق خدا را از خود باید داشت و با سپاہی
خوب سلوک باید کرد و مواجب بلا قصور باید رسانید تا ایشان ہم جانسپاری کنند
دیگر از سلوک حضرت ظل الٰہی شاہنشاہی پیر و مرشد عالمیان قبلہ و کعبہ دین و دنیا
ظاہر و باطن نسل آدم جلال الدین محمد اکبر بادشاہ غازی چہ نویسد کہ اظہر من الشمس است
بران خلاصۂ دودمان تیموریہ ظاہر است کہ بخلق خدا چہ نوع سلوک میفرمایند و بہر طائفہ
بر وش اور عایت می نمایند طایفۂ اوزبک تصور میکند کہ ہمچو مایان ست قوم چغتائیہ
می پندارد کہ بر رسم ماست مردم عراق و خراسان میدانند کہ در جرگۂ ماست خیل
راجپوتان خیال مینمایند کہ از ماست شیخ زادہ و سید زادہ ہا می گویند کہ عین از ماست
برہمن زادگان و سیورہ و جوگی و سنیاسیان را گمان ست کہ مذہب ما میدارد جماعۂ
فرنگیان و ہم آن می نمایند کہ ملت مایان نگاہ میدارد ؎

اندر ہمہ جا با ہمہ کس در ہمہ حال

یک نوع سلوک میفرماید و ہیچکس را در عہد او بدین و ملت کسی کاری نیست ہر کس را
کہ می بینی بکار و پیشۂ خود مشغول ست عیسیٰ بدین خود موسیٰ بدین خود دیگر و ہمہ جمیع بزرگان
و ملازمان را از خود راضی و شاکر دارد و در ایام دولت او برابر موی بکسی آزار نمیرسد

وبغور وضیع وشریف وداد خواهان راخود داد میدهد بغیری اعتماد نمیکند ازان ست
که مدت قریب پنجاه سال ست که برمسند بادشاهت متمکن ست وهیچ فتوری وقصوری
راه نیافته انشاالله تعالی امیدواری ازحضرت باری چنان ست که سالهای بسیار
برفرق سریر سلطنت وحشمت مستقیم باشد بمنه وکمال کرمه پس آن گلدسته گلشن عزت و
شوکت را لازم بل واجب است که روش ورسوم خاندان خود از دست ندهند
خلق را از خود راضی وشاکر دارند ومهم دکن را سهل نه انگارند گستاخی و درازنفسی
ابوالفضل را عفو فرمایند ۵

منت انچه حق ست گفتم پیام		تو دانی وتدبیر تو والسلام	

گویند که بعد رسیدن شیخ به دکن سلطان مراد از کثرت می نوشی وفات یافت شیخ
تمام لشکر شاهزاده را دلداری کرده وخود به آئین سپه سالار نشسته کارنامه ها
بجا آورد درین اثنا حضرت اکبر شاه اورا بضرورتی خاص طلبداشتند او جریده
عازم حضوری گشت چون سلطان سلیم فرزند کلان آنحضرت درین روزها از خدمت
پدر انحراف ورزیده در الهآباد به بغاوت وطغیان میگذرانند واز شیخ آزاری بخاطر
داشت براجه نرسنگه دیو راجه بندیلکهنڈ جهت قتل شیخ ایمای نمود راجه با فوجی مکمل و
مسلح برسر شیخ رسید مابین قصبه انتری وسرای متابله دست داد شیخ هم با وجود

قلت دوستان وکثرت مخالفان عار فرار برخود گوارا نه کرده مردانه کارزار کرد
وکشته شد راجه سرش را پیش بادشاهزاده فرستاد حضرت بادشاه باستماع این
واقعه ملال افزا آنقدر مغموم وملول گشتند که تا چند روز بخور وخواب توجهی نفرمودند

شهنشاه جهان ادرو فاتش دیده پرنم شد	سکندر اشک حسرت ریخت که افلاطون عالم شد

این واقعه در سال چهل وهفتم جلوس مطابق سال یک هزار ویازده هجری
بوقوع آمد۔

ذکر راجه بیربر وکشته شدن او در جنگ کجور

راجه بیربر برهمن اول مهیش داس نام داشت بتقریب خطاب راجه بیربر مخاطب
گردیده درسلک منصبداران سه هزاری منسلک گردید ورفته رفته بمنصب پنجهزاری
رسید درجدت طبع ونزاکت سخن عدیل ونظیری نداشت اشعار سنسکرت بغایت
بلیغ ومتین میگفت وخیالات های دقیق ظاهر میکرد درخدمت آن حضرت آنقدر
تقرب منزلت داشت که این معنی بدیگری میسر نشده درخلوت وجلوت بغیر او
نمی گذرانیدند بسا لطایف وظرایف میانه بادشاه واو برالسنهٔ عوام جاری ست
اگر بدانسوخامهٔ سوانح نگار توجهی نماید کتاب بطول انجامد وکار بدرازی کشد راجه
سخاوت به آندرجه داشت که کم از هزار یا پانصد مهر به کسی نمیداد درسال سی ام جلوس

اکبری مطابق ماه ربیع الاول سال نهصد و نود و سه هجری بجنگ یوسف زئی
و سواد بجور مقرر شد و باتفاق امرای عظام مثل زین خان کوکه و حکیم ابو الفتح
بر سر غنیم رسیده و کارنامه هائے رستم و اسفندیار بجا آورده و فتح و ظفر
حاصل نموده مراجعت میکرد در اثنار راه از بی اتفاقی امرا و تغافل خود از دست
افاغنه کشته گردید چون این معنی معروض بارگاه خلافت شد مزاج اقدس
بغایت مکدر و مغموم گردید یک روز و یک شب با کل و شرب توجه نفرمودند و
امرا را معاتب ساخته مدتی درین غم و ملال گذرانید مد عبد القادر بدایونی در تاریخ
خود این عبارت می نویسد۔

که از فوت هیچ کدام از امرا آنقدر کلفت نه کشیدند که از مردن بیربر می گفتند که
حیف جثهٔ او را نتوانستند از ان تنگی بدر آورد تا با آتش میرسید باز تشفی باین میفرمودند
که چون از جمیع قیود آزاد و آرسته بود همین تابش نیر اعظم پاک سازندهٔ اوست فقط
فرمانیکه بنام عبار زالدین عبد الرحیم خانخانان در تعزیت راجه بیربر نوشتند
نقلش داخل این صفحات کرده میشود فرمان اکبر اعتضاد خلافت و فرمانروائے
اعتماد سلطنت و کشور کشائی فص خاتم شجاعت و بختیاری آب گوهر حقیقت و جانسپاری
سیف مسلول بازوی شاهنشاهی رمح مصقول معرکهٔ دشمن کاهی طراز آستین ابهت و

اجلال گوهر سریر دولت و اقبال مخزن اسرار خلیفه خداوندی مجمع اطوار خدادانی و
هواخواهی مقدمة الجیش معارک جهان ستانی تقدمة العیش محافل کام بخشی و کامرانی
مونس وحدت سرای حضور محرم خاص الخاص سرائر سرور رفیق طریق دارالملک
دانائی حریف رحیق بیت المعمور دلکشائی خلف الصدق اعاظم و اعالی واسطة العقد
مفاخر و معالی مطرح انظار عنایت مورد اعطاف قدسی سرایت قدوهٔ خوانین بلند
مکان عمدهٔ مریدان سعادت نشان یار وفادار فرزند برخوردار مبارز الدین
خانخانان سپه سالار به شمول شرائف عواطف سلطانی و وفور جلائل مراحم
جهانبانی عز افتخار و شرف استظهار یافته بداند که درین ایام عیش و نشاط و هنگام
جشن و انبساط که اسباب خورمی آماده و ابواب بیغمی کشاده از هر طرف نوید فتح و
نصرت بگوش الهام نیوش میرسید بحسب تقدیر چشم زخمی به لشکر فیروزی اثر که بجهت
تسخیر ولایت سواد بجور تعین شده بود رسید با وجود آنکه تمام ولایت مذکور در حوضهٔ
تصرف در آمده بود افاغنه ملاغنه در خلال جبال مخفی و متواری بودند و روس لشکر
بی ملاحظه خرم و تدبیر تعاقب میکنند و اکثر آن مخذولان را بالقتل و نهیب رسانیده
متوجه آستان بوسی می شوند چون امری از پردهٔ غیب ظاهر شدنی بود زمام احتیاط
از دست دانایان لشکر رفته در شعاب صعاب همیوجب گران بار روان می شوند

وتزک از انتظام می افتد واز اطراف کتل آن ناعاقبت اندیشان بقدر دست
درازی میکنند مردم سراسیمه شده راه از دست داده جمعی کثیر از کوه میر فتند
درین اثنا عمده محرمان راز زبدهٔ مصاحبان ومساز نقاوهٔ مقربان درگاه خلاصهٔ
ملازمان هوا خواه انجمن آرای حریم بادشاهی باریک بین دقایق آگاهی همدم دلکشای
مجلس خاص محرم خلوت سرای وفا واخلاص رنگ آمیز رموز عشق ومحبت نخلبند
حدایق خلوص وعقیدت طالب بیقرار راه حقیقت طلبی وحق جوی عاشق اطوار
حق گزاری وحق گوی نقشبند طراز معنی آفرینی نکته پیوند بساط همزبانی وهمنشینی
دقیقه یاب سرائر سلطانی رمز شناس عالم مزاجدانی گره کشای خاطر مشکل پسند
صیقل نمای ضمیر آسمان پیوند سر حلقهٔ دائره نکته سازان سمر دفتر انجمن سخن پردازان
جلیس مجلس انس انیس خلوت سرای قدس مصاحب دانشور راجه بیربر که خود را
در محبت مادر باخته بود وپیش از فدا شدن در راه اخلاص ما خود را فدا ساخته
با وجود تعلق دنیوی کمال بی تعلقی داشت وباگرفتاری ظاهری سراسر رقم آزادی
می نگاشت ناگهان ازین جهان فانی وخاکدان ظلمانی رخت اقامت بربست و
قالب عنصری او درهم شکست وسلوک براهی که همه را ناگزیرست اختیار نموده
وبجلبات اختفا ونقاب عدم مخفی ومحتجب گردید ازین واقعهٔ جان فرسا وحادثهٔ

اندوه افزا عیش محفل سپهر مشاکل منغص و مکدر شد و خاطر دریا مقاطر غبار آلوده گردید
اگرچه معراج گرم روان شاهراه وفا و وفاق آن ست که در کار قبلهٔ خود جان
نثاری و جان سپاری نمایند لیکن چشم داشت آن بود که در خدمات بلند و تردوات
ارجمند این معنی بظهور میرسید از حدوث این مصیبت اتفاقی ملالی تمام روی داد
و اقسام حزن و اندوه پیرامون خاطر اقدس گشت افسوس هزار افسوس که بادهٔ
این خم خانهٔ دُرد آلود ست و نبات این شکرستان هلاهل اندود عالم سرابی ست
تشنه فریب و منزلیست سراسر فراز و نشیب مستی این بزم را در پی خماری ست و
عاقبت این سودا را در سر نجاری بواسطهٔ بعضی وقایع که آمدن ایلچی و مردم بیگانه
باشد نگذاشت که خود متوجه شده نعش او را بچشم صورت میدیدیم و آن عطوفت و
مهربانی که ما را با او بود ظاهری نمودیم تا ارباب ظاهر را حالت عنایت و التفات
ظاهری شد که تا کسی که در راه ما با خلاص عقیدت رفته ما او را چه قدر مے خواهیم
اگرچه بدیدهٔ بصیرت این منظور شدهٔ خاطر نشان ارباب معانی شده است اما چون
بعوام کار داریم این گره در دل ماند۔

کدام دل که ازین واقعه جگر خون نیست	کدام دیده کزین حادثه دگرگون نیست

این تیره مغاک پر کردنی و انپاشتنی پیوندها همه بریدنی و خون نابها همه کشیدنی اگرچه

همیشه خیال آن مسافر راه عدم در پیش نظر والا حاضرست و بدایع شمایل آن مجاور
عالم قدم بحضور اقدس ظاهر و از شکستن کالبد خاکی و پنهان شدن شبح سیمابی معلوم
که در نظر دوربین و خرد حقیقت گزین چه تفاوت خواهد بود اما نظر بعالم بشریت که
اقتضای ترکیب عناصر و موالیدست از جدای آن عدیم المثال آثار تالم و تحسر عظیم
در شهرستان باطن راه یافت که عبارت در تفسیر آن حالت کوتاه است و اشارت
به کوتاهی عذر خواه لیکن بدیدهٔ سریرت و باصرهٔ بصیرت مشهود ست که انچه از کتم
بوجود می آید از ملاذ وجود باز بعدم میرود و بارادهٔ متکفل نظام کل ست خموشیدن
به از خروشیدن و آرمیدن به از جوشیدن درین صورت بغیر از رضا بقضای الٰهی
و تسلیم بتقدیر ازلی مسلک قویم و منهجی مستقیم نیست باید که آن رکن سلطنت نیز راه
مصابرت پیش گرفته از ارادهٔ خود گذشته بارادهٔ الٰهی سازد و بقیه انفاس نفیسه
صرف مرضیات واجب تعالی نماید و لمحهٔ بیفکر حق شناسی و فکر حق جوی نباشد
خود میدانند که جمعی که از قید تقلید نجات یافته بسر منزل عقبیٰ پی می برند در هر زمانے
کیاب و عزیز الوجود اند فرض وقت آنکه با دای وظایف شکر این عطیهٔ عظمی که مشرب
عذب تحقیق بهرهٔ وافی وارد اشتغال نموده وجود باجود مارا غنیمت کبری شمرده
خیال کند که دران زمان که آن پیش رو قافلهٔ فنا محل اقامت ازین سرای عنا

بربندد آن یار وفادار قدوهٔ محرمان راز بوده است و او را دران وقت از جلایل غنایم الهی میدانستم الحال خود ملاحظه نماید که غنیمت بودن او درچه درجه خواهد بود حق سبحانه تعالی او را در سایهٔ دولت ابد پیوند ما برخوردار گرداناد و ما را بر تارک سعادت او کامگار۔

ذکر قوانین اکبر شاهی

از جمله واقعات این عهد دولت قابل تذکار اختراع قوانین مالی وملکی ست که با وجود قلت فرصت وهجوم اشتغال سلطنت که اکثر اوقات بملک گیری و دشمن کشی گذشت بسا قوانین و آئین ایجاد و اختراع فرموده بنای بند وبست مملکت بران گذاشتند اگر ذکر هریکی کرده شود کتاب بطول انجامد وسخن دراز گردد بنابر آن مجملی ومختصری ازان بطور نمونه از خرواری داخل این کتاب میشود۔ آئین سپه سالار سپه سالار که مراد از وکیل السلطنت باشد چنان باید که رعیت فرمان پذیر و ملک آباد و سپاه از و شاد باشد و هر کاریکه پیش آید بجناب ایزدی بنایش نماید و انچه از ملازمان آید بفرزندان نفرماید و انچه انیان توانند خود بدان نپردازد و با دانا تری از خود مشورت کند و گفتارش هریکی بمیزان عقل برسنجد و هرکس را از راز خود آگاه نگرداند و قهر را در فرمان خود دارد و به تلخ گوی و عضو بریدن راغب نشود و در کشتن مردم

اندیشه ها بکار برد و زبان بدشنام نه آلاید و از سوگند دروغ خود را باز دارد
و در دادرسی دادخواهان بسوگند و گواه کفایت نکند بقیافه شناسی و دریافت
قرائن و بدیگر تحقیقات دادخواه را بداد رساند و مستغیث را بداد دهی انتظار
ندهد و چشم از گناه پوشد و پوزش پذیرد و چنان زندگی کند که مردمی را از و گزندی
نرسد و ایالت و ولایات براستگاران و محافظت راه ها بدیده بانان راستی منش
تفویض نماید و زمان زمان از حال مردم خبر گیرد و از سامان سپاه و یراق غافل
نباشد و خود را از سواری اسپ باز ندارد و از شغل تیر و بندوق غافل نباشد
و بیاوری کشاورزان پرستش ایزدی بجا آرد و بساختن حوض و چاه و باغ و
سرا و دیگر منازل خیر سعادت اندوزد و در تعمیر عمارات پاستانی همت خود مصروف
دارد و خلوت گزین و پراگنده دل نباشد که آئین صحرانشینان ست و نیز با عمامه
نشستن و در هنگامه بودن خو نکند که روش صورت پرستان نابیناست و از گوشه
نشینان خدا جو دریوزهٔ همت کند و به بیداری خو گر شود و خواب و خور را از اندازه
نگذارد و بعد انفراغ از امور مملکت بدیدن فرهنگ نامها خو کند خصوصاً مثنوی
مولانا روم و کتاب کلیله دمنه پردازد و بروزنامچه های ولایات ژرف نگهی
بکار برد و تاکید نماید که هر کس بوقت ملاقات جل جلاله برگوید کمتر از یک ساله گوسفند را

غذا نکند و از روز ولادت خود یک ماه بخوردن گوشت پرهیز کند و لشته خود را نخورد
و بعزت زناشوی کمتر پردازد و برای آبستن نزدیکی کند چون آفتاب از برجے
به برجی آید بسپاس گزاری برنشیند و وقت صباح و نیم شب نقاره برنوازد

آئین قاضی و میر عدل۔ این کس چنان باید که در انفصال مقدمات بسوگند و گواه
بسند نکرده پژوهش نوع بنوع کند و بعد غور و خوض تمام داد دهی کند و پرسش را
طول دهد و سخن را شاخ شاخ برساز د و از گواهان سر جدا جدا گیرد و بر آن
ژرف نگهی کند و زمانی خود را در کار دیگر مشغول سازد و باز همان پیشه گیرد و از هر نوع
پرسش و کاوش مقدمه نماید که در وغ و راستی در پرسش مکرر بپایهٔ اثبات رسد

آئین عامل که آنرا تحصیلدار می گویند عامل جائی نشیند که هر کس بدو آسان برسد
و از زمین افتادگی همیشه اندیشه نماید و از رهزنان و تبه کاران بجرمانه گرفتن
خود را معاف ندارد و کشاورزان را بوام دادن دستگیری نماید و باهستگی
وصول کند چون به تگاپوی رئیس دیهه که آنرا بزبان حال مقدم گویند
دیهه بجمع کامل برسد در هر بیگه بسوه بدو گذارد و گرنه باندازهٔ خدمت او را
بهره مند گرداند و قطعه قطعه زمین به ترازوی بینش برسنجد و بر حقیقت آن فرارسد
و بهر کاشتکار جدا جدا رسیده تیمارداری او نماید و اگر خیانت رفته باشد چاره آن

کند و در آبادی خرابه کوشد و چنان کند که آباد زمین برنیفتد و برای افزونی جنس معقول
قدری از دستور کم ستاند و اگر کشاورز را اقرار کم کارد و جه معقول برگوید به پذیرد و
سال بسال کشاورز را نیرو افزاید و نقد گرفتن خونکند غله نیز برستاند و آن برد و گونه
یکی کنکوت دوم بٹای کنکوت آن ست که از یک کشت سه جا بقدر درو نماید و آنرا
مالیده هر قدر که غله برآید بهمان قیاس اندازهٔ پیدا وار برگیرد و مطابق آن حصهٔ خود
از رعایا وصول نماید و بٹای آن ست که کشت ها درو کرده خرمن ها کند و آن را
مالیده هر قدر که برآید بحصص مساوی باهم خود و رعایا بخش نماید و اگر بر عیت گران نیاید
غله را به نرخ بازار نقد کند و در پیمایش زمین و وصول مالواجب پٹواری و مقدم هم قلم
باشد و انچه کاغذ طیار شود بتصدیق آن هر دو روانه درگاه سازد و اگر آفتی از ژاله زدگی
و یا سیلابی به کشت در رسد فی الفور در آنجا رسیده اندازهٔ نابود برگیرد و آنرا نگاشته
روانه حضور سازد و در خریف از دسهره و در ربیع از هولی آغاز تحصیل نماید چون دولک دام
فراهم آیند بدست معتمدان روانه درگاه سازد آئین کوتوال این شخص چابک دست و
عنان کشیده و بردبار و مشکل فهم و نیک سگال و شب بیدار باشد و خبر گیری مردم را
بر ذمهٔ همت خود لازم داند راه ها و خانه های مردم را صاف و پاک دارد و مردم
ولایت را چنان قرار دهد که در غم و شادی باهم انبازی نمایند و در محله یکی را میر محله

سازد و روز نامچه آینده و رونده و دیگر انچه روی دهد بهر او برگیرد و یکی را از مردم
بیگانه که با هم آشنا باشد بجاسوسی برگمارد تا از سرگذشت اینان خبری داده باشد
و برای مسافر سرائی جداگانه اساس نهد و رسیدگان ناشناس را دران فرود آرد و
تجسس احوال آنها نماید و در دخل و خرچ گوناگون مردم باریک بینی کند و در هر پیشه
یکی را سرگروه نماید و دلال مقرر سازد که بوساطت او خرید و فروخت شده باشد و
در فراخی کوچه ها کوشد و سربند دارد و از آلایش پاسبانی کند بعد گذشتن سختی از شب
مردم را از آمد و رفت باز دارد و بیکاران را بهنرمندی نشاند نگذارد که کسی بخانه
مردم بزور فرود آید سراغ دزدان را بهم رساند و رنه هنگام دزدی و عدم دستیابی
دزد از عهده آن برآید و در ارزانی نرخها آگهی بکار برد و نگذارد که از شهر پیش رفته
باز خرند پاس سنگ و ترازو نماید سیر از وزن سی دام کم و بیش نکند و در گزالهی کمی و
وافزونی راه ندهد و از باده ساختن و پیمودن و خریدن و فروختن مردم را باز دارد
و دریابادچاه ها برای مردان و زنان جدا کند و زن را از اسپ سواری باز دارد
و تسلیح گاو و گاومیش در شهر شدن نیابد و بند کردن و برده فروختن روا ندارد و بقتل و
بدار کشیدن مردم راغب نشود و کم از دوازده ساله را ختنه نه کند و برهنه پایان بادیه
طلب را گزندی نرساند و قصاب و صیاد و غسال و کناس را از مردم جدا نگاه دارد

ومردم را از امیزش این سنگ دلان برکناره سازد و هرکه باجلاد همکاسه شود براو آسیب رساند و گورستان بیرون شهر مغرب رویه قرار دهد و سرآغاز هر شبی که صباح آن عید باشد بروز آن هر پاسی کوس را بلند آوازه گرداند و در تقویمات فارسی وهندی تاریخ الهی را رواج دهد و نیز در هندی نامها سرآغاز بر شکل پچهه نهد فقط

ذکر وفات حضرت اکبر بادشاه

چون عمر آنحضرت بشصت وچهار سال رسید بمقتضای ایام پیری و نیز از شدت ملال و هجوم اندوه بسبب وفات شاهزادگان نامدار یعنی دانیال و مراد ضعف کمال بعنصر لطیف آنحضرت طاری شد حکیم علی طبیب که سرآمد حکماء دولت بود متصدی امر معالجه گردید زیاده از طاقت خود تبداوی پرداخت از انجا که ایام حیات بانقضا رسیده بودند فائده مترتب نه گردید و مزاج از منهج استقامت و مرکز اعتدال برافتاد تا بتاریخ دوازدهم جمادی الآخر سال یکهزار و چهارده هجری مطابق سال یک هزار و شش صد و پنج عیسوی رخت زندگانی بعالم جاودانی کشیدند تاریخ وفات چنین یافتند-

تاریخ

شاه گیتی ستان جلال الدین	که چو او این جهان ندارد یاد
رخت بربست زین سرای فنا	ماند از و یادگار دانش و داد

هر کسی سال فوت او می جست	عجبم این گهر به ساحل داد
فوت اکبر شه است تاریخش	جایش او در جوار رحمت باد

نور الدین جهانگیر به تزک جهانگیری که در سوانح عمری خود نوشته این عبارت بذر این واقعه بقلم خاص چنین می نویسد که روز شنبه نوزدهم جمادی الاول سال یک هزار و چهارده هجری در عین شدت مرض بخاطر نزدیکان محل غذا میوه بیشتر نوش جان میفرمودند و آن غذا بسبب پیری هضم نمی شد در همین حالت بادشاه بواسطه باختن قمار به امین الدوله در افتادند و با و اعتراض تمام درین باب فرمودند که لعنت بر تو باد که درین سن متکفل قمار باختن میشوی چون در غضب شدند بدهضمی داخل شد حکیم علی گفت که کار ها بی فکر خوب نیست فکر من بواسطه علاج درست است اگر موافق مزاج افتد کار گر آید بادشاه خود غمخوارگی نمی کند که پردگیان محل برنج و ماش بار دغن پخته پیش ایشان آورده اند و ایشان نوش جان فرموده اند معده ضعیف هضم نکرده اسهال رو داده حکیم مظفر گفت که حکیم علی بسیار غلط کرده که در اول بیماری ایشان را هندوانه داده من از نیک اندیشی بخاطر خود قرار دادم که خواه حکیم مظفر از روی راستی می گفته باشد و خواه از روی غرض من حکیم علی را به گمان غرض آمیز پائمال نخواهم کرد اگر قضای الهی و غلط طبیبان درمیان نمی بود کسی نمی مرد اینقدر

مهربانی بحکیم علی فرمودم فاما از ته دل اعتقادم برگشت در روز شنبه سیزدهم جمادی الآخر شیخ فرید بخاری آمده ملازمت نمود و بواسطهٔ پیشدستی در ملاقات بخطاب صاحب السیف والقلم امتیاز یافت و کمر و شمشیر مرصع و اسپ بازین مرصع و جیغهٔ مرصع و یک لک روپیه باو عنایت فرمودم و بعد ازان راجه مان سنگه باحاجب بادشاه آمده ملازمت کرد کمر و خنجر مرصع و اسپ بازین مرصع باو عنایت فرمودم و لطف و مهربانی بسیار کردم روز دیگر راجه مان سنگه باخسرو آمده ملازمت نمود و التماس کرد که ولایت بنگاله بخسرو درکل مرحمت شود و پابنده مغل خان همراه او باشد با آنکه دیوان و اهل سلطنت خسرو از من جدا شود و صلاح نبود و مقربان هم صلاح نمیدادند اما من التماس اینها قبول کردم و فرمودم که همین ساعت در کشتی سوار شده از آب بگذرد. انشاالله تعالی بعد از واقعه پدرم رخصت خواهم داد حضرت بادشاه خلعت خاصه و دستار مبارک خود همان طور که بر سر داشتند و پیرایمن فرستادند و پیغام دادند که اگرچه تو تاب نادیدن من داری اما من بی تو قرار ندارم.

بیا بنشین که دل شهای هجرت میدمیدن کرد	چراغ دیدهٔ عمرم به تلخی خانه روشن کرد

چون خلعت بادشاه و این پیغام رسید به ادب تمام خلعت پوشیده باندرون قلعه رفتم و اطاعت حکم پدر نمودم در روز سه شنبه هشتم جمادی الآخر نفس عارف آگاه

پدر من مرشد من تنگ شده وقت رحلت نزدیک رسید فرمودند که بابا بفرست مقربان
و امرای مراد کل بطلب تا ترا بایشان سپرده از ایشان بحلی بخواهم چرا که سالها
با من در تردد و همرکابی سر فراز بودند فرمودم خواجه ریشی همدانی را تا رفته تمام
ایشان را حاضر ساخت اگر یک یک را نام بگویم و یاد کنم کلام بطول می انجامد
بادشاه روی بهمه کرده از همه بحلی و حلالی خواست و این ابیات شروع در خواندن نمود

ابیات

امن و آسایش دوران مرا یاد آرید	پوشش کعبهٔ حرمان مرا یاد آرید
بسر شک چو شفق خاک مرا لعل کنید	بدعای سحری جان مرا یاد آرید

من گفتم که این نفس آخر بادشاه است سعادت مند آنکه درین وقت خدمت پدرم
بکند و من گریان و بریان متوجه خدمت پدر بودم آغاز گریه و شیون نمودم و سه بار
بر دور ایشان گردیدم بجهت شگون شمشیر خاصهٔ خود را که فتح الملک نام داشت
بمن اشاره فرمودند که برداشته در حضور من برمیان به بند در حال بمیان بسته
سجده کردم و تسلیم و آداب و بندگی بجا آوردم نزدیک بود که از بسیاری گریه نفس
بر من تنگی کند فرمودند که میران صدر جهان را به طلب تا کلمهٔ شهادت بر من عرض کند
میران صدر جهان پیش پدرم بدو زانوی ادب نشسته کلمهٔ شهادت عرضه کرد و باز ایشان

مراطلب داشته دست برگردن من انداختند وگفتند با با وداع آخر من ست که من
ترا دیگر نخواهم دید زنهار که نظر لطف از پردگیان حرم من مگیر دو روز مره ایشان را
بدستور که من میدادم مقرر کن -

گرچه بار یست گران بر دلت از رفتن من	سخن فتنه بیکبار فراموش مکن
عهد روز نهار بسی رفت میان من و تو	عهد من مشکن و زنهار فراموش مکن

باز فرمودند که کلمهٔ شهادت بر من عرض کن وخود کلمهٔ شهادت بزبان مبارک
بآواز فصیح بلند فرمودند وبمیران صدر جهان فرمودند که تو بنشین وسورهٔ یسین و
دعای عدیله بر بالین من می خوانده باش تا جان را بآسانی بسپارم همینکه سورهٔ یسین
را تمام نمودند و دعائی عدیله بآخر رسانیدند قطرهٔ آب از گوشه های چشم مبارک
چکید جان را بجان آفرین تسلیم کردند -

دوستان روز وداع ست فغان گیرید	دل آیکبارگی از جان وجهان درگیرید
شمع خورشید باه سحری بنشانید	در تف سوز جگر بار دگر درگیرید

انتهی کلامه - مدت سلطنت آنحضرت پنجاه ویک سال ودو ماه ویازده روز بود
او بادشاهی بود عادل درین ولایت هندوستان بعد از راجه بکرماجیت مثل او
بادشاهی برنخاسته وچنین شاهنشاهی دیگر تخت سلطنت برنه آراسته در عهد دولت او

مردم آسوده حال و فارغ البال بوند احدی را ای آن نداشت که با پیرزالی تعدی کند یا حاکمی محکومی را آزار برساند مردم هر ملت و کیش را بچشم برابری دید و اهل هر فرقه را بکارهای خود آزاد ساخته بود در حق همه کس نیکی می اندیشید و جز نکوئی کاری نمی نمود۔

هران کاری که از دستش برآمد	نه زادم کز فرشته برتر آمد

شیخ ابوالفضل در اکبرنامه ذکر اوقات شبانروزی او باین عبارت می کند۔

خاصه سحرگاه که دیباچه وعنفوان نورپاشی ست ونیمه روز که فروغ آفتاب عالمتاب جهان را درگیرد و سرمایه نشاط گوناگون مردم آید و شامگاه که مایه ده روشنی ها از چشم حاکیان نپهان شود و نوردوستان را سراسیمگی درگیرد و نیم شبان که آن روشنی افزای انجمن هستی روبفرار دارد و غمزدگان تیره شب را نوید خوشدلی رساند همه نیرنگی بزرگ داشت ایزدی ست و پرستش خداوند جهان آفرین اگر شپره طبعان نادان بسّر این راز نرسند تا وان برکه باشند زیان زدگی کرا بود هرکس دریابد که منعم را سپاس گزاری و نیایش گری ناگزیر بود شکر فیض گستری نور الانوار به کدام نیرو برگذارد و کجا نعمت های او را تواند برشمرد خلاصه سلاطین والاشکوه که نزدیک همگی دانشوران که آن سلطان سریر آسمانی نظری خاص در تربیت این طائفه دارد گیتی خدیو را در تعظیم آتش و بزرگ داشت چراغ همین نظر رود نیرنگی افضال او برنویسد

یا پرتو پذیری او از نیر اعظم برگوید یا کجگرائی بیدانشان هنگامهٔ تقلید برطرازد و یا اندیشهٔ
آفتاب معبودی و آتش پرستی اینان برگزارده لبریز خنده گردد و باطن مهرآمود بجان
آزاری و دل شکری رضا ندهد و همواره جان بخشی و دلنوازی فرماید از غذای گوشت
پرهیز آورد ماه ها بسر آید که دست نیالاید و چنین معشوق دل ها را نزد صافی باطن قبل ری
نباشد فطرت والا در صوری مستلذات بس بی توجه بود شبانروزی بیشتر از یک بار
بخورش نه پردازد و روزگار بناگزیر وقت و بایست کار آباد گردد اندکی شبانگاه و
لختی بروز غنودگی که بر بیداری چیره آرامش دهد و شب زنده داری سنوده خوئے
شهریار بیدار دل بیشتر در خلوت خانهٔ خاص حکمت پژوهان شیوا زبان و صوفیان
صافی دل انجمن آرایند هریکی در جای خود نشسته دلآویز گفتار در میان نهند خدیو آگهی
فراسیده عیار شناسائی برگیرد و آهنج پاستانی آشکار گردد نورسان معنی چهره افروزی
کنند و برنایان سعادت سگال نیایش و ستایش برسازند و بفرخی و خورمی کام دل
برگیرند کهن سالان انصاف گرای بدرازنای غم او فتند و راه و رسم آموزش
از سر آغاز پذیرد و پیشینیان داستانهای هوش افزا برخوانند شاهنشاه بزرگ دانش
شگرف نکته ها برگیرد و گزیده مجملها برگوید و بساهنگام عرایض ملکی و مالی گزارش یابد
و بایست هر کار را اندازه برنهد چون پاسی از شب ماند خنیاگران هربوم فراهم آیند

وسازوآوازنیایشگری وهوش افزای برآرایند وچون چارگهری ماند خموشی گزیده در وحدت کدهٔ
اُنس ظاهر را همرنگ باطن گرداند و در دریا با حقیقت شناوری رود شایستگان هفت کشور
ازسپاهی و بازرگان، وکشاورز وپیشه ورگوناگون بخردی پایان شب آمده چشم بر راه
گرامی دیدار دارند وچون لختی روزبرآید کامیاب کورنش گردند پس ازان شبستان دولت
را مسرت آمود سازد و بسا کارهای دین و دنیا ساخته شود وچون بانتظام ولایت
وتسخیر ملک ونشاط شکار نهضت فرا الشود کم دهی وقصبه وشهری باشد گروه که گروه مرد و
زن نیاز بر بست ونیایش بر زبان روی بدرگاه نیاورند وچنین اخلاص سوده
کارسازی نذور برنه گویند و داستانهای دستگیری برخوانند وفراوان مردم سعادت
جاوید واندیشه آباد کردار گزیده تنومندی صورت ونورافزای چشم و دیدار فرزند
وپیوستن دوستان و دراز زندگی وافزونی خواسته ونیز دیگر آرزوها ازان چشمه
ایزدی خواهش نمایند وآن شناسای حقیقت هریکی را شایسته پاسخی برگوید وسراسیمگی
درودِ چاره گزیند روزی بسر نیاید که چندین کس آب درکاسه کرده به پیشگاه حضور نیاید و
نفس دمیدگی را جویا نشوند وبسا رنجور گسسته امید که پزشکان مسیحا نفس گرد مداوا انگشتی
بدین الهی طلسم تندرستی یافت وشگفت تر انکه یکی از ساده لوحان تجرد زبان بریده خود را
بر آستان والا افگند که اگر در من سعادتی دست نهاد ایزدی ست بیامن صدق نیت

درست گردد روزی بسر نیامد که کار روای آرزو گشت۔

عبدالقادر بدایونی در تاریخ خود می نویسد۔ که آنحضرت بیرون شهر و محل از برای فقرای مسلمان وهنود بنا فرمودند یکی را خیرپوره دیگری را دهرم پوره نامیدند چندی از کسان ابوالفضل موکل بوده از زر بادشاهی بفقرا طعام میدادند چون جوگیان خیل خیل می آمدند برای ایشان سرای دیگر آباد ان ساخته جوگی پوره نام نهادند وشبها با معدودی بخلوت آن جماعت رفته صحبت میداشتند وحقایق اعتقادات اشغال مراقبه وسلوک واطوار وجلسات وخلع بدن وکیمیا وسیمیا وریمیا از ایشان معلوم می کردند وکیمیا خود می ساختند وآن طلا بمردم می نمودند وشبی که سالی یکبار می آید وآن را شیورا تر می گویند مجمع عظیم از اطراف واکناف دران شب میشد با بزرگتران ایشان صحبت می داشتند ومقرر فرمودند که مردم از یک زن بیشتر نکاح نکنند که زن یکی وخدا یکی واگر اولادی از و نشود به نکاح دیگر حرج نیست چون زن بحد نومیدی رسد شوهر نخواهد وبیوه را اگر خواهند مانعی نباشد وبه شراب نوشیدن امتناع تمام نموده دوکان می فروشی بر در دولت برپا کرده نرخی معین نهادند تا هر کسی را که برای علاج بیماری ضرورت باشد نام خود را از پدر وجد نویسانیده بگیرد وهمچنین بجهت انسداد زناکاری کاری دیگر کردند که جمیع فواحش را که در پایه تخت جمع آمده بودند

انواع فتنه ها از و برمی خاستند و خاندان ها بر باد می شدند بیرون شهر آباد ساختند
و آنرا شیطان پوره نامیدند و آنجا نیز محافظی و داروغه و مشرفی نصب کردند تا هر که
بجماعت آنها صحبت دارد یا بخانه به برد اول نام و نسب خود نویساند بے این
صورت نمی گذاشتند که اهل طرب بخانه مردم بیایند و اگر کسی خواهد که بکارت آنهارا
به برد اگرچه خواستگار از مقربان نامی ست داروغه بعرض رسانیده رخصت از درگاه
بگیرد و اگر کسی بدون اطلاع و بغیر حصول اجازت مصدر این حرکات می شد
بقصاص میرسید و از فواحش چندی را که مشهور بودند طلبیده تحقیق میکردند که
بکارت آنهارا که برده است اگرچه از مقربان نامی ست بسزا می رسید و مدتی دراز
محبوس می ماند و در مجلس انس آنحضرت حکم می کردند که از مقربان چهل کس به نشینند
هر کس هر چه داند بگوید و هر چه خواهد بپرسد اگر کسی از مسئله علمی می پرسید می گفتند
از طبیبان باید پرسید و چیزیکه بعقل و حکمت تعلق دارد از ما باید پرسید غرضکه
بعضی آنحضرت را شماس میگفتند و بعضی بمذهب هنود و اکثری بدیگر مذاهب میکشیدند
و هر کس با دشاه را بمذهب خود خیال میکردند و ان ماضی و حال را نسبت آنحضرت
اعتقاد آن ست که او اوتار مکند ابر مچاری ست - چنانچه مسٹر ولیم بیل صاحب
نیز در مفتاح التواریخ مولفهٔ خود بذکر این روایت پرداخته است و آن این ست

که مکند ابرمچاری در ایام سلطنت همایون بادشاه بطریق خودمدتی ریاضت وعبادت شاقه بجا آورد در سال یک هزار و پانصد و نود بکرماجیت مطابق سال نهصد وچهل و هشت هجری در شهر پراگ که به الهآباد مشهورست وارد گشته بر کنار تربینی آتشے افروخته موافق دین وآئین خود تمام اندام خود را پاره پاره کرده در آتش انداخت وبعد ازان خود هم در آتش افتاده خاکستر شد باین نیت که تا نیاز او بدرجهٔ قبول رسیده بار دیگر درین جهان بقالب انسان درآمده بادشاه شود چنانچه این اشلوک است که دران وقت بزبان سنسکرت گفته وبر ورق مس کنده نموده در زیر زمین بهان مقام گذاشته بود

بسورندبان چندی تیرتهه راجس پراگهه	تپس پهول پچهتی دوادسی پورب جامے
سکهن تن جوهومه سرب بهوم اوبتی	سکل دگدهاری برم چاری مکنده

ترجمهٔ آن این ست که در سمبت یک هزار و پانصد و نود و هشت در شهر پیاگ که بزرگترین معبد هاست بتاریخ دوازدهم از نصف آخر ماگه در اول پاس از روز تمام اندام خود را هوم کردم یعنی قربانی نمودم به نیت یافتن بادشاهی وهفت زمین من مکند ابرمچاری ام که مدام شیر می نوشیدم چون جلال الدین اکبر بادشاه درهمان ایام متولد شد بنابران اعتقاد دارند که همین مکند ابرمچاری است که در قالب اکبر شاه نقل کرده ویمین قبول فرمائے

بادشاهی هندوستان یافته از روی حساب معلوم میشود که آروقات کمند ابر مچاری تا تاریخ علاوت اکبر که تاریخ پنجم رجب سال نهصد و چهل و نه هجری ست هشت ماه و بست و شش روز میشوند در مدت نُه ماه صرف چار روز باقی میماند این کمی لایق اعتراض نبوده است عجب نیست که عقیدهٔ اهل هنود بر عایت مسئلهٔ تناسخ راست باشد و اکثر عادات و سکنات بادشاه در قبول اینمعنی مویدست اگرچه اهل اسلام به تناسخ قایل نبوده اند و صریحًا بخلاف آن رفته اند اما اکثری از فقرای اسلام برخلاف آن تصدیق مسئلهٔ تناسخ می نمایند چنانچه مولانا روم میفرماید۔

همچو سبزه بارها روئیده ام		هفتصد هفتاد قالب دیده ام	

همچنین یزدی شاعر که خود را نظامی گنجوی می دانست در کتاب خود گوید۔

در گنجه فرو شدم پے دید		از یزد برآمدم چو خورشید	
هرکس که چو مهر بر سر آید		هرچند فرود برآید	

بالجمله اگر حالات این بادشاه عدالت پناه که نمونهٔ بود از رحمت آفریدگار نگاشته شود دفتری ترتیب یابد و هنوز ناتمام ماند ناچار دست از آن کشیده این قصه را مختصر می سازد

بعون صناع مکین مکان و فضل خلیفۀ زمان

تتمۀ دفتر دوم

کلیات

در مطبع نول کشور واقع سیتاپور ضلع هردوئی طبع گردید

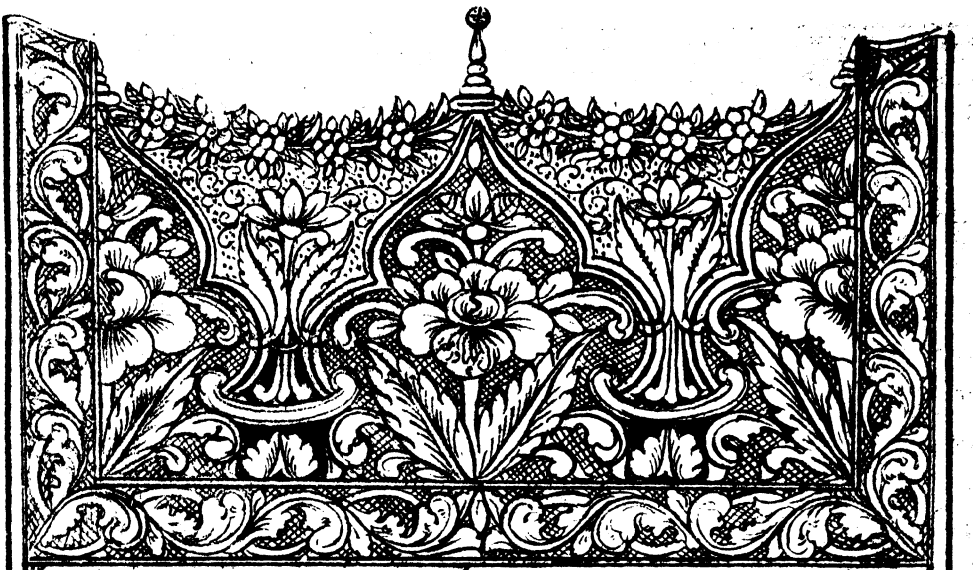

ذکر سلطنت حضرت نورالدین جهانگیر شاه بن جلال الدین محمد اکبر

شاهزاده سلطان سلیم بن جلال الدین اکبر پس از وفات پدر بتاریخ چهاردهم جمادی الثانی سنه یک هزار و چهارده هجری مطابق سال یک هزار و ششصد و پنج عیسوی و ز چهارشنبه بعمر بست و هشت سالگی قدم بر سریر سلطنت گذاشت نام نامی و اسم گرامی آنحضرت بخطاب ابوالمظفر نورالدین جهانگیر طراز جاودانی گرفت مکتوبخان داروغه کتاب خانه تاریخ جلوس چنین یافت - تاریخ

صاحبقران ثانی شاهنشه جهانگیر	باعدل و داد بنشست بر تخت کامرانی
اقبال و بخت و دولت فتح و شکوه و نصرت	پیشش کمر بخدمت بسته به شادمانی
سال جلوس شاهی تاریخ شد چو نهاد	اقبال سرپای صاحبقران ثانی

درین روز مسرت اندوز محمد شریف ولد عبدالصمد شیرین قلم بخطاب امیرالامرائی و منصب جلیل القدر وکالت که فراتر ازان منصبی نیست و مرزا خان بیگ بخطاب وزیرالممالک و

بعلم لال بهادر مصور سلف چوبیان بکهنو ملازم راجه دگا پرشاد صاحب در ستادیه

خدمت دیوانی وزمانہ بیگ بخطاب مہابتخانی وپیرخان لودی بخطاب صلابت خانی وشیخ
فرید بخاری کہ از سادات عظام موسوی وتربیت یافتہ خاقان اکبر بود بہ منصب پنج ہزاری و
پایہ بلند میربخشی گری وراجہ مان سنگہ بہ خلعت چارقب وشمشیر مرصع واسپ خاصہ بخدمت
صوبہ داری بنگالہ وخان اعظم مرزا عزیز کوکلتاش وآصف خان وجعفرخان وغیرہ بعنایت خلعتہا
سرفرازی یافتند ہمچنین منوال دیگر امرا بقدر مراتب ودرجات مشمول عواطف بادشاہی گشتند
از انجا کہ خسرو فرزند بزرگ آنحضرت کہ در کنار عاطفت جدخود عرش آشیانی نشو ونما یافتہ
داعیہ مخالفت در سر داشت ودر ایام انتقال وارتحال حضرت عرش آشیانی بمعاضدت بعضے
امرائی کہ تہ اندیشی بجہت حصول امر سلطنت خیلی تدابیر بکار برده ناکامی ہا اندوختہ بود وبنا بران
باوجود عنایت پدر کہ بروز اول جلوس یک لک روپیہ باو مرحمت فرمودند ونیز بدیگر عنایات
او را سرفرازی بخشیدند اصلا مطمئن خاطر نگردیدہ وتوہمات گوناگون در خاطر عاطر راہ دادہ
بروز یکشنبہ ہشتم ذی الحجہ سال مذکور کہ شش ماہ از جلوس آنحضرت گزشتہ بودند بوقت دوگہری شب
باقی ماندہ بجمعیت یاران ودوستان راہ فرار پیش گرفت امیر الامرا اینخبر بآنحضرت رسانید
ہمان وقت حسب الامر شیخ فرید بخشی الملک بافوجی تعقب او متعین شد خود ہم صباح آن از غایت
اضطرار بجمعیت موجودہ بجہت تدارک این فتنہ عالم نصرت وجام ابحرکت آوردند بخشی الملک ہمچنان
بتعاقب میرفت تا بحوالی کوتلہ وال میان شاہزادہ وبخشی الملک اتفاق مقابلہ افتاد

درین اثنا خبر حرکت موکب پادشاهی مقرون سمع خاص و عام گردید شاهزاده منتشر گردیده دست از
محاربه برداشته بسمت پنجاب گریخت و خواست که بسمت کابل رفته و سامان جنگ کرده بطرف
هندوستان باز بیاید باین عزم ناصواب برگذر سوده بهره رسیده خواست که عبور نماید زمیندار
آنجا مانع عبور آمده شاهزاده را گرفتار نمود مقارن این حال منصب داران آن نواحی مثل
ابوالقاسم تمکین و دیگران هم رسیدند و شاهزاده را معه وابستگان او از زمیندار مذکور گرفته
روانه حضور بادشاه نمودند روز پنجشنبه ماه صفر سال مذکور شاهزاده مع رفقائی خویش بحضور
بادشاه رسید مقید گردید و رفقائی او بعقوبت تمام به سیاست رسیدند بعضے را
گردن زدند و بعضے را در پوست خر کشیدند و اکثرے را در پائے فیل پائمال نمودند
شاهزاده مدتے در زندان گذرانیده یکبار به شفاعت سلطان پرویز و بار دیگر به سعی
جدناتهه سناسی که آنحضرت اعتقادے تمام باو داشتند خسرو را رها کرده منصب و جاگیر
داد و ندایا چون اطوار خوب نداشت و به طرفین صفائی خاطر حاصل نبود باز در زندان
فرستاده حواله سلطان خرم که مراد از شاهجهان است فرمودند او همراه خود باله آباد
برده روزے او را مسموم ساخت تا همانجا مدفون گردید عمارتے وسیع بران ساختند
هشت سال است که راقم این سطور به تقریب استقبال جناب مستطاب نواب معلی القاب
لفتنت گورنر بهادر باله آباد رفت این عمارت را قصداً مشاهده نمود فی الواقع عمارتی است

وسیع و بغایت مستحکم با آنکه مدتے دراز از احداث آن گذشته هنوز اصلا شکست و ریخت
دران راه نیافته اندرون مقبره چند ابیات بالای دروازه های اندرونی نگاشته اند
ازانجمله دو سه بیت ثبت افتاد۔ **تاریخ وفات شاهزاده سلطان خسرو**

آه افسوس آسمان را سیرت بیداد شد — آری آری کار چون بر ظلم آمد داد شد
زندگی ز خیمه بیرون از دیار خورمے — دید چون بنیاد عالم را خراب آباد شد
چاک شد پیراهن از خار قضا در باغ عمر — هم زمین بگریست هم از آسمان فریاد شد
شد قبا بر قامت مردم قبا در ماتمش — شاه خسرو را بسوی خلد چون رشاد شد
این تن نازک که بروی بود پیراهن گران — ذرۂ خاک جفا افسوس استعداد شد

این واقعه را خود حضرت جهانگیر در تزک جهانگیری خیلی بآب و تاب نوشته اند که نقلش حوالهٔ قلم شد

از تزک جهانگیری

خسرو را بنا بر جوانیها و غروری که جوانان را می باشد و کم تجربگی و ناعاقبت اندیشی مصاحبان
ناجنس خیالات فاسد بخاطر راه یافته بود تخصیص در ایام بیماری والد بزرگوارم که بعضے کوتاه
اندیشان بنا بر کثرت جرائم و تقصیراتی که از ایشان بوقوع آمده بود و از عفو و اغماض نا امید
محض بودند بخاطر گذرانیدند که او را دست آویزی ساخته امور سلطنت را از پیش خسرو

گیرند ازین معنی غافل که امورِ سلطنت وجہانبانی امرے نیست که بسعی ناقص عقلی چند انتظام پذیرد وخالق داد ارتا کرا شائستہ این امر عظیم القدر رفیع الشان داند واین خلعت را برقامت قابلیت آن کس راست آورد۔

زدار ندہ نتوان ستد بخت را	نشاید خرید افسر و تخت را
سری راکہ حق تاج پرور نمود	نشاید از و تاج و دولت ربود

چون خیالات فاسد مفسدان ذکوتہ اندیشان بغیر از مذلت وپشیمانی نتیجہ ندارد۔ امور سلطنت باین نیاز مند درگاہ الٰہی قرار گرفت ہموارہ خسرو را گرفتہ خاطر ومتوحش مے یافتم ہرچند در مقام عنایت وشفقت شدہ خواستم کہ بعضی تفرقہا و دغدغہ ہا از خاطر او دور سازم فائدہ بران مترتب نگشت تا آنکہ بکنگاش جمعی از بخت برگشتگان در شب یکشنبہ ہشتم ذی حجہ سنہ مذکور بعد از گذشتن دو گھڑی زیارت روضہ منورہ حضرت عرش آشیانی راند کور ساختہ سہ صد و پنجاہ سواری کہ با و متفق بودند از درون قلعہ آگرہ برآمدہ متوجہ میگردد و بعد از روان شدن او باندک زمانے یکے از چراغچیان کہ با وزیر الملک آشنا بودہ خبر میرساند کہ خسرو گریخت وزیر الملک او را ہمراہ گرفتہ پیش الامرا مے آورد۔ چون او این خبر را تحقیق مے نماید مضطربانہ بدربار محل آمدہ یکے از خواجہ سرایان را مے گوید کہ دعاے من برسان وبگو

که عرض ضروری دارم حضرت بیرون تشریف آورند چون در خیال من این امر در نیامد بلکه
گمان برخاست که از جانب دکن یا گجرات خبرے رسیده باشد بعد از بیرون آمدن ظاهر شد
که ما جرا چنین است گفتم چه باید کرد خود سوار شده متوجه گردم یا خرم را بفرستم امیر الامرا
عرض کرد که اگر حکم شود من بروم فرمودم که چنین باشد بعد ازان معروض داشت که اگر
به نصیحت برنگردد و دست بسلاح کند چه باید کرد گفته شد که اگر بهیچک راه راست
در نیاید انچه از دست تو آید تقصیر مکن سلطنت خویشی و فرزندی برنمی تابد۔

که با شاه خویشے ندارد کسے

چون این سخنان و دیگر مقدمات گفته او را مرخص ساختم بخاطر رسید که خسرو از روے آزردگی
تمام دارد و بنا بر قرب و منزلتے که داشت محسود امثال و اقران است مبادا که نفاقی
در حق او اندیشد و او را ضایع سازد معز الملک را فرمودم که رفته او را باز گردانند
و شیخ فرید بخشی بیگی را بدین خدمت تعین نموده حکم کردم که جمیع منصبداران واحدیانی
که در پاس اند بهمراهی او متوجه شوند و اهتمام خان کوتوال بقراولی و خبرگیری مقرر گشت
و با خود قرار دادم که بقضاے سبحانی چون روز شود خود نیز متوجه گردم درین اثنا
صبح طالع گشت تکیه بر کرم عنایت الله تعالی نموده بعزیمت درست سوار شده
و مقید بهیچ چیز و هیچکس نا شده متوجه گردیدم۔

بلی انرا که اندوهست در پی	نمی داند که ره چون مے کند طے
همی داند که افتد پیش و راند	ندانم با که آید با که ماند

چون بروضه متبرکه والد بزرگوارم که در سه کروهی شهر واقع است رسیده استمداد همت
از روحانیت آنحضرت می نمودم مقارن آن حال میرزا حسن پسر میرزا شاهرخ ملکارا دو
همراهی خسرو داشت گرفته آوردند چون پرسش نمودم نتوانست منکر شد فرمودم تا دست
اورا بسته بر فیل سوار کردند و این اول شگون بود که بیرکت و توجه و امداد آنحضرت
بظهور آمد چون نیم روز شد و هوا گرمی تمام بهم رسانید لحظه در سایه درخت توقف نموده
بخان اعظم گفتم که هرگاه مارا بائن امنیت خاطر این حال بوده باشد که معتاد افیون را که
در اول روز بایست خورد تا حال نخورده باشم و هیچکس بیاد ندارد باشد حال آن بی سعادت
ازین قیاس باید کرد آزارے که داشتم ازین ممر بود که فرزند بیموجب و سببے
غنیم و خصم شد اگر سعی بدست آوردن او تمام مفسدان و فتنه اندیشان را دستگاهے
بهم خواهد رسید یا او سر خود گرفته باوزبک یا قرلباش خواهد رفت و ازین ممر خفتی بدین
دولت راه خواهد یافت بنابرین مقدمه بدست آوردن او را پیش نهاد همت ساخته
بعد از اندک آسایشی از پرگنه متهرا که در بیست کروهی آگره واقعست دو سه کروه
گذشته در موضعی از مواضع پرگنه مذکور که تالابے داشت نزول نمودم خسرو چون متهرا

میرسد حسین بیگ بدخشی که از رعایت یافتهائے والد بزرگوارم بود و بقصد ملازمت
من از کابل مے آمد برمیخورد چون طبع بدخشیان به فتنه و آشوب پیراستهٔ است یعنی را
از خدا خواستهٔ تا دولیست سیصد از ایماقات بدخشان که همراه او بوده اند راهبر و
سپه سالار او میگردد و در راه هر کس که از پیش مے آید تاراج نموده اسپ و اسباب
او را مے گیرند سوداگران و راهگذری مال شان لچه و تاراج این مفسدان بود بهرجا
که میرسیدند زن و فرزند مردم از آسیب آن فاسقان ایمن نبودند خسرو بچشم خود
مے دید که بر ملک موروثی آبا و اجداد او چه قسم ستمی می رود از دیدن افعال
ناشایستهٔ این بدبختان در ساعتے هزار بار مرگ را آرزو میکرد غایتًا غیر از مدارا و مواسا
باین سگان چاره نداشت اگر بخت و اقبال یاوری احوال و نمودے ندامت و
پشیمانی را دست آویز خود میساخت و بے دغدغه خاطر بملازمت من می آمد عالم الشر
ایزد دانا است که از تقصیرات او بالکلیه درگذشته آن مقدار لطف و شفقت می نمودم
که سر موئے تفرقه و دغدغه در خاطر او نمی ماند چون در واقعه عرش آشیانی بافساد
بعضے مفسدان ارادها از خاطر او سر برزده بود و میدانست که انیها بمن رسیده است
اعتماد بر مهر و شفقت من نمیکرد و والدهٔ او هم در ایام شاهزادگی از ناخوشی اطوار و
اوضاع او و سلوک برادر خورد ش ماده هوسنگه تریاک خورده خود را کشت - از

خوبی ہاے و نیکذاتی ہاے او چہ نویسم عقلے بکمال داشت و اخلاص او بمن در درجہ
بود کہ ہزار پسر و برادر را قربان یکموے من میکرد مکرر بخسرو مقدمات نوشت و او را
دلالت باخلاص و محبت من میکرد چون دید کہ ہیچ فائدہ ندارد عاقبت نامعلوم است
کہ بکجا منجر خواہد شد از غیرتیکہ لازمہ طبیعت راجپوتانی است خاطر بر مرگ خود قرار داد
و چندین مرتبہ گاہ گاہے مزاج او در شورش می آمد چنانچہ این حدیث میراثے بود
کہ پدران و برادران او ہمہ یکبار در دیوانگی خود ہا را ظاہر میکردند و بعد از مدتے
علاج پذیرے شدند و در ایامیکہ من بشکار متوجہ گشتہ بودم روز بست و ششم ذی حجہ
سنہ ۱۳ افیون بسیار در عین شورش دماغ خورد و در اندک زمانے در گذشت گویا کہ
این احوال پسر بید ولت خود را پیشترے دیدہ است اول کہ خدائے کہ در آغاز
جوانی و خوردسالی مراد ست داد نسبت او بود بعد از تولد خسرو او را شاہ بیگم
خطاب دادہ بودم چون بدسلوکی ہاے فرزند و برادر را نسبت بمن نتوانست دید
از سر جان در وقت دماغ پریشان شدن در گذشتہ خود ما را ازین کلفت واندوہ
باز رہانید از فوت او بنا بر تعلقے کہ داشتم ایامی بر من گذشت کہ از حیات و
زندگانی خود ہیچگونہ لذتے نداشتم چہار شبانہ روز کہ سی و دو پہر باشد از غایت
کلفت واندوہ چیزے از ماکول و مشروب وارد طبیعت نگشت - چون این قصہ

بوالد بزرگوارم رسید دلاسا نامه در غایت شفقت و مرحمت بدین مرید فدوی صادر گشت
وخلعت و دستار مبارک که از سر برداشته بودند همان طور بسته بجهت من فرستادند
این عنایت آبے بر آتش سوزو گداز من زده اضطراب و اضطرار مرا فے الجمله
قرارے و آرامے بخشید غرض از ذکر این مقدمات آنکه بسیعادتی ازین در نمیگذرد
که فرزندے بنا برناخوشی سلوک و اطوار ناپسندیده باعث قتل مادر خود شود
و به پدر خود بهیچگونه باعثے و سببے بحض تصورات وخیالات فاسد در مقام
بغی وعناد در آمده از دولت ملازمتش فرار بر قرار اختیار نماید چون منتقم جبار
هر کردارے را سزاے در برابر نهاده لاجرم مال حالش بدان انجامید - که
به بدترین احوالے بقید در آمد و از درجه اعتماد افتاده بزندان دائمی گرفتار گردید

ذکر داخل شدن نورجهان بیگم بحرم سرای بادشاهی و دیگر حالات

نورجهان که نامش مهرالنساء است دختر غیاث بیگ المخاطب به اعتماد الدوله است
محمد شریف خان پدر غیاث بیگ در عهد شاه طهماسپ صفوی حاکم هرات بود -
وقتیکه حضرت نصیر الدین محمد همایون شاه از شیر شاه افغان شکست یافته
بطرف ایران رفته اند - او خدمات شایسته بجا آورده مورد تحسین و آفرین شد
وبعد چندے بپایه والای وزارت رسید و کاروبارش رو به ترقیات

بے پایان کشید۔ آما بعد و فاتش شیشۂ جمعیت این خاندان از سنگ جفائی دوران
بشکست و عشرت این دودمان مبدل بحسرت بیکران گردید۔ تا غیاث بیگ با نیمجانی و
خاطر پریشانی معہ زن و فرزند ہمراہ کاروانی رو بہندوستان نہاد۔ زنش کہ
حاملہ بود در اثنای راہ دخترے پری پیکرے از و بوجود آمد آما از غایت افلاس
و بے مایگی از پرورش او باز ماندہ ہمانجا بگذاشت۔ و با دلی بریان و چشمے گریان
ازان دائرہ قدم بیرون نہاد از اتفاقات میر قافلہ کہ از عقب می آمد آن دخترا
دیدہ حیران شد و از نہایت ترحم او را در آغوش عاطفت گرفتہ بمنزل خود آورد
و در جستجوی دایہ افتاد۔ زن غیاث بیگ را کہ مادر این دختر بود بہم رسانیدہ
بہ آغوش او سپرد چون انست کہ این دختر در حقیقت از بطن اوست بغایت
برحال زارش مہربان گردید و آنقدر وظیفہ بجہت او معین کرد کہ ازان بسر برد
جمیع متعلقین او مے شد تا رفتہ رفتہ بہندوستان رسید میر قافلہ بدرگاہ جہانپناہ
حضرت جلال الدین اکبر رسیدہ شرف حضور ی دریافت و در اثنای معروضات در باب
غیاث بیگ سفارش ساخت اژیاوری تقدیر معروضہ او مقبول افتاد و۔
غیاث بیگ در سلک ملازمان شاہی منسلک شد و بعد چندے دیوان بیوتات
شدہ دری و دوگاہے برافراخت درین اثنا آفتاب جمال مہرالنساء

به نصف النهار اعتلا رسید و شعشعهٔ نور حسنش بدور و نزدیک تابید۔

چو سال چند از عمرش بر آمد | مهش همرنگ مهر انور بر آمد
خبرها رفت از حسنش بهر شهر | خرابی تاختن آورد در دهر
نقاب از چهرهٔ او باز کردند | جگرها سوختن آغاز کردند
چو سرو ناز او افراخت قامت | جهان پر شد ز غوغای قیامت
حدیث عارضش مذکور مے شد | زبان ها برگ نخل طور مے شد

چون اکثر اوقات این مهر سپهر خوبروئی و این شمع پرنور بزم نیکخوئی در حرم سرای خلافت میرفت و در مصاحبت پرده نشینان حریم سلطنت عشرت ها مے کرد روزی آنحضرت را در ایام شاهزادگی نظرے بر جمالش افتاد بهزار دل شیفتهٔ حسن رویش و بهزار جان گرفتار زلف عنبرین مویش گردیدند۔

ببرد از من قرار و طاقت و هوش | بت سنگین دل سیمین بنا گوش
نگاری چابکی شوخی پری وش | حریفی مهوشی ترکی قبا پوش
اگر بوسیده گردد استخوانم | نگردد مهرش از جانم فراموش
دل و دینم دل و دینم ببرد است | ببرد و شش بر دو دوش بر دو دوش

آخر این راز نهفته نماند در اندک زمانے بر زبان ها افتاد۔

چہ خوش گفتند اوستادان این فن		کہ عشق و مشک را نتوان نہفتن

چون حضرت جلال الدین اکبر را برین معاملہ آگہی رسید در فکر افتادند کہ تا جامۂ عصمت این غنچۂ بوستان حسن و جمال از دست برد این نونہال ریاض دولت و اقبال پارہ نگردد و شیشۂ عفت این پردہ نشین حریم عزت از سنگ جفائے این وارث تاج و دولت نہ شکند بنا بر آن بہ اعتماد الدولہ ایمائے فرمودند تا او این گوہر بحر عصمت را در سلک ازدواج شیر افگن خان صوبہ دار بنگالہ کشید و این آتش فتنہ را برائے چندے باب تدبیر فرو نشانید درین صورت آنحضرت درین عالم بے اختیاری از غم مفارقت جانان بغم واندوہ بے پایان در ساختند و لطفہائے ایام جوانی و عشرت ہائے زندگانی را خیر باد گفتند۔

مرا کار ایست مشکل با دلِ خویش		کہ گفتن مے نیارم مشکلِ خویش
خیالت داند و داند دلِ من		کہ ہر شب در چہ کارم با دلِ خویش
چہ فرصت ہا کہ گم کردم درین راہ		ز بختِ خوابناکِ غافلِ خویش

چندے برین بر آمد کہ حضرت جلال الدین اکبر را ایام حیات بسر آمد و سریر سلطنت و بادشاہی از پائے آنحضرت رفعت آسمانی یافت۔ بعضے مقربان خدمت مخصوص قطب الدین خان کوکلتاش کہ دختر زادہ شیخ سلیم چشتی و انیس و ہمدم آنحضرت بود

بجهت پیش آمد خود در فکر قتل شیر افگن خان افتاد تا بآسانی نور جهان را بدست
آورده داخل حرم سرای خلافت نماید چنانچه روزے بدارو غه فیل خانه
امر فرمود که دو فیل مست بوقت دربار بر درِ دولت فلک رفعت سرِ راه شیر افگن خان
رسانیده اورا پائمال سازد داروغه فیل خانه به تعمیل ایمائی او آماده شد
چون پالکی خان مذکور از دور نمایان گردید فیلبانان بموجب قرارداد فیلان را بجانب
خان مذکور اشاره دادند غوغاے عظیم از چپ و راست برخاست حمالان پالکی را
گذاشته راه گریز پیش گرفتند خان مذکور از غایت شجاعت و جلالت شمشیر از نیام
کشیده با فیلان دیو صورت در آویخت و چندان شمشیر ها زد که هر دو فیلان از
کار ماندند صداے احسنت و آفرین از شش جهت برخاست اما خان مسطور اصلا
این معنے را به خیال در نیاورده بدستور به دربار آمد حرفے ازین معامله بر زبان
نیاورد قطب الدین خان ازین جرأت شیر افگن خان کمال خفت برداشته در فکر
استیصال او بیشتر متوجه گردید چهل کس از معتمدان خود را که برایشان اعتماد
کلی داشت و آنها بنام چهل تن مشهور بودند و در پوشاک اینها و قطب الدین فرقی
تفاوتے نبود معین نمود تا در وقت شب و هنگام غفلت بر سرِ شیر افگن خان رسیده
کارش باتمام رسانند شیر افگن خان این خبر شنیده از غایت شجاعت همه

مردم سپاه را که باخود داشت از خود جدا نمود بجز خدمتگارے کسی باخود نه گذاشت
ناگاه همان چهل تن بوقت شب چون مهمانان خوانده اندرون محل او در آمدند و
او را بخواب یافته متوجه قتل او شدند ناگاه جوانے از ان میان بیاران خود گفت
که بوجود چندین جمعیت شخصے بخواب رفته را کشتن از آئین سپهگری بعید است - بلکه
میل بدنامی بر چهرهٔ مردانگی کشیدن ست درین گفت و شنود خان شجاعت نشان
بیدار شد و چست از بستر برخاسته تیغ از نیام کشید و مردانه شمشیر باز و بعضے را
قتل و اکثرے را مجروح ساخت تا آنکه بقیه السیف امان خواستند خان مذکور
از غایت مردمی و مردانگی ایشان را امان بخشیده ابتدائے شان پرداخت و
هنگام رخصت بعطائے نقد و جنس ایشان را شرمندهٔ احسان خود ساخت
چون انمعنی بگوش قطب الدین خان رسید منفعل و خجل شده به فکر دیگر مصروف شد
و شیر افگن خان رخصت گرفته بجانب بنگاله که محل جاگیر او بود رفت بعد رفتن او
قطب الدین خان بعزل شیر افگن خان بصوبه داری بنگاله امتیاز یافته بجمعیتے گران
روانه گردید جمیع جاگیر داران آن صوبه بدریافت این خبر باستقبال شتافتند
شیر افگن خان نیز طوعاً و کرهاً خانمذکور را پذیره شد چون زنگ کدورت به آئینهٔ دل
راه یافته بود وقت ملاقات درمیان هر دو امرا نوبت به درشتی رسید شیر افگن خان

بیشدستی نموده بیک زخم شمشیر کار قطب الدین خان تمام نمود و خواست که بجانه نشتابد
مردم قطب الدین عقب او گرفته او را نیز بزخمهاے متواتر پاره پاره کردند و
شورش عظیم دران صوبه پدید آمد جاگیرداران آن نواحے حسب الحکم
شاهی اموال شیر افگن را مع مهر النساء ضبط کرده روانه حضور نمودند و
به اکبرآباد بر کنار دریاے جمن در عمارت سلطانی بیگم رانگاه داشتند گویند که
قبل از وقوع این واقعه روزے مهر النساء با شیر افگن خان گفت که چون
این فتنه و فساد بجهت ذات خاص من است بهتر آنست که مرا بقتل رسانی
تا این آتش فتنه فرو نشیند خان مذکور جواب داد که ترا درین معامله قصورے و
گناهے نمی بینم چگونه پاے خود را از جاده انصاف بیرون نهاده مرتکب قتل تو
شوم هرچند که قتل بادشاه بس آسان تر ست لیکن اندیشه دارم که اعزا و اقربا
تو که در ثروت با بادشاهان برابری دارند به خاک برابر خواهند شد - الحق
شیر افگن خان مردے بود شجاع و امیرے بود بلند همت هرچند که مورخان بوجه
عتاب شاهی او را از او باش نوشته اند مگر این معنے از انصاف دور است
بلکه راست این است که در عهد خود یگانهٔ روزگار بود و در شجاعت و سخاوت و مروت
عدیل خود نداشت - آورده اند که بعد قتل خان مذکور و رسیدن بیگم به اکبرآباد

ومقید شدن در عمارت سلطانی اکثر سواری آنحضرت از زیر آن عمارت مے گذشت
که شاید به مشاهده جمال جهان آرائے بادشاهی شوقے وذوقے بخواستگاری او
در خاطر بیگم بهم رسد اما آن عفت سرشت از غایت عفت وعصمت همه غرفه هائے
عمارت مسدود گردانیده بهزاران غم والم زندگی میکرد بدین طور یک سال سپری شد
وصرف قلیل از سرکار شاهی که برائے او مقرر بود به مصارف او کفایت نمیکرد
هرچند که پدر او اعتماد الدوله وبرادر او نواب آصف خان زرها برائے صرف
به او مے فرستادند اما او از همت خدا داد چیزے نمیگرفت روزے آنحضرت
خود پیش مهر النساء تشریف شریف ارزانے داشتند واظهار ذوق وشوق
وبیتابی خاطر کرده دست اصرار بدامنش زدند درانوقت مهر النساء چاره کار خود
ندیده چارونا چار به قبول خواهش بادشاه پرداخت اما شرائط چند
درمیان آورد یکے آنکه زمام سلطنت باختیار من باشد دوم جمیع اسباب
شکوه بادشاهی همراه من گردد سوم درسکه وخطبه نام من داخل شود آن حضرت
این جمله معروضات او را منظور فرموده به ساعت سعید وهنگام حمید او را داخل
حرم سرائے خود فرمودند اول بخطاب نورمحل وبعد چندے بخطاب
نورجهان امتیاز بخشیده عنان سلطنت بدست او سپردند چنانچه آن عاقله

روزگار تمامے امور سلطنت را بغور تمام بالضرام میرسانید و اندرون پرده نشسته عرایض ملکی و مالی میگرفت و فراخور حالت هر یکے بر عرایض دادخواهان حکم مے فرمود - اعتماد الدوله پدر و آصف خان برادر او قریب پرده می نشستند و بذریعه ایشان افراد بند و بست ملکے به نظر او مے گذشتند و در فرامین و مناشیر نام او چنین مے نوشتند بحکم علیه عالیه مهد علیه ملکه جهان و جهانیان صاحبه دوران قبله خلدگان نور جهان بیگم بادشاه و سجع نگین او چنین یافتند

نور جهان گشت بحکم اله		همدم دیرین جهانگیر شاه

و به زر سرخ و سفید سکه او چنین زدند -

به حکم شاه جهانگیر یافت صدر زیور		بنام نور جهان بادشاه بیگم زر

بیگم بسیار مخیر و سخی بود سوال حاجتمندے رد نمیکرد پانصد دختر را بقصد ثواب عروس کرد و علاوه این صفات ذهنے رسا و طبعے نکته دان داشت در بدیهه گوئی بے عدیل و بے نظیر بود روزے بادشاه پیرامنے با تکمه لعل پوشید بیگم این بیت ملا ثنائے بر زبان آورد

ترا نه تکمه لعل است بر قبای حریر		شدست قطره خون منت گریبان گیر

وقتے بادشاہ ماہ عید دیدہ این مصرع بر زبان آوردند۔ مصرع

ہلال عید بزیر افق ہویدا شد ؛ بیگم گفت ؛ کلید میکدہ گم گشتہ بود پیدا شد

شبے بادشاہ از خواب بیدار شد فرمودند ع

از شب چہ قدر کشیدہ باشد ؛ بیگم گفت ؛ زلفش بکمر رسیدہ باشد

این قطعہ نیز از نور جہان بیگم است قطعہ

وائی بر شاعران نادیدہ	غلطی را بخود پسندیدہ
سرو را قد بار میگویند	سرو چوبی ست ناتراشیدہ

چون شعرائے عصر این رباعے اصغا کردند برابر دیوانے تصور نمودند شبے

دستی شراب بادشاہ بہ بیگم فرمودند ؎ زیر دامان تو پنہان چیست ای سیمین بدن

بیگم گفت۔ نقش سُم آہوئی چین است بر برگ سمن بادشاہ گفت

گر رود بیک صبا اندر دہان تنگ او ؛ بیگم گفت ؛ قطرہ قطرہ می چکد لعل بدخشان در یمن

وقتے بادشاہ این مصرع موزون فرمودہ بر زبان آوردند۔ مصرع

معشوق خورد سال بہ ما رو نمیدہد ؛ بیگم گفت ؛ تا غنچہ است گُل بہ کسی بو نمیدہد

آنحضرت فرمودند۔

دُرِ ابلق کسے کم دید موجود

بیگم گفت۔ بجز اشکِ بتانِ سرمہ آلود

این ابیات چند از نتائج افکار نورجہان بیگم است ؎

کشادِ غنچہ اگر از نسیمِ گلزار است	کلیدِ قفلِ دلِ ما تبسمِ یار است
نہ گل شناسد و نہ رنگ و بو نہ عارض و زلف	دلِ کسی کہ بہ حسن و ادا گرفتار است
دلِ بصورت دہم تا شدہ سیرت معلوم	بندۂ عشقم و ہفتاد و دو ملت معلوم
زاہدا ہولِ قیامت مفگن در دلِ ما	ہولِ ہجران گذر آندیم و قیامت معلوم
چو بردارم زرخ برقع زگل فریاد برخیزد	زنم بر زلف اگر شانہ زسنبل داد برخیزد
باین حسن و کمالاتی چو در گلشن گذر سازم	زجانِ بلبلان شورِ مبارکباد برخیزد
نورجہان گرچہ بصورت زن ست	در صفِ مردان زنِ شیر افگن ست

ذکرِ سرفرازی یافتنِ ایں غریب داس جد دہم من نامہ نگار بخدمت وقائع نگاری ہندوستان

پیش ازین حوالہ خامہ سوانح نگار شدہ کہ راے کہیم چند جد دوازدہم من نامہ نگار در عہد سعادت مہد اکبرے بدیوانے ڈیوڈھیات آنحضرت امتیاز داشت چنانچہ تا آغاز این عہد سلطنت جہانگیری در قید حیات و بخدمت والاے دیوانے ڈیوڈھیات مشرف بود درین ایام ضعف و ناتوانے

که کوس رحیل زندگانی است باقتضاے حالت پیری لاحق حال راے موصوف گردید
بنا برآن در سال یک هزار و بست و دو هجری راے ممدوح داعے اجل را
لبیک اجابت گفت بادشاه قدرشناس بمقتضاے عاطفت خسروانی غریب داس
خلف راے مرحوم را که جد یازدهم راقم این کتاب است بخطاب راے غریب داس
مخاطب فرموده بخدمت وقائع نگاری ممالک محروسه هندوستان مشمول عنایت
بادشاهی نمودند۔

ذکر مخالفت بادشاه زاده سلطان خرم المخاطب به شاه جهان با حضرت جهانگیر

شاهزاده خورم المخاطب به شاه جهان در صفات رحم و کرم و اخلاق و مروت
بر جمیع شاهزاده ها امتیازے داشت و به همین اسباب قدر و منزلت او از همه افزون بود
درین اثنا ممتاز محل صبیه نواب آصف خان بازدواج شاهزاده درآمد پس
آصف خان نیز به ترقے او مے کوشید و نور جهان هم التفاتے بسیار با او می داشت
چون مشیت خدا مقتضاے امر دیگر بود چنان اتفاق افتاد که دختر نور جهان بیگم
که از شیر افگن خان بود بعقد سلطان شهریار پسر شاهزاده دانیال درآمد۔
درین صورت نور جهان را توجه بحال سلطان شهریار زیاده از شاه جهان گردید

و منظور خاطر او گشت که بعد رحلت حضرت شاهنشاهی امر سلطنت بر سلطان شهریار
قرار گیرد چنانچه با شاه جهان در مقام عداوت درآمده به فکر استیصال دولت
او افتاد مقارن این حال شاه جهان از مهم دکن مراجعت کرده پرگنه دهول پور
بجاگیر خود خواسته یکے از ملازمان خود را به حکومت آنجا فرستاد و عریضه
اطلاعی بحضور ابلاغ داشت و درینجا پیش از رسیدن عرضداشت شاه جهان
نور جهان بیگم پرگنهٔ مذکور بجاگیر سلطان شهریار داده خود گرفته شریف الملک را
به حکومت آنجا فرستاده او دگاشتگان طرفین به جنگ و ستیز روی آوردند
شاه جهان جهت اطفاے این نائرهٔ فساد افضل خان دیوان خود را
بدرگاه فرستاد و چون کار از دست رفته و تیر از کمان جسته بود فائده مترتب
نشد - بلکه بیگم از آصف خان هم بوجه قرابت شاه جهان ملال خاطر بهم رسانیده
مهابت خان را که دشمن آصف خان بود طلب نمود او عذر نوشت که تا وقتیکه
آصف خان حاضر بساط دولت ست بنده به احضار خود تامل دارد چنانچه آصف خان
را به بهانهٔ برآوردن خزانه رخصت آگره نمود و امان الله پسر مهابت خان را
به خلعت سرفرازے بخشیده صوبه کابل بجاے مهابت خان فرستاده او را
به حضور طلبید مهابت خان بر جناح استعجال حاضر گشت و زمام سلطنت

بکف اقتدار خود آورده محال وجاگیرات شاه جهان به سلطان شهریار داد
شاه جهان عازم حضورے پدر گردیده خواست که رفع کدورت پدر نماید با دشاه
ملاقات پسر منظور نه داشته از لاهور به آگره متوجه شد و امراے نامدار و خوانین
بلند اقتدار بتعاقب نامزد شدند تا جنگ هاے صعب واقع شدند و بسا مردم
کارآمدنی بکار آمدند و اکثرے امراے نامدار از طرفین ذلت وخواری برداشته
جان ومال خود ها درباختند ازان جمله عبدالرحیم خانخانان که سرآمد امرای
این دولت وسرمایهٔ حل وعقد این سلطنت بود از دست شاه جهان صعوبت
زندان برداشت ونبیرهٔ او که پسر داراب خان باشد از دست شاه جهان
وخود داراب خان که از شاه جهان جدا شد پیش بادشاه رسیده بود بحکم
بادشاه بقتل رسید و خانخانان را درین ایام پیرے انواع حزن وملال
عاید حال گردید بالجمله شاه جهان بعد جنگ بسیار ارادهٔ سفر عراق نموده فرزندان
خود داراشکوه وشجاع وعالمگیر ومراد بخش را بحضور بادشاه فرستاد
درین اثنا خبر رسید که سلطان پرویز در دکن پیمانهٔ عمر لبریز گشت و مهابت خان
طلب حضور گردید وملک دکن را خالی گذاشته اند شاه جهان فسخ عزیمت سفر عراق
نموده به دکن شتافت و درپے اخراج خانجهان لودے که از امرای بادشاهی بود

متوجه گردید در خلال این احوال نورجهان باز در تربیت و پرداخت آصف خان
برادر خود متوجه گردید چون بغیر از اخراج مهابت خان ظهور این امر ممکن بود
به مهابت خان باوجود عمده خدمات او فرمان فرستاد که یا به بنگاله رود یا جریده
بحضور رسیده جواب غنائم بنگاله برگوید و حساب جاگیرات امرا را بفهماند
مهابت خان چاره کار خود ندیده جمعی گران از راجپوتان همراه گرفته در وقتیکه
آنحضرت متوجه به سفر کابل بودند و نواب آصف خان و تمامی امرا از آب بهت
عبور کرده صرف حضرت بادشاه و نورجهان بانوی مردم جلو داخل خدمات
این طرف آب تشریف داشته اراده سواری داشتند بحضور درسیده
آنحضرت را بدست آورده بعزم جنگ با آصف خان سوار شد نورجهان
فرصت یافته بدر رفت و خود را به برادر رسانیده بعد کنگاش بسیار
و جمع آوردن فوج بیشمار بعزم رزم و پیکار آمد حضرت بادشاه برای جنگ
ممانعت نوشتند که چون بدست دشمن هستم زنهار مبادرت باین کار ننماید کرد
که نتیجه خوب ندارد کسے نشنید آصف خان با فوج خود مقابله کرد چون روزگار
موافق نبود شکست افتاد بعد کشته شدن مردان نامے و سرداران گرامی
آصف خان گریخته به قلعه اٹک رفت و نورجهان این طرف آب افتاده

به حضور بادشاه رسید بجراست مهابت خان در آمد مهابت خان مع بادشاه
به کابل آمده و آصف خان را از قلعهٔ اٹک بدست آورده بعد قتل بعضے مقربانش
او را از نخیر در پا انداخته و مقید نموده زمانه را بکام خود دید و مدتی به آزادے
گذرانید نور جهان از غایت هوش و خرد در فکر استخلاص بادشاه بود
خفیه جمعیتے نوکرے داشت روزے فرصت یافته مهابت خان را بے اختیار کرد و
بادشاه را بقبض و تصرف خود آورد درین وقت بادشاه بذریعهٔ افضل خان
مهابت خان را پیغام فرستادن آصف خان و اجازت رفتن او بهم دکن
دادند مهابت خان چارهٔ کار خود نه دیده آصف خان را بعد انواع معذرت
رها کرده پیش بادشاه فرستاد و خود بدکن رفت از اتفاقات گرفتارے
و آزادے بادشاه هر دو بکنار دریاے بهت واقع شد۔

ذکر وفات حضرت جمشید دستگاه نور الدین محمد جهانگیر شاه

درین سال یک هزار و سی و شش هجری مطابق یک هزار و شش صد و بست و
هفت عیسوی هنگامیکه ولایت کشمیر مخیم سرادقات اقبال بود مزاج شاهنشاهے
به عارضهٔ ضیق از دائرهٔ اعتدال خارج شد ضعف و ناتوانے که مقدمهٔ
لشکر اجل است بر عنصر لطیف استیلا نمود چندانکه از سواری اسپ معذور

شده اکثر به سوارے پالکی به سیر و شکار مے پرداختند و بسا اوقات کلمات
یاس و حرفهاے نا امیدے بر زبان مبارک مے آوردند چون موکب گیهان
نورد سمت لاهور متوجه شد به مقام بیرم کله به نشاط شکار مشغول شدند۔
زمیداران آن نواے گله آهوان رانده بر تیغه کوه مے برآوردند و ازینجا
ملازمان شاهی بندوق مے زدند و در افتادن آهوان که بازے کنان و
معلق زنان از بالاے کوه بر زمین مے افتادند طرفه کیفیت مشاهده می افتاد
که موجب مزید نشاط و باعث وفور انبساط میگردید همدرین عرصه یکے از
پیاده هاے آن مرزبوم هنگام راندن گله آهو از فراز تیغه کوه بازی کنان
و معلق زنان بر زمین افتاد و فی الفور جان بحق تسلیم نمود به مشاهدهٔ این
حال مزاج اشرف که از حباب نازک تر بود از جادهٔ اعتدال بیرون شد
و حالت غشی طاری گشت حکماء حاذق که در رکاب دولت حاضر بودند۔
هرچند بمداوا و معالجه پرداختند اثرے بران مترتب نشد تا آنکه بتاریخ
بست و هشتم صفر سال مذکور بعمر شصت و دو سالگی داعے اجل را
لبیک اجابت گفتند قیامتے عظیم در اردو ظاهر شد و غوغاے ماتم
از زمین تا فلک الافلاک رسید آصف خان که رکن رکین سلطنت بود

بنظر بند و بست و انتظام بچستی و چالاکی تمام داور بخش پسر خسرو را
به بادشاهی برگرفت تا این آشوب و فتنه فرو نشیند و بعد فراغت ازین انتظام
نعش آنحضرت را برداشته مع مقصود خان روانه لاهور کرد تا در باغ
نورجهان بیگم مدفون گشت - تاریخ وفات

شهنشاه جهان شاه جهانگیر	که صیت عدل او بر آسمان رفت
چو نورالدین محمد بود نامش	ازان از رفتنش نور از جهان رفت
چگویم نام وے کز حاتم طے	بعهد همتش نام و نشان رفت
گلستان جهان بے آب و رنگ ست	بهار و آب او چون در جنان رفت
ازین ماتم سرا چون رخت بربست	جهان غمگین شده از کامران رفت
چو تاریخ وفاتش جست کشفے	خرد گفتا جهانگیر از جهان رفت

نورجهان بیگم درین شورش و آشوب هرچند برادر خود را طلبید آصف خان
عذرات درمیان آورده نرفت و بنارسے نام هندوے رامع انگشتری
خود به طلب شاه جهان فرستاد و نورجهان درین فکر بود که سلطان
شهریار پسر دانیال داماد خود را به سلطنت بردارد چنانچه شهریار به همان
استظهار در لاهور سکه و خطبه بنام خود کرده بر خزانه بادشاهی دست تصرف

دراز نموده در عرصه یک هفته هفتاد لک روپیه به منصب داران بخشید
و بقصد جنگ متوجه اردوے داور بخش گردید آصف خان داور بخش را
بر فیل سوار کرده برزم برآمد و با شهریار جنگ انداخت و بعد کشش و
کوشش شهریار را بدست آورده بعد دو روز میل در چشمش کشید شاهزاده که
طبع موزون داشت تاریخ واقعه خود خود گفت - تاریخ

زنرگس گلاب ارچه نتوان کشید	کشیدند از نرگسانم گلاب
اگر از تو پرسند تاریخ آن	بگو کور شد دیدهٔ آفتاب

تمامی مورخان درین باب اتفاق دارند که جهانگیر بسیاری صفات حمیده داشت
در حسن صورت و تناسب اعضا از جمیع شاهان تیموریه ممتاز بود و در دادن
دادخواهان و غور رسی حالات شکسته حالان کمال مبالغه و توجه مے فرمود
اگرچه از کثرت میخوارے و وفور عشرت پسندی در کار و بار مملکت توجهے
کمتر داشت - اما وقتے که دادخواهے باو میرسید فی الفور بداد و مراد
خود فائز مے گردید - بمجرد اصغاے آواز فریادی اختیار بر زبان
جاری مے شد که دادا دکیست یعنے برکه فریادی است بعد ازان تشخیص
معامله بعمل مے آمد لهذا مهتمان در حاضر شدن مستغیث کمتر راضی میشدند

واہل تزک نمیگذاشتند کہ کسی نزدیک بیاید از ہمچو کلمات آصف خان را ہم معاف
نمے داشت و انجا وزلت می کشید مے کشید پس اہل شرم وحیا و بزرگان دولت
بنقصان مال بادشاہی و بہ ظلم و تعدی بر رعایا و سپاہی راضی نمے شدند
و بہ کمال احتیاط زیست مے نمودند۔ زنجیرے از طلا بوزن شصت من کہ طولش
یکصد و چہل درعہ و ہشتاد و زنگ داشت یک طرفش را در قلعہ آگرہ بہ شاہ بُرج
و دیگر طرفش را بہ کنار دریاے جمن بر میل سنگے استوار ساختہ بود کہ اگر
متضمیان مہمات در داد رسی دادخواہان اہمالے می گرفتند مستغیث آن
زنجیر را مے جنبانید ہما نوقت آنحضرت بداد و فریاد او مے رسیدند سخاوت
ہم بغایت داشت واز ہر کہ نیکو خدمتے ہا مے دید فے الفور او را از نوازشات
گوناگون سرفرازی مے بخشید۔ بہ شعر و سخن ہم تذاق کامل داشت و بسیاری
کاملان این فن در خدمت او جمع آمدہ بودند بمواقع خود ہر یکے را با التفات
بی پایان و اشفاق بیکران مے نواخت مسیح پانی پتی در عہد او بود مثنوی مائن
بہ کمال آب و تاب گفتہ کہ نقادان سخن و کاملان این فن بہ لطافت و بلاغتش
اعتراف دارند ابیاتے چند از ان ثبت افتاد۔ در حمد گوید

خداوندا ز جام عشق کن مست ۔۔۔ کہ از مستی فشانم بر جہان دست

لبالب بر لبم نه جام امید
که باشد جرعه‌ئی طاس خورشید

می کز بوی او موسی شد از هوش
نه آن می کز دل ساغر زند جوش

از ان می نشه در جانم انگیز
که گردم همچو مے از شوق لبریز

بنوشم باده گر همدم تو باشے
چه بهتر زانکه ساقی هم تو باشے

در نعت گوید

دل از عشق محمد ریش دارم
رقابت با خدائی خویش دارم

حقیقت ناز دارد بر مجازم
به معشوق خدائی عشق بازم

محمد نیست جز آئینه در پیش
تو در وے می نمائی جلوه خویش

نیاز خود کنی در بے نیازی
بخود نازی اگر بر خویش نازی

ز عشق خود شدی شرمنده خویش
که خود را نام کردی بنده خویش

وگرنه کے پسندد عقل مخلوق
که خالق عاشق و مخلوق معشوق

دریغا دم زدن ما و توئی نیست
شمارم شد غلط ورنه دوئی نیست

دو بینند هر یکے از چشم کم نور
تو خواهی احولم خوان خواهیم کور

ندارد کس ز تو بیشے و پیشے
اگر اینی دگر آن عکس خویشے

ز جز و کل سخن گفتن ندانم
پیامت را فدایت باد جانم

بنازم کز کمالِ مهربانے | پیامِ خویش را خود میرسانے

در صفت حضرت جهانگیر پادشاه خود گوید

جهان نو زنده گشت از حُسن تدبیر | بعدلِ شاه نورالدین جهانگیر
شهِ صاحبقران و صاحب اقبال | جوان بخت و جوان مرد و جوان سال
نه در عهدش کسی جز عشق غماز | بدورش کس نه زندانی بجز راز
کنون عالم چنان خوش میکند زیست | که کس جز طفل در زادن نه بگریست
شُم رخشش بجولان روز هیجا | نگارد بر زمین اِنّا فتحنا
نگویم ذاتِ او پروردگار است | خلافِ او خلافِ کردگار است
خدا چون خود نیارد آفریدن | تو مثلِ خود کنی در دم کشیدن

در ذکر قصهٔ این کتاب رامائن گوید

در افگندم بمیدان گوئی معنے | بصوفی صورت و ابلیس معنے
که بے دین خواندم از افسانهٔ رام | هدف سازم کنون از تیرِ الزام
گران ناید چنین افسانه در شرع | که نقلِ کفر نبود کفر در شرع
دمی هشیار باش ای دل ز مستی | بکفرِ عشق کن یزدان پرستی
که دل بی چاشنیٔ عشق تنگ است | مرا زین دل که بیدرد است ننگ است

به پیش ما چه گیری عشق را نام
به پیغمبر مده تعلیم اسلام

نه فهمد سرّ وحدت غیر عاشق
که گردد کعبه گرد دیر عاشق

نه عاشق کافر است و نے مسلمان
که داند عشق را خود دین و ایمان

به عشق اندر کسے صادق ندیدم
بعالم هر کرا عاشق شنیدم

نه من دارم به کفر و دین شان کار
به عشق افسانه چشم گشت خونبار

ندیدم حسن لیلی یا ز شیرین
ندانم کو بد و زخ رفت یا این

نخواهم سوختن اندر سقر رام
نه اندر گور مجنون خواب و آرام

ولی ز انصاف کس را نیست چاره
نباید کردن از غیرت نظاره

نه افسانه است این عشق که گفتم
چو خورشید است هر گوهر که سفتم

اثر در راه بیدردان نباشد
دل خوندیده را افغان نباشد

تو ان معلوم کرد از قصهٔ رام
که خون باده دارد عشق در جام

بدرد و غم بسا ثابت قدم کرد
به مردی و جوانمردی علم کرد

مسیح از جاهلان تا کے توهم
حقیقت را رام برگو بی توهم

ز خاطر دور کن خوف و رجا را
قلم بردار و سر کن مدعا را

ز آب پاک گنگ اول زبان شو
پس انگه سرگذشت رام برگو

زبان بل جسم وجان شویم زکوثر — کنم از قشقه پیشانے منور
بصندل جبهه سایم همچو مردان — کنم زنار خود از رشته جان
رُخ آرم درحقیقت ازمجازی — سخن رانم زرازِ بی نیازی
زبرقِ عشق سوزم کفر و دین را — به بزّم همچو شمع فتنه کین را
زگرد راهِ او رخ برفروزم — زشرفِ نام او عصیان بسوزم
حق است این نام حق دیگر ندانم — شوم کافر اگر مخلوق خوانم
چو آن هیچون درین چون گشت پیدا — بسے اعجاز ها کرده هویدا
محال است این که کس بر روی دریا — به بندد پُل کشاید شهر لنکا
ازان هر کار کز دستش بر آمد — نه زادم کز فرشته برتر آمد
خرد زین نکته تا آگاه گشت است — نشان پُل زیارت گاه گشت است
هنوز آثار آن پُل هست برپا — تماشا گاهِ سیاحان است آنجا
مگو کان همت نزدِ عقل دشوار — که از اعجاز حق آسان است هر کار
مدان کز کفر این افسانه گفتم — که از گنج حقیقت دُرّ سفتم
دمی خالی کنی خاطر گر از غیر — دو صد کعبه به بینی اندرین دیر
نه پنداری که گفتم نامه در کفر — روان کردم همین خامه در کفر

بعلم لال بهادر مصور سلمه یومیان ملازم سرکار راجوده گا بیتیاده صاحب بهادر سنه یه

درین کفرم ره صد کعبه پیدا است	دو صد کعبه درین کفرم هویدا است
نه بیند هر که باشد باطنش کور	که کردم پیل اندر خانهٔ مور

ذکر سلطنت صاحبقران ثانی حضرت شهاب الدین محمد شاه جهان بادشاه

آورده اند که چون واقعهٔ جانکاه حضرت جهانگیر بر روے روز آمد بنا رسی نام هندوے که آصف خان به طلب شاه جهان مع انگشتری خود فرستاده بود بدکن رسیده اظهار احوال و ادا ے پیغام آصف خان نمود شاه جهان باستصواب مهابت خان که از روز جدا شدن از خدمت بادشاه در رکاب شاهزاده حاضر بوده و خدمات شایسته بجا آورده جائی در خاطر او پیدا کرده بود روانهٔ هندوستان شد و آصف خان را از حرکت موکب اقبال آگهی بخشیده باو نوشت که درین هنگام که آسمان آشوب خیز و زمین فتنه انگیز ست داور بخش پسر خسرو و پسران دانیال را اگر آوارهٔ دشت عدم سازی مقرون صواب و مناسب حال من خواهد بود چنانچه به مجرد اصدار فرمان آصف خان بتاریخ بست و دوم جمادی الاول سال یک هزار سی و هفت هجرے گرشاسپ وشهریار و طهمورس و

ہوشنگ جمیع شاہزادگان را بقتل رسانید ہمان روز آن حضرت بصد کروفر داخل دار الخلافت لاہور شدند و بتاریخ بست و ہشتم جمادے الثانے سال مذکور مطابق یکم جنوری سال یک ہزار و ششش صد و بست و ہشت عیسوے بعمر سے و ششش سالگی بر سریر سلطنت جلوس فرمودند حکیم رکنا مسیح تاریخ جلوس چنین یافت۔ تاریخ

بادشاہ زمانہ شاہ جہان		خورم و شاد و کامران باشد
حکم او بر خلائق عالم		ہمچو حکم قضا روان باشد
بہر سال جلوس او گفتم		تا جہان باد در جہان باشد

امراے عظام و خوانین بلند مقام را بعنایات شاہانہ و الطاف خسروانہ نواختند و ہر یکے را بقدر مراتب و درجات از خدمات و خلعت و خطاب سرفراز ساختند از ان جملہ نواب یمین الدولہ آصف خان را بہ منصب ہشت ہزارے و اقطاع بندر لاہرے و القاب عضد الخلافت عموی دانا آصف جاہ معزز ساختہ مہر خود را تفویض فرمود و مہابت خان را بہ خطاب خانخانانے و سپہ سالارے و خان جہان لودے را بعد عفو تقصیرات بہ منصب ہفت ہزارے افتخار بخشیدند و آداب

سجده که معمول سلاطین هندوستان بود موقوف فرموده بجاے آن
زمین بوس قرار دادند درین جشن فرخنده یک کرور و هشتاد و دو لک
روپیه انعام و اکرام فرمودند۔

ذکر مهم بلخ و بدخشان

در آخر عهد جهانگیری نذر محمد خان حاکم بلخ و بدخشان برادر خورد امام قلی خان
و الے ماوراالنهر با لشکرے گران بها از اوزبکان تنگ چشم در کابل آمده
قلعه را محاصره نمود و امراے بادشاهی ز ابجهت گذاشتن قلعه
بوعده هاے دلفریب پیغامها فرستاد امرا در دام فریب او نیامده
آتش کارزار باشتعال در آوردند و هنگامه جدال و قتال گرم می داشتند
که درین اثنا واقعه حضرت جهانگیر بظهور آمده تخت هندوستان ز وجود مسعود
حضرت شاه جهان رونقے تازه و آب و رنگے بے اندازه یافت
آنحضرت بجهت اطفاے نائره این فساد مهابت خان خانخانان را بدین مهم
متعین فرموده روانه ساختند لشکر خان که مقدم لشکر او بود بلا انتظار
خانخانان مع پسر خود متوجه دفع غنیم شدند نذر محمد خان خبر رسیدن افواج
بادشاهی شنیده در بکرام نزول نمود لشکر خان چون برق و باد بر سر غنیم

رسیدہ خود را آمادہ جنگ نمود و چندان ہراس و ہیبت خود بر غنیم ظاہر ساخت
کہ نذر محمد خان ازین جرأت و بیباکے لشکر خان ہراسے بخاطر راہ دادہ پا از
میدان جنگ و محاصرہ قلعہ برداشتہ بجانب بلخ شتافت و مسافت یک نیم ماہ را
در چہار روز قطعہ کردہ جان بسلامت برد و ولایت کابل از خس و خاشاک فتنہ
پاک و صاف گردیدہ بقبض و تصرف اولیائے دولت آمد چون ازین ادائے
ناشایستہ نذر محمد خان غبارے بر خاطر اقدس رسیدہ بود بنابران بجہت
تدارک و انتقام این بے اعتدالی ہا در سال یک ہزار پنجاہ و پنج ہجرے
افواج بحر امواج بسرکردگی امرائے عظام ہمراہ بادشاہزادۂ مراد بخش
روانہ بلخ کردند شیران بیشۂ شجاعت و نہنگان دریائے جلادت کارنامہ ہا
بجا آوردہ بلخ را مفتوح ساختند نذر محمد خان از بلخ سوئے ایران گریخت
و نمامے ولایت بلخ بہ تصرف اولیائے دولت در آمد چون بادشاہزادۂ مراد بخش
دل نہاد بلخ نہ شدہ بہ طرف ہندوستان عطف عنان نمود نذر محمد خان
از ایران آمدہ اطراف و جوانب بلخ را متصرف گشت باستماع این خبر
بادشاہزادۂ محمد اورنگ زیب را باین مہم نامزد فرمودند نذر محمد خان
ہراسان شدہ محمد قاسم نبیرۂ خود و کفش قلماق نوکر خود را بدرگاہ

جهان پناه فرستاده استدعاے عفو زلات وعطاے ولایت بلخ نمود۔
آنحضرت به مقتضاے همت شاهانه ولایت بلخ وبدخشان رامع ذخیره پنجاه لک
روپیه باو مرحمت فرمودند وباو شاهزاده را به حضور طلب داشته محمد قاسم
نبیره نذر محمد خان را هنگام رخصت پنجاه هزار روپیه با دیگر تحائف
وهدایا داده رخصت نمودند۔

ذکر مهم قندهار

چون قلعه قندهار درعهد حضرت جهانگیر از غفلت وبے پروائی خواجه
عبدالعزیز خان حارس قلعه به تصرف قهرمان ایران درآمده بود درین
وقت حضرت شاه جهان تسخیر این ولایت پیش نهاد همت خود ساخته
درسال یک هزار چهل وپنج هجرے به سعید خان صوبه دار کابل فرمان
دادند که آماده مهم قندهار بوده یکے از بنده هاے کارآگاه را به قندهار
بفرستد که کیفیت حصار وکمیت لشکر آن دیار دریافته بعرض رساند
واگر موقع ومصلحت وقت باشد شکوه این سلطنت به علے مردان خان
حارس آن حصار ظاهر نموده به بندگی این درگاه درآمد نماید سعید خان
حسب الحکم ذوالقدر خان را پیشها نے نزد علے مردان خان فرستاده

بسخن ہاے دلپذیر و وعدۂ دلفریب ہدایت باطاعت بادشاہ خود نمود خان
مذکور جوابش منحصر بزبانے یکے از معتمدان خود کردہ فوالقدر خان را
مرخص کرد چون پیش ازین علے مردان خان از توجہ حضرت شاہ جہان
بہ تسخیر قلعۂ قندہار مطلع شدہ بہ شاہ صفے بادشاہ ایران عرضداشت
نمودہ بود کہ عنقریب افواج قاہرۂ شاہ ہند باین صوب مے آید اگرچہ
من اسباب قلعہ داری از توپخانہ وغیرہ ہمہ مہیا کردہ ام اما بادشاہ ہم
مستعد قتال و جدال بودہ بوقت کار اہل حصار را اعانت فرمایند
شاہ صفے این معنے را بردوکان آراے خان مذکور حمل نمودہ در زمان
بادہ پیمائے برزبان آوردکہ علے مردان خان را باید کشت و بہ سیاوش خان
امر کردکہ بہ قندہار رفتہ بہ علے مردان خان بنویسد کہ بموجب حکم
بادشاہ بہ کمک تو مے آیم پس از انکہ بہ قلعہ در رسد اگر تواند دستگیر نمودہ
بدرگاہ فرستد والا ہمانجا بقتل رساند علے مردان خان از مکاتیب
دوستان بدین امر مطلع شدہ در فکر خود افتاد چون سیاوش خان
بحوالے قندہار رسید علی مردان خان با و پیغام کرد کہ آمدن شما
اینجا خوب نشد اگر پیش از رسیدن لشکر ہند بہ قلعہ آمدند فوقہ وفا

نخواهد کرد و اگر بیرون خواهد بود گمان آنست که پامال حوادث شوند سیاوش خان
برین معنے گوش نهاده در آمدن قندهار اهتمام تمام نمود ناچار علی مردان خان
صاف صاف جواب فرستاد که سرمن ست و قلعهٔ قندهار ممکن نیست که ترا در قلعه
راه دهم و عرضداشتے بدرگاه شاه جهان فرستاد که بهر کسی که از بنده های
بادشاهے حکم شود قلعه را حواله او نمایم و به سعید خان که در پشاور بود
و به محمد شیخ پسرش که در کابل و به عوض خان تهانه دار غزنین مکتوبات
به تاکید آمدن نگاشت عوض خان که نزدیک بود با یک هزار سوار جرار
یلغار کرده به قندهار رسید و به عقب او محمد شیخ بسرعت هرچه تمامتر رسیده
باعث تقویت علے مردان خان گردید. خان مذکور لوازم مهمانداری بجا آورده
اکثر دروازه و برج و باره را از حراست مردم ولایت برگرفته به مردم
حضرت شاه جهان سپرد سعید خان هم پس از وقوف برین معنے انتظار
حکم نبرده با پنج هزار سوار انتخابے به جلدی و چستی خود را به قندهار رسانید
و در ظاهر قلعه فرود آمد و با سیاوش خان جنگ ها کرده او را هزیمت داد
و قلعهٔ قندهار را متصرف شد و علے مردان خان به هندوستان آمده
مشرف به ملازمت حضرت شاهنشاهے گردیده به الطاف گوناگون سرافتخار

برافراخت و به مرتبهٔ اعظم امیرالامرائے رسید مدتے در ازو لایت قندهار
به تعین ناظمان اخلاص شعار نظم و نسق دلخواه داشت چون آمد و شد
ایلچیان جانبین و ارسال محبت نامجات درمیان دولتین به ظهور آمد و خدشه
آنطرف باقے نماند خواص خان را که از زمرهٔ خدمتگاران و از طائفه تجربه کاران
بود حراست قلعه را با و تفویض کردند او از غایت ناکرده کاری و بی لیاقتے
از عهدهٔ این کار بر نه آمد تا آنکه قهرمان ایران در عین زمستان باین خیال
که بادشاه هند درین موسم باین طرف رسیدن نمی تواند به قندهار آمده
قلعه را محاصره کرد و مورچال بامرائے معتبر تقسیم کرده جنگ انداخت و
قلعه را مفتوح ساخت هرچند که بعد ازین چند بار امرا و خوانین را به تسخیر
این ولایت فرستادند باز آب رفته بجو نیامد و این حصار فلک اساس
بدست بادشاهان هندوستان نه افتاد۔

ذکر وفات نواب ممتاز محل و بنائی روضهٔ آگره

نواب ممتاز محل بنت نواب یمین الدوله آصف خان است در سال یک هزار
هجرے ولادت او واقع شده در سنه یک هزار و بست و یک به سلک
ازدواج صاحبقران ثانی شاه جهان بادشاه غازے در آمد نوزده سال

درشکوئی خلافت زندگی نمود چهارده فرزند از و بوجود آمدند و ازان جمله
چهار فرزند و چهار دختر تا حیات او زنده بودند از پسران یکی محمد داراشکوه
دوم سلطان محمد شجاع سوم اورنگ زیب عالمگیر چهارم سلطان مراد بخش
و از دختران یکی جهان آرا بیگم المشهور به بیگم صاحبه دوم گیتی آرا سوم جهان آرا چهارم دهر آرا
گویند که چون دهر آرا قریب ولادت رسید در شکم مادر گریه نمود حالت بیگم
متغیر شده ساعتے از شدت درد زه مضطر مے شد و به ساعتے تسکین می یافت
دایه هائے کامل فن جمع آمده اظهار انواع علوم و فنون خود نمودند اما اثرے
مترتب نشد و دمبدم حالت بدتر مے شد بعد انواع صعوبت دهر آرا بیگم
متولد شد بیگم همان ساعت جان بجان آفرین سپرد این واقعه بتاریخ هفتدهم
ذی الحجه سنه یکهزار و چهل هجرے در برهان پور واقع شده نعش او
در زین آباد برهان پور برسم امانت مدفون کردند و بعد ازان روضه او
به مقام آگره که عمارتے ست وسیع و مثل وے در هندوستان و دیگر ممالک
ایران و توران نشان نمے دهند بصرف پنجاه لک روپیه تعمیر فرموده نعش بیگم را
از برهان پور آورده اندرون مقبره دفن کردند حضرت بادشاه این چند
ابیات خود تصنیف فرموده حکم دادند تا بر دروازه اش انشا نمودند۔

ابیات

زہے مرقدِ پاک بلقیس عہد — کہ بانوی آفاق را گشت مہد
منور مقامے چو باغِ بہشت — معطر چو فردوس عنبر سرشت
بصحنش زخالِ معنبر بخور — بجاروب مژگان درش رفتہ حور
جواہر نگارست و دیوار و در — ہوا تازہ و تر چو آبِ گہر
عمارت گر این مقدس جناب — ز سر چشمہ فیض آورد آب
برین بقعۂ پاک و الامقام — ترشح کنان ابرِ رحمت مدام
اگر مجرم آرد برین درپناہ — شود او چو مغفور پاک از گناہ
اگر عاصی آرد برین روضہ روئی — کند نامۂ خویش را شستشوی
زرقت بہ نظارۂ این مزار — شود چشم خورشید و مہ اشکبار
نمود این عمارت بنا روزگار — کہ ظاہر شود قدرتِ کردگار

آن حضرت از وقوع این واقعہ جانکاہ چندان ملال خاطر بہم رسانیدند کہ تا دو سال از اقسام مستلذات خصوصاً استماع نغمہ و ساز و تزئین بجواہر و لبس اقمشہ گرانمایہ اجتناب کلّے نمودند تاریخ این واقعہ شاعرے چنین یافت۔ تاریخ جاے ممتاز محل جنت باد۔

ذکر عمارت شاه جهان آباد

چون اقتدار سلطنت حضرت صاحبقران ثانی شاه جهان بادشاه از یکے
بهزار رسید و شعشعهٔ عظمت و اجلالش تمامے عالم را فرو گرفت همت والا
متوجه بران گردید که شارستانے گزین و مصرے بهین بالبساری منازل
دلکشا و امکنهٔ فرحت افزا که درخور این سلطنت باشد اساس نهاده یادگاری
بر صفحهٔ روزگار گذارد چنانچه رقم سنجان هندسه و کار آگهان عمارت
بعد از غور و اعمال و تامل کافے به مستقر خلافت دهلی بر کنار دریاے جمن
قطعه زمینے منتخب نموده به سال دوازدهم جلوس والا مطابق بست پنجم
ذی الحجه سال یک هزار چهل و هشت هجرے بساعت سعید که منجمان
دقیقه رس اختیار کرده بودند بناے این عمارت نهادند بسیارے
از سنگ تراشان و نقاشان نادره کار و معماران و بنایان منتخب روزگار
از ممالک محروسه و دیگر اقالیم فراهم آمده مشغول تعمیر گشتند چنانچه
در اندک مدت باهتمام عزت خان و الله وردے خان و مکرمت خان
این عمارت عالیه بالبساری قصور و منازل بصرف شصت لک روپیه
باتمام رسیده بنام شاه جهان آباد موسوم گردید الحق خوبی و خوش اسلوبی

متانت و رفعت این عمارت عالیه نه ازان گونه است که گلگونِ خامه بپاے
چوبین میدان توصیف آن درنوردد و یا زبان ناقص بیان پیرامون تقریر
آن گردد۔

نظم

چه گویم ز پُرکاریِ این مکان	که از کار ماند زحیرت بیان
بود خوبیِ این عمارت بسے	سخن را کجا صرف سازد کسے
زمین دوش بر دوش افلاک ازو	سرافرازیِ عالم خاک ازو
ازین قلعه مضبوط تر در جهان	نباشد مگر قلعهٔ آسمان

بعد تاسیس و اتمام این عمارت عالے حضرت صاحبقران ثانے باشاهزادگان
نامدار و مخدرات سرادق اقبال به ساعت سعید و آوان حمید
روز شنبه بست چهارم ربیع الاول سال یک هزار نیجاه و هشت هجرے
مطابق سال بست و یکم جلوس اشرف داخل این عمارت شدند چون کارپردازان
این مملکت و پیشکاران سلطنت از پیشتر آرائش منازل و امکنه باقسام
پرده هاے مخمل رومے و فرنگے و کارزردوزی و مسندهاے زرکش
مع گاؤ تکیه ها با علاقه هاے لالے متلالے و شامیانه هاے دُرر نگار
با سلسل هاے مروارید و اساطین مرصع و فرش هاے شال از ساخت کشمیر

وشیشہ آلات فرنگے وچینی کمال زیب وزینت دادہ طرح جشن بادشاہانہ
انداختہ بودند بنا بر آن خاطر مقدس بہ ملاحظہ کیفیت آن بسیار بسیار
مسرور وشادمان گردید گویند کہ از جملہ اشیاے نوادر تخت طاؤسے
بود طلائی و مرصع وسینا کار ومکلل بہ جواہر شب تاب کہ حاصل بحر وکان
بہ ترتیب وترصیع آن بکار رفتہ بود علے ہذا القیاس در دیوان عام
بارگاہے کشیدہ بودند کہ بہ رفعت با آسمان برابری میکرد ودر احمد آباد
گجرات بکارخانہ سرکار والا در مدت مدید بصرف یک لک وپنجاہ ہزار ساختہ بودند
وسہ ہزار و دویست گز زمین را احاطہ مے نمود و دہ ہزار کس بسایۂ آن
مے ایستادند و از فراش وغیرہ سہ ہزار کس بصنعت جر ثقیل
در مدت یک ماہ مے افراختند ہمچنین از فرش ہاے این عمارت فرشے بود
از پشم شال کہ بہ صرف شصت ہزار روپیہ در کشمیر مدار المہامی نواب
سعد اللہ خان بہ طیارے آن پرداختہ پیشکش نمودہ بود بالجملہ
آن حضرت باشوکت وصولت تمام بر تخت طاؤسے جلوس فرمودہ۔
بار عام دادند طنطنۂ طبل شادمانے وصداے نفیر کامرانی غلغلہ در زمین
وولولہ بر عرش برین انداخت جمیع شاہزادگان والا شوکت و۔

پرده نشینان حریم عصمت و خوانین کامگار و امرای نامدار را به مرحمت زر و جواهر و خلعت و خطاب کامیاب و کامروا ساختند تاریخ اتمام این بنای گردون رفعت میر بخشی کاشی چنین یافت - تاریخ

شد شاه جهان آباد از شاه جهان آباد

ذکر افتخار یافتن رای پرمانند جد نهم من نامه نگار بجاگیر متهرا

درین ایام رای غریب داس جد یازدهم من نامه نگار را روزگار بسر آمد بادشاه قدرشناس پسرش رای پیم راج را به مرحمت خلعت خاصه و خطاب و جاگیر متهرا اقامت افتخار او بر آراست و فرمانی که از پیشگاه خلافت بایشان مرحمت و شفقت فرمود از نوادر روزگار بود تفصیلش اینکه بر روی لوحی تصویر حضرت صاحبقران ثانی و شبیه رای پیم راج بدین صورت کشیده بودند که حضرت بادشاه بر تخت مرصع جلوس فرموده اند و فرمانی از دست خود بایشان مرحمت مینمایند و ایشان با ادب تمام پشت خم کرده دست بگرفتن آن دراز کرده گوشهٔ آن بدست گرفته اند و دران فرمان واجب الاذعان حکم عنایت جاگیر نوشته بودند بالجمله این چنین عنایت بادشاهی و همچو فرمان شاهنشاهی به دیگر بندگان دور و نزدیک

نصیب نگردیده۔

ذکر انقراض عهد سلطنت حضرت شاه جهان

شاه جهان آنچنان بادشاهی بود که ریاض سلطنت هندوستان را از آبیاری مهر والطافش طراوتے تازه رسیده وبیمن عدل وداد فتش جهانے بهمه امن وامان آرمیده۔ نظم

عجب عهدی همه در کامرانی	بهر خانه نشاط وشادمانی
نه کس دادی کند کینه را تاب	نه کس دیدی خیال فتنه در خواب

درعهد دولتش دائرهٔ سلطنت هندوستان بسا فراخ گردید وملکے که از غفلت وبے پروائی حضرت جهانگیر از حلقهٔ سلطنت بدر رفته بود همه داخل ممالک محروسه شد چنانچه حاصل این مملکت هندوستان به بست ودو کرور روپیه رسید ومصارف ومخارج هم زیاده از عهد سلاطین دیگر بظهور آمد چنانچه مذکور است که درمهم بلخ وبدخشان چهارده کرور روپیه صرف شد ودرجنگ قندهار وجهجهار سنگه بندیله ودیگر مهمات زیاده ازان خرچ رسید علاوه آن درهر سال به جشن نوروز وزن شمسے وقمرے لک ها وکرورها صرف میگشت روزے نبود که به بندگان درگاه وبه کارپردازان

این دولت سلاطین پناه از ملبوس بیش بها و جواهر ات گران ارز و فیلان
کوه شکوه و اسپان با در فتار و زر سرخ و سفید انعام و اکرام نفرمایند
شگفت آنکه با وجود این همه مصارف چندان زر بخزانه بادشاهی جمع آمده بود
که محاسب از شمار عاجز ماند بالجمله این بادشاه عادل تا مدت سی سال
بغایت استقلال سلطنت فرمانروای کرد و کافهٔ انام و خواص و عوام را
از خود راضی و شاکر بیدشت در هفته روز چهار شنبه داد خواهان را
روبروی خود طلب می فرمود و مقدمات ایشان بلا وساطت احدی
بغیر رعایت امری بذات خاص فیصل می نمود و به حکام و عمال تاکیدات
شدید می ساخت که در امور عدالت بهیچ وجه سررشتهٔ انصاف از دست ندهند
و به تکلیف احدی راضی نشوند گویند که چون عمر آنحضرت به شصت و شش سال
رسید عارضهٔ حبس بول لاحق حال گردید فتوری عظیم در امور مملکت
راه یافت پسرانش غیر از داراشکوه که به صوبجات و ولایات به امر
فرماندهی می پرداختند وفات آنحضرت به یقین آورده متوجه دار الخلافت
شدند و کمر بجنگ و جدال بسته جهان را پر آشوب و بنیان سلطنت را
متزلزل ساختند چنانچه اورنگ زیب عالمگیر که در فطرت یگانه و به دانشوری

منتخب زمانہ بود بہ کمال چستی و چالاکی زمام سلطنت بدست آوردہ آنحضرت را
بزندان انداخت و کمال اذیت داد کہ انشاء اللہ تعالے ذکرش بر جای خود
خواہد آمد مذکور ست کہ آن حضرت بہ نسبت دیگر فرزندان بہ محمد دارا شکوہ
الفتے خاص داشتند چنانچہ او را ولیعہد کردہ بہ منصب شصت ہزارے
چہل ہزار سوار و خطاب بادشاہ زادۂ بلند اقبال و جلوس بہ کرسے طلا-
معرز ساختند اما در پایان عمر بر جرأت و ہمت عالمگیر نظر کردہ یقین کردہ بودند
کہ کارکنان قضا و قدر منشور این سلطنت بنام او نوشتہ اند بنا بر آن پیوستہ
مغموم مے بودند چنانچہ روزے بامدار الہامے نواب سعد اللہ خان
فرمودند کہ برو و حالت شاہزادگان را دریافتہ عرض کن کہ ازین ہر چہار
پسران من درخور این کار عظیم کدام خواہد بود سعد اللہ خان قبول نمودہ روز دیگر
متوجہ دولتسرائے ایشان شد دارا شکوہ و شجاع و مراد بخش بادراک
این حال بہ کمال تعظیم و تکریم پیش آمدہ از انواع مہاندارے سامان خوشنودے
او مہیا و آمادہ کردند اما عالمگیر چون شنید کہ سعد اللہ خان می آید حکم نمود
کہ فراشان فرش ہا بردارند و چیزے از قسم نشست بدولتسرا موجود ندانند
و خود بہ نماز و اوراد اشتغال نمود چون سعد اللہ خان آمد عالمگیر اصلا متوجہ

بحال او نشده تا دیر مشغول اوراد و وظائف بود سعد الله خان تا دو پاس
بایستاد من بعد چون از نماز و اوراد فارغ شد برخاسته سلام سعد الله خان
گرفت و دست او گرفته بچهل قدمے مشغول گردید ناچار نواب به تنگ آمده رخصت
گرفت و بحضور بادشاه در آمده دست بر زمین زد و عرض نمود که حضرت
میخواهند که دارا شکوه بادشاه گردد و خدا میخواهد که عالمگیر باین دولت
برسد چنانچه خطے که عالمگیر بنام پسر خود محمد اعظم نوشته اند از قبیل همچو مضمون
خبرے میدهد و آن این است - رقعهٔ عالمگیر روزے اعلی حضرت
علی مردان خان و سعد الله خان را از خلعت عز اختصاص بخشیده از زبان گوهر فشان
فرمودند که رتق و فتق ملک و مال منحصر فهم و انصاف است نعوذ بالله اگر بادشاه
تا تجربه بمرتبهٔ خلافت برآید و ذرا سے بے تدبیر برروی کار آرد اختلال
کلے در نظم و نسق بلاد رود دهد پریشانے رعایا و بے سامانے برایا وثیقه
کم حاصلے و ویرانے شود شما با فقرا و صلحا صحبت داشته بعد نماز پنجگانه برای ما
دعاے خواسته باشید که رونق سلطنت نه کاهد هیچ کدام بد بر زبان نیارد
و بعد ما هر که از پسران ما فرمان روا شود به توفیق خیر موفق باشد بعضے اوقات
اندیشه به خاطر راه مے یابد که مهین پور خلافت اگرچه اسباب شوکت و سامان

شاہ عالمگیر
محمد اورنگ زیب

تجمل وصولت همه دارد لیکن عدوے نیکان و دوست بدان واقع شده
ع با بدان نیک و بد بہ نیکان است + شجاع غیر از سیر چشمی وصفے ندارد و
مراد بخش مجنون الکیف باکل و شرب ساخته دائم الخمر ست مگر فلانے یعنے
این عاجز فانی ذے عزم معالی اندیش بنظر مے آید اغلب کہ متحمل این امر خطیر
ریاست تواند شد سعد اللہ خان این مصرعہ خواند مصرع

مرد آخر بین مبارک بندہ ایست

اعلی حضرت فرمودند۔ ع تا دوست کرا خواہد میلش بکہ باشد +

ذکر سلطنت ابو المظفر محی الدین اورنگ زیب عالمگیر

چمن آرایان بوستان سخن و گلدستہ بندان روایات کہن چنین آوردہ اند
کہ چون مزاج حضرت صاحبقران ثانے شاہ جہان بادشاہ بہ عارضۂ
حبس بول سررشتۂ اعتدال از دست گذاشت و بہ باعث امتداد ایام
بیمارے ضعف و ناتوانے بر مزاج آنحضرت استیلا یافت بنا بر آن استادگان
پایۂ سریر خلافت و مقربان بساط سلطنت بزیارت جمال حضرت شاہنشاہے
محروم ماندند دارا شکوہ پسر کلان بار سلطنت بر دوش گرفتہ را تق و
فاتق مہمات سلطنت گردید و حضرت شاہنشاہے را جہت تبدیل آب و ہوا

از دہلی بہ آگرہ آورد و جمیع امراء و کلاء و مردم سپاہ را بنوشتن اخبار و کتابت
باطراف و اکناف ممانعت کلی فرمود و بنا بران خبرہاے ناخوش اطراف جہان را
فرو گرفت و وفات آن حضرت در دل ہا بہ یقین پیوست شورش عظیم از چپ و
راست برخاست و غبار فتنہ و فساد از چار سو بلند گردید باج گذاران دست
از ادائے مالواجب کشیدند و قطاع الطریقان بہر چار طرف مملکت ہنگامۂ
غارت و تاراج برپا نمودند شاہزادہ سلطان شجاع بہ دریافت این حال
در بنگالہ بر سریر سلطنت نشست و شاہزادہ سلطان مراد بخش بہ گجرات
کمر فرمان روائے بر میان بست اما شاہزادۂ اورنگ زیب با وجود استماع
این خبرہاے ناخوش بمقتضاے دانش جبلی و فراست فطرے اصلا از جا
برنیامدہ و ہوشمندانہ سر رشتۂ تحمل و استقلال بدست آوردہ چارۂ کار
خویش بدان اندیشید کہ سلطان مراد بخش را بحیلہ و نیرنگ با خود موافق کردہ
باتفاق یکدیگر سمت دار الخلافت حرکت نمودہ کارے پیش برد باستوارے
این رائے کتابتے بہ ہزاران ہزار دلنوازے موکد بہ سوگند کلام الٰہی
بہ مراد بخش فرستادہ آن سادہ لوح را بہ پیمان و فریب در دام خود
آوردہ بہ جمعیت کثیر شریک خود نمود و بر خاص و عام اعلام ساخت کہ پس از فتح

ظفر مراد بخش را بر سریر سلطنت هندوستان نشانیده خود راه سفر حجاز
پیش گیرد گویند که چون این خبر به سمع حضرت صاحبقران ثانی رسید فرامین
عنایت بنام سلطان شجاع و مراد بخش و اورنگ زیب بخط خاص مشعر خیریت مزاج
برنگاشتند تا این آشوب فتنه فرو نشیند لیکن شاهزاده ها باوجود رسیدن
فرامین از ارادهای خویش باز نیامدند و این معنی بر فطرت دارا شکوه
محمول نمودند چون شجاع نیز از بنگاله به سوی دارالخلافت حرکت کرده بود بنابر آن
دارا شکوه فرزند خود سلیمان شکوه را با تفاق مهاراجه جی سنگه والی جی پور
بدفع این فتنه نامزد ساخته روانه آن طرف نمود تا او جنگ کرده بر شجاع غالب آید
درین اثنا خبر قرب وصول شاهزاده اورنگ زیب و مراد بخش مقروع
سمع خاص و عام گردید شاه بلند اقبال مهاراجه جسونت سنگه مرزبان
جودهپور و قاسم خان را به جنگ اورنگ زیب به جمعیت کثیر گسیل نمود درحوالی
اوجین مقابله دست داد اورنگ زیب کب راسے برهمنے را برسالت نزد مهاراجه
فرستاده نصیحت ها نمود مهاراجه گوش بران نه نهاده مستعد جدال و قتال گردید
بتاریخ بست و دویم رجب سال یک هزار شصت و هشت هجری جنگی عظیم واقع شد
بهادران راجپوتیه دست از جان شسته به کمال تهور و مردانگی کارنامه سترگ

بجا آوردند و میدان رزم را بزم دانسته از غایت شجاعت و بسالت گلهای زخم دامن دامن فراچیدند خصوصاً مکند سنگه هاڑه و سجان سنگه سسودیه و رتن سنگه راتهور و ارجن و گوردیال جهاله و دیگر راجپوتان سفاک رام رام گویان اسپ برداشته چنان مستانه خود را بر توپخانهٔ اورنگ زیب زدند که انتظام توپخانه از هم پاشیده و مرزا قلیخان بعد تردد ات نمایان کشته گردید۔

همه سرکش و جاهل و جنگ جو	چو شمشیر آهن دل و سخت رو
به بحر و نه اندیشه بسم قدم	همه بسته چون موج دامان بهم

ذوالفقار خان چون عرصه بر فوج شاهزاده تنگ دید بدستور ناموس پرستان باهمراهیان خود از اسپ فرود آمده حمله بر مخالفان نمود مقارن این حال شاهزاده اورنگ زیب هم با عانت سرداران خود رسیده دست جرأت اعدا را کوتاه فرمود قاسم خان درعین گرمی هنگامه جنگ طریق نام و ننگ گزاشته۔ از مقابله اورنگ زیب با همراهیان خود راه فرار پیمود راجه از غایت شجاعت ذاتی و تهور خاندانی همچنان پا در میدان رزم محکم افشرده با هفت و هشت هزار راجپوت داد شجاعت میداد و در هر حمله صفوف اعدا را می درید تا آنکه تمامی سرداران او درین معرکه علف تیغ بیدریغ شدند و بقیة السیف بزخمهای

کارے چہرہ آرائے مردی و مردانگی گشتند درین صورت باتفاق رائے
مشیران خود او ہم عنان از میدان برتافت و با حالے خستہ و دلی شکستہ
بہ دار الخلافت دہلی رسیدہ و احوال کثیر الاختلال با اعلی حضرت و
دارا شکوہ معروض داشتہ رہگرائے جودہ پور گردید گویند کہ چون
خبر شکست او بہ جودہ پور رسید رانی اول او کہ دختر راجہ ستر سال بود
حکم نمود کہ دروازہ قلعہ را بر روی راجہ ببندند و او را اندرون
حصار آمدن ندہند کہ شوہر من قوم چہتری و از خاندان اعلی باشد و عار فرار
بر خود گوارا نماید کاش جنگ کردہ کشتہ میگردید تا امروز من ہم خود را با او
مے سوختم و این شرف را حاصل مے کردم راجہ چند روز بیرون قلعہ
بود مادر رانی این خبر شنیدہ بہ جودہ پور آمد و دختر خود را سرزنش ہا کردہ
از ہیچو ممانعت او را باز داشت تا مہار راجہ اندرون قلعہ رسید لیکن رانے
ترک ہمبستری او کرد و دیگر محلات اہم با خود متفق ساخت تا ایشان ہم از و
ترک صحبت کردہ متنفر گردیدند و روے او نمی دیدند مگر ہمشیرہ راجہ کہ با و
کمال محبت داشت بدلداری او مے پرداخت و انتظام خاصۂ او مے نمود
رانی کلان روزے با او گفت کہ عجب باشد کہ از خاندان اعلی باشے و

این سبب جمعیتی برادر خود را قبول میداری و او را غیرت نمی دهی همشیرهٔ راجه
برین امر متاثر شده بارانے همداستان گردید تا روزے وقت طعام همشیرهٔ
او از مطبخی طلب طعام بجلدے نمود و هر قدر که او جلدی میکرد مطبخی حسب
اشاره او دیرے ساخت بعد دیرے که طعام آورد همشیره راجه او را
تهدید نمود مطبخی بجواب پرداخت که امروز در ظرف برنجی پخت نکردم بلکه در ظروف
آهنے طعام تیاری ساختم ازین سبب دیر شد همشیرهٔ او برآشفت و گفت
که زنهار زنهار پیش راجه نام آهن بگیر راجه از روزیکه هزیمت خورده است
از نام آهن بسیارے ترسد راجه بشنیدن این سخن سخت پریشان و سر
در گریبان شد و زمین سخت و آسمان دور دیده درهمان قرب ایام بذریعهٔ
مهاراجه جی سنگه با عالمگیر صلح نموده و به صوبه داری مهم کابل روانه گشت
که انشاالله تعالے ذکرش برجاے خود خواهد آمد اکنون این قصه را
همین جا گذاشته بر سر مدعاے آیم که چون دارا شکوه حال پر اختلال
شکست از مهاراجه جسونت سنگه دریافت نموده از غایت ناتجربه کاری
با اضطراب درآمده حضرت شاهنشاهے را از دهلی به آگره آورد که این جا را
از جاهاے دیگر محکم و قلب میدانست و بعد رسیدن باگره بدرستی سامان رزم و

به ترتیب افواج متوجه شده در اندک فرصتے لشکرے گران در ظل رایت
خود فراهم آورده بتاریخ شانزدهم شعبان سال یکهزار شصت وهفت هجری
خلیل الله خان را با برخے از امرا برسم منقلار روانه پیشتر نموده خود با سپهر شکوه
پسر کهتر خود به دهولپور آمده چندے بانتظار آمد سلیمان شکوه بسر برد
مقارن این حال اورنگ زیب قریب رسیده بست پنجم این ماه
در موضع راجپوره که ده کروهے اکبرآباد است زمینی منتخب کرده معسکر ساخت
اعلی حضرت بجهت اطفاے این نائرهٔ فساد امر کردند که درمیان هر دو لشکر
خیمهٔ ما بدولت نصب کنند که من خود بنفس نفیس برزمگاه رسیده دفع این
فساد خواهم نمود لیکن دارا شکوه براین راے اتفاق نکرده آنحضرت
را ازین عزیمت باز داشت درینوقت بیگم صاحبه دختر کلان اعلی حضرت خطے
بأورنگ زیب برادر خود متضمن انواع نصائح تحریر نمود که نقلش حواله قلم میگردد

نقل خط بیگم صاحبه

لله الحمد والمنت که ذات مقدس شاهنشاه معدلت پژوه دقیقه رس
اعلی حضرت ظل سبحانی منظور انظار عنایات ربانی صاحبقران ثانے
از سائر عوارض وامراض جسمانے که لازمهٔ نشأهٔ بشریت و طبیعت انسانی است

منزه ومبراست وتوجه عالم آرا در باب رفاهیت برایا که ودایع بدایع الهی اند
وامنیت ملک به وجه اتم مبذول وبه مقتضای طبع نصفت آگین اشرف هیچ
متنفسے رانمی پسندند که مصدر حرکتے ومظهر امرے که مستلزم بی جمعیتی خلایق و
متضمن ضرر وصیر[51] طوایف انام باشد گردد خاصتهٔ از فرزندان نامدارد [51] نقصان
ابناے کامگار سیّما درین ایام که خاطر مقدس بتدارک وتلافی وهن وفتوری
که بسبب بیماری آن برگزیدهٔ انفس وآفاق بحال کافهٔ برایا وعامهٔ رعایا
راه یافته باقصے غایت متوجه ومتعلق است بالتهاب نوائر فتنه وفساد واشتعال
آتش کین وعناد که مورث ویرانے بلاد وخسارے عباد است معاذ الله
موجب مزید آزار خاطر همایون ومسبب کثرت حزن وملال طبع مقدس خواهد بود
بتخصیص ظهور این نشانا پسندیده ووقوع این امر نامرغوب ازان برادر
هوشمند بیدار مغز که آراسته بمزایاے[52] لطیفه واخلاق کریمه وصاحب [52] انعامات و عطیات
آداب حمیده وطبع سلیمه است بغایت زشت ونازیبا لاجرم بنا برخیر طلبے
این چند کلمه که هرآئینه متضمن فوائد عظیمه وموجب تنزیه وتقدیس ساحت
باطن وتصفیه طریق معاد از خس وخاشاک امور رذیله وشیون ذمیمه است
حسن نگارش پذیرفت اگر غرض آن برادر والاگهر ازین توجه تهیج غبار

فساد وعناد و ارتکاب نوایر حرب و قتال است خود انصاف فرمایند که
در برابر مرشد و قبلهٔ حقیقی که رضاے او موجب خوشنودی خداے
عزوجل و رضامندی رسول اوست هنگامهٔ جنگ و جدال و حرب قتال
آراستن و بر سفک دماے بے گناهان همت گماشتن و بر روے آنحضرت
تیر و تفنگ انداختن بچه مایه ناشایان است و ثمرهٔ آن درین نشأ جز
بدنامے و دران نشأ غیر بدسرانجامی نیست و اگر آرایش هنگامه مخاصمه و
مقاتله از بهر شاه بلند اقبال دارا شکوه است نیز در آئین دین و خرد
صواب گزین پسندیده نباشد زیرا که برادر بزرگ شرعاً و عرفاً حکم پدر دارد
و این معنے را با مرضیات خاطر مقدس حضرت ظل الهی و مبتغیات طبع
والاے شاهنشاهے مبانیت تامه متحقق است بالجمله ابتعاث غبار همیجا
و ایقاد نوایر وغا و ترتیب اسباب رزم و خونریزی و تصمیم عزیمت حرب و
فتنه انگیزے ازان برادر هوشمند والاگهر که بمحامد اوضاع و محاسن اطوار
و مکارم اخلاق موصوف و معروف جهان گشته پیوسته در استرضاے
خاطر اقدس خاقان خجسته منظر و شاهنشاه فرشته سیر میکوشند بهیچ وجه
و با هیچ کس پسندیده نیست چه توقف چند روزه درین دار بے ثبات و قرار و

مستلذات ابله فریب این سرای مستعار که باعث ارتکاب چنین امر مذموم و
ناپسندیده باشد موجب ملالت نشأ ابد و طراز سآمت سرائی مخلد است ع
تکن تکن که نکو گوهران چنین نکنند - مناسب آنست که آن برادر نامدار ازین امور
ردیه و افعال شنیعه که منتج سوے خاتمت و مثمر وخامت عاقبت ست اجتناب
لازم شمرده در استرضاے خاطر قدسے مناظر شاهنشاهِ دین پرور
وخاقانِ معدلت گستر تا ممکن و مقدور سعے نماید وخوشنودی آنحضرت را
ازموجبات حصول سعادت دارین فراگرفته ازار اقۂ دم متابعان حضرت
خاتم النبیین درماه مبارک رمضان محترز باشد و احکام مرشد و ولی نعمت
و والی سلطنت را بجان و دل امتثال نماید که فی الحقیقت بمقتضاے
اُولِی الْأَمْرِ مِنْکُمْ امتثال امر شاهنشاه حقیقی است و قدم در راه خلاف
خلیفۂ الهی سپردن مخالفت فرمان مالک الملک نمودن است و اگر مطلبے
وغرضے غیر ازین مرکوز خاطر عزیز بوده باشد پس پسندیدۂ عالم خرد آنست
که درسر زمینے که مضرب خیام شده باشد توقف اختیار نموده هر مطلبے
که مکنوز خاطر گرامی است مرقوم گردانند تا بعرض اقدس وارفع رسانیده
مطابق ابتغاے خاطر عزیز وتمناے طبع گرامی سرانجام داده آید و در اسعاف

وانجاح مقاصد و مآرب آن قرهٔ باصرهٔ سلطنت وجهانبانی سعی و اجتهاد
وافی به تقدیم رسانیده شود - اورنگ زیب چون این کتابت همشیرهٔ خود ملاحظه
فرمود معلوم نمود که مضمون این خط بایماے اعلیٰ حضرت بضبط تحریر درآمده است
پس جوابش به همشیرهٔ خود نگاشتن ضرورت ندانسته بزاهِ راست
عرضداشتے متضمن عذرات بے تقصیری و عزیمت خود محض برای عیادت
وحصول شرف ملازمت باعلیٰ حضرت فرستاد که نقل آن هم بقلم مے آید

عرضداشت عالمگیر به اعلیٰ حضرت

درین ایام زمام مهام سلطنت و دارائے وعنان امور ملکے و مالے
از قبضهٔ اختیار حضرت بیرون رفته و اعلام تغلب و اقتدار شاهزادهٔ کامگار
داراشکوه در قبض و بسط امور سلطنت و فرماندهی بغایتے ارتفاع پذیرفته
که اندازهٔ آن بحوصلهٔ تقریر و تحریر نمے آید و دنیا بر قدرت و مکنت خویش
همت باستیصال نهال وجود اخوان مقصور گردانیده روز بروز سعے و
اجتهادش درین باب سمت تزاید مے پذیرد چنانچه سلیمان شکوه را
با فواج گران بر سر شاه شجاع که پسر رشید آن حضرت است تعین کرده
ناموس و نام سی و دو ۳۲ ساله را بباد فنا داده و آنجناب شاه شجاع

چه مایهٔ مذلت وخفت از نو اسئه پرویز کشیده درپیش اهل جهان شرمسار و خجل
گردیده وهمچنین بهوای نفس وخواهش طبع خویش بنای این کار بران نهاده
پیوسته درتنقیص وتضییع احوال وتضیع وتخریب مهام این نیازمند بذل جهد مینماید
وهمیشه کارهای مباین دین وملت که مستلزم فساد امور بلاد وعباد باشد
از و بظهور میرسد وابواب منافع و مداخل بروی روزگار این خیرخواه
مسدود گردانیده انواع منقصت واقسام مضرت رسانیده درایامی
که حسب الاشاره اقدس بر ولایت بیجاپور لشکر کشیده به تسخیر بعضے از قلاع
آن ولایت مے پرداخت وامرا وسپاه به محاصره اشتغال ورزیده
داد جانفشانے میدادند ومخالفان از اطراف وجوانب هجوم آورده
درصدد ممانعت و مدافعت بودند واخبار موحشه بیماری ذات مقدس
شیوع یافته باعث تحیر وتفکر اولیا وخیرگے وشوخی اعدا شده بود
محصوران گلبرگه که جانبازان موکب اقبال بعد از تسخیر قلعه بیدر وکلیانی
بمحاصرهٔ بلدهٔ مذکور پرداخته بودند درمضیق محاصره دلتنگ تر از غنچه شده
کاربدان قریب گشته بود که صورت افتتاح رو نماید ومسند آرای
بیجاپور از ترکتازیهای دران اقلیم ستان بستوه آمده درفکر آن فرو

افتاده بود که پیشکشے لایق سرانجام داده ولایت خود را از صدمهٔ سپاه
فیروزے دستگاه مصئون گرداند و اندیشه آن داشت که دلاوران موکب
اقبال او را عنقریب مستاصل ساخته و لایتش را ضمیمه ممالک محروسه گردانند
درخلال این حال شاهزادهٔ کلان ملازمان خود را بطلب امراے بادشاهی و
تسلے و استمالت حاکم بیجاپور تعین نمود آنها پیغامهاے عنایت آمیز و مهربانی انگیز
به والی بیجاپور رسانیده او را در وادی لجاج وعناد نسبت باین مرید
دلیرتر ساختند و سرداران بادشاهی را بمبالغه واهتمام تمام از پیرامون
بلدهٔ گلبرگه که کارش نزدیک بکشایش رسیده بود برداشته در روان
کردن و بردن آنها بدان غایت مراتب تاکید و اجتهاد بظهور رسانیدند
که فرصت رخصت و مجال وداع نیافته واین خیرخواه را ندیده برجناح
استعجال عازم درگاه جهان پناه شدند ازین جهت قافیه وقت برین نیاز مین
بغایت تنگ گشته بورطهٔ تحیر و تفکر درافتاد وبحکم ضرورت کار صورت
یافته وبانجام رسیده را برهم زده محض به نیروی اقبال بے زوال
خود را ازان سیه چال خطر برآورده وبهزاران جز تقیل واصابه تدابیر
ازمیان انبوه غنیم برآمده سالمًا بمامنے رسید. عیاذا بالله اگر چشم زخمے

سے رسید در اکناف و اطراف جہان شہرت یافتہ لکہ بدنامی و خال خفت و
ذلت سالہاے دراز بر روے دولت پائدارے ماند و برجرائد روزگار
ثبت سے گردید و پیداست کہ تدارک و تلافی آن بواسطۂ عدم دوربینی و
ناعاقبت اندیشے شہزادۂ کلان کہ محض روائی کار خویش مطمح نظر داشتہ
اگر عالمے را آب فرو برد غمی ندارد از دائرۂ امکان و حیز قدرت بندہاے
پادشاہی بیرون بود این مرید از بس ممارست در امر جانبازے و مہارت
در کار نبرد و پیکار و آشنائے باشیوہ ستیزہ وران این دیار از ہجوم و
ازدحام اعدا احساسے نگرفتہ بہ چقماق جلادت فرق مخالفان کوفتہ با
استظہار اقبال لشکر را ازان گرداب شورش و فساد در ضمان سلامت بیرون
آورد و غریب تر آنکہ باین بے مددی و خسارت و کارشکنی و خصومت
کہ در ایران و توران اشتہار پزیرفتہ اکتفا نکردہ محال بڑا را بی سابقہ
تقصیر و کوتاہے از جاگیر این خیرخواہ رضا طلب کہ جزا رادت و اعتقاد
امرے دیگر را بخاطر راہ ندادہ تغیر کردہ بآنچنان ناخلفے زیادہ سری مراد بخش
کہ پا از حد بیرون نہادہ مرتکب انواع گستاخے و مصدر تقصیرات عظیم
گشت و لوائے بی اعتدالی و افساد در عرصۂ بغی و عناد برافراشتہ

تنخواه نمود. کیفیت حال داعے را بواسطه خواهش نفس خویش بخلاف واقع بعرض
اشرف رسانیده بمحض بهتان و افترا اذیال حال این خیر اندیش را غبار
آلود جرائم و لوث آمود ذمائم و انمود و بالجاح تمام جسونت سنگه را با لشکر گران
بر سر این داعے گماشت و مطمح نظر آنداشت که درین ضمن و لایتے مختصر (یعنے
صوبه داری دکن) که از پیشگاه عاطفت و اشفاق حضرت باین مرید مرحمت شده
بهر بهانه که میسر آید انتزاع نماید و این فدوی را آواره فیافے بیکسی و غربت
و آسیمه سر صحراے محن و کربت گرداند و بسکه از راه دمدمه دوستان
در مزاج اقدس تصرف کرده حضرت قول او را تصدیق فرموده سائر
فرزندان اخلاص طینت را دشمن دولت فراگرفته و رحق این سرگردانان
سراب گاه حیرت هرچه او تجویز مے نماید بے تامل حکم مے فرمایند و قطعًا
تفحص و تفتیش حال این بے گناهان توجه و غور در امور ملکی و مالی نفرموده
زمام رتق و فتق مهمات جزئے و کلے بکف اختیار و قبضه اقتدارش باز
گذاشته اند و او خود بے غائله شک و شائبه ریب تشنه خون این بیگناهان است
چون کار باین حد رسیده و صورت حال بدین منوال انجامیده حفظ جان و
پاس ناموس خود از متممات عالم عقل و متحتمات نشأخرد دانسته عازم استیلا

شده سدره منزلت سپهر احتشام گردید تا صورت حال آن حجج و براهین معقوله در خدمت حاکمان پایه اورنگ جهانبانے مکشوف گردانند۔ فرد

عدل سلطان گر نپرسد حال مظلومان عشق	گوشه گیران راز آسایش طمع باید برید

چون این خیرخواه قطع مسافت نموده بحوالی اُجین فایز گردید جسونت سنگه باشارهٔ شاهزادهٔ کلان باید آزار این خیرخواه مامور بود به سلسله جنبانی جهل و نادانے سنگ راه گشته به قدم ممانعت پیش آمد و بے ملاحظه آداب وحقوق دلیرانه تحکم نمود چند ازان که مردم هوشمند سخندان فرستاده بعنوان معقول آن جهول را بارادهٔ خود آگاهے بخشید و تصریح نمود که محرز سعادت حضور فایض النور و محرم طواف کعبه آمانی و آمال بندگان نزدیک و دورست چرا مانع سعادت مے شود۔ آن ناعاقبت اندیش اصلا بمعقولیت آشنا نشد به تکلیف جهالت و غرور بیشتر در مراتب منع افزود لاجرم پنبه جهل و پندار پوچ از گوش هوش او دور کردن و آن ظلوم جهول را از پیش راه برداشته بحکم ضرورت بر ذمهٔ همت عقیدت نهمت واجب گردید و اگر غیر از تحصیل سعادت زمین بوس اشرف و اعلیٰ امرے دیگر مرکوز خاطرے بود بر ضمیر خورشید تنویر همایون روشن و هویداست که اسیر کردن او و رفیقانش که

چنین شکست فاش یافته بحال منکر سراسیمه گردوادی انهزام گشته بودند چندان
تعذرے نداشت واکنون که شاهزادهٔ کلان خود با سپاه گران تا دهولپور
تشریف آورده معابر چنبل ومسالک را مسدود ساخته وجابجا مردم خود
گماشته باعتقاد خویش راه عبور بریں خیراندیش بسته بودند - چون این مرید
را غیر از ادراک دولت حضور پرنور راهیچ کس سر مقابله وپیکار نبود نیست
از راه بهدآور از آب چنبل عبور نموده عازم زمین بوس اقدس گشت و
چنین شنیده مے شود که جناب دارا شکوه حرمان این ارادت سرشت
اخلاص کیش از سعادت خاک بوس همایون خواسته قصد اشتعال
نائرهٔ قتال پیش نهاد همت دارند - چون آنجناب را باچون من مرید
ارادت پرست بمقابله ومانعت پیش آمدن وهنگامهٔ حرب ومصاف آراستن
عقلاً ونقلاً سنجیدهٔ میزان استحسان نیست لازم که از سلوک مسلک عناد واعتساف
انحراف نموده از اقدام برامرے که منتج اختلال احوال خلایق باشد اجتناب و
احتراز نمایند واگر بنابر توغل در لجهٔ غرور واستکبار ونظر کثرت اعوان و
بسیاری انصار خواه مخواه بافروختن آتش کارزار وگرم نمودن بازار
پیکار همت گمارند - فدوی عقیدت گزین نیز بحکم الضرورت تبیح المحظورات

صرفه نخواهد کرد پسندیده حالم صواب آنست که بزرگی را کار فرموده بساط
کروفر در نوردند و بالفعل به صوبه و لایت پنجاب که در جاگیر آنجناب مقرر است
شتافته چندی خدمت حضور همایون را باین خیرخواه سراپا اعتقاد واگزارند
بعد ازان هرچه در مرآت رای جهان آرا جلوه ظهور فرماید شرف
بروز خواهد یافت رستمی مورخان درین باب اتفاق دارند که اگر اعلیحضرت
درین جنگ بذات خود تشریف می بردند جمیع ملازمان شاهی که همرکاب
اورنگ زیب و مراد بخش بودند همه ترک رفاقت ایشان مے نمودند و
فتح و ظفر نصیب این بادشاه جم دستگاه میکردند لیکن چون مشیت ایزدے
دیگر بود دارا شکوه نظر بر مآل کار نه انداخته خواست که بقوت این فوج
کثیر و این جمعیت غفیر و خصوصاً بتقویت طائفه راجپوتان جلادت نشان
که هریکے ازان راجه هائے عظیم الشان بودند این فتح حاصل کند و ندارک
بیباکی و جرأت برادران نماید و درحقیقت سامانے شایسته و لشکرے
بایسته همراه داشت لیکن سوائے راجپوتان تهور نشان بعضے امرا
مثل خلیل الله خان وغیره باشاهزاده طریق دورنگے مے پیمودند و
اخلاصی خفیه به اورنگ زیب داشتند الغرض قریب سموگڈه مقابله طرفین

دست داد۔

نظم

دو ابر از دو سو در خروش آمدند — دو دریای آتش بجوش آمدند
نهنگِ خدنگ از کمینِ کمان — نیاسود بر یک زمین یک زمان
ترنگِ کمان های بازو شکن — بسے خلق را بر داز خویشتن
پسر با پدر کین بر آراسته — محابا شده مهر برخاسته

اورنگ زیب باتفاق ذوالفقار خان وصف شکن خان ونجابت خان خانخانان و دیگر امراے عظیم الشان وشاهزاده های جلادت نشان سلطان محمد و اعظم شاه آغاز رزم نمود و ازین طرف داراشکوه با دبدبه وشوکت تمام برفیل سوار شده باتفاق امرای نامی وبهادران گرامے مثل خلیل الله خان وابراهیم خان خلف علے مردان خان و اسمعیل بیگ واسحق بیگ وطاهر خان وقباد خان وغضنفر خان وعسکر خان وازطائفه راجپوتان تهورنشان راجه روپ سنگه وراجه بهلداس وراجه سیوارام وراجه رام سنگه هاڑه ومهاسنگه بهدوریه وکنور رام سنگه خلف مهین راجه بجے سنگه وکیرت سنگه برادرش بجنگ پرداخت جنگی عظیم ازطرفین بظهور رسید یلان خنجرگذار وبهادران نامدار دست کشش وکوشش

گشادند و داد مردے و مردانگی دادند مراد بخش درین روز بذات خاص
و نفس نفیس بغایت اظہار شجاعت نمود و صفہا دریدہ بمقابل اعدا کارنامہ ہا
بجا آورد۔ ازین طرف راجپوتان بلند آہنگ وجویاے نام و ننگ جان
برکف نہادہ و آمادۂ جان سپاری گردیدہ از حملہ ہاے دلیرانہ دست
جرأت اعداے خود را کوتاہ نمودند و از ضرب خدنگ ہاے جانستان
و شمشیرہاے برّان لرزہ در بنیان مخالف درانداختند از انجملہ راجہ روپ سنگھ
راٹھور از کمال جرأت و جلادت قریب فیل سواری اورنگ زیب خود را
رسانیدہ و از اسپ فرود آمدہ خود را زیر شکم فیل انداخت و بچستی و
چالاکے تمام شروع در بریدن ریسمان حوصلہ فیل نمود و یاران جان نثار
اورنگ زیب بر اقدام جرأتش اطلاع یافتہ از چار سو او را در گرفتند
اورنگ زیب بہ ملاحظہ شجاعت او فرمود کہ حتے الامکان او را ضائع نساختہ
زندہ دستگیر نمایند کہ بہادرے بیمثل است اما بہادران کینہ پرور گوش
بر این سخن نہادہ بہیئت مجموعے بر او ریختند و از ضرب
شمشیر او را پارہ پارہ کردند مقارن این حال دیگر راجپوتان وفاکوش
و بہادران جان فروش تلاش مردانہ و کوششہاے رستمانہ بجا آوردہ

قریب رسیدند که گوهر مقصود از جیب مخالف برباید و علم نصرت و فیروزی
درمیدان کارزار برافرازند لیکن چون کارکنان قضا و قدر منشور فرمانروائی
بنام نامی اورنگ زیب نوشته بودند بنابر آن داراشکوه بصلاح
خلیل الله خان بازی غلط کرده از فیل فرود آمد و بر اسپ نشسته
خواست که مراتب کشش و کوشش بجا آورد بمجرد ظهور این امر فوج
داراشکوه کشته شدن او به خیال آورده پای استقامت از جا داد
و به هزاران هزار ناکامی راه فرار و گریز پیش گرفت ناچار داراشکوه
هم با پسر کهتر خود سپهر شکوه از میدان کارزار عطف عنان نموده در غایت
اضطرار بسوی دارالخلافت گریخت و در آگره رسیده ملازمت اعلی حضرت
هم گوارا نساخت و شب به هزار اضطراب بسر برده آنچه از زر و جواهر
گرفتن توانست همراه گرفته با حرم محترم و پسران خود بطرف دهلی گریخت
دران وقت از شاگرد پیشه و مردم سپاه همگی دو هزار کس همراه داشت
صباح آن منتسبان و خویشاوندان برگرد او فراهم آمدند تا جمعی کثیر بهم رسانیده
و دست تصرف بخزانه بادشاهی دراز کرده به سامان رزم و پیکار اشتغال
نمود و سلیمان شکوه پسر بزرگ خود را که به مهم شجاع بود طلبداشت تا باتفاق

یک دیگر باز جنگ نماید۔

ذکر گرفتار شدن شاہ جہان و داخل گشتن اورنگ زیب عالمگیر در دار الخلافت آگرہ

چون سلطان اورنگ زیب از تائید غیبی این چنین فتح عظیم کہ طراز فتوحات تواند بود حاصل نمود سپاس ایزدی بجا آورد و کوس نصرت و فیروزی بلند آوازہ نمود و بہ سلطان مراد بخش کہ داد شجاعت داده زخمہا برداشتہ بود تلطف بے شمار ظاہر ساخت و دلداری و غمخواری او بسیار از بسیار فرمودہ آن سادہ لوح را بہ سخنان دلفریب صید نمود و دیگر امرای ذوی الاقتدار را کہ درین معرکہ مصدر خدمات شدہ بودند بہ ترقی مناصب و عطاے زر سرخ و سفید مباہات بخشید و عرضداشت متضمن صورت حال و عذر بے تقصیری خود بحضور اعلی حضرت فرستاد و ارکین سلطنت و مقربان دولت ملایمت و تلطف بسیار ظاہر ساخت اعلی حضرت جوابش با ہزاران مدارا و مواسات بدست فاضل خان میر سامان معہ شمشیرے موسوم بہ بہ عالمگیر باورنگ زیب فرستادند کہ نقلش بجہت تفریح طبع ناظرین عجالۃ قلم میگردد

خط اعلی حضرت شاہ جہان باورنگ زیب

چون بمقتضاے مشیت بیچونے درمیان آن قرۂ باصرۂ سلطنت وجہانبانے
وغرۂ ناصیۂ عظمت وکامرانے وشاہ بلند اقبال صحبت کدورت وملال
انجامید وانچہ در پردۂ غیب وحجاب تقدیر مستور بود بر روی روزافتاد
ازانجاکہ در فرمان قضا وقدر وارادت خالق خیر وشر چون چرای بشر را
مدخلے نیست اغماض عین ازان از متممات نشانہ خودشناسی خدادانی دانستہ
باظہار امرے کہ اکنون انشراح خاطر وانبساط طبع اقدس بدان متعلق و
منوط آمدہ بذل توجہ والا ناگزیر شرف وقوع پذیرفت وغرض از تبیین
این مقولہ آنکہ تقاضاے باطن وتمناے خاطر بہ تماشاے جمال لقای فرحت
انتماے آن فرزند ہوشمند بید ازخرد کہ چراغ ضیابخش وفروغ افزائے
این دودمان دولت واقبال است بغاییتے است کہ حوصلہ تقریر وبیان
اندازہ آن را برنمے تابد خاصتہً کہ آن درۃ التاج خلافت ودارائے و
شمین فریدۂ زینت افزاے اکلیل فرمان رواے را بنا برارادت لم یزلے
پس از روزگار دراز وزمان طویل با این ہمہ قرب مکان ومحل قریب
اتفاق نزول افتادہ ومارا پس ازان چنان امراض متضادہ شدیدہ
کہ رشتۂ امید توقف درین نشاۂ اہل سوز حوادث اند وزقطعاً مقصور و

منقطع بود از شفاخانهٔ عنایت حکیم علی الاطلاق شربت گوارای صحت کرامت
وصول پذیرفته فی الحقیقت حیات تازه و زندگی دوباره عطا گردید التهاب
نیران شوق و نوائر اشتیاق با قضی نهایت رسیده یقین که خواهش قلبی
و آرزوی باطنی آن فرزند نیک اختر والاگهر نیز درین باب از باب غلیان
نشاء محبت و کیفیت طلب عزیز مصر بلقای بزرگ کنعان خواهد بود چون زیاده برین
حوصلهٔ طاقت بار انتظار را برنمی تابد پسندیدهٔ عالم احسان آنست که آن
ادب دان خرد و رسم شناس عقل بزودی هرچه تمامتر مراسم راحت
برجراحت ترصد نهاده خاطر اقدس را بمشاهدهٔ جمال لقای بهجت افزای
خود فرحت آگین و مسرت آمود سازد زود آود دل تنگ مرا مونس جان باش
او رنگ زیب این عطیهٔ عظمی را شگون نصرت و فیروزی دانسته مراتب
خوشحالی و شادمانی بجا آورده فی الفور خود را بلقب عالمگیر
ملقب ساخت و جواب فرمان اعلی حضرت بدین مضمون نگاشت۔

عرضداشت اورنگ زیب بحضور اعلی حضرت

مراسم سجده و سلام و لوازم تعظیم و تکریم بجا آورده بعرض میرساند که فرمان
فرخنده عنوان مشتمل بر کیفیت آرزومندی خاطر فیض مظاهر و زود رسیدن

این پرورده نعمت و برآورده تربیت بزمین بوس حضور فایض النور شرف
صدور و عزور و دریافته از دریافت مضمون اشفاق مشحون آن جریدهٔ فیض که
هر کلمه اش سرمایه دهِ انوار برکات و هر فقره اش پیرایه پیرای حیات بود
سر تا سر صفحهٔ خاطر زینت جمعیت و طراز شگفتگے یافته رو کش نسخهٔ رنگین بهار
گردید و فروغ این آیات رحمت و شموس سماے عاطفت از سر نو پرتو پر بام و
طارم دماغ گسترده سر شارشهٔ مسرت و طراوت ساخت شکر این عنایات
تازه و مرحمت بے اندازه که از ظرف طاقت تحریر و تقریر بیرون است از تنگی
دستگاهِ لفظ و معنے چگونه بتقریر زبان کژ مژ بیان راست آید۔ مصرع
هم مگر لطف شما پیش نهد گامے چند + الحمد لله والمنته که خاصیت صدق ارادت
مضمر و خلوص عقیدت مکنون در ضمیر منیر آن حضرت کارخود کرده تازگی فروغ
ظهور از نهان کدهٔ باطن رو نمود و سلسله جنبانے اقبال آسمانے و فیض خواهش جسمی و جانے بفوز کمال عنایت حضرت ظل سبحانے
رسیده گلشن امید و مراد را شگفته و خندان ساخت اکنون کار از اظهار
عواطف رسمی و مراسم ظاهرے گزشته بخواهش حقیقت رسید و رائحه
التفاتِ معنوے بمشام آرزو فایز گشته باعثِ مزید حیات گردیده امیدوار است

که اسباب مواصلت این دو را فتاده در وقت مسعود و ساعت سعادت آمود
دست بهم دهد و از فیض قدمبوس مبارک آن حضرت که فی الحقیقت برکت
روزگار و آیهٔ رحمت پروردگارند در روزگاران انتظار این وقت و آرزوی
روزی شدن این روز داشت بر مراد خاطر فیروزگشته از تجلی دیدار
فایض الانوار روزنهٔ منظر دیده را روکش دریچهٔ مشرق مهر انور سازد - زیاده
ازین دراز نفسی کوته اندیشی میداند - فقط - بعد ترسیل این جواب اورنگ زیب
بجهت انسداد زبان عیب جویان بظاهر اراده زمین بوس ظاهر نمود و فاضل خان
را بسخنان سحر انگیز و کلمات لطف آمیز چندان مطمئن نمود که او یقین دانست که
آنحضرت آمادهٔ حضوری بوده اند پس فاضل خان با دلی شاد و خاطری
آزاد بحضور آمده اعلی حضرت را ازین مژدهٔ جانفزا آگاهی داد بعد ازان
که فاضل خان بقرب ساعت مسعود بجهت تقریب حضوری حاضر شد اورنگ زیب
این معنی را در لطایف الحیل انداخته وعده احضار بوقت دیگر انداخت درینصورت
فاضل خان بی نیل مرام به هزاران یاس و هراس قدم مراجعت گزاشته
به اعلی حضرت التماس احوال نمود - چنانچه اعلی حضرت باز خطی بقلم خاص بدین
مضمون به اورنگ زیب نگاشتند -

خط اعلی حضرت بنام اورنگ زیب

باوجود حقوق پرورش بناز و نعیم و ترتیب و تلقین و تعلیم و بنوازشات بیکران و عنایات بے پایان اختصاص بخشیدن و بمناصب بلند و مراتب ارجمند فایز گردانیدن و با اینہمہ حقوق اُبُوّت و اولو الامری کہ بفرمان شاہنشاہ علے الاطلاق اطاعت و امتثال حکم لازم و واجب است و کلام ربانے و کتاب آسمانے بدان ناطق ازان فرزند سعادت مند کہ آراستہ مزایای حسن اعتقاد و مجموعہ دانش و بینش خداداد است و پیوستہ عمر گرامے را برضاجوی و نیکنامے و حق شناسی و خداداسنے صرف کردہ بسیار بعید سے نماید کہ قدر مہربانے و رتبہ شوق و خواہش خاطر اقدس را بدریافت دیدار فرحت آثار خویش ندانستہ بنابر اغوا و اضلال صاحب اغراض فاسدہ چند۔

بلیت

دُو دشوندار بدماغے رسند	باد شوندار بچراغے رسند

ازاحراز سعادت حضور باز ایستند و بواسطہ دوست کامے مشتی سبے مہر بدطینت مارا دشمن کام پسند و خفت مارا در فرمان فرمایان جہان و اہل روزگار تجویز کردہ از دخامت عاقبت نیندیشند و برائے دورۂ زندگی

این سرای حادثه را شرمسارے و خجالت ابد و پیش خدا و رسول هر خود گوارا و آسان گیرد - زنهار ای فرزند بکارے جرأت منما که آخر منتج ندامت و پریشانی گردد و ندامت سود ندهد -

ابیات

ای خلف از راه مخالف بتاب	تیغ بیفگن که منم آفتاب
گر ز خود این نقش گرفتی بدست	سوی خدا بین و مشو خود پرست
ور ز بد آموز شدا ین ره پدید	گفت بد آموز نباید شنید
گرچه کنی دعوی دانش ولیک	نیک بدانم که ندانی تو نیک
چون تو شب و روز ادب افزون کنی	بی ادبی با چو منے چون کنی
گرچه جوانے همه فرزانگی است	این نه جوانی است که دیوانگی است
ای پسر ار چه بسری درخوری	لیک مکن با پدران سروری
بر سر خوان آئی که هم توشه	یاد نمک کن که جگر گوشه
خون منی و دل من مهر جوست	جوشش بسیار مکن زیر پوست

و این خطر ابدست فاضل خان پیش او رنگ زیب فرستادند خلیل الله خان را که از خیر اندیشان او رنگ زیب می دانستند او را نیز همراه دادند تا رفع بدگمانے او رنگ زیب گردد چون این هر دو کسان در اردوے

اورنگ زیب رسیدند خلیل اللہ خان را اول طلب داشتند چون صورت معاملہ و
مصلحت وقت پرسیدند او معروض نمود کہ فی الحال رفتن بندگان حضرت
اندرون قلعہ مناسب نمی دانم چرا کہ بدانست بندہ درین معاملہ صورت بہتر
بنظر نمے آید پس فاضل خان را طلب داشتہ صاف صاف بہ او فرمودند کہ
چون ہنوز خاطر بندہ بوجہ مطمئن نیست لہذا چندی حضور رے خود
بحضور اعلی حضرت متاسب نمے بینم این گفتہ فاضل خان را مرخص نمودند فاضل خان
آمدہ کیفیت مشروحی معروض داشت پس اعلی حضرت حکم دادند کہ دروازہ
قلعہ را مسدود نمایند و اگر از جانب اورنگ زیب نقل و حرکتے بجز فتن قلعہ
پدید آید بدافعہ آن بکوشند درینصورت دروازہ ہاے قلعہ مسدود گردیدند
باستماع اینخبر ذوالفقار خان و بہادر خان بایماے اورنگ زیب آمدہ
قلعہ را محاصرہ کردند و جنگ شروع نمودند از سپاہ اورنگ زیب بعضے
در مکانات قرب و جوار قلعہ فرود آمدہ شروع جنگ کردند و بعضے در زیر قلعہ
مورچال قائم کردہ ہنگامہ نبرد برآراستند درخلال این احوال اکثری امیران
عظام و منصبداران بلند احتشام حق نمک اعلی حضرت برطاق نسیان گزاشتہ
بنظر انجام بینے بلطایف الحیل خود را از قلعہ بیرون انداختند درینصورت

معدودے چند از طبقۂ سپاہ در قلعہ بماندند و ایشان حتے المقدور برائے ادای
حق نمک ہنگامۂ رزم و پیکار قایم داشتند چون یورش از طرف اورنگ زیب بیش
از بیش گردید و نہر آب جمن کہ اندرون قلعہ میرفت آنہم از سعی جانفشانی راجہ جنپت سنگہ بندیلہ
مسدود گردید پس تنگی آب بغایت در قلعہ پدید آمد کہ حالت ہلاکت قلعہ نشینان
بظہور رسید درین صورت اعلیٰ حضرت چارۂ کار خود بجز مصالحت ندیدہ باز
بدست فاضل خان خطی بدین مضمون بہ اورنگ زیب نگاشتند۔

فرمان اعلیٰ حضرت بنام اورنگ زیب

مالک الملک تعالے شانہ کہ مملکتش از تغیر و زوال مصئون است کوکب اقبال
فرزند برومند قوی طالع را چون کوکب جہان فروز فروغ بخش شبستان دولت
وضیا افزاے ساحت جہان دارد۔ از کجبازے سپہر نیرنگ ساز و
ناسازی روزگار شعبدہ باز امریکہ اصلا بحیطہ تصور و حیز تعقل درنمے آمد
بعین الیقین مشاہدہ افتاد۔ آن فرزند اقبال مند طالع بلند بیکبارگے مہر
فرزندی بدیدہ بر آتش شوق کہ در کانون درون اقدس سمت التہاب
پذیرفتہ نظرے نیفگندہ و چشم از حقوق اُبوّت و تربیت عمری پوشیدہ نارا
دشمن کام پسندیدہ و ایذا و آزار مارا کہ موجب بدنامے دنیا و مورث

ناکامے عقبیٰ است سہل و آسان انکاشتہ از باز پرس روز شمار غافل و
بیخبر افتادہ اما در یوم یقوم الحساب ازین جرأت و ارتکاب حق شکنے
چہ جواب خواہد داد۔

نظم

پیش کہ گویم ز خودت شرم باد	کز پے خون خودم اندر فساد
بندہ کہ باشاہ بود کینہ جو	خلق چہ گویند تو ہم خود بگو
ور ز تو در قلب من آمد غبار	ہم تو شوی در رخ خود شرمسار
باش بکامم کہ بکام تو ام	زندہ و نازندہ بنام تو ام
بہر خدا صورت خویشم نما	روی مگردان و بترس از خدا

لایق آنست کہ آن قرۂ باصرۂ دولت و دارائی برصف شکنی و کشور کشائے
خود مغرور نبودہ تکیہ و اعتماد بر سازگارے زمانہ و رفاقت روزگار نکند
کہ این چرخ پُر نیرنگ و جہان دو رنگ اصلا اعتماد در انشاید و ازین پیمان شکن
بدعہد قطعًا وفا نیاید و ورین صورت شایستۂ خرد آنست کہ کاری کہ موجب
وہن و فتور این دودمان عالیشان گردد از ارتکاب آن اجتناب واجب
شمردہ در حفظ ناموس سلطنت چندین سالہ ماکہ طنطنۂ عظمت و شکوہ مکنت و
اقتدار این دولت ساحت زمین و زمان پیچیدہ و سائر فرمان روایان روی

زمین ازان شمارے برمیگرفتند کوشیدہ انچہ از فرزندان قابل توقع باشد
بظہور آرد کہ نام نیک و اسم قابلیت آن نو بادۂ گلشن جاہ و جلال در صحیفۂ روزگار
و صفحۂ لیل و نہار پائدار بماند۔ آورنگ زیب ہما نوقت جوابش بنام اعلی حضرت
بدین مضمون نگاشتہ حوالہ فاضل خان فرمود۔

جواب اورنگ زیب باعلی حضرت

للہ الحمد و المنۃ کہ این نیازمند درگاہ شاہنشاہ بے مثل و مانند از بدو اہتزاز
روایح عقل و تمیز الی الآن باندازۂ امکان بشرے و طاقت انسانے
در تمہید قواعد ارادت و اعتقاد و تشئید مبانے صدق و سداد خود را مقصر
نساختہ و در ضبط سررشتہ استرضاے خاطر ہمایون کوشیدہ از صراط
مستقیم عبودیت و جانفشانے انحراف جایز نداشتہ و نمی دارد و در راہ
بندگے و عقیدت ثابت و راسخ است۔ لیکن از مُمرِ ظہور این مقدمات کہ بنا بر
ارادت ازلے و مشیت لم یزلے درمیان آمدہ بمقتضاے طبیعت بشرے
مغلوب و اہمہ و ہراس گشتہ جرأت آن نماندہ کہ باطمینان قلب و جمعیت
باطن عازم احراز سعادت حضور پُر نور تواند شد و الا آرزوی خاطر فاتر
این مستمند سراپا ارادت و اخلاص بہ نیل دولت استلام سدۂ سپہر التیام

زیادہ ازانست کہ حوصلۂ تقریر و تبلیغین آن را برتابد و زبان از شکر عنایات
سرشار و مراحم و اشفاق بے شمار اقدس قاصر۔ اگر آئین مرید نوازی
مرعی فرمودہ حکم والا بشرف نفاذ رسانند کہ بعضی از مردم این مرید نخست
بقلعہ بار یافتہ بجاے جمعے از ملازمان سرکار عالم مدار کہ بحافظت مداخل و
مخارج مامور اند قرار گیرند و از پیشگاہ عنایت خسروانے بحر است ابواب
قلعہ امتیاز و اختصاص یابند این فدوے جان بسپار بخاطر جمع و سکون
باطن و اطمینان دل بحضور اقدس رسیدہ سعادت زمین بوس اشرف
حاصل نماید و زبان عقیدت بیان بعذر تقصیرات بکشاید غایت مرید نوازی
خواہد بود۔ بعد رسیدن این تحریر اعلی حضرت در دام فریب اورنگ زیب آمدہ
حکم کشودن دروازہ ہاے قلعہ و دخل دادن بہ نوکران اورنگ زیب
صادر فرمودند چنانچہ ذوالفقار خان و شیخ میر و بہادر خان و اسلام خان
بروز جمعہ یازدہم رمضان سال یکہزار و شصت و ہشت ہجری داخل قلعہ شدہ
عمل و دخل نمودند و شاہزادہ محمد سلطان ہم از عقب بحکم پدر در قلعہ رسیدہ
بعد اخراج ملازمان و مقربان بادشاہی و ضبط خزائن و اموال شاہنشاہے
جد نامدار را محبوس نمود بہشتی شیرازی کہ در طبقۂ شعرا ملازم شاہزادہ

مرادبخش بود مثنوی آشوب هندوستان مشتمل بر این جمله واقعات
بچشم دیده در سلک نظم کشیده ابیاتی چند از ان ثبت افتاد۔

چو تسخیر این قلعه دشوار بود — فلک ناگهان لعب دیگر نمود
رهی بر زمین بود پر پیچ و تاب — گزان راه در قلعه میرفت آب
نبود از دلیران شاه هنشهی — کسی را از ان آب دزد آگهی
بجز چنپت[۵۱] راجه بندله — که بود با مراد[۵۲] جهان یکدله
از ان آب سرچشمه آگاه بود — چو شب شد بخاکش به انباشت زود
ز ظلمات شب صبح خضر سپهر — چو پر کرد ز آب بقا جام مهر
برآمد خروش از شبستان شاه — که بر ما شود زندگانی تباه
ز بیرون ره آب را بسته اند — خلایق همه زین سبب خسته اند
چو شاه جهان این سخن را شنید — بجز قلعه دادن علاجی ندید
بحکمش کشودند دروازه را — خمار است با خواب خمیازه را
چو این مژده بشنید اورنگ شاه — فرستاد با پور رجمعی سپاه
بدو گفت آگاه و هوشیار باش — بغفلت مکن کار بیدار باش
بجز خادمان محل هر که هست — به قلعه مده هیچ کس را نشست

[۵۱] چنپت سنگ راجه بندیل کهنڈ
[۵۲] مطلب از مرادبخش

نه قلماق ماند نه خواجه سرای | ز شاگرد پیشه تهی ساز جای
بمخزن بیوتات را سر بسر | مقفل کن از خاتم خاص زر
همان لحظه سلطان محمد دلیر | در آمد بقلعه به کردار شیر
دران قلعه پیر و جوان هر که بود | چه نوکر چه بنده بر آورد زود
بیوتات شاه جهان را تمام | در آورد در قید شد از خاص و عام
همه مخزنش را چه سیم و چه زر | به دروازه بنها د مُهر پدر
شد از طبخ طباخ کوتاه دست | در ماحضر خانه را نیز بست
به نزدیک دروازهٔ خوابگاه | بچوکی نشستند خیل سپاه

بعد ظهور این واقعهٔ عبرت افزا اعلی حضرت نواب تقدس احتجاب ملکهٔ خورشید نقاب بیگم صاحبه دختر کلان خود را بخدمت اورنگ زیب فرستاد و پیغام های تلطف آمیز و سخن های عبرت خیز حوالهٔ زبان او نمود که شاید خاطر بی مهر و بی رحم او ازین حرکات و تشددات باز آید چنانچه بیگم صاحبه در اردوی اورنگ زیب آمده و با او ملاقات کرده نصایح ارجمند و پند های سودمند آویزهٔ گوش هوش او نمود اما اورنگ زیب اصلا متاثر نشد و خلاصهٔ جواب او این بود که تا وقتی که معاملهٔ دارا شکوه یکسو نمی گردد بنده

حضوری خود بخدمت آنحضرت مناسب بحال خویش نمے بیند درین صورت
بیگم صاحبہ باخاطرے افسردہ وحالتے پژمردہ بخدمت پدر آمدہ التماس
احوال نمود اعلے حضرت سر رشتۂ امید از دست دادہ نظر بخدا بستند
و ہرچہ اذیت وتشدد وخفت و ذلت بر آنحضرت گزشت در عالم بی اختیاری
ہمہ گوارا فرمودند۔ اکنون این قصہ را ہمین جا گزاشتہ سر رشتۂ مدعا را
بدست مے گیرم کہ چون بعون معاون حقیقے این چنین روز میمنت اندوز
بہ اورنگ زیب عالمگیر حاصل آمد بشکوہ وصولت تمام و باہزاران عظمت و
احتشام از مقام باغ دہرہ انتہاض الویہ نصرت نمودہ و از زیر قلعہ گزشتہ
در عمارت دارا شکوہ کہ شہرے بل مصرے بود نزول اجلال فرمودند
جعفر خان وزیر اعظم وحکیم تقرب خان و رائے رایان راجہ رگھناتھ او
دیوان سلطنت معہ عملہ دیوانے حاضر آمدہ اظہار عقیدت وعبودیت نمودند
دربارے عظیم الشان ترتیب یافت امرائے عالی قدر و بزرگان والاگوہر
بذریعہ میر توزکان و بساولان شرف حضوری دریافتہ و نذرہا گزرانیدند
بعواطف بیکران و اشفاق بے پایان مستعد گردیدند ہمان روز
فاضل خان را بجہت خدمت اعلے حضرت و پرداخت مہمات بیوتات و

رتق وفتق کارخانجات خاصه شریفه وحکیم تقرب خان را بجهت علاج
بقیه کوفت وتدبیر صحت مزاج آن حضرت مقرر نمودند وذوالفقار خان را
بحراست قلعه واسلام خان را باتالیقی شاهزاده محمد سلطان معین فرمودند
شاهزاده را حکم قیام درعمارت دارا شکوه دادند وبحال شاهزاده
مراد بخش بجهت رفع بدگمانی او التفات بسیار ظاهر ساخته بست وشش لک روپیه
باو مرحمت فرمودند وراسے رایان راجه رگهناتهه را وزیر بجهت انتظام مهمات
مملکت که درین آشوب هرج مرج کمال پدید آمده بود رخصت انصراف ارزانی
داشتند وخود بتاریخ بست ودویم ماه رمضان سال مذکور به تعقب
دارا شکوه باهزاران عظمت وشکوه باتفاق مراد بخش از نیت الخلافت
اگره بجانب دهلی اعلام نصرت فرجام را بحرکت آوردند۔

ذکر گرفتار شدن شاهزاده مراد بخش بدست اورنگ زیب عالمگیر

چون اورنگ زیب ازطرف دارا شکوه واعلی حضرت حصول طمانیت نمود وسر رشته مدعاے
دلخواه بدست آورد استیصال شاهزاده مراد بخش از اعظم مصلحت ها شمرده
درین فکر واندیشه بیش از پیش متوجه گردید وقرار داد که درین سفر وسیلة الظفر
فتح رسیدن به دارالخلافت دهلی مراد بخش را بجنگ آورده بساط

مملکت از رقیبان سلطنت و مدعیان دولت خالے سازد لیکن مراد بخش
ہرگز از و توہمے بخاطر و اصلا خیال و اندیشۂ این معنے در دل نہ داشت و
از غایت سادہ لوحے بر عہود و میثاق او کہ متواتر تجدید آن بکار رفتہ بود و
مطمئن بودہ بامید تخت نشینے کہ ہر بار از طرف اورنگ زیب موعودے شد
بادۂ کامرانے مے پیمود۔ ہر چند کہ بعضے خیر اندیشان خصوصا خواجہ شہباز خان
کہ در حقیقت خیر اندیش و جان نثار او بود بارہا صورت معاملہ اصلے بنظر
آن ناعاقبت اندیش درمے آورد و عیارے و فریب کاری اورنگ زیب
را بوجوہ و براہین خاطر نشان ساختہ ہدایت بہ ترک رفاقت اورنگ زیب
و حصول امر سلطنت بہ زور شمشیر خویش مے نمود لیکن چون ایام ادبار او
بسر رسیدہ بود ندصورت این معاملہ عبرت افزا در آئینۂ دلش جلوۂ استحسان نگرفت
تا رفتہ رفتہ منزل متحرا منخیم سرادقات دولت شد اورنگ زیب کہ این مقام
را برائے سرانجام این کار عظیم قرار دادہ بود بذریعۂ بعضے راز داران و
مقربان و خصوصا نور الدین کہ ملازم بست سالۂ مراد بخش بود و بطریق سفارت
از جانب شاہزادہ مذکور بخدمت اورنگ زیب شرف احضار داشت
در فکر گرفتاری شاہزادہ مذکور افتاد۔ چنانچہ وقتے کہ شاہزادہ از

شکار مراجعت بار دوے خود مے نمود نورالدین کافر نعمت بر اسپے نشستہ و
عنان گسستہ بخدمت شاہزادہ رسید و التماس احوال علالت مزاج او رنگ زیب
کردہ اظہار کمال بیتابی و بیقرارے نمود مراد بخش کہ اصلا خیال بدگمانے
در خاطر صفا منظر خود نداشت فے الفور متوجہ اردوے عالمگیر شد ہر چند کہ
خیر اندیشان و بہی خواہان او از اسپان خود فرود آمدہ خود را بقدومش
افگندند و ازین عزیمت مانع آمدند مگر او از غایت تیرہ بختی ہیچ نشنید و راست
در خیمۂ اورنگ زیب آمد ملازمان عقبۂ شاہے کہ بانتظار این وقت بسر مے بردند
مراسم استقبال بجا آوردہ این نامعاقبت اندیش را دربارگاہ شاہی آوردند
اورنگ زیب او را دیدہ اظہار کمال شفقت و التفات نمود و گفت کہ امروز
از صبح بسبب علالت مزاج حالتے غیر داشتم الحمد اللہ کہ حالا از دیدار شما آن
ہمہ کوفت خاطر من برطرف شد چون وقت چاشت رسید ہر دو برادر یکجا
نشستہ تناول طعام فرمودند عالمگیر بعد ساعتی با مراد بخش گفت کہ چون
ہنوز اندکے کوفت در خاطر من باقی است باید کہ ہمین جا استراحت فرمایند
و بعد اطمینان خاطر بندہ بہ تشریف بری در لشکر خود اختیار دارند و خود از انجا
برخاستہ در خوابگاہ خود آمد و در سرانجام این کار عظیم خود را مصروف

نمود مراد بخش چون از پیمودن جام ہاے بادۂ گلرنگ و صحبت نازنینان شوخ و شنگ کیفے در مزاج بہم رسانیدہ بود بمجرد رفتن بر چہرکھٹ چون بخت خوابیدۂ خویش در خواب رفت زنے کہ مالش پاے او مے نمود فرصت یافتہ اسلحۂ او را از نزد او کشیدہ بیرون انداخت ہماندم شیخ میر و بہادر خان و ازدہ مردان جان فروش از عقب پردہ بر آمدہ چہرکھٹ او را محاصرہ کردند و مراد بخش نامراد چون چشم را از خواب بکشاد قضا را بر سر خود را در گور دیدہ فریاد بر داشت کہ اے برادر این چہ بدعہدی است کہ کلام مجید درمیان آوردہ با من نرد دغا باختے و در حق من بے گناہی اطاعت پسندی صاف باطنے این عذر اندیشیدی عالمگیر بجواب گفت کہ چون اطوار ناشایستہ از تو ملاحظہ کردم و ظالم و بدکار و خلاف شرع یافتم بمقتضاے مصلحت ملکے چندے شما را در زندان تادیب داشتن مصلحت دیدم امانے خواہم کہ اندکے آزار بر ذات شما برسد پس بجمعیت خاطر باشند و بفراغت بگذرانند ع در طریقت ہر چہ پیش سالک آید خیر اوست + بعد این معاملہ خواجہ شہباز خان کہ در زیر شامیانہ مسلح نشستہ بود طناب ہایش را قطع کردہ شامیانہ را بر او انداختند و بآسانے تمام او را بدست آوردند و قطب الدین خان و

ظفرخان ازهمراهیانش قبول اطاعت نمودند و نورالدین کافرنعمت را در
اردوے مرادبخش فرستاده فرزند صغیر السن او را گرفته مقید ساختند
این واقعه بتاریخ چهارم شوال سال یک هزار و یک صد شصت و هشت هجری
بمقام متهرا واقع شد درینوقت در لشکر مرادبخش بست و دو هزار سوار جنگی
آزموده کار بودند کسی را ازان میان جرات و همت نشد که نفسے راست کند
همه داخل ملازمت اورنگ زیب شدند اما خواجه شهباز خان قبول ملازمت
نکرده منزوی شد چنانچه بهشتے شیرازی این واقعه را مشروحا در کتاب خود
بقلم سپرده بجهت تفریح طبع شایقان سخن نقلش حواله قلم اعجاز رقم میگردد۔

از مثنوی آشوب هندوستان

سوم روز چون صبح دوم دمید — پس منزل بندر آبین رسید
سراپرده بر ساحل جمنا زدند — ز فکرش قضا با قدر دم نزد
دو چندان بهر روز زد بارگاه — بخورشید مسدود گردید راه
گرفت آن زمین را کران تا کران — سراپرده و خیمه و سائبان
شه از سعی مردان چالاک دست — درون سراپرده ها خوب بست
بپیشش سراپردهٔ عام و خاص — یکی خلوت خاص دادا ختصاص

گذشته زخلوت شبستانش بود — که ماوای عصمت پرستانش بود
همه کارها شد چو پرداخته — سرانجام اندیشه اش ساخته
مرید باخلاص و شیخ مسیر — که در صدق ذاتش نبودی نظیر
درین کار راه و کار فرماش بود — که پنهان شه آشکاراش بود
شهش گفت باده تن از قوم خویش — که باشند مردانه و صدق کیش
یکایک مسلح زسر تا بپای — بگو در فلان خیمه گیرند جای
بحجاب دروازهٔ خاص و عام — بهر یک بتاکید داد این پیام
که همراه رایات سلطان مراد — نگردند داخل ز شش تن زیاد
چو دار وغهٔ دانش و قطب خان — چو شهباز با یک دو تن خادمان
نشیند سر هفت چوکی تمام — بدور سراپردهٔ خاص و عام
که این خادمی داشت سلطان مراد — که از لطف شه بود پیوسته شاد
ز طفلی بخدمت سرافراز بود — ز الطاف شه محرم راز بود
نکو منظر و نوردین نام او — قبای خواصی براندام او
ازین پیشتر مدت سال و ماه — نگر داشت سازش با ورنگ شاه
چو در مالوه با سپهر مراد — ملاقات اورنگ شه روی داد

مراد جهان را پس از چند روز
بگفت ای جهانبان گیتی فروز

بود نور دین قابل و خوش بیان
همیشه رسول او بود در میان

چو او محرم راز ما و شماست
بود خان قابل خطابش سزاست

ازان روز آن نور ظلمت سرشت
بجز تخم ناحق شناسی نکشت

درین روز فرمود تا رنگ شاه
که هان بر مراد جهان گیر راه

هنوز او بخاصان بود در شکار
بهر نوع دانی ز راهش ببار

گر آوردی او را بمکر و فریب
یقین شاهد دولت یافت زیب

بفرمان او در زمان نور دین
چو برق درخشنده در صدر زین

نشست و دوانیده توسن براه
گذر کرد زار و دی گیتی پناه

دو میدان چو از بارگاهش گذشت
گرد سواران سیه دید دشت

دران گرد در شد سر اسیمه وار
چو شخصی که بگریزد از پای دار

بناگاه دیدش مراد جهان
که از پیش آید سواری دوان

چو نزدیک آمد زد از صدر زین
چو دیوانگان خویش را بر زمین

بگردان کلافه شده افسرش
قبا چون کفن چاک بر پیکرش

مراد جهانش چو زین حال دید
بپرسش عنان جنیبت کشید

بگفتش چه داری زبانی خبر — که می‌مینمت طرفه شوری بسر
به تسلیم و کورنش زبان برکشاد — که ای آفتاب سپهر مراد
چگونه کنم عرض احوال او — زهر بد بتر دیده ام حال او
زبس دارد آزرده اش دل چو بسمل طپانست بر خاک و گل
بدیدار شاهست مشتاق مند — که ظاهر نماید وصایای چند
شه زجرور زد بپرسیدنش — دگر در قیامت توان دیدنش
جهانبان چو از وی شنید این سخن — ز مرآت دل شست زنگ کهن
عوض کرد رخشِ پری زاد را — برانگیخت زآتش عنان باد را
خوانین زاسپان فرود آمدند — نصیحت کنان در سجود آمدند
که شاها ز عزم خدیو زمان — شک افتاده در خاطر بندگان
سوی خصم رفتن زتدبیر نیست — رسولش بجز مکر و تزویر نیست
چنین گفت سلطانِ گردون وقار — که عهد برادر بود استوار
چها کرد غمخواری زخم ما — چها ساخت مرهم صباح و مسا
اگر داشتی در دل از ما گزند — نبودی مداوای او سودمند
یکی گفت امروز بد روز ماست — شهش گفت نوروز فیروز ماست

یکی گفت سلطان یزدان شناس
بدولت ز صبح دوم تا دو پاس

بگرمای جان سوز خوردا دماه
تردد نمودند در صید گاه

زمانی در ایوان دولت سرا
گر آسوده باشند باشد روا

شهش داد پاسخ که گرمائی روز
شده هر کرا خرمن صبر سوز

زهمراهی ما بگو پا کشد
رود در سرا پرده اش دا کشد

که چون ما پی ما دل آزرده است
ز ما طاقت و صبر را برده است

بگفت این و بر باد مهمیز زد
ره برق از لعل شبدیز زد

چنان ابرش باد پا تند راند
گرد و لشکر و کوکبه باز ماند

بیک چشم بر هم زدن شهبش
رسانید تا مطلب منزلش

چو آمد بدروازهٔ عام و خاص
عجب مجمعی دید حشر اختصاص

چو دیدش نهان گفت قاضی نظام
که صاحب بپای خود آمد بدام

خبر یافت از خلوت او رنگ زیب
که شد دولت مقصد او را نصیب

ز خلوت بر آمد بشوق تمام
بجولانگه گلشن خاص و عام

ازین سو مراد جهان هم رسید
چو دیدش در آغوش رحمت کشید

باشفاق و الطاف از حد فزون
شدش سوی خلوت سرا رهنمون

بشارت زخواجه سرایان خود
بحفظ مراد جهان جان سپرد

باورنگ شه چون سپهر مراد
قدم در گلستان خلوت نهاد

به بیرون مریدان او را تمام
برسم ضیافت چه خاص و چه عام

خوانین او رنگ شه جا بجا
زدرگه ربودند در خیمه ها

همین ماند شهباز با همدمان
ظفرجنگ خان نیز با قطب خان

کنون بشنو از حیلهٔ روزگار
که از پرده چون میشود آشکار

جهانبان پی کینهٔ حق پرست
باورنگ شه چون بخلوت نشست

ازو دید احسان و لطف آنقدر
که هرگز نه بیند پسر از پدر

مگر بنده را بدستش کشود
بانواع و اشفاق مهرش نمود

بفرمود تا آب کردند سرد
بصد رنگ مهمان نوازیش کرد

مراد جهان لب بشکرش کشود
زآزار جانیش پرسش نمود

نبودش چو آزار جیران بجان
همان دم شعورش بخاطر رساند

که شک نیست از حیلهٔ نورالدین
برسم عیادت رسید اینچنین

جواب جهانبان بدینگونه داد
که ای نخل بند ریاض مراد

مرا صبحدم بود آزار سخت
که گویا دلم میشدی لخت لخت

چو آمد نوید وصالت مرا | خدای جهان داد در دم شفا
پس از لطف بیحد کشید مدخوان | مهیا ز هر اطعمه غیر جان
بدولت چو شستند دست از طعام | شد از عطر بیحد معطر مشام
نمودند از بیرهٔ برگ و پان | همه درج یاقوت مرجان دهان
بگیتی ستان گفت او رنگ زیب | که ای بی جمال تو جانان شکیب
هنوز اندکی هست آزار من | بمحفل نمایند تیمار من
شما هم دمے استراحت کنید | درین خوابگه خواب راحت کنید
بگفتا این و برخواست از جای زود | بسوی شبستان توجه نمود
مراد جهان غافل از حیله ساز | چپرکت[۵۱] شد از مقدمش سرفراز
همایون سرش چون به بستر نهاد | به پهلوش شمشیر و خنجر نهاد
پس از نیم ساعت در آمد ز در | کنیزی پری پیکر و سیم بر
بشارت[۵۲] بپای چپرکت نشست | بمالیدن پا بیازید دست
جهانبان بیدار دل را چو خشم | بر آمد بهم خواب بر دش به چشم
پس از نیم ساعت اشارت نمود | که من پایمالم تو برخیز زود
بشارت ز حق آنچنین مژده خواست | که از خواب قدش نمی گشت راست

نگهبانی شاه را داد ترک | بیک گوشه افتاد در خواب مرگ
همانا کنیزک بجایش نشست | بپای همایون شه بر د دست
ز مالیدن پای شه نرم نرم | سر از نشهٔ خواب گردید گرم
مراد جهان گشت چون مست خواب | کنیزک ز جا خاست بی اضطراب
بآهستگی خنجر و تیغ شاه ❊ | گرفت و سوی محفل افگند راه
چو شمشیر را دید او رنگ زیب | ز شادی نماندش فرار و شکیب
برون آمد و شد بر شیخ میر | بد و گفت هان کار آسان بگیر
بیا زود کان شیر نر خفته است | ز بیداریش کار آشفته است
ببالین سلطان آفاق گیر | در آمد بآن ده جوان شیخ میر
بر آمد چو آواز تیغ و سپر | جهانبان ز بالین بر آور د سر
نظر کرد بر خنجر و تیغ خویش | سرش خیره شد چون ندیدش بپیش
باعراض گفتا که ای شیخ میر | رخ بیوفا با د مانند قیر
بقرآن بو د عهد و سوگند ما | از ان رو با بو د پیوند ما
چه بو دیم هر د و دُر یک صدف | نگر دید اخلاص ما بر طرف
چه دانم که از حرص اقبال و جاه | بر د دیو سخوت مرا و را ز راه

ز بیرون در گفت اورنگ زیب | که پیمان شکن نیست دولت نصیب
مریدان خاص شما یک بیک | ندانند اصلا حقوق نمک
همان لحظه از جان جدائی کنم | اگر با شما بیوفائی کنم
ز نخل شهامت بچینم ثمر | بجان شما گر رسانم ضرر
امور خلافت بسی مشکل ست | شما را هوا و هوس در دل ست
شما را میسر شدی گر سریر | نشستی بهر ناحیت ده امیر
شهنشاهی و عدل و آئین و داد | ازین دودمان جمله بر می فتاد
شما را همی بود در جان خطر | مرا هم نمی ماند بر دوش سر
کنون چند روزی شما بی سپاه | نشینید یک جا با قبال و جاه
ز ساز و ز سامان عیش و طرب | شما را میسر بود روز و شب
چو شیر غضبناک سلطان دین | بغرید و گفتا هزار آفرین
بسوگند و عهد و وفای شما | به نیرنگ و تدبیر رای شما
چگویم سر اسر خطای منست | بقیدت فتادن سزای منست
اگر کردمی گوش پند پدر | ز کیدت نبودی چنین بی خبر
مرا شکوه دیگر ز تقدیر نیست | که خود کرده را هیچ تدبیر نیست

مپندار ای شاه کز قید من — جهان از تو خواهد شدن بی سخن
علیمست و بینا خدای جهان — بود آگه از نیت بندگان
تو دانی و اعمال و کردار خویش — من و صبر و احسان و داد از خویش
چو بشنید اورنگ زیب این خطاب — بر آشفت و دیگر ندادش جواب
به بیرون گرفتند شهباز را — نموده پی پرده آن راز را
نگهبان سلطان گردون وقار — ز لشکر گزین شد دوباره هزار
ظفر جنگ خان گفت با قطب خان — که وقتست باید فدا کرد جان
بگفت قطب خان دانشش اگر فت — که ما را ز کار تو آید شگفت
شهانند ایشان کهان و مهان — چه کار است ما را با کار شهان
بارد وی شه چون رسید این خبر — تو گفتی جهان گشت زیر و زبر
ز هر خیمه برخواست شور و فغان — بزاری نشستند پیر و جوان
چو عباسیان گشت از دود آه — فلک را به تن رخت نیلی سیاه
پسندیده پور مراد جهان — بطفلان همسال بازی کنان
که آمد چو باد خزان نور دین — بخواجه سرایان زنگی چنین
بدروازهٔ خلد محفل نشست — حق بست سالهٔ نمک را شکست

طلب کرد آن نوگلِ تازه را
بلند اخترِ مهر آوازه را

هنوز آن خبر در شبستان نبود
به بیرون پرستارش آورد زود

خبر جست آن طفل زان بیوفا
که باشد مر و شاه با با کجا

بگفتا بدین خدمت آیم ز راه
که زودت رسانم بنزدیک شاه

شگفته شد آن طفل گفتا امان
که پوشم قبا و به بندم میان

روان نوردین آبرو را نهفت
کشیدش ز دوش پرستار و گفت

که پوشیدنِ جامه در کار نیست
سرت را سر انجام دستار نیست

یکی پالکی کهنه همراه داشت
مران تازه گل را همانجا گذاشت

نه افسر بسر نے قبا در برش
همان پیرهن حایل پیکرش

به تعجیل شد بی قرار و شکیب
روان سوی اردوی آورنگ زیب

نظر کرد آن طفل هر سو بسے
ندید از غلام و سپاهش کسے

باالماس مژگان در اشک سفت
چو بلبل برآورد افغان و گفت

چه شد مردم شاه بابای من
بود در کجا بعد ازین جای من

چو او رفت بس خانسامان رسید
بساطی که گسترده بد باز چید

بیوتات با مخزن و بارگاه
درآورد در ضبطه آورنگ شاه

چو شد مهر را تیغ کین در نیام
بطرق جهان سایه انداخت شام

جهان از دل خصم شد تیره تر
سیاهی شب بست راه نظر

مراد جهان را دران تیره شام
زپشت سر اپردهٔ خاص و عام

بچوکندی فیل دادند جای
سپهر خلافت درآمد زپای

بدهلی یکی قلعه بود از قدیم
ز شاهان افغان چو سلطان سلیم

بدریای خوبش بنا کرده بود
ز رفعت بمانند چرخ کبود

چنین حکم فرمود آورنگ زیب
که تا دهر از فتنه یابد شکیب

دران قلعه سلطان والانسب
نشیند بساز و نشاط و طرب

ولی در نگهبانیش اهتمام
ضرورست در ره بسعی تمام

بچوکندی فیل از پیش و پس
نشیند پیوسته با او دو کس

که گر از قضا کوک آید برد
بسازند کارش به تیغ و درد

دو فوج از سپه هر یکی دو هزار
رسانند او را بقلب حصار

وزان پس پی دفع ظن سپاه
دو فوج دگر شد روان از دو راه

بهر فوج آماده فیل چنان
که گویاست شخص مقید دران

یکی شد سوی قلعهٔ کوردار
دگر فوج سوی حصار برار

شهی را که بسیار باشد عدو | به نیرنگ و افسون کشد کار او
کند زاده شاه شاهنشهی | که از کار خود باشدش آگهی
نه آنکس که مانند سلطان مراد | ز انجام کارش نیارد بیاد
بدانسانکه رستم تهمورث نداشت | سکندر ز بختش علم برفراشت
بآن تیغ و بازوی کشورکشای | بدین گونه آسان درآمد ز پای
ز روزیکه آن شه بقید اوفتاد | تو گوئی که عشرت بگیتی نزاد
برافتاد رسم نشاط از جهان | سپاه غم آمد کران تا کران
چهاسر ز ملک بدن دور شد | چهادل ازین درد رنجور شد
هزاران فتادند بی روزگار | عزیزان بهر گوشه خوار و زار
ز طاعون بسی شهرها شد خراب | شد از قحط دریای طاقت سراب
بهر سر حد از غارت رهزنان | به تجارتی نام ماند و نه نان
نه سر حد بنگاله تا آب سند | چو کاشانه چغد شد ملک هند
ز آب اتک تا به ملک دکن | همه راغ شد شهر و باغ و چمن

بعد وقوع این واقعهٔ عبرت افزا عبرت آور رنگ زیب در دل های عوام الناس تمامتر نشست و استقلال و بامر سلطنت یقین خاطرهای جهانیان شد

بعد چند روز ازین واقعه که آن حضرت را از قتل دارا شکوه و دفع سلطان
شجاع جمعیتی و آسودگی و اطمینانے کافے بدست آمد در فکر کشتن مراد بخش
افتاده حیلهٔ شرعے برانگیختند تبیین این مقال و تفصیل این اجمال آنکه درینگامیکه
مراد بخش باستماع خبر بیمارے اعلی حضرت و استقلال دارا شکوه به امور
سلطنت به مقام گجرات سریر آرای فرماندهی گردید علی نقے که اتالیق و
دیوان سرکارش بود نصایح ارجمند و مواعظ دلپسند آویزهٔ گوش هوش
او نموده با او گفت که تا وقتیکه خبر واقعے از ارتحال و انتقال اعلی حضرت
به تحقیق و اثبات نرسد بامر سلطنت پرداختن و خود را به پیرایهٔ شاهے
برآراستن به هیچ گونه مناسب بحال آن فرخنده اقبال نبوده است شاهزادهٔ
مذکور برین معنے از ان مشیر باتدبیر خیلے تنغص و تنکدر بهم رسانیده از
ارادهٔ خود باز نه آمد مقارن این حال خواجه سرائی که با خان مذکور عداوت
کلے داشت و مدام در انتهاز فرصت می بود موقع وقت دریافته
خطی جعلی از طرف خان مذکور بنام شاهزادهٔ دارا شکوه مشتمل بر اظهار
انواع خیر اندیشے او ترتیب داده بحضور مراد بخش پیش نمود شاهزادهٔ
مذکور که بغایت مغلوب الغیض و سریع الغضب بود بمجرد دیدن این تحریر

درپے قتل آن مشیر با تدبیر گردید وہمان وقت اورا طلب داشت دیوان
مذکور بخیال آنکہ شاید در امرے حاجت مشورت با اوست فی الفور بہمان
طور کہ در خانہ نشستہ بود پیش شاہزادہ رسید شاہزادہ مذکور تحریر
مسطور را بہ او بداد ہنوز خانِ مذکور بالتمام بجوابش نہ پرداختہ بود کہ
مرادبخش از شمشیر یکہ در دست داشت اورا بقتل رسانید پس درینوقت
حضرت بادشاہ فرزندان علے حدہ مذکور را مدعی خون پدر قرار دادہ
وایشان را ہمراہ خواجہ بہلول کردہ بہ گوالیار فرستادند وامر فرمودند
کہ بعد از ثبوت شرعے مرادبخش را بقصاص رسانند چون مدعیان بحضور
قاضے گوالیار گفتگو آغاز نمودند شاہزادہ مجیب گشتہ بر زبان آورد کہ اگر حضرت
خلافت مرتبت پاس عہود وفاے موعود در نظر داشتہ از خون این نامراد
مے گزشتند نقصانے بدولت سلطنت والا نداشت واگر خواہ مخواہ توجہ
اشرف مصروف براین است کہ وجود بے سود این ضعیف درمیان نباشد
مواجہ باین قسم مردم کم مایہ چہ لطف دارد ہرچہ میخواہند بکنند انگاہ باشارہ قاضے
دو نفر چیلہ بہ دو زخم شمشیر آن شاہزادہ رفیع الشان را از تنگنائے زندان
نجات داده جسدش را بقلعہ گوالیار بخاک سپردند این واقعہ بتاریخ

بست ویکم ربیع الثانی سنه یکهزار و هفتاد و دو آخر روز چهارشنبه به مقام گوالیار واقع شد۔

ذکر جلوس عالمگیر بر سریر سلطنت هندوستان و جنگ کردن با مراد و استیصال و فتح یافتن بفضل ایزد سبحان

چون منجمان ساعت جلوس اورنگ زیب عالمگیر بر سریر سلطنت دهلی بتاریخ غره ماه ذیقعده سنه یک هزار و شصت و هشت هجری مقرر کرده بودند و فرصت وقت وسعت آن نداشت که موافق معمول این دولت به ترتیب اسباب جشن پرداخته آید بنا بر آن به پیشگاه خاطر انور پرتو افگند که در باغ فیض بنیاد اعزا با و عرف شالامار بر تخت سلطنت جلوس فرمایند و از مراتب جشن نشاط انچه در وقت گنجد اکتفا نموده بزودی متوجه استیصال داراشکوه شوند و پس از سرانجام جمله کارها و دفع مدعیان سلطنت تمهید بساط جشن و نشاط چنانکه شایسته این خلافت است بعمل آرد بدین عزیمت صواب انتما دران تاریخ مسعود و میمنت افزا بعمر چهل سال بر تخت سلطنت جلوس فرمودند تاریخ جلوس چنین یافتند۔ تاریخ

چون ز فیض مقدم او زیب اورنگ شد	شاه هفتم اورنگ تاریخ جلوس شاه شد

بعد اتمام این جلوس معروض بارگاه خلافت گردید که دارا شکوه با دراک
حال عزیمت موکب جهانکشا بصوب دار الخلافت دهلی طاقت توقف نیافته
هر قدر که از خزانه بادشاهی برداشتن توانست بر فیلان و شتران
بار کرده طرف لاهور راهی شد و به پسر خود سلیمان شکوه اعلام نمود
که بعجلت عجیله از سهارن پور آمده ملحق گردد حضرت بادشاه بدریافت این
حال بجهت تعاقب و دفع دارا شکوه حرکت نمودند و به کوچه های طولانی
شهر ملتان را مضرب خیام دولت ساختند مقارن این حال خبر شورش
مرزا شجاع و حقیقت قرب وصول او باطراف دار الخلافت مقرون سمع
بندگان حضرت گردید بنا بر آن شیخ میر را با بسیاری فدویان جان سپار
بتعاقب دارا شکوه مرخص ساختند و شاهزاده سلطان محمد را
یک کرور روپیه و برخی اشرفی داده به مهم مرزا شجاع روانه فرمودند
و عقب آن خود بدفع فتنه شجاع علم نهضت برافراشتند در مابین راه
معروض باریافتگان محفل سپهر مشاکل گردید که مرزا شجاع تا به الهآباد
رسیده قلعه را بتصرف آورده و قاسم خان قلعدار بایمای دارا شکوه
بدادن قلعه مضایقه نکرده شریک جمعیت او گردید و بادشاه زاده

سلطان محمد جنگ در انداخته است پس منشور عاطفت بنام سلطان محمد صدور
یافت که تا ورود ما بدولت جنگ موقوف نموده انتظار موکب اشرف نمایند
و خود هم بعد کوچهاے طولانے داخل قصبه کهجوه شدند هما نجا نائرهٔ جدال و قتال
گرم شد و هنگامه زد و خورد بظهور پیوست مقارن این حال مهاراجه جسونت سنگه
مرزبان جودهپور که از بندگان حضرت جمعیت خاطر نداشت با سلطان محمد شجاع
خفیه اتفاق نموده درعین وقت کار باجمعیت و متوسلان خود از لشکر بادشاه
برخاسته رفت و در وقت فرار دست تاراج بر اموال و امتعه اهل اردو
و دولتخانهٔ بادشاهے دراز نموده بسیارے مردم را پامال ستم ستوران
بادرفتار ساخت بنا برآن سلک جمعیت لشکر بادشاهے از هم گسیخت و اختلال
کلے در نظم و نسق اردوی سلطانے بظهور آمد بسیارے بندگان بادشاهی
از لشکر جدا شده به شجاع پیوستند و اکثرے عار فرار بر خود گوارا نمودند لیکن
آنحضرت از غایت استقلال و پختهکارے اصلا از جا برنیامده و ازین شکست
حسابے برنگرفته بدل دهے بندگان پرداختند و مردم سپاه را جمع نموده
و به عنایت بادشاهانه و مواعید خسروانه دلداریها کرده تسویه صفوف و
تقسیم مورچال نمودند تا آنکه روز دیگر جنگی عظیم از جانبین برروے روز آمد

آن روز حضرت بادشاه چندان بذات خاص مراتب کوشش وکشش بجا آوردند
که مرزا شجاع را پاے استقامت از جا جنبید و باشکست فاش جاده پیماے
دشت فرار گردید غنیمت بسیار بدست اولیاے دولت در آمد شاهزاده
سلطان محمد وخانخانان ومعظم خان المعروف میر جمله با دیگر فدویان جانسپار به تعاقب نامزد
شدند ایشان تا به بنگاله مراتب تعقب بجا آوردند و مرزا شجاع چار وناچار
باز به مقابله ومقاتله نشست وجنگ هاے مردانه نمود بنابران ایام جنگ
رو بامتداد کشیدند اثناے این حال شاهزاده سلطان محمد که از مدتی
شیفته جمال دلفریب دختر مرزا شجاع بود در عین جنگ نامه یار دلنواز یافت
مضمونش آنکه اگر ترا با من مهجور التفتے صادق ست زینهار باید رمن جنگ نکنی
واگر توانے خود را با پدرم ملحق گردانے تا صورت مواصلت یکدیگر بظهور آید
شاهزاده بوصول این نامه واستدراک این مژده جان بخش چندان مسرور
وبیخود گردید که هماندم عزیمت آن سمت را تصمیم داده از صورت حال به
مرزا شجاع اعلام نمود و بوقت فرصت از لشکر خود جدا شده به مرزا پیوست
آشوبے در اردوے سلطانے به ظهور آمد اما معظم خان مراتب
کاردانے بجا آورده اصلا ازین کار رسایے نگرفت و امرا و سپاه را

دل داده سرگرم خدمات وجانفشانی نمود آنحضرت با دراک این واقعهٔ پرآشوب
بمقتضای فطرتی که داشتند کتابتی به محمد سلطان فرزند خود به ایمای سرانجام
بعضی مطالب جنگ نوشته بقاصدی سپردند وگفتند که خود را در دست
مردم مرزا شجاع به گرفتاری بده چنانچه قاصد کتابت گرفته بطرف اردوی
شجاع راه پیش گرفت از اتفاقات مردم شجاع او را از طایفهٔ جاسوسان
انگاشته گرفتار نمودند وبعد تجسس وتفحص خط را از و گرفته پیش شجاع آوردند
مرزا شجاع باستدراک مضمون خط از شاهزاده متوهم شده اندیشهٔ خاطر
از و بهم رسانید وباخراج شاهزاده فرمان داد ناچار شاهزاده از اردوی
مرزا برخاسته با دلی دونیم بجای دیگر چندی استقامت نمود تا خاطر خود
را جمع کرده انچه مناسب بحال باشد بعمل آرد چون مامنی وملجای برای خود
نیافت ناچار بامعظم خان رجوع آورد واین معنی را از فوز عظیم دانسته او را بموا عید
دلپذیر طلب نمود تا شاهزادهٔ مذکور را رضی بقضای الهی شده خود را بمعظم خان سپرد معظم خان بعد
بدست آوردن شاهزاده متواتر جنگ های صعب با مرزا شجاع کرده او را آواره دشت
ادبار نمود تا هنگام فرار بدریا غرق شد وبعضی گویند که کشته گردید مگر
حقیقت این است که خبر صحیح او معلوم نشد عیال واطفالش که بدست اجه آسام افتادند همه را زدست داد

بعقوبت تمام کشته گردیدند حضرت بادشاه ازین مژده روح افزا شادیانه فتح بلند آوازه کرده ابواب فضل و کرم بر روی عالم کشادند و امرا و خوانین را بجلدوی حسن خدمات بمراتب اعلی اختصاص دادند از آن جمله معظم خان را بخطاب امیر الامرا و خانخانان مخلع ساخته پایه قدرش برافروختند از انجا که سلطان محمد مورد تقصیر عظیم گردیده بود بنا بر آن او را در حبس جا داده چندان سختے بحال او نمودند که بالآخر در همان حبس از قید حیات رستگاری یافت - اکنون باز بگذارش احوال داراشکوه مے آیم که چون شیخ میر با برخے از فدویان جانسپار و مردان خنجرگذار به تعاقب داراشکوه رخصت یافت شیخ مذکور تا بهٹهه مراتب تعاقب داراشکوه بجا آورده هیچ جا مجال توقف باو نداد ناچار داراشکوه از دریای ٹهٹهه عبور کرده به گجرات رفت و این ملک را باسانے تمام به حیطه تصرف در آورد شاه نواز خان صفوے ناظم آنصوبه خود را حاضر ساخته ملاقات نمود و زر بسیار پیشکش ساخت مقارن این حال بسیارے از عمالان آن صوبه حاضر آمده زرهاے کثیر به نظر گذرانیدند و پاره از اموال و امتعه مراد بخش نیز بدست او افتاد بنا بر آن تقویت کامل بهم رسانیده در فکر و سامان نبرد اشتغال ورزید بلکه از مردم گجرات سپاهے خوب ملازم نموده در اندیشه افتاد که تا چه کار برای انصرام مدعاے دلخواه پیش گیرد گاهے ارادہ مے نمود که به ملک دکن رفته

از سلاطین آنجا امدادے حاصل نماید و گاہے عزم رفتن دار الخلافت باین
وجہ درست می ساخت کہ چون عالمگیر بہ مہم شجاع رفتہ است و بیت السلطنت
خالے ست درین وقت فرصت شاید کہ سر رشتۂ مدعا بدست آرد مقارن
این حال مہاراجہ جسونت سنگہ باو نوشت کہ اگر شما بطرف اجمیر توجہ نمایند من بہ جمعیت
کثیر رفاقت شما اختیار ے نمایم و آراشکوہ باین تقویت از یک دل بہ ہزار دل
شدہ بابست و دو ہزار سوار جرار و دیگر سامان رزم و پیکار بطرف اجمیر
پا براہ گذاشت چون این خبر وحشت اثر معروض عاکفان پایۂ سریر خلافت
گردید تدارک این فتنہ بزودے تمام مصلحت وقت دانستہ حکم طیاری سپاہ
دادند و بہ وقت مسعود و زمان محمود بہ طرف اجمیر علم نہضت برافراشتند درباین
راہ مہاراجہ جے سنگہ والے جے پور کہ منظور نظر عاطفت خاقانے بود خصوصًا
از ترک رفاقت سلیمان شکوہ اعتمادے تمام از و بہم رسانیدہ بودند بنابر
عفو تقصیرات مہاراجہ جسونت سنگہ زبان عجز و الحاح کشاد آنحضرت بنابر مصلحت
وقت جرایم او را مقرون بہ عفو ساختند مہاراجہ مذکور منشور عفو ذلات
حاصل نمودہ بہ مہاراجہ جسونت سنگہ فرستاد و این معنے را فوز عظیم
دانستہ از ہشت کروہے جودہ پور کہ بعزم ملحق شدن بہ دارا شکوہ آمدہ بود

واپس رفت هرچند که دارا شکوه مبالغه و سماجت بسیار در طلب او بکار برد و
سپهر شکوه پسر کهتر خود را نیز پیش او فرستاد اما جسونت سنگه آماده رفاقت
نشد تا آنکه دارا شکوه یاس تمام بهم رسانیده از میرتهه باجمیر آمد مقارن
این حال رایات جهان کشا هم نزدیک رسیدند چون دارا شکوه میدانست که
لشکرش تاب جنگ صف ندارد مصلحت وقت دران دید که درهٔ کوهستان
اجمیر را که دو جانب بجبال فلک تمثال پیوسته است گرفته سراسر عرض او را
مورچال ببندد روزے چند باین طریق بگذراند تا ببیند که زمانه چه باز
سے نماید باین خیال خام و تدبیر سست و ناتمام قبل از ورود موکب والا
شروع به بستن مورچال نموده جاهاے مناسب بسپاه خود قسمت نمود و ایمن
طرف بادشاه عالمگیر باین صف آراے و تزک جهانکشاے موضع دیواری را
که از انجا تا اجمیر فاصله سه کروه است مرکز رایات فلک فرسا گردانیده
فرمان داد که صف شکن خان میر آتش توپخانه را روبروے مورچه هاے
غنیم نصب نماید و شیخ میر با لشکر التمش و دلیر خان با برادرزاده هاے
خود عقب توپخانه جویاے جنگ باشد روز دیگر عساکر گردون شکوه فیم کروه
پیش آمده نزول نمود و صف شکن خان توپخانه در برابر مورچال غنیم

نصب کردہ آن شب و روز بیک و تیرہ نائرہ ضرب و حرب گرم داشت از انجا
کہ مورچہ ہاے دارا شکوہ در کمال متانت و استحکام بود و مردم خوب
کار آمدنے از لشکر منصور ضایع مے گشتند بنا بر آن امراے بادشاہی حصول
نصرت و فیروزے بزودے و آسانے گمان نمی بردند اما چون تائید غیبے
شامل حال آنحضرت بود راجہ راج روپ زمیندار کوہستان پنجاب کہ پیادہ ہاے
او در کوہ گردے چالاک بودند بعرض رسانیدند کہ مردم من از عقب کوہ
کوکلا پہاڑے راہ برآمدن پیادہ ہا بران کوہ دیدہ آمدہ اند اگر فرمان گردد
مراتب جان سپارے بجا آرم آن حضرت این معنے را فوز عظیم دانستہ بہ او
اجازت بخشیدند چنانچہ روز یکشنبہ بست نہم جمادی الاخرے سال یکہزار
شصت و نہ ہجرے راجہ مذکور پیادہ ہاے خود را بہ سمت کوکلا پہاڑی فرستادہ
خود نیز باجمعیت کثیر بہ کمک ایستادہ خیر پیش سرداران افواج قاہرہ
فرستاد کہ آمادہ یورش باشند از اتفاقات حسنہ مبارزان توپخانہ بادشاہے
ساعتے آرام گرفتہ دست از جنگ و تردد کشیدہ بودند کہ مردم دارا شکوہ
فرصت یافتہ از ہمین مورچہ قریب ہزار سوار گرفتہ سمت راجہ راج روپ شتافتند
چون درین مورچہ مردم قلیل ماندند شیخ میر با مردان عرصہ کارزار و بہادران

خنجر گذار بر همان مورچه رسیده شروع در بستن و کشتن نمود و به همین وقت دیگر
بندگان بادشاهی با توپخانه ها از مورچه های خود کوخنده و یورش آورده
جنگ عظیم در انداختند شاه نواز خان صفوی به کمال مردانگی خود را بمیدان
انداخته بدلدهی مردم سپاه پرداخت و خود هم جنگ آغاز نهاد و مقارن این
حال از عقب مردمان راجه راج روپ بالای کوکلا پهاڑی در آمده تزلزل در
بنیان فوج دارا شکوه در انداختند بالجمله درین موقع جنگ سخت که کارنامه
رستم و اسفندیار تو ان گفت دست بهم داد درین هنگامه رستخیز شاه نواز خان
زخم خورده از پا در آمد و شاداب خان پسرش نیز چند زخم برداشت و
محمد شریف الملقب به قلیچ خان تیرے بر شکم خورده در گذشت سوائے آن دیگر
بسیارے از اعیان لشکر دارا شکوه درین معرکه بکار آمدند و ازین
طرف شیخ میر که از بهادران نام و ننگ و از کارآزمودگان جنگ بود بضرب
گلوله تفنگ جان نثار گردید میر هاشم نام سیدی که عقب او بر فیل نشسته بود از
کمال فرزانگی او را در برگرفته بوضعی نگاهداشت که بر کشته شدن او کسے
آگاهی نیافت تا جنگ باختتام رسید دارا شکوه پاے استقامت ازجا
داده راه گریز پیش گرفت درین صورت فتحے سترگ نصیب عالمگیر گردید

گویند که تمامے اثاثۂ دولت وحشمت او از وجد اگر دید سوائے چند فیل که بران
اسباب ضروری باچند هزار اشرفی و روپیه داشته بودند باقے همه
بتاراج وتصرف اولیاے دولت درآمد فرداے آن مهاراجه جے سنگه
به تعاقب او مامور گردید- و داراشکوه درهشت روز به گجرات آمد و ازان جا
به کانجے کوله که یکے از زمینداران پرگنهٔ گجرات بود درپیوست او بمقتضاے
مردے و مروت همراهے او اختیار نموده تا به کچهار رسانید در اثنار راه
گل محمد نام یکے از نوکرانش که فوجدار بندر سورت بود با پنجاه سوار و
دوصد بندوقچے حاضر آمده ملحق گردید و شاهزاده را تا به کچهار رسانید مرزبان
آن جا با وجود اتحاد سابقه طریق بیوفاے سپرده به مقابله ومقاتله
پیش آمد ناچار از انجا جنگ کنان بصد دشواری تا حدود مگسان رسید
مرزاے مگسی باستقبال برآمده با وتاق خود برد ومتعهد گردید که اورا تا به
سرحد قندهار رساند چون پیام حیات شاهزاده لبریز گردیده بود این مصلحت
را قبول نه نموده جانب ملک جیون زمیندار رهاند هرکه او را در عهد سلطنت
پدر خود از زیر پاے فیل رهانیده بود وگمان مردمے ومروت از و بسیار
داشت متوجه شد چون بیک کروهے وطن او در رسید ملک جیون برآمده

با او ملاقے شدو دام وغا در راہ او گسترد بہ حسب تقدیر زوجہ اش کہ از
مدتے بمرض سل بربستر علالت جا داشت پیش از داخل شدن شاہزادہ بوطن
ملک جیون دعے اجل را لبیک اجابت گفت دارا شکوہ کہ با زن خود بغایت
مانوس و مالوف بود کمال غم و الم بہمرسانید ناچار نعش او را بہ لاہور فرستاد
تا در مقبرۂ ملا بدخشی دفن نمایند و از غایت سفاہت و نادانے خواجہ معقول ناظر و
گل محمد را کہ جوانان سپاہی و کار آمدنے بودند با ہفتاد سوار ہمراہ نعش
رخصت نمود ہر چند ایشان معذرت کردند کہ درین وقت آشوب خیز ما فدویان را
از خود جدا نمودن مصلحت نیست لیکن از شامت و بدبختی نہ شنید و بعد ازان خود
بہ معدودے چند بہ ملک جیون پیوست آن شوربخت حقوق احسان بادشاہزادہ
را بر طاق نسیان نہادہ در فکر گرفتاری او افتاد و قتیکہ دارا شکوہ
عازم سمت قندہار شد آن مفسد با اتباع خود بر سر راہ او آمد و آن بیچارہ
آوارہ را با سپہر شکوہ پسرش دستگیر نمودہ حقیقت حال بہ راجہ جے سنگھ
و بہادر خان کہ با افواج قاہرہ بتعاقبش مامور بودند و بہ باقر خان فوجدار
بہکھر نوشت باقر خان بمجرد وصول نوشتہ او بہ پادشاہ عرضداشت نمودہ
رقیمۂ ملک جیون مصحوب میر سنجان بحضور بادشاہ فرستاد و حضرت بادشاہ بعد

دیدن این تحریر از غایت مسرت و شادمانی حکم بنواختن شادیانه نمودند
راجه راج روپ زمیندار جیون را به کوهستان سرے نگر فرستادند که
سلیمان شکوه مهین پسر دارا شکوه را که در ان طرف مخفی و متواری ست
بدست آرد و ملک جیون را در جلدوے این حسن خدمت بارسال خلعت و
عنایت منصب هزارے و دو صد سوار و خطاب بختیار خانے اختصاص بخشیدند
مقارن این حال بهادر خان که دارا شکوه را با پسرش سپهر شکوه از
بختیار خان گرفته مقید به سلاسل بآئین ناسزا حسب الامر آقاے خود
مے آورد بظاهر دار الخلافت رسید سه شنبه هفت دهم ذی الحجه حسب الحکم
دارا شکوه را مسلسل با پسرش در حوضهٔ سرکشاده بر مادهٔ فیل نشانیده
و نظر بیگ چیله در عقب او نشسته و بهادر خان با افواج همراه بوده از میان
شهر و بازار دهلے کهنه بخضر آباد رسانیدند و به عمارات خواص پوره که برای
بودنش قرار یافته محبوس ساختند - ڈاکتر برنی از فرانسیسی که چند سال پیش
ازین ولایت خود آمده بسفارش نواب دانشمند خان وزیر دول خارجه در جرگهٔ
اطبا ملازم شاهے بود در تاریخ خود مے نویسد که روزیکه این واقعهٔ نادیدنی
از کهن بطون بعرصهٔ شهود خرامید من هم بتماشاے این سانحهٔ عبرت خیز

با دو سه رفیقان غدمتگارے سر راه ایستاده بودم دارا شکوه بر فیلے
بے سر و سامانے با پسر خود سلیمان شکوه نشسته بود نه مالاے مروارید بگلو
نه قباے زرین که دائما ملبوس او بود در بر داشت بلکه پارچه هاے کثیف در بدن
و عمامه معمولے بر سر خود بسته بود بدیدن این حال کثیر الاختلال شورے عظیم از
چپ و راست برخاست و مرد و زن در راسته و بازار و بالاے قصور و
بام برآمده هریکے براے او گریه ها مے کردند و ناله ها بلند مے داشتند روز دوم
بختیار نمک سیه روی بدبخت داخل شهر شد بعضی از نوکران شاه جهان
این تازه کار را دیده از خود رفته شدند و نیز بازاریان شهر بر کردار شنیع نفرینها
نموده و دشنام هاے غلیظ داده او را بزیر چوب و سنگ گرفتند تا آنکه
چند کس ازان سیه رویان از پا در آمدند و برخے مجروح و خسته گردیدند
نزدیک بود که فتنه عظیم حادث شود کوتوال شهر با جمعیت خود رسیده این
آشوب و فتنه را فرو نشانید و بختیار نابکار را با همراهیانش سلامت
به قلعه رسانید - روز دوم بعد تحقیقات جمعی را که مصدر این شورش شده بودند
با نواع عقوبت کشتند - بعد این واقعه حضرت بادشاه اعیان سلطنت و کارپردازان
مملکت را که به رزانت رای و ثبات عقل اتصاف داشتند جمع آورده

مشورت نمودند که دارا شکوه را محبوس داشتن مقرون صواب است
و یا قطع نخل وجودش باعث آسودگی عامهٔ خلایق و موجب سود و بهبود مملکت
مے تواند بود چون منشار خاطر اشرف بجمیع مقربان دولت و حاشیه نشینان
بساط قربت باحسن وجوه ظاهر و باهر بود همه را بنظر مصلحت و حفظ جان و عزت
معروض داشتند که از محبوس داشتن این سرمایهٔ فتنه و فساد قتل نمودن او
باعث آسایش بلاد و عباد است نواب دانشمند خان با وجودیکه از دارا شکوه
صفاے خاطر نداشت لیکن از غایت خدا ترسے و رحم دلے معروض نمود که اگر
حفاظت کافے و نگهداشت وافے بعمل آید از قتل درگزشتن و به قلعه گوالیار
او را نگاهداشتن در راے ناقص این خیر اندیش صواب مے نماید لیکن
خلیل الله خان و شایسته خان که خار خار عداوت و مخالفت از طرف دارا شکوه
در دل مے شکستند به قتل این بے چاره و بیگناه بدلایل و
براهین اظهار راے خود ها نمودند خصوصاً حکیم تقرب خان که منصب پنجهزاری
داشت به آواز بلند گفت که درین وقت دارا شکوه را که بعد از خرابے
بسیار و کوشش بیشمار بدست آمده است قتل نه نمودن و زنده نگاهداشتن
تیشه بپاے خود زدن و اسباب جمعیت مملکت را برهم کردن است تا وقتیکه

وجود بے سود این نا سعود از ساحت روزگار مفقود نخواهد گردید اطفاے نوائر
فتنۂ مملکت و تدارک پریشانیے سلطنت از حیز امکان بیرون است گناہے کہ از
خون این واجب القتل صادر گردد بندہ بر گردن خود مے گیرد۔ نواب
روشن آرا بیگم ہمشیرۂ آنحضرت کہ با برادر کلان داراشکوہ مخالفت
کلے داشت از غایت قساوت قلبے و بیرحمے اظہار کینہ ہاے دیرینہ
نمودہ با حکیم تقرب خان و خلیل اللہ خان و شایستہ خان اتفاق رای نمود
حضرت بادشاہ کہ قتل او از تہ دل مکنون خاطر داشتند و محض برای زبان
بندے خلایق این مجلس شورہ منعقد ساختہ بودند بعد حصول نقد مقصود و
کتب ہاے صوفیہ اہل ہنود و کتاب مقدس بید را کہ داراشکوہ بہ ترجمہ
آن پرداختہ بود پیش علماء وقت فرستادہ در باب قتل او فتوا اے
ایشان حاصل نمودند و از دست سیف خان و نذیر بیگ چیلہ و دیگر چیلہ ہاے
بادشاہے داراشکوہ را بعمر چہل و پنج سالگی بتاریخ یکم ذی الحجہ سال
یک ہزار و شصت و نہ ہجرے آخر روز چہارشنبہ بہ قتل آوردہ بعد تشہیر در تہ خانہ
مقبرہ حضرت ہمایون جاے کہ شاہزادہ دانیال و شاہزادہ مراد پسران
حضرت جلال الدین اکبر دفن بودند مدفون ساختند و سرش را طلبیدہ دخون

از درویش پیش خود در طشت شست و شو داده چون بشناختند که در حقیقت سر دارا شکوه است خاطر مضطر را مطمئن و مجموع فرمودند و سپهر شکوه را در قلعهٔ گوالیار محبوس نمودند و دختر دارا شکوه را در محل خود فرستادند تا اعلی حضرت و بیگم صاحبه بعد کمال عجز و زاری از محل آن بادشاه نامهربان گرفته در ظل عاطفت خود نگاه داشتند گویند که بچند ساعت قبل از قتل خود دارا شکوه این رقعه بعالمگیر نوشت -

رقعهٔ دارا شکوه به عالمگیر

بادشاه بهائی را از فقیر بهائی معلوم ظهر تقصیرات موافق تقدیرات است ؎

بدی را بدی سهل باشد جزا اگر مردی احسن علی من اسا

حضرت بادشاه جوابش بدین گونه نگاشتند -

جواب عالمگیر به دارا شکوه

رقعه رسید مضمون معلوم گردید توبه شما مثل توبهٔ فرعون است در حالت سکرات توبه قبول نیست ؎

نکوئے با بدان کردن چنانست	که بد کردن بجاے نیک مردان

دارا شکوه هنگام شهادت این رباعے خواند - رباعے

روزی کہ شود اِذَا السَّمَآءُ فُطِرَتْ		واندم کہ بود اِذَا النُّجُوْمُ کُدِرَتْ
من دامن تو بگیرم اندر عرصات		گویم صنما بِاَیِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ

چون صورت این واقعہ بر مرأت خاطر اعلے حضرت پرتو ظہور انداخت از کمال ملال و ہجوم اندوہ ستوہ آمدہ ہر لحظہ صورت اجل معجل بچشم مشاہدہ مے فرمودند و ہر نفس با حالت سکرات و نزاع دوچار گشتہ مرگ خود را از خدا میخواستند از انجا کہ معاملہ باختیار نبود این غم تازہ و اندوہ بے اندازہ ضمیمہ دیگر آلام و مصائب دانستہ بہ کمال استقلال احتمال آن فرمودند۔ رباعی

دمی تفرّج این چرخ بی مدار اکن		نظر بہ شاہ جہان و بحالِ دارا کن
قضا قضا نشود ای عزیز من ہرگز		تو خواہ فال بہ بین خواہ استخارا کن

دارا شکوہ اگرچہ جرأت و شجاعت مثل عالمگیر نداشت اما در رحم و کرم و دیگر صفات بادشاہی بے عدیل و بے نظیر بود بہ صحبت فقرا میل بسیار داشت و این طایفہ را بمرتبہ عزت می نمود و در علوم استعدادی بسیار خوب داشت شعر بلیغ و فصیح می فرمود۔ در مقالات صوفیہ ہنود بسیاری کتب تصنیف و تالیف فرمود و اکثرے بفارسے ترجمہ نمود بہ مذہبے تعصب نداشت و طریقہ صلح و کل اختیار نمودہ اہل ہر فرقہ و ملت را بچشم مساوات میدید تاریخ شہادت او این ست

تاریخ

آنکه شاهِ بلند اقبال است — رتبه اش در مقام ابدال است
شاه دارا شکوه نامش بود — در کمالات شیخ جامش بود
جمعه و غرهٔ مه عاشور — بود در روز وصال آن مغفور
سال تاریخ نقل آن شهِ دین — شد رقم صاحب بهشت برین
مرقدِ آن قتیل عشق الله — هست در گنبدِ همایون شاه

ذکر ولادات حضرت شاهجهان و بعضی حالات مصائب آن بادشاه جم جاه

پدر حضرت صاحبقران ثانی بحسب مشیت ربانی در قید پسر خود یعنی عالمگیر افتاده بانواع مصائب و آلام درساخت نواب تقدس انتساب جهان آرا بیگم دختر خجسته اختر آن حضرت که در سن دوسال از عالمگیر کلان و در دانشوری و هوشمندی منتخب جهان بود متواتر عالمگیر را به ملازمت و رعایت احوال پدر رهنمایت نمود اما او از غایت پیرحمی و سنگدلی به لطایف الحیل دفع الوقتے نموده خود را معذور داشت و در تعذیب و تصدیعه پدر والاقدر دقیقهٔ از دقائق نامرعی نگذاشت چنانچه خطی که اعلی حضرت بعالمگیر نوشتند مضمونش موید این احوال است۔

خط شاه جهان به عالمگیر

خدائی است بزرگی و ملک بے انباز
بدیگری که تو بینے به عاریت دادست

کلید فتح اقالیم در خزائن اوست
کسی به قوت بازوی خویش نکشادست

گر اهل معرفتے دل به آخرت بندے
نه در خزانه دنیا که محنت آبادست

جهان بر آب نهاده است و عاقلان دانند
که روی آب نه جاے قرار بنیادست

در انجاح حاجات و برآمد مرادات بخت مساعد و اقبال یاور بوده در هر وقت و هر حال او دوار چرخ و انقلاب لیل و نهار بکام آن فرزند ارجمند باد - ازین واقعه حیرت افزا که نصیب خلیفهٔ زمین و زمان گردیده و این مایهٔ کدورت و الم که گرد صفوت کدهٔ ضمیر منیر خدیو هفت کشور گشته کار بجاے رسیده که دور فلک در هیچ مرتبه از مراتب آزار به هیچ وجه کوتاهے نمی کند و اقبال در سر هر پله از دستیاری پا کشیده از تقدیم پا مردے دست باز نمیدارد لاجرم از افسردگی خرامش سپهر بیدار و حرکت ناهنجار گردش روزگار دست از کار رفته که رخصت بیان آن نمی دهد و این مایهٔ حزن و اندوه و جذبهٔ خواهش خاطر صفا پرور دل سنگین آن بے مهر را از جا در نمے آرد درین مدت متمادی خود دقیقه از دقایق ترک ادب و عدم حفظ مراتب ازان فرخنده فرزند بظهور نرسانده و جز تحصیل رضا دے

درمرضے والد بزرگوار خود امرے دیگر از و بوقوع نہ پیوسہ اکنون کہ ما بہ
توفیق عنایت یزدانے از سلطنت صوری درگذشتہ بادشاہے معنوے
اختیار نمودہ ام و بہ اعلام اہلے از کیفیت زمانہ آگہی یافتہ در زاویۂ عزلت
بہ پرستاری حضرت باری تعالے جل شانہ درآمدہ آیم روائی کار فرمائے
(کہ مدار رتق کارخانۂ خداے بران است) او بخود متعلق مے شناسد ونگاہداشت
سررشتۂ نظام عالم (کہ عہداست بہ عہدہ تعہد ما بود وبہر کہ خواہد کہ باشد)
چہ برین داشتہ کہ باقتضاے بد اندیشے ہاے غرض پرستان وکجروشی ہاے
ناراستان بخیال محال وپندار دوراز کار این مکان ظاہرآباد وباطن خرابآباد
(لہ کاروبارش فی الحقیقت خوابی ست بیداری نما وسرابے ست آب سیما)
ازجا درآمدہ خود راہدنام ومار خفیف مے سازد وبخلاف سعادت منشے ہا
بخاطرنے آرد کہ والد والاقدر او چہ قدر تطاول کوتہ اندیشان را گذرانیدہ
تحمل جرأت ہاے این مشتے دراز دست بے ادب می نماید ہرکہ اندک مایہ
خرد دقیقہ یاب دارد حقیقت این حقیقت بر و روشن ست کہ بہ دارالمکافات
دنیا کارکنان قضا و قدر ہمہ وقت برسرِ کار بودہ از احوال ماہ تا بہ ماہے
حسی وحرکتے کہ بہ ہنجار کنند واز نفسے کہ نہ باندازہ زنند قیاس وشمار

ایکه وقتی نوطفه بودے در شکم
وقت دیگر طفل گشتے شیر خوار

مدتے بالا گرفتے تا بلوغ
سرو بالای شدی سیمین عذار

همچنین تا مرد نام آور شدے
فارس میدان و مرد کارزار

انچه دیدی بر قرار خود نماند
و این چه می بینے نماند برقرار

پیش ازان کز دست تو بیرون برد
گردش گیتی زمام اختیار

شکر نعمت را بجوے کن که حق
دوست دارد بندگان حق گذار

با ولی نعمت سلوک نیک کن
تا همه کامت برآرد کردگار

زین رو که دیرینه آئین این کهن دیر بے بقا در آخر کار مقتضے تعب ست و برسه
معهود این رباط بے ثبات را عاقبت رنج و نوایب در عقب عشرتش آماده عسرت ست
و جمعیتش سرمایه پریشانے و حسرت اگر گزندے از چشم بد روزگار باین ابد دوان
مایه اعتبار رسد و آسیب دستبرد حوادث گیتے باین دولت و مال و خواسته
مکتسب موروث درخور جمعیت حواس شرافت آسایش به تشویش نے گراید
و در تشیید مبانے ثبات و قرار و نیروے توکل مافتور ذهن و سستے اعتقاد راه
نمی یابد هانا منظور نظر فیض اثر ازین معانے اظهار ما فے الضمیر و اعلام قرار داد

خاطر خطیر بر آن ست کہ ظاہر بنیان سے بباطن بردہ راہ گم نہ کنند و ہمکنان علے الخصوص آن فرزند سعادت مند از نقلیات لیل و نہار و گردش روزگار حسابے برداشتہ مغرور بہ کارکشاے اقبال ظاہر (کہ فے الحقیقت اعتبار وجودے ندارد) نگردد بہمہ حال اگر نظر دوربین بمنتہاے مطلب و سرانجام کار برگاشتہ بر افق احکام کتاب مستطاب آسمانے و سنت حضرت سید المرسلین و طریقہ انیقہ ایمہ دین مبین عمل نمودہ اطاعت والد اختیار نماید کہ درحقیقت خداے مجازی ست و در اعداد عبادت و اطاعت بہ معبود حقیقے معدود اند عند اللہ ماجور و عند الناس مشکور خواہد بود۔ فقط

بادشاہ ازین تحریر اثر پذیر کہ ہمانا نسخہ تسخیر بود اصلا متاثر نشدہ در تقلیل تغذیب و تقصیر تصدیع پدر توجہ ننمود و انچہ بود ازان بیشتر افزود چنانچہ محمد صالح کنبوہ کہ از امراے شاہجہانے بود در تاریخ خود باین عبارت این واقعہ بچشم دیدہ را حوالہ قلم ساختہ۔

از کتاب عمل صالح

چون خواست الہی بران رفتہ و مقتضاے قضا برین جملہ تعلق پذیرگشتہ کہ روزگارے دراز از اہل روزگار از احسان و نیکوکارے آن حضرت محروم گشتہ از لذت

آسایش وفیض فارغ البال وبیگانه باشند بے رعایت مراسم حرم واحتیاط
ولوازم آگاهے قلعه را خالے نموده تسلیم ملازمان سرکار عالی نمودند همین که
بنده هاے شاهے بکشاد وبست مداخل ومخارج دست یافته همگی ابواب آن حصن
حصین را متصرف خود آورده وبحسب نصب آن سرور ان زمان که بتقدس
ذات وصفوت صفات برکت لیل ونهار وسرمایه عشرت روزگار بود بکمال
دشمن کامے وشماتت اعدا نظر بند حوادث زمانه گشت واز بے مهرے زمانه
کار بجاے رسید که جمعے شدید به کشک داری آن حضرت تعین گشته مدت ها بجز
خادمه چند کسے درخدمت آن حضرت بهیچ وجه راه آمد وشد وزوی تردد
بل قدرت سخن کردن ازدور نیز نداشت ۵

ای مسلمانان فغان از دور چرخ چنبرے	وز نفاق ماه قصد تیر وسیر مشتری
نه وفا قش باوفای عهد گردد آشنا	نه خلافش باشد از آلایش حیلت بری

منقول است که علاوه دیگر تصدیعات آن هم حکم فرمودند که دست مداخل ملازمان
اعلی حضرت از آبدارخانه وملبوس خانه بالکلیه کوتاه سازند ومثل دیگر کارخانجات
برین کارخانه هم مهر نمایند چون کارپردازان امور سلطنت بتقدیم این ارشاد
پرداختند اعلی حضرت ازجان به تنگ آمده بازخطی به اورنگ زیب نگاشتند

که نقلش حوالهٔ قلم مے گردد۔

خط اعلیٰ حضرت بنام اورنگ زیب

بابای من بہادر من۔ من چرا گریہ کنم از سبب سستی بخت — کہ بجز امر خدا برگ جنبد در نخت

سبحان اللہ دیروز مالک ملک سوار بودم۔ امروز بیک کوزۂ آب محتاجم

آفرین بر ہنود در ہر باب — مردہ رامی دہند ہر دم آب

ای پسر تو عجب مسلمانے — زندہ جانرا آب ترسانے

ای فرزند مکار بر دنیا سے غدار مغرور مباش و خاک غفلت بر سر عقل میاش کہ دنیا و ممکنات عالم فانے است بیا و حق مشغول و با خلق خدا شفقت نمودن سعادت جاودانے است۔

من انچہ شرط بلاغ است با تو مے گویم — تو خواہ از سخنم پند گیر خواہ ملال

اورنگ زیب جوابش بدین گونہ نگاشت۔

جواب اورنگ زیب بہ اعلیٰ حضرت

بعد از ادای مراسم عقیدت و عبودیت بعرض اشرف میرساند صحیفہ کہ بخط خاص پس از تمادی ایام صادر شدہ بود۔ پرتو ورود انداخت بمطالعۂ ارقام سرمایۂ سعادت حاصل کرد کیفیتے کہ حوالۂ قلم بود بوضوح انجامید۔ در باب آبدار خانہ

قلمی بود آب خاصه در غسل خانه درین وقت که آن حضرت پیوسته در محل مے باشند
چه درکار است و مُهر بر کارخانهٔ ملبوس از رهگذر تصدق شدن خواجه معمور است
همین که دیگرے بدین عهده مامور گردید پوشاک مبارک بدستور سابق بے تعلل
خواهد رسید۔

الغرض اگر به تفصیل احوال تصدیعات اعلیٰ حضرت پرداخته شود کتاب بطول انجامد
وسخن رو بدرازی نهد ناچار بر همین قدر مضمون کفایت کرده واز دیگر وایات چشم
برداشته بعرض احوال وفات اعلیٰ حضرت مے پردازد که چون هفت سال درین
صعوبت و آلام آن حضرت بسر بردند و مصائب نادیدنی و ناشنیدنی بر ذات
مقدس خود به هزار جبر و تعدے احتمال فرمودند روز یکشنبه یازدهم رجب سال یکهزار
وهفتاد و شش هجرے که عمر آن حضرت به هفتاد و شش سال و بست و پنج روز
قمرے رسیده بود دفعتاً حرارتے بر بدن مقدس ظاهر شده عارضهٔ ناملایم جسن بول
وپیش شکم عارض وجود گرامے گردیده پانزده روز ازین آزار صاحب فراش بودند
بعد ازان از علاج بند رابن جراح بند از بول برخاست و قاروره بدستور سابق
آمدن گرفت اما چون ضعف و ناتوانے کار خود درست ساخته بود تغیرے در حال
راه یافت و مزاج از مرکز اعتدال برافتاده وقت انتقال وارتحال در رسید

آن حضرت قطع امید از حیات نموده اسباب تجهیز و تکفین پیش خود ترتیب دادند
و از نواب قدسیه القاب بیگم صاحبه دختر کلان خود درخواست مراعات بحال دیگر
دختران و نیز حرم های محترمهٔ خود فرموده وصیت ها بجا آورده و بزبان مبارک
به تسلی و تشفی او پرداختند و هدایت بخواندن آیات قرآن فرمودند و خود نیز
برقت تمام کلمهٔ شهادت بر زبان آورده بیست ششم رجب سال یک هزار و هفتاد و
شش هجری روز دوشنبه سه گهڑی (از شب باقیمانده) مطابق سال یک هزار
شش صد شصت و چهار عیسوی در سال هشتم جلوس عالمگیری وديعت حیات
فرمودند. قاسم خان خافی در تاریخ خود مے نویسد که در حالت انتقال اعلی حضرت
بیگم صاحبه سه بار برای عفو تقصیرات عالمگیر التماس نمودند و بار بدرجه اجابت
نیامد کرت سوم که بمنت تمام عرض کردند طوعًا و کرهًا قبول نمودند - بعد وقوع این واقعهٔ
جانگزا به اشارهٔ نواب تقدس احتجاب ملکهٔ جهان بیگم صاحبه رعد انداز خان
قلعه دار و خواجه بهلول درون غسل خانه حاضر آمدند و کهڑکی قلعه کشوده به احضار
سید محمد قنوجے که فضل و تقوے باشرف فقر و سیادت فراهم داشت و
در ایام اقتدار اعلی حضرت سعادت اندوز مصاحبت بود و قاضے قربان
که شغل قضاے دار الخلافت تعلق خود داشت به سامان تجهیز و تکفین پرداخته

و در صندوق صندل گذاشته هنگام صبح به کنار دریا رسیدند و به روضهٔ منوره
حضرت ممتاز الزمانی بیگم المعروف به تاج محل مدفون ساختند شاهزادهٔ سلطان معظم
بهادر شاه که باشارهٔ پدر خود عالمگیر برای عیادت جد نامدار رخصت یافته هنوز
هفت کروه آن طرف از دار الخلافت بود که واقعهٔ آن حضرت بر روی روز آمد
باستعجال تمام روز دوم داخل آگره شد قبل از رسیدن شاهزاده مراسم
تجهیز و تکفین ختم شده بودند حضرت شاهنشاهی چون این سانحه مقروع سمع فرمودند
پردگیان سرادق اقبال را در دهلی گذاشته خود جریده با حشم و خدم مختصر
روانهٔ آگره شده بعد قطع منازل و مراحل داخل آگره گشتند و در عمارت
دارا شکوه نزول اجلال فرموده زیارت مرقد پدر بزرگوار فرمودند و رقت ها
بسیار کرده دوازده هزار روپیه خیرات نمودند روز دوم برای تعزیت
پیش ملکهٔ جهان آرا همشیرهٔ خود تشریف آورده ازین واقعهٔ جانکاه خیلی اظهار رنج و
ملال فرمودند و تسلی و تشفی خاطر آن بهین گوهر درج جاه و جلال کردند بار دوم
که آن حضرت عازم ملاقات بیگم صاحبه شدند او از غایت سیر چشمی رسم پا انداز
شاهانه بجا آورده مقدم برادر را گرامی داشت و از جواهر بی بها و
نفایس بی همتا پیشکشی لائق پیش نمود آن حضرت به جمیع بنده های بادشاهی

حکم فرمودند که همه ها بر دولتخانه بیگم صاحبه حاضر گشته نذرها بگذرانند چنانچه اراکین سلطنت و اعیان مملکت چوق چوق با حشم و خدم به دولتخانهٔ آن ملکهٔ جهانیان حاضر گشته پگذرانیدن نذر چهره آرای اخلاص و ارادت شدند بیگم صاحبه از غایت علو همتی همه بندگان بادشاهی را از ده هزاری تا هزاری بقدر مراتب و درجات خلعت های گران ارز و جواهری بها بخشیده سرافتخار ایشان برافراشت تاریخ واقعهٔ اعلی حضرت منشی محمد کاظم که بتبسطیر عالمگیر نامه از پیشگاه حضرت عالمگیر مامور بود چنین یافت۔ تاریخ

چون شاه جهان خدیو قدسی ملکات		برخاست بعزم عقبی از تخت حیات	
جستم از عقل سال تاریخش		گفتا خردم شاه جهان کرد وفات	

مدت سلطنت سی سال و چهار ماه و در تاریخ محبوبی شاه جهان مسٹر طامس ولیم بیل مولف مفتاح التواریخ از یک مصرعهٔ غزل حافظ شیراز اخذ مادهٔ تاریخ نموده چون از لطافت خالی نبود درین موقع جا داده شد۔ تاریخ

کرد محبوبی پدر را چو شه عالمگیر		دل من گفت که حیف این چه شر می بینم	
هیچ شفقت نه برادر به برادر دارد		هیچ مهری نه پدر را به پسر می بینم	
بی تامل سر آنها بکشید و فرمود		پسران را همه بدخواه پدر می بینم	

ذکر لشکر کشی عالمگیر بر ملک رانای اودی پور و خروج نمودن سلطان محمد اکبر بر پدر و انجام کار او

چون مہاراجہ جسونت سنگہ بہ سعی مہاراجہ جے سنگہ فرمان عفو تقصیرات از عالمگیر حاصل نمود بہ مصلحت وقت ترک رفاقت دارا شکوہ کردہ بوطن برگشت اما بنابر کثرت انفعال و بسبب خطرات توہمات رفتن دار الخلافت مناسب حال خود ندیدہ نظار گئے اوضاع روزگار بود تا آنکہ عالمگیر جہت رفع بدگمانے و اظہار شفقت و مہربانے ایالت کابل با وارزانے داشتہ برختن ولایت فرمان داد مہاراجہ مذکور این معنے را از تائید غیبے و مواہب لاریبے شمردہ از وطن بہ کابل رفت و بہ تنظیم و تنسیق معاملات آنجا پرداخت از قضاے الہی او بہ چند روز در کابل ودیعت حیات نمود شورشے عظیم در ارد و یش پدید آمد مقربان و ابتاعش عیال و اطفال مہاراجہ را گرفتہ روانۂ ہندوستان شدند چون این معنے معروض بارگاہ گشت فرمان بنام میر بحر در باب ممانعت عبور صادر فرمودند چنانچہ میر بحر در ہنگام عبور ایشان مانع و ہارج شد اما سرداران راجپوتیہ اصلا پروائے آن نکردہ بعد مدافعۂ ایشان از دریا گذشتہ بہ مقام دہلے کہ در راہ جودہ پور ست در رسیدند عالمگیر بسبب عداوتیکہ با مہاراجہ جسونت سنگہ

داشت درپے آن شد کہ اہل حرم مہاراجہ را گرفتہ داخل حرم خود سازد اجیت سنگہ
و دل تہمن سنگہ پسرانش را کہ خورد سال اند در سلک غلامان منسلک نمودہ تمامی
خدم وحشم و ریاست او را ضبط فرماید چنانچہ بکار پردازان سلطنت بہ تعمیل
این کار فرمان داد سرداران راجپوتیہ بدریافت این حال بہ مقتضاے
حمیت و مردانگی مشورت کردہ باہم عہد بستند کہ اہل حرم و فرزندان
مہاراجہ را بخبستیان تیز رفتار سوار کردہ از دہلے بدر بریم و بعد ازان انچہ
کہ پیش آید بر سر خود بگیریم بنا بر آن اجیت سنگہ اہل حرم مہاراجہ را گرفتہ و
بخبستیان تیز گام سوار کردہ از دہلی بدر رفتند و تا ملک اودے پور ہیچ جا
عنان نہ کشیدند صباح آن چون این خبر انتشار یافت سرداران بادشاہے
بہ تعاقب پرداختند و اثرے از ایشان نیافتند اما مردم لشکر مہاراجہ
جنگ کردہ اکثرے از ایشان کشتہ شدند و بسیارے مع عیال و اطفال
گرفتار آمدہ قتل و اسیر گشتند گویند کہ چون عیال و اطفال مہاراجہ بہ اودے پور
رسیدند رانائے اودے پور مقدم ایشان را گرامے داشت و بعد چندی
جشنے منعقد کردہ اجیت سنگہ را بر مسند راجگی نشانیدہ بخطاب مہاراجگے
مخاطب فرمود چون اینخبر بہ مسامع جاہ و جلال رسید نایرہ غضب سلطانے

بالتهاب در آمد فرمان تهدید به رانای اودے پور به جهت اداے جزیه و
اخراج اطفال مهاراجه صادر نمودند رانا بسبب بیم و هراس برطبق مضمون
فرمان عمل نمود اما بعد چند روز طریق بغاوت پیش گرفته باز علم مخالفت برافراخت
بنا بر آن بادشاه به جهت تدارک این فتنه از دارالخلافت کوچیده باجمیر
معسکر ساخت و بهادر شاه را از دکن و اعظم شاه را از بنگاله طلبید و سلطان
محمد اکبر را با بسیارے مردان جان نثار و بهادران خنجر گذار به جنگ رانای
اودے پور رخصت نمود سرداران راجپوتیه شاهزاده محمد اکبر را مرغیب بفنے
یا پدر نموده باسے هزار سوار را تهور شریک لشکرش شدند محمد اکبر خروج بر پدر نموده
باتفاق سرداران راجپوتیه بعد جلوس سکه و خطبه بنام خود زده بمقابله عالمگیر
متوجه گردید چون در لشکر بادشاهے غیر از اسد خان و بهره مند خان و متصدیان
دفاتر احدے نبود بنا بر آن توحشے تمام در لشکر راه یافت از انجا که حضرت بادشاه
جرأت و استقلال بدرجهٔ غایت داشتند بنا بر آن از جا برنیامده و ازین کار
چندان حسابے برنه گرفته خطے بقلم خاص به محمد اکبر نوشتند نقلش این ست

رقعه بنام شاهزاده سلطان محمد اکبر

فرزند ارجمند نور الابصار لخت جگر سبحان برابر محمد اکبر بتوجهات مشتمل گشته بداند

خدا گواه ست که ما بدولت آنعزیز را زیاده از همه فرزندان عزیز تر و دوست تر
میداشتم رفاهیت و آسودگی جان و مال او همه وقت قرین خاطر فیض مآثر بوده
او از راه بے سعادتے بدغا و حیله سازے راچوتان ابلیس کردار آدم صورت
از نعمت بهشت بے نصیب گشته آواره دشت ادبار شده ما چه تدبیر کنم و چه چاره
سازم از استماع احوال کثیر الاختلال فلاکت و هلاکت او نهایت غم و غصه
سراپاے خاطر مے گردد بلکه لذت زندگانے هم تلخ شده تا بچیزهاے دیگر چه رسد
قطع نظر از عزت و شان و شوکت سلطانے هزار افسوس که آن عزیز ساده لوح
بر جواسنے خود رحم نساخته و بر عیال و اطفال خود مهر نه کرده خود را به بدترین
جیالے در قید و حبس راچوتان ابلیس کردار آدم صفت انداخته همچو گوسے
افتان و خیزان و گریزان از هر طرف چرخ میزند از انجاکه عاطفت پدری نسبت
بحال فرزندان زیاده است هرچند از ان فرزند تقصیرات عظیم سرزده است
نمے خواهم که درخور کردار بجزا رسد - بیت

گرچه پسر تو ده خاکستر ست		سرمه چشم پدر و مادر ست	

الحال به رهنمونے بخت از کردار ناهموار خود پشیمان گردیده و دویده به ملازمت
بیایند که بر صفحات جرایم و تقصیرات او قلم عفو کشیده آید و عنایات و نوازشات

که در خیال نه گذرانیده باشد در باب او جلوهٔ ظهور بخشد و تلافی جمیع رنج و محنت
همان تواند بود هرچند عنایات را شرط حضوری نیست اما طشت رسوائے آن
فرزند از بام افتاده صدائے آن بگوش خاص و عام رسیده است انسب
آنست که یک مرتبه بحضور آمده سنگ بدنامے از سر خود ساقط سازد و چون سنگه
که سرگروهٔ راجپوتان ست رفاقت و همراهی که بدار اشکوه نموده از غایت
اشتهار احتیاج اظهار ندارد آن فرزند باعتبار و گرداگرد آنها سودائے
خام نخواهند پخت و ارادهٔ فاسد که در سر افگنده بجز پشیمانی و نتیجهٔ معکوس
نخواهند دید توفیق رفیق و ارادهٔ راست نصیب گرداناد۔

جواب شاهزادهٔ محمد اکبر

احقر فرزندان محمد اکبر لوازم عبودیت و اعتقاد و رسم اطاعت و انقیاد بتقدیم
رسانیده بموقف عرض قبلهٔ دارین و کعبهٔ کونین میرساند۔ فرمان والاشان
که نامزد فرزندان احقر گردیده بود در خوشترین زمانے و نیکوترین مکانے
پرتو ورود افگنده آداب فرمانبردارے و شکرگزارے آن شهریار بیهمال
همایون فال ذریعهٔ دولت و اقبال خود گردانیده بیاضش را چون نور در نظر
و سوادش را چون سرمه در بصر کشیده از مضمون عنایت مشحون مطلع

گردیده دل را پر تو نورانے ساخت و انچه بقلم مرحمت شده و نصایح و پند ترا وش
یافته بود بجواب مختصرے معروض میدارد چون حق نفس الامرست اگر بانصاف نزدیک
ترشوند دورنیست مرقوم شده بود که ما بدولت آن فرزند را زیاده از همه فرزندان
عزیز تر و دوست تر میداشتم او از راه بے سعادتے خود ازین نعمت بی نصیب
گشته خود را در طوفان بے تمیزے افگنده خدیو صورے و معنوے سلامت
چنانچه رضا جوے و خدمت پژوهے پدر بذمه پسر لازم ست پرورش و تربیت و
خیرخواهے جان و مال و حقوق چند از پسر بیشتر بذمه پدر فرض ست المنت لله که
تا این مدت در لوازم اطاعت و عبودیت بهیچ وجه مقصر نه گشته و عنایات و
توجهات حضرت را تا کجا شرح دهد که از هزار یکے و از بسیار اندکے گزارش مینماید
که رعایت فرزند کوچک پیش نهاد خاطر بزرگوار همه جا و همه وقت مقدم است
حضرت که برخلاف دستور عالم بحال همه فرزندان بے التفاتے نموده پسر
کلان را بخطاب شاهے مامور فرموده ولیعهد خود مقرر کرده اند این معنے
داخل کدام عدالت و کدام دین و آئین ست انصاف توان شمرد و در مال پدر
حق همه فرزندان مساوی است یکے را برافراختن و دیگرے را برانداختن
اگر بادشاه حقیقے دیگر است در کارخانه او چون و چرا را راه نیست نواختن

بحکم جل جلالہ است اما شریعت منشی و طریقت پسندی و معرفت بینے و حقیقت گزینے حضرت بر عالم و عالمیان ظاہر شدہ است۔ مصرعہ

تا دوست کرا خواہد میلش بکہ باشد

دراصل مرشد و ہادے این راہ حضرت شدہ اند دیگران پیروے حضرت مے کنند راست ہے کہ حضرت بدولت اختیار کردہ باشند چگونہ بے سعادتے توان گفت۔ بیت

پدرم روضۂ رضوان بدو گندم بفروخت	ناخلف باشم اگر من بہ جوے نفروشم

حضرت سلامت مردان رنج و محنت برخود پسندیدہ اند با دشاہان پیشین مثل حضرت صاحبقرانے و حضرت عرش آشیانے کہ محنت ہا را برخود انگیختند عاقبت بہ مقصد ما فی الضمیر کامیاب گردیدند چنانچہ از جراید تواریخ مبرہن ست آنکہ ظلمات نہ کشد آب حیات نچشد تا وقتیکہ محنت نہ برد راحت نہ خورد گل بے خار و گنج بے مار نباشد ؎

عروس ملک کسی در کنار گیر دچست	کہ بوسہ بر لب شمشیر بدار زند

ازانجا کہ در پے ہر رنج راحتے معین ست بہ عنایت الٰہی امید راسخ دارد کہ عنقریب الایام صورت مراد بوجہ احسن جلوہ نماید و پریشانی و سرگردانی ہا

بکامرانے مبدل گردد و رقم پذیر بود کہ جسونت سنگہ سرگروہ راجپوتان بود
در رفاقت وہمراہے کہ بہ دارا شکوہ نمودہ بر عالم و عالمیان ظاہر ست قول
آن جماعۃ را اعتمادے نمے شاید حضرت بسیار خوب فرمودند اما بہ مغز سخن نمی رسند
در اصل دارا شکوہ با این جماعۃ بغض وعناد داشت نتایج آن دید انچہ دید
اگر او باین ہا سے ساخت ہرگز کارش باین حد نمے رسید حضرت عرش آشیانے
با این جماعۃ نسبت خویشے و پیوند کردہ بودند کہ بہ قوت آنہا ممالک ہندوستان
بہ ضبط در آوردہ بود و رو باہ بازان وحیلہ سازان را سزاے شان
در کنار نہاد و ہمین جماعۃ آن ست کہ حضرت خود بدولت و اقبال در دار الخلافت
زینت بخش تاج و تخت بودند۔ راجپوتیان از سہ صد کس بیش در لشکر او نبودند
کار رستمانہ و بہادرانہ کہ از دست آنہا بوقوع آمدہ کتابہ برطاق روزگار
گردیدہ چنین دلیرے و دست بردے کہن سالان روزگار نہ دیدہ و نہ شنیدہ
و ہمان جسونت بود کہ در عین معرکۂ شجاع نسبت بجناب سلاطین مآب ہر قدر
بے اعتدالے کہ سزاوار حضور نبود کردہ حضرت دیدہ و دانستہ اغماض
نمودند و ہمین جسونت بود کہ حضرت بچندین افسون افسانۂ دلیری و دلدارے
نمودہ او را از رفاقت دارا شکوہ باز داشتند کہ فتح و نصرت اولیائی

دولت شد رحمت بر نمکخوارگے این طایفہ کہ برائے صاحب و صاحبزادہ ہائے
خود در جانفشانے دریغ نمی کنند و داد شجاعت و جلالت بہ مرتبہ میدہند
کہ بادشاہ ہندوستان با شاہزادہ ہائے و الامقدار و وزرایان نامدار
و امرایان عالے تبار از مدت سہ سال در تلاش و تردد شش شد رست
و ہنوز روز اول چرا چنین نباشد کہ در عہد حضرت وزراء امرایان بی اعتبار
سپاہے خوار و نویسندہ بے کار و سوداگر بے مایہ و رعیت پایمال ہمچو ملک دکن
کہ ولایتے ست وسیع و بہشتے ست آن زمین چون کوہ و دشت خراب و ویران
گردیدہ و دارالسرور برہان پور کہ خال رخسارہ ہندوستان ست تلف و
تاراج گشتہ و بلدۂ اورنگ آباد کہ بسبب ہمنامے ممتاز از ہمہ شہرہا ست از صدمۂ
لشکر غنیم چون سیماب در اضطراب در فرقۂ ہنود دو آفت در شہر اخذ جزیہ و در صحرا
تاراج غنیم بر سر رعیتی کہ چنین ستم از ہر طرف نازل شود در دعا گوے و ثنا
خوانے خلیفہ وقت چگونہ خود را مقصر خواہد داشت و مردم اصیل و نجیب از
خاندان قدیم گمنام شدہ و کارخانۂ سلطنت و مشورت و مصلحت امور دولت
در کف اقتدار مردم ارذل و اسافل و جولاہہ و بافندہ و صافی فروش
در آمدہ جز و دغل در بغل و دام شیطانی یعنی تسبیح در دست گرفتہ

روایت و مسائل چند بر زبان رانند و حضرت آنها را از مقربان و مسازان و همرازان جبرئیل و میکائیل و اسرافیل اعتبار نموده و کار و بار خود را باعتبار شان میگذرانند و آن گندم نمایان جو فروش باین وسیله دوکان می چینند و بز را کبوتر و کاه را کوه می نمایند۔ نظم

ابد ورشاه عالمگیر غازے	کند صافی فروشان سرفرازے
بود جولاهه و بافنده رانا ز	که در بزم ملک گردیده همراز
ارا ذل راشده آن دستگاهے	که فاضل بر درش جوید پناهے
بدست جاهلان آنست مایه	که هرگز عالمان را نیست پایه
معاذ الله ازین دور پر آشوب	که تازی از خران باشد لکد کوب

حکم پادرهوا تمیز و انصاف وجود عنقا متصدیان و کارگزاران طریقه سوداگرے و تجارت اختیار نمودند خدمات را بزر میخرند و بوضع عین فاحش میفروشند هر که نمک مے خورد نمکدان را مے شکند و بعوض وفا خطا مے کند نزدیک بود که درمیان ایوان دولت و سلطنت رخنه راه یابد چون صورت حال بدین منوال به نظر در آمده و اصلاح مزاج مقدس علاج پذیر نبود لاجرم غیرت شان سلطانے بر این آورد که مملکت هندوستان را از خس و خاشاک ارباب تمرد

مصفا ساخته و اهل علم و فضل را پیش آورده بنیان ظلم تعصب منهدم سازد
تا خلق آسوده حال فارغ البال بوده بجمعیت خاطر در کسب و پیشهٔ خود مشغول باشند
چه خوش باشد که توفیق رفیق بوده احقر فرزندان را واگذاشته بدولت اقبال
متوجه طواف سعادت مصاف حرمین شریفین زادهما الله شرفا شده خلایق
را فتنا خوان و دعاگوے خود سازند و این همه ایام که حضرت به دولت و تحصیل
امور دنیا که از خواب بے اعتبار تر و از سایه بیقرار تر ست صرف نموده اند
اکنون وقت آن ست که توشهٔ راه عاقبت بهم رسانند و آنکه در بارهٔ آمدن حضور
مرقوم شده بود در آمدن خود سعادت میدانند اما به مقتضاے خورد سالے خاطر
مغلوب واهمه است اگر حضرت بامعدودے چند این جا تشریف ارزانی فرمایند
احقر فرزندان بملازمت مشرف شود پس ازان بخاطر جمع حکم والا را کاربند گردد
زیاده حد خود ندهد۔ فقط

عالمگیر چون از پسر خود این چنین جواب سخت حاصل نمود از غایت غضب چهرهٔ اش
برافروخت اما بمقتضاے دانشمندے سررشتهٔ استقلال از دست نداده بتدارک
این فتنه اشتغال ورزیده بسرعت هرچه تمامتر از امراے اطراف و جوانب
طلب افواج نموده و بجهت آنکه جمعیت راجپوتان از وجدا شود خطے از غایت مکر و دغل

نوشت که ای پسر در کار راجپوتان فکرے خوب نمودی که ایشان را در دام خود آوردے
باید که وقت فرصت غنیمت دانسته از وجود ایشان ساحت هندوستان پاک نمائی
این خط را بقاصد سپرد که خود را بدست راجپوتان گرفتار نماید قاصد خط گرفته روان شد
واز راه فریب راه گم کرده در لشکر راجپوتان افتاد ایشان او را جاسوس پنداشته
خط از و برگرفتند چون بر مضمون خط مطلع شدند جمیع سرداران راجپوتیه مغلوب
هراس شده واز شاهزاده متوهم گردیده نیم شبے بجمعیت خود ها راه گریز پیش
گرفتند چون غلغلهٔ فرار و گریز از چهار سو بلند شد محمد اکبر مضطر شده از خیمه بیرون آمد
واستفسار و استکشاف این ماجرا نمود اما هیچ کس بسبب لاعلمی از نفس امر آگاهے
نداد همدرین اثنا عالمگیر خبر فرار راجپوتان دریافته حکم یورش نمود ناچار محمد اکبر باضطراب
درآمده با عیال و اطفال خود و بعضے اهل خدمت راه گریز پیش گرفت در اثنای راه
فرزندان و اهل حرمش چنان از وجدا شدند که باز نشان این بیچاره ها کسے نیافت
عالمگیر سلطان معظم بهادر شاه را به تعاقب او مامور نمود چون بهادر شاه رحم
ومروت بسیار داشت در تعاقب رعایت بسیار بحال برادر بجا آورد و پارهٔ خرج هم
باو فرستاد تا محمد اکبر جان به سلامت برده آوارگی اختیار نمود چون در هند
جاے اطمینان نداشت و فرامین عالمگیر به حکام اطراف وجوانب در باب سیر نمودن او

شرف نفاذ یافته بودند بنا بر آن از هندوستان قطع امید نموده به دکهن پیش سنبهها
خلف سیواکه در مردانگی و شجاعت یگانهٔ عهد بود رفته نفسی راست نمود درین اثنا
عالمگیر به دریافت این حال با لشکرے گران متوجه جنگ باسنبهها شد محمد اکبر
چار و ناچار با معدودے چند که همراه داشت از انجا فرار نموده بر دریای شور رسید
و جهازی بدست آورده روانهٔ ایران شد در اثنائے راه صدمات تباهے و طوفان کشیده
بصد زار محنت بمسقط رسید امام مسقط اول اعزاز و اکرامش نموده آخر از نامردے
مقید ساخت و به عالمگیر عریضه نگاشته از ورود محمد اکبر آگاهے داد و استدعا نمود
که اگر بجلدے این خدمت پنج لک روپیه نقد و سند معافے محصول جهازات که
همیشه در بنادر هندے روند مرحمت شود محمد اکبر را در حضور بفرستیم عالمگیر به دریافت
این امر مسرور و مبسوط گردیده ملتمسات امام مسقط را همه منظور نمود و حاجے فاضل را
با زر نقد و فرمان معافے جهازات روانهٔ مسقط ساخت از اتفاقات هنوز حاجی
فاضل به مسقط نرسیده بود که سرگذشت شاهزادهٔ محمد اکبر و ارادهٔ آمدنش به ایران
گرفتار نمودنش امام مسقط بگوش شاه سلیمان صفوے بادشاه ایران در رسید
چون بادشاه نوازی و مهمان پروریے سجیهٔ رضیهٔ سلاطین این خاندان بود بنا بر آن
از این حرکت امام مسقط بغضب در آمده فرمان به کمال تهدید بنامش نوشت اگر مهمان

مارا بہ عزت و احترام نزد ما بفرستادی افواج بحر امواج را کہ آمادہ کارزار ند برائے
خرابے خود و قتل صغار و کبار آنجا رسید و ان مستقطے ہوش از سر باختہ شاہزادہ
را بہ کمال تجمل و احترام روانہ ایران نمود چون محمد اکبر بہ بندر عباسے رسیدہ محمد ابراہیم
مقرب خود را برائے ادائے سپاس روانہ درگاہ بادشاہ ایران نمود شاہ مہمان نواز
محمد ہاشم تبریزے را بہ مہماندارے شاہزادہ ہمراہ محمد ابراہیم متعین نمودہ
در سر انجام مراسم ضیافت و بجا آورے مراتب عبودیت و اطاعت تاکیدات
فرمود و مصور جادو نگار را مخفے ہمراہ نمود کہ شبیہ شاہزادہ را بدون اطلاعش درست کشیدہ
قبل از ورود او بحضور فرستد تا لیاقت شاہزادہ را اندازہ نماید چنانچہ حسب الامر این جملہ
کارہا بہ سر انجام رسیدند چون شاہزادہ بہ سرحد ہے اصفہان رسید شاہ مہمان نواز
از غایت مراسم مہمان نوازے خود بہ استقبال برآمدہ ملاقات نمود شاہزادہ
سہ قطعہ جواہر یکے الماس و یکے زمرد و یکے یاقوت گران بہا بہ نذر گزرانید بادشاہ
بناہر دیدے و آبدوختی او ہر سہ جواہر را گرفتہ در دستار خود گذاشت و بہ شوق و
شفقت بسیار معانقہ نمودہ پرسش احوال نمود و تفقد بسیار ظاہر ساختہ و شاہزادہ
را گرفتہ متوجہ دولتخانہ شد چون از انجا تا بہ دولتخانہ فرش کمخواب و مخمل و دارائے
گستردہ بودند بادشاہ و شاہزادہ بر ہمان فرش سوارے رفتند اما اسپ

شاهزادهٔ محمد اکبر تیزی وشوخی بسیار مے ساخت جلو دار اسپے دیگر پیش نمود اکبر
بہ چستی وچالاکی چنان تبدیل سوارے نمود کہ بادشاہ بسیار تحسین وآفرین نمود چون
ایوانے رفیع وپُرفضا برائے شاهزاده آرپیشتر بہ تکلف تمام تیار داشتہ بودند شاهزاده
راهمان جا فرود آورده انواع لوازم مهمانداری مهیا وآماده کردند روز دیگر بادشاه
مهمان نواز خود بہ منزل شاهزاده تشریف آورده او را بدولتخانهٔ خود آورد وجشنے
عظیم ترتیب داده مراسم ضیافت ومهمانداری بجا آورد وهمان روز وجهی لایق برای
مصارف او معین فرمود بعد مرور ایام چون اکبر استدعاے امداد نموده رخصت هند
خواست بادشاه گفت تا پدر شما زنده است شما مهمان عزیز ما هستید تا آن زمان زاعانت و
رفاقت ما را معذور دارند بعد انتقال او کہ کار بمقابلهٔ برادران افتد باعانت قرار واقعی
خواهم پرداخت گویند کہ شاهزاده پیش از وفات عالمگیر ودیعت حیات نمود ودر مشهد
مدفون گردید مرثیه بر لوح مزارش نوشتند از انجمله این یک بیت از ان است ـ بیت

از جفای چرخ وزبیمهرے اورنگ زیب	برد آخر آرزوی هند را اکبر بخاک

ذکر تسخیر ولایت بیجاپور وبدست آمدن سکندر عادل شاه فرمان روای آنجا

ولایت بیجاپور در طول سه چهار ماهه راه است وعرضش کمتر ازده وصد کروه واقع
شده در عهد سلطان محمد عادل شاه حاصل این ولایت دو کرور رُپیه کہ عبارت

از هفت کرور روپیه باشد بود اما درین عهد سکندر عادل شاه که اکثر ممالک آرجمیطه تصرفش
بدر رفتند همگی بست لک ہُن حاصل آن باقے ماند عالمگیر پر وسعت و زر خیزے
این ولایت نظر کرده همت بر تسخیر آن گذاشت چنانچه در سال یک هزار نود و شش
هجری مطابق سال بست و نهم جلوس خود از احمد نگر به ارادهٔ تسخیر بیجاپور نهضت نمود و این مهم را
به محمد اعظم شاه پسر خود نامزد کرده روح الله خان را با چندے از امراے جلادت شعار
و بست هزار سوار و سید عبد الله خان با رهبر را که از قدیم الخدمتان محمد معظم بهادر شاه
بود با دو هزار سوار و دیگر اسباب قلعه ستانے بهراول اعظم شاه قرار داده پیشتر روانه نمود
سید عبد الله خان در محاصرهٔ بهاگ نگر بیجاپور تردد ات نمایان به ظهور
رسانیده مورد تحسین و آفرین شد چون فیمابین اعظم شاه و بهادر شاه کدورت بسیار
بود اعظم شاه نمی خواست که نام تردد رفقاے بهادر شاه بر زبان ها مذکور شود لهذا
بوساطت مصطفے خان کاشے دلالت بر فاقت خود نمود و فرمود که نام مورچال بهادر شاه
از میان بردارد و روح الله خان را هم درین معامله متوسط نموده به سید مذکور تکلیف
امر مسطور نمود اما سید مذکور از اقبال این معنے انکار ساخت بنا بر آن اعظم شاه
از سید مکدر گردیده درپے اهانت او افتاد زان بعد بر جنگے که سید عبد الله خان
میرفت شاهزاده در اعانت او اهمال مے نمود روزے عبد الله خان مردانگی نموده

دو صد و پنجاه نفر از سرداران بارهه و روشناسان بهادر شاه را به کشتن داده نزدیک
قلعه رسید و تزلزل در دل ساکنان قلعه انداخت قریب بود که متحصنان امان خواه آیند و
این حصن حصین بر روے آن بهادر مفتوح گردد درین اثنا اعظم شاه روح الله خان را
ظاهر باعانت و به باطن بغرض ممانعت فرستاد تا این قلعه بنام بهادر شاه مفتوح
نه گردد روح الله خان پیغامها از جانب اعظم شاه داده و از خود هم چیزے گفته سید
مذکور را ازین کار باز داشت سید مذکور طوعاً و کرهاً خود را بر کنار کشید و بجاے خود
رفته فرود آمد چون این خبر به عالمگیر رسید اعظم شاه و سید عبد الله خان هر دو معتوب شدند
و عبد الله خان طلب حضور گشت و به شفاعت روح الله خان جان به سلامت برد مذکور است
که چون خبر نهضت رایات جهانکشاے عالمگیر به جانب بیجاپور به نزدیک و دور اشتهار یافت
منتظمان سلطنت عادل شاهیه باضطراب درآمده از ابو الحسن تانا شاه فرمان روای
حیدر آباد و سرداران مرهٹه طلب امداد نمودند ابو الحسن قبول نه نمود لیکن سیمبها مرزبان
ستاره که در اصل نشو نمایش ازهمین سلطنت عادل شاهیه بود منظور نمود و گفت
انچه از دست ما خواهد برآمد تقصیر نخواهیم نمود لیکن طاقت جنگ صف ندارم بند کردن
رسد ذمه ماست بشرطیکه شما جنگ صف نمایند و اگر ارادهٔ جنگ قلعه دارند ما را معذور
باید داشت مرا هرچند که به سلطان عادل شاه تکلیف نمودند که از دولتخانه برآمده

در لشکر داخل شوند و جنگ نمایند اما بمقتضاے صغر سنی و ناتجربه کاری قبول نه نمود ناچار
مسعود حبشی و شیخ نظام و رستم دکھنی و عبدالرؤف بالکه سوار جرار از بیجاپور
برآمده صف آرا گشتند لیکن از بیدلی امرا نوبت مقابله نرسید هر روز باراده کوچ و
مقابله مے آمدند و باز بخیمه خود باهر مے گشتند برین نهج سه ماه گذشت بهادران بادشاهی
در فکر بودند که سرداران عادل شاهیه را بطمع منصب و جاگیر بطرف خود باید کشید اما
میسر نشد چون مدت دو ماه بامتداد کشید و صورت یکسوئی ظاهر نشد ناچار رایات
جهانکشا بدان طرف بحرکت آمد در اثناء راه سید غلام علی قلعه دار طریق اطاعت
سپرده کلید قلعه بنظر گذرانید چون خبر توجه بندگان حضرت و مطیع شدن سید غلام علی
قلعه دار بامراے بیجاپور رسید همه با متفق گردیده به سلطان سکندر التماس نمودند
که بدون توجه تو پاے استقامت سپاه بجائے نماند بهتر آن ست که داخل لشکر شوے
آن نادان از برگشتگی بخت قبول نه کرد تا آنکه سپاه عالیجاه اعظم شاه در پاے قلعه
رسیده خیمه زد و مورچال بامراے معتبر قسمت نمود درین حال مسعود وزیر راه اودی پور
پیش گرفت و شرزئی غلام زاده سلاطین بیجاپور نیز مفارقت اختیار نمود سرفراز خان و
عبدالرؤف و چند امراے دیگر داخل قلعه گشته بلوازم قلعه داری پرداختند جنگ
به شدت در گرفت همیها مرزبان ستاره شریک بیجاپوریان گشته خار راه متردد ان

لشکر بادشاه زاده گردیده آمد و رفت رسد بر اردوے شاهزاده مسدود نمود درین صورت
قحط عظیم در لشکر بادشاه زاده رو داد پنج شش روپیه رایک آثار غله به مشکل بهم
میرسید چنانچه سید غلام علے نام زمیندارے که در لشکر شاهزاده همراه بود به تجویز میر بخشی
متکفل رسد رسانی گردید و از طرف خود و اطراف و جوانب اهتمام و سرانجام این کار
بکار برده چهار صد گاو بار غله گرفته متوجه اردو شد و کهنیان خبر گرفته به جمعیت تمام خود را
بر سد زدند و صد گاو از انجمله گرفته در قلعه بردند باقے همه را سید مذکور به لشکر رسانید
بعضے معاندان بعرض رسانیدند که سید غلام علے رعایت طرفین ملحوظ داشته به حصص
برادرانه تقسیم رسد نموده است تا آنکه این بے گناه بقهر سلطانے پائمال گردید بالجمله
چون ازینقدر غله کفایت بصرف یک هفته هم نمی بود و بنا بر آن از تنگی اذوقه نوبت به هلاکت
رسید یک آثار غله به نوزده و بست روپیه اگر دستیاب می گردید از مغتنمات می شمردند
غازی الدین خان فیروز جنگ هشتاد هزار گاو محموله رسد گرفته متوجه از دوی شاهزاده
شد و کهنیان به دریافت این حال با فواج جرار بر لشکر خان فیروز جنگ ریخته جنگ
در انداختند خان مذکور جنگ کنان راه سطے نمود دو هزار مشکل دو کروه از صبح تا شام
میرفت و شب مقام کرده به تکفین و تدفین کشتگان می پرداخت چنانچه بست و یک روز
به همین نهج جنگ کنان سطے مسافت نموده قریب اردوی شاهزاده رسید تا آنکه همهها

عمده باے خود را بہ کشتن دادہ و اصلا توقع کامیابے نہ دیدہ بی نیل مرام برگشت و خان
فیروز جنگ از فضل الہی و اقبال بادشاہے در نواح اردوے شاہزادہ رسیدہ
امرا و خوانین باستقبال شتافتہ بہ ملازمت شاہزادہ آوردند بادشاہزادہ اورا
در بغل گرفت و عاطفت کمال براو ظاہر ساختہ تحسین و آفرین نمود ہمان روز نرخ غلہ
فے روپیہ تا پنج آثار رسید حضرت بادشاہ باستدراک این حال مہربانی بسیار
بسحال خان فیروز جنگ مرعی داشتہ بر زبان مبارک آوردند کہ چنانکہ آبروی چغتائیہ
از سعی و جانبازی خان فیروز جنگ بسحال ماند حق سبحانہ تعالی آبروے او را و فرزندان
او را تا آخر زمان از آفات دوران در حفظ و امان خود نگاہ دارد بالجملہ روز دوم باز
آثار گرانے ظاہر گردید بنا بر آن موکب گیہان پوے عالمگیر بقرب وصول لرزہ در
بنیان اعدا در انداخت دو ہزار گاو بار غلہ از لشکر بادشاہی باردوی بادشاہزادہ
مرحمت گردید چون مدت محاصرہ قلعہ بامتداد انجامید آن حضرت خود متوجہ ملاحظہ
مورچال شدند و از سر نو تقسیم مورچال و ترتیب افواج کردہ جنگی سخت در انداختند
اما مفتوح نشد و از امتداد ایام قحطے عظیم در قلعہ افتاد و آب ہم در چاہات نماند ہمہ چاہ و دریا
بہ مرتبہ خشک شدند کہ یک قطرہ آب بہ ہزار جد و جہد بدست نمی افتاد درین صورت قیامتی
بر اہل قلعہ ظاہر شد و از اعوان و انصار ہزار ہا کس از شدت گرسنگی و تشنگی

جان دادند سلطان سکندر که خورد سال بود شبها جامهٔ سیاه پوشیده بخانهٔ مردم میرفت
و لگد و چوب مے خورد و از امرا به جهت تنگی معاش نالش میکرد اما کسے بر او رحم نمی نمود
تا آنکه جواهر عمده بدست پیرزالان بفروخت میداد و قیمت قلیل که بدست می آمد خرچ
قوت او مے شد القصه چون نوبت تا اینجا رسید متحصنان قلعه از جان تنگ آمدند و
طاقت جنگ بخود ندیده از جانب سلطان سکندر بعرض رسانیدند که سکندر از کردهٔ
خود استغفار میکند و امیدوار عفوست بادشاهزاده بدیوان خود حکم نمود که بر مورچه رفته
این ملتمس را از زبان سکندر بشنود دیوان مذکور حسب الامر بجا آورد و معروضهٔ سکندر را
انچه شنیده بود بعرض رسانید بعده شاهزاده بخدمت پدر آمده التماس واقعه نمود
حکم شد که سکندر را حاضر گردانند چون نوید بخشش و بخشایش بگوش سکندر رسید بذریعهٔ
امراے عظام پیش بادشاهزاده آمده مجرا نمود بادشاهزاده شفقت بسیار ظاهر نموده
مثل فرزندان او را در آغوش گرفت همان وقت نقارهٔ فتح و کوس نصرت بلند آوازه
گردید و علم هاے زرنگار بر بروج قلعه که نشان فتحمندیست نصب کردند اعظم شاه سکندر را
همراه خود بحضور حضرت بادشاه آورد سکندر بعد عرض کورنش و تسلیمات التماس نمود
که عرصهٔ شش ماه است که این فدوے در فکر زمین بوس میگذرانید اما بعضی فتنه
پردازان ازین سعادت محروم داشته مرا مورد قصور و فتور قرار داده بودند

آن حضرت شفقت پدرے برحال او ظاہر نمودہ در قرب خیمۂ خود بہ کمال عزت او را جا دادند و آزرم بانو بیگم ہمشیرۂ سکندر را با دیگر پردگیان خدمت نواب قدسی نقاب بیب النساء بیگم گذاشتند و بعد چندے بیگم مذکور را در عقد شاہزادۂ کام بخش در آوردند بالجملہ این فتح سترگ بتاریخ چہارم ذیقعدہ روز دوشنبہ سے ام جلوس عالمگیری مطابق سنہ یک ہزار نود و ہفت ہجرے از مکمن بطون بعرصۂ شہود در رسید مرزا معز الدین موسوے تاریخ آنچنین یافت۔ تاریخ

کارفرماے ملک بیجاپور	کہ ز نقصان ہوش تختش رفت
کرد از بس حمایت کفار	پادشاہ جہان برآشفت
لشکری بر سرش گماشت کہ شد	طاقتش طاق گشت با غم جفت
شد چو عاجز سکندر عادل	خاک درگاہ را بمژگان رفت
سال تاریخ از خرد جستم	فتح اسکندری مبارک گفت

ذکر فتح حیدرآباد دکن

والی این دیار سلطان ابو الحسن قطب الملک کہ در عوام بخطاب تاناشاہ مشہور و معروف است از نجیب زادہ ہاے ایران دیار بود از ہمدان در لباس فقر بہ سیاحت در دکن آمد چون قطب الملک عبد اللہ شاہ والے حیدرآباد را پسرے نبود بنا بر آن بر فطانت و

ذکاوت وحسن ظاهری او مفتون شده او را به دامادی گرفت و ولیعهد نمود بعد چندی
که سلطان را روزگار بسر آمد ابوالحسن بر سریر فرماندهی برآمده خود را به خطاب
قطب الملک ابوالحسن تانا شاه برگرفت از انجا که در سخاوت حاتم عهد بود ابواب بذل و کرم
بر روی عالم کشاد و از عطیات بیکران و بخشش بی پایان جهانے را مستغنی ساخت
در عهد دولتش مردم ولایت ایران و توران و ممالک روم و فرنگ صیت فیض بخشی و
زر پاشی او شنیده جوق جوق بدکن رسیدند و از خوان سخاوتش بهره وافی
ربودند در اندک مدت ولایت حیدرآباد در آبادی و رونق خلاصهٔ امصار و بلاد گردید
مادنا نام برهمنی که به عقل و دانش پایه بلند داشت به وزارتش سر امتیاز برافراشت
و به مزاج سلطان چندان تقرب حاصل نمود که امرای جدید و قدیم از اعتبار بر اقتادند
روزے درویشے مسلمان مصدر قصورے گردید برهمن مذکور به قطع دست هایش
فرمان داد چون حکمش بجا آمد شورشے عظیم افتاد اما از تسلط و اقتدارش کس نتوانست
که دم زند مقارن این حال رایات جهانکشاے عالمگیر به تسخیر بیجاپور به حرکت آمد درویش
مذکور بارد وے بادشاهے رسیده دادخواه شد از انجا که عالمگیر را هواے تسخیر
این ولایت از مدتے در سر بود و بسبب فرمان پذیرے و اطاعت گزارے
ابوالحسن ذریعهٔ حصول این مدعا بدست نمی آمد درین وقت از استغاثهٔ درویش

حیلۂ شرعے بدست آوردہ بوالے حیدرآباد نوشت کہ از اسلام توجب وصد عجب کہ مادنا کافر
را بر پیروان دین محمدے حاکم ساختے وحل وعقد مہمات سلطنت خود بکف اقتدار او گذاشتے
تا انواع تعدے بحال مسلمانان مملکت از و بظہور مے آید باید کہ آن کافر را دست و پا بستہ
ہمراہ گرز برداران بادشاہے روانۂ حضور نمائے واز آیندہ بہ چنین کارہا محترز
باشے ابوالحسن چون بر مضمون فرمان اطلاع یافت گرز برداران را بزر پاشے از خود ساختہ
بذریعۂ تحریر وتقریر حیلۂ وفات مادنا برہمن معروض بارگاہ خلافت نمود عالمگیر بہ دریافت
این باب بہ غضب درآمدہ در فکر کارش افتاد مقارن این حال برہمن مذکور با یکے
از حبشیان در ہنگام طلب تنخواہ درشتے نمودہ دشنام داد تا از دستش بقتل رسید
یا بجملہ چون ولایت بیجاپور فتح گردید ہمت والا بجہت تسخیر حیدرآباد مصروف شد
ہر چند کہ خانجہان ودیگر امرا از ہنگام جنگ بیجاپور بر بعضے قلعہ جات سرحدے جنگہا
داشتند اما درین وقت این ارادہ بیشتر تصمیم یافت روایت کنند کہ روزی کہ بیجاپور
فتح شد ہمان روز ابوالحسن تانا شاہ جشنی شاہانہ ترتیب دادہ وتمامے نوہنالان
باغ را کہ بسبب فصل خزان از پیرایۂ زمردین عاری بودند برگ وبارش از نقرۂ
ترتیب دادہ ومینائے سبز وسرخ مناسب حال ساختہ تنۂ آنرا از بادلۂ فورا فشان
پوشیدہ بود وخود نزدیک شام با بسیاری پری پیکران کہ ہریکی از آن الماس

یاقوت وزمرد گرانبار بودند گلگشت باغ مے نمودو داد خوشدلے و فارغ البالی میدادند
که ناگاه علئے نقبے وزیرش از عقب دوان دوان آمده خود را در پای سلطان
افگند و از هوش رفت سقایان جلو که گلاب پاشی مے کردند گلاب بر او ریخته
بهوش آوردند سلطان پرسید که این چه حال ست گفت که بیجاپور فتح شد و سکندر
دستگیر گردید سلطان را بمجرد شنیدن این سخن رنگ بر رخ شکست و عالم سکوت
طاری شد و تمامے مقربان خدمت و کار پرداز ان سلطنت را حالتے دیگر گردید
بهزار بے لطفے آن جشن را باتمام رسانیدند علی الصباح اراکین مملکت حاضر آمده
کنگاش درمیان آوردند و گفتند که سلطان را تا به سرحد خود حرکت باید نمود
و مبارکباد باتحایف دهدایا باید فرستاد اگر قبول فرمود فهوالمراد والا بهشتاد هزار
سوار که در رکاب دولت جمع می شوند جنگ باید کرد از انجا که ایام ادبار او قریب
رسیده بود ند برین راے صواب انتما اتفاق ننمود مقارن این حال شاهزاده
معظم بهادر شاه به دوازده کروهے حیدرآباد درآمد ابوالحسن قلعه گولکنده را
استحکام داده حراست آن را به غلامان حبشے سپرد و عریضه بخدمت بادشاهزاده
نوشت که باوجود اطاعت و عبودیت که زیاده از نوکران میکنم مهم بر اسلام از کدام
حکم الهی و فرموده رسالت پناهے مے نمایند بادشاهزاده بدیدن مضمون خط مجیب

شده متالم گردید و از غایت خدا ترسی گریه ها نمود اما چون از حکم پدر چاره نداشت
تقسیم مورچال و ترتیب افواج نموده جنگ انداخت از طرفین نائره حرب و ضرب
باشتعال در آمد و هر سنگامه جدال و قتال گرم گردید اما بر مورچال بادشاهی مثل
عابد خان پدر غازی الدین خان فیروز جنگ و دیگران یورش غنیم بسیار بود
و گوله چون تگرگ بر ایشان می بارید و مردم بسیار بکار می آمدند و بر مورچال
شاهزاده بسیار کم مردم کشته می شدند چون روز نامچه بنظر عالمگیر گذشت به مشاهدهٔ
این صورت حضرت بادشاه از بادشاهزاده متوهم گردیده حکم کوچ دادند و به آوان
مسعود زمان محمود با فواج جرار و توپخانهٔ بیشمار علم نهضت برافراشته به دوار
کروهی حیدر آباد نزول اجلال فرمودند ابو الحسن تانا شاه از سطوت اقبال بادشاهی
باضطراب در آمده و قلعهٔ حیدر آباد را به مردم معتبر سپرده و اجازت بدستور داده
خود به قلعهٔ گولکنده توطن و تحصن گزید روز دوم چون شش کروهی حیدر آباد مهبط
نزول گردید بهادران بادشاهی کمر سعی به میان جان بسته دست کشش و کوشش
کشادند جنگی عظیم رو داد عابد خان پدر غازی الدین خان فیروز جنگ از ضرب گوله
شربت شهادت چشید و چند کس از روشناسان بادشاهی بدست دکنیان
گرفتار آمدند ابو الحسن رعایت بحال آنها مرعی داشته بعزت تمام ایشان را

نزد خان فیروز جنگ فرستاد با سجله چون عالمگیر از بهادر شاه توهمے پیدا نموده بود
بهت تحقیق این حال خفیه سبخان فیروز جنگ تاکید نمود و بعد چند روز بعرض رسانید
که فدوے را از بادشاهزاده اطمینانے نیست فرمودند که هوشیار باشد و سررشته
حزم و احتیاط از دست ندهد چند روز هم نگذشته بود که مردم خان فیروز جنگ
دو جاسوس ابوالحسن را دستگیر کرده آوردند چون بهت استکشاف احوال
سختے نموده شد ایشان از ترس جان باظهار ماجرا پرداختند که فرستاده ابوالحسن هستیم کتابت او را
زیر سنگی گذاشته آمده ایم خان فیروز جنگ مردم همراه داد تا خط ابوالحسن سربمهر
در آوردند با دراک مضمون نامه غضب سلطانے باشتعال درآمد بغازی الدین خان
حکم کردند که فردا طلب بهادر شاه بعمل خواهد آمد باید که با فوج خود نزدیک لشکر او باشے
روز دوم بادشاه پیاده دیوان خاص را بهطلب شاهزاده فرستاد محمد معزالدین و
محمد عظیم پسرانش چون پدر را التماس کردند که رفتن حضور پیش پدر خود خلاف مصلحت ست
ما فدویان تا جان در بدن داریم چون نثارے و جانفشانے حاضر ایم بهر امرے
که فرمان رود بجا آریم آن خداشناس گفت که دنیا چند روزه است اگر با پدر بامید
فتح جنگ کردم و فتح هم یافتم تا چند خواهم زیست و اگر کشته شدم دنیا و عقبے
هر دو برباد دادم خدا گواه این معنے ست که موافقت خود با ابوالحسن تا ناشاه

محض بہ نیت صلاح مسلمانان بود نہ برائے شر و بدخواہے پدر و سلطنت خود اکنون
میروم اگر پدر بکشد بہتر ازان است کہ مرا عاق پدر بگویند ہماندم ہر دو پسران
خود را گرفتہ متوجہ دربار شد چون بدیوان خاص رسید حکم شد کہ اسد خان
حربہ از ایشان گرفتہ مقید نماید چنانچہ اسد خان حسب الحکم پیش بادشاہزادہ آمد
سلام نہ کرد آن رمز شناس آداب دان خود کمر را کشادہ و نیمہ قدر برخاستہ
حربہ را باو سپرد و فرمود کہ ہرچہ حکم باشد بعمل آرند خان مومی الیہ بادشاہزادہ
را بخیمہ دیگر آوردہ مقید نمود و پسرانش را جدا جدا قید ساخت و کارخانجات او را
بالتمام ضبط فرمود رفیقان و متوسلان و مردم اردویش بہر طرفے کہ ما منی یافتند
گریختند و اکثرے فقیر شدند و بعضے در سرکار سرفرازی یافتند نور النسا بیگم
زوجہ بہادر شاہ را ہم کہ والدہ محمد رفیع القدر باشد و آنرا ابو الحسن تانا شاہ ہمشیرہ
خود خواندہ بود مقید نمود و بموجب حکم خواجہ سرایان زیور و جواہرات از بدن نازکش
بہ کمال بیعزتی کشیدہ ضبط نمودند و در قید بادشاہزادہ سختی تا بدرجہ عمل آمد
کہ آن بے چارہ تا مدت دہ سال از تراشیدن موے سر و ناخن و اکل
طعام گرم و نوشیدن آب سرد و پوشیدن لباس لایق محروم ماند گویند کہ
بعد نہ سال عالمگیر بہ بہادر شاہ پیغام فرستاد کہ اگر پدر جاہل باشد و پسر فاضل و

از پدر به او مکروهے برسد موافق شرع شریف چه باید نمود بہادر شاہ کہ مرد عالم و
فاضل بود بجواب عرض نمود کہ اگر پسر مجتہد وقت و پدر جاہل باشد و پدر را او را بہ کشد
بہ عوض آن پدر را نتوان کشت عالمگیر شنیدن این سخن حکم نمود کہ فردا جلوس بہادر شاہ
ترتیب دادہ اماده دارند چون این خبر بدو رسید نزدیک اشتہار یافت کہ فردا بہادر شاہ
رہائے خواہد یافت حلوائے اردوے بادشاہزادہ کہ از روز تہا ہے او مرا اردوی
بادشاہے دوکان مے داشت این خبر دریافتہ از غایت مسرت دکان خود را بتاراج
داد درین ہنگامہ چند دوکانات عمدہ دیگر دست بردینما یان شدند چون این معنے
معروض بارگاہ خلافت گردید در غضب آمدہ حکم رہائے بادشاہزادہ منسوخ کردہ
یک سال دیگر از حال او تغافل فرمودند سال دوم ازین ماجرا بہادر شاہ را از
زندان رہائے دادہ شمشیر عالمگیر کہ از پدر خود یافتہ بودند ہا و بخشیدہ و رکاب
او را بدست خود گرفتہ بصد معذرت بر اسپ سوار ساختند و حکم نمودند کہ انچہ
کارخانجات بادشاہزادہ ضبط شدہ اند بمتصدیان سرکارش نشان دادہ بسپارند
وانچہ بہ خرچ در آمدہ باشد از خزانہ بادشاہے بدہند روز دوم کہ عید الفطر بود
بہ عیدگاہ تشریف بردند و بہ شاہزادگان حکم نمودند کہ ہمہ ہا حاضر شوند اعظم شاہ
کہ از روز مقیدے بہادر شاہ بر جاے ولیعہدی مے نشست امروز ہم

برہمان جاے خود نشست بعد دیرے کہ بہادر شاہ آمد و برادر را بر جای خویش
یافت دور بایستاد عالمگیر کہ نماز بود و بہ ملاحظۂ این حال دست خود را از عقب دراز
کردہ اعظم شاہ را بطرف دست چپ کشید و بہادر شاہ را بدان طرف اشارہ
نمود تا او بر جاے پیشین خود بنشست درین معاملہ چندان غضب و غصہ بر دلہای
ہر دو شاہزادہ مستولی گردید کہ اگر ترس بادشاہ درمیان نبودے عالم برہم
خوردے عالمگیر این معاملہ در نظر آوردہ بہادر شاہ را بصوبہ داری کابل مرخص
نمود و معزالدین جہاندار شاہ پسرش را بایالت ملتان ہمراہ داد و اعظم شاہ
را ہمراہ خود در دولت خانہ آوردہ و الاجاہ پسرش را بمنصب نہ ہزارے
امتیاز دادہ ہمپایۂ محمد عظیم پسر بہادر شاہ کردہ رفع کدورت او نمود اکنون
خامۂ سوانح نگار این معاملہ را ہمین جا گذاشتہ ہمان سلسلۂ سخن را باز بدست می آرد
کہ بعد مقید شدن بہادر شاہ میان عالمگیر و ابوالحسن جنگ بہ شدت در گرفت و بسیار
مردم کار آمدنے از طرفین بکار آمدند و بسبب قحط غلہ و بے سامانے جنگ
نوبت ہلاکت بر افواج بادشاہے رسید چنانچہ نعمت خانعالی کہ ہمرکاب بادشاہ
عالمگیر ناظر این ماجرا بود در وقایع خود بہ تفصیل و تشریح این ماجرا پرداختہ است
چنانچہ جہت سیرابی ریاض سخن سطرے چند از ان درین صفحات مے گذارد

ازنعمت خانعالے بہرحال چون وظیفہ وقایع نگار ثبت جمیع احوال وضبط تمامے مقال ست پوشیدہ نماند کہ احوال ہریک از سکنۂ اردوے معلی چہ شیخ وشاب وچہ اعلی وادنے گاہے مقرون است بخوف وگاہے بہ رجا مگر طفلان بے پروا وکودکان از بیم وامید مبرا دامن خندہ بکمر زدہ بہ آستین استغنا وبی نیازی گرد ملال از چہرۂ آمال مے افشانند قطعۂ نصاب فراگرفتہ بخاطر خورسند وآواز بلند در مکتب نشاط ودبستانِ انبساط مے خوانند انچہ بگوش رسیدہ بہ ہوش میرسد۔

قطعہ

سخن را بود در تقارب قبول	فعولن فعولن فعولن فعول
الہ است واللہ رحمان خدای	مگر او کند رحم بر فوج شاہ
رحیم ست وغفار وآمرزگار	ندانم چہ شد حصۂ این سپاہ
تعلم بیاموز دا علم بدان	کہ سرما ربگریخت از رزمگاہ
حصین ومتین محکم واستوار	چو دیوار این قلعہ بی اشتباہ
تکلم سخن گوی وقل حرف زن	ولی گاہ باشک وگاہے بآہ
سما وفلک چیست ہفت آسمان	کہ از دود باروت گشتہ سیاہ
بود ارض وغبر ازمین آنکہ شد	پر از مردہ زیر وزبر در سہ ماہ

محل و مکان و معان است جای | کثیف و عفن از هجوم سپاه
سقر دوزخ و نار آتش و لے | به فعل آمد اینجا و عید اله
چو جنت بهشت عاقبت آن سرای | نصیب کسی کو جدا شد ز شاه
ملک بادشه جند لشکر بود | بر آن ضحک و خنده برین قاه قاه

کلام و عبارت سخن شعر و بیت
چو این قطعه خواندے بگو واه واه

ع فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات | شعر در بحر رمل باشد به از آب حیات
چیست عنقار و پیه کبریت احمر اشرفے | کیمیا نوکر شدن یکهفته پیش بوالحسن
فقر و فاقه عیله و عسرت صبوری انتظار | انچه باشد نوکران بادشه را در دکن
خیمه آنچیزے که منع تابش و بارش نه کرد | فرش دان سطح زمین ملبوس هیچ جلد بدن
ممتنع معدوم این هر دو بطرز لف و نشر | دانه و کاه و دواب و نفقه فرزند و زن
الثقیل و الغلیظ آبی که در این لشکر ست | الا جل حکم طبیبان المرض احوال تن
فلسفی آنکس که میگوید خلا باشد محال | در خزانه گر رود هرگز نه گوید این سخن
مانیا قطرب جنون و خبط و مالی خولیا | تاج و دیهیم افسر و اکلیل باشد بی سخن

سرگروه منهیان اخبار و آثار و پیش آهنگ فنجران اوضاع و اطوار که بجاسوسے

محله و بازار مامور و محکوم اند چون مهرهٔ شطرنج خانه بخانه گردیده و مانند اوراق گنجیفه صف به صف وار سیده و از هر جا خبر گرفته حاکی این نظم منظوم است

درین ملک خراب امروز کس را نیست سامانے
چو گنج افتاده اند اهل هنر در کنج ویرانے

بسر حدی رسیده خلق را افراط ناداری
که معنی هم ندارد این زمان حرف سخندانے

سپاهی هم به میدان قناعت میکند جولان
ز شمشیر و سپر دارد دم آبی لب نانے

طبیب از علم طب دریاد میدارد همین معنے
نباشد خوب تر از شربت دینار درمانے

منجم را نشد غیر از فلاکت از فلک حاصل
ز ضعف جوع بیند قرص مه را گرده نانے

نباشد آنقدر سرمایه هم جراح مسکین را
که بر زخم دل خود سر نگون سازد نمکدانے

چو طفل نی سوار از بهر روزی می دود کاتب
ز کلک خود کمیتے دارد و از صفحه میدانے

ز حیرت گفته قاری من کلو میخوانده ام یارب
نخواندم هیچ گه لاتاکلو در هیچ قرآنے

شده خیاط همچون سوزنی از تنگ چشمیها
همیشه چشم دارد دانشش بر جیب احسانے

ز گهڑیالی یکی پرسید از روزت چه ماند آیا
بگفت احوال اگر این ست بهر ساعتی آنے

ز جای غلغل شادی شنیدم گفت همسایه
که شخصی دید شب در واقعه پر آرد انبانے

صدای ماتمی از خانه برخاست پرسیدم
چه شد گفتند در این خانه وارد گشت مهمانے

یکی گفتا خداوندا بحق نوح پیغمبر
برای قلعهٔ گولکنده کن ایجاد طوفانے

یکی گفت ای سبب ساز کریم از عزت یوسف — بمن بنمای خود در خواب امشب گنج پنهانے
یکی میگفت بہر قرض دادن خلق کن یارب — یہودی ہندی و نصرانی و گبر و مسلمانے
باہل حرف باید گفت اہل حرفہ بسیار اند — بخاموشی ادا کردم سخن را نیست پایانے

بالجملہ قلعۂ گولکنڈہ بتاریخ بست و چہارم ذیقعدہ سال سی جلوس عالمگیری مطابق سنہ یک ہزار نود و شش ہجری بعد جنگ ہشت ماہ بر دست بہادران بادشاہی مفتوح گشت و ابوالحسن دستگیر شدہ در قلعۂ دولت آباد محبوس گردید دختر انش را داخل دولت خانۂ بادشاہے کردہ یکے را بعنایت خان پسر اسد خان و دویے را بہ محمد عمر پسر زادہ بخشیدند گویند کہ رستم خان افغان و عبد اللہ خان ترین نوکران ابوالحسن کہ صاحب اختیار دروازہ ہاے قلعہ بودند اگر بہ طمع منصب و جاگیر دروازہ ہاے قلعہ بر افواج بادشاہی نمی کشادند کشایش این قلعہ باین آسانے ممکن نبود - تاریخ

قربانِ کلک بامن گفت مونس — مبارکباد فتح حیدر آباد

بعد ظہور این فتح شش کرور و ہشتاد لک و دو ہزار روپیہ نقد سوائے مرصع آلات و ظروف طلا و نقرہ و دیگر اسباب و کارخانجات بدست عالمگیر آمد

ذکر تسلط قوم مرہٹہ بملک دکن و جنگ ایشان با عالمگیر

آورده اند که رانا بهیم مرزبان اودے پور که بوفور مکنت وجاه وکثرت دولت وسپاه
سرآمد راجه های هند بود و نسبت او به نوشیروان عادل منتهی مے شد
دو پسر داشت یکے رام سنگه دوم باگه سنگه رام سنگه پس از وفات پدر
مسند آرائے فرمانروائے گردید و باگه سنگه بحکم آنکه درویش در گلیمی بخسپند و دو
پادشاه در اقلیمے نه گنجند ترک وطن نمود و با دختر نجارے عشق بهم رسانیده باتفاق
او در دکن قریب دریائے نربدا طرح سکونت انداخت مرزبان آنرا پاس مقدم
او را گرامے داشته پیش خود جا داد و رفته رفته زمام مملکت بدستش سپرد
ازانجاکه شخص کاردان و مرد برگزیده بود صحبتش با مرزبان اندیار درست
نشست و با بیارے معدلتش چمنستان مملکت را طراوتے تازه بهم رسید
بعد چندے که فرمانروائے آن ولایت رخت هستی ازین جهان فانے به ملک جاودانے
ببرد پسرے صغیر سن گذاشت که استعداد ملک دارے و فرمانده ے
نه داشت باگهه سنگه که از عهد پدرش رائق و فائق مهمات بود فرزندش را
بر مسند حکومت نشانیده تمشیت امور سلطنت به دستور قدیم بر ذمت همت
خود گرفت بعد چندے که آن صغیر السن به مرکز بلوغیت رسید باگهه سنگه
به مقتضاے حق شناسے و نیکذاتے امر حکومتش را با و سپرده خود کناره گرفت

بطرف دکن رفته در موضع دیول گانون بامر کاشتکاری اشتغال ورزید چون
دران ویرانه گهونسله که بهندے کلبهٔ محقر را گویند تیار نموده توطن اختیار نمود
بنا بر آن باگهه سنگه گهونسله مشهور شد و رفته رفته از کثرت استعمال گهونسله
مبدل ببهونسله گردید چنانچه تا حال قومش به بهونسله معروف ست بالجمله باگهه سنگه
را از دختر نجارے پسرے به وجود آمد چون جوان شد در فکر کتخدائی او افتاد
از اهل قومش کسی قبول نه نمود تا به دکن رفته دخترے از غیر قوم مرهٹه بدست
آورده او را کتخدا کرد و پسر ازوی بوجود آمدند بابوجی و نبوجی از بابوجی دو پسر
شدند سمبهاجے و سرماجے و از نبوجے هشت پسر که آن همه از دست عالمگیر
بعلت جزیه به قتل رسیدند بالجمله بابوجے و نبوجے بنا بر مناقشهٔ زمینداری ترک
توطن دیول گانون نموده در موضع دیوندهمن مضافات دولت آباد استقامت
گرفته طرح کاشتکاری انداختند و بعد چندے هر دو برادران پیش لکهوجے
جادو راے دیسمکه ملازم سرکار نظام شاه بادشاه احمد نگر رفته نوکر شدند و رفته رفته
به داروغگی ذیوڑهیات سرامتیاز برافراشتند چون سمبهاجی پسر بابوجے
خیلی شکیل و جمیل بود دیسمکه جادو راے او را بسیار عزیز داشتے و اکثر او را
در آغوش گرفته مثل فرزندان خود محبت نمودے روزے معزی الیه بریک

زانو دختر خورد سال خود را و برزانوے دیگر سمبہاے را نشانیدہ در حالت نشۂ شراب
برزبان آورد کہ اگر فیما بین این ہر دو صورت مناکحت بظہور آید چہ خوش باشد
بابوجی بہ مجرد برآمدن این کلمہ از زبان جادوراے عرض نمود کہ از امروز اقتران
این دو کوکب مستحکم گردید و نیز حاضرین جلسہ اشاہد این حال نمودا ما جادوراے
ہیچ نہ گفت این خبر در ساعتے بتمامی شہر اشتہار یافت زنان جادوراے
بدریافت این حال بہم برآمدند جادوراے ہمان روز بابوجے و نبوجے
را موقوف نمود و از شہر اخراج داد تا ایشان باز بہ دیول گانون مسکن
قدیم خود استقامت گرفتند و بعبادت اشتغال ورزیدند بطفیل اجابت
بندگے در جائیکہ عبادت میکردند خزانۂ بیشمار یافتند از ہمان روز بہ تقویت
این دولت خداداد بفکر جمعیت سپاہیان کار آمدنے افتادہ در اندک مدت
جمعیتے کثیر بہم رسانیدند و تاخت و تاراج باطراف مخصوص بر جادوراے
شروع نمودند شبے بابوجے بہ دولت آباد پاے تخت نظام شاہ شتافتہ
و چند خوک را کشتہ در زیر مسجد بادشاہی انداخت و عرضی بخود مشعر حال جادوراے
در باب مناقشۂ شادی و استدعاے داد و انصاف نوشتہ در طاق مسجد
گذاشت صباح آن این خبر و عرضے بحضور نظام شاہ رسید بادشاہ

جادوراے را طلب داشتہ تہدید نمود کہ دختر خود را با پسر بابوجی منعقد ساختہ
آشوب این فتنہ فرو نشاند او عرض نمود کہ اگر بابوجے و پسرش سمبھاجے
از پیشگاہ آنحضرت بہ مناصب و مراتب سربلند شوند کمترین ہم در تعمیل حکم
سرکار حاضرست نظام شاہ قبول نمودہ بہ طلب او فرمان داد بابوجی برطبق
فرمان حاضر گردید جادوراے استقبالش نمودہ بہ دولتخانۂ بادشاہی آورد
و با بادشاہ ملازمت داد نظام شاہ او را بہ منصب و جاگیر تفاخر بخشید جادوراے
بہمان قرب اوقات بہ ساعت مسعود و زمان محمود دختر خود را باسمبھاجی کتخدا نمود
بعد چندے نظام شاہ را پیمانۂ عمر لبریز شد چون وارث سلطنت صغیر السن بود
سمبھاجے بوزارت او رسیدہ بہ وفور کاردانے زمام سلطنت بکف اختیار
خود درآورد و جادوراے خسر او کہ از مدتے مدار المہام این سلطنت بود
از عروج داماد مغلوب حسد گردید و در فکر برانداختن او شد بنا بر آن با غوائے
مزاج والدۂ بادشاہ پرداخت اما آن عاقلۂ روزگار نظر عاطفت از سمبھاجی
ہرگز نگرفت ناچار جادوراے از بادشاہ دہلی طلب فوج نمود و ترغیب و
تحریص بر تسخیر آن ولایت داد شاہجہان بادشاہ دہلی میر جملہ را با شصت ہزار
سوار بہ دکن فرستاد سمبھاجے چون این حال استقبال نمودہ

جنگ در انداخت چون دانست که این بلا از خانهٔ خودش برخاسته است و بانے
مبانے این فتنه جادو راے خسرو است ناچار عطف عنان نموده مع بادشاه
مادرش در قلعهٔ ماهولے متحصن گردید چون ایام محاصره بامتداد انجامید و
ذخیرهٔ قلعه کمی پذیرفت سمبهاجے بادشاه بیجاپور را مخفے بر احوال خود اطلاع داد
که این بلا از سبب خسر من بر دولت نظام شاهیه برخاسته است اگر بنده را
پیش خود جا دهند به بندگی حاضر شوم و این بلا ازین سلطنت دور گردد بادشاه
بیجاپور بتوسط مرزا جگدیو که دیوانش بود قولنامه فرستاده او را مطمئن گردانید
سمبهاجے بجمعیت بست و پنج هزار سوار مع قبایل خود بطرف بیجاپور راهے شد
در اثنار راه جادو راے تعاقب او بجا آورد سمبهاجے به یلغار تمام خود را به
بیجاپور رسانید اما ز وجهٔ او که دختر جادو راے بود بدست پدر افتاد جادو راے
او را در قلعهٔ سونیرے که بقبضهٔ سمبهاجے بود فرستاد از انجا که زن مذکور
حامله بود بعد ایام معینه پسرے زائید که موسوم به سیوجی گردید و سمبهاجے چون
به فرمانروائے بیجاپور پیوست نوازش بسیار یافت و به منصب مدارالمهامی
سرافراز فراشت از انجا که مرد شجاع و کار آزموده و جنگ دیده بود
در اندک روزگار کارنامه ها بجا آورد و بولایات اطراف و جوانب تاخته

غلغلهٔ شجاعت در انداخت سلطان بنا بر حسن خدمت بسیارے قلعه جات و ولایات
با و مرحمت فرمود تا سمبهاجے حکام و عمال خود را بدانجا متعین نمود از ان جمله
دادا جے پنڈه را حکومت چند قلعه جات سپرده هنگام رخصت فرمان داد که زوجهٔ
مرا با پسرم سیواجے از قلعهٔ سونیرے برآورده به قلعهٔ سوسیری نگاه دارد
و پرورش و پرداخت و تعلیم و ترتیب و بعمل آرد دادا جے فرمانش بجا آورده
چندان همت بر تربیت و تعلیم سیواجی مصروف نمود که در اندک مدت یگانهٔ آفاق و
برگزیدهٔ دهر شد در خلال این احوال سمبهاجے بر دشمنے تاخت نمود جنگی سخت
رو داد و پسر دویمش که از بطن زن دیگر بود درین معرکه
کشته گردید سمبهاجے ازین واقعه پراندوه مغموم و ملول گشته وظهور این واقعه
بسبب اغوائے جادو را ے خسر خود دانسته زوجهٔ خود را طلاق داد و از
پسر خود سیواجی هم نفرت گرفت و دخترے از قوم دیگر بهمرسانیده بحبالهٔ
ازدواج خود در آورد بعد چند روز پسرے ازو بهمرسید که به الکاجی معروف و
مشهور گشت سمبهاجے محبت بسیار با این زن بهم رسانید دادا جی
پنڈه بوا دید این بیمهری پدر در انصرام کار سیواجی بیشتر مصروف شد و سامان
شوکت و حشمت او ترتیب داد و ولایات ویران را به حسن سلوک آباد ان ساخته

زرخیز نمود و باغات بسیار از نام سیواجی بنها د و تالاب و چاهات بسیار احداث
نمود مقارن این حال والے بیجاپور ودیعت حیات نمود و پسرے
صغیر السن بہ سلطنت رسید تمشیت کار و بار مملکت بر رای بیگم بادشاہ قرار گرفت
ازین سبب تغیر و تبدل و عزل و نصب بسیار واقع شد سمبھاجے کہ دران زمان
حاکم کرناٹک بود راجہ جنجا ورو بدہل را کشتہ بر مملکتش قابض و بر دولت و حشمتش
متصرف گردید و قوتے بسیار و شوکتے بیشمار حاصل نمود و پسر زوجہ ثانے را
بحکومت این ولایت امتیاز بخشید درہمین اوقات شاہزادہ اورنگ زیب
بہ اتالیقی امیر جملہ بملک نظام شاہیہ در آمدہ دولت آباد را بجوزہ تصرف
در آورد و شہر اورنگ آباد را بنام خود آباد نمود و بعد اتمام این کار متوجہ بیجاپور
گردید سیواجی پسر سمبھاجے کہ درین روزہا شعورے بہم رسانیدہ بود کارہا
حسب مرضے خود پیش گرفت و تحف و ہدایا بحضور عالمگیر فرستادہ موافقتی
پیدا ساخت و اکثر بر ممالک و ولایات تاخت و تاراج شروع نمود داداجی
پنتہا ازین خود سرے او ملالے بہم رسانیدہ بود خود را مسموم ساخت بعد وفاتش
دولت بیشمار و خزائن بیرون از وہم و قیاس بدست سیواجی افتاد
درین صورت افواج بسیار ملازم داشتہ از تاخت و تاراج غلغلہ در ولایات

انداخت وقتیکه عالمگیر بشنیدن خبر بیمارے پدر خود شاهجهان بغرض تسخیر ملک هندوستان
و دفع داراشکوه متوجه هندوستان شد فرمان طلب او با فوج کثیر جهت همراهی خود به او
فرستاد او از نافرمانے ها فرمان عالمگیر را به دُم سگ بسته در تمام شهر تشهیر نمود
و ایلچی را سخت و درشت گفته و بر عالمگیر از خروج او بر پدر الزام ها داده از ملک
خود اخراج نمود چون وقت تدارک و انتقام آن نبود بنا بر آن عالمگیر تدارک این
بے ادبے ها بوقت دیگر گذاشته عازم هندوستان شد سیواجی بعد رفتن
عالمگیر قوتے و شوکتے که داشت زیاده ازان بهم رسانید و سمبهاجی پدر سیواجی
بعد مرور ایام از اسپ افتاده ودیعت حیات نمود سیواجی بر اموال و اخباس
و ولایات مقبوضهٔ پدر هم متصرف گردیده کوس انا ولاغیرے کوفت
چون عالمگیر بعد قتل داراشکوه و قید نمودن پدر بر سریر سلطنت هندوستان
متمکن گردید بسبب همان گستاخے ها که مذکور شد در فکر تدارک سیواجی افتاد
متواتر با او محاربات نمود اما چون فضل الهی شامل حال او بود گزندی و
آسیبے با و نرسید تا آنکه از غایت تعصب جزیه بر هندوان مقرر فرمود
آنانکه بپرداخت آن قادر بودند بنظر حفظ جان و مال تن با دادن دادند و
آنانکه کیسهٔ بضاعت خالی داشتند در شکنجهٔ عقوبت گرفتار آمدند روزے

درعین سوارے ہندوان جوق جوق جمع آمدہ فیل سواری آنحضرت را حلقہ
زدند و داد و بیداد شروع نمودند عالمگیر بمقتضاے پیرحمی بہ فیلبانان حکم
بہ قتل ایشان فرمود تا فیلبانان بایماے اقدس و اعلی ہمہ ہندوان را بہ حملہ ہاے
فیلان پامال ساختہ راہے ملک عدم ساختند سیواجی بدریافت این حال
کثیر الاختلال بہ کمال شوخے عرضداشت بہ بارگاہ خلافت فرستاد کہ
نقلش این است۔

عرضداشت سیواجی بنام عالمگیر

شکر عنایات الہی کہ بہ تقریب مہم خیرخواہ زرہا بربادرفتہ و خزانہ بادشاہے
تہی گشتہ بنابرآن فرمودہ اند کہ از فرقۂ ہندو مبلغے بصیغۂ جزیہ تحصیل نمودہ
سامان سلطنت سرانجام دہند حضرت سلامت بانے مبانے کشورستانی
حضرت عرش آشیانے اکبر بادشاہ تا مدت پنجاہ و دو سال باستقلال تمام
داد فرمانروایے دادند و بادین و آئین عیسوی و موسوی و داؤدی و
محمدی و فلکیہ و ملکیہ و عنصریہ و دہریہ و برہمن و سیورہ طریقۂ ائمۂ صلح
کل اختیار نمودہ رعایت و حمایت ہریک پیش نہاد خاطر و بامقاطر ساختہ
بخطاب مستطاب جگت گرو معروف و موصوف گردیدند و بیمن این نیت بہ

بهر جانب که نگاه میفرمودند فتح و اقبال استقبال می نمود و اکثر ممالک دران زمان
بحیطهٔ تسخیر مے در آمد و حضرت جنت مکانے نورالدین جهانگیر بادشاه بست و
دو سال بر تخت دولت و اقبال تکیه زده دل به یار و دست بکار کامرانی
فرمودند حضرت علیین مکانے صاحبقران ثانے شاه جهان بادشاه تاسی و دو
سال سایهٔ فیض پایهٔ تاج مبارک بر تارک جهانیان گسترده حیات جاودانی
که عبارت از نیکی و نیکنامی ست حاصل روزگار فرخنده آثار او گردیده اند ازهٔ شوکت و
صلابت شان ازینجا قیاس توان کرد که بادشاه عالمگیر در پیروی نگاهداشت
دستور آنها در مانده است آنها نیز در اخذ جزیه قادر بودند اما عنایت ایزد متعال
را شامل حال جمیع مذاهب و مشارب دانسته غبار تعصب را گرد خاطر راه
نمیدادند خلق الله را امانت خالق خیال نموده رعایت و احسان ها مرعی
داشته اند که بر صفحهٔ روزگار باقے است و دعا و ثنا سے آن پاک
گوهران تا ابد الدهر بر دل و زبان صغیر و کبیر جایگیر است ازینجاست که از
برکت نتائج نیت مدارج دولت و معارج آنها روز بروز در افزونے و
افزایش بوده و خلق الله دران عهد به امن و امان فارغ البال و آسوده
حال در کسب کار خود اشتغال میداشت و در دور حضرت اکثر ملک و

قلعه جات از تصرف بدر رفته و ما بقی عنقریب میرود که در خراب و ویران نمودن
تقصیر سے نمیشود رعایا پایمال و حاصلات ہر محال در پایۂ اختلال بجای صد ہزار
یک ہزار دشوار پس ہر گاہ فلاکت و افلاس در دولت خانۂ بادشاہ و
بادشاہزادگان خانہ کردہ باشد احوال زمینداران و منصب داران
معلوم وقتیست کہ سپاہے در شورش سود اگر در مالش مسلمانان گریان و
ہنودان بریان اکثر مردمان بنان شب محتاج اند و روبطمانچہ سرخ مینمایند
فتوت سلطانے چگونہ اقتضا کند کہ یک تکلیفات جزیہ خیمۂ این حالت پُر ملالت
گردد و از مشرق تا مغرب شہرت میرود و بر کتابۂ روزگار ثبت مے شود
کہ بادشاہ ہندوستان بر کجکول گدایان رشک آوردہ از برہمنان وسیورہا
وجوگیان و بیراگیان و محتاجان و مسکینان و درماندگان و افتادگان جزیہ
مے گیرد و بر کیسۂ گدائی جوانمردے میکند و نام و ناموس تیموریہ فرو
مے اندازد و حضرت سلامت در کتاب آسمانے و کلام ربانے اگر اعتبار
نمایند رب العالمین فرمودہ اند نہ رب المسلمین و کفر و اسلام نقطۂ مقابل اند
برنگ آمیزے و طرح انگیزے نقشبند حقیقی است اگر مسجدی ست بہ یاد
او بانگ میزند و اگر بتخانہ الیست بہ شوق او جرس می جنباند تعصب دین و

آئین کسے نمودن از کتاب منحرف گردیدن و بر نقش نقاش خط کشیدن و خط خطا چیدن ست۔ بلیت

زشت و زیبا هر چه بینی دست دست بروی منه		عیب صنعت هر که گیرد عیب آن صنعت گر ست

در عالم عدالت العالیه جزیه به هیچ وجه جایز نیست و از روی حکومت بشرطی درست تواند بود که رعایا از جمیع تکلیفات محفوظ و محظوظ باشد و ضبط و ربط بحدے باشد که زن جمیله تنها باز و زیور از ملکے به ملکے امانت و سلامت برسد درین دور که شهر ها بتاخت و تاراج میرود و از صحرا چه گوید قطع نظر از سخن انصاف و عدالت این که جزیه بر قانون هند ناسزا ست در زمان احمد گجراتے را که روزهاے تیره از شاه راه حقیقت بر آورده در خار زار چنین خیال باطل افگنده بود زود دستاصل و مقطوع النسل گردید و در جرید زمان واقعه گرفتار شدن مراد بخش نامراد بجرد این اراده فاسد عبرت نامه ایست براے ظالمان و جزوے مبلغی منجمله خزانه صیغه نذر که از احمد آباد خانه مراد بخش بخانه داراشکوه رفت چون شعله آتش به خانمانش جا گرفت۔ بلیت

آتش سوزان نکند با سپند		انچه کند دود دل مستمند

بهمه حال صلاح دولت موافق وقت آن ست که خاطر دریا مقاطر را از کدورت تعصب
مصفا ساخته آزار مردمانی که حلقهٔ اطاعت و انقیاد بگوش دارند منظور نظر مرحمت
بفرمایند اگر دینداری بر مردم آزاری وصواب در عذاب هندوان منحصر و تصور
فرموده اند اول از راناجی سنگه باید گرفت که سرگروه هندوان ست و بعد ازان
ازخیرخواه بگیرند چندان مشکل نیست برای خدمتگاری حاضر آماموران و مگسان را
آزردن از عالم مردی و مردانگی بعید است عجب از نمکخوارگی دولت خواهان ست
که از حق نفس لامر اغماض میکنند و آتش پاره را خس پوش مینمایند زیاده چه عرض نماید
آفتاب عمر و دولت از مطلع مسکین نوازی و غریب پروری تابان و درخشان باد فقط

عالمگیر به ملاحظهٔ گستاخی های سیواجی همچو مار برخود پیچید و به تدارک او بسیار از بسیار
توجه نمود راجه جی سنگه مرزبان جی پور را با دلیرخان به تنبیه او متعین نمود این هر دو
سردار با فوج جرار بر او شتافته محاربات سخت با او نمودند و چندان با او جنگ
کردند که طاقت مقاومت با دشمن نماند ناچار به راجه جی سنگه رجوع آورده طالب مصالحت
گشت راجه مذکور چند قلعه جات نامی از و گرفته و موعود به عاطفت بادشاهی نموده
او را مع پسرش باکنور رام سنگه پسر خود بحضور عالمگیر فرستاد سیواجی چون به سواد
دارالخلافت آمد از رام سنگه گفت که من به بادشاه کورنش مانند نوکران نخواهم نمود

رام سنگه جواب داد که این امر منافی آئین سلطنت ست پاس مراتب بادشاهی بعمل باید آورد
بادشاه باستماع این چنین کلمات بی ادبی او بنظر احتیاط حکم فرمود که تا محراب های بارگاه
را کوتاه و تنگ نصب کردند و این هم اشارت فرمودند که هرگاه برای آمدن سیواجی
سر فرو کند نقشچی صدای مجرا بلند نماید الحاصل چون سیواجی بر در دولتخانه رسید دروازه ها
کوتاه و تنگ دید یکپای اول گذاشته بدون خم کردن سر اندرون رفت داروغهٔ اهتمام
مقابل شده برای آداب گفت سیواجی دست رد برزده قدم بیشتر گزاشت و سر سری
دست پیش شده نزدیک به تخت رفت رام سنگه اشاره کرد که بر پایهٔ امرای عظام
بایستد سیواجی منغص شده بر پایهٔ صدر اعلی نشست رام سنگه دیوان اعلی سیواجی
را پشت داده روبروی بادشاه ایستادند و معروض داشتند که چون دربار ندیده است
تاب هیبت سلطانی نیاورده حرکت بیجا کرد عالمگیر او را رخصت فرمود و به فولاد خان
کوتوال حکم نمود که او را نظر بند کنند سیواجی از همان وقت در فکر مخلصی خود افتاد و بعد
مرور ایام مردم چوکی را از خود غافل ساخته و در صندوقی نشسته بدر رفت و باز کار پیشین
شروع نموده بر مملکت بادشاهی تاخت و تاراج آغاز گرفت عالمگیر باز افواج جرار
بسرکردگی امرای نامدار بر سر او متعین نمود اما کاری پیش نبرد مقارن این حال
سیواجی مسموم گشته از لباس حیات مستعار عاری گشت سمبهاجی پسر کلانش متکفل امر سلطنت

گردید مقارن این حال عالمگیر بتسخیر حیدرآباد متوجه شده با ابوالحسن تانا شاه محاربات
نمود دران وقت سمبها فرزند دوم سیوا شریک ابوالحسن گردیده مضرت بسیار بلشکر
ظفر پیکر رسانید بنابر آن بعد فتح حیدرآباد تدارک سمبها مقدم کار ها شده شیخ نظام دکهنی
بسرگردگی افواج جرار مقرر گشته بدین مهم رخصت یافت از قضای الهی سمبها در ایام هولی کنار
دریای شور به کوه های دشوار گزار کوکن در آمده موافق رسم هندوان جشن بادشاهانه
ترتیب داده بعیش وطرب اشتغال داشت وخیال بادِ مخالف هم در دلش نبود از انجا
که این کار دست بسته از شیخ نظام بظهور آمدنی بود منهیان اخبار این خبر به شیخ رسانیدند
شیخ مذکور کمر همت بر میان جان بسته با معدودی کار آمدنی بیلغار تمام جانب مقام
مذکور دوید صبحی که هندوان موافق عادت خود ها با نفراغ حوایج اشتغال داشتند
شیخ به جمعیت کثیر در آنجا در رسید سمبها به مشاهدهٔ این حال دست وپای تدبیر گم کرده
بجای محفوظ رو پوش گردید رفیقان ومردم فوجش که بالتمام بی سلاح بودند اسیر و
قتیل گشتند وبعضی ازان که فرصت یافتند جان را بسلامت بردن غنیمت دانستند
شیخ مذکور بعد این معامله به تجسس سمبها پرداخت واز جای که رو پوش بود بدست آورده
مع پسرش ساهو روانهٔ بارگاه خلافت نمود عالمگیر از دستگیر شدن سمبها چندان مسرت
اندوخت که مافوق آن نباشد چون سمبها بحضور آمد وهنگام باز پرس جواب های

سخت و دشنام غلیظ دادن گرفت بنابران به قتل رسید اما شاهو پسرش را که جوانی زیبا بود امان بخشیده مورد عاطفت بادشاهی نمودند و بخطاب راجگی مخاطب ساخته قریب خیمهٔ خود جا دادند تا همین جا پرورش یافته به سن بلوغ رسید که ذکرش بجای خود خواهد آمد بالجمله بعد گرفتار شدن سمبها اعیان مملکت راجه رام برادرش را از قید برآورده برمسند فرمانده نشاندند و سنتاو و فلیاو دیگر بهادران سرکارش شورشی عظیم در مملکت بادشاهی در انداختند تا آنکه حضرت بادشاه بادولت و اقبال بدین مهم نهضت کرده جنگ کردند و قلعهٔ ستاره را بعد کشش و کوشش بسیار و بعد مرور ایام بتاریخ سیزدهم ذیقعده سال یک هزار و یک صد و یازده هجری مفتوح نمودند عبدالجلیل بلگرامی تاریخ این فتح چنین یافت - تاریخ

چو شه ابهام زیر خنصر آورد	بورد اسم اعظم در شماره
قلاع کفر شد مفتوح فی الحال	ز تیغ او عدد شد پاره پاره
ز انگشتان شه بر مد ابهام	برابر چار الف کردم نظاره
بعینه بود شکل سال هجری	پی تاریخ تسخیر ستاره
چنین تاریخ گفتن اختراعی ست	شد از عبدالجلیل این آشکاره

اگرچه این قلعه فتح گردید و نیز دیگر قلعه جات هم بتصرف درآمدند و امرای نامی

راجه رام به قتل رسید ند اما شورش او فرو ننشست و تاراج او بر ما
محروسه بدستور ماند تا آنکه عالمگیر از جان به تنگ آمده فی صد نه روپیه بصیغهٔ سرد یسمکهی
نیز چوتهه یعنی حصهٔ چهارم در تمامی ممالک دکن به مرهٹه مقرر کرده با او صلح نمود و با وجود یکه مدتے
دراز درین محاربات دکن گذشت اما مدعای او که از قطع بنیان مرهٹه بود حاصل
نه گردید و همانجا وفات یافت -

ذکر وفات عالمگیر

چون عمر عالمگیر به نود و یک سال رسید و از تنظیم و تسییق معاملات دکن و تدارک مرهٹه
عهده برانه شد و عوارض جسمانی بر مزاجش هجوم آورده از زندگانی یاس تمام با و حاصل
گردید ناچار بجانب دار الخلافت شاه جهان آباد مراجعت فرموده در بلدهٔ احمد نگر رسید
دران وقت اشتداد مرض و یاس از حیات بیشتر شد بنا بران فسخ عزیمت پیشتر
فرموده کام بخش پسر خود را که بسیار عزیز می داشت بروز دوشنبه هفدهم ذیقعده
سنه ۱۱۱۸ الهجری بحکومت بیجاپور امتیاز بخشیده بدان طرف رخصت فرمود و تاکید
بکوچ های طولانی نمود و محمد اعظم پسر وسطی را حکم نمود که بصوب مالوه کوچ کند اما ثانی و قطع
منازل نموده هر روز پنج کروه مسافت طی نماید دو روز در منزل مقام کرده روز
سوم باز راه سپرد شود همانا مدعای او ازین امر آن بود که اگر سانحهٔ ناگزیر رو نماید

بسبب نزدیکی شاهزاده مذکور که شجاع با فرهنگ و جویای نام و ننگ ست در اردو آشوبے برنخیزد و علت از خود جدا کردنش آن بود که مبادا در حالت ضعف کاری که خود با پدر کرده بود پسرش نیز با او نکند بالجمله بعد رفتن شاهزاده حالت آن حضرت رو بتنگی کشید و وقت گذاشتن و گذشتن فرا رسید از انجا که استقلال و حواس بغایت داشت درین حالت تنگ خطوط بنام فرزندان خود بقلم خاص نگاشت که نقلش حوالهٔ این صفحات گردیده -

خط عالمگیر بنام محمد اعظم شاه

پیری رسید ضعف قوی شد قوت از اعضا رفت بیگانه آمدم بیگانه میروم خبر از خود نیست کیستیم و چه کاره ایم نفسی که بی ریاضت رفت افسوس ازان باقے ماند ملکداری و پاسداری هیچ نشد عمر عزیز مفت رفت خداوند دارم و روشنی آن در چشم تاریک خود هیچ نمی بینم حیات پایدار نیست و از نقش رفته نشانی پدید نه و از استقبال توقع مفقود تب مفارقت کرد چرم پوست تنها گذاشت فرزند کام بخش اگرچه ببیجاپور رفت اما نزدیک ست آن عالیجاه ازان نزدیک تر عزیز القدر شاه عالم ازهمه دورتر فرزندزاده بحکم الله نزدیک هندوستان رسیده لشکر و لشکریان همه بیدست و پا و سراسیمه همچو من مضطرب که از خداوند خود تنهای گزیده در حالت

اضطراب و چون سیماب بیقرار امدنمی فهمند که صاحب نعمت داریم هیچ نیاورده ایم وجزو بال
مردم چیزی نخواهم برد اندیشه دارم که درچه عقوبت گرفتار خواهم شد نظر بر رحمت والطاف
او امید قوی ست اما نظر براعمال و افعال خود تفکر نمی گذارد چون از خود گذشتم دیگر کجا ماند

مصرع هرچه باداباد ما کشتی در آب انداختیم

صیانت بندگان اگرچه پروردگار خواهد کرد لیکن نظر بر عالم ظاهر بر فرزندان هم ضرورست
فرزندزاده را دعای آخرین بگویند وقت رخصت ندیدم اشتیاق او باقی ماند بیگم
اگرچه ملول ست مالک دلها خداست کوته اندیشی مونثات جز به ناکامی نتیجه ندهد
الوداع الوداع الوداع -

خط عالمگیر بنام محمد کام بخش

فرزند جگربند من - در عالم اختیاری هرچند که برضای الهی نصیحت کردم وسعی از امکان
زیاده نمودم چون خواست الهی نبود بگوش رضا نشنیدند حالا یگانه آمدم بیگانه میروم
وبربی بضاعتی شما ترحم می آید چه فائده عذاب وگناه هرچه کردم ثمره او خود دیدید ام
عجب قدرت ست که آدم تنها و میروم باین لشکر و قافله سالاری تپ که از دوازده
روز مرافقت داشت تاب نیاورده گذاشت جز خدا دیگر بنظر نمی آید اندیشه
لشکر و لشکریان نظر بر وبال آخرت ملالت خاطر شده از خود خبر نیست پشت

خم شد پا از جرات ماند نفسی که برآمد و رفت انچه ماند توقع نماند ه گناه بسیار کردم نمی دانم
که بچه عذاب گرفتار خواهم شد حراست بیگناه اگرچه رب العالمین خواهد کرد اما بر مسلمانان
و فرزندان لازم ست و قتیکه در عالم هستی بودم حراست اینها نشد حالا معلوم لیکن
آن فرزندان را که این معنی ودیعت نهاده دست قدرت هست حفظ و احتیاط
بنده ها بحسب ظاهر ضرور عالیجاه هم نزدیک ست نشود که مسلمانان کشته شوند و وبال
آن برگردن من ناکاره بماند والده شما و فرزندان شما را به خدا سپردم وخود رخصت
میخواهم حالت اضطراب ست بهادر شاه در جائیکه بود هست فرزندایشان نزدیک
آمده فرزندزاده بهادر در نواح گجرات ست حیات النسا چیزی از روزگار ندیده
طول ست و حالت بیگم بیگم داند او دی پوری که والده شماست در بیماری با من
غنوده ارادهٔ رفاقت دارد خانه زادان و مردمان حضور هرچند که گندم نما و
جو فروش اند اما دور افتاده را نه پروای کار باید گرفت تا پیراهن و فا کفن پاره از
پا بدکرده نالش طلبداران نوعی که بود بآن حالت بماند داراشکوه هرچند تدبیرهای
مناسب بعقل خداداد داشت لیکن علوفهٔ مردم بیش میکرد قلیلی ازان قلیل هم
نیافتند و آزرده ماندند من رخصت شدم انچه نیک و بد گفتم بدنه برند و هرچه در حق
شما شد در خاطر نیارند که عاقبت انذر من مواخذه نشود - بیت

رفتن جانرا بچشم خود ندیده هیچ کس	من بچشم خویش می بینم که جانم میرود

والسلام والاکرام بالجمله بتاریخ بست وهشتم ماه ذیقعده سنه ۱۱۱۸ هجری مطابق سال یک هزار هفت صد عیسوی بود که روح برفتوحش از قفس عنصری پرواز نمود نعمت خان عالی تاریخ وفاتش چنین یافت - رباعیات

عالمگیر آن خدیو صاحب تدبیر	ببرداشت دل از جهان جان هم شد سیر
اورفت ز ملک ملک زو رفت بگو	شد بادشه ملک فنا عالمگیر

دیگر

آن شاه که دائم علم فتح برافراشت	چون گشت نود ساله جهان را بگذاشت
در هر کاغذ خود صاد میکرد رقم	بر نسخه عمر او خدا صاد نگاشت

عالمگیر بادشاهی بود بجامه فضل وکمال آراسته - وبه کسوت زهد وتقوی پیراسته در انشاپردازی عدیل ونظیری نداشت ودر فهم وفراست وجرات وهمت رقم یکتای می نگاشت اما جمیع مورخان اتفاق برین معنی دارند که با این همه صفات که مذکور شد در مکر وفریب یگانه بلکه منتخب زمانه بود وبیشتر ازین کلید کشایش ابواب مقاصد می نمود جنگ های که با برادران خود نمود وباوجود بی سامانی از مکر وتزویر وبعضی جا بقوت شمشیر چنان که ایشان را مستاصل ساخت وساحت مملکت را

از مدعیان سلطنت نوعیکه پاک و صاف نمود محض کارا و بود مدت العمر در جنگ و
پیکار گذرانید و ولایت دکهن که مملکتی است وسیع و ولایتی است فراخ از قبض و
تصرف سکندر عادل شاه و ابو الحسن تانا شاه برآورده داخل ممالک محروسه نمود
چنانچه محاصل عهد دولت او تا بهبست و نهه کرور روپیه رسید و لیکن از دست مرهٹه
زحمت بسیار کشید و در تدارک و استیصال این طایفه تا آنکه عمر خود صرف نمود اما بسبب
آنکه از اهل سپاه و از اهل قلم و از فرزندان نامدار و از بزرگان عبودیت شعار هیچ
یکی از وطنین نبود و بر قول و قرار اعتمادی نه داشته دل نهاد خدمات نمیشدند بلکه
در عین مواقع اغماض کلی می نمودند این مهم به سرانجام نرسید بالآخره به تنگ آمده حقوق
چوتهه و دیسمکهی به تمام ممالک دکن به مرهٹه عطا نموده مصالحت نمودند تا بعد وفات
آنحضرت این هر دو حقوق که مخصوص برای ملک دکن بودند در تمام هندوستان
ملک موروثی مرهٹه شد و سلاطین مابعد بسبب ضعف حالت خود و بنظر شوخی و جرأت
این طایفه این هر دو حقوق او را برای تمام ممالک محروسه خود تسلیم نموده اسناد
عطا فرمودند لیکن از ان هم شورش ایشان فرو نه نشست و بالآخر همین فتنه
باعث زوال سلطنت اسلامیه گردید و بادشاه بدست مرهٹه گرفتار آمده بگرفتن موجب
نافع و متوکل گردید که ذکرش انشا الله بر جای خود خواهد آمد - بعد فتوحات که او را

به برادران حاصل گشت و پدر خود حضرت صاحبقران ثانی شاه جهان بادشاه
را بدست آورده مقید فرمود خواست که نوعی رفع بدنامی خود بکند و تنفری که خلایق
را از حرکات او بهم رسیده برطرف گرداند پس رقومات سوای برا که محاصل آن از لکوک
متجاوز بود حکم معافی فرمود از جمله حقوق های که داخل خزانه عامره سلطانی می شدند
محصول اهل حرفه بود از جوهری و صراف تا نخود فروش و سبزی فروش که در کوچه
و بازار بر زمین بادشاهی غیر ملکی خود نشسته بیع و شرا می نمودند و در هفته یا در
آخر ماه ادای مقرری می نمودند دیگر حاصل عمده راهداری که بر کل معبرهای اطراف
و صوبجات و طرق که مابین هر منزل سه چهار چوکی نشانیده فی ارابه و شتر گاو
و اسپ و آدم سوای محصول جنس از تجار و مسافرین و متردین و عاجز و
مفلس به تعدی و عنف می گرفتند و دیگر محاصل بازار و عرس بزرگان و جاترهٔ هنود
بمعابد و تیرتهها که در هر سال یک دو بار واقع می شود و هزارها مردم از اطراف
معتقدین و تاجران و بیوپاریان جمع آمده خرید فروخت می نمودند و نیز محصول
مسکرات و میخانه و قمارخانه و هر غله که بعد ادای حصهٔ سرکار بخانه خود می آوردند دیگر
در نالشات دیوانی هر قدر که زر از مدعا علیه مدعی را می دهانیدند چهارم آن و نیز
جرمانه و شکرانه و احمقانه و ابواب فوجداری و چهاربهینٹ از هر موضع و محال

همچنین بسیاری رقومات بودند که ذکرش بخوف تطویل کلام بقلم نیامده منجمله این رقومات
قریب هفتاد هشتاد ابواب معاف فرمودند اما سوای چند رقومات باقی همه قایم و برقرارماند
واز ضعف حکم تعمیل آن چنانکه باید از حکام نمیشد - بلکه علانیه بایصال می آوردند هرگاه
اطلاع جرو اخذ آن ابواب معاف شده بسمع مبارک می رسید بعضی را به موقوفی و بعضی را
به کمی منصب معتوب می فرمودند و باز بذریعهٔ مربیان خود ایشان برجای خود رسیده مورد
الطاف می شدند درینصورت این عنایت بادشاهی که هرچند بمصلحت وقت بود اثری
بدل ها پیدا نه نمود و مقصود اولهٔ از رفع بدنامی و تالیف قلوب بود اصلا حاصل نه گردید
چنانچه نعمت خان عالی در وقایع دکن این ذکر را بشوخی حوالهٔ قلم نموده که پیش ازین
بنگارش آمده بهرحال درین عهد دولت هیچ یکی از وضیع و شریف و صغیر و کبیر بطمانیت
خاطر نبود و از لشکرکشی و تاخت و تاراج مملکت و اخذ جزیه از هندوان ساحت
پرفضای هندوستان مسکن زاغ و زغن گردیده و بران از شامت اعمال بلای
قحط و وبای طاعون از بندر سورت و بمبئی تا ولایت دکن و دیگر ممالک شیوع یافته
تا هفت سال امتداد کشید که هزاران هزار بندگان خدا بعضے بمرض طاعون و بعضی
از گرسنگی به هلاکت رسیدند و الوف نفوس بمعاملهٔ جزیه اسیر و قتیل گشتند و صنوف
ذیحیات در معارک جانستان طعمهٔ تیغ اجل شدند چنانچه بهشتی شیرازی که ملازم

شاهزادهٔ مرادبخش بود در مثنوی آشوب هندوستان ذکر این واقعه نموده که ابیاتی چند از آن ثبت افتاد۔

برافتاد در سم نشاط از جهان	سپاه غم آمد کران تا کران
هزاران فتادند بی روزگار	عزیزان بهر گوشه زار و خوار
ز طاعون بسی شهرها شد خراب	شد از قحط دریای طاقت سراب
بهر سر حد از غارت رهزنان	نه تجارتی نام ماند و نه نان
ز سر حد بنگاله تا آب سند	چو کاشانهٔ چغد شد ملک هند
ز آب اٹک تا به ملک دکن	همه راغ شد شهر و باغ و چمن

مدت عمر نود سال و هیجده یوم و مدت سلطنت پنجاه سال و بست و هشت یوم۔

ذکر واقعات که بعد وفات عالمگیر رو داد

چون بادشاه عالمگیر به مشیت رب قدیر رخت زندگانی ازین جهان فانی بربست نسبت لنسابت آن حضرت عمدة الملک اسدخان و اهتمام خان چیله را به حضور شاه عالیجاه که مراد از اعظم شاه باشد روانه کرده ازین واقعهٔ هوش با اعلام نمودند او باستماع این حال کثیر الاختلال خود را بر جناح استعجال بمعسکر اقبال رسانید و لوازم تعزیت بجا آورده نعش پدر را با حمید خان

باورنگ آباد روانه کرده و خود بخدمت همشیرهٔ خویش زیب النسا آمده در غم پدر گریه و
زاری نمود پس ازان باتفاق امرای عظام و خوانین والامقام مثل اسدخان
و چین قلیچ خان که بالآخر نظام الملک شد بر سریر سلطنت برآمد همه امرا و وزرا
با او بیعت کردند و حلقهٔ اطاعت بگوش و غاشیهٔ عبودیت بردوش کشیدند و به سماعت
احسن ازانجا نهضت اعلام واقع شد و عنان توجه جانب هندوستان معطوف گردید
درین اثنا خبر این حادثهٔ جانکاه به ولیعهد سلطنت و وارث مملکت محمد معظم بهادر شاه
که دران وقت به صوبه داری کابل و لاهور و پشاور قیام داشت در رسید کمال سراسیمگی
و بیتابی با دوست داد در یاد پدر گریه و زاری ها نمود و مراتب جزع و فزع بعمل آورد
چون حصول امر سلطنت از دست برادر خود بدون جنگ و جدال محال میدانست و
نیز اسباب رزم و پیکار درین حالت بی سر و سامانی در آئینهٔ حال خود از محالات
میدید بنا بر آن در گرداب حیرت افتاد منعم خان وکیل مطلق او به مقام خیر خواهی و
جانفشانی در آمده کلمات تسکین و دلدهی بعرض رسانید و متکفل این امر خطیر شده در گرد آوری
سامان رزم و پیکار مصروف شده در اندک مدتی سامانی شایسته و لشکری بایسته جمع آورده
بعرض رسانید چنانچه بساعت حمیده و آوان فرخنده اعلام نصرت بهادر شاهی
بجانب هندوستان باهتزاز در آمد و بادشاهزاده معزالدین جهاندار شاه حسب الحکم

ازملتان برآمده سعادت همرهی گزید و محمد عظیم که او را اعظیم الشان می گفتند دران وقت
به جاگیر خود بنگاله بود بایمائی پدر از انجا برآمده در آماده چهل کروهی دارالخلافت
شورش انداخت چون این خبر وحشت اثر بگوش عالیجاه رسید باذوالفقارخان
نصرت جنگ پسر اسدخان وزیرالسلطنت که امیرالامرا و بخشی الملک بود ارشاد کرد
که به چهل کروهی دارالسلطنت بلای عظیم وارد است او جواب داد که به برکت اسم اعظم
برطرف خواهد گردید بعد ازان عرض کرد که بنده بهمراهی شاهزاده بیدار بخت پیشتر
میرود تا سدراه غنیم شوم عالیجاه این رای او را مستحسن دانسته قبول نمود و بدست
شتر سواری رقعه به پسر خود بیدار بخت نوشت۔

رقعه اعظم شاه به بیدار بخت پسر خود

فرزند سعادت مند را معلوم باد۔ که بخشی الممالک نصرت جنگ را پیش شما رخصت فرمودیم
آن سردار را بخدمت خود غنیمت شمارد و چندان بعزت او کوشد که دو گروه
عمده را باستقبال فرستد چون قدم در ایوان گذارد فرزندم بیدار دل ملاقات
کند وقت ملازمت بغلگیر شود و تکلیف نشستن نماید و عرض ضرور دانسته انچه
ضروری عرض کند و هرچه گویند بی مضایقه و اهتمال بعمل آرد و در رفتن اکبرآباد شتاب
کند که پیش از محمد عظیم برسد چون بخشی الممالک از خدمت مرخص شده مصروف

سامان سفر گردید بصلاح بعضی مردم ناعاقبت اندیش عالیجاه ازین ارادہ برگشت
و رفتن خود بدین مهم مقرر کردہ بخشی الملک را برفتن مانع شده به بیدار بخت ممانعت
نوشت شاهزاده بدریافت فسخ عزیمت سابق وتصمیم ارادۂ حال برآشفت وبحضار
مجلس گفت که پدر من بصوابدید ناعاقبت اندیشان کار میکند هرگز فایز به مدعا
نخواهد شد واین کشش وکوشش او اثری نخواهد بخشید درین اثنا خبر رسید که
محمد عظیم داخل اکبرآباد شد وبهادر شاه نیز از عقب بعد طی مراحل وقطع منازل
بالپسه ملحق گردید شاه عالیجاه باستماع این خبر بعزم جنگ از گوالیار متوجه دارالخلافت
شد ودر مقام سموگده مقابله رو داد بهادر شاه پیغامهای صلح وآشتی به عالیجاه
فرستاده در باب مصالحت کمال سعی نمود لیکن شاه عالیجاه از غایت خود رائی
نشنید ودر جواب این بیت نوشت - بیت

عروس ملک کسی در کنار گیرد چست	که بوسه بر لب شمشیر آبدار زند

ناچار بهادر شاه نیز آماده پیکار گردید اول از لشکر عالیجاه نائره جنگ وجدال
مشتعل شد بعد ازان بهادران بهادر شاهی به شمشیرهای بران وخنجرهای
جانستان جواب دادند تا آنکه بهادران طرفین درگیر ودار افتادند ودست
کشش وکوشش کشادند درین اثنا دو فرزند عالیجاه یکی بیدار بخت دوم

والاجاه بزخم گلوله‌های تفنگ شربت شهادت چشیدند عالیجاه را بوقوع این واقعه
جانگداز ذایقهٔ حیات تلخ شد و جامهٔ زندگانی بر تن گران آمد خواست که خود را در میدان
اندازد و باخنجر جانستان خود را هلاک سازد امرای خیراندیش و بهادران
جان فروش بعرض رسانیدند که اول تردد مابندگان ملاحظه باید نمود که چسان
پروانه وار خود را در آتش می اندازیم بعد ازان هرچه در خاطر مبارک بگذرد
اختیار است این بگفتند و بمیدان رزم آمده هنگامهٔ قیامت بپا ساختند و
شورشی عظیم در فوج عدو انداختند درین وقت عالیجاه بر فیل سوار و شاهزادهٔ
والاتبار را در حوضهٔ فیل نشانیده بذات خود جنگ میکرد چند زخم های کاری برداشت
اما اصلا تغیری بر چهرهٔ او راه نیافت شاهزادهٔ والاتبار که بعمر ده ساله بر فیل سوار
خاصه همراه بود هرگاه تیر بران شهباز اوج سلطنت رسیدی عالیجاه بدست
خود کشیدی تا آنکه تیری دیگر رسید آنرا نیز بر آورده فرمودند که در هودج
استراحت کن آن شیر دل اصلا بران راضی نشده همچنان نشسته تماشای نیرنگی
روزگار مے نمود نقل میکنند که چون برسیدن جراحات مزاج مبارک عالیجاه
رغبت آب فرمود فیلبان التماس نمود که ابریق آب عقب عماری خاصه است
هر زبان آوردند که ای نادان این نه آن وقت ست که از مقابلهٔ اعدا بطرف

عقب به بینم و گل خجالت چینم درین اثنا فیلبان هم مجروح شده بر زمین افتاد خود بدولت
پای از عماری برآورده فیل رامی راندند که ناگاه گلوله بندوق بر پیشانی آنحضرت
رسید بصدمه آن لطمه غیبی شاهباز روح مبارک از دام گاه فنا به عالم قدس
پرواز نمود مردم سپاه بوا دیدا این حال بعضے قرار بر فرار دادند و اکثری به خیال
ننگ و ناموس برای ادای حق ولی نعمت به میدان ایستادند تا آنکه ندای امن و
امان از لشکریها در شاه بلند شد و مژده عفو تقصیرات از چپ و راست برآمد جوق جوق
مردم سپاه و امرایان عظام و خوانین والامقام شرف کورنش دریافته مورد التفاتات
بی پایان شدند تاریخ این واقعه نعمت خان عالی چنین یافت - تاریخ

شهزاده دیوانه وش و اثر درد م	حقا که نبود هیچ از رستم کم
دیدند سر و پیش جدا چون ازهم	گفتند همه ها سے محمد اعظم

عالیجاه بغایت مرد شجاع بود در آئین سپهگری عدیل و نظیر خود نداشت مذکورست
که روزی در بیت السلطنت به ملازمت پدر میرفت در اثنای راه به فیلے مست
در خورد مردم جلو راه فرار پیش گرفتند شورشی عظیم از چپ و راست برخاست
شهزاده از غایت شجاعت با فیل درآویخت و به ضرب های جانستان او را
از پا درآورد چنانچه مرزا جلیل این واقعه را به رشته نظم کشیده و بغایت

بقلم لال بہادر مصور ملازم راجہ درگا پرشاد صاحب تعلقدار و انریری مجسٹریٹ سندیلہ

داد سخن داده باندیشهٔ طوالت سخن از نقلش اغماض کرده شد۔

ذکر سلطنت قطب الدین شاه عالم بهادر شاه پسر دوم عالمگیر

بعد کشته شدن عالیجاه بهادر شاه در لشکر برادر آمد و برادرزاده های خود را در آغوش عاطفت گرفت قطرات اشک از چهرهٔ شان بآستین مرحمت پاک نمود و پرده گیان حرم محترم برادر را در خیمهٔ خود جا داد و برنادانی و نافهمی برادر گریه ها نمود و بعد ازان بتاریخ یکم محرم سال یک هزار و یک صد و نوزده هجری مطابق یک هزار و هفتصد و سه عیسوی بر سریر سلطنت پا گذاشت۔ **تاریخ جلوس**

نشست چون بسریر جهان بهادر شاه	رسید مژدهٔ دولت بعالم بالا
ز منظر فلک آورد سر برون هاتف	بگفت سال جلوسش نظام ملک و دلا

اسد خان وزیر السلطنت را بخطاب آصف الدوله مخاطب ساخته وکیل مطلق گردانید و ذوالفقار خان نصرت جنگ پسر او را که امیر الامرا و بخشی الممالک بود بعنایت بیغایت برنواخته مقرب درگاه گردانید و منعم خان دیوان خود را عهدهٔ وزارت بخشید و عبد الله خان پسر سید میان را به صوبه داری الله آباد و حسین علی خان برادر خورد او را به ایالت صوبهٔ عظیم آباد از جانب شهزاده محمد عظیم مقرر فرمود از انجا که بادشاه رحیم و کریم و خدا ترس بود دوام می خواست که با برادران و عزیزان تا ممکن عنایت نماید موری آزاری نرساند

بنا بر آن به کام بخش برادر خورد نصیحت نامه ها نوشته دلالت بر اطاعت و موعود به
رعایت بسیار نمود اما آن نافهم و نا عاقبت اندیش اصلا گوش بر نصایح برادر نه نموده
با لشکری گران به جنگ بادشاه از دکن کوچ کرد و جنگ های سخت نمود و بعد برداشتن
زخم های کاری و دیعت حیات غرمود این واقعه نیز بر خاطر اشرف بسی گران آمد
و مدتها ملال خاطر دور نشد بعد این واقعه شورش سکهان در عهد او آتش فتنه بلند کرد
و آن بدین گونه است که بندا نامی فقیری که جانشین نانک شاه فقیر بود بواسطه آنکه
تیغ بر ادر مرشد او به عهد عالمگیر بقتل رسیده بود بدین سبب عداوت با داشت درین
وقت شورشی عظیم برانگیخت و بسیاری مسلمانان را به قتل رسانید و زن و بچه های
ایشان را گرفته هلاک کرد و قبور اولیای اهل اسلام را شگافته آتش در داد تا آنکه
موکب همایون به تدارک او بحرکت آمد و متواتر جنگ نمود لیکن آن فتنه فرو نه نشست
در عهد دولت او جمیع شاهزاده مطلق العنان بودند و به راحت و فراغت تمام
بسر برده ایام دولت او را به دعا می خواستند مذکور است که هفتده شاهزاده گرد و
پیش تخت او مے ایستادند روزی یکی از فرزندان او التماس کرد که پسران
دشمنان را مطلق العنان نمودن و از ایشان بغفلت بودن از آئین حزم و احتیاط
بعید ست بادشاه جواب داد که اگر اندیشه دشمنی برای سلطنت ست شما با دشمن تر ند

وایشان سلامتی ما را زیاده از شما خواهند خواست بهادر شاه برخلاف آبا و اجداد
خود مذهب تشیع داشت در مقام لاهور خواست که خطبه بطریق تشیع خوانده شود و عظیم الشان
برای سرانجام این کار مامور شد لیکن کار بجای نبرد بلکه شورشی عظیم از چپ و راست
برخاست و مردم شریف و رزیل باهم آمیخته خطیب را از منبر فرو کشیدند و لگد کوب
کردند بعضے گویند که چون عظیم الشان هم این معنی را منظور نداشت بنا بر آن زیاده تر
شورش افزود و بعد این واقعه بهادر شاه بتاریخ بست و یکم سال یک هزار و بست چهار
هجری به مقام لاهور بعمر هفتاد و سالگی پس از سلطنت پنج سال و یک ماه و دیعت حیات کرد
بعضے برآنند که وفات آنحضرت بسبب گزیدن سگی که با لآخر منجر بدیو اسنگے شد
واقع گردید۔

تاریخ وفات

در وفاتش بی سر و بے پا شدند	فیض و فضل و نعمت و عدل و کرم

ذکر واقعات ناگوار فیمابین پسران بهادر شاه

بعد وفات بهادر شاه فیمابین فرزندان او هنگامه عظیم برپا شد و گرد فتنه و فساد
از چهار سو بلند گردید تفصیل این اجمال برسبیل اختصار آنکه چون آنحضرت را چهار فرزند
بودند یکے محمد عظیم که او را عظیم الشان هم میگفتند دوم معز الدین جهاندار شاه
سوم رفیع الشان چهارم خجسته اختر جهان شاه درین وقت که این واقعه پر آشوب

رو داد عظیم الشان بخدمت پدر رافق فائق مهمات بود و با امیر الامرا ذوالفقار خان صفائی خاطر نداشت در فکر گرفتاری امیر الامرا مصروف گردید و آن سردار تجربه کار پیش از وقوع ارادهٔ او از غایت حزم و احتیاط از دولتخانهٔ سلطانی برآمده بجمعیت تمام بخانهٔ خود نشست هرچند که بعضی خیراندیشان از عظیم الشان التماس نمودند که وقت فرصت را از دست نداده بهوشیاری تمام ضبط اموال و کارخانجات بادشاهی باید کرد آن ناعاقبت اندیش بآن غرور که همه در تحت فرمان من ست و بجز من کیست که پا بر تخت سلطنت گذارد به کمال بی پروائی می گذرانید و همگی فکر دستگیر نمودن امیر الامرا ملحوظ خاطر داشت و بطرف دیگر معز الدین جهاندار شاه در حالت اضطراب آمده با امیر الامرا رجوع آورد و بکمال عجز و زاری کرد و ذوالفقار خان بنا بر بغض و عنادی که با عظیم الشان داشت رفاقت جهاندار شاه قبول نموده او را مطمئن ساخت و در ترتیب سامان رزم و پیکار اشتغال نمود عظیم الشان با دراک این خبر رقعه بنام امیر الامرا ذوالفقار خان نوشت که اگر سلامتی ذات و بقای عزت میخواهی حاضر درگاه شو و ازین خیالات بیجا بگذر ؎

باز آ باز آ هر آنچه کردی باز آ	صد بار اگر توبه شکستی باز آ
این درگه ما درگه نومیدی نیست	گر کافر و گبر و بت پرستی باز آ

غلامی قلماقی را حکم نمود که رقعه بامیر الامرا رساند و اگر تواند ببرد دست ببرد نماید غلام مذکور به خدمت امیر الامرا آمد و رقعه داد امیر الامرا مصروف خواندن شد غلام مذکور خنجر از موزه کشید و خواست که کار امیر الامرا تمام کند رای مان ازملازمین امیر الامرا که قریب نشسته بود بجرد ارادهٔ اش کارش تمام نمود و بامردهٔ صد ساله برابر کرد امیر الامرا بر پشت رقعهٔ این جواب نوشت - بیت

چو فردا برآید بلند آفتاب	من و گرز و میدان و افراسیاب

روز دوم امیر الامرا آنجسته اختر جهان شاه و رفیع القدر را بمواعید دلپذیر با جهانداری شاه متفق نمود و مردان کارزار و بهادران خنجر گذار جمع آورده باتفاق هر سه برادران به میدان جنگ آمد و از ان طرف عظیم الشان با فوج کثیر استعداد مقابله نمود آتش جدال و قتال به اشتعال در آمد و هنگامهٔ حرب و ضرب گرم گردید ؎

زوار و در آمد بمردان مرد	هزاهز در آمد بگردان گرد
زمین گفتی از یک دگر بر درید	سرافیل صور قیامت دمید

بالجمله تا هفت روز این هنگامهٔ قیامت اثر زلزله انداز بنیان جهان ماند روز هفتم گولهٔ توپ بر خرطوم فیل سواری عظیم الشان افتاد فیل بدحواس گردیده از میدان

عنان برتافت و بسرعت برق و باد بطرف آب راوی روان گردید فیلبان بزمین
افتاد خواص خان که درخواصی بود ریسمان فیل گرفته بزمین آمد و راه خود پیش
گرفت چند کس درعقب فیل دویدند اما بقتل رسیدند تا آنکه فیل خود را در آب
افگند و بگردابی در افتاده چنان فرو رفت که باز برنیامد و بعد ساعتی مع عظیم الشان
غرق شد درین صورت فتحی عظیم نصیب جهاندار شاه گردید روز دوم بعد این
حصول فتح خداداد جهان شاه که صاحب جرات و استعداد بود جویای ایفای عهد
تقسیم ملک و دولت گشته علم منازعت برافراشت چون معامله بآشتی نه گرائید
باز نائره جدال و قتال مشتعل گردید و جنگی عظیم درخورد جهان شاه غالب آمد معزالدین
جهاندار شاه از قلب لشکر گریخته به امیرالامرا ذوالفقار خان پیوست امیرالامرا
بمشاهدهٔ این حال مضطرب گردیده برقندازان خاصهٔ خود را طلب داشته
و مشت مشت اشرفی بدست آنها ریخت و گفت همین قدر از شما توقع دارم که پیهانه
گذرانیدن نذر مبارکباد تا به جهان شاه رسیده هرگاه متصل شوند یک شلک
بر فیل او سر کنند حسب الامر سه چهار صد کس به هیئت مجموعی بحضور جهان شاه که
با دو سه صد کس استاده و دیگر افواج او مشغول غارت لشکر معزالدین جهاندار شاه
بود رسیدند و حسب قرار یکبار تفنگ های خود سر کرده کار جهان شاه باتمام رسانیدند

وبساعتی شکست جهاندارشاه مبدل بفتح ونصرت گردید روز دوم رفیع القدر خواجه سرای
محلی خود را برای تهنیت مبارکباد پیش معزالدین جهاندارشاه فرستاد خواجه سرایان
بادشاهی با خواجه سرای رفیع القدر در مقام استهزا در آمده گفتند ای احمق دیدی
که بر سر عظیم الشان وجهان شاه چه رفت آقای تو در سلطنت چه توقع دارد خواجه سرای
مذکور بشنیدن این حال و دیدن رنگ و بار بعد التماس مبارکباد واپس آمد و
حقیقت بحضور رفیع القدر معروض داشت رفیع القدر از خواب غفلت بیدار شده
آماده جنگ گردید وبجمعیت خود به میدان آمد ازان طرف امیر الامرا ذوالفقارخان
جهاندارشاه را سوار کرده با فواج جرار بمقابله شتافت جنگی عظیم از طرفین روداد
وشکست بر رفیع القدر افتاد وتمامی مردم جان نثار شاهزاده درین وقت به قتل
رسیدند ناچار شهزاده تن تنها سپر وشمشیر گرفته از فیل بر جست وکوشش های رستمانه
وچپقلش های مردانه بجا آورد تا آنکه زخمهای کاری برداشته شربت شهادت
نوشید این واقعه بمقام لاهور در سال یکهزار ویک صد وبست وچهار هجری بوقوع آمد

ذکر سلطنت معزالدین جهاندارشاه بن بهادرشاه

معزالدین جهاندارشاه بعد حصول فتح وفیروزی از دارالخلافت لاهور کوچیده
بهمیت الله سلطنت شاهجهان آباد آمد وبروز پنجشنبه هیجدهم جمادی الاول بر سریر

سلطنت هندوستان جلوس فرمود آصف الدوله اسدخان وکیل مطلق و امیرالامرا
ذوالفقارخان پسرش وزیر اعظم شد و دیگر امرا موافق مراتب و درجات کامیاب
کامران شدند سلطان کریم الدین پسر بزرگ عظیم الشان از لاهور دستگیر شده بحضور
آمد و مقبول گردید و شاهزادگان اولاد اعظم شاه و کامبخش که به فارغ البالی
بسر میکردند گرفتار شده چا در حبس یافتند درین وقت بادشاه کوکلتاش خان برادر
رضاعی خود را بخطاب خان جهان بهادر مخاطب فرمود و لال کنور معشوقهٔ خود را
امتیاز محل خطاب داده حکم نمود که چتر بادشاهی که مخصوص به سلاطین است همراه او
باشد و خوشحال خان برادرش را منصب هفت هزاری داده صوبه داری اکبرآباد
عطا فرمود و برای تحریر سند به ذوالفقارخان فرمان داد ذوالفقارخان و دیگر ارکان
دولت از روی تمسخر و استهزا بادی گفتند که در ندرانه چند هزار دهل اگر بدهند فرمان
شما جاری بکنم روزی در حالت ناامیدی بتوسط همشیرهٔ خود به بادشاه این جمله
عرض حال نمود حکم عتاب آمیز بنام ذوالفقارخان صادر شد که سبب این تمسخر و
باعث تعویق در اجرای فرمان چیست ذوالفقارخان از غایت بیباکی عرض کرده
فرستاد که درخواست دهل که ماخانه زادان از خوشحال خان میکنم بیجا نیست درحالیکه
قلتبانان به عهده های نمکحرام مامور شدند پس مابندگان را بکار ایشان باید پرداخت

بادشاه باستماع این سخن دم در گلو کشید و باز هیچ نگفت روزی سواری لال کنور از بازار
می گذشت و حسین قلیچ خان خلف غازی الدین خان فیروز جنگ که درین روزها
به سبب عروج ذوالفقار خان خانه نشین بود به سواری پالکی با مردم قلیل از طرف دیگر
می آمد هرچند که خان مذکور با همراهیان میگفت که سواری مرا از طرف دیگر برند مردمان
نشنیدند و از همان طرف به مقابله لال کنور سواری او را برآوردند لال کنور پرده
از عماری برداشته از همراهیان خود می پرسید که این چین قلیچ خان فرزند همان
تابیناست که غازی الدین خان نام داشت باستماع این کلمه نواب موصوف را آتش
غضب مشتعل شد و نقد صبر و ضبط از دست رفت به مردمان خود حکم داد تا مردمان
لال کنور و نیز او را زیر لگد چوب گرفتند بعد این واقعه نواب موصوف براه راست
بخانه ذوالفقار خان آمد چون از مدتی قطع آمد و رفت فیما بین هر دو سرداران
والاتبار بود بنابر آن درین وقت از آمدن چین قلیچ خان متعجب شد بعد تعظیم و
تکریم سبب قدم رنجه فرمائی دریافت کردند او حقیقت حال مفصل معروض داشت
امیر الامرا او را مطمئن نموده به بادشاه پیغام فرستاد که آبروی ما خانه زادان
قدیم و جدید یکی ست امروز حرکتی که از لال کنور بوقوع آمده قریب است که فتوری
عظیم در سلطنت پیدا شود امید که آنحضرت به انسداد آن توجه فرمایند جهاندار شاه

باستماع این معنی زهره آب شد بعد ازان هرچند لعل کنور حال مولت و خواری خود عرض
کرده سر بزمین زد فائده نه بخشید۔

ذکر خروج فرخ سیر بن عظیم الشان و جنگ با جهاندار شاه و شکست یافتن جهاندار شاه

و قتیکه واقعهٔ عظیم الشان و محمد کریم الدین پسر کلان او دست داد فرخ سیر پسر دوم
عظیم الشان در ملک بنگاله بجاگیر پدر خود قیام داشت بدریافت این حال در گرداب
اضطراب افتاد علاوه غم پدر و برادر جانبری خود هم از دست جهاندار شاه و ذوالفقار خان
از محالات دیده به ماتم خود نشست و به حسین علی خان صوبه دار بهار که از سادات
بارهه بود رجوع آورد او عرض کرد که ما خانه زادان را طاقت مقابلهٔ بادشاه نیست
لیکن فرخ سیر هیچ نشنید و کمال منت و الحاح و گریه و زاری بکار برده دختر خورد سال
خود را در پای حسین علی خان افگند سید مذکور ازین حالت بی طاقت شد و جز اقبال
چاره کار ندیده انگشت قبول بر دیده گذاشت و به سامان مقابلهٔ جهاندار شاه
خود را مصروف کرده به برادر خود عبدالله خان که صوبه دار اله آباد بود ازین
اراده اعلام نمود او نیز چار و ناچار با برادر متفق و هم رای گردیده مشغول سامان
جنگ گردید و به ساعت احسن شاهزادهٔ فرخ سیر از بنگاله با مردان جرار و پهلوانان

خنجر گذار متوجه هندوستان شد چون این خبر به سمع جهاندار شاه و ذوالفقار خان رسید
شاهزاده محمد عزیز الدین را با لشکری عظیم به مدافعه ایشان فرستاد بمقام کهجوه تلاقی
فریقین رو داد و جنگی عظیم در پیوست شاهزاده شکست یافته بطرف آگره گریخت و
فرخ سیر به تعاقب او متوجه شد جهاندار شاه بدریافت این حال باتفاق ذوالفقار خان
باجمعیت بسیار برای جنگ سوار شد و با فرخ سیر جنگ انداخت هنوز فتح و شکست
بطرفی ظاهر نشده بود که جهاندار شاه از غایت نامردی بغیر آنکه امیر الامرا را از اراده
خود آگاه کند راه گریز پیش گرفت و ریش و بروت خود تراشیده به شاه جهان آباد
آمد درین صورت فتحی عظیم که در وهم و خیال هم نمی گنجید نصیب فرخ سیر گردید امیر الامرا
ذوالفقار خان حیران شعبده بازی سپهر بوده در عجب حیص و بیص بود و نمیدانست
که چه کند ناچار او هم از میدان عنان برتافت و فرخ سیر با فتح و نصرت داخل
شاه جهان آباد شد و جهاندار شاه را بدست آورده بعمر پنجاه و دو سالگی به قتل
رسانید مدت سلطنت او یک سال بود تاریخ وفات

بهادر شه و هم جهاندار شاه	بیک سال زین دار فانی برفت
سر مملکت دور کرده سروش	بهادر برفت و جهاندار رفت

ذکر سلطنت فرخ سیر بن عظیم الشان ابن بهادر شاه

فرخ سیر خلف عظیم الشان بن بهادر شاه بتاریخ دوم ذی الحجه یک هزار و یک صد ۱۱۲۴
بست و چهار هجری مطابق سال یک هزار و هفت صد و سیزده ۱۷۱۳ عیسوی بر سریر سلطنت
متمکن گردید تمامی اعیان مملکت و ارکان سلطنت بار یافته نذرها گذرانیدند و تهنیت
سلطنت بجا آوردند سید عبد الله خان بخطاب قطب الملک مخاطب گردیده به منصب
هفت هزاری و هفت هزار سوار معزز شده به مرتبه رفیعه وزارت سربلند گردید و
حسین علیخان برادرش بخطاب امام الملکی و عهده امیر الامرای و منصب هفت هزاری
هفت هزار سوار سرفرازی یافته به مرتبه میر بخشی گری رسید و محمد امین خان بخطاب
اعتماد الدوله و چین قلیچ خان بخطاب نظام الملک آصف جاه و صوبه داری
دکن و منصب هفت هزاری هفت هزار سوار و قاضی عبد الله تورانی بخطاب
خانخانان و منصب هفت هزاری هفت هزار سوار افتخار یافت تاریخ جلوس او

چنین یافتند

تاریخ

شاه فرخ سیر که افسر او	آفتاب سپهر مملکت ست
گفت با تو که سال سلطنتش	آفتاب کمال سلطنت ست

چون ذوالفقار خان امیر الامرای سابق تسلط فرخ سیر مشاهده نمود به فکر
ترک وطن و رفتن به ملک غیر افتاد پدرش آصف الدوله اسد خان برین معنی

سید حسین علی خان
امیر الامرا
وزیر
سید عبداللہ خان
سلطان فرخ سیر
رفیع الدولہ
رفیع الدرجات

رضا نداده به ملازمت بادشاه ترغیب نمود ذوالفقارخان ازگفته پدر راضی گردیده
بذریعه عبدالله خان تورانی المخاطب بمیر جمله که مردی بدکیش وشخصی فتنه اندیش بود وبه خدمت
بادشاه تقرب بسیار داشت خواست که حصول ملازمت بادشاه نماید امیرالامرا
حسین علی خان برمشورهٔ میر جمله وبادشاه وقوف یافته به ذوالفقارخان پیغام فرستاد
که اگر شما بوساطت من ملازمت بادشاه نمایند ممکن نیست که شما را ابرموی آزار رسد
ازانجاکه ایام حیات ذوالفقارخان بآخر رسیده بود ندگوش برپیغام امیرالامرا نه نهاده
به خیال تقرب میر جمله بذریعه آن مردک فتنه پرست بحضور بادشاه هردو پدر وپسر
درآمدند چون ذوالفقارخان دستهای خود را برو مال بسته بود بادشاه ازغایت
مهربانی بدست خود کشاد وعنایت بیحد براو شان ظاهر ساخت وآصف الدوله را
خلعت فاخره وجواهر گران بها داده رخصت انصراف ارزانی داشت ذوالفقارخان
را به بهانهٔ مشوره بعضی امور ضروری درخیمه علیحده نگاهداشت آصف خان توجه بخانه
برگشت وذوالفقارخان متردد ومشوش درخیمه نشست مردم مامور اطراف
فرو گرفتند وپیغام های خشونت آمیز متضمن دعوی قتل عظیم الشان وکریم الدین باو
دادند او بجواب برات ذمه خود کرده وهمه بحکم بادشاه ظاهر نمود چون تشدد افزود
از ملایمت درگذشته جوابهای درشت داد وگفت که به بادشاه بگوکه عظیم الشان

کریم الدین ہر دو را کشتم و در فکر تو ہم بودم اما تقدیر نبود حالا توقف چیست ہر چہ خواہی
بکن مقارن این حال محمد رضا خان المخاطب بہ رعایت خان از پس در آمدہ تسمہ در گردنش
انداختہ بزیر کشید مردم مامور ہجوم آوردہ بضرب ہای شمشیر پارہ پارہ کردند ہنوز
رمقی بود کہ کشان کشان پیش فرخ سیر آوردند اعتماد الدولہ محمد امین خان عرض نمود
کہ بقصد ثواب این رافضی را بکشند بادشاہ ضرب بر چہرہ بر او رہا کرد بعد از و محمد امین خان
بر او دست صاف نمود تا برحمت حق پیوست ہماندم جہاندار شاہ را ہم گردن زدہ
سرش برنوک نیزہ وجسدش برفیل انداختہ و نعش ذوالفقار خان را بدم ہمان
فیل بستہ و آصف الدولہ و زنان او را بر پالکی ہای کشادہ نشانیدہ و عقب گذاشتہ
در تمام شہر تشہیر داد و راجہ سبھا چند دیوان ذوالفقار خان را کہ زبان درازی ہا نمودہ بود
قطع لسان ساختہ اموالش ضبط فرمود و بسیاری متوسلین و لواحقین او را گردن زد
و شبانہ روز نعش جہاندار شاہ و ذوالفقار خان در میدان افتادہ بود و آصف الدولہ
ہم با مستورات خود در طپش آفتاب و شبنم گذرانید روز چہارم حکم دفن دادند تا جہاندار شاہ
بمقبرہ ہمایون و ذوالفقار خان بگور غریبان بے گور و کفن مدفون گشتند آصف الدولہ
در قتل پسر خود تاریخ گفت۔ تاریخ

ہاتف شام غریبان باد و چشم خونفشان	گفت ابراہیم اسمعیل را قربان نمود

اصل نام اسدخان ابراهیم و نام ذوالفقارخان اسمعیل ست چون ذوالفقارخان
به رفتن پیش بادشاه راضی نبود پدرش اسدخان مجوز این معنی گردید تا بقتل رسید
بنا بر آن آصف الدوله سبب قتل پسر نسبت خود عاید کرد این واقعه در سال یکهزار و
یک صد و بست و چهار هجری واقع شد بعد ازین بادشاه بانتظام مملکت توجه فرمود
عبدالله خان قطب الملک را اجازت انتظام داد قطب الملک لطف الله خان صادق را
به عهدهٔ دیوانی خالصه و سید امجد خان را بصدارت کل مامور نمود و دیگر انتظامات
نیز حسب اقتضای رای خود بعمل آورد بادشاه از راه تلون مزاجی با وجود اجازت خود
برگردهٔ قطب الملک عمل نکرده چهیله رام نگر را بعهدهٔ دیوانی خالصه و افضل خان
اوستاد خود را بصدارت امتیاز بخشید درین صورت میان بادشاه و قطب الملک
کدورت راه یافته معامله بطوالت انجامید آخر لطف الله خان بر عهدهٔ دیوانی و افضل خان
بصدارت مقرر ماند منصوب کرده بادشاه معزول شدند و کدورت بدلهای طرفین جا یافت
و اختلالی کلی در امور مملکت بهمرسید قطب الملک که عیش دوست و عشرب طلب بود اکثر
به صحبت ماه رویان و مجالست گلعذاران گذرانیده عنان اختیار بدست راجه رتن چند
دیوان خود گذاشته بود او تمامی امرای قدیم بادشاهی را بی اختیار نموده و رای
رایان دیوان شاهی را از کارها معطل داشته خود متکفل امور سلطنت و متمشی مهمات

مملکت گردید مقارن این حال راجه اجیت سنگه مرزبان جوده پور که بوجه اختلال سلطنت
سر بشورش برداشته اسباب استقلال بهم رسانیده بود و اکثر اوقات مصدر شورش و
طغیان می شد امیر الامرا حسین علیخان به تنبیه و تادیب او متوجه گردیده با لشکر جرار و
مردان جان سپار بطرف جوده پور کوچ نمود و با او متواتر محاربات کرده او را مغلوب و
منکوب ساخت راجه مذکور عاجز گردیده مصالحت نمود و دختر ماه پیکر خود باین شرط
نامزد بادشاه نمود که خود بادشاه بدولتسرای او آمده حسب معمول شرایط شادی و کتخدائی
بعمل آرند درخلال این احوال بادشاه باستیصال سادات بارهه متوجه گردیده انواع
فکرها بکار برد و چون عقل صائب نداشت کاری پیش نه برد و پرده از کارش افتاد
درینصورت امیر الامرا و قطب الملک هر دو بجود داری و هوشیاری نشستند و لشکری
جمع آورده بگرد خانه خود و حوالی آن پاسبان دست کردند مادر بادشاه بوا دید این حال بخانه
قطب الملک آمده بعد دلداری و دلجوئی پیش بادشاه برده صفای خاطر فین نمود و
بجهت خاطر داشت سادات بارهه میر جمله را رخصت عظیم آباد داد و ایشان را بعزل
نظام الملک صوبه داری دکن داده قتیکه ایشان متوجه دکن شدند بادشاه در باب
قتل سادات بارهه تحریری خفیه به نظام الملک فرستاد و حضرت بادشاه درهمان
قرب ایام بر بستر علالت افتادند و دوای حکیمی موثر و شفا بخش نمیگردید و بهاعث

قربت ایام کتخدائی آنحضرت بغایت مضطر بودند ڈاکٹر ہملٹن متکفل معالجه شده در عرض کمی هفته صحت داد بادشاه فرمودند که هر چه خواهش داشته باشی عرض بکن آن بلند همت بر فوایدذاتی نظر نکرده استدعای معافی محصول تجارت قوم خود و عطای قطعه زمینی نمود حضرت بادشاه ملتمس او را مقبول فرموده سند معافی محصول مال طبقه انگریزان عطا فرمودند و قطعه زمینی درسواد کلکته مرحمت داشتند تا صاحبان انگریز قلعه فورٹ ولیم بران تعمیر نمودند همدرین ایام جشن کتخدائی بادشاه با دختر راجه اجیت سنگه قرار یافت بعد صحت حضرت بادشاه خود جشن عالے ترتیب داده بخانه راجه تشریف ارزانی داشتند و مراسم هر گونه بجا آوردند زری کثیر درین جشن فرخنده به پایه صرف رسید ملا عبد الجلیل بلگرامی در توصیف این جشن کتخدائی مثنوی به کمال آب و تاب گفته و بغایت دادسخن داده ابیاتی چند از ان حواله این صفحات می شوند۔ ابیات

بهاری کرد گل عالم چمن شد	شگفتن عالم در هر انجمن شد
زمین را مژده نوروز دادند	فلک را جامه زر دوز دادند
چمن زین مژده دامن بر میان زد	ز گل طبل بشارت در جهان زد
نوید طوی شاه هفت کشور	جهان را نو بهاری ریخت در سر
شهنشاه سریر سرفرازی	خدیو عصر فرخ شاه نازی

معین الدین محمد شاه جم جاه | شه گیتی ستان فرخ سیر شاه
طراز نوبهار بادشاهی | وجودش مظهر فضل الهی
تقدس لمعهٔ خورشید ذاتش | تفضل موجهٔ بحر صفاتش
فروغ شاهی از جبینش هویداست | که نور از جبههٔ خورشید پیداست
رخش آئینهٔ شان سکندر | دلش قانون دیوان سکندر
ظفر را نام او تعویذ بازوست | ستم را خوف او صفر اولیموست
دعاگوی حیاتش دین و دولت | یزک دار سپاهش فتح و نصرت

بعد اختتام این جشن امیر الامرا بجهت انتظام دکن و گجرات با لشکری کوچ نموده وقت رخصت با بادشاه عرض داشت که اگر در غیبت بنده نوعی بد سلوکی و بد عهدی نسبت برادرم قطب الملک از جانب حضرت شاهی بظهور خواهد رسید بنده را در بست روز به دهلی رسیده و انند بادشاه او را مطمئن کرده رخصت داد امیر الامرا چون به شهر برهان پور رسید داؤد خان با سپاهی بادشاه بجنگ برخاست فیمابین هر دو امرا جنگ بشدت در گرفت امیر الامرا غالب گردید و داؤد خان کشته شد و غنایم بسیار بدست امیر الامرا در آمد مقارن این حال میر جمله از شورش طلب تنخواه سپاه به تنگ آمده از عظیم آباد گریخته پیش بادشاه رسید و حکم بار نیافت آن روز

در تمام کوچه و بازار زبان زد خلایق بود که بادشاه برای دفعهٔ سادات بارهه میر جمله
را طلبداشته جهت اخفای راز اظهار ناخوشی از وکرده مشرف به ملازمت نه ساخته اند
قطب الملک هم ازین معامله متوهم گردیده در فکر فرو افتاد و خطی بطلب امیر الامرا نوشت
درین ضمن خود بادشاه بخانهٔ قطب الملک آمده صفای کرد و خط ممانعت آمدن بنام امیر الامرا
از قطب الملک نویسانیده روانه ساخت امیر الامرا از برهان پور برآمده بود که خط
ممانعت یافته توقف نمود روز دیگر باز خط قطب الملک بطلب او رسید تا بعزم با جزم
بیلغار تمام از برهان پور روانه شد و فقاره نوازان به شکوه و صولت تمام داخل
دهلی شد و گفت که از امروز خود را نوکر بادشاه میدانم هرچند امرا گفتند که مدار کار این
فتنه باید نمود بادشاه از غایت جبن و نامردی هیچ نه کرد تا این فتنه سر به بالا کشید
روز دیگر امیر الامرا پیغام به بادشاه فرستاد که داروغگی دیوانخانه و خواصان
که متعلق به راجه جی سنگه سوائی ست او را مرخص بوطن کرده بما تفویض فرمایند
بادشاه چند روز بحیله گذرانیده در آخر سادات را دخل در داد تا ایشان تمامی
چوکی پهره خود ها جابجا نشاندند و سیادی اعتقاد خان و روشن الدوله ظفر خان
که عدم و وجود اینها حکم مساوی داشت دیگری از خیر اندیشان بادشاهی اندرون
قلعه نماند قطب الملک پیش بادشاه آمده شکایت آغاز کرد و فرمانی که حضرت بادشاه

بنام داؤد خان در باب دخل ندادن امیر الامرا و قتل نمودن او نوشته بودند به بادشاه
نموده گفت که عوض حسن خدمات و جانفشانی که همراه تو و پدر تو بجا آوردم همین بوده است
درهمین گفت و شنود بادشاه هم تند شد قطب الملک در غصه آمد گویا زمین و آسمان برهم
خورد و بقصد گرفتن بادشاه دوید اعتقاد خان و روشن الدوله و دیگر مقربان از طرف
دیگر بدر رفتند بادشاه اندرون محلسرا گریخت آن شب سادات بندوبست خود از هر طرف
نموده به سامان جنگ اشتغال نمودند خاصیراکین سلطنت مثل اعز خان و محمد خان
وغیره بجهت استخلاص بادشاه به جنگ سادات بارهه سوار شدند و جنگ کرده و کاری
نه ساخته باشکستی فاش برگشتند سادات بارهه فرخ سیر را بعد دفع کنیزان حبشیه و
ترکیه و گرجیه که محافظ دروازه ها بودند از محلسرا کشان کشان بیرون آورده بعد زدوکوب بسیار میل در چشم کشیدند و بر بالای ترپولیه که جای تنگ و تاریک ست قید نمودند
والده و زوجه و صبیه بادشاه هرچند منت ها کرده سرها بقدوم ایشان نهادند
ظالمان هیچ نشنیدند و انچه کردند کردند تا آنکه شبی بادشاه فرصت یافته اراده داشت
که از دیواری بزیر آمده از انجا راه فرار پیش گیرد ناگاه افغانی از محافظان
سلطان در عین وقت بر سر بادشاه رسید و طپانچه بر رویش زد فرخ سیر
احتمال این ذلت نه کرده سر خود را بر دیوار زد که از هم بشگافت همان ساعت مرغ

روحش از قفس عنصری پرواز نمود و روایتی دیگر این است که امیر الامرا و قطب الملک بعد مکحول کردن حکم دادند که تسمه کشیده زود بادشاه را فارغ سازند چنانچه بعضی مردم بے رحم و ناخدا ترس قبول نموده او را به تسمه کشیدند در حالت نزع دست و پا زدن گرفت جلادپیشه ها بضرب چوب دست و پایش را که می جنبانید عاطل ساختند تا بساعتی بحق پیوست این واقعه بتاریخ دوازدهم جمادی الثانی سال یک هزار و یک صد و سی و یک هجری مطابق ۱۷۱۹ع بظهور آمد نعشش را در مقبرهٔ همایون دفن کردند

میر حشمت الله بلگرامی چنین مادهٔ تاریخ یافت - تاریخ

بادشاه سقیم انچه شاید کردند	از دست حکیم هرچه آید کردند
بقراط خرد نسخهٔ تاریخ نوشت	سادات دواش انچه باید کردند

شخصی دیگر گفت

دیدی که چه بادشاه گرامی کردند	صد جور و جفا ز راه خامی کردند
تاریخ چو از خرد بجستم فرمود	سادات بوی نمکحرامی کردند

ذکر سلطنت شمس الدین ابو البرکات و رفیع الدوله پسران رفیع القدر نبیرهٔ بهادر شاه

بعد اتمام کار فرخ سیر شمس الدین ابو البرکات بن رفیع القدر بن بهادر شاه را بعمر

بست سالگی از حبس برآورده بغیر آنکه بحمام فرستند و یا تبدیل پوشاک نمایند بهان
رختی که در برداشت عقد مروارید در گلویش انداخته بتاریخ نهم ربیع الثانی روز چهارشنبه
سال یک هزار و یک صد و سی و یک هجری متمکن سریر سلطنت ساختند صدای
شادیانه از نقارخانه بلند گردید قطب الملک بارفقا و معتمدان خود اندرون قلعه قیام
فرمود و بر تمامی کارخانجات و دروازه ها مردمان و متوسلان خود را مقرر نموده
در دربار اول حسب استدعای مهاراجه اجیت سنگه و راجه رتن چند فرامین معافی
جزیه باطراف و اکناف جاری ساخت و احکام امن و امان و بحالی حکام و صوبه
داران به تمام ممالک محروسه فرستاد و رکن الدوله اعتقاد خان و دیگر مقربان و
مصاحبان فرخ سیر را غیر از رانی زوجهٔ بادشاه که دختر مهاراجه اجیت سنگه
بود همه را ذلت و خواری داده جاگیرات ایشان بالتمام داخل خالصه و اموال
آنها به ضبطی در آورد نظام الملک آصف جاه را به صوبه داری مالوه و سربلند خان
را بحکومت کابل و دیگر امرا و خوانین را که به خدمت او اختصاص داشتند بمناصب و
جاگیر کامیاب نمود مقارن این حال بادشاه که از مدتی مسلول بود بعد از سلطنت
سه ماه چهار روز بتاریخ بست و یکم رجب سنه یک هزار و یک صد و سی هجری رخت
زندگانی ازین عالم فانی به عالم جاودانی کشید بعد وفاتش رفیع الدوله برادرش

لعلم لال بہلور مصور سالن چوپیان للہنو ملازم راجہ ورگا پرشاد صاحب

را به سلطنت برداشتند و معمول بجا آوردند نیکوسیر خلف محمد اکبر بن اورنگ زیب عالمگیر
که در قلعهٔ اکبرآباد محبوس بود با عانت قلعه دار از حبس برآمده لشکری فراهم آورده
در قلعهٔ آگره بر تخت نشست امیر الامرا حسین علیخان بادشاه را مسخر کرده متوجه اکبرآباد شده
قلعه را محاصره کرد و بعد جدال و قتال نیکوسیر را بدست آورده محبوس ساخت درین ضمن
مرض اسهال که لاحق حال رفیع الدوله بود باشتداد انجامید هرچند حکما حاذق بتداوی
پرداختند هیچ فائده مترتب نشد درین صورت امیر الامرا از زندگانی بادشاه قطع امید نموده
نجم الدین خان را برای آوردن روشن اختر بن جهان شاه بن بهادر شاه به دهلی فرستاد
خان مذکور شاهزاده را با والده اش از قلعهٔ سلیم گڈه برآورده و همراه گرفته روانهٔ اکبرآباد
گردید هنوز در راه بود که رفیع الدوله جهان فانی را پدرود نمود مدت سلطنتش یک ماه و
یک روز۔

تاریخ

گردند سر بادشه به یک سال وفات	فرخ سیر ودگر رفیع الدرجات
بعدش چو شد از جهان رفیع الدوله	تاریخ فغان نوشته شد زین حرکات

ذکر سلطنت ابو الفتح ناصر الدین محمد شاه

بعد رحلت رفیع الدوله شاهزاده روشن اختر با عانت سادات بارهه بر سریر سلطنت
هندوستان جلوس فرمود بالقاب ابو الفتح ناصر الدین محمد شاه ملقب گردید تاریخ

شه کشورستانی روشن اختر آنکه در عالم	گواه آمد فروغ بخت را نام همایونش
درین بودم که گویم نظم تاریخش که از هاتف	سریر آرای جاه و دولت آمد سال تاریخش

تاریخ دیگر

روشن اختر بود اکنون ماه شد	یوسف از زندان برآمد شاه شد

هرچند که عمر آنحضرت بیش از هفده سال نبود اما صفات رحم و کرم و عدل و انصاف و هوش و خرد همه در مزاج داشت نواب قدسیه بیگم مادرش که زنی نهایت باشعور و صاحب عقل بود عنان اختیارات بدست خود آورده در استرضای خاطر سادات بارهه بیشتر توجه نمود و بهمه وقت و همه حال پاس خاطر ایشان ملحوظ داشته امری از امورات بغیر شوره و استصواب و رضای خاطر ایشان از خود نمیکرد حتی که ملازمان شوهرش چوق چوق بدار الخلافت در رسیده خواهش ملاقات و استدعای منصب و جاه ظاهر کردند آن عاقله روزگار بپاس خاطر سادات بارهه و رفع توهمات ایشان قبول نه نموده همه را اخراج فرمود امیر الامرا و برادرش قطب الملک هرچند که ازین طریق عمل فی الجمله طمانیت بهم رسانیدند اما برای مزید احتیاط بجای عملهٔ قدیم بادشاهی رفقاء متوسلین خود را مقرر نمودند و راجه رتن چند دیوان خود را اختیارات کلی بخشیدند او با اقتداری که داشت ارکان سلطنت را بیکبار ساخته مدار المهام سلطنت گردید

حتی کہ بہ تعین قضات و حکام عدالت کہ تقرر ایشان منحصر بر رای بادشاہ وقت است اختیار و اقتدار کلی بہم رسانیدند روزی رستن چند شخصی را نزد قطب الملک آوردہ تسلیم قضای بلدہ نمود قطب الملک رو بہ یکی از ندما فرمودہ تبسم کنان گفت کہ رستن چند قضات را ہم مقرر و تجویز می نماید اوگستا خانہ در جواب التماس نمود کہ را جہ جیو از نظم و نسق امور دنیوی فراغت حاصل کردہ الحال بانتظام امور دینی پرداختہ اند ہا بجملہ چند روز ازین معاملہ نگذشتہ بودند کہ درمیان امرای تورانیہ کہ سرآمد ایشان نظام الملک آصف جاہ چین قلیچ خان فتح جنگ و اعتماد الدولہ محمد امین خان بودند با سادات بارہہ کلفتی بہم رسید و پردہ از کار ایشان افتاد و جہ این ہمہ کدورت آن بود کہ امیر الامرا میخواست کہ نظام الملک آصفجاہ را از صوبہ مالوہ معزول سازد و بہ دیگر صوبہ جات ویران جاگیرش بدہد برین معنی نوبت رسل و رسایل درمیان ہر دو امرا رسید نظام الملک در یکی خط بہ امیر الامرا این بیت نوشت ۔ بیت

من بی وفا نیم بہ شما می خورم قسم	من چون شما نیم بہ شما می خورم قسم

امیر الامرا کہ از غایت تکبر دیگرے را بہ چشم ہمسری نمی دید بر آشفت و وکیل نظام الملک را طلبیدہ ہر چہ بر زبانش گذشت با و گفت درین صورت نظام الملک بدفع سادات بارہہ کمر سعی بست و بادشاہ ہم بسبب منتہای تسلط استیصال ایشان میخواست

مخفی به نظام الملک اجازت داد و اعتماد الدوله محمد امین خان هم معین نظام الملک گردیده
ساعی بدفع سادات گردید امیر الامرا غافل ازین ماجرا فوج کثیر جمع آورده دلاور علیخان
و عالم علی خان برادران خود را بجنگ نظام الملک فرستاد و ایشان هر دو کس یکی بعد
دیگری جنگ کرده کشته شدند امیر الامرا با دراک این حال کثیر الاختلال قطب الملک را
به نیابت بادشاه در دار الخلافت گذاشته خود با فوج کثیر بادشاه را گرفته بطرف دکن
کوچ نمود در اثنای راه اعتماد الدوله محمد امین خان میر حیدر کاشغری را که مردی شجاع و
بیباک جوانی جری و سفاک بود بمواعید دلپذیر برای قتل امیر الامرا آماده نمود میر
مذکور بطمع منصب و جاه متکفل این امر شده در انتهاز فرصت گردید روزی بتاریخ ششم
ذی الحجه سال یک هزار و یک صد و سی و دو هجری مطابق سال دوم
جلوس که بست پنج کروهی از فتح پور نزول موکب اقبال گردید امیر الامرا بادشاه را
به خیمه رسانیده به لشکر خود که بفاصله یک کروه بود متوجه گشت چون نزدیک دروازه
کلال باره رسید میر حیدر خان بموجب قرارداد از دور نمایان شد و کاغذ التماس بلند ساخت
چیله ها و چوبداران مانع پیش آمدن شدند امیر الامرا همه را ممانعت کرده اجازت
آمدن داد میر مذکور قریب تر آمده عرضی گذرانید امیر الامرا بخواندن مصروف
گردید درین اثنا میر حیدر پیش قبض از کمر خود کشیده چنان بر جگر امیر الامرا زد که از طرف

مقابلش بیرون شد بهان ضرب واحد به سعادت شهادت فایز گشت اما در همان جلدی
امیر الامرا لکدی بر سینهٔ قاتل زد و گفت که بکشند و زنده نگذارند پالکی سوارش از صدمهٔ
لکد زدن بغلطید و نعشش بچان بر زمین افتاد نور الله پسر اسد خان که عمدهٔ امیر الامرا
بود و پیاده همراه پالکی میرفت بضرب شمشیر میر حیدر را کشته روانهٔ وادی عدم ساخت
مقارن این حال مغلان هجوم آورده سر امیر الامرا را از تن جدا کرده پیش بادشاه
بردند عزت خان همشیره زادهٔ امیر الامرا بشنیدن این حال جمعی فراهم کرده بجوش و
خروش تمام برای جنگ بادشاه سوار شد و تمامی مردم امیر الامرا تشنهٔ خون مغلان شده
یورش آوردند چورامن جاٹ و خاکروب امیر الامرا قریب خیمه های بادشاهی رسیده
و قنات های تسبیح خانه دریده اندرون رسید و میخواستند که بر بادشاه دست بردی
نمایند درین اثنا اعتماد الدوله محمد امین خان به سعادت خان میشاپوری که دران
وقت به منصب پانصدی و حکومت هندون ببانه امتیاز داشت گفت که زود اندرون محل برود
بادشاه را سوار کن سعادت خان فی الفور بدولتخانه درآمد دید که آن هردو ملاعین
قنات ها دریده تا به محل قریب بادشاه رسیده اند بمجرد دیدن این حال شمشیر از میان کشیده
هردو را کشته بر خاک و خون انداخت و به بادشاه التماس نمود که حالا وقت برآمدن
بندگان حضرت است زود سواری فرمایند اعتماد الدوله فدوی را برای همین کار

فرستاده است نواب قدسیه بیگم والدهٔ آن حضرت از غایت شفقت مادری رضا برین معنی
ندادند سعادت خان قدم جسارت بیشتر گذاشته بمنت والحاح التماس نمود که درین آشوب
قیامت اثر تا بندگان حضرت سواری نخواهند فرمود و شعاع عظمت و اجلال بمردم دور و
نزدیک نخواهد رسید این هنگامه فرو نخواهد نشست بعد ازینقدر التماس از راه جرأت
دست بادشاه را گرفته از محل بیرون آورد در حالت اضطراب بر فیل قمر الدین خان
پسر اعتماد الدوله محمد امین خان بادشاه را سوار نمود و کفش بادشاه را در بغل گرفته
خود بخواصی نشست تا تمامی منصب داران بادشاهی و مردم کارآمدنی که درین
شورش و یورش متفرق بودند و از غایت هراس بیدلی داشتند در رکاب آن حضرت
جمع آمده آمادهٔ جانسپاری و جانفشانی شدند از طرفین جنگی عظیم بظهور پیوست و
هنگامه رستخیز بظهور آمد از تائید اقبال عزت خان کشته گردید و جمعیتش چون بنات النعش
از هم پاشید بهادر ان چغتائیه بخیمهٔ امیر الامرا آمده تمامی سامان شوکت و حشمت او
که از کرورها متجاوز بود دست خوش تاراج نمودند و بخیمه هایش آتش در زدند
به ساعتی همه شوکت و دولت او بخاک برابر گردید و ازان طمطراق نشانی و گانے
نماند عبد الجلیل بلگرامی متخلص به واسطی تاریخ این واقعه چنین یافته که هم تاریخ و هم
مرثیه اوست.

تاریخ

آثار کربلاست عیان از جبین هند
از جوش خون آل نبی از زمین هند

شد ماتم حسین علی تازه در جهان
سادات گشته اند مصیبت نشین هند

نیلی ست زین معامله پیراهن عرب
در خون گریه سرخ شدست آستین هند

گیتی چرا سیاه نگردد ز درد و غم
خاموش شد چراغ نشاط آفرین هند

هند این چنین مصیبت عظمی ندیده است
دیدیم داستان شهود و سنین هند

ماهی در آب می طپد و مرغ در هوا
از شیون عظیم امیر مهین هند

فرزند مصطفی خلف الصدق مرتضی
کز روی فخر بود بدانش یمین هند

رستم نشان حسین علیخان شهید شد
از خنجری که بود نهان در رکین هند

تیغش بروز معرکه خصم تیره بخت
چون برق می شگافت صف آهنین هند

دریا دلی که بود ز ابر عنایتش
شاداب بی بهار بهشت برین هند

منقاد او شدند ازان سر کشان دهر
کز داغ ضبط کرد نشان بر سرین هند

هند از شهادتش تن بی روح گشته است
یعنی که بود او نفس واپسین هند

عالم چو قیر در نظر خلق شد سیاه
افتاد تاز خاتم دهر آن نگین هند

گردون ز اختران همه تن اشک گشته است
در اعتنای ماتم رکن رکین هند

دل چاک چاک گشت و جگر داغ داغ شد
این غم که گشت زهر از و انگبین هند

آن صفدری که از قلم تیغ بارها | تحریر کرد نسخهٔ فتح مبین هند
از دست ابن ملجم ثانی شهید شد | گوئی ز کوفه است گل یاسمین هند
تا کربلا و تا نجف و تا مدینه رفت | سیلاب خون دیده و آه امین هند
ای دوستان آل و محبان اهلبیت | غمگین شوید بهر حسین حزین هند
تا حق اهل بیت رسالت ادا شود | بر رغم این جماعهٔ منصوبه بین هند
از کلک من به مرثیهٔ سید شهید | این چند بیت ریخت چو دُر ثمین هند
رضوان حق چو سبزه قرین ضریح او | تا هست حسن سبز نگینی قرین هند
سال شهادتش قلم واسطی نوشت | قتل حسین کرد یزید لعین هند

قطب الملک عبد الله خان وزیر السلطنت که در بیت الخلافت متمشی مهمات مملکت بود بدر یافت واقعهٔ برادر دل از دست داده چارونا چار خود را به جنگ بادشاه آماده ساخت و محمد ابراهیم پسر رفیع القدر بن بهادر شاه را از حبس برآورده بخطاب ابو الفتح ظهیر الدین محمد ابراهیم شاه مخاطب ساخته بر تخت نشانید و در میان امرا تقسیم خدمات نمود محمد شاه به دریافت این حال جانب دار الخلافت متوجه شد بتاریخ دوازدهم محرم یک هزار و یک صد و سی و سه ۱۱۳۳ هجری قریب موضع شاه پور رفیعا بین بادشاه و وزیر نایرهٔ جدال و قتال باشتعال در آمد و جنگی عظیم به ظهور رسید قطب الملک چندان

جرأت و مردانگی نمود لہ کارنامۂ رستم و اسفندیار از یاد رفت بالآخر تمامی همراهیانش
طریق بیوفای سپرده پشت دادند قطب الملک حیران بازی تقدیر بوده تن تنها به میدان
رزم قدم جرأت پیشرو د و کارنامه ها بجا آورد الوس مغلیه به مشاهدهٔ جرأت و جلادت قطب الملک
هجوم آورده بزخمهای کاری بیکارش ساختند تا بدست حیدر قلی خان گرفتار شد مقارن
این حال محمد ابراهیم بادشاه نیز که بجز نامی از و بیش نبود بدست بهادران بادشاهی
افتاد صدای کوس فتح و نصرت از لشکر بادشاهی بلند گردید و غلغلهٔ یمنت و مبارکباد
از چار سو برخاست چون قطب الملک مقید شده بحضور آمد بادشاه بنظر احسانات او
متاثر شد آب در دیده گردانید و از دست معز الدوله گرفته مابین مجلسهٔ دیوان خاص
او را جا داد و خاطر داشت او بآن غایت فرمودند که انچه از اطعمهٔ نفیسه مرغوب طبیعت
مبارک می بود برای او هم می فرستادند قطب الملک قلیان بسیار می کشید در مجلس
محافظان نمیدادند بنا بر آن بادشاه شوق قلیان ظاهر کرده حکم تیار سے داد
محمد امین خان و دیگر ارکین سلطنت از التفات بادشاه متوهم گردیده بعد عرض
معروض بسیار اجازت گرفته آن وزیر برگشته تقدیر را بقتل رسانیدند بعد این
معامله محمد شاه باطمینان تمام بانتظام امور ملکی و مالی متوجه شده به تقسیم خدمات
عطای مناصب بامرایان و بالتخصیص بآنان که درین واقعات حسن خدمات

بپایه ظهور رسانیده بودند مصروف شد چنانچه محمد امین خان را به منصب هشت هزاری
هشت هزار سوار و خطاب اعتماد الدوله و انعام یک کرور و پنج لک دام و خدمت
والای وزارت و خان دوران خان بهادر را بخطاب منصور جنگ و منصب هشت
هزاری و خدمت میر بخشی گری و قمر الدین خان پسر محمد امین خان را بخشی دوم و حیدر
قلی خان را بخطاب ناصر جنگ و منصب هزاری و سعادت خان نیشاپوری را
بخطاب بهادر جنگ و منصب هفت هزاری سرفراز فرمودند همچنین منوال جمیع
امرا و ارکین دولت فراخور مراتب و حال کامیاب تفقدات بادشاهی گردیدند
از اعظم سوانح این عهد آمدن شاه جم جاه نادر شاه بادشاه از ایران بهندوستان
و قتل و تاراج کردن دهلی ست تفصیل این اجمال و تبیین این مقال آنکه چون
نادر شاه بر سلطنت سلاطین صفویه ایران تسلط شد به جهت تدارک بعضی مفسدان
و مقاهیر آنجا که در قندهار و کابل آمده مختفی و متوازی شده بودند بذریعه ایلچی
کاروان محبت نامه فرستاده درین باب اشعاری نمود ایلچی مذکور بوساطت
سعادت خان برهان الملک باریاب شده و بعد گذرانیدن محبت نامه احوال
را معروض داشت بادشاه جواب آن حسب مراد شاه جم جاه بوعده تدارک
استیصال ایشان نوشته ایلچی را رخصت انصراف ارزانی داشت و ایفای وعده را

برطاق نسیان گذاشت بعد چندی ایلچی دیگر آمده ومطلب سابقه را بذریعهٔ تحریر و
تقریر اعاده نمود بازهمان طور جواب یافته در اثنای مراجعت از دست قطاع الطریقان
کشته شد بار سوم ایلچی دیگر برای همین کار با تحف و هدایا بدربار رسید درین وقت
به تحریر جواب آن قدر توقف گردید که یک سال منقضی شد و با وجود صلاح هر دو
جوابی قرار نمی یافت ناچار شاه جم جاه متوجه کابل شد ناصرخان صوبه دار کابل
بجنگ پرداخته قلعه را در باخت نادرشاه بعد فتح کابل به لاهور رسید ذکریا خان
حاکم آنجا هم تاب جنگ نیاورده کلید قلعه پیشکش نمود چون این خبر وحشت اثر انتشار
یافت اراکین سلطنت از خواب غفلت بیدار شده و به سامان جنگ پرداخته
به کمال آهستگی کوچ به کوچ در کرنال پانی پت که از دارالخلافت هگی پنج منزل واقع است
رسیده به بستن مورچال و دیگر سامان جنگ پرداختند و صمصام الدوله خان
دوران خان و نظام الملک و دیگر امرا و منصب داران باوجودیکه غلیم بر سر ایشان
رسیده و خود به جنگ برآمده بودند از کمال غفلت نمیدانستند که تا کجا نادرشاه
رسیده ست ناگاه نادرشاه به کمال جستی وچالاکی داخل پانی پت شده به کشتن و
بستن و غارت و تاراج مصروف گردید دران وقت بادشاه و اراکین
سلطنت از خواب غفلت بیدار شده و آمدن او را یقین کرده باضطراب

افتاد و همدرین اثنا نواب سعادت خان برهان الملک از صوبهٔ اوده داخل اردو
شده باوجودیکه دنبلی برپای او برآمده بود به کمال جرأت باتفاق صمصام الدوله خان
و دوران خان متوجه جنگ شده هنگامهٔ رزم و پیکار گرم نمود درعین کارزار فیلے
که سعادت خان براو سوار بود با فیل شیر جنگ برادرزادهٔ او بنیاد جنگ نهاده هردو
فیل جنگ کنان در لشکر نادرشاه افتادند سرداران نادری این معنی را از تائید
غیبی و اقبال نادری دانسته سعادت خان و شیر جنگ هردو را بدست آورده
قوتی عظیم حاصل کردند بنا برآن صمصام الدوله خان و دوران خان که سپه سالار
لشکر بود زخم های کاری برداشته از پا درآمد به همان زخمها روز دوم درگذشت
درین صورت شکست عظیم به لشکر هندوستان افتاده آثار قیامت برایشان ظاهر گشت
و نادرشاه سعادت خان را بدست آورده به باعث هم وطنی کمال عزت و حرمت او
نموده مشیر خود گردانید سعادت خان به امید عهدهٔ امیر الامرائی که خان دوران خان
داشت و هنوز بر کسی مقرر نشده بود در باب مصالحت فیمابین هردو بادشاه
سعی موفور بجا آورده شاه جم جاه را بمقدمات امید و بیم بر دو کرور روپیه راضی
بر مراجعت ساخته بذریعهٔ نظام الملک اطلاع این امر به بادشاه نمود از انجاکه
نظام الملک مرد جهاندیده و صاحب دانش بود این معامله را بسعی خود ظاهر

نموده بجلدوی او عهدهٔ امیر الامرای گرفت صباح آن ملاقات هر دو بادشاه
قرار یافته ابو الفتح ناصر الدین محمد شاه برای ملاقات نادرشاه متوجه شد از جمله امرا و
منصب داران و اراکین دولت غیر از عمدة الملک امیر خان و اسحق خان و
دیگری را با خود نه برد ند از جانب شاه جمجاه اول نیزه بر داران بعد ازان تفنگچیان
رسیده و تعظیم بجا آورده صف بستند سپس چند علم بردار ظاهر شده به ادب تمام ایستادند
و بعد ازان سه نفر از امرایان عظام که یکی باقی خان دوم مصطفے خان سیوم میرزکی
ندیم بودند به استقبال آمده در پیش تخت پیاده پا شده و کورنش بجا آورده رخصت
سواری یافتند باقی خان با امیر خان گفت که شاهزاده نصر الله می آید حضرت
بادشاه شما بر تخت روان خود جا خواهند داد امیر خان گفت که این تخت جای دیگر
کس ندارد گو نصیب هر که شود درین گفتگو بودند که علم سواری شاهزاده نمایان شد
عبد الباقی خان وغیره پیاده شده در جلو همراه شدند شاهزاده چون قریب محمد شاه
رسید پیاده شده کورنش به تعظیم تمام بجا آورد حمالان تخت بادشاه را از دوش
بدست گرفتند محمد شاه شاهزاده را در آغوش کشیده بسیار شفقت ظاهر نمود شاهزاده
پنج جلد قران مطلا از جانب نادرشاه به ارمغان گذرانید محمد شاه بر سر نهاده
قبول کرد و اجازت سواری داده بر رتبه خود سوار گردانید و به نقاره نوازان حکم کرد

که نقاره بند سازند شاهزاده بسیار اصرار نمود تا حکم نواختن دادند چون سواری قریب
دائرهٔ دولت بادشاه رسید محمد شاه از غایت انکساری و کم همتی حکم بند ساختن نقاره
داد بادشاه بر هر دروازه که میرسید اراده فرود آمدن از تخت روان میکرد باصرار
نصرالله مرزا ازین کار باز می ماند تا آنکه قریب مسند نادرشاه رسید چون چشم دو چار شد
بی طاقت شده تخت روان را بزور بر زمین گذاشته پیاده پیش بادشاه دویدو ازان
طرف نادرشاه نیز از مسند برخاسته باستقبال برآمد هر دو بادشاه باهم بغلگیر شدند و
برابر بر مسند نشستند ولیکن محمد شاه محرف نشسته بود اول حقهٔ شاه جم جاه آوردند
نادرشاه نهیب زد که حقهٔ برادر بجان برابر بیارند نصرالله خان مرزا برخاست اول
حقه پیش محمد شاه گذاشت بعد ازان پیش پدر آورد تا دیر صحبت گرم ماند بعد ازان
طعام آوردند هر دو بادشاه در یک طبق تناول طعام کرده رخصت شدند صباح آن
برهان الملک سعادت خان چون حال عطای منصب امیر الامرائی به نظام الملک
دریافت کرد امیدی که داشت قطع نموده در فکر تخریب افتاد و نادرشاه را ترغیب
رفتن دهلی داده به امیدهای فراخ عزیمت او را مضبوط کرد درین صورت نادرشاه
باستصواب سعادت خان نظام الملک را طلب داشته پیش خود نگاه داشت بعد ازان محمد شاه
را تکلیف ملاقات داد آن وقت طرفه آشوبی در اردوی بادشاهی افتاد

هرکس به فکر خود بود و بادشاه نظر بخدا کرده سوار شد و در خیمه که برای آن حضرت
از پیشتر مقرر کرده بودند فرود آمد نادرشاه خود برای ملاقات محمد شاه آمده
قسم خورد که هرگز خلاف عهد امری نخواهم کرد آخر بعد گفتگو نهضت اعلام نصرت
جانب دارالخلافت قرار یافت و شقه بنام لطف الله خان صادق حاکم دهلی
که به ضبط امور خلافت مامور بود صادر شد و روز دوم موکب اقبال هر دو بادشاه
بجانب دارالخلافت بحرکت آمد و بعد قطع منازل به دهلی رسیده در قلعه هر دو
بادشاه فرود آمدند همان روز فتنه پرداز ان دهلی وقت شب غلغله انداختند
که نادرشاه کشته شد کسی می گفت که یکی از خواصان قتل نمود دیگری میگفت که خود
محمد شاه کاردی بر سینه شاه زد شورشی عظیم از چپ و راست برخاست مردم دهلی
از قزلباشان نادرشاهی هر کرا یافتند کشتن آغاز کردند بسیاری کس تیغ رسیدند
نادرشاه این خبر شنیده فرمود که تا آخر شب پاسداری خود ننمایند چون خورشید
جهانتاب از مشرق برآمد شاه جم جاه جامه سرخ در بر کرده به قصد انتقام در مسجد
روشن الدوله نشست و حکم بقتل عام داد قزلباشان تیغهای بران از میان
کشیده آغاز قتل نمودند هزارها کس از زن و مرد از صغیر و کبیر بقتل آمدند که
فلک با این سرد مهری بر حال سکنای دهلی میگریست و زمانه باین بیدادگری

تاسف می خورد و در شش پهر قریب سی هزار کس از امرا و غربا طعمهٔ تیغ اجل شدند
آخر به شفاعت محمد شاه بادشاه جم جاه دست از کار برداشته امان داد من بعد به ضبطی
نصف اثاثهٔ سلطنت پرداخته جواهر های آبدار و لالی شاهوار و ظروف زرین و سیمین و
اسباب مرصع بجواهر ثمین که قیاس اندیشه به ضبط آن عاجز آید بخزانهٔ خود منتقل نمود از جمله
اموال ضبطی یکی تخت طاؤسی بود که حاصل بحر و کان و خراج هفت ساله ایران آن ترتیب و
ترصیع آن بکار رفته بود علاوهٔ آن چهل کرور روپیه از خزانهٔ شاهی و صوبه داران ممالک
هند داخل بخزانهٔ نادری گردید بعد ازان جشن کتخدای نصر الله میرزا فرزند خود با دختر ارجمند
بن مراد بخش ترتیب داده بکسب عیش و نشاط پرداخت چون هنگام رخصت آمد محمد شاه بدیدن نادر شاه
رفت شاه جم جاه بعد از اظهار محبت و اختصاص خلوت کرده گفت که برادر بجانی برابر
ملاحظه کردی که محض زیاوری اقبال بر تو فتح یافتم حالا تنها هستم هر چه خواهی بکن
اگر با من بدشوی از مایکی هم جان برنشود محمد شاه گفت که انچه مراتب شفقت و محبت
نسبت من بعمل آوردی هیچ پدر با پسر و برادر با برادر نکرده باشد معاذ الله بعوض
این نیکی ها با شما بد باشم بلکه بعوض این تاج بخشی ملک آنطرف دریای اتک که کابل
ملتان و پیشاور است و خراج هفت کرور روپیه دارد به شما نذر میکنم نادر شاه
قبول نموده و عهد نامه فیما بین هر دو بادشاه جم جاه ترتیب یافت نادر شاه گفت که حالا

ملاقات ما و شما بر فردای قیامت رفت همان وقت نظام الملک و قمر الدین خان را
طلب ساخته خلعتها داد و رو به نظام الملک کرده به محمد شاه گفت که برادر قدر این کس
بدان که خراب کن و آباد کن خانهٔ تو همین ست و قمر الدین خان را گفت که این مرد زیرک
ست نه از نیک کاروند از بد بعد ازان نصایح بسیار نمود و بغلگیر شده یکدیگر را رخصت کردند

ذکر واقعات هندوستان بعد مراجعت نادرشاه بولایت و آمدن احمد شاه ابدالی بهند و شکست یافتن او و وفات یافتن محمد شاه بقضای الٰهی . .

محمد شاه بعد مراجعت نادرشاه بر انتظام مملکت توجه فرمود و از سر نو به تقسیم خدمات و تقرر
حکام پرداخت و بسیاری انتظامات در امور مملکت ظاهر نمود از انجا که در کاروبار سلطنت
اختلالی کلی راه یافته و عبرت و شکوه بادشاهی از دلها برخاسته بود بنا بر آن صورت
تنظیم و تنسیق در آئینهٔ ظهور جلوه پذیر نه گردید هر سری را سودائی و هر دلی را تمنای
پدید آمد اکثر نمکخواران قدیم و جدید وقت را غنیمت شمرده علم بغاوت برافراشتند و
صوبه داران ممالک انتهاز فرصت نموده دم استقلال زدند و راجه های اطراف و
اکناف دست از ادای باج و خراج کشیدند و زمینداران قریه و امصار طریق
قطاع الطریقی پیش گرفتند نواب آصف جاه نظام الملک در صوبه دکن دم استقلال

نواب صفدرجنگ ولایت اوده را برای خود مستحکم نمود و صوبه بنگال را مهابت جنگ
ملک دوآبه را افاغنه روهیله متصرف شدند درین صورت زخنه عظیم در بنیان سلطنت راه
یافت و طرفه بد نظمی در ممالک محروسه بهم رسید مقارن این حال احمد شاه ابدالی که بعد
کشته شدن نادرشاه قدم بر سلطنت گذاشته بود متوجه تسخیر هندوستان گردید محمد شاه
به دریافت این حال کثیر الاختلال شاهزاده احمد شاه فرزند و ولیعهد خود را مع قمرالدین خان
وزیر اعظم و نواب صفدرجنگ و عمدة الملک امیر خان و راجه ایشری سنگه پسر مهاراجه
جي سنگه سوائی والی جی پور به مدافعه ابدالی رخصت فرمود بمقام سرهند تلاقی فتین
اتفاق افتاد جنگ به شدت درگرفت قمرالدین خان وزیر اعظم درعین نماز خواندن
بضرب گوله توپ جان بحق تسلیم نمود توحشی عظیم در دلها راه یافت و پای ثبات اهل
لشکر از جا رفت اما صفدرجنگ با تفاق معین الملک برادر وزیر اعظم از جای خود
جنبیده با ابدالی چندان جنگ نمود که طایفه قزلباشان طاقت مقاومت در خود ندیده
جز گریز و فرار قرار نه گرفتند فتحی عظیم نصیب اولیای دولت شد و احمد شاه ابدالی
به کمال خرابی بسوی ولایت گریخت درخلال این احوال مزاج حضرت محمد شاه بعوارض
مبتلا شده از منهج اعتدال برافتاد فرمان طلب شاهزاده و صفدرجنگ باستعجال
تمام فرستادند و معین الملک را بصوبه داری لاهور اختصاص داده ازهما نطرف

رخصت دادند درین صورت شاهزادهٔ احمد شاه باتفاق صفدر جنگ بایلغار تمام کوچ نموده متوجه دار الخلافت شد هنوز تا پانی پت رسیده بود که محمد شاه بادشاه بعمر چهل و هفت سالگی بتاریخ شانزدهم ماه اپریل ۱۷۴۸ع مطابق سنه ۱۱۶۱ هجری داعی اجل را لبیک اجابت گفت تاریخ وفاتش چنین یافتند - تاریخ

شه فلک حشم و روشن اختر آنکه ازو	چو آفتاب جهان جلگی فروغ گرفت
چو شد بجاده فردوس زین سرای سپنج	سروش هاتف غیبی ندا که گو بجنت رفت

مدت سلطنت سی سال و بست و هفت روز -

ذکر سلطنت مجاهد الدین محمد احمد شاه بهادر بادشاه غازی بن ابو الفتح ناصر الدین محمد شاه

شاهزادهٔ احمد شاه که حسب الطلب محمد شاه بر سیدن دار الخلافت مستعجل بوده بایلغار تمام می آمد بمقام پانی پت خبر ارتحال بادشاه شنیده هماندم توقف نموده بنا بر مصلحت وقت اظهار این واقعهٔ منافی آئین حزم و احتیاط دانسته خفیه مراسم تعزیت بجا آورد و نواب ابو المنصور خان صفدر جنگ بعجلت و سرعت تمام تختی و چتری ترتیب داده بهمان مقام پانی پت شاهزاده موصوف را بر سریر سلطنت هند متمکن ساخت و غرهٔ جمادی الاولی روز سه شنبه سال یکهزار و یک صد و شصت و یک هجری داخل

دار الخلافت گردیده در باغ سالمار دهلی بر سریر سلطنت جلوس نمود حکم فرمود که القاب
ما بدولت بهمجاهد الدین ابو المظفر احمد شاه بهادر پادشاه غازی در دفاتر و مناشیر مزین
سازند هرچند که قاعده شناسان سلطنت معروض داشتند که بهادر خطابی ست مخصوص برای
ملازمان و بندگان که سلاطین با اقتدار بنظر حسن خدمات امرا برای فخر ایشان با ایشان
می بخشند و از اولاد حضرت تیمور تا اینزمان کسی خود را باین لقب ملقب نه ساخته اما
پادشاه بزعم خود ایشان توجه نفرمود و خلعت وزارت به نواب صفدر جنگ
بخشید چون نواب نظام الملک آصف جاه هنوز در ملک دکن بقید حیات بود
صفدر جنگ بپاس خاطر او خلعت نپوشید اما کار و بار عهدهٔ جلیلهٔ وزارت بزودست همت
خود گرفت بعد مرور عرصهٔ بست و هفت روز از جلوس پادشاه که نواب آصف جاه
به مقام دکن رحلت نمود نواب صفدر جنگ خلعت وزارت در بر کرده نذر گذرانید درین
جشن تخت نشینی تمامی ارکان سلطنت و اعیان مملکت فراخور مراتب و درجات
مشمول عواطف سلطانی شدند از انجمله صلابت خان بخطاب ذوالفقار خانی بخشی گری
دوم و انتظام الدوله پسر قمر الدین خان به بخشی گری سوم و خطاب خانخانانی و نواب
عبد المجید خان بخطاب مجد الدوله و جاوید خان خواجه سرای نواب بائی صاحبه والدهٔ
آن حضرت بخطاب نواب بهادر و زمان خان برادر بائی صاحبه بخطاب معتقد الدوله

شرف اختصاص یافتند از بدایع سوانح آنکه چون نواب آصف جاه در دکن بمرگ طبعی
درگذشت نظام الدوله پسر دومش بر مسند ریاست نشسته در جنگ مظفر جنگ از دست
همت خان در غفلت کشته شد غازی الدین فیروز جنگ پسر کلان آصف جاه که عهدهٔ
امیر الامرای داشت از ادراک این احوال مضطرب گردیده برای تدارک این فتنه
عازم دکن شد هنگام توجه آن سمت پسر خود میر شهاب الدین را که عمرش زیاده از
شانزده سال نبود در دهلی گذاشته دستش بدست نواب صفدر جنگ سپرد صفدر جنگ
به صفای باطن و رضای خاطر قبول کرده او را در آغوش گرفت و شفقت پدرسے
بر حال او نمود از قضای الٰهی غازی الدین خان فیروز جنگ نیز در دکن رسیده
در عرصهٔ یک ماه جهان فانی را پدرود نمود حکم جهان مطاع برای ضبط اموال فیروز جنگ
صادر گردید میر شهاب الدین به دریافت این حال مضطر و سراسیمه پیش صفدر جنگ
آمد و گریه و زاری نموده از خانه خرابی خود اظهار احوال نمود صفدر جنگ قطرات
اشک آستین مرحمت از چهره اش پاک نموده او را مطمئن نمود و خود پیش بادشاه
آمده معروض داشت که حال حسن خدمات نواب آصف جاه باین درگاه خلایق پناه
بر تمامی سکنای ملک هند بلکه متوطنان ولایت روم و شام و ایران و توران
ظاهر و باهر است عجب و صد عجب که دیروز پسرش فیروز جنگ رحلت نموده و امروز

خانه اش پامال ضبطی میگردد و ورثه اش محتاج بنان شبینه آواره کوه و بیابان می شوند
مقتضای انصاف و عاطفت بادشاهانه آن ست که پسرش میر شهاب الدین را بر عهده
امیر الامرای مباهات بخشیده این فدوی درگاه را دعاگوی دولت خود فرمایند از انجا
که بادشاه نظر توجه بحال صفدر جنگ بسیار داشت بنا بر آن بعد رد و قدح ملتمس او را
بعز قبول جا داده میر شهاب الدین را به عهده امیر الامرای و خطاب عماد الملک فیروز جنگ
امتیاز بخشید و اموال و امتعه پدرش نیز با و معاف فرمود در ینصورت عماد الملک بحالت
کمال نا امیدی موصول باین عطیه کبری و موهبت عظمی شده بنده احسان نواب
صفدر جنگ گردید و به تواتر و توالی سپاس این منت بی منتها بجا آورده اقرار
اطاعت و فرمانبرداری تا حیات از زبان خود ادا نمود اما چون از حق شناسی و
وفاداری بهره نداشت و از گل وفا و اخلاص بوئی نبرده بود باین سبب
مغرور دولت و جاه گردیده مسلک ناصواب پیش گرفت و با همه ام کاخ دولت
منتسبان این سلطنت و بالخصوص نواب صفدر جنگ بسیار را تلو جیدند
و همان مثل درست کرد۔

کس نه آموخت علم تیر از من	که مرا عاقبت نشانه نکرد

صفدر جنگ که در جنب این چنین مرحمت عظیم هرگز هرگز امید این چنین بیوفائی از فرزند

به کمال غفلت (۱۰) پروائی می گذرانند درین اثنا جاوید خان خواجه سرا که بخطاب نواب بهادر
امتیازی یافته اقتداری در امور سلطنت بهم رسانیده بود در فکر استیصال نواب وزیر افتاد
روزی سواری نواب وزیر از بازار سعد الله خان گذشت چند شرارت پیشگان که باغوای
جاوید خان درکمین مخفی و متواری بودند چند بانهای آتشین بر آن جناب سرکردند
از فضل حافظ حقیقی آسیبی بر آن جناب نرسیده اما مردم های جلو زخم ها برداشتند
سائبان بازار که از خس بودند بالتمام سوخته خاکستر گردیدند نواب صفدر جنگ این معامله
را از کارسازی جاوید خان تصور کرده در فکر کار بستن افتاد چنانچه روزی به بهانه
دعوت طلبیده او را بالقتل رسانید از انجاکه از منتسبان نواب بائی صاحبه والده
حضرت بادشاه بود و بنابران شورشی عظیم برخاست بیگم زمین و آسمان برهم زد تاریخ این
واقعه فتنه عظیم یافتند بادشاه ازین حرکت صفدر جنگ تغمض نکرد خاطر از و بهم رسانید
نواب عماد الملک فیروز جنگ بعوض نیکوئیهای صفدر جنگ وقت فرصت را غنیمت شمرده
این معامله را بیشتر طوالت داد تا آنکه صفدر جنگ معزول خدمت گردید و انتظام الدوله
خلعت وزارت پوشید نواب وزیر برای اظهار ملال خیمه خود از دار الخلافت بیرون
زده بنخود داری نشست و خیال آن داشت که بادشاه برای دفع رنجش او خود تشریف
آورده او را استمالت خواهند ساخت اما معاندان شرارت پیشه چون کار تمام ساخته

بودند این صورت بظهور نرسید بلکه بادشاه به صفدرجنگ حکم فرستاد که حالا صفدرجنگ قصد آمدن شهر نکند شبی که فردای آن میان بادشاه و وزیر جنگ خواهد شد عمادالملک لشکر نواب وزیر بوده بظاهر دم اتحاد و به باطن در فساد می زد چنانچه به بهانه آوردن بعضے اسباب ضروری از نواب وزیر خود را جدا کرده به دهلی آمده و شورشی از چار سو برانگیخت بعد اخذ زر کثیر از خزانه سلطانی به دفع نواب وزیر خود مقدمة الجیش گردید روز دوم منادی نمود که این جنگ نه جنگ طور دیگر است بلکه جنگ بادافضلی است هر که با خلفای راشدین محبتی داشته باشد شریک جنگ شود بدین صورت بسیاری مردم از لشکر نواب وزیر جدا شده بطرف بادشاه رجوع آوردند نواب صفدرجنگ باتفاق سورج مل جات والی بهرت پور چند روز به جنگ پرداخت بالآخر از عزارت دست برداشته استدعای خلعت رخصت جانب اوده نمود بادشاه این معنی را از مغتنمات شمرده خلعت رخصت داد نواب معزی الیه از بها نجا جانب ملک اوده عنان عزیمت معطوف نمود تاریخ این واقعه چنین یافتند۔

تاریخ

شکر الله که جاٹ و صفدرجنگ	صلح کردند با وزیر و شاه
هاتف غیب سال تاریخش	گفت الصلح خیر قالی الله

عمادالملک بعد رفتن نواب صفدرجنگ میدان خالی دیده زمام سلطنت بدست

آورد و جملہ امراء اکبین سلطنت را بیدخل ساختہ و با بادشاہ آغاز بی ادبی نمود
در فکر قتل او افتاد و در آخر ماہ جمادی الثانی سنہ یک ہزار و یک صد و شصت و
ہفت ہجری بادشاہ را میل در چشم کشیدہ محبوس نمود مدت سلطنت احمد شاہ شش
سال و چند ماہ بود و بعد معزولی بست سال دیگر در حبس ماندہ در سال یک ہزار
و یک صد و ہشتاد و ہشت ہجری بعمر پہل و ہشت سالگی و شش ماہ و یازدہ روز
وفات نمود۔

تاریخ

ہر بست چون مجاہد دین رخت زندگی	ہر کس ز رہ سر شک بہ مژگان خویش سفت
ہاتف برای سال وفاتش بصد بکا	سال وفات سال وفات ہای ہای گفت

ذکر سلطنت عالمگیر ثانی

بعد ملحول و معزول شدن احمد شاہ شاہزادہ عزیز الدین بن جہاندار شاہ بن بہادر شاہ
بعمر شصت و ہفت سالگی با عانت عماد الملک غازی الدین خان فیروز جنگ از حبس
بر آمدہ و بالقاب عالمگیر ثانی ملقب شدہ بتاریخ دہم شعبان سال یک ہزار و یک صد و
شصت و ہفت ہجری و سادہ سلطنت بر آراست۔ تاریخ

بر سریر سلطنت سلطان عزیز الدین نشست	کارہای دین و دولت جملہ خاطر خواہ شد
سال تاریخ جلوس او ذکا تحریر کرد	بادشاہ ہند عالمگیر عالی جاہ شد

سکه

بنرزر سکه صاحبقرانی | عزیز الدین عالمگیر ثانی

درسال یک هزار و یک صد و هفتاد هجری احمد شاه ابدالی از ولایت متوجه دهلی شد عماد الملک انه غایت بیم و هراس به طرف فرخ آباد گریخت ابدالی بدار الخلافت رسیده غنیمت بسیار حاصل کرده دختر محمد شاه را در حبالهٔ نکاح خود آورد و دختر عزیز الدین عالمگیر ثانی را با تیمور شاه پسر خویش عقد بست و نجیب خان افغان را خطاب نجیب الدوله و عهدهٔ امیر الامرای و اختیار امور مملکت داده بطرف ولایت مراجعت نمود عماد الملک بعد رفتن ابدالی باتفاق نواب احمد خان بنگش و رگهناتهه راو مرهته وهولکر به دهلی آمده با نجیب الدوله جنگ انداخته و بعد محاربات اورا مغلوب ساخته بدار السلطنت دهلی قابض و متصرف گردید و نجیب الدوله با ضطراب تمام در آمده بطرف سکرتال گریخت عماد الملک بکار و بار سلطنت دهلی دخلی یافته همان کارهای پیشین باز آغاز نموده با شاهزاده عالی گوهر مخالفت کرده در پی اهانت او شد و خانهٔ شاهزاده را محاصره کرده جنگ شروع کرد شاهزاده به سعی پیتل راؤ مرهته خود را از بالای بام افگنده راه گریز پیش گرفت و به نجیب الدوله پیوست و تا هشت ماه در اطراف ممالک گذرانید من بعد به الله آباد رفت و محمد قلی برادر زادهٔ صفدر جنگ را

بقلم لال بہادر مصور سالن چوپٹیاں للھنو

همراه گرفته و از نواب وزیر زری کثیر حاصل نموده در سال یک هزار و یک صد و هفتاد و دو هجری با لشکری گران به تسخیر ملک بنگاله متوجه شد درین اثنا رگهناتهه را و مرهٹه و دتاسیندهیه با یمای عماد الملک نجیب الدوله را در سکرتال محاصره کرده کار بر و تنگ نمودند نجیب الدوله و نواب شجاع الدوله و دیگر صوبه داران عرضداشت مشعر استدعای قدوم بحضور شاه ابدالی فرستادند او این معنی را فوز عظیم دانسته در سال یک هزار و یک صد و هفتاد و سه عیسوی عنان توجه بجانب هندوستان معطوف نمود چون خبر آمد او انتشار یافت عماد الملک بخوف جان در فکر قتل پادشاه افتاده به باقی خان بلخی و مهدی قلی خان کشمیری که مشیر او بودند اشاره کرد تا ایشان آن پادشاه بیگناه را تیغ بیدریغ کشیده در دریای جمن انداختند بعد سه روز بعضی مردم خدا ترس نعش او را از دریا برآورده به مقبرهٔ همایون مدفون نمودند تاریخ این واقعه چنین یافتند۔

تاریخ

شاه عالی نسب عزیز الدین	کس بود در جوار رحمت جاے
گفت هاتف چو رفت در جنت	داور عرش سمک برمواے واے

بعد این واقعه از غایت فساد قلبی انتظام الدوله خلف قمر الدین خان اینکه وزیر السلطنت و خالوی او بود به قتل رسانیده شاهزاده محی السنه خلف کام بخش را بخطاب

شاہ جہان ثانی مخاطب ساختہ بر سریر فرمانہی نشانید و مہدی قلی خان کشمیری را برائے محافظت او گذاشتہ خود با عانت دتاسیندیہ و جنکوجی بطرف سکرتال شتافت مقارن این حال شاہ ابدالی داخل ہندوستان شد تلاطمی عظیم افتاد دتاسیندیہ از سر محاصرہ برخاستہ جمعیت ہشتاد ہزار سوار گرفتہ بجنگ ابدالی متوجہ شد دعما دالملک از غایت بیم خود را شریک این جنگ نہ ساختہ بادو گوشہ و مینی پیش سورج مل جاٹ رفتہ ماسنے بر گزید و نجیب الدولہ از سکرتال بہ دہلی آمدہ متمشی امور مملکت گشت حکم او بر آب و باد روان شد سعد اللہ پسر علی محمد خان روہیلہ و نواب احمد خان بنگش و حافظ رحمت خان و دوندی خان، باتفاق نجیب الدولہ باستقبال ابدالی برآمدہ دولت ملازمت حاصل کردند و بمیدان باولی کہ در سواد شاہ جہان آباد دہلی ست جنگ ابدالی با مرہٹہ واقع شد و باوجود کثرت فوج شکست بر لشکر مرہٹہ افتاد و دتاسیندیہ با بسیارے امرای نامدار مقتول گردید این واقعہ در ماہ جمادی الآخر سال یک ہزار و یک صد و ہفتاد و سہ ہجری بظہور آمد۔ تاریخ

کرد سلطان عصر فرمانے	قتل دتا بہ تیغ دشمن کاہ
گفت تاریخ این ظفر زاد	نصرت بادشاہ عالیجاہ

چون خبر کشتہ شدن دتاسیندیہ بدکن بسید مرہٹہ ہا بجوش خروش در آمد مدار المہام راؤ بہاؤ

به برادر خود بالاجی پیشوای دکن معروض داشت که بسواس او
فرزند ولیعهد خود را همراه من فرمایند تا من بذات خاص قصد این جنگ نمایم و بعنایت
او تعالی گوهر مقصود بچنگ آرم بالاجی هرچند که به مفارقت پسر راضی نبود اما مصلحت
وقت انکار نتوانست نمود جبراً و قهراً پسر را همراه داده بجمعیت دو لک سوار رخصت
داد تا او به کوچهای طولانی بدهلی رسید و قلعه را فتح کرده تمامی سقف های نقره دیوان
عام و دیوان خاص را شکسته و آلات نقره از مزار سلاطین و اولیای دهلی برداشته
و همه را مسکوک کرده زری کثیر فراهم آورد و شاه جهان ثانی را معزول ساخته
مرزا جوان بخت پسر عالی گوهر را متمکن سریر سلطنت ساخت شاه ابدالی بدریافت
این حال از آن طرف دریای جمن بقصد جنگ مرهٹه کوچ نموده مقام پانی پت را
معسکر ساخت نواب شجاع الدوله هم از ملک خود برآمده شریک ابدالی گردید و بخطاب
فرزندی و تقدمات بادشاهی اختصاص یافت گویند که در روز مجلس کنکاش
سورج مل والی بهرت پور که رفیق مرهٹه ها بود باسداشیو راؤ بهاؤ معروض داشت
که رای مازمینداران پیش مثل شما راجه ها که بوفور مکنت و جاه و کثرت دولت و سپاه
اتصاف دارند اگرچه فروغی ندارد ولیکن به مقتضای خیراندیشی هرچه بذهن ناقص
این بنده می گذرد معروض میدارد که بندگان جناب احمال و اثقال خود را در گوالیار

یا بهرت پور یا قلعه دویک بهر جا که مطبوع خاطر شود گذاشته جریده بقلعه قدیمه خود با ایشان
جنگ کنند زیرا که سپاه ابدالی در ایام گرما هرگز به هندوستان نخواهند ماند و اگر جنگ
سلطانی نمودند البته عهده برائی دشوار است حضار محفل همه رای او را مستحسن دانسته
آفرین ها کردند لیکن بهاؤ برین رای اتفاق نه کرده به کلمات سخت و درشت سوجن مل را
یاد کرد و گفت که شما زمینداران را در معاملات با دشاهان چه پایه هست که دخلی در هندو
رای زنند مصرعه

فکر هر کس بقدر همت اوست	

من با ایشان جنگ سلطانی خواهم نمود و بعونه تعالی دمار از روزگار ایشان خواهم
برآورد سوجن مل سخت خفت برداشت بهاؤ خواست که سوجن مل را بگیرد و زری کثیر
از و حاصل کند جاٹ که مرد جهاندیده بود بر مافی الضمیر او آگاهی یافته بوقت فرصت
راه ملک خود پیش گرفت بهاؤ مراسم تعاقب بجا آورده بی نیل مرام برگشت الغرض
مرهٹه نارد شنکر را با جمعیت دوازده هزار سوار در شاه جهان آباد گذاشته خود
به پانی پت آمده بمقابله نشست و گرد لشکر خود سنگر بسته سامان جنگ نمود و
بطرف دیگر احمد شاه ابدالی راه آمد و رفت رسد غله در فوج مرهٹه مسدود نمود چون هر چهار
طرف مسلمانان حاکم و فرمان روا بودند پس بآسانی تمام این مطلب با وحاصل شد

وقحطی عظیم در اردو ی مرہٹہ افتادہ نوبت بخوردن جانوران رسید در ماہ ربیع الاول
سنہ مذکور ابدالی بہ جنگ مرہٹہ سواری فرمود بیجر دصدو رحکم خان جہان وشاہ
پسند خان سرداران ولایتی ونجیب الدولہ وشجاع الدولہ واحمد خان بنگش وحافظ
رحمت خان ودوندی خان وفیض اللہ خان ودیگر سرداران ہند آمادہ جنگ شدند
نائرہ جدال وقتال مشتعل گردید وہنگامہ گیر ودار بلند شد بہادران طرفین دست کشش و
کوشش کشادند وبردہای رستمانہ وچپقلشہای مردانہ کردند تا آنکہ فوج اسلام مغلوب
گردید قریب بود کہ پا از میدان بردارد درین اثنا بہ مشیت رب قدیر وحکم تقدیر
گلولہ تفنگ بر پیشانی بسواس راؤ در رسیدہ طائر روحش از قفس عنصری
پرواز نمود مقارن این حال بہاؤ ہم از پا در آمد عجب رستخیزی در لشکر مرہٹہ افتاد
بساعتی لشکر غالب مغلوب گردید وشکست اسلام مبدل بہ فتح وظفر گشت ؎

ہمین است آئین این چرخ پیر	گہی چون کمان است گاہی چو تیر

سپاہ لشکر اسلام دست جرات وہمت کشادہ بزد وکشت فوج مخالف را دیوانہ ساخت
ابراہیم خان گاردی افسر فوج مرہٹہ کہ بشجاعت وبسالت امتیازی داشت بدست
چیلہ نواب شجاع الدولہ اسیر گردید وتنکوجی ودیگر سرداران عظیم الشان بدست
فوج مغلیہ افتادند پنجاہ ہزار اسپ ودولک گاؤ وچند ہزار شتر وپانصد فیل ودیگر

غنایم بدست اولیای دولت درآمد و دو هزار مناره از کشته ها ترتیب داده دفن کردند
تخمیناً یک لک مردم از طرفین درین معرکه به کار آمدند و از سرداران عمده سوای
ملهارا و آپاجی وهولکر کسی جان به سلامت نه برد شاه ابدالی بعد حصول این فتح
بدار الخلافت آمد و مرزا جوان بخت را به ولیعهدی شاه عالم را بادشاه هندوستان
قرار داد و محبت نامه به تهنیت سلطنت به شاه عالم فرستاد و نواب شجاع الدوله را
وزیر السلطنت نسلاً بعد نسلاً و نجیب الدوله را امیر الامرا و کارپرداز این دولت ساخته و
از راجه سورجمل جاٹ پیشکش لایقه گرفته بولایت برگشت۔

ذکر سلطنت عالی گوهر شاه عالم بادشاه

شاهزاده عالی گوهر چون از دست عماد الملک جان به سلامت برد چند ماه باتفاق
نجیب الدوله در سهارن پور گذرانیده و از انجا به اله آباد آمد و باتفاق محمد قلی خان
بطرف بنگاله نهضت فرمود در اثنار راه بمالک افاغنه رسیده بعد اخذ نذر و معمولیات
در قصبه موهان من مضافات اوده نزول اجلال فرمود نواب شجاع الدوله ادراک
ملازمت نموده یک صد اشرفی یک لک و بست و پنج هزار روپیه نقد و دیگر تحایف پیشکش و
برای سامان جنگ شش لک روپیه و چند اضراب توپ حاضر ساخت و همراه
رکاب تا به اله آباد مشایعت نموده مرزا اسحاق خان نائب خود را بجای خود همراه

بقلم لال بہادر مصور للہنؤ

داد شاهزاده با قی امرای نامدار بعد طی منازل و مراحل قریب بنگاله رسیده
از دریای کرم ناسه عبور کرده مرزا اسحاق خان را بطریق سفارت پیش راجه رام نرائن
ناظم صوبه بهار فرستاد تا لآلی شاهوار نصایح آویزهٔ گوش او ساخته براه راست آرد
مرزا مذکور زود راجه رسیده او را استمال ساخته حاضر بارگاه فلک اشتباه ساخت
شاهزاده راجه رام نرائن را مشمول عاطفت خسروانی ساخته بخلعت امتیاز بخشید
به کلمات مهربانی و تفقدات خسروانی او را بنواخت راجه بجواب آن اظهار اطاعت
عبودیت نموده بوعده احضار روز دوم رخصت گرفته بخانه آمد و خلاف معروضات
اسباب قلعه داری مهیا کرده آمادهٔ جنگ و پیکار گردید و محمد قلی خان قلعه امحاصره
نمود درین میان شجاع الدوله از محمد قلی خان متوهم گردیده اهل و عیال او را
مقید نمود محمد قلی خان بدریافت این حال دست و پای تدبیر گم کرده چار و ناچار
از سر محاصره برخاسته به الهآباد رفت و نزد شجاع الدوله رسیده اسیر گردیده بعد چندے
مقتول شد درین صورت شاهزاده مهم بنگاله را ناتمام گذاشته به بنارس آمد و از انجا
به مکنپور طرح اقامت انداخت درین عرصه عرایض کامگار خان زمیندار ترهت و
ولیر خان و اصالت خان که از دست جعفر علی خان و راجه رام نرائن بجان آمده
بودند بنا بر استدعای قدوم و ترغیب تسخیر ولایت بنگاله بنظر شاهزاده گذشت بدین سبب

۵ راجه رام نرائن از قوم کایستهان بود و در سنه ۱۱۷۱ از دوارهٔ راجه بالا رای دیوان عظیم الشان شاه عالم بادشاه گردید و در سنه ۱۱۷۴ وفات یافت و امارت درین خاندان تا زمان قرابت قریبه دارد

عزیمت آن طرف باز تصمیم یافت مقارن این حال خبر کشته شدن حضرت عالمگیر ثانی
مقرون سمع مبارک گردید شاهزاده بماه جمادی الاول سال یک هزار و یک صد و
هفتاد و سه هجری بر سریر سلطنت متمکن شده خود را بخطاب شاه عالم بادشاه غازی
مخاطب ساخت و درمیان امرا تقسیم خدمات نمود و هر کس را فراخور حال از خطاب و
القاب و منصب افتخار بخشیده بطرف بنگاله متوجه شد راجه رام نرائن از اعانت
انگریزان به جنگ بادشاه برآمد و بعد جنگ و ستیز پس پا گردیده در قلعه عظیم آباد
متحصن شد و بذریعه ایلچیان کار دان استدعای عفو زلات نمود در این اثنا
صادق علی خان پسر جعفر علیخان صوبه دار بنگاله با اعانت راجه در آمد بدین قوت
باز راجه رام نرائن از خواهش صلح درگذشته از سر نو سامان جنگ نمود میر کاظم خان
پند نامه بادشاهی گرفته پیش صادق علیخان آمد آن ناعاقبت اندیش از غایت فرومایگی
سفیر بی تقصیر را بالقتل رسانید بادشاه ازین حرکت او برآشفته به جنگ او بیشتر
متوجه شده رزمهای سخت نمود صادق علی خان تاب جنگ نیاورده روانه میدان
برتافت و باز به اعانت کرنیل کلیف خود را جمع آورده غالب آمد بادشاه باستصواب
کامگار خان از انجا برخاسته بطرف مرشد آباد عطف عنان نمود صادق علی خان
به استماع این خبر خود را با مردان جان سپار به لشکر بادشاه زده روی بهادران

بادشاهی ازان طرف هم برگردانیدند بادشاه بطرف بهار شتافت درین وقت ازقات
خرچ عسرتی تمام به لشکر بادشاه حاصل آمد انچه به نذر وغیره به مقداری قلیل فراهم می گردید
حصه رسد به مردم سپاه و اعیان و انصار تقسیم می گردید مقارن این حال خادم حسین خان
همشیره زاده نواب قاسم علیخان بحضور رسید و قدری زر پیشکش کرده عسرت مبدل
بجمعیت ساخت و موشیر لاس فرانسیس که از جعفر علیخان صوبه دار بنگاله برگشته
ترک روزگار کرده بود بحضور آمده ادراک ملازمت نموده به ترغیب تسخیر قلعه عظیم آباد
پرداخت تا بادشاه متوجه این مهم گردید چنانچه شبی انگریزان شبخونی به فوج
بادشاهی زده مردم عمده بقتل رسانیدند بادشاه بطرف مان پور گیا علم نهضت برافراشت
خادم حسین خان به جمعیت شش هزار سوار متوجه امداد و اعانت بادشاه گردید
اما بسبب مزاحمت کسان نجس صاحب راه نیافت ناچار لب دریای گنگ قریب
حاجی پور معسکر ساخت صادق علی خان باراده جنگ خادم حسین برآمد شبی که فردای
آن روز جنگ قرار یافته بود از قضای الهی برق بر صادق علی خان افتاد با دو خدمتگار
رخت زندگانی ازجهان بربست کرنیل کلیف نعش او را بمرشد آباد فرستاد و آج بلم
دیوان صادق علی خان سلسله جنبان مصالحت شد قبول نه افتاد دیوان مذکور
به محافظت جماعه انگریزان به جنگ برآمد معرکه سخت بظهور رسید بادشاه زخمها برداشته

کامگار خان رخ از میدان برتافت موشیر لاس فرانسیس داد شجاعت داده و شمشیر
بکف گرفته بر توپ نشست سرداران انگریز بوا دیدا این جرأت آفرین ها کردند و باعزاز
تمام بمنزل خود بردند همان روز شرایط صلح بذریعه راجه شتاب رای قرار یافته آشوب
جنگ فرو نشست و بادشاه حسب قرارداد بطرف لشکر انگریزی سوار شد میجر کانک بهادر
تا هفت کروه مراسم اقبال بجا آورده و بخیام فلک فرسا که از پیشتر در لشکر انگریز
برای آن حضرت ترتیب داده بودند رجا دراج بلم دیوان صادق علی خان و راجه
رام نرائن شرایط عبودیت و اطاعت ظاهری بجا آوردند و قاسم علیخان که بعد
جعفر علی خان صوبه دار بنگاله شده بود حاضر بارگاه گردیده به سجود قدسی آستان
سربلندی یافت و یک هزار اشرفی و پنجهزار روپیه و دیگر تحایف بنظر گذرانیده
معامله صوبه بنگاله بر شصت و چهار لک روپیه سالانه پیشکش طی نمود این واقعه رسال
یک هزار و یک صد و هفتاد و سه هجری بوقوع آمد بسال دوم موکب اقبال به تسخیر
ممالک مغربی متوجه شد عرایض نجیب الدوله و احمد خان بنگش و حافظ رحمت خان
باظهار عبودیت به ملاحظه در آمدند و شجاع الدوله هم بذریعه راجه بینی بهادر اظهار اطاعت
نمود مقارن این حال محبت نامه شاه ابدالی مشعر تهنیت سلطنت بنظر گذشت یعنی
باعث مزید مسرت و تقویت گشت شجاع الدوله با پسر خود آصف الدوله حاضر

بارگاه گردیده ادراک شرف ملازمت نمود موکب گیهان پوی بعد طی منازل و مراحل
به الله آباد رسیده کوڑه و جاج میو و کالپی و جهانسی و دیگر پرگنات که بتصرف افاغنه
درآمده بودند داخل ممالک محروسه بادشاهی شدند هنگامیکه مقام سکندره مضرب خیام
دولت بود نواب قاسم علیخان صوبه دار بنگاله ادراک دولت ملازمت نموده پیشکش
های لایق گذرانید از انجا که درمیان نواب معزی الیه و سرداران انگلشیه غبار مخالفت
برخاسته و جنگ های صعب بظهور رسیده و اهالی انگلستان بر او غالب آمده بودند
بنا بر آن به استدعای اعانت خود را بر آستان والا افگنده التماس اعانت نمود بادشاه
براین معنی راضی نگردید اما نواب وزیر یک لک روپیه کوچ و پنجاه هزار روپیه مقام
برای خود از عالیجاه قرار داده و بادشاه را هم گرفته به جنگ انگریزان متوجه شد
سرداران انگلشیه به بادشاه پیغام دادند که از صوبه بهار ما را تعلق نیست بادشاه را
اختیار است هر کرا خواهد دهد وصوبه بنگاله البته تعلق ما باشد پیشکش که قرار یابد قبول
داریم اما آن حضرت درین جنگ شریک نشوند نواب وزیر از طرف بادشاه پیغام فرستاد
که فی الحال از جانب حضرت بادشاه بجز شمشیر جوابی دیگر نیست بعد فتح البته عرض
خواهند داشت منظور خواهد شد درین صورت به مقام بکسر جنگے صعب بظهور آمد آما
بادشاه خود را از جنگ علیحده نمود نواب وزیر با انگریزان مصاف کرده شکست یافت

انگریزان بعد این فتح از سر نو با بادشاه مصالحه کردند و قیام آن حضرت به الہ آباد
قرار دادند منیر الدولہ رضا قلیخان مدار المہام سلطنت و جعفر علی خان بجای قاسم علیخان
باز صوبہ دار بنگالہ شد و دیوانی ہر سہ صوبہ جات بنگالہ از پیشگاہ خلافت بہ سرداران
انگلشیہ مرحمت گردید از اینجا دخلی در مملکت ہندوستان بہ اہالی انگلستان حاصل شد
آن حضرت بموجب قرارداد الہ آباد را مرکز دولت قرار دادند و چندی دران سرزمین
بعشرت و فراغت گذرانیدند چون عرایض احمد خان بنگش و دیگر سرداران افاغنہ
بہ استدعای توجہ آن حضرت جانب دار السلطنت نظر اشرف گذشت آن حضرت
کہ از مدتی متمنی ہوای وطن بودند از سر نو شوق وذوق را تازہ کردہ سیف الدین خان را
جہت صفائی صلح نزد مرہٹہ فرستادند و برجناح استعجال پیش مرہٹہ رفتہ و از جانب
بادشاہ او را مطمئن ساختہ بتقرر بست و پنج لک روپیہ مرہٹہ را آمادۂ اعانت ساخت
و ازین صورت بادشاہ باوجود ممانعت نواب شجاع الدولہ و منیر الدولہ و سرداران
انگلشیہ از راہ فرخ آباد بعد اخذ زری کثیر از نواب بنگش متوجہ دہلی شدند در اثناء
راہ مہاجی مرہٹہ بہ جمعیت پنجاہ ہزار سوار رسیدہ ملحق لشکر بادشاہ گردید درینوقت
خبر وفات نجیب الدولہ و تسلط و تظلم ضابطہ خان پسرش بر امور سلطنت مقروع
سمع بادشاہ شد نجف خان را بخطاب امیر الامرا ذو الفقار الدولہ مخاطب ساختہ

مهم استیصال ضابطه خان تفویضش فرمودند و در دهلی به شکوه و صولت تمام داخل شده متمکن سریر سلطنت گشتند و دیوانی خالصه به حسام الدین خان و کفالت دیگر کارخانجات به سیف الدین خان مرحمت فرمودند حسام الدین خان از ترقی امیر الامرا به مقام ناتوان بینی درآمده به مضمون این شعر

توانم آنکه نیازارم اندرون کسے	حسود را چه کنم کو ز خود برنج درست

درپے تخریب امیر الامرا افتاده و بامرهٹه در باب ایصال زر موعوده با دشاه ایما نمود دبا دشاه نیز اگفته حسام الدین خان بر عرضداشت مرهٹه دستخط وصول زر از ذوالفقار خان فرمود امیر الامرا که هنوز بر کار و بار متعلقه دخلی کلی نیافته و نفسی راست نه کرده بود دفعتا این بار گران باعث اضمحال خاطر و شکستگی دلش گردید مرهٹه به طلب ر باذوالفقار الدوله درافتاد امیر الامرا که مردی شجاع بود مقابله نمود و با دشاه باغوای حسام الدین خان با امیر الامرا ذوالفقار الدوله حکم فرستاد که سپاه شما از امرد ز موقوف ست و شما از شهر بدر شوند و اکبر علی خان برای اخراج امیر الامرا متعین گردید و به مرهٹه هم اشاره رفت تا نجف خان را تنگ نماید امیر الامرا بذریعه کاروانان با مرهٹه بنای مصالحت انداخت تا مرهٹه از سر محاصره برخاسته بطلب زر با حسام الدین خان درآویخت حسام الدین خان رنگ معامله به طرز دیگر دیده معامله بر یک لک روپیه ختم کرده سه لک روپیه نقد دا دوشش لک روپیه

وعدهٔ مساوی تحریر ساخت و یک لک روپیه بشرط اخراج ذوالفقار الدوله دیگر قبول
نمود مرہٹه بطمع زر باز در پی استیصال ذوالفقار الدوله افتاده غبار فتنه بر انگیخت
امیر الامرا لباس سبز در بر کرده با یک هزار سوار مغل به آهنگ جنگ از جای خود
بجنبید و قرار داد که یا غنیم را به کشد یا خود کشته شود بصورتی دیگر باز نیاید بدین عزیمت
درست خود را بر لشکر مرہٹه زد و دست بردی دلیرانه نمود مرہٹه تاب جنگ این مردان
جان فروش نیاورده حرف صلح درمیان آورد و به اعزاز و اکرام تمام ذوالفقار الدوله
را پیش خود آورده و بالاتر نشانده پنج هزار روپیه یومیه او مقرر ساخت و عهد بست
که همراه ما بوده شریک جنگ باشند و هر قدر که ملک مفتوح شود بقسمت مساوی ما و
شما به گیریم ذوالفقار الدوله قبول نمود مرہٹه ذوالفقار الدوله را همراه گرفته به سکرتال
رسیده ضابطه خان را محاصره نمود خان مذکور نواب شجاع الدوله را به اعانت
خود طلب داشت از آمدن شجاع الدوله نجف خان و مرہٹه هر دو صلح نمودند شجاع الدوله
از امیر الامرا بغایت مسرور گشته خلعت نیابت خود به امیر الامرا داد تا او بدار الخلافت
آمده زمام مهمات سلطنت بکف اقتدار خود در آورد و بحکمت عملی حسام الدین خان را
معزول نموده نه لک روپیه از ضبطی جایداد ش داخل خزانهٔ عامره کرد امیر الامرا
عبد الاحد خان بن عبد المجید خان را به نیابت خود گذاشته بهم جاٹ برآمده بعد

جنگ ہای صعب صوبہ اکبر آباد را از دست جات مستخلص ساخت عبد الاحد خان از
کورنگی میان بادشاہ و امیر الامرا اسباب کدورت و ملال مہیا و آمادہ نمود درین
اثنا بسال یک ہزار و یک صد و نود و سہ ہجری مطابق بستم سال جلوس امیر الامرا
وديعت حیات کرد میان ورثای نجف خان و ارکان سلطنت آشوبی سترگ پدید
آمد غبار مخالفت از چہار سو برخاست بادشاہ انتظام این آشوب بیرون از امکان
خود دیدہ نظام الدین عرف کوڑیا شاہ را بالطلب مہاجی سیندہیہ فرستاد مرہٹہ
خود را بہر جناح استعجال بدار الخلافت رسانیدہ و بہ التفات بادشاہ خلعت
امیر الامرای پوشیدہ رائق فائق مہمات سلطنت گردید و از طرف خود شاہ کوڑیا
را بحضور بادشاہ بہ مدار المہامی گذاشتہ بہ ملک خود برگشت مقارن این حال
ضابطہ خان درگذشت و غلام قادر خان پسرش کہ سرمایہ شرارت و خباثت بود جای
پدر گرم کردہ طریق ظلم و ستم پیش گرفت و بدار الخلافت آمدہ ظاہر نمود کہ مرا با بادشاہ
جز اطاعت مخالفتے در دل نیست البتہ با مرہٹہ عزم جنگ ست کوڑیا شاہ تا بہ جنگ
نیاورده بہ ملک جات پیوست و غلام قادر خان بدار الخلافت آمدہ ادراک ملازمت
نمود ہر چند ارادہ ہای فاسد در دل داشت موقع و وقت این کار نیافتہ بوقت دیگر
گذاشت فرمان بادشاہی بنام مہاجی سیندہیہ در باب تدارک این بدسگالی

شرف اصدار یافت از اتفاقات اصل فرمان تلاین ناسپاس
افتاده ذریعهٔ شرارت و کافرنعمتی او گردید فی الفور چون برق و باد بدار الخلافت
آمده بعد قسم های غلیظ و عهود و مواثیق شدید در حضور بادشاه باریافته اندرون
قلعه عمل و دخل خود نمود و بعد تسلط و اطمینان روزی با دو سه صد افغانان
بحضور بادشاه آمده شکایت ها آغاز نهاد و شقه بادشاهی در باب تدارک او بنام
مهاجی سیندهیه که بدستش افتاده بود از جیب برآورده پیش بادشاه نهاد هنوز بادشاه
به جواب هم نه پرداخته بود که آن ناسپاس بادشاه را از تخت فرو کشیده زیر لگد و
چوب گرفت و کشان کشان بیرون آورده افغانان شمشیر برهنه را برو
مقرر نمود و خود متوجه حرم سرای بادشاهی گردید طرفه قیامت در محلات افتاد
یک صد و هشتاد عورات محل را به کمال بی حرمتی قید کرده آورد و در حراست
افغانان گذاشت و مرزا جوان بخت و سلیمان شکوه و مرزا اکبر و دیگر شاهزادگان
را بدست آورده به ضرب چوب قریب به هلاکت رسانید و افغانی سیه کار دل آزار
را مقرر نمود تا بر سینهٔ بادشاه نشسته از کار دچشم او برآورد بادشاه از شدت
تکلیف بر خاک و خون می طپیدند و افغانان هر بار چوبی می زدند و حال محلات
بدتر ازین بود به جهت دریافت خزانه همه را زیر لگد و چوب و به زد و کوب در گرفتند

تا هر چه بود همه نشان داد خزانهٔ بی شمار و جواهر بسیار بدست آن نابکار در آمد و از اسباب نفیسه و آلات زرینه چه حساب توان کرد از غایت طمع از فرش و پرده ها نیز هیچ نه گذاشت و همه اموال نقد و جنس را برگشتی ها بار نموده روانهٔ غوث گڈھ نمود و خود به اذیت بادشاه و شاهزادگان و محلات نشست هیچ دقیقه از بی رحمی سنگدلی نامرعی نه گذاشت و تا چند روز به کسی آب و آش هم نداد چند محلات از گرسنگی و تشنگی هلاک شدند الغرض از آغاز ماه ذی الحجه تا سوم محرم این هنگامهٔ قیامت برپا بود و هر چه اذیت و تعدی به ایشان رسید از دست یزید به حضرت امام حسین هم نرسیده باشد حضرت بادشاه در همان غم و الم قصیده که متضمن حالات خود گفتند این است قصیده

صرصر حادثه برخاست پی خواری ما	داد بر باد سر و برگ جهانداری ما
آفتاب فلک رفعت شاهی بودیم	برد در شام زوال آه سیه کاری ما
چشم ما کور شد از دست فلک بهتر شد	تا نه بینیم که کند غیر جهانداری ما
دادافغان بچه شوکت شاهی باد	نیست جز ذات مبارکه کند یاری ما
بود جانکاه زر و مال جهان همچو مرض	رفع از فضل الهی شده بیماری ما
کرده بودیم گناهی که سزایش دیدیم	هست مصروف که بخشید گنهکاری ما
کرده سی سال نظارت که مرا داد بباد	زود دریافته پاداش ستمکاری ما

عهد و پیمان بمیان داده نمودند وفا — مخلصان خوب نمی دانند وفاداری ما

قوم مغلیه و افغان همه بازی دادند — بسکه گشتند مجوز به گرفتاری ما

این گدا زاده همدان که بدوزخ برود — بانی جور و ستم شده به دل افگاری ما

گل محمد که ز مردان بشرارت کم نیست — چه قدر کرد وکالت پی آزاری ما

با مراد و سلیمان و بدن بیگ لعین — هر سه بستند کمر بهر گرفتاری ما

شاه تیمور که دارد سر نسبت با من — زود باشد که بیاید بهد و گاری ما

مادهوجی سیندهیه فرزند جگربند من است — هست مصروف تلافی ستمگاری ما

آصف الدوله و انگریز که دستور من اند — چه عجب گر بنمایند مدد گاری ما

راجه و راؤ زمیندار امیر و چه فقیر — حیف باشد که نسازند به غمخواری ما

نازنینان پری چهره که همدم بودند — نیست جز محل مبارک به پرستاری ما

گرچه ما از فلک امروز حوادث دیدیم — باز فرداد دهایزد سر و سرداری ما

مهاجی سیندهیه به دریافت این حال کثیر الاختلال بر جناح استعجال با افواج جرار نامداران خنجر گذار بدار الخلافت آمد و چند گلوله های توپ بر قلعه انداخت غلام قادر خان که مصروف به ضبط اموال و مشغول به تعذیب بادشاه بود خبر سے ازین ماجرا نه داشت دفعتًا از صدای توپ خبر ورود لشکر مرهته دریافت دست و پای تدبیر گم کرد و

مرزا سلیمان شکوه و مرزا بیدار و مرزا سکندر شکوه را بدست آورده خود را بدرزد مرهٹه
بر اسم تعاقب بجا آورد و آن ناسپاس از غایت اضطراب شاهزاده ها را گذاشته خود با
دو گوش و یک بینی اسپ را عنان داد و در خندق معه اسپ بیفتاد و باز برخاسته راه
پیش گرفت و در خانه برهمنی مخفی گردید و چند اشرفی باو داده در اخفای را نو تاکیدات
شدید نمود و از غایت حق شناسی خود را به فوج مرهٹه رسانیده از حالات آگاهی داد
بایمای مهاجی سیندهیه علی بهادر و چند سرداران دیگر بخانه برهمن رفته غلام قادر خان را
بدست آوردند و به انواع تشدد پیش سیندهیه بهادر حاضر کرده به قفس آهنی مقید کردند
هر عضوی از اعضای او بریده بخورش میدادند تا در چند روز از قید حیات رهائی یافت و
سیندهیه بهادر با شاهزادگان داخل قلعه گردیده بادشاه را دید و کمال تاسف و افسوس
نموده باز از سر نو در استحکام سریر سلطنت ساخت بادشاه بعوض همچو مردمی و بیجا آوری
خدمت عهدهٔ جلیله وکالت مطلق که فراتر از ان منصبی نبود به مرهٹه عطا فرمود و منشوری
که از پیشگاه خلافت درین باب صادر فرمودند این ست - **فرمان** - درین وقت میمنت
اقتران فرمان والاشان صادر شد که سابق ما دهورا و سیندهیه بهادر و غیره سرداران
امارت و ایالت مرتبت پندت پردهان پیشوا بهادر بحضور پر نور مستفید و مشرف گشته
در رکاب سعادت بندگی های شایان و خدمات نمایان بتقدیم رسانیده و ما بدولت

اقبال را بو فور جاه و جلال به دار الخلافت شاه جهان آباد رو فرا نموده نظر بر
نیکو بندگی ها و ظهور حسن خدمت بر طبق استدعای راؤ سیندهیه بهادر خدمت بلند مرتبت
میر بخشی گری به امارت و ایالت مرتبت حشمت و شوکت منزلت مهاراجه مادهو راؤ نرائن
بهادر مرحمت فرموده بودیم چون مرتبه دوم امارت و ایالت مرتبت مادهو راؤ نرائن پنڈت
پردهان بهادر در پیشگاه مکرمت و افضال حاضر گشته ناظم مهمات خلافت و جهانبانی شدند بنابر
آن از حضور لامع النور خدمت وکیل مطلقی و میر بخشی گری بمقتضای عنایت خاقانی و
توجهات به راؤ پنڈت پردهان مرحمت شد درینولا راؤ سیندهیه بهادر بجناب کیلون آب
سلطانی بجهت ارادت حاضر بوده بسر انجام نیابت پنڈت پردهان چنانکه باید پرداختند
و به تدارک غلام قادرخان مقهور و استخلاص فرزندان نامدار و الاتبار و استحفاظ نام و
ناموس سلطنت تیموریه کارنامه شگرف بظهور رسانید با آنکه امرا زاده ها وغیره و دیگر
فدویان حضور والا که دعوی خانه زادگی موروثی از آباواجداد میدارند احدی متکفل
تلافی و تدارک مقهور نگردید و سیندهیه بهادر حسب الارقام پنڈت پردهان بهادر
بعزیمت بعد افعت و استیصال نکحرام بسته کرور هار روپیه صرف کرده انتظام قرار واقعی
نوعی که سابق هم کسی از امرایان سلف بنابر ادای حق نمک نکرده باشند بعمل آورده
خاندان والاشان چغتائیه را از سر نو قائم و آباد ساختند و جماعه مقاهیر را به سزای

اعمال رسانیدند ۔ مابدولت واقبال بجلدوی این محنت وجانفشانی خدمت والا
درجت وکیل مطلقی وامیرالامرای رابفرط تفضلات سلطانی برراؤ پنڈت پردہان
مع خطاب وکیل مطلق امیرالامرا مدارالمہام سلطنت عمدہ اراکین خلافت کثیرالاقتدار
عقیدت آثار یاروفادار سپہ سالار سعادتمند سجان پیوند فرزند خاص الخاص معلی جاہ
پنڈت پردہان سوای ماوہوراؤ نراین بہادر را از خاندان موروثی تصور نمودہ
خدمت مذکور پشت بہ پشت مقرر ومفوض دارند وآنہا نیز مراسم قدغن مزید دانستہ
حسب الحکم جہان مطاع آفتاب شعاع بعمل آرند وازیر لینغ کرامت تبلیغ انحراف و
تخلف ننورزند بست ویکم ربیع الاول سال ہمایون فال سنہ سی وہفت جلوس والا
زیب ترقیم یافت زین بعد سیندہیہ بہادر دوازدہ لک روپیہ برای مصارف بادشاہ
ومحلات وکارخانجات سلطانی مقرر کردہ وروجی ہمشیرہ زادہ خود را برامر تحلقہ داری
ونظام الدین عرف کوڑیا شاہ را برای انتظام تنخواہ بادشاہ ودیگر کارخانہ جات
بادشاہی گذاشتہ خود بہ تدارک مفاسید واشرار علم نہضت برافراشت کوڑیا شاہ
ازفرومایگی برسانیدن مواجب بادشاہ ومحلات آغاز بی اعتدالی نمود درین صورت
عسرت کمال بہ مصارف سلطانی بہ ظہور آمد ومحلات از غایت تکلیف بالای بام
برآمدہ فریاد وفغان می کردند وکسی بہ فریاد ایشان نمی رسید بعد چندی روجی

وفات یافت بائی جی زوجہ اش بامر قلعہ داری جائی شوہر یافت اما چون کثیر الاختلال
ایشان رحم آوردہ انتظامی جدید نمودند تا مواجب بادشاہ و محلات بوقت مقررہ میرسید
اما مرہٹہ دست تعدی برسکنای دہلی دراز کردہ عالمی را در شکنجہ بلا کشیدہ بودند
کوڑیا شاہ انتظام این آشوب نمی توانست نمود و بہ عیش و عشرت می گذرانید تا آنکہ
حاجی نام شخصی بایمای شاہزادگان بہ پونا رفت و صورت بی انتظامی دار الخلافت
گردید و غفلت و بی پروائی کوڑیا شاہ از مرہٹہ معروض داشتہ خلعت این منصب بتعہد
این خدمت گرفت و با ہزاران ہزار کامرانی بہ دار الخلافت آمدہ بہ نظم و نسق پرداخت
اما از کم استعدادی صورت انتظام از وہم ظاہر نہ گشت نظام الدین شاہ کوڑیا
بہ پونا رفتہ بہ سخنان دلفریب باز بدستور سابق حکومت دہلی و اختیار تقسیم مواجب
و دیگر کارخانہ جات بادشاہ حاصل نمود و از غایت بغض و عناد با بادشاہ و شاہزادگان
زیادہ از سابق تشدد آغاز نہاد و در تعذیب و تخریب دقیقہ از دقایق نامرعی نگذاشت
ناچار بادشاہ بہ شاہ زمان پسر ابدالی محبت نامہ فرستادہ استدعای توجہ نمودند شاہ
زمان این معنی را فوز عظیم دانستہ از کابل برآمد و بعد طی منازل و مراحل داخل پنجاب
گردید مرہٹہ بہ دریافت این حال مضطر شدہ در پی رفع کدورت بادشاہ گردید و شاہ
نظام الدین را معزول ساختہ بار صاحب فرانسیس را بخدمت بادشاہ مامور نمود

دار دہلی تا آگرہ تمام حکام فرانسیسی متعین ساخت مقارن این حال بالاجی پیشوای
دکن وداعیت حیات نمود میان باجی راؤ و امرت راؤ نزاعی بہم رسید از ہر دو سو بجنگ
ستیز روی آوردند باجی راؤ صاحبان انگریز را بہ مدد طلبید و باعانت ایشان جنگ
کردہ برامرت راؤ غالب آمد دولت راؤ سیندہیہ مقابلہ ہای مردانہ کردہ بعد شکست مستدعی
صلح گردید درین صورت صاحبان انگریز صوبۂ دہلی و اکبرآباد را از سیندہیہ گرفتہ
مصالحت قبول نمودند جنرل لیک صاحب بہادر کمانڈر انچیف با افواج جرار از راہ
فرخ آباد و کانپور متوجہ دہلی شد حضرت بادشاہ سعید صلابت خان محمد شاہی را بسفارت
پیش لارڈ موصوف فرستادہ اظہار خوشنودی نمودند تا لارڈ موصوف باطمینان وجمعیت
تمام داخل دہلی شدہ و باحکام فرانسیسی کہ از جانب مرہتہ بودند محاربات عظیم کردہ
ایشان را بدر کرد و دہلی را مع صوبہ جات دیگر بقبض و تصرف آورد این واقعہ
در سال یک ہزار و ہشت صد و سہ عیسوی بوقوع آمد من بعد سرکار کمپنی بتقرر مواجب
بادشاہ توجہی نمودہ فرد مصارف از حضرت بادشاہ طلبداشت بادشاہ از غایت کرم
فرو پنجاہ ہزار روپیہ ماہوار ارسال داشت لارڈ موصوف متعجب شدہ بست و پنج ہزار
روپیہ دیگر افزود و فرمودہ مصارف جشن ہولی و دیوالی و عیدین علیحدہ مقرر نمود و بعد
تحریر و تکمیل عہد نامہ و تقرر رزیڈنٹ و حصول اطمینان کلیہ ازین جانب لارڈ موصوف

جهت اطفای نایرهٔ فساد هولکر و دیگر سرداران عطف عنان نمودند بعد ازین واقعات حضرت بادشاه بتاریخ ششم رمضان سنه یکهزار و دوصد و بست و یک هجری بعمر هشتاد و سالگی و دیعت حیات فرمودند و در درگاه بختیار کاکی مدفون گشتند مدت سلطنت چهل و هفت سال۔

تاریخ وفات

شد مهر اوج تاجوری در حضیض خاک	ورد اکه از غبار کسوف اجل نهان
یعنی که شاه عالم عالم پناه کرد	زین عالم انتقال به نزهت گه جنان
سید نوشت خامهٔ معجز طراز من	بیتی که سال آن ست ز مهر مصر عی عیان
وی آفتاب روی زمین بود پیش ازین	شد آفتاب زیر زمین آه واحسان

ذکر سلطنت ابو النصر معین الدین محمد اکبر بادشاه ثانی

شاهزاده مرزا اکبر بعد وفات پدر بتاریخ هفتم رمضان سال یکهزار و دوصد و بست و یک هجری مطابق نوزدهم نومبر سال یک هزار هشت صد و شش عیسوی متمکن سریر خلافت شدند و به القاب ابو النصر معین الدین اکبر شاه ثانی خود را ملقب فرمودند با آنکه در امور سلطنت اختیاری و اقتداری نداشتند لیکن همه معمولیات و رسومات بادشاهی بجا آوردند فرامین استمالت و بشارت جلوس بنام راجه ها و صوبه داران ممالک هندوستان قطع نظر ازان که در حلقهٔ اطاعت بودند یا نبودند صادر فرمودند و مقرر

ونزدیکان راخطاب وخلعتہا دادند صاحب رزیڈنٹ بہادر را بہ خطاب ناظم الدولہ
دوستدار خان شہامت جنگ صوبہ دار دہلی و مدار المہام مقدمات مالی وملکی وخالصہ
نواب شاہنواز خان را بہ مختاری کل امور خانگی وخطاب امیر الدولہ وسید وصی الدین خان
را بہ خطاب سیف الدولہ و وکالت رزیڈنٹی امتیازہا بخشیدند ومرزا ابو ظفر فرزند
اکبر را حسب تجویز رزیڈنٹ بہادر بہ ولیعہدی گرفتند لیکن چون تعلق خاطر بسوی مرزا جہانگیر
فرزند دوم داشتند و با والدہ اش از پیشتر موعود باین امر خطیر شدہ بودند ہمگی بہ فکر تغیر
این انتظام افتادہ راجہ جی سکھیرامی بقال را با تحف و ہدایا جہت تنسیخ ولیعہدی مرزا ابو ظفر
وعطای این منصب جلیلہ بہ مرزا جہانگیر در کلکتہ فرستادہ و ناکامی با اندوختہ از رزیڈنٹ
بہادر کدورتے پیدا کردند مقارن این حال روزی بادشاہ بجہت نشاط شکار بجانب
کوتلہ فیروز شاہ تشریف ارزانی داشتند رزیڈیٹ بہادر چند ضرب توپ بر در دولت
حاضر ساخت کہ وقت مراجعت بادشاہ مراتب سلامی بجا آوردہ شود بے دانشان
این معنی را محمول بہ توہمات گوناگون ساختہ بادشاہ را خبر کردند تلاطمی عظیم افتاد و قیامتے
در اردوی بادشاہی ظاہر شد رزیڈنٹ بہادر بہ انواع استمالت و اظہار امور اطاعت
بادشاہ را مطمئن کردہ داخل قلعہ ساخت ازان روز ممانعت کلی بہ جہت برآمدن بادشاہ
از قلعہ فرمودند نافہمی مقربان خدمت و سادہ لوحی بادشاہ وقت این صورت ہم باقی نماند

هنوز این کدورت از دل ها برطرف نشده بود که گلی تازه به شگفت تفصیلش این که مرزا جهانگیر
فرزند دوم آن حضرت از کثرت شراب دائما مخمور سے بود و از و فوز میخواری کارش
به منتهای بدنامی انجامیده رزیدنٹ بهادر بنظر خیر اندیشی و هم بجهت انسداد باب فساد
انتظام ترک میخواری بهر طوریکه مناسب دانستند فرمودند جهانگیر مرزا که دل داده باده
گلرنگ و جان باخته هوای دختر رز بود ازین سد باب مغموم و مکدر گردیده بجهت گرفتن
انتقام از رزیدنٹ بهادر درکمین نشست صبحی که صاحب بهادر بجهت هوا خوری نیز برای
ملاحظه امور ضروری سیران سیران تن تنها به قلعه آمدند مرزا پنجه بی اختیار بر او سر
کرد رحمت افضال حافظ حقیقے سپر شده نشانه او را از هدف غلط ساخت رزیدنٹ بهادر
گریخته به رزیدنسی آمد و فوج خود را جمع کرده درون قلعه رسید و زود کشت و گیرودار
شروع نمود شاهنواز خان خود را بر جناح استعجال قریب رزیدنٹ بهادر رسانید
دست او گرفت و گفت که شاید غلام قادر خان باز زنده شد برای خدا رحم فرمایند
رزیدنٹ بهادر بر زبان آورد که تا وقتیکه جهانگیر مرزا بدست نمی آید کار از دست و
دست از کار بر نخواهم داشت شاهنواز خان مرزا را گرفته تفویض رزیدنٹ بهادر
نمود تا آن فتنه فرو نشست و صورت امن و امان ظاهر گشت جهانگیر مرزا را محبوس کرده
به الله آباد فرستادند بادشاه بعد چندی از رزیدنٹ بهادر صفای کرده و از خود مهربان

ساخت تا لک روپیه ماهوار مواجب بادشاه مقرر گردید و جهانگیر مرزا هم از قید رهائی یافته
بحضور رسید مرزا هوای سیر و شکار در سر انداخته استدعای رخصت جانب اوده
نمود تا به اجازت رزیدنت بهادر به شکوه و جلوس تمام در ابه اوده فرستادند نواب سعادت علیخان
فرمان روای اوده مراسم مهمان داری و مراتب اطاعت و فرمان گذاری بجا آورده
اظهار اخلاص نمود چون مرزا اطوار خوش و هنجار خوب نداشت و صحبت ندیمان عشرت
پرست و مجالست مصاحبان کم فطرت او را از راه برده در مقام ناکرده کاری انداخته
بود بنا بر آن متوجه امور شنیعه و افعال ذمیمه گردیده وقعت خود و عزت خاندان شاهی
را بر باد داد اکثر اوقات پرده نشینان عصمت سرشت را بزور از خانه برآورده
داغے بر جبین عصمت ایشان می نهاد و پرده عفت و عزت آنها را می شکست و لوليان
شهر را بجبر و تعدی طلبداشته با ایشان صحبت ها می میداشت درین صورت باستدعاے
نواب سعادت علی خان اخراج او از لکهنؤ و قیام بمقام اله آباد قرار یافت از جمله
سوانح این عهد برآمدن نواب غازی الدین حیدر فرمانروای اوده بر تخت سلطنت و
رواج دادن سکه بنام خود است تفصیل این اجمال آنکه چون بوجود مسعود لارد اهسترت
مایرا صاحب بهادر که به نکو نامی طاق و در فتوت و مروت یگانه آفاق بود ایوان
گورنری رونقی تازه و آب و رنگی بی اندازه یافت اشتیاق ملازمت حضرت بادشاه

ایشان را نعل در آتش کرد باین عزیمت در صدد متوجه دہلی شد اختر ونی صاحب بہادر
رزیڈنت بحضرت بادشاہ اطلاع آمد آمد لارڈ موصوف نمودہ استدعای ترتیب سامان
جلوس و اظہار مہانداری و تعظیم و تکریم نمود بادشاہ از نامساعدت ایام نظر بر مال کار خود
نہ نمودہ و بخیال خود ہمان سلطنت از ادخود تصور ساختہ از کمال تنغص و تکدر با رزیڈنٹ فرمودند
کہ امید تعظیم و تکریم لارڈ موصوف از ما نباید داشت گرچہ عنان سلطنت و حکومت بدست ما نماندہ اما عزت
و شکوہ بادشاہی ہنوز باقی ست رزیڈنٹ بہادر متحیر و متفکر شدہ با بادشاہ معروض داشت
کہ اگر حضور را ہمچنین منظور نظر است لارڈ موصوف را از نیمہ راہ رخصت فرمایند تا بحالت
رسیدن دہلی از بے اتفاقی آن حضرت صورت ترقی ملال و تنغص خاطر ہا پیدا نہ شود
بادشاہ ازین رای اتفاق کردہ خواجہ فرید الدین خان را با بسیاری تحف و ہدایا
و خلعت رخصتی پیش لارڈ موصوف فرستاد ہنوز دائرہ دولت ایشان در فرخ آباد بود
کہ سفیر بادشاہی رسیدہ تحائف و خلعت گذرانید لارڈ موصوف طوعاً و کرہاً گرفتہ فسخ عزیمت
دہلی نمود و کمال خفت و شرمساری حاصل نمودہ در فکر آن شد کہ برغم بادشاہ
دہلی سلطنتی دیگر قایم کردہ لفظ بادشاہی بر او بستہ شود تا بادشاہ قدر این کج اخلاقی
معلوم نمایند بنا بر آن بہ نواب غازی الدین حیدر صوبہ دار اودہ درین باب تحریکے
فرمودند او ہمعنی از خدا میخواست بر غبت تمام قبول نمودہ بعد منظوری از پیشگاہ لارڈ موصوف و ارباب

بہادر شاہ ثانی

کونسل بتاریخ سیزدهم ماه ذی الحجه سنه یک هزار و دو صد و سی و پنج هجری مطابق سال یک هزار و هشت صد و سیزده عیسوی بر سریر فرماندهی بر آمده بخطاب ابو المظفر معز الدین شاه زمن مخاطب شد به دریافت این حال شورشی عظیم در دهلی افتاد از غایت ملال بادشاه ترک خورد و خواب کردند و محلات بادشاهی نوحه و زاری بآواز بلند بلندی نمودند بعد این معامله هر چند بادشاه در تدارک و رفع داد این کدورت شد اما کاری پیش نرفت و هر سال و هر روز کار ابتر و معامله بدتر شد تا بتاریخ بست و ششم جمادی الثانی سال یک هزار و دو صد و پنجاه و سه هجری مطابق سنه یک هزار و هشت صد و سی و شش عیسوی آنحضرت از نیجهان فانی بعالم باقی رحلت فرمودند.

چون برفت از جهان شه اکبر	شد سیه آسمان ز درد جگر
پای شادی شکسته احمد گفت	سال تاریخ از غم اکبر

ذکر سلطنت سراج الدین ابو المظفر بهادر شاه

بتاریخ بست و هشتم جمادی الثانی سال یکهزار و دو صد و پنجاه و سه هجری مطابق بست و هشتم ماه ستمبر سنه یک هزار و هشت صد و سی و هفت عیسوی مرزا ابو المظفر بهادر شاه بر سریر سلطنت بر آمده خود را بخطاب ابو المظفر سراج الدین محمد بهادر شاه مخاطب ساخت. تاریخ

از نشئه دولت بهادر شاهے	شد پُر ز می طرب ایوان دهلے
بنشست بتخت دولت روز افزون	تزهت بفزود در دماغ دهلے
تاریخ جلوس آن شه والا قدر	آمد بلب خرد چراغ دهلے

درین عهد دولت همان لک روپیه ماهوار که از عهد سابق برای بادشاهان دهلی قرار یافته بود از سرکار دولت مدار کمپنی به حضرت میرسید و منشا رخاطر اهالی دولت ابد مدت سرکار کمپنی این بود که نام سلطنت تیموریه قایم و برقرار باشد و در حفظ مراتب و شان و شوکت این خاندان تخلّی واقع نگردد ازین سبب اکثر مراعات لایقه از جانب سرکار کمپنی ظهور مے آمد چون از قلت مداخل و کثرت مخارج قرضه بسیار بر آنحضرت گردید و ازین سبب خیلی عُسرت در کار و بار بادشاهی رونمود سرکار کمپنی تجویز فرمود که قرضه آن حضرت از خزانه کمپنی ادا کرده شود و از مواجب بادشاه به آسانی و آهستگی تمام وصول کرده آید همین منوال دیگر تجویزات سود و بهبود آن حضرت مکنون ضمیر عدالت تخمیر ایشان بود که ناگاه در سال یک هزار و هشت صد و پنجاه و هفت عیسوے هنگامه غدر به هندوستان بلند شد و سپاه انگریزی از ولی نعمت خود برگشته مصروف قتل خداوندان و مشغول غارت و تاراج ایشان گردیده آن حضرت را به بادشاهی برداشت هرچند که آنحضرت برین معنی راضی نبودند اما چون تقدیر امری دیگر میخواست و قضا

درین پرده کارهای پرساختنی بود بالآخر راضی گردیده فرامین بشارت جلوس و احکامات قتل صاحبان انگریز جاری کرده تا چند ماه هنگامهٔ جنگ و جدال برآراستند و بدین سلطنت چند روزه که بیش از خوابی حقیقت نداشت زیاده از سلطنت نظام سقاے که درین روزگار فرمای نموده بود وقعتش نبود خدمات به امرا و خطاب بمتربان بخشیده همان شکوه و سامان شاهی مهیا کردند و بعضے شاهزادگان نیز مقدمة الجیش گردیده در کشتن و بستن صاحبان انگریز و بچه های ایشان دقیقه از دقایق نامرعی نگذاشتند و اکثرے از راجه ها و نواب زادگان اطراف که آشفتگے تمام در دماغ ایشان راه یافته بود از ناعاقبت اندیشی بخیالات محال افتاده هوای سرکشی و طغیان در سر کردند و انیمعنی را بخیال نه آوردند۔

آن را که خدا نگاه دارد		گر سنگ ز آسمان ببارد	
حاشا که برو رسد گزندے		آزرده شود ز ناپسندے	

تا آنکه در اندک مدتی بساط سلطنت چون بازی شطرنج برهم خورد و وزیر و شهریار و پیاده و سوار را نهره در شش در افتاد صاحبان انگریز باز خود را جمع کرده متوجه جنگ و ستیز گردیدند و بعد جنگ های صعب دهلی را فتح کرده بادشاه را معه فرزندان و محترمان حرم بچنگ آورده بعد قتل کردن جمیع شاهزادگان آنحضرت را معه زینت محل و

شاہزادۂ جوان بخت کہ بسیار خوردسال بود در رنگون فرستا ہمانجا بتاریخ یازدہم نومبر سال یک ہزار وہشت صد وشصت و دو عیسوی مطابق سال یک ہزار و دو صد وہفتاد و سہ ہجری بعارضۂ فالج و دیعت حیات فرمودند تا نام سلطنت تیموریہ بر ذات آن حضرت ختم گردید۔ تاریخ این واقعہ چنین یافتند تاریخ

سراج دین بوظفر مسافر وہ سوی جنت ہوا روانہ	کہ جسکے باعث می خوشی سی چہلک ہاتہا ایا غ دہلی
چراغ دہلی جلوس کا سال ہی سولہ بہی مطابق اوسکے	سروش غیبی نی سال رحلت کہا بجہا ہی چراغ دہلی

الحق بہادر شاہ بادشاہی بود بغایت رحیم کریم با وجود قلت مداخل دست سخاوت بر عالم می افشاند و مقربان دولت و متوسلان سلطنت را از انعام و اکرام و عواطف شاہانہ ہموارہ می نواخت در سخن استعدادی کامل داشت بلکہ رقم یکتای می نگاشت ہمیشہ دربارگاہش شعرای نامدار و سخن سنجان اقطار و امصار جمع آمدہ بزم را از رنگارنگ گلہای سخن رنگین می داشتند و دُر ریز سخن و لالی متلالی علم و فضل آویزۂ گوش حق نیوش او می ساختند۔ محمد ابراہیم ذوق و اسد اللہ خان غالب از مقربان خدمت آن حضرت بودند بلکہ ازین ہر دو حضرات تلمذ ہم می فرمودند وقتیکہ آن حضرت را از دہلی برنگون می بردند این اشعار فی البدیہہ بر زبان گذرانیدند

	اشعار	

کر رحم غریب پہ مری گردشِ ایام
بدعہدی دوران نکر اتنا مجہی بدنام

برگشتہ بخت نر کہہ اتنا تو ناکام
ای شومیِ طالع نکر اتنا مجہی بدنام

بی مہری جانان تو مری ساتہہ وفا کر
ای نالہ شبگیر مری حق مین دعا کر

ای رنج تو ہی دل کی مسرت کا سبب ہے
حرمان تو ہی اب دافعِ اقسامِ تعب ہے

او سوزشِ دل راسطہ دوریِ تپ ہو
او روز سیہ جلد کہین وصل کی شب ہے

ای گرد رہِ یار تو آنکہون کو ضیا دی
طوفان مری کشتی کو کناری سی لگا دی

ای دست جنون میری گریبان سی خبردار
ای خارِ مغیلان مری دامان سی خبردار

رنجیدگیِ یار عنایت کی یہ جا ہے
کر عفو گنا ہون کو مرا حال برا ہے

مجہہ عاشق جانباز کو کیون تو ستایا
بتلا دی کسی بات سی باہر مجہی پایا

زندہ کو تو مردہ کیا مردہ کو جلایا
ای عیسی دوران تجہی کچہہ رحم نہ آیا

کیون چرخ ستمگر یہ مرا حال بنا ہی
شہباز کو گنجشک کی پنجہ مین کیا ہی